GABRIEL GARCIA MARQUEZ
A *trai pentru a - ti poves ti via ta*
T raducere din limba spamioLă, prefaţă şi note de
TUDORA SANDRU MEHEDINT
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României GABRIEL GARCIA MÂRQUEZ
A trai pentru a-ţi povesti viaţa/ Gabnel Garci'a Mârquez; trad.: Tudora Şandru Mehedinţi.
Bucureşti: RAO International Publishing Company, 2004
ISBN 973-576-593-4
I. Şandru Mehedinţi, Tudora (trad.)
821.134.2(861)-94
RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO Str. Turda nr. 117-l19, Bucureşti, ROMÂNIA

Coperta: Corneliu Alexandrescu
Fotografia copertei: Arhiva autorului

Tiparul executat de
R.A. „Monitorul Oficial"
Bucureşti, România
ISBN 973-576-593-4

O VIAŢĂ CARE MERITĂ SĂ FIE POVESTITĂ

Nu cu mult timp în urmă apărea simultan, în Mexic, Argentina şi în ţările Comunităţii Andine şi, de partea cealaltă a Oceanului, în Lumea Veche, în Spania, la Barcelona, o carte apreciată la unison drept evenimentul literar şi editorial al ultimului deceniu, aşteptat cu nedisimulat interes de milioane de cititori nu doar din vasta arie culturală de expresie spaniolă, ci şi din întreaga lume. Impactul produs este fără precedent: în Mexic, canea s-a vîndut sub protecţia transportoarelor blindate însoţite de militari înarmaţi; în Columbia, un camion cu volume a fost pur şi simplu luat cu asalt, iar prima ediţie de peste un milion de exemplare a dispărut din librării în doar cîteva zile; cele mai prestigioase edituri din Europa au iniţiat o adevărată cursă contra cronometru pentru a obţine drepturile de autor şi a tipări, înîr-un timp record, tălmăcirea acestei cărţi în principalele limbi de circulaţie.

Este vorba de primul volum din trilogia memoriilor lui Gabnel Garcia Mârquez, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în 1982, scriitorul care a explodat în lumea literelor prin capodopera *Un veac de singurătate,* cel mai bun roman scris în spaniolă după celebrul *Don Quijote de la Mancha* de Cervantes şi care a impus în literatura contemporană conceptul de *realism magic.*

„Viaţa nu este cea pe care ai trăit-o, ci aceea pe care ţi-o aminteşti şi cum ţi-o aminteşti spre a o povesti." Aşa îşi începe Gabo - cum îl alintă prietenii - volumul de evocări, intitulat cu inspiraţie *A trăi pentru a-ţi povesti viaţa.* „O viaţă care se citeşte

O *viaţă care merită să rie povestităca* un roman", ne asigură Claudio Lopez Lamadrid, editorul său din Spania.

Publicarea memoriilor vine să consfinţească faptul că aproape tot ce se ştie despre Gabriel Garcîa Mârquez provine dm interviurile şi din opera sa şi să aducă mărturii emoţionante despre „viaţa secretă" a autorului căci, aşa cum acesta se destămuie, „omul are trei vieţi: viaţa publică, viaţa particulară şi viaţa secretă, cea pe care o povestim cel mai adesea noi, scriitorii; toată viaţa mea este încifrată în romanele mele". Iar cartea de tată oferă cu generozitate cifrul prin care cititorului îi este îngăduit să pătrundă în universul fascinant al creaţiei marqueziene, ea puţind să poarte cu îndreptăţire subtitlul *Cum am devenit scriitor,* fiindcă în cele sase sute de pagini ale sale sînt incrustaţi pentru eternitate anii copilăriei in casa bunicilor dinspre mamă, adolescenţa cu anii de liceu, tinereţea cu studiile universitare, întrerupte, atunci cînd vocaţia scrisului, manifestată de timpuriu, începe să-i orienteze major existenţa. Nu sînt uitaţi mai cu seamă ann de căutări febrile, avatarurile vieţii de ziarist sărac, care crede însă orbeşte în steaua sa, precum şi plăsmuirea primelor povestiri şi a celui dintîi roman, pînă la împlinirea vîrstei de 27 de ani, cînd pleacă în Europa în calitate de corespondent al ziarului *El Espectador.*

Volumul al doilea - în prezent finalizat - relatează perioada în care romanul *Un veac de singurătate* îi aduce o binemeritată faimă pe întreaga planetă, fiind răsplătit în 1982 cu Premiul Nobel. Cel de-al treilea volum va avea un format deosebit şi va reuni o sene de profiluri ale personalităţilor politice care îi sînt ori i-au fost prieteni, printre care: preşedinţii Franc.ois Mitterand şi Fidel Castro, generalul Omar Torrijos, care a ţinut frîiele puterii în Panama dm 1968 pînă în anul morţii, 1981.

Memoriile văd lumina tiparului în circumstanţe aparte, daeă luăm în consideraţie, pe de o parte, cei şapte ani de tăcere, căci ultimele sale cărţi datează din 1995 - respectiv romanul *Ştiri despre o răpire* şi monologul teatral *Diatribă de dragoste împotriva unui bărbat care stă aşezat* - şi, pe de alta, starea sănătăţii scriitorului.

A început să redacteze primul volum în 1989, îndată după terminarea romanului dedicat lui Simon Bolîvar, *Generalul în labirintul său.* „Notez lucruri pe care nu vreau să le uit. Mi-e teamă că într-o zi n-o să mai am timp pentru asta", declara scriitorul, parcă străfulgerat de o premoniţie, clin fericire neîmplinită, în septembrie 1990, cunoscutului ziar spaniol *El Pais.* In anii ce au urmat a lucrat la memorii fragmentar, între alte două cărţi, întrerupînd totul în 1999, cînd s-a aflat cu consternare despre boala sa gravă, un cancer limfatic, ţinut în frîu însă de medicii din Los Angeles, unde scriitorul si-a stabilit şi reşedinţa. Peste un an, starea sănătăţii i s-a îmbunătăţit, pcrnuţîndu-i să-şi reia scrisul la memorii, cărora li se dedică acum în exclusivitate.

'I ot în legătură cu geneza memoriilor, semnificative sînt şi precizările aduse de Jaime Abello Banfi, directorul Fundaţiei pentru Noul Jurnalism Ibero-amencan: „Memoriilor le-a dedicat aproximativ trei ani, aşa cum face de obicei cu cărţile sale. Investighează mult. Ştiu că a citit de cîteva ori analizele pe care cercetătorul francez Jacques Gilard le-a făcut asupra operei sale jurnalistice, în 1983. A citit, de asemenea, *Familia Garda Mârque?.,* o sene de nouă interviuri publicate de ziarista

Silvia Galvis, în 1996. Se citeşte mult pe sine. Caută în ficţiune crîmpeie de realitate pentru ",-şi împrospăta amintirile".

Volumul debutează cu reîntoarcerea la miticul Macondo, localitatea pierdută în nordul fierbinte al Columbiei, al cărei nume este, în realitate, Aracataca. Scriitorul era preocupat de alegerea numelui pe care avea să-l dea locului unde şi-a situat acţiunea primului său roman, *Vorbe în vî>n (La hotărască):* „Acest nume [Aracataca, n.n.] mi s-a părut la fel de neconvingător ca şi cel de Barranquilla, fiindcă era lipsit de suflul mitic pe care voiam să-l dau romanului. M-am hotărît deci să-l botez cu numele pe care îl cunoşteam de copil, dar a cărui încărcătură magică nu mi se revelase pînă atunci: Macondo". Pe scriitor îl impresionează, înainte de toate, sonoritatea poetică a numelui, ceea ce nu trebuie să ne surprindă defel: frazele lui Gabriel Garcîa Mârquez sînt un fel de transpunere pe muzică a istoriilor povestite. Deşi autorul mărturisea că, la început, „nu puteam scrie cu muzică, fiindcă eram mai atent la ce ascultam ,L-cit la ce scriam [...]. totuşi, cu timpul m-am deprins să creez pe un fond muzical potrivit cu ceea ce scriu. *Nocturnele lui* Chopin pentru episoadele calme sau sextetele lui Brahms pentru serile iencite".

Geneza miturilor izvodite de scriitor se află în mare parte în poveştile cu rădăcini adînci în credinţele populare, istorisite de bunica sa şi de slujnicele indiene din casă - poveşti cu fantome, cu tot felul de întîmplări miraculoase, anecdote despre obîrşia străbunilor -toate acestea guvernate de convingerea că spiritele morţilor bîntuie în preajma celor vii, că natura şi violenţa firii omeneşti determină inexorabil mersul lucrurilor. „Era o lume supranaturală, unde lucrurile cele mai fantastice păreau cele de zi cu zi", îşi aminteşteprozatorul. Viitorul scriitor se deprinde de la o vîrstă fragedă să fie credincios principiului că adevărat este ceea ce povestesc cei din popor, „pentru că superstiţia are rădăcini mai adînci decît realitatea" şi, aşa cum se confesează la maturitate, „toată formaţia mea se bazează pe cultura populară, care mă emoţionează şi mă motivează în cel mai înalt grad".

De-a lungul acestui prim volum de memorii, autorul ne ajută să pătrundem în laboratorul său de creaţie, dezvăluind geneza scrierilor sale de început: povestirile împrăştiate în suplimentele culturale ale ziarelor din Barranquilla şi Bogota, cel dintîi roman, *Vorbe în vînt,* nuvela-reportaj *Relatarea unui naufragiat,* romanul scurt *Cronica unei morţi anunţate.* De asemenea, sînt descrise şi începuturile sale într-ale jurnalismului, ca reporter de ştiri şi în calitate de cronicar de film, arta cinematografică fiind o pasiune căreia i-a rămas credincios toată viaţa.

In *A trai pentru a-ţi povesti viaţa* palpită un univers emoţionant, în care apar, stăruitor sau fulgurant, bunicii materni şi paterni, fraţii şi surorile, unchii si mătuşile, verii, prietenii, colegii din şcoala primară, de la liceu şi de la facultate, profesorii, apoi feluriţi oameni politici - preşedinţi ai ţării, conducători de partide, personalităţi de marcă - dar mai cu seamă din mediile jurnalistice, literare şi artistice ale Columbiei şi Americii Hispanice, oglindind plenar şi nuanţat gama infinită a trăirilor umane. Nu trebuie uitată, de bună seamă, prezenţa atît de reconfortantă a oamenilor simpli, anonimi, cîntăreţi, meşteşugari, ţărani, şoferi, personaje adesea pitoreşti, uneori surprinzătoare, dar mereu convingătoare prin autenticitatea lor.

In acest prim volum de memorii transpare la tot pasul în mod năvalnic exemplara vocaţie de scriitor a lui Gabriel Garcia Marquez: „vocaţia artistică, cea mai misterioasă dintre toate, căreia îi consacri viaţa întreagă fără să aştepţi nimic de la ea [...] pe care o porţi înlăuntrul tău de cînd te naşti [...] aşa cum este vocaţia de preot".

A trăi pentru a-ţi povesti viaţa este, aşadar, şi ilustrarea grăitoare a felului în care s-a născut şi a înflorit această „binecuvîntată manie de a povesti", demersul literar plasîndu-se constant în centrul vital al existenţei sale.

Viaţa lui Gabriel Garda Marquez apare astfel transfigurată prin miracolul scrisului, „din plăcerea pură de a povesti, care este, poate, starea omenească cea mai asemănătoare levitaţiei".

TUDORA ŞANDRU MEHEDINŢI

Viaţa nu este cea pe care ai trăit-o, ci aceea.pe care ţi-o aminteşti şi cum ţi-o aminteşti spre a o povesti.

Mama m-a rugat s-o însoţesc să vîndă casa. Sosise la Barranquilla în dimineaţa aceea din satul îndepărtat în care locuia şi n-avea nici cea mai vagă idee cum să dea de mine. Intrebînd în dreapta şi-n stînga, pe la cunoscuţi, i s-a spus să mă caute la librăria „Mundo" sau prin cafenelele din preajmă, unde mă duceam de două ori pe zi, să stau de vorbă cu prietenii mei scriitori. Cel care i-a spus asta a pre-venit-o: „Fiţi cu băgare de seamă fiindcă sînt nebuni de legat". Sosi la douăsprezece fix. îşi croi drum cu mersu-i uşor printre mesele cu cărţi expuse, se postă în faţa mea, privmdu-mă în ochi cu zîmbetul năzdrăvan din zilele ei cele mai bune şi, înainte ca eu să pot reacţiona, îmi spuse:

- Sînt mama ta.

Ceva se schimbase în înfăţişarea ei, ceea ce m-a împiedicat s-o recunosc de la prima vedere. Avea patruzeci şi cinci de ani. Adunînd cele unsprezece naşteri, petrecuse aproape zece ani însărcinată şi cel puţin tot atîţia alăptîndu-şi copiii, încărunţise de tot înainte de vreme, ochii îi erau mai mari şi mai uimiţi în spatele primilor săi ochelari cu lentile bifocale, şi purta un doliu sever, din cap pînă-n picioare, după moartea mamei sale, dar mai păstra încă frumuseţea

romană din portretul ei de nuntă, înnobilată acum de o aură autumnală, înainte de orice, chiar înainte de a mă îmbrăţişa, îmi spuse în felul ei ceremonios obişnuit:

- Am venit să te rog să mă însoţeşti ca să vînd casa.

N-a fost nevoie să-mi spună care, nici de unde, fiindcă pentru noi nu exista decît o casă pe lume: casa bătrînească a bunicilor din Aracataca, acolo unde am avut norocul să mă nasc şi unde n-am mai locuit de la opt ani. Tocmai renunţasem la Facultatea de Drept după şase semestre, pe care le destinasem mai cu seamă cititului a tot ceea ce-mi cădea în mînă şi recitatului pe de rost din poezia fără seamăn a Secolului de Aur spaniol. Citisem deja, traduse şi în ediţii de împrumut, toate cărţile care mi-ar fi fost de-ajuns spre a învăţa tehnica de a scrie romane şi publicasem şase povestiri în suplimentele unor ziare, ce au stîrnit entuziasmul prietenilor şi au atras atenţia cîtorva critici. Aveam să împlinesc luna următoare

douăzeci şi trei de ani, săvîrşisem infracţiunea de a nu mă prezenta la serviciul militar, eram veteran după două blenoragii şi fumam zilnic, fără nici un presentiment, şaizeci de ţigări de tutun tare. Timpul liber mi-l petreceam cînd în Barranquilla, cînd la Cartagena de Indias, pe coasta dinspre Marea Caraibilor a Columbiei, supravieţuind regeşte cu ce mi se plătea pentru notele zilnice la *El Heraldo,* abia puţin mai mult decît nimic, şi dormeam cît mai bine însoţit cu putinţă pe unde mă apuca noaptea. Ca şi cum n-ar fi fost de-ajuns incertitudinea în privinţa pretenţiilor mele şi haosul vieţii pe care o duceam, împreună cu un grup de prieteni nedespărţiţi ne pregăteam să publicăm, fără să avem fonduri, o revista cutezătoare, pe care Alfonso Fuenmayor o plănuia de vreo trei ani. Ce altceva mai puteam dori? Nu din plăcere, ci mai degrabă pentru că eram strîmtorat, ara luat-o înaintea modei cu douăzeci de ani: mustaţă sălbatică, păr ciufulit, blugi, cămăşi cu flori nedesluşite şi sandale de pelerin. In întunericul unui cinematograf şi neştiind că eu eram prin apropiere, o prietenă de pe atunci i-a spus cuiva: „Bietul Gabito, e un om pierdut". Aşa încît, atunci cînd mama m-a rugat să merg cu ea ca să vindem casa, nimic nu m-a oprit să accept. Ea mi-a mărturisit că n-avea destui bani şi din orgoliu i-am spus că-mi suportam singur cheltuielile.

La ziarul unde lucram, nu puteam rezolva nimic. Mă plăteau trei pesos pentru fiecare notă zilnică şi patru pentru un editorial, atunci cînd lipsea vreunul dintre editori-aliştii din redacţie, însă abia îmi ajungeau. Am încercat să fac un împrumut, dar directorul mi-a amintit că datoria mea iniţială ajungea la peste cincizeci de pesos. In seara aceea am săvîrşit o faptă de care nici unul dintre prietenii mei n-ar fi fost în stare. La ieşirea din cafeneaua „Colombia", lîngă librărie, m-am dus să-l întîlnesc pe don Ramon Vinyes, bătrînul maestru şi librar catalan, şi l-am rugat să-mi împrumute zece pesos. N-avea decît şase. Nici mama şi nici eu, de bună seamă, nu ne-am fi putut imagina că plimbarea aceea nevinovată de numai două zile avea să fie atît de hotărîtoare pentru mine, încît nici cea mai lungă şi mai sîrguincioasă viaţă nu mi-ar fi de-ajuns s-o povestesc pînă la capăt. Acum, la peste şaptezeci şi cinci de ani bătuţi pe muchie, ştiu că a fost decizia cea mai importantă din cîte a trebuit să iau în cariera mea de scriitor. Adică în toată viaţa mea. Pînă la adolescenţă, memoria este mai interesată de viitor decît de trecut, astfel că amintirile mele despre sat nu erau încă idealizate de nostalgie. Mi-l aduceam aminte aşa cum era: un loc bun de trăit, unde toată lumea se cunoştea, pe malul unui rîu cu ape diafane, ce curgeau repezi într-o albie de pietre lustruite, albe şi uriaşe, ca nişte ouă preistorice. Pe înserat, mai ales în decembrie, cînd treceau ploile şi aerul devenea diamantin, Sierra Nevada de Santa Marta părea că atinge cu piscurile-i dalbe plantaţiile de bananieri de pe malul celălalt. De acolo se vedeau indienii *aruhaco* alergînd în şiruri de furnicuţe pe coastele muntelui, cu sacii de ghimbir în spinare şi mestecînd frunze de coca pentru a-şi face viaţa mai uşoară. Noi, copiii, ne amăgeam pe atunci cu speranţa de a face bulgări din zăpezile veşnice şi de a ne juca de-a războiul pe uliţele arzătoare. Căci arşiţa era atît de neverosimilă, mai cu seamă în timpul siestei, încît oamenii mari se plîngeau din pricina ei de parc-ar fi fost o surpriză în fiecare zi. De cînd m-am născut, am auzit repetîndu-se fără răgaz că drumul de fier şi instalaţiile de la United Fruit Company au

fost făcute noaptea, pentru că ziua era cu neputinţă să pui mina pe uneltele înfierbîntate de soare.

Singura posibilitate de a merge la Aracataca de la Bar-ranquilla era să călătoreşti cu o namilă de şalupă cu motor pe un canal săpat de braţe de sclavi pe vremea coloniei, şi apoi printr-o mlaştină necuprinsă cu ape tulburi şi dezolante, pînă la misterioasa localitate Cienaga. Acolo se lua un tren personal, care la începuturile lui fusese cel mai bun din ţară şi cu care se parcurgea ultima parte a drumului prin imensităţile plantaţiilor de bananieri, cu multe halte leneşe prin sate ocolite şi încinse şi gări solitare. Acesta a fost drumul pe care mama şi cu mine l-am străbătut de la şapte seara, pe 18 februarie 1950, într-o sîmbâtă -m ajun de carnaval - pe un potop neobişnuit în anotimpul acela şi cu treizeci şi doi de pesos bani gheaţă ce ne-ar fi ajuns anevoie ca să ne putem întoarce, dacă nu vindeam casa în condiţiile stabilite.

Alizeele erau atît de turbate în seara aceea, încît în portul fluvial mi-a fost greu s-o conving pe mama să se îmbarce. Avea şi de ce. Şalupele erau imitaţii de dimensiuni reduse ale vaselor cu aburi din New Orleans, dar cu motoare cu benzină care-i făceau pe toţi cei de la bord să se cutremure ca scuturaţi de friguri. Aveau un salonaş cu stîlpi de agăţat hamacuri la înălţimi diferite şi cu bănci de lemn unde fiecare se aşeza cum putea, dînd din coate, cu tot felul de sarsanale, baloturi de mărfuri, coşuri cu găini şi chiar porci vii. Aveau cîteva cabine sufocante cu două paturi de cazarmă, mai întotdeauna ocupate de tîrfuliţe amă-rîte, care prestau servicii de urgenţă cît ţinea călătoria. Intrucît în ultimul moment n-am găsit nici una liberă şi nici n-aveam hamacuri, mama şi cu mine am luat cu asalt două scaune de fier de pe culoarul din mijloc şi ne-am pregătit să ne petrecem noaptea acolo.

După curn se temea ea, furtuna a biciuit temerara am-barcaţie pe cînd traversam fluviul Magdalena, care, la o mică distanţă de estuar, are un temperament oceanic. Eu cumpărasem în port o provizie zdravănă de ţigări dintre cele mai ieftine, cu tutun negru şi o foiţă căreia nu-i lipsea mult să fie hîrtie de ambalaj, şi am început să fumez aşa cum o făceam pe atunci, aprinzînd ţigară de la ţigară, în vreme ce reciteam *Lumină de august* de William Faulkner, scriitorul care era pe atunci cel mai fidel dintre demonii mei tutelari. Mama s-a prins de şiragul ei de mătănii ca de un cabestan în stare să scoată un tractor eşuat în nisip sau să ţină un avion în aer şi, după cum îi era obiceiul, n-a cerut nimic pentru ea, ci prosperitate şi viaţă lungă pentru cei unsprezece orfani ai săi. Rugăciunea ei a ajuns pesemne unde se cuvenea, fiindcă ploaia se domoli cînd am intrat pe canal, iar briza abia mai sufla, cît să gonească ţînţarii. Atunci mama a pus bine mătăniile şi un lung răstimp a cercetat în linişte iureşul vieţii care se desfăşura în preajma noastră.

Se născuse într-o casă modestă, dar a crescut în splendoarea efemeră a companiei bananiere, din care i-a rămas numai o educaţie îngrijită de fată bogată, făcută la Colegiul „înfăţişarea Maicii Domnului", în Santa Marta. In timpul vacanţelor de Crăciun broda la gherghef cu prietenele, cînta la clavecin pe la tîrgurile de binefacere şi se ducea cu o mătuşă care o însoţea pretutindeni la balurile cele mai selecte ale timoratei aristocraţii de prin partea locului, dar nimeni nu-i cunoscuse nici un logodnic, cînd s-a măritat, împotriva voinţei părinţilor, cu telegrafistul satului. Virtuţile ei cele

mai renumite încă de pe atunci erau simţul umorului şi sănătatea de fier pe care vitregiile sorţii n-aveau să reuşească să le distrugă în lunga ei viaţă. Dar cea mai surprinzătoare şi, tot de pe atunci, cea mai greu de bănuit virtute stătea în talentul nemaipomenit cu care izbutea să-şi ascundă extraordinara tărie de caracter: un Leu perfect. Asta îi îngăduise să statornicească o putere matriarhală a cărei dominaţie ajungea pînă la rudele cele mai îndepărtate, aflate în locuri la care nici nu te-ai fi gîndit, ca un sistem planetar mînuit de ea din bucătărie, cu un firicel de glas şi aproape fără să clipească, pe cînd fierbea oala cu fasole.

Văzînd-o cum suportă netulburată acea călătorie îngrozitoare, mă întrebam cum putuse să treacă atît de repede şi cu atîta stăpînire de sine peste nedreptăţile sărăciei. Nimic mai grăitor ca noaptea aceea pentru a o pune la încercare. Ţînţarii setoşi de sînge, căldura compactă şi greţoasă din pricina mîlului din canalele pe care şalupa le răscolea înaintînd, vînzoleala pasagerilor fără somn care nu-şi mai găseau locul, totul părea făcut dinadins ca să scoată din minţi natura cea mai călită. Mama îndura totul neclintită pe scaunul ei, în vreme ce fetele care se vindeau pe bani îşi strîngeau recolta de carnaval în cabinele vecine, travestite în bărbaţi sau în codane din popor. Una dintre ele intrase şi ieşise de mai multe ori, de fiecare dată cu alt client, chiar pe lîngă scaunul mamei. Am crezut că n-o văzuse.

Dar cînd intră şi ieşi a patra sau a cincea oară în mai puţin de un ceas, o urmări cu o privire plină de compătimire pînă în capătul coridorului.

- Sărmanele fete, oftă, ce trebuie ele să facă pentru a-şi duce traiul e mai rău decît munca.

Stătu aşa pînă la miezul nopţii, cînd eu am obosit să mai citesc cu scuturăturile acelea de nesuportat şi cu luminile nenorocite de pe condor şi m-am aşezat lîngă ea să fumez, încercînd să ies la liman din nisipurile mişcătoare ale ţinutului Yoknapatawpha. Dezertasem de la universitate cu un an în urmă, cu iluzia temerară de a trăi din jurnalism şi din literatură, fără să fie nevoie să le învăţ, însufleţit de o frază pe care cred că am citit-o la Bernard Shaw: „De mic am fost silit să-mi întrerup educaţia ca să merg la şcoală". N-am fost în stare să vorbesc despre asta cu nimeni, căci simţeam, fără s-o pot explica însă, că raţiunile mele puteau fi valabile doar pentru mine însumi.

A încerca să-mi conving părinţii de asemenea nebunie, cînd ei îşi puseseră atîtea speranţe în mine şi cheltuiseră atîţia bani pe care nu-i aveau, era timp pierdut. Mai ales în privinţa tatei, care mi-ar fi iertat orice, în afară de faptul de a nu atîrna pe perete o diplomă universitară oarecare, pe care el n-a putut-o avea. Comunicarea s-a întrerupt. După aproape un an mă tot gîndeam să mă duc să-l văd pentru a-i explica motivele mele, cînd a apărut mama cu rugămintea s-o însoţesc ca să vîndă casa. Totuşi, ea n-a pomenit deloc subiectul pînă după miezul nopţii, pe şalupă, cînd a simţit ca un fel de revelaţie supranaturală că, în sfîrşit, găsise prilejul potrivit să-mi spună ceea ce era neîndoios motivul real al călătoriei sale, şi începu în felul şi pe tonul, şi cu cuvintele alese la milimetru pe care trebuie să le fi ticluit îndelung în singurătatea nopţilor ei fără somn, cu mult înainte de a o porni la drum.

- Tatăl tău e foarte mîhnit, spuse ea.

- Iată deci infernul atît de temut! începea, ca întotdeauna, and te aşteptai mai puţin şi cu o voce liniştitoare ce n-avea să se schimbe orice s-ar fi întîmplat. Numai ca să respect ritualul, deoarece cunoşteam prea bine răspunsul, am întrebat-o:

- Şi de ce?

- Pentru că te-ai lăsat de învăţătură.

- Nu m-am lăsat, i-am spus. Mi-am schimba doar profesia. Gmdul unei discuţii serioase i-a ridicat moralul:

- Tatăl tău zice că e acelaşi lucru. Ştiind că nu era adevărat, i-am spus:

- Şi el a renunţat la învăţătură ca să cînte la vioară.

- N-a fost aşa, replică ea plină de însufleţire. Cînta la vioară numai la petreceri şi cînd făcea serenade. Dacă s-a lăsat de învăţătură a fost pentru că n-avea nici ce să mănîn-ce. Dar în mai puţin de o lună a învăţat telegrafia, care pe atunci era o profesie foarte bună, mai ales în Aracataca.

- Şi eu trăiesc din ce scriu pe la ziare, i-am zis.

- Spui asta ca să nu mă necăjeşti, răspunse ea. Dar se vede de la o poştă că o duci rău. Pînă într-atît, încît văzîn-du-te în librărie nici nu te-am recunoscut.

- Nici eu nu te-am recunoscut pe dumneata, i-am spus.

- Dar nu din acelaşi motiv. Eu am crezut că erai un cerşetor. Se uită la sandalele mele scîlciate şi adăugă: Şi fără ciorapi.

- E mai comod, i-am spus. Două cămăşi şi două perechi de chiloţi: una pe mine şi alta la uscat. De ce altceva e nevoie?

- De puţină demnitate, a zis ea. Insă şi-a îndulcit îndată spusele, schimbînd tonul: Ţi-o spun fiindcă te îndrăgim mult.

- Ştiu, i-am zis. Dar spune-mi ceva: dumneata în locul meu n-ai face la fel?

- N-aş face, răspunse ea, dacă în felul acesta mi-aş supăra părinţii.

Amintindu-mi de tenacitatea cu care a izbutit să forţeze împotrivirea familiei pentru a se mărita, i-am spus, rîzînd:

- îndrăzneşte să te uiţi la mine!

Dar ea îşi feri privirea cu seriozitate, pentru ca ştia prea bine ce-mi trecea mie prin cap.

- Nu m-am măritat pînă n-am avut binecuvîntarea părinţilor mei, spuse ea. Cu de-a sila, e drept, dar am avut-o.

întrerupse discuţia, nu fiindcă argumentele mele ar fi convins-o, ci pentru că voia să se ducă la toaletă şi n-avea încredere în condiţiile igienice. Am vorbit cu nostromul dacă nu exista vreun loc mai curat, dar mi-a explicat că el însuşi folosea latrina comună. Şi conchise, de parcă tocmai l-ar fi terminat de citit pe Conrad: „Pe mare toţi sîntem la fel". Astfel încît mama s-a supus legii tuturor. Cînd a ieşit, reacţia ei a fost exact pe dos de cum mă aşteptam: abia dacă-şi putea stăpîni rîsul.

- Inchipuie-ţi, îmi spuse, ce-o să creadă tatăl tău dacă mă întorc cu o boală lumească?

După ce a trecut de miezul nopţii am avut o întîrziere de trei ceasuri, căci smocurile de anemone ale canalului astupaseră elicele, şalupa a eşuat pe un teren cu mangrove şi mulţi pasageri au fost nevoiţi s-o tragă de pe ţărm cu funiile de la hamacurile lor. Căldura şi ţînţarii ajunseră de nesuportat, dar mama i-a fentat cu nişte rafale de somn instantanee şi

intermitente, celebre de mult în familie, care-i îngăduiau să se odihnească fără a pierde şirul conversaţiei. Cînd s-a reluat călătoria şi s-a simţit briza proaspătă, s-a trezit cu desăvîrşire.

- In orice caz, oftă ea, trebuie să-i duc un răspuns tatălui tău.

- Mai bine nu-ţi face griji, i-am spus cu aceeaşi inocenţă. O să vin în decembrie şi atunci o să-i explic totul.

- Mai sînt zece luni, spuse ea.

- La urma urmelor, anul acesta nu se mai poate aranja nimic la universitate, i-am zis.

- Promiţi cu adevărat că ai să vii?

- Promit, i-am spus. Şi pentru prima dată am întrezărit o anume nelinişte în vocea ei:

- Pot să-i spun tatălui tău că ai să-i spui da?

- Nu, i-am răspuns nestrămutat. Asta nu.

Era limpede că încerca să caute altă ieşire. Dar n-am ajutat-o.

- Atunci mai bine să-i spun dintr-o dată tot adevărul, spuse ea. Aşa n-o să pară o minciună.

- Bine, i-am zis, uşurat. Spune-i-l!

A rămas aşa şi cineva care n-ar fi cunoscut-o bine ar fi crezut că totul se termina în felul acesta, dar eu ştiam că era doar un răgaz ca să-şi tragă sufletul. Puţin mai tîrziu, a adormit adînc. O briză uşoară goni ţînţarii şi îmbălsăma aerul proaspăt cu mireasmă de flori. Şalupa a căpătat atunci zvelteţea unui velier.

Ne aflam în Cienaga Grande, altul dintre miturile copilăriei mele. O străbătusem navigînd în mai multe rînduri, cînd bunicul meu, colonelul Nicolas Ricardo Marquez Mejia - căruia noi, nepoţii, îi spuneam Papaleto - mă ducea de la Aracataca la Barranquilla să-mi vizitez părinţii.

„Nu trebuie să simţi teamă faţă de mlaştină, ci respect", îmi spusese el, vorbind de capriciile imprevizibile ale apelor, care păreau cînd un iaz, cînd un ocean neîmblînzit. In anotimpul ploilor mlaştina era la discreţia furtunilor de la munte. Din decembrie pînă în aprilie, cînd timpul trebuia să fie blînd, alizeele din nord se năpusteau asupră-i cu atîta înverşunare, că fiecare noapte era o aventură. Bunica dinspre mamă, Tranquilina Iguarân - Mina -, nu se încumeta s-o străbată decît în cazuri de extremă urgenţă, după o călătorie de groază cînd au fost nevoiţi să-şi caute refugiu pînă în zori la vărsarea fluviului Riofrio.

In noaptea aceea, din fericire, mlaştina era liniştită. De la ferestrele de la proră, unde am ieşit sa respir aer curat cu puţin înainte de a se crăpa de ziuă, luminile bărcilor pescăreşti pluteau ca nişte stele pe apă. Erau nenumărate şi pescarii nevăzuţi stăteau de vorbă ca într-o vizită, căci vocile aveau o rezonanţă spectrală pe cuprinsul mlaştinei. Sprijinit cu coatele de balustradă, străduindu-mă să ghicesc profilul muntelui, mă luă prin surprindere prima lovitură de gheară a nostalgiei.

Intr-o dimineaţă ca aceasta, în zori, pe cînd traversam Cienaga Grande, Papaleto m-a lăsat dormind în cabină şi s-a dus la bufet. Nu ştiu cît să fi fost ceasul cînd, prin vuietul ventilatorului ruginit şi hurducăiala bidoanelor din cabină, m-a trezit larma stîrnită de o mulţime de oameni.

Eu n-aveam, cu siguranţă, mai mult de cinci ani şi-am simţit o spaimă cumplită, dar foarte curînd s-a făcut linişte şi-am crezut că o fi fost un vis. Dimineaţa, ajunşi la debarcaderul din Cienaga, bunicul se bărbierea cu

briciul, cu uşa deschisă şi oglinda atîrnată de cercevea. Amintirea este precisă: încă nu-şi pusese cămaşa, dar avea pe maiou veşnicele sale bretele, late şi cu dungi verzi. Pe cînd se bărbierea, vorbea mai departe cu un bărbat pe care l-aş putea recunoaşte şi astăzi de cum l-aş vedea. Avea un profil de corb, de neconfundat, un tatuaj de marinar pe mîna dreaptă şi purta atîrnate la gît mai multe lanţuri de aur masiv şi la ambele încheieturi brăţări tot de aur. Eu tocmai terminasem cu îmbrăcatul şi stăteam pe pat punîndu-mi ghetele, cînd bărbatul îi spuse bunicului:

- Nu vă îndoiţi, domnule colonel! Ce voiau ei să vă facă era să vă arunce în apă.

Bunicul zîmbi fără să se întrerupă din bărbierit şi, cu o trufie ce-i era cu totul şi cu totul proprie, răspunse:

- Le-a prins bine că n-au îndrăznit.

Am înţeles atunci scandalul de peste noapte şi am fost adînc impresionat la gîndul că ar fi vrut cineva să-l arunce pe bunicul în mlaştină.

Amintirea acestui episod nicicînd lămurit m-a surprins în acea dimineaţă cînd mergeam cu mama să vindem casa, în vreme ce contemplam zăpezile de pe munţii care se desluşeau albăstrii, o dată cu cele dinţii raze de soare. Intîr-zierea pe canale ne-a îngăduit să vedem în plină zi dunga de nisip sclipitor ce abia desparte marea de mlaştină, unde erau sate de pescari cu năvoadele întinse la uscat pe ţărm şi copii lingavi şi murdari care jucau fotbal cu nişte mingi de cîrpă. Era impresionant să-i vezi pe uliţe pe numeroşii pescari cu braţele mutilate fiindcă nu aruncaseră la timp legătura de dinamită. La trecerea şalupei, copiii se scufundau să culeagă monedele aruncate de pasageri.

Dădea să bată de şapte cînd am acostat într-o baltă urît mirositoare, la mică distanţă de satul Cienaga. Grupuri de hamali cu noroiul pînă la genunchi ne-au luat pe braţe şi ne-au purtat clefăind pînă la debarcader, printre ulii care zburătăceau disputîndu-şi resturile din mocirlă. Am luat pe îndelete gustarea la una dintre mesele din port, savu-rînd peştişorii de baltă şi feliile prăjite de banană verde, cînd mama îşi reluă ofensiva războiului ei.

- Atunci spune-mi odată, îmi zise fără să-şi ridice privirea, ce să-i spun tatălui tău?

Am încercat să cîştig timp, ca să chibzuiesc:

- In legătură cu ce?

- In legătură cu singurul lucru care-l interesează, îmi spuse ea, puţin enervată: studiile tale.

Am avut norocul că un comesean impertinent, intrigat de vehemenţa dialogului, a vrut să-mi cunoască motivele. Răspunsul neîntîrziat al mamei nu numai că m-a cam intimidat, dar m-a şi surprins din partea ei, care-şi ascundea cu atîta gelozie viaţa particulară.

- Păi vrea să fie scriitor, spuse.

- Un bun scriitor poate cîştiga bani, nu glumă, replică bărbatul cu seriozitate. Mai ales dacă lucrează cu guvernul.

Nu ştiu dacă mama a escamotat subiectul din discreţie >au de teama argumentelor interlocutorului neprevăzut, dar amîndoi ajunseră pînă la urmă să deplîngă incertitudinile generaţiei mele şi să-şi împărtăşească dorurile. La sfîrşit, căutînd nume de cunoştinţe comune, au descoperit că

erau rude de două ori, dinspre partea familiei Cotes şi dinspre partea familiei Iguarân. Aşa ni se întîmpla pe vremea aceea cu una din două sau trei persoane pe care le întîlneam pe coasta caraibiană, iar mama se bucura întotdeauna ca de un eveniment insolit.

Ne-am dus la gară într-o trăsură în stil victorian, cu un singur cal, poate ultima dintr-o stirpe legendară, stinsă deja în restul lumii. Mama mergea îngîndurată, privind cîmpia stearpă, calcinată de salpetru, care începea din rovina portului şi se confunda cu orizontul. Pentru mine era un loc de neuitat: la trei sau patru ani, în cursul primei mele călătorii la Barranquilla, bunicul mă dusese de mînă de-a lungul acelui pustiu arzător, mergînd repede şi fără să-mi spună de ce, şi dintr-o dată ne-am pomenit în faţa unei ne-sfîrşite întinderi de apă verde cu rîgîieli de spumă, unde plutea o întreagă lume de găini înecate.

- E marea, mi-a spus.

Dezamăgit, l-am întrebat ce era pe malul celălalt, iar el mi-a răspuns fără să pregete:

- Pe partea cealaltă nu există mal.

Astăzi, după atîtea mări văzute în toate felurile, mă tot gîndesc că acela a fost unul dintre răspunsurile lui cele mai înţelepte. In orice caz, nici una din imaginile mele anterioare nu se potrivea cu acea imensitate sordidă, pe al cărui ţărm de piatră de var era imposibil să păşeşti, printre crengi putrede de manglieri şi aşchii de melci. Era îngrozitor!

Mama gîndea desigur la fel despre marea din Cienaga căci, de îndată ce a văzut-o ivindu-se în stînga trăsurii, suspină:

- Nu-i pe lume mare ca aceea de la Riohacha!

I-am povestit atunci ce-mi aminteam eu despre găinile înecate şi, ca tuturor adulţilor, i s-a părut că era o halucinaţie de copil. Apoi s-a uitat mai departe la fiecare loc care ne ieşea în cale, iar eu ştiam ce gîndea despre fiecare, după schimbările survenite în tăcerea sa. Am trecut prin faţa cartierului cu bordeluri de dincolo de linia ferată, cu căsuţe pestriţe avînd acoperişurile ruginite şi papagali bătrîni din Paramaribo, care strigau clienţii în portugheză de pe cercurile atîrnate de streaşină. Am trecut pe lîngă depozitul de locomotive, cu uriaşa-i boltă de fier unde se refugiau să doarmă păsările migratoare şi pescăruşii rătăciţi. Am înconjurat oraşul fără să intrăm, dar i-am văzut străzile largi şi triste, şi casele cu splendoarea lor trecută, cu un singur etaj şi ferestre mari, unde exerciţiile la pian se repetau fără răgaz din zorii zilei. Brusc, mama a arătat cu degetul.

- Uite, mi-a zis. Acolo-i locul unde s-a sfîrşit lumea. Eu am urmărit direcţia arătătorului ei şi am văzut gara: o clădire de scînduri geluite, cu acoperişul de tablă cu două pante şi cu balcoane de jur împrejur, iar în faţă o piaţetă aridă în care nu puteau încăpea mai mult de două sute de oameni. Acolo, după cum mi-a precizat mama în ziua aceea, armata omorîse în 1928 un număr niciodată stabilit de zilieri de pe plantaţiile bananiere. Eu cunoşteam episodul de parcă l-aş fi trăit, după ce-l auzisem povestit şi repetat de o mie de ori de către bunicul, de cînd reuşeam eu să-mi aduc aminte: militarul citind decretul prin care peonii în grevă au fost declaraţi o bandă de răufăcători; cele trei mii de bărbaţi, femei şi copii încremeniţi în bătaia soarelui neîndurător, după ce ofiţerul le-a dat un răgaz de cinci minute pentru a evacua piaţa; ordinul de foc, ţăcănitul rafalelor scuipînd incandescent, mulţimea hăituită de panică în vreme ce

era decimată încetul cu încetul de foarfecele metodice şi nesăţioase ale mitralierelor.

Trenul ajungea la Cienaga la nouă dimineaţa, lua pasagerii veniţi cu şalupele şi pe cei care coborau de la munte, şi-şi continua drumul după un sfert de ceas spre inima zonei bananiere. Am ajuns la gară împreună cu mama după ora opt, dar trenul avea întîrziere. Totuşi, am fost singurii pasageri. Ea şi-a dat seama de cum a intrat în vagonul gol şi a exclamat cu un umor plin de veselie:

- Ce mai lux! Tot trenul pentru noi singuri!

întotdeauna am crezut că a fost o bucurie prefăcută pentru a-i ascunde dezamăgirea, căci ravagiile timpului asupra stării vagoanelor se vedeau cu ochiul liber. Erau cele de clasa a doua de altădată, dar fără scaune de răchită şi fără geamuri care să poată fi urcate sau coborîte la ferestre, doar cu bănci de lemn lustruite de fundurile uşoare şi calde ale celor sărmani. In comparaţie cu ceea ce a fost odinioară, nu doar vagonul acela, ci întregul tren părea propria fantomă, înainte avea trei clase. La clasa a treia, unde călătoreau cei mai săraci, erau chiar compartimentele de scînduri în care se transportau bananele sau vitele de sacrificat, prevăzute pentru pasageri cu bănci longitudinale de lemn nelăcuit. Clasa a doua avea scaune de răchită şi rame de bron/.. Clasa întîi, în care călătoreau oamenii cîrmuirii şi înalţii funcţionari ai companiei bananiere, era cu covoare pe coridor şi fotolii căptuşite cu pluş roşu care puteau fi poziţionate după dorinţă. Cînd călătorea directorul companiei sau hum lia lui, sau invitaţi mai de soi, se ataşa la coada trenului un vagon de lux cu geamuri mate şi cornişe aurite, şi o ierasj descoperită cu măsuţe pentru a călători şi servi ceaiul. N-am cunoscut nici un muritor care să fi văzut pe dinăuntru acest vagon de vis. Bunicul fusese primar în două rînduri >i pe deasupra nu strîngea deloc băierile pungii, dar călătorea cu a doua numai dacă era cu vreuna din femeile din familie. Şi, cînd era întrebat de ce mergea cu a treia, răspundea: „Pentru că nu există a patra". Totuşi, odinioară, cel mai memorabil lucru referitor la tren fusese punctualitatea. Ceasurile de prin sate erau puse la ora exactă după fluieratul lui.

In ziua aceea, dintr-o pricină oarecare, a plecat cu o jumătate de oră de întîrziere. Cînd s-a pus în mişcare, foarte încet şi cu un scîrţîit lugubru, mama şi-a făcut cruce, dar imediat a revenit la realitate.

- Trenul ăsta nu prea are roţile unse, zise ea.

Eram singurii pasageri, poate în tot trenul, şi pînă în momentul acela nimic nu-mi stîrnise cu adevărat interesul. M-am cufundat în toropeala *Luminii de august,* fumînd neîncetat, aruncînd priviri rapide din cînd în cînd pentru a recunoaşte locurile pe care le lăsam în urmă. Trenul a străbătut cu un şuierat prelung smîrcurile mlaştinii şi a intrat cu toată viteza într-un trepidant culoar de stînci roşiatice, unde zgomotul asurzitor al vagoanelor ajunse de neîndurat. Dar după vreo cincisprezece minute şi-a mai încetinit mersul, a intrat cu un pufăit tainic în penumbra răcoroasă a plantaţiilor, timpul a devenit mai dens şi nu s-a mai simţit briza mării. N-a fost nevoie să-mi întrerup lectura pentru a şti că intraserăm în împărăţia ermetică a zonei bananiere.

Lumea s-a schimbat. De o parte şi de alta a căii ferate se întindeau drumurile simetrice şi nesfîrşite ale plantaţiilor, pe unde treceau căruţele cu boi încărcate cu ciorchini verzi. Pe neaşteptate, pe intempestive locuri

neplantate, se iveau cabane de cărămidă roşie, birouri cu plasă de sîrmă la ferestre şi ventilatoare cu palete spînzurînd din tavan, şi un spital solitar pe un cîmp cu maci. Fiecare rîu îşi avea satul şi podul său de fier, pe unde trecea trenul scoţînd şuierături, iar fetele care se scăldau în apele îngheţate săreau ca peştii la trecerea lui, tulburînd călătorii cu ţîţele lor zglobii.

In localitatea Riofrio au urcat mai multe familii de indieni *arabuaco* împovăraţi cu raniţe pline pînă la refuz de *avocado* de munte, cele mai savuroase fructe din ţară. Au străbătut vagonul ţopăind uşurel în ambele sensuri, cău-tînd unde să se aşeze, iar cînd trenul s-a pus iar în mişcare au rămas doar două femei albe cu un prunc nou-născut şi un preot tînăr. Copilul nu încetă cu plînsul tot restul drumului. Preotul avea cizme şi cască de explorator, o sutană dintr-un material ieftin cu petice pătrate, ca o pînză de corabie, şi în timp ce copilul plîngea el vorbea parcă de la amvon. Subiectul predicii lui era posibila întoarcere a companiei bananiere. De cînd aceasta plecase nu se vorbea de altceva în zonă şi punctele de vedere erau împărţite între cei care doreau şi cei care nu doreau să se întoarcă, iar toţi dădeau faptul acesta ca sigur. Preotul era împotrivă şi şi-a exprimat părerea invocînd o raţiune atît de personală, că femeilor li s-a părut nesăbuită:

- Compania lasă totul în ruină pe unde trece.

A fost singurul lucru original pe care l-a spus, dar n-a izbutit să-l şi explice, şi femeia cu copilul l-a zăpăcit pînă la urmă cu argumentul că Dumnezeu nu putea fi de acord cu el.

Nostalgia, ca întotdeauna, destrămase amintirile urîte şi le înnobilase pe cele frumoase. Nimeni nu scăpa de ravagiile sale. De la fereastra vagonului se vedeau bărbaţii stînd pe la porţile caselor şi era de-ajuns să le priveşti chipul ca să ştii ce anume aşteptau. Spălătoresele de pe malurile de salpetru priveau trenul trecînd cu aceeaşi speranţă. Orice străin de partea locului care sosea cu o servietă-diplomat li se părea că e omul de la United Fruit Company întorcîn-du-se spre a reînvia trecutul. In fiece întîlnire, în fiece vizită, în fiece scrisoare se ivea, mai devreme sau mai tîrziu, fraza solemnă: „Se spune că se întoarce compania". Nimeni nu ştia cine a rostit-o, nici cînd, nici de ce, dar nimeni n-avea nici o îndoială în privinţa aceasta.

Mama credea că n-o mai impresionează nimic, căci după ce i-au murit părinţii rupsese orice legătură cu Ara-cataca. Totuşi, visele o trădau. Cel puţin, atunci cînd avea vreunul care o interesa într-atît, încît să-l povestească la gustarea de dimineaţă, acela era veşnic legat de dorul ei de plantaţiile de bananieri. A supravieţuit în perioadele cele mai grele fără să vîndă casa, cu iluzia că o să capete pe ea chiar şi de patru ori mai mult cînd o să revină compania. In cele din urmă, o învinsese presiunea de neîndurat a realităţii. Dar cînd îl auzi pe preotul din tren spunînd că într-adevăr compania era pe punctul să se întoarcă, făcu un gest şi-mi spuse la ureche:

- Păcat că nu mai putem aştepta un scurt răstimp ca să luăm mai mulţi bani pe casă.

In vreme ce preotul vorbea, am trecut fără să ne oprim pe lîngă o piaţă în care se adunaseră o mulţime de oameni şi o fanfară cînta un marş vesel, în bătaia soarelui nimicitor. Toate satele acelea mi s-au părut

întotdeauna la fel. Cînd bunicul, căruia noi, nepoţii, îi spuneam Papaleto, mă ducea la impozantul cinematograf „Olympia" al lui don Antonio Daconte, eu luam seama cum gările din filmele cu cow-boy semănau cu cele pe unde treceam noi. Mai tîrziu, cînd am început să-l citesc pe Faulkner, şi satele din romanele lui îmi păreau aidoma alor noastre. Şi nu era surprinzător, fiindcă acestea fuseseră construite prin inspiraţia mesianică a celor de la United Fruit Company şi în acelaşi stil de tabără vremelnică de popas. Eu mi le aminteam pe toate cu biserica în piaţă şi căsuţe de basm vopsite în culori simple. Mi-aminteam echipele de zilieri negri cîntînd pe înserat, şoproanele fermelor unde se adunau peonii să vadă trecînd trenurile de marfă, cărările unde în zori se iveau tăietorii de trestie de zahăr, decapitaţi pe la chefurile de sîmbătă noaptea. Mi-aminteam aşezările particulare ale yankeilor la Aracataca şi Sevilla, dincolo de calea ferată, împrejmuite cu garduri metalice ca nişte uriaşe coteţe de găini, electrificate, care în zilele răcoroase de vară apăreau în zori negre din pricina rîndunelelor carbonizate. Mi-aminteam molcomele pajişti albastre cu păuni şi prepeliţe, vilele cu acoperişuri roşii, ferestre cu plasă de sîrmă şi măsuţe rotunde cu scaune pliante pentru luat masa pe terasă, printre palmieri şi tufe prăfuite de trandafiri. Uneori, prin gardurile metalice se vedeau femei frumoase şi vlăguite, cu rochii de muselină şi pălării mari de voal, care-şi tăiau florile din grădini cu foarfece aurite.

încă de pe vremea copilăriei mele nu puteai distinge lesne satele între ele. Acum, după douăzeci de ani, era şi mai greu, pentru că de la porticurile gărilor căzuseră plăcuţele cu numele idilice - Tucurinca, Guamachito, Neerlandia, Guacamayal - şi toate erau mai triste decît în amintire. Trenul s-a oprit la Sevilla cam pe la unsprezece şi jumătate dimineaţa, să-şi schimbe locomotiva şi să se aprovizioneze cu apa, timp de cincisprezece minute nesfîrşite. Atunci a început căldura. Cînd şi-a reluat mersul, noua locomotivă ne arunca la fiecare cotitură o pală de praf de cărbune ce intra pe fereastra fără geam, acoperindu-ne de o ninsoare neagră. Preotul şi femeile coborîseră în vreun sat fără ca noi să ne dăm seama şi asta mi-a întărit impresia că mama şi cu mine mergeam singuri într-un tren al nimănui. Aşezată în faţa mea, uitîndu-se pe fereastră, aţipise în vreo două sau trei rînduri, dar se învioră brusc şi rosti încă o dată întrebarea de temut:

- Ce-i spun atunci tatălui tău?

Eu mă gîndeam că n-avea să se dea nicicînd bătută, căutînd o cale prin care să-mi înfrîngă hotărîrea. Cu puţin înainte sugerase cîteva formule de compromis pe care le-am înlăturat fără argumente, însă ştiam că retragerea ei n-avea să dureze prea mult. Chiar şi aşa, această nouă tentativă m-a luat prin surprindere. Pregătit pentru altă bătălie zadarnică, i-am răspuns cu mai mult calm decît în celelalte rînduri.

- El nu se împotriveşte să fii ce vrei tu, spuse ea, numai să-ţi iei o diplomă oarecare.

Vorbea fără să mă privească, prefăcîndu-se că dialogul nostru o interesează mai puţin decît viaţa care se perinda pe fereastră.

- Nu ştiu de ce stărui atîta, cînd ştii prea bine că n-o să cedez, i-am spus.

Mă privi un moment drept în ochi şi mă întrebă, intrigată:

- De ce crezi că ştiu?

- Pentru că dumneata şi cu mine sîntem la fel, i-am zis. Trenul se opri într-o gară fără sat şi puţin mai tîrziu

trecu prin dreptul singurei plantaţii de bananieri de pe drum, care avea scris numele pe portal: Macondo. Cuvîntul acesta îmi atrăsese atenţia din primele călătorii cu bunicul, dar numai cînd am ajuns om în toată firea am descoperit că îmi plăcea rezonanţa lui poetică. Niciodată nu l-am auzit la nimeni şi nici măcar nu m-am întrebat ce înseamnă, îl folosisem deja în trei cărţi ca nume al unui sat imaginar, cînd .im aflat dintr-o enciclopedie, peste care am dat întîm-plător, că e un arbore tropical asemănător cu *ceiba*[1], care nu are nici flori, nici fructe, cu lemnul moale, folosit pentru făcut luntre şi cioplit vase de bucătărie. Am descoperit în *Encydopaedia Britannica,* mai tîrziu, că în Tanganyika există seminţia nomadă *Makondo* şi m-am gîndit că obîrşia cuvîntului putea fi aceea. Dar n-am verificat-o niciodată şi nici n-am văzut cu ochii mei copacul, căci am întrebat de multe ori de el în zona plantaţiilor de bananieri şi nimeni n-a ştiut să-mi spună. Poate că n-a existat niciodată.

Trenul trecea la unsprezece pe lîngă plantaţia Macondo şi după zece minute se oprea la Aracataca. In ziua cînd m-am dus cu mama să vindem casa, a avut o întîrziere de o oră şi jumătate. Eu eram la toaletă cînd a început să accelereze şi prin geamul spart a intrat un vînt arzător şi uscat, amestecat cu scîrţîitul vagoanelor vechi şi cu şuieratul cumplit al locomotivei. Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul şi o greaţă glacială îmi sfîşia măruntaiele. Am ieşit în mare grabă, împins de o groază asemănătoare celei care se simte la un cutremur, şi am găsit-o pe mama netulburată la locul ei, înşirînd cu voce tare locurile pe care le vedea perindîndu-se prin dreptul ferestrei, ca nişte crîmpeie instantanee ale vieţii ce s-a dus şi n-avea să se mai întoarcă în veci.

----

[1] Arbore foarte înalt din regiunile tropicale, cu lemn alb şi moale, din ale cărui fructe se obţine capoc.

- Astea-s terenurile pe care i le-au vîndut tatei sub pretextul că aveau aur, îmi spuse.

Trecu precum un abur casa învăţătorilor adventişti, cu grădina înflorită şi o tăbliţă în poartă: *The sun shinesfor all.*[1]

- A fost primul lucru pe care l-am învăţat în engleză, spuse mama.

- Nu primul, i-am zis, singurul.

Trecu podul de ciment şi şanţul cu apele-i tulburi, de pe vremea cînd yankeii deviaseră cursul rîului ca să-l îndrepte spre plantaţii.

- Cartierul femeilor uşoare, unde pe bărbaţi îi apucau zorile dansînd *cumbiamba*[2] cu mănunchiuri de bancnote aprinse în loc de lumînări, spuse ea.

Băncile de-a lungul digului de pămînt, migdalii ofiliţi de soare, parcul micuţei şcoli *montessoriene*[3] unde am învăţat să citesc. Pentru o clipă, imaginea întreagă a satului în duminica luminoasă de februarie scăpără în fereastră.

- Gara! a exclamat mama. Ce mult s-a schimbat lumea de vreme ce nimeni nu mai vine acum să aştepte trenul!

----

[1] In engleză, în original: *Soarele răsare pentru toţi.*

[2] Dans popular sud-american pe perechi. Una dintre figurile specifice este faptul că fiecare pereche ţine cîte o luminare în timp ce dansează.

[3] Care aparţine sistemului pedagogic fundamentat de Măria Montessori, pedagogă italiană (1870-l952).

Atunci locomotiva slobozi un şuierat, îşi încetini mersul şi se opri cu un geamăt prelung. Primul lucru care m-a impresionat a fost liniştea. O linişte materială pe care aş fi putut-o identifica şi legat la ochi între oricîte alte linişti de pe lume. Reverberaţia căldurii era atît de intensă, că totul se zărea parcă printr-o sticlă vălurită. Cît vedeai cu ochii, nu exista nici o urmă de viaţă omenească şi nici altceva care să nu fie acoperit de o rouă uşoară de pulbere arzătoare. Mama mai rămase cîteva minute la locul ei, uitîndu-se la satul mort, întins peste străzile pustii, şi, în sfîrşit, strigă îngrozită:

- Doamne, Dumnezeule!

A fost tot ce a spus înainte de a coborî.

Cîtă vreme trenul a stat acolo aveam senzaţia că nu eram singuri de tot. Dar cînd a pornit, cu un fluierat neaşteptat şi sfîşietor, mama şi cu mine am rămas fără apărare în bătaia soarelui infernal şi ne-a copleşit toată tristeţea satului. Dar nu ne-am spus nimic. Vechea gară de lemn cu acoperişul de tablă, cu un balcon pe o latură, era ca o versiune tropicală a celor pe care le ştiam din filmele cu cow-boy. Am străbătut gara pustie ale cărei dale începeau să se crape sub presiunea ierbii şi ne-am adîncit în marasmul siestei, căutînd neîncetat umbra migdalilor.

Eu detestam de mic acele sieste inerte, pentru că noi, copiii, nu ştiam ce să facem. „Tăceţi din gură că dormim", murmurau cei adormiţi, fără să se trezească. Prăvăliile, instituţiile publice, şcolile se închideau de la douăsprezece şi nu se mai deschideau decît cu puţin înainte de trei. Interiorul caselor rămînea plutind într-un limb de toropeală, în unele nu se putea rezista, aşa încît oamenii atîrnau hamacurile în curte sau rezemau scaunele la umbra migdalilor şi dormeau şezînd în plină stradă. Rămîneau deschise doar hotelul din faţa gării, cu restaurantul şi salonul de biliard, şi oficiul telegrafic din spatele bisericii. Totul era aidoma

33amintirilor, dar mai redus şi mai sărman, *şi* răvăşit de un vînt nimicitor de fatalitate: aceleaşi case dărăpănate, cu acoperişurile de tablă găurite de rugină, digul de pămînt cu molozul de la băncile de granit şi migdalii trişti, şi totul transfigurat de colbul acela invizibil şi fierbinte ce înşela privirea şi calcina pielea. Paradisul particular al companiei plantaţiilor de bananieri, dincolo de calea ferată, acum fără împrejmuirea de sîrmă electrificată, era un hăţiş întins fără palmieri, cu casele năruite printre maci şi ruinele spitalului ars. Nu exista poartă, crăpătură de zid, chip uman care să nu stîrnească în sinea mea o rezonanţă supranaturală.

Mama păşea foarte dreaptă, cu pasu-i uşor, aproape fără să năduşească în rochia cernită, într-o tăcere desăvîrşită, dar paloarea mortală şi profilul subţiat trădau ceea ce se petrecea în sufletul ei. La capătul digului am văzut cea dinţii fiinţă omenească: o femeie măruntă, cu înfăţişare sărăcăcioasă, care se ivi de după colţul străzii Jacobo Beracaza şi trecu prin dreptul nostru cu o cratiţă de tablă al cărei capac pus alandala îi marca ritmul paşilor. Mama îmi şopti, fără s-o privească:

- E Vita.

Eu o recunoscusem. Muncise din copilărie în bucătăria bunicilor mei şi, oricît ne-am fi schimbat, ne-ar fi recunoscut, dacă ar fi binevoit să ne privească. Dar n-o făcu: trecu dusă pe altă lume. Şi astăzi mă mai întreb dacă Vita nu murise cu mult înainte de ziua aceea.

Cînd am dat colţul, praful îmi ardea picioarele prin împletitura sandalelor. Senzaţia de paragină mi se păru de neîndurat. M-am văzut atunci pe mine însumi şi arn văzut-o pe mama, aşa cum le-am văzut, copil fiind, pe mama şi pe sora hoţului împuşcat de Măria Consuegra cu o săptămînă în urmă, pe cînd încerca să-i forţeze poarta casei.

La trei în zori o deşteptase zgomotul cuiva care încerca să forţeze pe dinafară poarta casei. Se sculă fără să aprindă lumina, căută pe dibuite în dulap un pistol arhaic cu care nu mai trăsese nimeni de la războiul de O Mie de Zile şi descoperi în beznă nu doar locul unde se afla poarta, ci şi înălţimea exactă a broaştei. Atunci apucă arma cu amîndouă mîmile, închise ochii şi apăsă pe trăgaci. Nu mai trăsese niciodată înainte, dar glonţul nimeri prin poartă exact la ţintă.

A fost cel dintîi mort pe care l-am văzut. Cînd am trecut spre şcoală la şapte dimineaţa, trupul era tot acolo, întins pe trotuar într-o baltă de sînge uscat, cu chipul distrus de glonţul care i-a făcut zob nasul şi i-a ieşit printr-o ureche. Avea un tricou ca de marinar, cu dungi colorate, nişte pantaloni obişnuiţi, încinşi cu sfoară în loc de curea şi era desculţ. Lîngă el, pe jos, au găsit şperaclul artizanal cu care încercase să forţeze broasca.

Notabilităţile satului veniră acasă la Măria Consuegra spre a o consola pentru că-l omorîse pe hoţ. M-am dus în seara aceea cu Papaleto şi am găsit-o stînd într-un şezlong de Manila care părea un uriaş păun de răchită, în toiul agitaţiei prietenilor care îi ascultau povestea repetată de mii de ori. Toţi erau de acord cu ea că trăsese pur şi simplu de frică. Atunci bunicul a întrebat-o dacă auzise ceva după împuşcătură, iar ea i-a răspuns că mai întîi se făcuse o linişte adîncă, apoi s-a auzit zgomotul metalic al şperaclului căzînd pe cimentul de pe jos şi imediat o voce, ca o şoaptă tîngui-toare: „Vai, măiculiţă!" Se pare că Măria Consuegra nu fusese conştientă de bocetul acela sfîşietor, pînă cînd bunicul i-a pus întrebarea cu pricina. Numai atunci a izbucnit în plîns.

Aceasta s-a întîmplat într-o luni. In săptămînă următoare, marţi, la ceasul siestei, stăteam şi mă jucam cu titirezul împreună cu Luis Carmelo Correa, prietenul meu de la

35vîrsta cea mai fragedă, cînd am fost surprinşi deodată că cei care tocmai se culcaseră acum se treziseră înainte de vreme şi se arătau la ferestre. Am văzut atunci pe strada pustie o femeie în mare doliu, cu o fetiţă de vreo doisprezece ani care ducea un buchet de flori ofilite, învelite într-un ziar. Se apărau de soarele arzător cu o umbrelă neagră, străine cu desăvîrşire de impertinenţa oamenilor care le priveau trecînd. Erau mama şi sora cea mică a hoţului mort, care se duceau cu flori la mormînt.

Imaginea aceea m-a urmărit ani în şir, ca un vis unanim pe care tot satul l-a văzut înfiripîndu-se de la ferestre, pînă cînd am reuşit s-o exorcizez printr-o povestire. Dar adevărul e că n-am fost conştient de drama femeii şi a copilei, şi nici de demnitatea lor imperturbabilă, pînă în ziua în care m-am dus cu mama să vindem casa singuratică, în acelaşi ceas ucigător.

- Mă simt de parcă eu aş fi hoţul, am spus.

Mama nu m-a înţeles. Mai mult: cînd am trecut prin dreptul casei Măriei Consuegra, nici măcar n-a privit poarta unde încă se mai vedea peticul de lemn cu care fusese astupată gaura făcută de împuşcătură. După mulţi ani, re-memorînd cu ea călătoria aceea, mi-am dat seama că îşi amintea de tragedie, dar ar fi dat orice s-o uite. Asta s-a văzut şi mai limpede cînd am trecut prin faţa casei unde a locuit don Emilio, mai cunoscut drept Belgianul, un veteran din Primul Război Mondial, care-şi pierduse ambele picioare pe un cîmp minat din Normandia şi care, într-o duminică de Rusalii, s-a pus la adăpost de chinurile memoriei cu fum de cianură de aur. Eu n-aveam decît şase ani, dar mi-aduc aminte de parc-ar fi fost ieri de zarva stîrnită de vestea aceea la şapte dimineaţa. A fost ceva atît de memorabil,

încît, pe cînd ne întorceam în sat să vindem casa, mama puse în sfîrşit capăt mutismului ei, după douăzeci de ani.

- Sărmanul Belgian! suspină. Aşa cum ai spus tu, n-a mai apucat să joace niciodată şah.

Intenţia noastră era să mergem de-a dreptul acasă. Totuşi, cînd ne aflam la cîteva case doar, mama se opri pe neaşteptate şi dădu colţul.

- S-o luăm mai bine pe aici, îmi spuse. Şi, fiindcă am vrut să ştiu de ce, mi-a răspuns: Pentru că mi-e frică.

Aşa am aflat şi pricina pentru care mi-era greaţă: frica, dar nu numai aceea izvorîtă din confruntarea cu fantasmele mele, ci frica de toate. Am mers, prin urmare, mai departe, pe o stradă paralelă, ca să facem un ocol al cărui unic ţel era să nu trecem pe la noi pe acasă. „N-aş fi avut curajul s-o văd înainte de a vorbi cu careva", avea să-mi spună mai tîrziu mama. Aşa a şi făcut. Trăgîndu-mă aproape cu forţa, intră pe nepusă-masă în farmacia doctorului Alfredo Barboza, o casă aflată pe colţ, la mai puţin de o sută de paşi de a noastră.

Adriana Berdugo, soţia doctorului, stătea şi cosea atît de cufundată în gînduri la maşina ei primitivă cu manivelă, marca „Domestic", încît nu auzi cînd mama ajunse în dreptul ei şi-i spuse aproape în şoaptă:

- Cumătră!

Adriana îşi ridică privirea descumpănită prin ochelarii cu lentile groase de prezbită, şi-i scoase, şovăi o clipă şi se ridică dintr-un salt cu braţele deschise şi cu un geamăt:

- Ah, cumătră!

Mama era deja în spatele bufetului cu vitrină şi, fără să-şi mai spună nimic, se îmbrăţişară, plîngînd. Eu am rămas cu ochii la ele stînd dincoace de bufet, fără să ştiu ce să fac, înfiorat de certitudinea că îmbrăţişarea aceea prelungă, cu

lacrimi tăcute, era ceva ireparabil care se întîmpla pentru totdeauna în viaţa mea.

Farmacia fusese cea mai bună pe vremea companiei bananiere, însă din vechile borcane nu mai rămăseseră în puţinele dulapuri decît cîteva flacoane de majolică, însemnate cu litere aurite. Maşina de cusut, balanţa, caduceul, pendula încă însufleţită, diploma cu jurămîntul lui Hipo-crate, balansoarele stricate, toate lucrurile pe care le văzusem de copil erau mai departe aceleaşi, fiecare la locul său, dar schimbate cu desăvîrşire de patina timpului.

Adriana însăşi era o victimă. Deşi purta ca odinioară o rochie cu flori mari tropicale, abia dacă i se mai zărea o licărire din agerimea şi spiritul cuceritor care-i duseseră faima chiar şi atunci cînd trecuse binişor de anii maturităţii. Tot ce rămăsese intact în preajma ei era mirosul de vale-riană care le înnebunea pe pisici şi pe care mi l-am amintit tot restul vieţii cu un sentiment de naufragiu.

Cînd Adriana şi mama rămaseră fără lacrimi, se auzi o tuse groasă şi scurtă de dincolo de peretele de lemn, care ne despărţea de partea din spate a prăvăliei. Adriana îşi recapătă o fărîmă din graţia din alte vremuri şi vorbi ca să fie auzită prin perete:

- Doctore, spuse ea. Ghici cine a venit!

O voce bolovănoasă de bărbat aspru întrebă, fără nici un interes, de pe partea cealaltă:

- Cine?

Adriana nu răspunse, ci ne făcu semn să trecem în partea din spate. O groază din copilărie mă paraliza brusc şi gura mi se umplu de o salivă amăruie, dar am intrat împreună cu mama în spaţiul pestriţ, care înainte fusese laborator de farmacie, amenajat acum ca un salon de urgenţă. Acolo se afla doctorul Alfredo Barboza, mai bătrîn decît

toţi oamenii şi toate animalele bătrîne de pe pămînt şi din apă, întins cu faţa în sus în veşnicul lui hamac de sfoară, fără pantofi şi cu legendara-i pijama de bumbac ecru care părea mai curînd o cămaşă de penitent. Avea privirea aţintită în tavan, dar cînd ne-a simţit intrînd şi-a întors capul şi ne-a fixat cu diafanii săi ochi galbeni, pînă cînd a izbutit s-o recunoască pe mama.

- Luisa Santiaga! exclamă el.

Se aşeză în capul oaselor în hamac cu o osteneală de mobilă veche, se umaniza cu desăvîrşire şi ne salută cu o rapidă strîngere de mînă, care-i ardea, îşi dădu seama de impresia pe care mi-a făcut-o şi-mi spuse: „Cam de vreun an sufăr de friguri". Se sculă din hamac, se aşeză pe pat şi ne spuse pe nerăsuflate:

- Nu vă puteţi închipui prin cîte a trecut satul ăsta! Fraza aceasta singură, care cuprindea o viaţă întreagă,

mi-a fost de-ajuns să-l văd aşa cum fusese, pesemne, întotdeauna: un om singuratic şi trist. Era înalt, uscăţiv, cu un frumos păr bogat cu nuanţe metalice, tuns la întîmplare, şi nişte ochi galbeni şi pătrunzători care fuseseră cea mai cumplită dintre spaimele copilăriei mele. După-amiaza,

cînd ne întorceam de la şcoală, ne căţăram pînă la fereastra dormitorului său, ademeniţi de fascinaţia fricii. Stătea acolo legănîndu-se cu mişcări puternice în hamac ca să-şi facă vînt şi să mai scape de căldură. Jocul consta în a-l privi ţintă pînă cînd el îşi dădea seama şi se întorcea să se uite la noi pe neaşteptate, cu ochi mistuitori.

Il văzusem pentru prima oară cînd aveam cinci sau şase ani, într-o dimineaţă în care m-am strecurat în fundul curţii la el acasă, cu alţi băieţi de la şcoală, să furăm fructele uriaşe de mango din pomii de acolo. Dintr-o dată s-a deschis uşa closetului de scînduri ridicat într-un colţ al curţii

39şi a ieşit el, încingîndu-şi pantalonii de doc. L-am văzut ca pe o fantomă de pe altă lume, cu un cămeşoi alb de spital, palid şi costeliv, şi cu ochii aceia galbeni ca de cîine al iadului care m-au marcat pentru totdeauna. Ceilalţi s-au făcut nevăzuţi prin ulucile gardului, însă eu am rămas împietrit de privirea-i neclintită. Se uită la fructele pe care tocmai le smulsesem din pom şi-mi întinse mîna.

- Dă-mi-le! îmi porunci şi adăugă, măsurîndu-mă din cap pînă-n picioare cu dispreţ zdrobitor: Hoţoman de prin curţi!

I-am aruncat fructele la picioare şi am luat-o la goană, înspăimîntat.

A fost fantoma mea personală. Dacă eram singur, făceam un lung ocol ca să nu trec prin dreptul casei lui. Dacă mergeam cu oameni în toată firea, abia îndrăzneam să arunc o privire furişată spre farmacie. O vedeam pe Adriana osîndită pe viaţă să stea la maşina de cusut, în spatele bufetului cu vitrină, şi-l vedeam pe el prin fereastra dormitorului, legănîndu-se cu mare avînt în hamac, şi această singură aruncătură de ochi îmi făcea pielea de găină.

Sosise în sat la începutul veacului, printre nenumăraţii venezueleni care izbuteau să fugă pe la frontiera dinspre La Guajira de despotismul feroce al lui Juan Vicente Gomez. Doctorul fusese unul dintre cei dintîi tîrîţi de valurile a două forţe contrarii: cruzimea tiranului din ţara sa şi iluzia bunăstării bananiere dintr-a noastră. De la sosirea lui şi-a cîştigat renumele datorită ochiului clinic - cum se spunea pe atunci - şi purtărilor alese. A fost unul dintre prietenii cei mai constanţi care veneau acasă la bunicii mei, unde masa era mereu pusă fără să se ştie cine putea sosi cu trenul. Mama a fost naşa băiatului lui celui mare, iar bunicul l-a învăţat să zboare cu primele sale aripi. Am crescut printre ei, aşa cum am crescut apoi printre exilaţii războiului civil spaniol.

Ultimele tresăriri ale fricii pe care mi-o stîrnea în copilărie acel paria uitat mi s-au risipit curînd, în vreme ce mama şi cu mine, aşezaţi lîngă hamacul lui, ascultam amănuntele tragediei care se abătuse asupra satului. Avea o putere de evocare atît de vie, încît fiecare lucru pe care-l povestea părea că devine vizibil în odaia rarefiată de căldură. Izvorul tuturor nenorocirilor, de bună seamă, fusese oinorîrea muncitorilor de către forţele publice, dar mai stăruiau încă îndoieli asupra adevărului istoric: trei morţi sau trei mii? Poate nu au fost chiar atîţia, a spus el, însă

fiecare sporea numărul în consonanţă cu propria durere. Acum compania dispăruse pe vecie.

- Yankeii nu se mai întorc niciodată, a conchis el.

Singurul lucru cert era că luaseră totul cu ei: banii, brizele din decembrie, cuţitul de pîine, tunetul de la trei după-amiaza, mireasma iasomiilor, dragostea. Rămaseră numai migdalii acoperiţi de praf, străzile străluminate, casele de lemn cu acoperişuri de tablă ruginită, cu oamenii lor taciturni, pustiiţi de amintiri.

Prima oară cînd doctorul îşi aţinti privirea asupra mea în după-amiaza aceea a fost în clipa cînd m-a văzut surprins de răpăiala ca o ploaie cu picături răzleţe pe acoperişul de tablă.

A

- Sînt vulturii, mi-a spus. îşi petrec toată ziua pe acoperişuri. Apoi făcu semn cu un arătător fără vlagă către uşa închisă şi sfîrşi: Noaptea e şi mai rău, fiindcă se aud morţii care umblă slobozi pe străzile din preajmă.

Ne-a poftit la masă şi n-am refuzat, căci vînzarea casei nu era decît pură formalitate. Cumpărătorii erau înşişi chiriaşii, iar detaliile fuseseră stabilite telegrafic. Aveam oare timp?

4l- Din belşug, zise Adriana. Acum nu se mai ştie nici cînd se întoarce trenul.

Astfel încît am împărţit cu ei o mîncare autohtonă a cărei simplitate n-avea nimic de-a face cu sărăcia, ci cu un regim de sobrietate pe care el îl ţinea şi-l predica nu numai pentru mîncat, ci pentru toate actele vieţii. Din clipa în care am gustat supa am avut senzaţia că o întreagă lume adormită mi se deştepta în memorie. Arome care fuseseră şi ale mele în copilărie şi pe care le-am pierdut de cînd am plecat din sat răzbeau iar intacte cu fiecare lingură, făcînd să mi se strîngă inima.

De la începutul conversaţiei m-am simţit în faţa doctorului de parcă aveam aceeaşi vîrstă ca pe vremea cînd mă. ţineam de pozne pe sub fereastra lui, aşa că m-a intimidat cînd mi s-a adresat cu seriozitatea şi afecţiunea cu care îi vorbea mamei. Copil fiind, în situaţii grele încercam să-mi ascund tulburarea clipind iute şi fără încetare. Reflexul acela de nestăpînit mi-a revenit brusc cînd doctorul s-a uitat la mine. Căldura devenise insuportabilă. M-am mărginit un răstimp să rămîn în afara conversaţiei, întrebîndu-mă cum de era cu putinţă ca bătrînul acela afabil şi copleşit de nostalgii să fi fost spaima copilăriei mele. Pe neaşteptate, după o lungă pauză şi în urma unor cuvinte banale, m-a privit cu un zîmbet de bucurie.

- Aşadar, tu eşti marele Gabito, îmi spuse. Ce studiezi? Mi-am ascuns stinghereala printr-o înşirare fantomatică

a studiilor mele: liceul în întregime şi cu bune rezultate la un internat de stat, doi ani şi cîteva luni de Drept haotic, jurnalism empiric. Mama m-a ascultat şi a căutat îndată sprijinul doctorului.

- Inchipuie-ţi, cumetre, zise, vrea să fie scriitor! Doctorului îi scăpărară ochii.

- Ce minunăţie, cumătră! spuse. E un dar ceresc. Şi se întoarse către mine: Poezie?

- Roman şi povestire, i-am spus, cu sufletul la gură. El se entuziasma:

- Ai citit *Dona Barbara;*[1]

- Bineînţeles, i-am răspuns, şi aproape tot ce-a mai scris Romulo Gallegos.

Parcă înviorat de un entuziasm subit, ne-a povestit că îl cunoscuse la o conferinţă pe care o ţinuse la Maracaibo şi că i s-a părut a fi un autor demn de cărţile sale. Adevărul e că în momentul acela, cu febra mea de patruzeci de grade navigînd prin acea saga a fluviului Mississippi, începeam să dibuiesc toate secretele romanului autohton. Dar comunicarea atît de uşoară şi de cordială cu bărbatul care fusese groaza copilăriei mele mi se părea un miracol şi am preferat să mă las cuprins de entuziasmul lui. I-am vorbit de „Girafa" - rubrica mea zilnică de la *El Heraldo* - şi i-am dat proaspăta veste că ne gîndeam să publicăm foarte curînd o revistă în care ne puseserăm mari speranţe. Mai sigur pe mine, i-am povestit despre proiect, ba chiar i-am anticipat şi numele: *Cronica.*

El mă scrută din cap pînă-n picioare.

- Nu ştiu cum scrii, îmi spuse, dar vorbeşti deja ca un scriitor.

Mama se grăbi să explice adevărul: nimeni nu se împotrivea să fiu scriitor, cu condiţia să urmez şi o carieră universitară care să mă facă să-mi croiesc un drum sigur. Doctorul minimaliza totul şi se apucă să vorbească de cariera de scriitor. Şi el ar fi vrut să fie unul, dar părinţii lui, cu aceleaşi argumente ca ea, l-au obligat să studieze medicina cînd n-au izbutit să-l determine să ajungă militar.

- Şi ca să vezi, cumătră, conchise el: sînt medic, iată-mă aici, în faţa dumitale, fără să ştiu cîţi dintre bolnavii mei au

murit din voia Domnului şi cîţi din pricina medicamentelor mele.

Mama se simţi pierdută.

- Cel mai rău, zise, e că s-a lăsat de Drept după atîtea sacrificii pe care le-am făcut ca să-l susţinem.

Doctorului, dimpotrivă, i se păru o minunată dovadă a unei vocaţii devastatoare: unica forţă capabilă să se ia la întrecere cu dragostea. Şi îndeosebi vocaţia artistică, cea mai misterioasă dintre toate, căreia i se consacră viaţa toată fără să se aştepte nimic de la ea.

- E ceva ce ai înăuntrul tău de cînd te naşti şi a i te împotrivi e fatal pentru sănătate, spuse el. Şi încheie cu un încîntător zîmbet de mason împătimit: Aşa trebuie să fie vocaţia de preot.

M-a năucit felul în care a explicat ceea ce eu nu izbutisem niciodată. Mama îmi împărtăşi pesemne sentimentul, căci se uită la mine într-o tăcere prelungă şi se lăsă în voia sorţii.

- Care-ar fi cea mai nimerită cale să-i spun toate astea tatălui tău? mă întrebă.

A

- întocmai aşa cum le-am auzit acum, i-am răspuns.

- Nu, aşa n-o să aibă efect, zise ea. Şi, după ce a mai stat pe gînduri, sfîrşi: Dar nu-ţi face griji, o să găsesc eu un mijloc potrivit să-i spun toate astea.

Nu ştiu dacă a făcut-o în vreun fel sau altul, dar discuţia se încheie aici. Pendula cîntă ora cu două bătăi de clopot, precum căderea unor picături de sticlă. Mama tresări:

- Doamne, Dumnezeule, zise. Uitasem pentru ce am venit! Şi se ridică în picioare: Trebuie să plecăm.

Prima imagine a casei, de pe trotuarul celălalt, nu prea avea vreo legătură cu amintirea mea şi absolut nici una cu nostalgiile mele. Fuseseră tăiaţi din rădăcină doi migdali ocrotitori care ani în şir au fost un semn neîndoios de

identitate, iar casa a rămas în bătaia vîntului şi a ploii. Ce mai dăinuise sub soarele de foc n-avea mai mult de treizeci de metri de faţadă: o jumătate zidită şi acoperiş cu ţigle care te ducea cu gîndul la o casă de păpuşi, şi cealaltă jumătate din scînduri negeluite. Mama bătu foarte încet în uşa încuiată, apoi mai tare şi întrebă la fereastră:

- Nu-i nimeni acasă?

Uşa se întredeschise abia simţit şi o femeie zise din penumbră:

- Ce doriţi?

Mama răspunse cu o autoritate poate inconştientă:

- Sînt Luisa Marquez.

Atunci uşa de la stradă se deschise de tot şi o femeie îmbrăcată în doliu, uscăţivă şi palidă, ne privi din altă viaţă. In fundul încăperii, un bărbat în vîrstă se legăna într-un cărucior de invalid. Erau chiriaşii care, după mulţi ani, se oferiseră să cumpere casa, dar nici ei n-aveau aer de cumpărători şi nici casa nu era în starea de a interesa pe cineva. Potrivit telegramei primite de mama, chiriaşii se învoiau să plătească jumătate din preţ cu bani gheaţă, în schimbul unei chitanţe iscălite de ea, şi restul cînd aveau să se facă actele în cursul anului, însă nimeni nu-şi amintea să fi fost vorba de o vizită. După o prelungă discuţie în taină, tot ce reieşi limpede a fost că nu exista nici o înţelegere. Copleşită de absurdul situaţiei şi de căldura cumplită, lac de sudoare, mama aruncă o privire în jur, lăsînd să-i scape un suspin:

- Casa asta, biata de ea, e pe ducă, spuse.

- Mai rău, zise bărbatul. Nu s-a dărîmat peste noi numai fiindcă am cheltuit o groază de bani s-o ţinem.

Aveau o listă cu reparaţii nefăcute, pe lîngă altele care fuseseră scăzute din chirie, în aşa fel încît noi eram cei care le datoram bani. Mama, care întotdeauna plîngea cu uşurinţă,

era în stare însă şi de o tărie straşnică pentru a ţine piept capcanelor vieţii. Vorbi cu chibzuinţă, dar eu n-am intervenit pentru că de la prima poticnire am înţeles că dreptatea era de partea cumpărătorilor. Nu era nimic clar în telegramă în legătură cu data şi modalitatea vînzării, doar se dădea de înţeles că avea să fie făcută de comun acord. Era o situaţie tipică în privinţa vocaţiei conjuncturale a familiei. Puteam să-mi imaginez cum fusese luată hotărî-rea, la masa de prînz, chiar în clipa în care sosise telegrama. Fără să mă socotesc pe mine, erau zece fraţi cu aceleaşi drepturi. La sfîrşit, mama adună de ici, de colo cîţiva pesos, îşi

făcu geamantanul de elevă şi plecă fără nimic altceva în afară de biletul de întors.

Mama şi chiriaşa au revăzut totul de la capăt şi, în mai puţin de jumătate de oră, ajunseserăm la concluzia că n-aveam de ce să batem palma, între alte raţiuni de neînvins şi pentru că nu ne-am amintit de o ipotecă ce greva asupra casei şi care nu s-a rezolvat decît după mulţi ani, cînd în sfîrşit s-a făcut vînzarea. Aşa încît atunci cînd chiriaşa a încercat să mai repete acelaşi argument vicios, mama tăie în carne vie, cu felul ei nestrămutat de a fi:

- Casa nu se vinde. Să nu uităm că aici ne-am născut şi aici murim toţi.

Am petrecut restul după-amiezei, pînă cînd urma să vină trenul cu care să ne întoarcem, adunînd nostalgii în casa fantomatică. Era a noastră toată, dar putea fi locuită numai partea închiriată care dădea în stradă, unde fuseseră birourile bunicului. Restul era un schelet de pereţi despărţitori scorojiţi şi cu acoperiş de tablă ruginită, în voia şo-pîrlelor. Mama, încremenită în prag, scoase o exclamaţie fără drept de apel:

- Nu-i asta casa!

Dar nu spuse care anume, câci în toată copilăria mea o descriau în atîtea feluri, încît erau cel puţin trei case care-şi schimbau forma şi rostul, depinzînd de cine povestea despre ele. Cea de la început, după cum am auzit de la bunica, în maniera-i dispreţuitoare, era o colibă de indieni. A doua, ridicată de bunici, era de chirpici, acoperită cu frunze late de palmier, cu un vestibul încăpător şi luminos, o sufragerie în formă de terasă cu flori în culori vesele, două dormitoare, o curte cu un castan uriaş, o livadă bogată şi o ogradă unde iezii trăiau în bună pace cu porcii şi cu găinile. După versiunea cea mai răspîndită, aceasta s-a prefăcut în cenuşă după ce au căzut nişte artificii pe acoperişul de frunze, în timpul sărbătorilor de la un 20 iulie, Ziua Independenţei din cine ştie ce an presărat cu atîtea războaie. N-au mai rămas din ea decît pardoseala de ciment şi corpul cu două încăperi, cu o uşă ce dădea spre stradă, unde s-au aflat birourile de pe vremea cînd Papaleto a fost slujbaş la stat.

Pe resturile încă fierbinţi familia şi-a clădit adăpostul definitiv. O casă stil vagon, cu opt odăi una după alta, de-a lungul unei verande cu o balustradă cu begonii unde se aşezau femeile din familie să brodeze la gherghef şi să stea la taifas în răcoarea serii. Odăile erau simple şi nu se deosebeau între ele, dar mi-a fost de-ajuns o aruncătură de ochi ca să-mi dau seama că în fiecare din nenumăratele amănunte era un moment crucial din viaţa mea.

Prima încăpere servea drept salon pentru cei care veneau în vizită şi drept birou personal al bunicului. Avea o masă de scris cu perdeluţă, un fotoliu pe rotiţe şi cu arcuri, un ventilator electric şi o bibliotecă goală cu o singură carte uriaşă şi hărtănită: *Dicţionarul limbii spaniole.* Urma imediat atelierul de argintărie unde bunicul îşi petrecea orele cele mai rodnice făurind peştişori de aur cu

47trup bine conturat şi ochi minusculi de smarald, care-i aduceau mai multă plăcere decît cîştig. Acolo erau primite unele personaje de vază, mai cu seamă politicieni, retraşi din funcţie sau veterani de război. Printre aceştia, cu diferite prilejuri, doi invitaţi care au făcut istorie: generalii Rafael Uribe Uribe şi Benjamin Herrera, veniţi să ia prînzul în familie. Totuşi, ceea ce şi-a amintit bunica tot restul vieţii despre Uribe Uribe n-a fost decît cumpătarea lui la masă: „Mînca precum o păsărică".

Spaţiul comun dintre birou şi atelier era interzis femeilor, graţie culturii noastre caraibiene, tot aşa cum erau şi cîrciumile din sat, prin decret oficial. Cu timpul, a ajuns cameră de spital, unde a murit mătuşa Petra şi şi-a îndurat ultimele luni de boală îndelungată Wenefrida Marquez, sora lui Papaleto. De acolo începea paradisul ermetic al nenumăratelor femei care au locuit permanent sau doar vremelnic în casă pe vremea copilăriei mele. Eu am fost singurul bărbat care s-a bucurat de privilegiile ambelor lumi.

Sufrageria era o parte mai largă a verandei cu balustradă, unde femeile din casă se aşezau să coasă, cu o masă pentru şaisprezece comeseni aşteptaţi sau neprevăzuţi, care soseau în fiecare zi cu trenul de prînz. Mama contemplă de acolo glastrele sparte ale begoniilor, cioturile putrezite şi trunchiul arbustului cu flori de iasomie mîncat de furnici şi-şi trase sufletul.

- Uneori nu puteam respira de mireasma fierbinte a iasomiilor, spuse, uitîndu-se la cerul orbitor, şi oftă din rărunchi. Totuşi, cel mai tare mi-a fost dor de tunetul de la trei după-amiaza.

M-a impresionat, fiindcă şi eu îmi aminteam de bubuitul fără seamăn care ne deştepta cînd ne făceam siesta, ca un

răpăit de grindină, dar nu luasem niciodată seama că se auzea numai la ora trei.

După verandă era un salon de primire rezervat pentru ocazii deosebite, căci cei care veneau zilnic în vizită erau trataţi cu bere de la gheaţă în birou, dacă erau bărbaţi, sau pe veranda cu begonii, dacă erau femei. Acolo începea fabuloasa lume a dormitoarelor. Primul era al bunicilor, cu o uşă mare dînd spre grădină şi cu o gravură cu flori de lemn, şi cu data construcţiei: 1925. Acolo, fără nici o înştiinţare prealabilă, mama mi-a făcut surpriza cea mai neaşteptată, spunînd cu emfază triumfală:

- Şi aici te-ai născut tu!

Nu ştiusem pînă atunci sau uitasem, însă în camera următoare am dat peste leagănul în care am dormit pînă la patru ani şi pe care bunica l-a păstrat pentru totdeauna. Uitasem de el, dar îndată ce l-am văzut mi-am amintit de mine însumi plîngînd şi ţipînd în salopeta cu floricele albastre cu care tocmai fusesem îmbrăcat pentru prima oară, ca să vină careva să-mi schimbe scutecele murdare de caca. Abia dacă mă puteam ţine pe picioare, agăţat de gratiile leagănului la fel de mic şi fragil precum coşuleţul lui Moise. Acesta a fost un motiv frecvent de comentarii şi glume printre rude şi prieteni, cărora disperarea mea de atunci li se părea prea raţională pentru o vîrstă atît de fragedă. Şi cu atît mai mult cînd am insistat că pricina zbuciumului meu nu era scîrba de propria mizerie, ci teama că mi se murdăreşte salopeta nouă. Cu alte cuvinte, că nu era vorba de o prejudecată de igienă, ci de o răzvrătire estetică, şi prin

stăruinţa cu care-mi dăinuie în memorie cred că a fost prima mea trăire de scriitor.

In dormitorul acela mai era şi un altar cu sfinţi de mărimea unui om, mai realişti şi mai tenebroşi decît cei din

biserică. Acolo a dormit întotdeauna mătuşa Francisca Simodosea Mejîa, o verişoară primară de-a bunicului căreia îi ziceam mătuşa Mama şi care trăia la noi ca stăpînă şi doamnă de cînd îi muriseră părinţii. Eu am dormit în hamacul de alături, îngrozit de licărirea pe care o arunca asupra cuvioşilor candela Preasfîntului, ce n-a fost stinsă pînă la moartea tuturor, şi tot acolo a dormit mama înainte de a se mărita, torturată de spaima de sfinţi.

In fundul coridorului erau două camere unde n-aveam voie să intru. In prima locuia verişoară mea Sara Emilia Marquez, o fiică a unchiului Juan de Dios de dinainte de căsătorie, care a fost crescută de bunici. Pe lîngă prestanţa naturală din fragedă copilărie, avea o personalitate puternică ce mi-a stîrnit cele dintîi dorinţe literare cu o splendidă colecţie de povestiri de Calleja, cu ilustraţii în culori vii, pe care nu m-a lăsat să pun mina niciodată de teamă să nu i-o stric. A fost prima mea frustrare amară de scriitor.

Ultima cameră era un depozit de vechituri şi cufere stricate care mi-au trezit curiozitatea, ţinîndu-mă cu sufletul la gură ani de zile, dar pe care nu m-au lăsat în veci să le explorez. Mai tîrziu am aflat că mai erau acolo şi cele şaptezeci de oliţe de noapte cumpărate de bunici cînd mama şi-a invitat colegele de şcoală să-şi petreacă vacanţa la ea acasă.

In faţa acestor două încăperi, pe acelaşi coridor, se afla bucătăria cea mare, cu sobiţe primitive din pietre calcinate, şi impozantul cuptor la care trebăluia bunica, brutăreasa şi cofetăreasă de meserie, ale cărei figurine de animale din zahăr ars înmiresmau zorii zilei cu aroma lor ispititoare. Era împărăţia femeilor care trăiau sau slujeau în casă şi cîn-tau în cor cu bunica pe cînd o ajutau la feluritele ei treburi. Altă voce era cea a lui Lorenzo Magnificul, papagalul de o sută de ani moştenit de la străbunici, care striga lozinci

împotriva Spaniei şi cînta cîntece din Războiul de Independenţă. Ii slăbise vederea într-atît, încît a căzut în oala cu tocăniţă şi a scăpat ca prin minune fiindcă apa abia începea să se încălzească. Intr-o zi de 20 iulie, pe la ora trei a după-amiezei, stîrni zarvă în toată casa cu ţipete de panică:

- Taurul, taurul! Vine taurul!

Acasă nu erau decît femeile, căci bărbaţii se duseseră la sărbătoarea zilei naţionale, şi au crezut că strigătele papagalului nu erau altceva decît un delir de demenţă senilă. Femeile din casă, care ştiau să-i vorbească, au înţeles ce striga numai atunci cînd un taur sălbatic scăpat din ţarcurile arenei pentru coride năvăli în bucătărie cu răgete de vapor, împungînd orbeşte mobilele de brutărie şi oalele de pe vatră. Eu o apucasem în sens contrar iureşului de femei îngrozite care s-au repezit şi m-au luat pe sus, închizîndu-mă cu ele în cămară. Răgetele taurului rătăcit în bucătărie şi

zgomotul copitelor lui pe cimentul coridorului zgîlţîiau casa. Pe neaşteptate, se ivi printr-o lucarnă de aerisire şi aburul de foc al răsuflării lui şi uriaşii ochi injectaţi îmi îngheţară sîngele în vine. Cînd picadorii au reuşit să-l ducă în ţarc, în casă începuse zaiafetul de după dramă, care s-a prelungit mai bine de o săptămînă cu ibrice nesfîrşite de cafea şi torturi ca la nuntă, pentru a însoţi povestea de mii de ori repetată, de fiecare dată mai plină de eroism, a supravieţuitoarelor agitate.

Curtea nu părea foarte întinsă, dar avea o mare varietate de copaci, o baie fără acoperiş, cu un bazin de ciment pentru apa de ploaie şi o platformă înaltă la care se urca pe o scară fragilă de vreo treizeci de metri. Acolo se aflau cele două butoaie mari pe care bunicul le umplea în zori cu o pompă manuală. Mai departe erau grajdul din scînduri groase negeluite şi camerele servitorilor, şi la urmă livada

51uriaşă, cu unica latrină, unde slujnicele indiene goleau ziua şi noaptea ţucalele din casă.

Copacul cel mai stufos şi mai ospitalier era un castan aflat la marginea lumii şi a timpului, sub ale cărui frunze arhaice trebuie să fi murit, unul după altul, o mulţime de colonei în rezervă din nenumăratele războaie civile ale veacului trecut.

Familia ajunsese la Aracataca demult, cu şaptesprezece ani înainte de naşterea mea, cînd începeau potlogăriile de la United Fruit Company, pentru a pune mîna pe monopolul bananelor. Veneau cu fiul lor Juan de Dios, de douăzeci şi unu de ani, şi cu cele două fete, Mărgărita Măria Miniata de Alacoque, de nouăsprezece, şi Luisa Santiaga, maică-mea, de cinci, înainte de ea pierduseră două fete gemene din pricina unui avort spontan, la patru luni de sarcină. Cînd a născut-o pe mama, bunica decretă că avea să fie ultima ei naştere, căci împlinise patruzeci şi doi de ani. După aproape o jumătate de veac, la aceeaşi vîrstă şi în împrejurări identice, mama a spus acelaşi lucru cînd s-a născut Eligio Gabriel, fiul ei numărul unsprezece.

Statornicirea în Aracataca fusese proiectată de bunici ca o călătorie către uitare. Aveau ca slugi doi indieni *guajiro* -Alirio şi Apolinar - şi o indiană - Meme - cumpăraţi de pe meleagurile lor cu o sută de pesos fiecare, pe vremea cînd sclavia fusese abolită. Colonelul venea cu tot ce-i trebuia ca să refacă trecutul cît mai departe cu putinţă de amintirile-i triste, urmărit de remuşcările sinistre de a fi omorît un om într-un duel. Cunoştea regiunea cu mult înainte, cînd a trecut spre Cienaga în campanie de război şi a asistat, în calitatea sa de intendent general, la semnarea tratatului de la Neerlandia.

Noua casă nu le-a redat liniştea, pentru că remuşcările erau atît de primejdioase, încît trebuie să se mai fi transmis

încă vreunui strănepot rătăcit. Evocările cele mai frecvente şi mai stăruitoare, din care plăsmuiserăm o versiune orîn-duită, erau cele ale bunicii Mina, de pe vremea cînd ajunsese oarbă şi pe jumătate smintită. Totuşi, în toiul rumorii implacabile a tragediei iminente, ea a fost singura care n-a aflat de duel decît după ce avusese loc.

Drama s-a petrecut la Barrancas, un sat paşnic şi prosper de pe coastele din Sierra Nevada, unde colonelul învăţase de la tatăl şi de la bunicul lui meseria de aurar şi unde se întorsese pentru a rămîne cînd au fost semnate tratatele de pace. Adversarul era un uriaş cu şaisprezece ani mai tînăr decît el, liberal convins, ca şi el, catolic practicant, agricultor sărac, căsătorit de curînd şi cu doi copii, şi cu un nume de om cumsecade: Medardo Pacheco. Cel mai trist pentru colonel a fost, pesemne, faptul că nu era vreunul dintre nenumăraţii duşmani fără chip care i-au ieşit în faţă pe cîmpul de luptă, ci un vechi prieten, din acelaşi partid, şi soldat de-ai lui în războiul de O Mie de Zile, cu care a fost nevoit să se înfrunte pînă la moarte cînd amîndoi credeau că pacea era cucerită.

A fost primul caz din viaţa reală care mi-a răscolit instinctele de scriitor şi nici acum n-am putut să-l exorcizez. De cînd mă ştiu am fost conştient de mărimea şi greutatea pe care drama aceea le avea la noi acasă, dar amănuntele ei rămîneau în ceaţă. Mama, care avea abia trei ani, şi-a amin-tit-o întotdeauna ca pe un vis improbabil. Adulţii se tot încurcau în faţa mea ca să mă zăpăcească şi niciodată n-am putut să dezleg enigma pe de-a întregul pentru că fiecare, şi dintr-o parte, şi din cealaltă, potrivea piesele cum i se năzărea. Versiunea cea mai vrednică de crezare era că mama lui Medardo Pacheco îl instigase să-şi răzbune onoarea, pătată de un comentariu infam pe care i-l atribuiau bunicului.

53Acesta l-a dezminţit ca fiind minciună şi le-a dat satisfacţie publică celor jigniţi, însă Medardo Pacheco a stăruit în supărarea lui şi pînă la urmă a ajuns din ofensat ofensator, insultîndu-l grav pe bunicul în legătură cu atitudinea lui de liberal. Nicicînd n-am ştiut cu toată siguranţa care a fost insulta. Atins în onoarea lui, bunicul l-a provocat la duel fără o dată precisă.

O dovadă exemplară a felului de a fi al colonelului a fost timpul pe care l-a lăsat să treacă între provocare şi duel. Şi-a pus treburile în ordine în secret absolut pentru a garanta siguranţa familiei în unica alternativă pe care i-o rezerva destinul: moartea sau închisoarea. A început vînzînd fără nici o grabă puţinul care-i rămase pentru subzistenţă după ultimul război: atelierul de argintărie şi o mică fermă pe care o moştenise de la tatăl lui, unde creştea iezi pentru tăiere şi cultiva o parcelă cu trestie de zahăr. După şase luni, ascunse în fundul unui dulap banii adunaţi şi aşteptă liniştit ziua pe care el singur şi-o fixase: 12 octombrie 1908, aniversarea descoperirii Americii.

Medardo Pacheco locuia în afara satului, dar bunicul ştia că nu putea să lipsească în după-amiaza aceea de la procesiunea Fecioarei del Pilar. înainte de a pleca să-l caute, i-a scris nevestei o scrisoare scurtă şi duioasă, în care îi spunea unde avea ascunşi banii şi-i dădea la sfîrşit nişte instrucţiuni cu privire la viitorul copiilor. A lăsat-o sub perna amîndurora, unde ea avea s-o găsească negreşit cînd se va culca, şi fără nici un fel de rămas-bun plecă să-şi întîm-pine ceasul rău.

Chiar şi versiunile cel mai puţin demne de crezare coincid susţinînd că era o zi de luni tipică pentru toamna caraibiană, cu o ploaie tristă, nişte nori joşi şi un vînt funebru. Medardo Pacheco, îmbrăcat în haine de duminică,

tocmai intra pe o uliţă înfundată cînd colonelul Marquez îi ieşi în faţă. Amîndoi erau înarmaţi. După mulţi ani, în divagaţiile-i maniace, bunica obişnuia să spună: „Domnul i-a dat lui Nicolasito ocazia să-i cruţe viaţa acelui biet om, dar n-a ştiut s-o folosească". Poate credea asta deoarece colonelul i-a spus că văzuse o străfulgerare de mînie în ochii adversarului luat prin surprindere. Ii mai spuse şi că, atunci cînd trupul uriaş ca un arbore *ceiba* s-a prăbuşit peste tufe, a scos un geamăt fără cuvinte, „ca de pisoi ud leoarcă". Tradiţia orală i-a atribuit lui Papaleto o cugetare retorică în momentul în care s-a predat primarului: „Glonţul onoa-rei a învins glonţul puterii". Era o sentinţă fidelă stilului liberal al epocii, dar n-am putut s-o fac să se potrivească defel cu starea sufletească a bunicului. Adevărul e că n-au existat martori. O versiune autorizată se pare că a fost dată de depoziţiile bunicului şi ale unor contemporani ai săi din ambele părţi, dar din dosarul penal, dacă a existat, n-a rămas nimic. Din numeroasele versiuni pe care le-am auzit pînă astăzi n-am găsit două care să fie la fel.

Cele petrecute au dezbinat familiile din sat, chiar şi pe cea a mortului. O parte din aceasta şi-a propus să-l răzbune, pe cînd alţii i-au primit în casă pe Tranquilina Iguarân cu copiii, pînă s-a îndepărtat primejdia unei răzbunări. Aceste amănunte m-au impresionat atît de puternic în copilărie, încît nu numai că mi-am asumat povara vinei strămoşeşti de parc-ar fi fost a mea, dar pînă şl acum, cînd scriu, simt mai multă compasiune pentru familia mortului decît pentru a mea.

Pe Papaleto l-au strămutat la Riohacha, pentru mai mare siguranţă, şi mai tîrziu la Santa Marta, unde l-au condamnat la un an: jumătate în detenţie şi jumătate sub supraveghere, îndată ce a fost liber s-a dus cu familia pentru

55scurt timp în localitatea Cienaga, apoi în Panama, unde a mai avut o fată cu o iubită întîmplătoare, şi în sfîrşit în districtul insalubru şi neprietenos Aracataca, îndeplinind funcţia de perceptor departamental. N-a mai ieşit niciodată înarmat în stradă, chiar şi în timpurile cele mai vitrege ale violenţei de pe plantaţiile bananiere, şi n-a păstrat decît revolverul de sub pernă ca să apere casa.

Aracataca era foarte departe de a fi locul liniştit la care visau bunicii mei după coşmarul cu Medardo Pacheco. Se înfiripase ca un cătun de indieni *chimila* şi a intrat în istorie cu stîngul ca un îndepărtat district fără nici un Dumnezeu şi fără lege al municipiului Cienaga, mai curînd dispreţuit decît chivernisit în urma febrei bananiere. Numele său nu-i nume de localitate, ci de rîu, care în limba *chimila* se spune *ara,* la care se adaugă *Cataca,* cuvîntul prin care obştea îl desemna pe conducător. Din

pricina asta noi, cei din partea locului, nu-l numim Aracataca, ci aşa cum se cuvine: Cataca.

Cînd bunicul a încercat să stîrnească entuziasmul familiei cu povestea că acolo banii curgeau pe străzi, Mina spusese: „Banii sînt baliga diavolului". Pentru mama a fost împărăţia tuturor spaimelor. Cea mai veche de care-şi aducea aminte era plaga cauzată de lăcustele care au devastat semănăturile cînd ea era încă foarte mică. „Se auzeau trecînd ca un vînt de pietre", mi-a spus cînd ne-am dus să vindem casa. Locuitorii terorizaţi au fost nevoiţi să se baricadeze în casele lor, iar flagelul a putut fi învins numai prin descîntece.

Veşnic ne luau prin surprindere nişte uragane uscate care smulgeau acoperişurile caselor şi se năpusteau asupra bananierilor tineri, lăsînd satul acoperit de o pulbere astrală. Vara îşi descărca furia asupra vitelor cu o secetă cumplită şi iarna cădeau nişte ploi torenţiale universale, care

prefăceau străzile în rîuri învolburate. Inginerii yankei navigau în bărci pneumatice, printre saltele scufundate şi vaci moarte. Compania United Fruit, ale cărei sisteme artificiale de irigaţie erau răspunzătoare de nebunia apelor, a deviat albia rîului cînd cel mai cumplit dintre diluviile acelea a dezgropat trupurile din cimitir.

Cea mai sinistră dintre calamităţi era însă cea omenească. Un tren ce părea de jucărie a aruncat pe nisipurile încinse o şleahtă de aventurieri din lumea întreagă care au luat cu arma în mînă puterea în stradă. Prosperitatea lor năucitoare aducea cu sine o creştere demografică şi un haos social de-a dreptul monstruoase. Se afla la numai cinci leghe de colonia penitenciară Buenos Aires, pe rîul Fun-dacion, iar deţinuţii fugeau de obicei la sfîrşit de săptămînă ca să se distreze băgînd groaza în Aracataca. Cu nimic nu semănăm mai bine decît cu satele din westernuri, de cînd colibele din frunze de palmier şi trestie ale indienilor *chimila* au început să fie înlocuite de casele de lemn ale Companiei United Fruit, cu acoperiş de tablă în două pante, ferestre cu plase de sîrmă şi marchize împodobite cu zorele prăfuite. In mijlocul acelui iureş de feţe necunoscute, de corturi aşezate în drum, de oameni care se schimbau de haine în plină stradă, de femei stînd pe cufere cu umbrelele deschise şi de catîri, o groază de catîri care mureau de foame în grajdurile hanului, cei care sosiseră primii erau ultimii. Eram veşnicii străini de partea locului, veneticii.

Oamenii se omorau între ei nu numai din pricina certurilor iscate sîmbăta. Intr-o seară oarecare am auzit strigăte pe stradă şi am văzut trecînd un bărbat fără cap călare pe un măgar. Fusese decapitat cu cuţitul de tăiat trestie în-tr-una dintre răfuielile de pe plantaţiile bananiere şi capul fusese dus de curenţii îngheţaţi ai rîului. In noaptea aceea

am auzit-o pe bunica dînd explicaţia dintotdeauna: „Ceva atît *de* îngrozitor a putut fi făcut doar de un *cachaco".*

Aceşti *cachaco* erau băştinaşii din regiunea podişurilor şi îi distingeam de restul omenirii nu numai prin purtările lor lîncede şi rostirea defectuoasă, ci şi prin ifosele de emisari ai Providenţei Divine. Această

imagine a ajuns să fie văzută cu atîta ură, încît după represiunile feroce ale grevelor de pe plantaţii, conduse de militari din interiorul ţării, oamenilor din trupe nu le mai spuneam soldaţi, ci *cachaco.* Ii priveam ca pe singurii care profitau de puterea politică şi mulţi dintre ei se comportau ca atare. Numai aşa se explică oroarea din „noaptea neagră de la Aracataca", un măcel intrat în legendă, care a lăsat o urmă atît de neclară în memoria populară, încît nu există nici o mărturie certă că s-ar fi petrecut în realitate.

A început într-o sîmbătă mai nenorocită decît celelalte, cînd un localnic de treabă, a cărui identitate n-a trecut în legendă, a intrat într-o circiumă să ceară un pahar cu apă pentru un copil pe care-l ducea de mînă. Un străin de pe alte meleaguri, care stătea şi bea singur la tejghea, a vrut să-l oblige pe copil să tragă o înghiţitură de rom în loc de apă. Tatăl a încercat să-l oprească, dar străinul a stăruit întruna pînă cînd copilul, speriat şi fără voia lui, i-a vărsat băutura dînd cu mîna. Străinul, fără să clipească, l-a omorît dintr-o împuşcătură.

A fost alta dintre fantomele care mi-au bîntuit copilăria. Papaleto mi-a amintit-o adesea cînd intram împreună să bem o răcoritoare în vreo circiumă, dar într-un fel atît de ireal, că nici el însuşi nu prea părea să-i dea crezare. Trebuie să se fi întîmplat la puţină vreme după ce a ajuns în Aracataca, fiindcă mama şi-o amintea doar din cauza spaimei pe care o stîrnea adulţilor din casă. Despre agresor s-a

aflat numai că vorbea cu intonaţia trufaşă a locuitorilor andini, aşa încît represaliile sătenilor nu s-au îndreptat doar împotriva lui, ci a oricăruia dintre mulţii străini pe care îi urau şi care vorbeau cu aceeaşi intonaţie. Grupuri de localnici înarmaţi cu cuţite de tăiat trestie au ieşit în drumul întunecos, înhăţînd orice siluetă invizibilă pe care o surprindeau în beznă şi poruncindu-i:

- Vorbeşte!

Numai pentru rostire îl sfîrtecau cu cuţitele, fără a mai pune la socoteală imposibilitatea de a cîntări cu justeţe atî-tea feluri de a vorbi. Don Rafael Quintero Ortega, soţul mătuşii mele Wenefrida Marquez, cel mai tînăr şi mai iubit dintre *cachaco,* aproape că a apucat să-şi sărbătorească centenarul numai fiindcă bunicul l-a închis într-o cămară pînă s-au potolit spiritele.

Nenorocirea familiei a atins apogeul după doi ani petrecuţi în Aracataca, o dată cu moartea Mărgăritei Măria Miniata, care era lumina casei. Dagherotipul ei a fost expus ani de zile în salon, iar numele i s-a transmis de la o generaţie la alta ca unul dintre multele semne de identitate ale familiei. Generaţiile recente nu se prea emoţionează vă-zînd-o pe copila aceea cu fuste creţe, ghetuţe albe şi o coadă lungă pînă-n talie, pe care n-o vor percepe niciodată ca imaginea retorică a unei străbunici, dar am impresia că, sub povara remuşcărilor şi a iluziilor amăgitoare despre o lume mai bună, starea aceea de alarmă neîncetată era pentru bunicii mei tot ce semăna mai mult cu liniştea. Pînă la moarte au continuat să se simtă străini pretutindeni.

Aşa şi erau, în realitate, dar în mulţimea care sosea cu trenul din lumea largă era greu de făcut deosebiri imediate. Cu acelaşi impuls al bunicilor şi al urmaşilor lor veniseră familiile Fergusson, Duran, Beracaza, Daconte, Correa, în

59căutarea unei vieţi mai bune. In avalanşe nepotolite sosiră mai departe italienii, spaniolii din insulele Canare, sirienii -cărora le spuneam turci - infiltraţi pe la graniţele provinciei în căutarea libertăţii şi a altor modalităţi de trai dispărute de pe meleagurile lor. Erau de toate neamurile şi soiurile. Unii fugiseră din Insula Diavolului, colonia penitenciară a Franţei în Guyana, fiind urmăriţi mai degrabă pentru ideile decît pentru crimele lor. Unul dintre ei, Rene Belvenoit, era un ziarist francez condamnat din motive politice care a străbătut ca fugar zona bananieră şi a revelat într-o carte magistrală ororile captivităţii sale. Graţie tuturor, buni sau răi, Aracataca a fost de la începuturile ei o regiune fără graniţe.

Dar colonia de neuitat pentru noi a fost cea venezue-lană, într-una dintre casele căreia se scăldau, aruncîndu-şi căldări cu apă în bazinele glaciale din zorii zilei, doi studenţi adolescenţi în vacanţă: Romulo Betancourt şi Raiil Leoni, care după o jumătate de veac aveau să fie unul după altul preşedinţi ai ţării lor. Dintre venezuelani, cea mai apropiată de noi a fost coana Juana de Freytes, o matroană trufaşă care avea harul biblic al povestitului. Prima poveste oficială de care am luat cunoştinţă a fost *Genoveva de Brahant* şi am auzit-o de la ea împreună cu alte capodopere ale literaturii universale, prescurtate de ea ca pentru copii: *Odiseea, Orlando furiosul, Don Quijote, Contele de Monte Cristo* şi multe episoade din Biblie.

Neamul bunicului era unul dintre cele mai respectabile, dar totodată cel mai lipsit de putere. Totuşi, se distingea printr-o onorabilitate recunoscută chiar şi de şefii localnici ai companiei bananiere. Era cel al veteranilor liberali din războaiele civile, care au rămas acolo după ultimele două tratate, urmînd frumosul exemplu al generalului

Benjamin Herrera, pe a cărui moşie din Neerlandia se auzeau seara valsurile melancolice cîntate de el la clarinet.

Mama a crescut în acel loc insalubru şi a acaparat toată iubirea familiei de cînd tifosul a răpus-o pe Mărgărita Măria Miniata. Şi ea era bolnăvicioasă. Crescuse avînd o copilărie nesigură, suferind de tot felul de friguri, dar cînd s-a în-zdrăvenit după ultimele crize a fost de-a binelea şi pentru totdeauna, căci s-a bucurat de o sănătate ce i-a îngăduit să-şi sărbătorească cei nouăzeci şi şapte de ani cu unsprezece copii ai săi şi încă patru ai soţului, şi cu şaizeci şi cinci de nepoţi, optzeci şi opt de strănepoţi şi paisprezece străstrănepoţi. Fără să-i mai punem la socoteală pe cei de care nu s-a ştiut niciodată. A murit de moarte bună pe 9 iulie 2002, la opt şi jumătate seara, pe cînd începuserăm să ne pregătim pentru a-i sărbători primul veac de viaţă, şi în aceeaşi zi şi aproape la aceeaşi oră cînd am pus punctul final acestor memorii.

Se născuse la Barrancas, la 25 iulie 1905, cînd familia abia începuse să-şi vină în fire după dezastrul războaielor. Primul nume i l-au dat în memoria Luisei Mejia Vidai, mama colonelului, de la a cărei moarte se împlinea în ziua aceea exact o lună. Al doilea i-a revenit pentru că era ziua apostolului Santiago cel Mare, decapitat la Ierusalim. Ea şi-a ascuns acest nume vreme de o jumătate de viaţă, deoarece i se părea masculin şi pompos, pînă cînd un fiu trădător l-a dezvăluit într-un roman.

A fost o elevă silitoare cu excepţia orelor de pian, pe care mama ei i le-a impus pentru că nu se putea concepe o domnişoară cum se cuvine care să nu fie pianistă desăvîr-şită. Luisa Santiaga l-a studiat din supunere preţ de trei ani şi l-a abandonat dintr-o dată din plictisul exerciţiilor zilnice pe căldura înăbuşitoare a siestei. Totuşi, singura virtute care i-a folosit în floarea celor douăzeci de ani ai săi a fost tăria de caracter, atunci cînd familia a descoperit că era îndrăgostită pătimaş de tînărul şi semeţul telegrafist din Aracataca.

Povestea acestei iubiri căreia i s-au pus oprelişti a fost una dintre uimirile tinereţii mele. O auzisem de atîtea ori spusă de părinţii mei, împreună sau fiecare în parte, încît o aveam în minte aproape în întregime cînd am scris *Vorbe în vînt*[1], primul meu roman, la douăzeci şi şapte de ani, dar eram conştient şi de faptul că mai aveam încă multe de învăţat despre arta de a scrie romane. Amîndoi erau povestitori minunaţi, înzestraţi cu fericita memorie a iubirii, însă au ajuns să se înflăcăreze într-atît povestin-du-mi-o, încît atunci cînd m-am hotărît în cele din urmă s-o folosesc în *Dragostea în vremea holerei,* după mai bine de cincizeci de ani, n-am mai putut desluşi hotarele între viaţă şi poezie.

După versiunea mamei, se întîlniseră pentru prima oară la priveghiul unui copil despre care nici el şi nici ea n-au reuşit să-mi dea amănunte. Ea stătea şi cînta în curte cu prietenele, potrivit obiceiului popular de a amăgi cu cîn-tece de dragoste cele nouă nopţi ale nevinovaţilor. Pe neaşteptate, o voce de bărbat s-a alăturat corului. Toate s-au întors să-l privească şi au rămas descumpănite văzîndu-l cît era de chipeş. „O să ne măritām cu el", cîntară ca refren în ritmul bătăilor din palme. Pe mama n-a impresionat-o şi a şi mărturisit-o: „Mi s-a părut doar un străin de partea locului". Şi aşa şi era. Tocmai sosise de la Cartagena de Indias, după ce-şi întrerupsese studiile de medicină şi farmacie din lipsă de mijloace, şi dusese o viaţă cam banală prin diferite localităţi din regiune, avînd îndeletnicirea recentă de telegrafist. O fotografie de pe vremea aceea îl arată cu un aer echivoc de domnişor scăpătat. Avea o cămaşă de tafta închisă la culoare şi o haină la două rînduri, foarte în ton

'• *La Hojarasca,* roman publicat în 1954.

cu moda zilei, cu guler tare, cravată lată şi o pălărie gen canotieră. Mai purta şi nişte ochelari moderni, din sticlă veritabilă, rotunzi şi cu ramă fină. Toţi cei care l-au cunoscut pe atunci îl socoteau un boem afemeiat care pierde nopţile, dar care n-a luat totuşi nici o înghiţitură de alcool şi nici n-a fumat vreo ţigară în lunga sa viaţă.

A fost prima oară cînd mama l-a văzut. In schimb, el o văzuse la slujba de la biserică de la ora opt, duminica trecută, supravegheată de mătuşa Francisca Simodosea, care i-a fost însoţitoare de cînd s-a întors de la liceu. Le văzuse din nou marţea următoare, cosînd sub migdali în poarta casei, astfel încît în seara cu priveghiul ştia că era fata colonelului Nicolas

Marquez, pentru care aducea mai multe scrisori de recomandare. Şi ea a ştiut de atunci că era burlac şi fluşturatic, şi că avea un succes rapid datorită vervei sale inepuizabile, uşurinţei cu care scria versuri, graţiei cu care dansa pe melodiile la modă şi sentimentalismului premeditat cu care cînta la vioară. Mama îmi povestea că, atunci cînd cineva îl auzea în zorii zilei, nu-şi putea înfrîn-ge cheful de a plînge. Cartea sa de vizită cu care s-a prezentat în societate fusese *Cînd balul s-a sfîrşit,* un vals de un romantism istovitor pe care el îl avea în repertoriu, devenind astfel indispensabil pentru serenade. Aceste permise agreabile de liberă trecere şi simpatia lui personală i-au deschis porţile casei şi i-au asigurat un loc nelipsit la prînzurile de familie. Mătuşa Francisca, de obîrşie din Carmen de Boli-var, l-a adoptat fără rezerve cînd a aflat că se născuse la Since, un sat aproape de al ei. Luisa Santiaga se amuza la petrecerile de societate de tertipurile lui de seducător, dar niciodată nu i-a trecut prin minte că el ar pretinde mai mult.

Dimpotrivă: bunele lor relaţii s-au întemeiat tocmai pe faptul că ea îi servea drept paravan în dragostea lui tainică

63pentru una dintre colegele ei de liceu şi chiar acceptase să-i fie naşă la nuntă. De atunci el îi zicea naşă, iar ea îi zicea fin. Lucrurile stînd astfel, e uşor de închipuit cît de mare i-a fost surpriza Luisei Santiaga într-o seară la bal cînd telegrafistul îndrăzneţ şi-a scos floarea de la butonieră şi i-a spus:

- Iţi ofer viaţa mea o dată cu acest trandafir.

N-a fost o improvizaţie de moment, mi-a spus el în multe rînduri, ci urmare a faptului că, după ce le cunoscuse pe toate, ajunsese la concluzia că Luisa Santiaga era făcută pentru el. Ea a înţeles povestea cu trandafirul ca pe una dintre glumele galante pe care el obişnuia să le facă prietenelor sale. Pînă într-atît, încît la plecare l-a lăsat uitat aiurea, iar el şi-a dat seama. Ea avusese un singur pretendent pe furiş, poet fără noroc şi bun prieten, care n-a izbutit niciodată să-i meargă la inimă cu versurile-i înflăcărate. Totuşi, trandafirul lui Gabriel Eligio i-a tulburat somnul cu o furie inexplicabilă. In prima noastră discuţie serioasă despre această iubire, ea fiind pe atunci împovărată cu o mulţime de copii, mi-a mărturisit: „Nu puteam dormi din pricina furiei de a fi cu gîndul la el, dar ce mă înfuria cel mai tare era că pe măsură ce mă copleşea furia, mă gîndeam şi mai mult la el". Tot restul săptămînii a ţinut cu mare greutate piept groazei de a-l vedea şi chinului de a nu-l putea vedea. De la naşă şi fin cum fuseseră au ajuns să se poarte unul cu altul ca doi necunoscuţi. Intr-una din acele după-amieze, în vreme ce coseau sub migdali, mătuşa Francisca îşi întărîtă nepoata cu maliţia-i de indiană:

- Mi s-a povestit că ţi-a fost dăruit un trandafir.

Căci, aşa cum se întîmplă de obicei, Luisa Santiaga a fost ultima care a aflat că zbuciumul inimii ei ajunsese la urechile tuturor. In nenumăratele mele conversaţii cu ea şi cu tata au căzut amîndoi de acord că dragostea lor fulgerătoare

a cunoscut trei împrejurări decisive. Prima a fost într-o Duminică de Florii, la Tedeum. Ea stătea cu mătuşa Francisca pe o bancă şi, după primele rugăciuni, îi recunoscu mersul ţanţoş pe lespezi şi-l văzu trecînd

atît de aproape, că simţi adierea călduţă a loţiunii lui de îndrăgostit. Mătuşa Francisca nu părea să-l fi zărit şi nici el nu dădea semne că le-ar fi văzut. Dar în realitate totul a fost premeditat de el, care le urmărise de cînd trecuseră prin dreptul oficiului telegrafic. A rămas în picioare lîngă coloana cea mai apropiată de uşă, în aşa fel încît el s-o vadă din spate, deşi ea nu-l putea vedea. După cîteva minute intense, Luisa Santiaga nu şi-a putut înfrîna tulburarea şi s-a uitat peste umăr spre uşă. Atunci a crezut că moare de ciudă, căci el se uita la ea şi privirile lor s-au întîlnit. „Era întocmai cum plănuisem eu", spunea tata, fericit, cînd îmi repeta povestea la bătrî-neţe. Mama, în schimb, n-a obosit să repete că preţ de trei zile nu-şi putuse stăpîni furia de a fi căzut în capcană.

A doua împrejurare a fost cea cu scrisoarea trimisă de el. Nu cea pe care ea ar fi aşteptat-o de la un poet şi violonist care cînta în zori de zi pe furiş, ci un răvaş imperios, care cerea un răspuns înainte ca el să plece în călătorie la Santa Marta, săptămîna următoare. Ea nu i-a răspuns. S-a închis în camera ei, hotărîtă să taie din rădăcină răul care nu-i dădea pace să trăiască, pînă cînd mătuşa Francisca s-a străduit s-o convingă să capituleze odată, înainte de a fi prea tîrziu. Incercînd să-i învingă rezistenţa, îi povesti istoria pilduitoare a lui Juventino Trillo, pretendentul care stătea de strajă sub balconul iubitei sale imposibile în fiecare seară, de la şapte la zece. Ea îl umili cu toate jignirile care i se năzăriră şi pînă la urmă deşertă peste el, din balcon, seară de seară, o oliţă de noapte. Dar nu izbuti să-l

alunge. După toate aceste agresiuni botezătoare - mişcată de abnegaţia acelei iubiri de neînvins - se mărită cu el. Povestea părinţilor mei n-a ajuns la asemenea extreme.

Cea de a treia împrejurare a asediului a fost o nuntă fastuoasă, la care au fost invitaţi amîndoi ca naşi de onoare. Luisa Santiaga n-a găsit nici un pretext să lipsească de la o nuntă atît de apropiată familiei ei. Insă Gabriel Eligio crezuse acelaşi lucru şi venise la petrecere gata de orice. Ea nu şi-a putut stăpîni bătăile inimii cînd l-a văzut străbătînd salonul cu o hotărîre prea ostentativă şi a invitat-o la primul dans. „Sîngele îmi zvîcnea atît de puternic în trup, că n-am mai ştiut dacă era din pricina furiei sau a spaimei", mi-a mărturisit ea. El şi-a dat seama şi i-a zis brutal: „Nu mai trebuie să-mi spui da, fiindcă inima ta mi-o spune".

Ea, fără un cuvînt, îl lăsă baltă în mijlocul dansului. Dar tata a înţeles-o în felul lui.

- M-am simţit fericit, îmi spuse.

Luisa Santiaga n-a putut să-şi învingă ciuda pe care o simţea împotriva ei înseşi cînd o deşteptară în zori complimentele valsului otrăvit *Cînd balul s-a sfîrşit.* A doua zi, la primul ceas al dimineţii, îi dădu înapoi lui Gabriel Eligio toate darurile de la el. Acea jignire nemeritată şi bîrfele de la nuntă cînd l-a lăsat baltă, precum penele împrăştiate în văzduh, nu mai aveau cale de întoarcere. Toată lumea dădu drept sigur că era sfîrşitul lipsit de glorie al unei furtuni de vară. Impresia s-a consolidat pentru că

Luisa Santiaga a căzut iar la pat din pricina frigurilor din copilărie şi mama ei a luat-o să se întremeze în localitatea Manaure, un colţ de paradis pe coastele de pe Sierra Nevada. Amîndoi au tăgăduit mereu că ar fi avut vreo cale de a comunica în lunile acelea, dar nu prea e de crezut, căci atunci cînd ea s-a întors înzdrăvenită se vedea că amîndoi se lecuiseră şi de

temerile lor. Tata spunea că s-a dus s-o aştepte la gară fiindcă citise telegrama prin care Mina îi vestea că se întorc acasă şi din felul în care Luisa Santiaga îi strînse mîna cînd l-a salutat a simţit ceva ca un fel de semn masonic pe care el l-a interpretat drept mesaj de dragoste. Ea a tăgăduit mereu, cu pudoarea şi sfiala cu care evoca anii aceia. Dar adevărul este că de atunci au fost văzuţi împreună cu mai puţine reticenţe. Le mai lipsea doar finalul pe care l-a anunţat mătuşa Francisca săptămîna următoare, în vreme ce coseau pe veranda cu begonii:

- Mina ştie deja.

Luisa Santiaga a spus mereu că împotrivirea familiei ei a aruncat în aer digurile torentului pe care-l ţinea zăvorit în inimă, din noaptea în care şi-a lăsat pretendentul baltă în mijlocul dansului. A fost o luptă înverşunată. Colonelul încercă să stea la o parte, dar n-a putut scăpa de vina pe care Alina i-o aruncă în faţă cînd şi-a dat seama că nici el nu era chiar atît de inocent cum părea. Pentru toată lumea era limpede că intoleranţa nu era a lui, ci a ei, cînd în realitate era înscrisă în codul clanului, pentru care orice logodnic era un intrus. Această prejudecată atavică, ale cărei resturi dăinuie încă, a făcut din noi o mare confrerie de femei nemăritate şi de bărbaţi cu şliţul mereu desfăcut, cu nenumăraţi copii lăsaţi în stradă.

Prietenii se împărţiră, după vîrstă, în favoarea sau împotriva îndrăgostiţilor, iar celor care nu aveau o poziţie radicală aceasta le-a fost impusă de fapte. Tinerii ajunseră complici entuziaşti. Mai ales ai lui, care s-au bucurat cu mare desfătare de condiţia de victimă, izvor de prejudecăţi sociale. In schimb, majoritatea adulţilor vedeau în Luisa Santiaga podoaba cea mai de preţ a unei familii bogate şi puternice, pe care un telegrafist venetic nu o curta din

67dragoste, ci din interes. Ea însăşi, din ascultătoare şi supusă cum fusese, le-a ţinut piept celor care i se opuneau cu o ferocitate de leoaică ce a făcut pui de curînd. In cea mai dură dispută dintre multele certuri din casă, Mina şi-a pierdut cumpătul şi a ridicat împotriva fetei cuţitul de brutărie. Luisa Santiaga a înfruntat-o fără să clipească. Conştientă brusc de impulsul criminal al mîniei sale, Mina a dat drumul cuţitului şi a strigat înspăimîntată: „Doamne, Dumnezeule!" Şi şi-a pus mîna pe jarul din cuptor, în chip de penitenţă crîncenă.

Printre argumentele puternice împotriva lui Gabriel Eligio era condiţia sa de fiu natural al unei femei necăsătorite care-l făcuse la frageda vîrstă de paisprezece ani, călcînd strîmb, la întîmplare, cu un învăţător de şcoală. Această femeie albă, zveltă şi cu spiritul liber, pe nume Argemira Garcia

Paternina, a mai făcut încă cinci băieţi şi două fete cu trei taţi diferiţi, cu care nu s-a măritat niciodată şi nici n-a convieţuit cu vreunul sub acelaşi acoperiş. Trăia în satul Since, unde se născuse, şi-şi creştea copiii zbătîndu-se din greu, dar cu o dispoziţie independentă şi veselă pe care şi noi, nepoţii ei, ne-am fi dorit-o din suflet pentru o Duminică a Floriilor. Gabriel Eligio era un exemplar distins din neamul acela de pîrliţi. De la şaptesprezece ani avusese cinci amante fecioare, după cum i-a destăinuit mamei ca un fel de act de penitenţă în noaptea nunţii, la bordul hazardatei goelete din Riohacha, în toiul furtunii dezlănţuite. I-a mărturisit că, pe vremea cînd fusese telegrafist în localitatea Achi', la optsprezece ani, cu una dintre ele avusese un fiu, Abelardo, care avea să împlinească trei ani. Cu alta, fiind telegrafist la Ayapel, la douăzeci de ani, avea o fetiţă de cîteva luni, Carmen Roşa, pe care n-o cunoştea. Mamei acesteia îi făgăduise că o să se întoarcă să o

ia de nevastă şi chiar voia să se ţină de cuvînt cînd iubirea pentru Luisa Santiaga i-a întors cursul vieţii. Pe cel mare îl recunoscuse oficial şi mai tîrziu avea de gînd s-o facă şi cu fata, dar nu erau decît formalităţi de prisos, fără nici o consecinţă legală. E surprinzător că felul acela dezordonat de viaţă putea să-i pricinuiască frămîntări morale colonelului Marquez, care, pe lîngă cei trei copii oficiali, mai avusese alţi nouă cu femei diferite, înainte şi după căsătorie, şi cu toţii erau acceptaţi de soţia lui de parcă ar fi fost ai ei.

Nu mi-e cu putinţă să stabilesc exact cînd am aflat pentru prima oară de toate acestea, dar în orice caz greşelile strămoşilor nu mă interesau deloc. In schimb, numele din familie îmi atrăgeau atenţia fiindcă mi se păreau unice. Mai întîi cele dinspre partea mamei: Tranquilina, Wenefrida, Francisca Simodosea. Mai tîrziu, cel al bunicii mele dinspre tată, Argemira, ca şi cele ale părinţilor ei: Lozana şi Ami-nadab. Poate că de aici mi se trage credinţa nestrămutată că personajele romanelor mele nu se ţin pe propriile picioare pînă n-au un nume care să se identifice cu felul lor de a fi.

Motivele împotriva lui Gabriel Eligio erau şi mai grave avînd în vedere că era membru activ al Partidului Conservator, împotriva căruia îşi dusese războaiele colonelul Nicolas Marquez. Pacea era încheiată doar pe jumătate de la semnarea acordurilor de la Neerlandia şi Wisconsin, căci centralismul iniţial continua să fie la putere şi trebuia să treacă încă multă vreme înainte ca liberalii şi conservatorii să nu-şi mai arate colţii. Poate că acel conservatorism al pretendentului se datora mai degrabă molipsirii din familie decît convingerii doctrinare, dar atîrna mai greu în balanţă decît părţile sale bune, ca inteligenţa veşnic trează şi cinstea dovedită.

Tata era un om imprevizibil şi căruia anevoie îi puteai intra în voie. întotdeauna a fost mult mai sărac decît părea

şi a socotit sărăcia drept un duşman îngrozitor în faţa căruia nu s-a resemnat niciodată şi pe care nici nu l-a putut învinge. Cu acelaşi curaj şi cu aceeaşi demnitate a îndurat opreliştile în calea iubirii lui pentru Luisa

Santiaga, în camera din fund a oficiului telegrafic din Aracataca, unde veşnic avea atîrnat un hamac pentru a dormi singur. Totuşi, avea lîngă el şi un pat de burlac cu arcurile bine unse. pentru ceea ce i-ar putea rezerva noaptea. Intr-o vreme, am avut o anume înclinaţie pentru obiceiurile lui de vînător tainic, dar viaţa m-a învăţat că e forma cea mai aridă a singurătăţii şi-am simţit o mare compasiune pentru el.

Pînă cu foarte puţin timp înainte de a muri, l-am auzit povestind că, într-una din zilele acelea dificile, a trebuit să meargă cu mai mulţi prieteni acasă la colonelul Marquez şi acesta i-a poftit pe toţi să ia loc, în afară de el. Familia ei a tăgăduit întotdeauna şi a atribuit totul unei pîlpîiri a resentimentului pe care-l nutrea tatăl meu sau cel puţin unei amintiri înşelătoare, dar bunicii i-a scăpat odată, în delirurile ei cîntate la cei aproape o sută de ani, care nu păreau evocate, ci retrăite:

- Iată-l pe bietul om în picioare lîngă uşa salonului şi Nicolasito nu l-a poftit să stea jos, spuse întristată de-a binelea.

Veşnic interesat de revelaţiile ei halucinante, am între-bat-o cine era omul acela, iar ea mi-a răspuns sec:

- Garcfa, cel cu vioara.

Printre atîtea aiureli, povestea care semăna cel mai puţin cu felul de a fi al tatei a fost cea cu revolverul pe care l-a cumpărat din pricina celor ce s-ar fi putut întîmpla cu un militar în rezervă, aşa cum era colonelul Marquez. Era un venerabil Smith & Wesson, calibrul 38, cu cine ştie cîţi stăpîni anteriori şi vinovat de cine ştie cîte morţi. Singurul lucru cert e că n-a tras niciodată cu el, nici măcar din

precauţie sau din curiozitate. Noi, fiii lui cei mari, l-am descoperit după mulţi ani, cu cele cinci gloanţe dintru început, într-un dulap cu vechituri, lîngă vioara cu care cînta serenade.

Nici Gabriel Eligio şi nici Luisa Santiaga nu s-au înfricoşat de asprimea familiei. La început se puteau întîlni în taină acasă pe la prieteni, dar cînd cercul s-a închis în jurul ei, singurul contact au fost scrisorile primite şi trimise pe căi ingenioase. Se vedeau de departe cînd ei nu-i dădeau voie să se ducă la petrecerile unde era invitat şi el. Dar prigoana a ajuns atît de cumplită, că nimeni n-a mai îndrăznit să sfideze mînia Tranquilinei Iguarân şi îndrăgostiţii au dispărut din ochii tuturor. Cînd n-a mai rămas nici o portiţă pentru scrisorile tainice, logodnicii au născocit mijloace precum naufragiaţii. Ea izbuti să ascundă o felicitare într-un tort pe care cineva îl comandase pentru aniversarea lui Gabriel Eligio, iar acesta n-a pierdut ocazia de a-i trimite telegrame false şi inofensive cu adevăratul mesaj cifrat sau scris cu cerneală simpatică. Complicitatea mătuşiî Francisca a devenit atunci atît de vădită, în ciuda dezminţirilor ei înverşunate, că i-a afectat pentru prima oară autoritatea în familie şi nu i-au mai îngăduit să-şi însoţească nepoata decît atunci cînd cosea la umbra migdalilor. Atunci Gabriel Eligio trimitea mesaje de dragoste de la fereastra doctorului Alfredo Barboza, de pe trotuarul de peste drum, prin telegrafia manuală a surdomuţilor. Ea a învăţat-o atît de bine, încît în momentele de neatenţie ale mătuşii reuşea să facă tot felul de conversaţii intime cu logodnicul. Era doar unul dintre nenumăratele şiretlicuri născocite de Adriana Berdugo, prietenă de la prima împărtăşanie a Luisei Santiaga şi complicea ei cea mai inventivă şi cea mai îndrăzneaţă.

Manevrele acelea de consolare le-ar fi fost poate de-ajuns pentru a supravieţui cît de cît, pînă cînd Gabriel Eligio a primit o scrisoare alarmantă de la Luisa Santiaga, care l-a obligat la o reflecţie definitivă. O scrisese în fugă, pe hîrtie de la toaletă, cu vestea îngrozitoare că părinţii hotărîseră s-o ducă la Barrancas, colindînd satele unul după altul, în chip de leac straşnic pentru suferinţa ei din dragoste. N-avea să fie călătoria obişnuită, petrecînd o noapte proastă pe goeleta din Riohacha, ci pe ruta aspră pe coastele de pe Sierra Nevada, cu măgari şi căruţe, stră-bătînd vasta provincie Padilla.

„Aş fi preferat să mor", mi-a spus mama în ziua cînd ne-am dus să vindem casa. Şi încercase de-a binelea să moară, închisă cu drugul tras la uşă la ea în cameră, doar cu pîine şi apă, vreme de trei zile, pînă cînd a răzbit-o groaza respectuoasă pe care o simţea pentru tatăl ei. Gabriel Eligio şi-a dat seama că tensiunea ajunsese la extrem şi a luat o hotărîre tot extremă, dar practică. Trecu strada cu paşi mari de la casa doctorului Barboza pînă la umbra migdalilor şi se înfiinţa dinaintea celor două femei, care l-au aşteptat înspăimîntate, cu lucrul de mînă în poală.

- Faceţi-mi hatîrul să mă lăsaţi un moment singur cu domnişoara, i-a spus mătuşii Francisca. Am ceva important să-i spun numai ei.

- Impertinentule! îi replică mătuşa. Nu-i nimic legat de ea ce nu pot auzi şi eu.

- Atunci r-o să vă spun, zise el, dar vă previn că dumneavoastră veţi fi răspunzătoare pentru ce-o să se întîmple.

Luisa Santiaga îşi imploră mătuşa să-i lase singuri şi-şi asumă riscul. Atunci Gabriel Eligio îşi dădu acordul ca ea să facă acea călătorie cu părinţii, în felul şi pe perioada stabilite, dar cu condiţia ca ea să-i făgăduiască sub jurămînt

sfînt că o să se mărite cu el. Ea a făcut jurămîntul bucuroasă şi a adăugat de la ea şi pe socoteala ei că numai moartea ar putea s-o împiedice să şi-l ţină.

Amîndoi au avut aproape un an ca să-şi dovedească seriozitatea promisiunilor făcute, însă nici el şi nici ea nu-şi închipuiau cît de greu avea să le fie. Prima parte a călătoriei, cu o caravană de cărăuşi, a durat două săptămîni, petrecute pe spinarea unor catîri, mergînd pe cornişele de pe Sierra Nevada. Ii însoţea Chon, diminutiv afectuos de la numele Encarnacion, servitoarea Wenefridei, care se integrase în familie de cînd plecaseră din Barrancas. Colonelul cunoştea prea bine drumul acela povîrnit, pe unde lăsase o dîră de copii în nopţile pierdute ale războaielor sale, dar soţia lui îl preferase fără să-l cunoască, din pricina amintirilor cumplite de pe goeleta. Pentru mama, care pe deasupra călărea pentru prima oară un catîr, a fost un coşmar cu soare necruţător şi ploi crîncene, cu sufletul la gură din cauza aburului adormitor al prăpăstiilor. A te gîndi la

un logodnic incert, cu hainele-i de miez de noapte şi cu vioara-i de zori de zi, părea o ironie a imaginaţiei. In ziua a patra, nefiind în stare să supravieţuiască, şi-a ameninţat mama că se aruncă în abis dacă nu se întorceau acasă. Mina, mai speriată decît ea, s-a hotărît. Dar stăpînul caravanei i-a demonstrat pe hartă că era totuna dacă se întorceau sau dacă mergeau mai departe. Uşurarea s-a pogorît asupra lor în ziua a unsprezecea, cînd au zărit de pe cea din urmă cornişă cîmpia strălucitoare din Valledupar.

înainte ca prima etapă să atingă punctul culminant, Gabriel Eligio îşi asigurase o comunicare permanentă cu logodnica rătăcitoare, graţie complicităţii telegrafiştilor din cele şapte localităţi unde ea şi maică-sa aveau să poposească înainte de a ajunge la Barrancas. Nici Luisa Santiaga

n-a stat cu mîinile-n sîn. Toată provincia era sătulă pînă-n gît de familiile Iguaran şi Cotes, a căror conştiinţă de castă avea forţa unui hăţiş de nepătruns, iar ea a reuşit s-o determine să-i ia partea. Aceasta i-a permis să menţină o corespondenţă febrilă cu Gabriel Eligio din Valledupar, unde a rămas trei luni, pînă la sfîrşitul călătoriei, după aproape un an. Ii era de-ajuns să treacă pe la oficiul telegrafic din fiecare localitate, cu complicitatea unor rude tinere şi entuziaste, pentru a primi mesajele lui şi a-i răspunde. Chon cea secretoasă a jucat un rol inestimabil, fiindcă ducea mesaje ascunse printre zdrenţele ei, fără ca Luisa Santiaga să-şi facă griji şi nici să-i rănească pudoarea, căci nu ştia să citească şi nici să scrie, şi era în stare să se lase omorîtă pentru un secret.

După aproape şaizeci de ani, cînd încercam să fur aceste amintiri pentru *Dragostea, în vremea holerei,* cel de-al cincilea roman al meu, l-am întrebat pe tata dacă în argoul telegrafiştilor exista vreo expresie specifică pentru a intra în legătură un oficiu cu altul. N-a trebuit să stea pe gîn-duri: „a prinde în cuie". Expresia se află în dicţionare, nu pentru uzul specific de care aveam eu nevoie, dar mi s-a părut perfectă pentru îndoielile mele, deoarece comunicarea cu diferitele oficii se stabilea prin fixarea unui cui pe un panou cu borne telegrafice. Niciodată n-am comentat acest lucru cu tata. Totuşi, cu puţin timp înainte de a muri, l-au întrebat într-un interviu dacă şi el ar fi dorit să scrie un roman şi a răspuns că da, însă a renunţat cînd l-am consultat în legătură cu expresia „a prinde în cuie" pentru că a descoperit atunci că romanul pe care îl scriam eu era la fel cu cel pe care avea de gînd să-l scrie el.

Cu acel prilej a mai amintit un fapt ascuns, care ne-ar fi putut schimba cursul vieţii. Şi anume că, după şase luni de călătorie, cînd mama se afla la San Juan del Cesar, ajunse

pînă la el şoapta confidenţială că Mina avea sarcina să pregătească întoarcerea definitivă a familiei la Barrancas, odată cicatrizate resentimentele pentru moartea lui Medardo Pacheco. I s-a părut absurd, cînd vremurile grele rămăseseră în urmă şi puterea absolută a companiei bananiere începea să semene cu visul despre pămîntul făgăduinţei. Dar era şi logic ca încăpăţînarea familiei Marquez Iguaran să-i determine să-şi sacrifice propria fericire numai ca să-şi scape fata din ghearele uliului. Hotărîrea neîntîrziată a lui Gabriel Eligio a fost să-şi aranjeze transferul la oficiul telegrafic din Riohacha, cam la vreo douăzeci de leghe de

Barrancas. Locul nu era disponibil, dar i-au promis că o să aibă în vedere cererea lui.

Luisa Santiaga n-a putut cerceta intenţiile secrete ale maică-sii, dar nici nu s-a încumetat să le tăgăduiască, fiindcă a luat aminte că, pe măsură ce se apropiau de Barrancas, i se părea că aceasta oftează tot mai des şi e din ce în ce mai blinda. Nici Chon, confidenta tuturor, nu i-a dat vreun indiciu. Ca să afle adevărul, Luisa Santiaga îi spuse mamei că ar fi fericită să rămînă de tot la Barrancas. Mama a avut o clipă de şovăială, însă nu s-a hotărît să spună nimic, iar fata a rămas cu impresia că fusese foarte aproape de secret. Neliniştită, se lăsă la întîmplare în voia cărţilor de ghicit ale unei ţigănci hoinare care nu i-a dat nici un semn cu privire la viitorul ei la Barrancas. In schimb, i-a dat vestea că n-o să mai aibă nici o piedică în calea unei vieţi lungi şi fericite cu un bărbat de departe pe care abia dacă îl cunoştea, dar care o va iubi pînă la moarte. Descrierea bărbatului a făcut-o să-i vină inima la loc pentru că îi găsi trăsături comune cu logodnicul ei, mai cu seamă în felul de a fi. In cele din urmă îi prezise, fără umbră de îndoială, că va avea şase copii cu el. „Era gata să mor de frică", mi-a spus mama

cînd mi-a povestit prima oară despre toate astea, fără să-i treacă măcar prin cap că va mai avea încă cinci. Amîndoi luară prezicerea cu atîta entuziasm, încît corespondenţa telegrafică încetă atunci să mai fie o potriveală de intenţii iluzorii şi deveni metodică şi practică, şi mai susţinută ca oricînd. Au fixat date, au stabilit modalităţi, riscîndu-şi viaţa prin hotărîrea comună de a se căsători fără să ceară cuiva vreun sfat despre unde şi cum o fi să fie, de îndată ce aveau să se revadă.

Luisa Santiaga a fost atît de credincioasă legămîntului, încît în localitatea Fonseca nu i s-a părut cinstit să se ducă la un bal de gală fără consimţămîntul logodnicului. Gabriel Eligio stătea în hamac, asudînd cu o febră de patruzeci de grade, cînd sună semnalul unei întîlniri telegrafice urgente. Era colegul său din Fonseca. Pentru deplină siguranţă, ea a întrebat cine opera la capătul liniei. Mai curînd uimit decît măgulit, logodnicul transmise o frază de identificare: „Spu-neţi-i că sînt finul ei". Mama a recunoscut parola şi a stat la bal pînă la şapte dimineaţa, cînd a fost nevoită să-şi schimbe hainele în mare grabă, ca să nu ajungă tîrziu la biserică.

La Barrancas nu au găsit nici cea mai mică urmă de aversiune împotriva familiei. Dimpotrivă, printre apropiaţii lui Medardo Pacheco precumpănea o stare de spirit creştinească de iertare şi de uitare, după şaptesprezece ani de la nenorocire. Primirea făcută de rude a fost atît de caldă, încît atunci Luisa Santiaga a fost cea care s-a gîndit la posibilitatea ca familia să se întoarcă la acea oază de pace de la munte, atît de diferită de căldura şi praful, de sîmbe-tele sîngeroase şi fantomele decapitate din Aracataca. Reuşi să i-o sugereze lui Gabriel Eligio, numai dacă el avea să se poată transfera la Riohacha, iar el a fost de acord. Totuşi, în zilele acelea s-a aflat în sfirşit că versiunea mutării nu numai că era lipsită de orice temei, ci şi că nimeni n-o

dorea mai puţin decît Mina. Astfel rămase consemnat într-o scrisoare de răspuns pe care ea a trimis-o fiului ei Juan de Dios, cînd acesta i-a scris

îngrozit de perspectiva întoarcerii la Barrancas, deşi nu se împliniseră încă douăzeci de ani de la moartea lui Medardo Pacheco. Şi aceasta fiindcă fusese mereu atît de convins de fatalismul legilor ţărăneşti, încît s-a opus ca fiul lui, Eduardo, să-şi facă practica de medic la Barrancas, o jumătate de veac mai tîrziu.

In pofida tuturor acestor temeri, acolo s-au descurcat în trei zile toate iţele. In aceeaşi zi de marţi în care Luisa Santiaga i-a confirmat lui Gabriel Eligio că Mina nu avea de gînd să se mute la Barrancas, el a fost anunţat că avea la dispoziţie postul de la oficiul telegrafic din Riohacha, în urma morţii neaşteptate a titularului. A doua zi, Mina goli sertarele din cămară, câutînd nişte foarfece, şi desfăcu la întîmplare cutia de biscuiţi englezeşti unde fata ei îşi ascundea telegramele de dragoste. S-a înfuriat atît de rău, că n-a mai apucat să-i strige decît una dintre ocările faimoase pe care le născocea de obicei în momentele ei proaste: „Dumnezeu iartă orice, în afară de neascultare". In acel sfîrşit de săptămînă au plecat la Riohacha pentru a prinde duminică goeleta din Santa Mana. Nici una din ele n-a fost conştientă de noaptea înfiorătoare, biciuită de vîntul dezlănţuit de februarie: mama, zdrobită de înfrîngere, iar fata, înspăimîntată, dar fericită.

Ajunse pe uscat, Mina îşi recapătă siguranţa de sine pe care şi-o pierduse la găsirea telegramelor. Merse mai departe singură spre Aracataca, a doua zi, lăsînd-o pe Luisa Santiaga în grija fiului ei Juan de Dios, încredinţată că o punea la adăpost de diavolii iubirii. A fost tocmai pe dos: Gabriel Eligio pornise în călătorie de la Aracataca la Santa Marta pentru a o vedea de cîte ori era cu putinţă. Unchiul Juanito,

care pătimise de pe urma aceleiaşi intransigenţe a părinţilor faţă de dragostea lui pentru Dilia Caballero, hotărîse să nu se amestece în iubirea surorii lui, dar la ceasul adevărului s-a pomenit prins în capcană între adoraţia faţă de Luisa Santiaga şi veneraţia faţă de părinţi, şi s-a refugiat într-o formulă proprie pe potriva bunătăţii lui proverbiale: acceptă ca îndrăgostiţii să se vadă în afara casei lui, dar niciodată singuri şi fără ştirea lui. Dilia Caballero, soţia lui, care ierta, dar nu uita, urzi pentru cumnată aceleaşi potriviri infailibile şi aceleaşi combinaţii meşteşugite cu care ea înşelase vigilenţa socrilor. La început, Gabriel şi Luisa s-au văzut în casele prietenilor, dar încetul cu încetul s-au aventurat în locuri publice nu prea aglomerate. In cele din urmă, s-au încumetat să stea de vorbă la fereastră, cînd unchiul Juan nu era acasă, logodnica în salon şi logodnicul în stradă, credincioşi legămîntului de a nu se vedea înăuntru. Fereastra părea făcută dinadins pentru iubiri cu oprelişti, avînd un grilaj andaluz de sus pînă jos şi un cadru de plante agăţătoare, din care n-a lipsit cîte o adiere de iasomie în zăpuşeala serii, Dilia prevăzuse totul, inclusiv complicitatea unor vecini prin fluierături secrete pentru a-i preveni pe îndrăgostiţi de un pericol iminent. Cu toate acestea, într-o seară au eşuat toate măsurile de siguranţă şi Juan de Dios s-a dat bătut în faţa adevărului. Dilia profită de ocazie ca să-i poftească pe logodnici să ia loc în salonul cu ferestrele

deschise, să-şi împărtăşească dragostea lumii. Mama n-a uitat în veci oftatul fratelui ei: „Ce uşurare!"

In zilele acelea Gabriel Eligio a primit numirea oficială la oficiul telegrafic din Riohacha. îngrijorată de o nouă despărţire, mama a apelat atunci la monseniorul Pedro Espejo, vicarul de atunci al diocezei, cu speranţa să o căsătorească fără acordul părinţilor. Respectul de care se bucura

monseniorul ajunsese atît de mare, încît mulţi enoriaşi îl confundau cu sfinţenia şi unii veneau la slujbele ţinute de el numai pentru a vedea dacă, într-adevăr, se ridica mai mulţi centimetri deasupra pardoselii în momentul înălţării potirului cu ostii deasupra capului. Cînd Luisa Santiaga i-a solicitat ajutorul, el a dat încă o dovadă că inteligenţa este unul dintre privilegiile sfinţeniei. Refuză să se amestece în forul interior al unei familii care-şi păzea cu atîta gelozie intimitatea, dar opta pentru alternativa secretă de a se informa în legătură cu familia tatălui meu, prin mijlocirea curiei. Parohul din Since a trecut cu vederea libertăţile Argemirei Gar-cia şi a răspuns printr-o formulă binevoitoare: „Este o familie respectabilă, deşi nu prea evlavioasă". Monseniorul a stat atunci de vorbă cu logodnicii, şi împreună, şi cu fiecare în parte, şi le-a scris o scrisoare lui Nicolas şi Tranquilinei, în care le-a exprimat certitudinea zdrobitoare că nu există putere omenească în stare să înfrîngă dragostea aceea pătimaşă. Bunicii mei, învinşi de puterea Domnului, hotărîră să întoarcă dureroasa pagină şi-i dădură lui Juan de Dios puteri depline pentru a organiza nunta în Santa Marta. Dar ei nu asistară, ci o trimiseră ca naşă pe Francisca Simodosea.

S-au căsătorit pe 11 iunie 1926, în catedrala din Santa Marta, cu o întîrziere de patruzeci de minute, deoarece mireasa uitase în ce zi erau şi-a fost nevoie s-o trezească după ce trecuse de opt dimineaţa. In aceeaşi noapte se urcară încă o dată la bordul goeletei îngrozitoare, ca Gabriel Eligio să-şi ia în primire postul la oficiul telegrafic din Riohacha, şi-şi petrecură prima lor noapte în deplină castitate, dobo-rîţi de răul de mare.

Mama tînjea atît de mult după casa în care şi-a petrecut luna de miere, încît noi, fiii cei mari, am fi putut-o descrie cameră după cameră, de parcă am fi trăit în ea, şi pînă

A trăi pentru a-fi povesti viaţaastăzi continuă să fie una dintre amintirile mele amăgitoare. Totuşi, prima oară cînd m-am dus cu adevărat în insula La Guajira, puţin înainte de a împlini şaizeci de ani, m-a surprins că acea casă cu oficiul telegrafic n-avea nici o legătură cu cea din amintirea mea. Iar Riohacha idilică pe care o purtam în suflet de copil, cu străzile-i de salpetru coborînd spre o mare mîloasă, nu era decît nălucirea împrumutată de la bunicii mei. Mai mult încă: acum, cînd cunosc Riohacha, nu reuşesc s-o vizualizez aşa cum este, ci aşa cum o clădisem, piatră cu piatră, în închipuirea mea.

La două luni după nuntă, Juan de Dios a primit o telegramă de la tata cu vestea că Luisa Santiaga era însărcinată. Noutatea a făcut să se cutremure din temelii casa din Ara-cataca, unde Mina nu-şi revenise încă din amărăciune, şi atît ea cît şi colonelul depuseră armele pentru ca tinerii

căsătoriţi să se întoarcă la ei. N-a fost uşor. La capătul unei rezistenţe demne şi cumpătate de cîteva luni, Gabriel Eli-gio acceptă ca soţia să nască în casa părinţilor ei.

In scurtă vreme bunicul l-a primit la gară cu o frază care a rămas scrisă cu litere de aur în albumul istoric al familiei: „Sînt gata să-ţi dau orice satisfacţie vei găsi de cuviinţă". Bunica renova dormitorul care pînă atunci fusese al ei şi-i instala acolo pe părinţii mei. In cursul anului, Gabriel Eligio renunţă la buna lui îndeletnicire de telegrafist şi-şi consacră tot talentul de autodidact unei ştiinţe în declin: homeopatia. Bunicul, din recunoştinţă sau remuşcare, interveni la autorităţi pentru ca strada unde locuiam în Aracataca să poarte numele pe care-l mai are şi astăzi: Monsenor Espejo.

In felul acesta acolo s-a născut primul dintre cei şapte băieţi şi patru fete, duminică 6 martie 1927, la nouă dimineaţa, pe o ploaie torenţială nefirească pentru anotimpul

acela, pe cînd la orizont se înălţa constelaţia Taurului. Era gata să fie sugrumat de cordonul ombilical, clei moaşa familiei, Santos Villero, şi-a pierdut stăpînirea de sine proprie meseriei tocmai în momentul cel mai dificil. Dar şi mai tare şi-a pierdut-o mătuşa Francisca, dînd fuga pînă la poarta din stradă cu răcnete ca la incendiu:

- Băiat! Băiat! Şi imediat, parcă dînd alarma: Rom, că se sufocă!

Familia a presupus că romul nu era pentru a sărbători, ci pentru a-l readuce la viaţă cu frecţii pe nou-născut. Coana Juana de Freytes, care şi-a făcut intrarea providenţială în dormitor, mi-a povestit în mai multe rînduri că riscul cel mai mare nu era cordonul ombilical, ci o poziţie proastă a mamei în pat. Ea i-a îndreptat-o la timp, dar n-a fost uşor să mă reanimeze, aşa încît mătuşa Francisca mă stropi cu apa botezului în pripă. Ar fi trebuit să mă numesc Olegario, ca sfîntul a cărui zi era, dar nimeni n-a avut la îndemînă calendarul bisericesc, aşa încît mi-au pus în mare grabă primul nume al tatălui, urmat de cel de Jose[1], dulgherul, dat fiind că era patronul localităţii Aracataca şi pentru că ne aflam în martie, luna lui. Coana Juana de Freytes a propus un al treilea nume în memoria reconcilierii generale care se înfăptuise între familii şi prieteni prin venirea mea pe lume, dar în certificatul de botez oficial pe care mi l-au făcut după trei ani au uitat să-l mai pună: Gabriel Jose de la Concordia.

[1] Iosif, în spaniolă.

In ziua în care m-am dus cu mama să vindem casa, îmi aminteam tot ce mă impresionase în copilărie, dar nu eram sigur ce anume se petrecuse înainte şi ce anume după, nici ce însemnau toate acestea în viaţa mea. Abia dacă eram conştient că, în pofida splendorii amăgitoare a companiei bananiere, căsătoria părinţilor mei se înscria deja în procesul care avea să desăvîrşească decadenţa localităţii Aracataca. De cînd am început să-mi amintesc, am tot auzit repe-tîndu-se - mai întîi în mare taină, iar apoi cu voce tare şi pe un ton alarmat - fraza fatidică: „Se spune că o să plece compania". Totuşi, ori nu credea nimeni una ca asta, ori nu s-a încumetat nimeni să se gîndească la dezastrul pe care l-ar provoca.

Versiunea mamei avea cifre atît de neînsemnate şi scenariul era atît de sărac pentru o dramă atît de grandioasă ca aceea pe care mi-o imaginasem eu, încît mi-a stîrnit un sentiment de frustrare. Mai tîrziu, am vorbit cu supravieţuitori şi martori, am scotocit prin colecţii de ziare şi documente oficiale, şi mi-am dat seama că adevărul nu era de nici o parte. Conformiştii spuneau, într-adevăr, că n-au existat morţi. Cei din extrema cealaltă afirmau fără să le tremure vocea că au fost peste o sută, că i-au văzut sîngerînd

în piaţă şi că au fost luaţi cu un tren de marfă ca să fie aruncaţi în mare, precum bananele stricate. Astfel încît adevărul meu a rămas pierdut pentru totdeauna în vreo zonă improbabilă între cele două extreme. Cu toate acestea, a fost atît de persistent, că într-unul din romanele mele m-am referit la măcel cu precizia şi groaza cu care mă tot gîndisem stăruitor la el ani în şir în închipuirea mea. Aşa s-a întîmplat cu numărul morţilor, pe care l-am apreciat la trei mii, pentru a păstra proporţiile epice ale dramei, şi viaţa reală mi-a dat pînă la urmă dreptate: de curînd, la una dintre aniversările tragediei, oratorul de serviciu de la Senat a cerut un minut de reculegere în memoria celor trei mii de martiri anonimi, victime ale forţelor publice.

Măcelul de pe plantaţiile bananiere a fost punctul culminant al altora dinainte, dar cu argumentul în plus că liderii grevei au fost acuzaţi de comunism, şi poate că era chiar adevărat. Pe cel mai de seamă şi mai urmărit dintre ei, Eduardo Mahecha, l-am cunoscut din întîmplare în închisoarea „Modelo" din Barranquilla, în zilele cînd m-am dus cu mama să vindem casa, şi am legat cu el o prietenie de nădejde din momentul în care m-am prezentat ca nepot al lui Nicolas Marquez. El a fost cel care mi-a dezvăluit că bunicul nu a fost neutru, ci mediator la greva din 1928 şi îl considera un om drept. Aşa încît mi-a întregit ideea pe care am avut-o mereu despre masacru şi mi-am format o concepţie mai obiectivă despre conflictul social. Unica discrepanţă între amintirile tuturor s-a referit la numărul morţilor, care oricum n-avea să fie singurul mister al istoriei noastre.

Atîtea versiuni divergente au fost cauza amintirilor mele amăgitoare. Printre acestea, cea mai stăruitoare este cea despre mine însumi în poarta casei, cu o cască prusacă şi cu o puşcă mică de jucărie, văzînd cum defilează pe sub

migdali batalionul de *cachaco* năduşiţi. Unul din ofiţerii care îi comanda în uniformă de paradă mă salută, trecînd:

- La revedere, căpitane Gabi!

Amintirea este limpede, dar nu există nici o posibilitate să fie sigură. Uniforma, casca şi puşca au existat, dar la vreo doi ani după grevă şi cînd nu mai erau trupe de război în Cataca. Numeroase cazuri ca acesta mi-au creat acasă proasta reputaţie că aveam amintiri intrauterine şi vise prevestitoare.

Aşa era lumea cînd am început să fiu conştient de mediul meu familial şi nu reuşesc să-l invoc altminteri: necazuri, doruri, incertitudini, în singurătatea unei case uriaşe. Ani de zile mi s-a părut că epoca aceea se prefăcuse într-un coşmar ce-mi revenea aproape în fiecare noapte, pentru că mă trezeam în zori cu aceeaşi groază ca în camera cu sfinţi. Pe vremea adolescenţei, fiind intern la un colegiu îngheţat din Anzi, mă deşteptam plîngînd în toiul nopţii. Am avut nevoie de bătrîneţea aceasta fără remuşcări, ca să înţeleg că nefericirea bunicilor în casa din Cataca a constat în aceea că s-au împotmolit veşnic în nostalgiile lor, cu atît mai mult cu cît se căzneau să le alunge.

Şi mai simplu: stăteau în Cataca, dar continuau să trăiască în provincia Padilla, pe care încă o mai numim Provincia, fără alte precizări, ca şi cum n-ar mai exista alta pe lume. Poate că, fără să se gîndească măcar, clădiseră casa din Cataca în chip de replică ceremonioasă a casei din Bar-rancas, de la ferestrele căreia se vedea, de partea cealaltă a străzii, cimitirul trist unde zăcea Medardo Pacheco. In Cataca erau iubiţi şi mulţumiţi, dar viaţa lor era supusă servitutii pămîntului unde s-au născut. S-au baricadat în gusturile, credinţele şi prejudecăţile lor şi au strîns rîndurile împotriva a orice ar fi fost altceva.

Prietenii lor cei mai apropiaţi erau îndeosebi cei care veneau din Provincie. Limba lor de acasă era aceea pe care o aduseseră bunicii lor din Spania prin Venezuela, în veacul trecut, revigorată cu regionalisme din Caraibe, africa-nisme ale sclavilor şi crîmpeie din limba *guajira*[1], care se infiltrau puţin cîte puţin în limba noastră. Bunica o folosea ca să mă dezorienteze, neştiind că eu o înţelegeam mai bine graţie legăturilor mele nemijlocite cu servitorii. încă mai ţin minte multe cuvinte: *atunkesbi,* „mi-e somn"; *jamusaitshi taya,* „mi-e foame"; *ipuwots,* „femeia însărcinată"; *urijuna,* „străinul", termen pe care bunica mea îl folosea referindu-se la spaniol, la omul alb şi, în cele din urmă, la duşman. Indienii *guajiro,* la rîndul lor, au vorbit întotdeauna un fel de spaniolă de suprafaţă, cu sclipiri luminoase, cum era dialectul propriu lui Chon, cu o precizie slobodă pe care bunica i-a interzis-o pentru că ducea iremediabil la o exprimare echivocă: „Buzele gurii".

Zilei îi lipsea parcă ceva pînă nu soseau veştile despre cine s-a născut la Barrancas, cîţi oameni a omorit taurul în ţarcul din Fonseca, cine s-a căsătorit la Manaure sau a murit la Riohacha, cum se simţea cînd s-a trezit generalul Socarrâs care era grav bolnav în San Juan del Cesar. La magazinul companiei bananiere se vindeau la preţuri reduse merele de California învelite în hîrtie de mătase, păstrăvii tari ca piatra în gheaţă, şunca de Calicia, măslinele greceşti. Totuşi, în casă nu se mînca nimic care să nu fie dres cu sosul amintirilor: *malanga*[2] pentru supă trebuia să fie de la Riohacha, mălaiul pentru turtele de la gustarea de dimineaţă trebuia să fie de la Fonseca, iezii erau crescuţi

[1] Limbă indigenă din Columbia.

[2] Tubercul comestibil al plantei cu acelaşi nume *(Arum esculentum).*

85cu sarea din La Guajira, iar broaştele ţestoase şi langustele erau aduse vii de la Dibuya.

Aşa încît majoritatea celor care ne vizitau, sosind zilnic cu trenul, veneau din Provincie sau erau trimişi de cineva de acolo. Veşnic aceleaşi familii: Riasco, Noguera, Ovalle, înrudite adesea cu clanurile sacre ale neamului Cotes sau Iguarân. Erau în trecere, doar cu raniţa în spate şi, cu toate că nu-şi anunţau vizita, se ştia că vor rămîne la prînz. N-am uitat niciodată fraza aproape rituală a bunicii, intrînd în bucătărie: „Trebuie să facem de toate, fiindcă nu se ştie ce-o să le placă celor care vin".

Spiritul acela de evadare perpetuă se nutrea dintr-o realitate geografică. Provincia avea autonomia unei lumi proprii şi o unitate culturală compactă şi străveche, într-o vale mănoasă între Sierra Nevada de Santa Marta şi lanţul munţilor Perijâ, pe coasta caraibiană a Columbiei. Comunica mai bine cu lumea decît cu restul ţării, căci viaţa ei de zi cu zi se identifica mai curînd cu cea a Amilelor, datorită traficului lesnicios cu Jamaica sau Curazao, şi aproape că se confunda cu cea a Venezuelei, printr-o graniţă deschisă ce nu făcea deosebiri de rang sau culoare. Din interiorul ţării care fierbea mocnit în suc propriu, răzbătea anevoie rugina puterii: legile, impozitele, soldaţii, veştile proaste ticluite la două mii cinci sute de kilometri înălţime şi la opt zile de navigaţie pe fluviul Magdalena, cu un vapor alimentat cu cărbuni.

Natura aceea insulară generase o cultură izolată cu caracter propriu, pe care bunicii au implantat-o în Cataca. Mai curînd decît un cămin, casa era un sat. Veşnic se mîn-ca la masă în mai multe rînduri, dar primele două erau sacre de cînd am împlinit trei ani: colonelul în capul mesei şi eu în colţul din dreapta lui. Locurile celelalte erau

ocupate mai întîi de bărbaţi şi apoi de femei, dar întotdeauna separaţi. Aceste reguli erau încălcate în timpul sărbătorii naţionale de la 20 iulie şi prînzul pe ture se prelungea pînă mîncau cu toţii. Seara nu se mai servea masa, ci se împărţeau ceşti mari de cafea cu lapte în bucătărie, cu minunatele prăjituri făcute de bunica. Atunci cînd se încuiau porţile, fiecare îşi atîrna hamacul unde putea, la diferite niveluri, chiar şi în copacii din curte.

Una dintre poveştile cele mai pline de fantezie din acei ani a fost cea pe care am trăit-o în ziua cînd a sosit acasă un grup de bărbaţi îmbrăcaţi la fel, cu haine, cizme înalte şi pinteni de călăreţ, şi toţi cu o cruce făcută cu cenuşă pe frunte. Erau fiii zămisliţi de colonel de-a lungul şi de-a latul Provinciei în timpul războiului de O Mie de Zile, care veneau din satele lor să-l felicite de ziua lui, cu o întîrziere de mai bine de o lună. înainte de a veni la noi se duseseră la slujba din miercurea Păresimilor, şi crucea pe care le-o desenase pe frunte părintele Angarita mi s-a părut o emblemă supranaturală al cărei mister avea să mă urmărească ani în şir, chiar şi după ce m-am familiarizat cu slujba din Săptămîna Mare.

Aproape toţi se născuseră după ce bunicii se căsătoriseră. Mina îi înregistra cu numele lor de botez şi de familie într-un carnet de însemnări de îndată ce afla de naşterea lor şi, cu o indulgenţă anevoie dobîndită, îi trecea pînă la urmă din tot sufletul în socotelile familiei. Dar nici ei şi nici altcuiva nu le-a fost uşor să-i deosebească înainte de vizita aceea zgomotoasă, în care fiecare şi-a dezvăluit felul de a fi. Erau serioşi şi harnici, oameni care ţineau la casa lor, paşnici, care totuşi nu se temeau

să-şi piardă capul în iureşul chefului. Au spart vesela, au rupt tufele de trandafiri urmărind un tăuraş ca să se lupte cu el, au tras în găinile

pentru ghiveci şi au dat drumul unui purcel pus la îngrăşat ce năvăli peste femeile care brodau pe coridor, însă nimeni n-a regretat neajunsurile acestea graţie furtunii de fericire pe care o aduceau cu ei.

Am continuat să-l văd adesea pe Esteban Carrillo, geamănul mătuşii Elvira, iscusit în meşteşugurile manuale, care călătorea cu o ladă de unelte pentru a repara gratis orice stricăciune de prin casele pe care le vizita. Cu simţul umorului şi cu memoria-i neîntrecută mi-a umplut nenumărate goluri din istoria familiei, care păreau fără răspuns. In adolescenţă eram în relaţii bune şi cu unchiul Nicolas Gomez, un bărbat cu părul blond strălucitor şi cu pistrui roşiatici care şi-a onorat întotdeauna îndeletnicirea-i bănoasă de negustor în fosta colonie penitenciară de la Fun-dacion. Impresionat de buna mea reputaţie de om aiurit, îşi lua rămas-bun de la mine dîndu-mi o pungă mare, bine garnisită cu de toate, să-mi văd mai departe de drum. Rafael Arias venea mereu în trecere, pe fugă, pe catîrul lui şi cu haine de călărie, abia avînd timp să bea o cafea în picioare, în bucătărie. Pe ceilalţi i-am găsit risipiţi în călătoriile pe care le-am făcut, împins de nostalgie, prin satele din Provincie, ca să-mi scriu primele romane, si întotdeauna am tînjit după crucea de cenuşă pe frunte ca un semn de neconfundat al identităţii familiei.

După mulţi ani de la moartea bunicilor şi de la lăsarea în voia sorţii a casei senioriale, am ajuns la Fundacion cu trenul de noapte şi am intrat în singurul birt unde se putea consuma ceva şi care mai era deschis la ora aceea în gară. Nu rămăsese mare lucru de mîncare, dar patroana a improvizat ceva grozav în cinstea mea. Era glumeaţă şi îndatoritoare şi în străfundurile acestor virtuţi blînde mi s-a părut că întrezăresc caracterul puternic al femeilor din clan. Mi

s-a confirmat după mulţi ani: frumoasa birtăşiţă era Sara Noriega, una dintre mătuşile mele necunoscute.

Apolinar, fostul sclav, un om scund şi bine legat, de care mi-am amintit mereu ca de un unchi, dispăruse din casă ani de zile şi într-o seară apăru iar, fără motiv, îmbrăcat de doliu cu un costum de postav negru şi cu o pălărie uriaşă, tot neagră, trasă pînă peste ochii posomoriţi. Tre-cînd pe la bucătărie, spuse că venea pentru înmormîntare, dar nimeni nu l-a înţeles pînă a doua zi, cînd a sosit vestea că bunicul tocmai îşi dăduse sufletul la Santa Marta, unde-l duseseră de urgenţă şi în taină.

Singurul unchi care s-a bucurat de notorietate a fost cel mai mare dintre toţi şi unicul conservator, Jose Măria Valdeblânquez, care fusese senator al Republicii în timpul războiului de O Mie de Zile, şi în această calitate a asistat la semnarea predării liberalilor, la ferma apropiată din Neerlandia. In faţa lui, de partea celor învinşi, era tatăl său.

Cred că esenţa felului meu de a fi şi de a gîndi le-o datorez în realitate femeilor din familie şi numeroaselor servitoare care mi-au păstorit copilăria. Aveau caracterul călit şi inima duioasă şi se purtau cu mine cu naturaleţea paradisului de pe pămînt. Dintre multele femei de care-mi

aduc aminte, Lucia a fost singura care m-a uluit cu maliţia ei copilărească, atunci cînd m-a luat pe cărarea ce ducea la broaşte şi şi-a ridicat rochia pînă la brîu să-mi arate păru-i des, arămiu şi zbîrlit. Ce mi-a atras, de fapt, atenţia a fost însă pata de spuzeală ce i se întindea pe pîntece, ca un mapamond cu dune violete şi oceane galbene. Celelalte servitoare păreau nişte îngeri neprihăniţi: îşi schimbau hainele în faţa mea, mă scăldau cînd se scăldau şi ele, mă aşezau pe oliţă şi se aşezau pe ale lor dinaintea mea, uşurîndu-şi sufletul de secretele, necazurile, resentimentele lor, ca şi

cum eu n-aş înţelege, fără să-şi dea seama că ştiam totul pentru că legam nişte fire pe care chiar ele mi le lăsau libere.

Chon aparţinea servitorimii şi străzii. Venise de la Bar-rancas împreună cu bunicii cînd era doar o fetiţă, crescuse pînă la urmă în bucătărie, dar în sînul familiei, şi se purtau cu ea de parcă era o mătuşă care-şi însoţea pretutindeni nepoata, de cînd cutreierase Provincia cu mama îndrăgostită. In ultimii ani de viaţă s-a mutat într-o cameră a ei, în partea cea mai săracă a satului, pentru că aşa a avut ea chef şi trăia vînzînd pe stradă, din zorii zilei, grămăjoare de mălai pentru turte, chemînd cu strigăte familiare în liniştea de dis-de-dimineaţă: „Grămăjoare de mălai de la baba Chon..."

Avea o frumoasă culoare de indiană şi dintotdeauna a fost numai piele şi os, şi mergea desculţă, cu un turban alb, învăluită în cearşafuri scrobite. Păşea foarte încet prin mijlocul străzii, cu o escortă de cîini blînzi şi tăcuţi care o luau înainte, învîrtindu-se în jurul ei. Pînă la urmă a intrat în folclorul popular. Odată, la un carnaval, a apărut cineva travestit întocmai ca ea, cu cearşafurile şi chemările ei strigate, fără a izbuti însă să dreseze o haită de cîini ca a ei. Strigătele ei lăudîndu-şi grămăjoarele de mălai ajunseră atît de cunoscute în popor, încît au dat naştere unui cîntec al acordeoniştilor. Intr-o dimineaţă nenorocită, doi cîini sălbatici i-au atacat pe ai ei, şi aceştia s-au apărat atît de feroce, încît Chon a căzut la pămînt, cu şira spinării ruptă. N-a supravieţuit, în pofida numeroaselor îngrijiri medicale pe care i le-a asigurat bunicul.

Altă amintire revelatoare de pe vremea aceea a fost naşterea Matildei Armenta, o spălătorească care a lucrat la noi acasă cînd eu aveam vreo şase ani. Am intrat din greşeală în camera ei şi am găsit-o goală şi cu picioarele desfăcute pe un pat de cîrpe, urlînd de durere în mijlocul

unui pîlc de cumetre de-a valma şi fără rost, care-şi împărţiseră trupul ei ca s-o ajute să nască, strigînd în gura mare. Una îi ştergea năduşeala de pe faţă cu un prosop umed, altele îi ţineau cu forţa braţele şi picioarele si-i masau pîn-tecele ca să grăbească naşterea. Santo Villero, impasibilă în mijlocul harababurii, murmura cu ochii închişi rugăciuni prielnice, în vreme ce părea că sapă între coapsele femeii. Căldura era de nesuportat în

camera plină de aburul oalelor cu apă clocotită aduse de la bucătărie. Am rămas într-un colţ, împărţit între spaimă şi curiozitate, pînă cînd moaşa scoase apucînd de glezne ceva ce părea carne vie, un viţel cu nişte maţe sîngerii atîrnîndu-i de buric. Atunci una dintre femei dădu cu ochii de mine acolo, în colţ, şi mă scoase din cameră trăgîndu-mă după ea.

- Faci un păcat de moarte, mi-a spus. Şi mi-a poruncit cu un deget ameninţător: Să nu cumva să-ţi mai aduci aminte ce-ai văzut!

Insă femeia care mi-a răpit cu adevărat inocenţa n-a urmărit acest lucru şi nici n-a avut vreodată habar. Se numea Trinidad, era fata cuiva care lucra la noi acasă şi abia începea să înflorească într-o primăvară uluitoare. Avea cam treisprezece ani, dar mai folosea încă rochiile de la nouă şi-i stăteau atît de strînse pe trup, încît părea mai despuiată decît dac-ar fi fost fără ele. Intr-o seară, cînd stăteam singuri în curte năvăli brusc muzică de fanfară din casa vecină şi Trinidad mă luă la dans cu o îmbrăţişare atît de strînsă, că mă lăsă fără suflare. Nu mai ştiu ce s-a ales de ea, dar şi astăzi mă trezesc în toiul nopţii tulburat de şocul acela şi ştiu că aş putea s-o recunosc în beznă pipăindu-i fiecare petic de piele şi adulmecîndu-i mirosul de animal. Intr-o clipă am căpătat conştiinţa trupului meu, cu o clarviziune a instinctelor pe care n-am mai simţit-o niciodată şi de care

91îndrăznesc să-mi aduc aminte ca de o moarte desfătătoare. De atunci am ştiut oarecum confuz şi ireal că exista un mister de nepătruns pe care eu nu-l cunoşteam, dar mă tulbura de parcă l-aş fi cunoscut. Dimpotrivă, femeile din familie m-au îndreptat întotdeauna pe calea aridă a castităţii.

Pierderea inocenţei m-a învăţat în acelaşi timp că nu Pruncul Iisus ne aducea jucăriile de Crăciun, dar m-am ferit s-o spun. La zece ani, tata mi-a dezvăluit acest fapt ca pe un secret de oameni mari, fiindcă socotea că de bună seamă îl cunoşteam, şi m-a dus în Noaptea de Ajun pe la prăvălii să aleg jucăriile fraţilor mei. La fel mi se întîmplase cu misterul naşterii după ce asistasem la cea a Matildei Armenta: mă prăpădeam de rîs cînd se spunea că pe copii îi aduce barza de la Paris. Trebuie să mărturisesc încă că nici atunci şi nici acum n-am reuşit să pun în legătură naşterea cu sexul. In orice caz, îmi spun că intimitatea mea cu servitoarele a putut face să se înfiripe o cale de comunicare tainică pe care cred că o am cu femeile şi care, de-a lungul vieţii, mi-a îngăduit să mă simt mai în largul meu şi mai sigur cu ele decît cu bărbaţii. Tot de aici îmi poate proveni convingerea că ele susţin lumea, pe cînd noi, bărbaţii, o răvăşim cu brutalitatea noastră notorie.

Sara Emilia Marquez mi-a influenţat oarecum destinul, fără s-o ştie. Urmărită de foarte tînără de pretendenţi la care nici măcar nu binevoia să se uite, s-a hotărît pentru primul care i s-a părut că merită şi a făcut-o pentru totdeauna. Alesul avea ceva în comun cu tata, căci era un străin de partea locului, a sosit aici nu se ştie de unde şi nici cum, cu o carte de vizită bună, dar fără mijloace de trai cunoscute. Se numea Jose del Carmen Uribe Vergel, dar cîteo-dată iscălea numai J. del C. A trecut un timp pînă să se afle cine era în realitate şi de unde venea, pînă cînd au răzbit

toate acestea din discursurile pe care le scria la comandă pentru funcţionarii publici şi din versurile de dragoste publicate în propria revistă culturală, a cărei apariţie depindea de voia Domnului. De cînd a intrat la noi în casă am simţit o mare admiraţie pentru faima-i de scriitor, primul pe care l-am cunoscut în viaţa mea. Am vrut imediat să fiu ca el şi n-am mai avut astîmpăr pînă cînd mătuşa Mama nu a învăţat să mă pieptene la fel.

Am fost cel dintîi din familie care a aflat de iubirea lui secretă, într-o seară, cînd a intrat în casa de vizavi unde eu mă jucam cu prietenii. M-a chemat la o parte, într-o stare de vădită încordare, şi mi-a dat o scrisoare pentru Sara Emilia. Eu ştiam că ea stătea aşezată în poarta casei noastre, aşteptînd vizita unei prietene. Am trecut strada, m-am ascuns după unul dintre migdali şi am aruncat scrisoarea cu o asemenea precizie, că i-a căzut drept în poală. Speriată, şi-a ridicat mîinile, dar strigătul i-a rămas în gft cînd a recunoscut scrisul de pe plic. Sara Emilia şi J. del C. mi-au devenit de atunci prieteni.

Elvira Carrillo, sora geamănă a unchiului Esteban, răsucea cu amîndouă mîinile bucăţile de trestie de zahăr, storcîndu-le sucul cu puterea unei prese. Ii mersese faima mai curînd pentru francheţea-i brutală decît pentru duioşia cu care ştia să se poarte cu copiii, mai ales cu fratele meu Luis Enrique, cu un an mai mic decît mine, fiind în acelaşi timp şi stăpîna, şi complicea lui. El a botezat-o cu numele de nedesluşit de mătuşa Pa. Specialitatea ei a fost întotdeauna aceea a problemelor imposibile. Ea şi Esteban au sosit primii în casa din Cataca, dar în vreme ce el şi-a găsit drumul cu tot felul de îndeletniciri şi afaceri fructuoase, ea a rămas în calitate de mătuşă indispensabilă în familie, fără să-şi fi dat niciodată seama că a fost întocmai aşa. Dispărea

cînd nu era nevoie de ea, dar cînd era nu s-a ştiut vreodată cum şi de unde se ivea. In momentele-i proaste vorbea singură mestecînd în tocană şi dezvăluia cu glas tare unde erau lucrurile considerate pierdute. A rămas în casă după ce i-a îngropat pe cei bătrîni, pe cînd buruienile devorau pămîntul puţin cîte puţin, iar animalele rătăceau prin dormitoare, chinuită în miezul nopţii de o tuse de dincolo de mormînt, venind din camera de alături şi care o împiedica să doarmă.

Francisca Simodosea, mătuşa Mama, generăleasa clanului, care a murit fecioară la şaptezeci şi nouă de ani, se deosebea de toţi prin îmbrăcăminte şi limbaj. Căci cultura ei nu era din Provincie, ci din paradisul feudal al savanelor din Bolivar, unde tatăl ei, Jose Măria Vidai, emigrase de foarte tînăr de la Riohacha cu meşteşugul său de aurar, îşi lăsase să-i crească pînă la genunchi pletele negre ca pana corbului care nu-i încărunţiră pînă la adînci bătrîneţi. Şi le spăla cu apă parfumată o dată pe săptămînă şi se aşeza să se pieptene în uşa dormitorului ei, într-un ritual sacru de mai multe ceasuri, aprinzînd întruna nişte ţigări mici din tutun de proastă calitate pe care le fuma invers, cu capătul aprins în gură, cum făceau trupele liberale ca să nu fie descoperite de duşman în

întunericul nopţii. Şi felul ei de a se îmbrăca era diferit, cu fuste şi corsete din pînză imaculată de in şi cu papuci de catifea.

Spre deosebire de purismul neaoş al bunicii, limbajul Mamei era cel mai slobod jargon popular. Nu şi-l ascundea în faţa nimănui şi în nici o împrejurare, şi tuturor le spunea adevărul în faţă. Inclusiv unei călugăriţe, învăţătoarea mamei la internatul din Santa Marta, pe care a lăsat-o încremenită cînd i-a replicat, după ce aceasta spusese o impertinenţă neînsemnată: „Dumneavoastră sînteţi dintre

acelea care confundă curul cu perioadele de post". Cu toate acestea, veşnic s-a descurcat în aşa fel încît n-a părut nicicînd grosolană sau cu intenţie jignitoare.

Preţ de jumătate de viaţă a fost păstrătoarea cheilor cimitirului, înregistra şi elibera certificatele de deces şi făcea în casă pîinea sfinţită pentru biserică. A fost singura persoană din toată familia, şi dintre bărbaţi, şi dintre femei, care nu părea să aibă inima străpunsă de suferinţa unei iubiri în calea căreia se ridică oprelişti. Am luat aminte la aceasta într-o seară cînd doctorul se pregătea să-i pună o sondă şi ea nu l-a lăsat dintr-o pricină pe care atunci n-am înţeles-o: „Vreau să vă previn, domnule doctor, că n-am cunoscut niciodată bărbat".

De atunci am auzit adesea aceste cuvinte în gura ei, dar niciodată nu mi s-a părut că le spune victorioasă ori cu păreri de rău, ci vorbind ca de un fapt împlinit care n-a lăsat vreo urmă în viaţa ei. In schimb, era o peţitoare iscusită care trebuie să fi suferit în dublul ei joc de a-i acoperi pe părinţii mei, fără să fie necinstită faţă de Mina.

Am impresia că se înţelegea mai bine cu copiii decît cu oamenii mari. Ea a fost cea care s-a ocupat de Sara Emilia pînă cînd aceasta s-a mutat singură în camera cu registrele de socoteli din Calleja. Atunci ne-a luat sub aripa ei, pe Margot şi pe mine, chiar dacă bunica a continuat să se ocupe de igiena mea personală, iar bunicul de formarea mea ca bărbat.

Amintirea mea cea mai tulburătoare din vremurile acelea este cea a mătuşii Petra, sora mai mare a bunicului, care a venit din Riohacha să stea cu ei cînd a ajuns oarbă. Locuia în camera vecină cu biroul, unde mai tîrziu a fost atelierul de argintărie, şi şi-a cultivat o dibăcie magică pentru a se descurca în bezna ei fără ajutorul nimănui. Mi-o amintesc şi acum, de parc-ar fi fost ieri, mergînd fără baston, ca

şi cum ar fi văzut cu amîndoi ochii, încet, dar fără şovăieli, călăuzindu-se numai după mirosurile diferite, îşi recunoştea odaia după aburii de acid clorhidric din atelierul de argintărie de alături, coridorul după parfumul iasomiilor din grădină, dormitorul bunicilor după mirosul de metanol folosit de amîndoi ca să-şi fricţioneze trupul înainte de culcare, camera mătuşii Mama după izul uleiului de la candelele de pe altar şi, la capătul coridorului, mirosul îmbietor al bucătăriei. Era zveltă şi misterioasă, cu o piele ca de crini ofiliţi, nişte plete lucioase de culoarea sidefului pe care le purta răsfirate pînă la brîu şi de care se îngrijea ea singură. Pupilele-i verzi şi diafane de adolescentă îşi schimbau lumina o

dată cu starea spirit. Oricum erau plimbări întîmplătoare, căci stătea ziua întreagă la ea în cameră, cu uşa întredeschisă şi mai întotdeauna singură. Cîteodată îşi cînta în şoaptă, iar vocea i se putea confunda cu a Minei, dar cîntecele sale erau diferite şi mai triste. Am auzit pe cineva spunînd că erau romanţe din Riohacha, dar numai cînd am ajuns bărbat în toată firea am aflat că în realitate le născocea chiar ea, pe măsură ce le cînta. In două sau trei rînduri n-am putut rezista tentaţiei de a intra la ea în cameră fără ca nimeni să-şi dea seama, dar n-am găsit-o. După mulţi ani, într-una din vacanţele mele de la liceu, i-am povestit mamei amintirile acestea şi ea s-a grăbit să mă convingă de greşeala mea. Avea absolută dreptate şi am putut constata acest lucru fără umbră de îndoială: mătuşa Petra murise cînd eu nu împlinisem încă doi ani.

Mătuşii Wenefrida îi spuneam Nana şi era cea mai veselă şi cea mai simpatică din tot clanul, dar nu reuşesc să mi-o aduc aminte decît pe patul ei de bolnavă. Era măritată cu Rafael Quintero Ortega, unchiul Quinte, un avocat al săracilor născut la Chia, cam la cincisprezece leghe de

Bogota şi la tot atîtea deasupra nivelului mării. Dar s-a adaptat atît de bine Caraibilor, că în iadul din Cataca avea nevoie de sticle cu apă caldă la picioare ca să doarmă în răcoarea lui decembrie. Familia îşi revenise în sfîrşit după nenorocirea cu Medardo Pacheco cînd unchiului Quinte i-a venit rîndul să pătimească şi el fiindcă îl omorîse pe avocatul părţii adverse într-un proces la tribunal. Lăsa impresia unui om de treabă şi paşnic, dar adversarul l-a hăituit fără răgaz şi nu i-a mai rămas altceva de făcut decît să pună mîna pe armă. Era atît de mic de statură şi numai piele şi os, încît se încălţa cu pantofi de copii, iar prietenii făceau bancuri cordiale pe seama lui fiindcă revolverul de sub cămaşă i-o umfla de parcă era un tun. Bunicul l-a prevenit cît se poate de serios cu fraza lui faimoasă: „Dumneata n-ai habar cum te apasă un mort". Insă unchiul Quinte n-a avut timp să stea pe gînduri că duşmanul îi şi ieşi în cale cu strigăte turbate în anticamera de la tribunal, năpustindu-se asupra lui cu trupul său uriaş. „Nici măcar nu mi-am dat seama cum am scos revolverul şi am tras în aer cu amîn-două mîinile şi cu ochii închişi", mi-a spus unchiul Quinte cu puţin înainte de moarte, la o sută de ani. „Cînd am deschis ochii - mi-a povestit - l-am văzut încă în picioare, mare şi livid, şi parcă s-a prăbuşit foarte încet pînă cînd a rămas întins pe jos." Unchiul Quinte nu fusese conştient pînă atunci că-l nimerise drept în mijlocul frunţii. L-am întrebat ce simţise cînd l-a văzut căzînd şi m-a surprins francheţea lui:

- O imensă uşurare!

Ultima amintire pe care i-o păstrez soţiei lui, Wenefrida, a fost dintr-o noapte cu ploi nesfîrşite cînd i-a făcut farmece o vrăjitoare. Nu era o vrăjitoare tradiţională, ci o femeie simpatică, bine îmbrăcată şi la modă, care alunga cu

un mănunchi de urzici umorile otrăvite din trup, în timp ce îngîna un descîntec asemănător unui cîntec de leagăn. Brusc, Nana s-a răsucit

pradă unei convulsii violente şi o pasăre de mărimea unui pui, cu penele în culori ce făceau ape, îşi luă zborul dintre cearşafuri. Femeia a prins-o în aer cu o lovitură de maestru şi a învelit-o într-o cîrpă neagră gata pregătită. Porunci să se facă foc în fundul curţii Şi fără nici o ceremonie aruncă pasărea în flăcări. Dar Nana nu şi-a revenit din boală.

Puţin mai tîrziu, focul din curte s-a aprins de la sine, cînd o găină a făcut un ou fantastic ce părea o minge de ping-pong cu un apendice de bonetă frigiană. Bunica l-a recunoscut îndată: „E un ou de vasilisc". Ea cu mîna ei l-a aruncat în foc, murmurînd rugăciuni de implorare.

Niciodată nu i-am putut concepe pe bunici la o vîrstă diferită de cea pe care o aveau în amintirile mele de pe atunci. Aceeaşi ca în pozele care le-au fost făcute în pragul bătrî-neţii, ale căror copii tot mai şterse s-au transmis ca un ritual tribal de-a lungul a patru generaţii prolifice. Mai ales cele ale bunicii Tranquilina, femeia cea mai credulă şi mai impresionabilă pe care am cunoscut-o vreodată, din pricina spaimei pe care i-o provocau misterele vieţii de zi cu zi. încerca să-şi facă mai plăcute îndeletnicirile cîntînd în gura mare vechi melodii de îndrăgostiţi, dar pe neaşteptate se întrerupea scoţînd strigătul ei de luptă împotriva fatalităţii:

- Sfîntă Fecioară Preacurată!

Fiindcă vedea că balansoarele se leagănă singure, că fantoma febrei puerperale se strecurase în dormitorul femeilor care stăteau să nască sau că mirosul iasomiilor din grădină era ca un strigoi nevăzut, că un şiret aruncat aiurea pe jos avea forma numerelor care puteau ieşi la loterie pentru premiul cel mare, că o pasăre fără ochi se rătăcise în

sufragerie şi a putut fi alungată numai cîntînd *La. Magnifica.* Credea că descifrează cu chei secrete identitatea protagoniştilor şi locurile din cîntecele venite din Provincie, îşi imagina nenorociri care, mai curînd sau mai tîrziu, se şi întîmplau, prevestea cine avea să sosească de la Riohacha cu o pălărie albă sau de la Manaure cu nişte colici de care se putea lecui numai cu fiere de uliu, căci pe lîngă pro-fetesă de meserie mai era şi tămăduitoare pe ascuns.

Avea un sistem personal de interpretare a viselor proprii şi străine care ne călăuzeau purtarea zilnică a fiecăruia dintre noi şi hotărau viaţa casei. Totuşi, a fost gata să moară fără nici un presentiment cînd a tras zdravăn cearşafurile de pe pat şi a făcut să se descarce revolverul pe care colonelul îl ţinea ascuns sub pernă, ca să-l aibă la în-demînă pe cînd dormea. După traiectoria proiectilului care s-a înfipt în tavan s-a stabilit că-i trecuse bunicii foarte aproape de faţă.

De cînd am avut memorie am suferit tortura matinală ca Mina să mă spele pe dinţi, pe cînd ea se bucura de privilegiul magic de a şi-i scoate pe ai ei ca să-i spele şi să-i lase într-un pahar cu apă cînd dormea. Convins că îşi scotea şi-şi punea dantura ei naturală prin farmece indiene, am făcut-o să caşte gura ca să pot vedea cum era pe dinăuntru dosul ochilor, al creierului, al nasului, al urechilor şi am suferit din pricina amăgirii de a nu fi văzut decît cerul gurii. Dar nimeni nu mi-a desluşit minunea şi o bună bucată de vreme m-am încăpăţînat ca dentistul să-mi facă şi mie o proteză ca bunicii, pentru ca ea să-mi spele dinţii în timp ce eu mă jucam în stradă.

Aveam un fel de cod secret prin care amîndoi comunicam cu un univers invizibil. Ziua, lumea ei magică mi se părea fascinantă, însă noaptea, îmi stîrnea pur şi simplu

groază: frica de întuneric, anterioară fiinţei noastre, care m-a urmărit toată viaţa pe drumuri singuratice şi chiar în bombele din lumea întreagă unde se dansa. In casa bunicilor fiecare sfînt avea camera lui şi fiecare cameră avea mortul ei. Dar singura casă cunoscută în chip oficial drept „Casa mortului" era cea vecină cu a noastră, şi mortul ei era unicul care într-o şedinţă de spiritism s-a identificat cu numele lui omenesc: Alfonso Mora. Cineva apropiat lui şi-a dat osteneala să-l caute în registrele de botez şi de deces, şi a găsit nenumăraţi omommi, dar nici unul n-a dat semne că ar fi al nostru. Aceea a fost ani în şir casa parohială şi s-a răspîndit minciuna că fantoma era chiar părintele Angarita, vrînd să-i sperie pe curioşii care-l spionau în peregrinările sale nocturne.

N-am apucat s-o cunosc pe Meme, sclava indiană *guajira* adusă de familie de la Barrancas şi care, într-o noapte cu furtună, a fugit cu Alirio, fratele ei adolescent, dar am auzit întotdeauna că ei au fost cei care au împestriţat graiul celor din casă cu limba lor de baştină. Spaniola lor enigmatică i-a uimit pe poeţi, din ziua memorabilă cînd unchiul Juan de Dios a găsit chibriturile pierdute şi i le-a dat înapoi, folosind jargonul ei victorios:

- lată-mă aici, chibrit al tău!

Nu-ţi venea să crezi că bunica Mina, cu femeile ei zăpăcite, a fost sprijinul economic al casei cînd resursele au început să se împuţineze. Colonelul avea nişte pămînturi risipite care fuseseră ocupate de colonii *cacbaco* şi el a refuzat să-i gonească. Intr-un ceas rău, ca să-i salveze onoarea unuia dintre fiii săi, a fost nevoit să ipotecheze casa din Cataca şi l-a costat o avere să n-o piardă. Cînd s-au epuizat toate resursele, Mina şi-a întreţinut mai departe familia cu brutăria, micuţele animale de zahăr ars care se vindeau în

tot satul, găinile pestriţe, ouăle de raţă, zarzavaturile din fundul curţii. A redus drastic numărul servitoarelor, rămî-nînd cu cele mai folositoare. Banii gheaţă ajunseră pînă la urmă fără rost doar în tradiţia orală a casei. Aşa încît atunci cînd a trebuit să i se cumpere mamei un pian, la întoarcerea ei de la şcoală, mătuşa Pa a făcut socoteala exactă în moneda casei: „Un pian costă cinci sute de ouă".

In mijlocul acelei trupe de femei evanghelice, bunicul era pentru mine siguranţa absolută. Numai cu el îmi pierea neliniştea şi mă simţeam cu picioarele pe pămînt şi bine ancorat în viaţa reală. Acum mi se pare ciudat că voiam să fiu ca el, realist, curajos, sigur pe mine, dar niciodată n-am putut rezista tentaţiei constante de a pătrunde în lumea bunicii. Mi-l amintesc rotofei şi sangvin, cu cîteva fire albe pe ţeasta-i lucioasă, cu mustaţa ca peria, bine îngrijită, şi cu nişte ochelari rotunzi cu rame de aur. Avea vorba domoa-lă, era înţelegător şi tolerant pe timp de pace, dar

prietenii lui conservatori şi-l aminteau ca pe un duşman de temut în momentele de restrişte ale războiului.

N-a folosit niciodată uniformă militară, căci îşi cîşti-gase gradul în armata revoluţionară, şi nu în cea oficială, dar mult timp după războaie se îmbrăca în cămaşa cu buzunare, cum era obiceiul printre veteranii din Caraibe. De cînd s-a promulgat legea pensiilor de război, a îndeplinit toate formalităţile ca s-o obţină pe a lui, şi atît el cît şi soţia şi moştenitorii lui mai apropiaţi au continuat s-o aştepte pînă la moarte. Bunica Tranquilina, care a murit departe de casa aceea, oarbă, decrepită şi pe jumătate ţicnită, mi-a spus în ultimele sale momente de luciditate: „Mor liniştită, fiindcă ştiu că voi o să primiţi pensia lui Nicolasito".

A fost prima oară cînd am auzit cuvîntul acela mitic ce a semănat în familie germenul iluziilor eterne: pensia. Intrase

în casă înainte ca eu să mă nasc, atunci cînd guvernul a stabilit pensii pentru veteranii războiului de O Mie de Zile. Bunicul în persoană şi-a întocmit dosarul, chiar făcînd exces de mărturii date sub jurămînt şi de documente doveditoare, şi l-a dus el însuşi la Santa Marta ca să semneze procesul-ver-bal de predare. După cele mai puţin optimiste calcule, era o sumă suficientă pentru el şi pentru descendenţii lui pînă la a doua generaţie. „Nu vă faceţi griji, spunea bunica, banii de pensie trebuie să ajungă pentru toate".

Poşta, care n-a fost niciodată ceva urgent în familie, s-a transformat de atunci în trimis al Providenţei.

Eu însumi n-am izbutit să văd vreodată lucrurile altfel, cu toată povara de incertitudine pe care o aveam în sinea mea. Cu toate acestea, cîteodată Tranquilina dădea dovadă de un curaj ce nu se potrivea defel cu numele ei.[1] In războiul de O Mie de Zile bunicul a fost întemniţat la Riohacha de către un văr primar de-ai ei, ofiţer al armatei conservatoare. Rudele liberale, ca şi ea însăşi, au înţeles că era un act de război în faţa căruia puterea familiei nu făcea doi bani. Dar cînd bunica a aflat că-i ţineau bărbatul în butuci ca pe un criminal de rînd, şi-a înfruntat vărul cu un bici, obligîndu-l să i-l dea înapoi teafăr şi nevătămat.

Lumea bunicului era alta, cu totul diferită. Chiar şi în ultimii lui ani părea foarte sprinten, ducîndu-se pretutindeni cu lădiţa cu unelte ca să repare stricăciunile din casă sau făcea să urce apa în baie ore în şir cu pompa manuală din fundul curţii, sau se căţăra pe scările aproape verticale ca să verifice apa din butoaie. In schimb, mă ruga să-i leg şireturile de la bocanci fiindcă i se tăia răsuflarea cînd voia

[1] In spaniolă, *tranquilo,* de unde provine numele *Tranquilina,* înseamnă: „liniştit", „blînd", „domol".

s-o facă el. Mare minune că n-a murit în dimineaţa în care a încercat să prindă papagalul orb ce se căţărase pînă sus, la butoaie. Reuşise să-l înhaţe de gît cînd alunecă pe pasarelă şi căzu la pămînt de la o înălţime de patru metri. Nimeni nu şi-a explicat cum a putut supravieţui cu cele nouăzeci de kilograme ale sale şi la cei cincizeci şi ceva de ani. Aceea a fost pentru mine ziua memorabilă în care medicul l-a examinat gol în pat

pe toate părţile şi l-a întrebat ce era cu cicatricea veche de o jumătate de deget pe care i-a desco-perit-o la stinghie.

- A fost un glonţ în timpul războiului, spuse bunicul.

încă nu-mi vin în fire de emoţie. Aşa cum nu-mi vin în fire după ziua în care s-a uitat în stradă de la fereastra biroului să vadă un cal faimos de călărie pe care voiau să i-l vîndă şi dintr-o dată a simţit că ochiul i se umple de apă. A încercat să se protejeze cu mîna şi i-au rămas în palmă cîteva picături de lichid diafan. Nu numai că a pierdut ochiul drept, dar bunica nici nu i-a mai dat voie să cumpere calul care-l avea pe diavolul în el. Folosi pentru scurtă vreme un plasture de pirat peste orbita întunecată pînă cînd oculistul 1l-a schimbat cu nişte ochelari potriviţi şi i-a prescris un baston de trestie care pînă la urmă a ajuns un semn de identitate, ca şi micul ceas cu lanţ de aur de la vestă, cu un capac ce se deschidea cu o tresărire muzicală. A fost întotdeauna recunoscut faptul că perfidia anilor ce începeau să-l copleşească n-a afectat absolut deloc virtuţile sale de seducător tainic şi de amant nemaipomenit.

La baia rituală de la şase dimineaţa, pe care în anii săi cei de pe urmă a făcut-o mereu împreună cu mine, ne turnam apă din bazin cu un tîlv şi la sfîrşit ne scăldam în apă de colonie marca Lanman şi Kemps, pe care contrabandiştii

din Curazao o vindeau în cutii la domiciliu, ca şi brandyul şi cămăşile de mătase chinezească.

A fost auzit spunînd uneori că era singura colonie pe care o folosea pentru că o simţea numai cel care se dădea cu ea, dar n-a mai crezut aşa ceva cînd cineva a recunoscut-o pe o pernă străină. Altă poveste pe care am auzit-o repetată ani de-a rîndul a fost cea din seara în care se stinsese lumina şi bunicul şi-a turnat o sticluţă cu cerneală în cap crezînd că era apa lui de colonie.

Pentru treburile zilnice din casă folosea nişte pantaloni de dril cu veşnicele sale bretele elastice, pantofi uşori şi o şapcă de catifea cu cozoroc. Pentru slujba de duminică, de la care a lipsit de foarte puţine ori şi numai din motive de forţă majoră, sau pentru orice ocazie însemnată din viaţa de zi cu zi, purta un costum de in alb, cu guler tare şi cravată neagră. Aceste rare ocazii i-au adus de bună seamă faima de mînă-spartă şi de înfumurat. Impresia pe care o am astăzi este că atît casa cît şi tot ce era în ea existau numai pentru el, căci căsnicia lor a fost pilduitoare pentru machismul unei societăţi matriarhale, în care bărbatul e rege absolut la el acasă, dar nevasta e cea care conduce. La drept vorbind, el era marele *macho.* Adică: un bărbat de o duioşie încîntătoare în particular, de care se ruşina în public, în vreme ce soţia lui se dădea de ceasul morţii să-l facă fericit.

Bunicii făcură încă o călătorie la Barranquilla în zilele în care s-a sărbătorit primul centenar de la moartea lui Simon Bolivar, în decembrie 1930, ca să fie prezenţi la naşterea surorii mele Aida Roşa, a patra din familie. La întoarcerea la Cataca au adus-o pe Margot, care avea un an şi

ceva, iar părinţii au rămas cu Luis Enrique şi cu fetiţa nou-născută. Mi-a fost greu să mă obişnuiesc cu schimbarea,

fiindcă Margot ajunse acasă ca o fiinţă de pe altă lume, rahitică şi sălbatică şi cu o viaţă lăuntrică de nepătruns. Cînd a văzut-o Abigail - mama lui Luis Carmelo Correa -n-a înţeles de ce bunicii s-au împovărat cu o astfel de sarcină. „Fetiţa asta trage să moară", a spus Abigail. In tot cazul, la fel spuneau şi despre mine, pentru că mîncam puţin şi clipeam des, şi pentru că lucrurile pe care le spuneau li se păreau atît de colosale, încît le socoteau minciuni, fără a le trece prin cap că majoritatea erau adevărate într-alt chip. Numai după mulţi ani am aflat că doctorul Barboza a fost singurul care sărise să-mi ia apărarea cu un argument înţelept: „Minciunile copiilor sînt semne ale unui mare talent". A trecut o groază de tirnp pînă ce Margot a acceptat viaţa de familie. Se aşeza în micuţul balansoar ca să-şi sugă degetul în ungherul cel mai nebănuit. Nimic nu-i atrăgea atenţia, numai clopotul ceasului, pe care la fiecare oră îl căuta cu ochii ei mari de făptură care vede năluci. Nu izbutiră s-o facă să mănînce cîteva zile. Respingea mîncarea fără dramatism şi uneori o arunca pe la colţuri. Nimeni nu pricepea cum de trăia fără să mănînce, pînă cînd şi-au dat seama că tot ce-i plăcea era pămîntul umed din grădină şi cojile de var pe care le desprindea de pe pereţi cu unghiile. Cînd bunica a descoperit toate acestea, a pus fiere de vită în cele mai îmbietoare locuri tainice ale grădinii şi a ascuns ardei iute prin glastre. Părintele Angarita a botezat-o cu aceeaşi ceremonie cu care a ratificat botezul în pripă ce mi-l făcuseră la naştere. L-am primit în picioare, urcat pe un scaun şi am îndurat cu curaj respectuos sarea de bucătărie pe care părintele mi-a pus-o pe limbă şi cana de apă pe care mi-a turnat-o pe cap. Margot, în schimb, s-a revoltat pentru amîndoi cu un ţipăt de fiară rănită şi cu o zvîrcolire din

tot trupul, pe care naşii şi naşele n-au reuşit decît cu chiu cu vai s-o stăpînească deasupra cristelniţei.

Astăzi cred că ea avea mai multă chibzuinţă, în legătura ei cu mine, decît adulţii între ei. Complicitatea noastră era atît de ciudată, încît nu doar o dată ne ghiceam gîndurile. Intr-o dimineaţă, ne jucam în grădină cînd a răsunat fluieratul trenului, ca în fiecare zi la unsprezece. Dar de data aceea, auzindu-l, am avut revelaţia inexplicabilă că în tren venea medicul companiei bananiere care cu cîteva luni înainte îmi dăduse un sirop de rubarbă ce mi-a provocat o criză de vărsături. Am dat fuga prin toată casa cu strigăte de alarmă, dar nimeni nu m-a crezut. In afară de sora mea Margot, care a stat ascunsă împreună cu mine pînă cînd doctorul şi-a terminat masa de prînz şi s-a întors cu trenul următor. „Sfîntă Fecioară Preacurată! exclamă bunica, gă-sindu-ne ascunşi sub patul ei. Cu copiii ăştia n-avem nevoie de telegrame!"

Niciodată nu mi-am putut învinge teama de a sta singur şi mai cu seamă pe întuneric, dar mi se pare că avea o obîrşie concretă, căci noaptea se materializau fanteziile şi prevestirile bunicii. Chiar şi la şaptezeci de ani am simţit în vise pala fierbinte a iasomiilor de pe coridor şi fantasmele din dormitoarele întunecoase, tot timpul cu sentimentul care

mi-a apăsat copilăria: spaima de noapte. De multe ori am presimţit, în insomniile mele de pe tot mapamondul, că şi eu port osînda acelei case mitice într-o lume fericită unde mueream în fiecare noapte.

Cel mai ciudat era că bunica ţinea casa în pofida acestui simţ al irealităţii pe care îl avea. Cum era cu putinţă să se menţină felul acela de viaţă cu resurse atît de precare? Nu prea îmi ies socotelile. Bunicul învăţase meşteşugul de la tatăl lui, care la rîndul său îl învăţase de la al lui şi, cu toată

faima peştişorilor lui de aur care se vedeau pretutindeni, nu reuşea să-i vîndă. Ba şi mai mult: cînd eram copil, aveam impresia că îi făcea doar la răstimpuri sau cînd pregătea un dar de nuntă. Bunica spunea că el munceşte doar ca să dăruiască. Totuşi, renumele lui de funcţionar destoinic i-a prins bine cînd Partidul Liberal a cîştigat puterea şi el a fost trezorier ani în şir şi apoi administrator financiar în mai multe rînduri.

Nu-mi pot imagina un mediu familial mai propice pentru vocaţia mea decît casa aceea aiurită, mai ales prin firea nenumăratelor femei care m-au crescut. Singurii bărbaţi erau bunicul şi cu mine, şi el m-a iniţiat în trista realitate a oamenilor mari cu relatări ale unor bătălii sîngeroase şi explicaţii şcolăreşti despre zborul păsărilor şi despre tunetele de la asfinţit şi mi-a încurajat pasiunea pentru desen. La început desenam pe pereţi, pînă cînd femeile din casă s-au apucat să strige ca din gură de şarpe: „Peretele şi zidul sînt hîrtia prostului. Bunicul s-a înfuriat, a pus să fie zugrăvit în alb un perete al atelierului său de argintărie şi mi-a cumpărat creioane colorate, iar mai tîrziu nişte acuarele, ca să pot picta în voie, în vreme ce el lucra la celebrii săi peştişori de aur. L-am auzit uneori spunînd că nepotul avea să fie pictor, dar n-am luat aminte, pentru că eu credeam că pictorii erau numai aceia care vopseau uşile[1].

Cei care m-au cunoscut la patru ani spun că eram palid şi îngîndurat, şi că vorbeam numai pentru a debita aiureli, dar povestirile mele erau în mare parte episoade simple din viaţa zilnică, pe care eu le făceam mai atrăgătoare cu amănunte fantastice pentru ca adulţii să mă ia în seamă.

[1] Cuvîntul spaniol *pintor* are, pe lîngă sensul de „pictor", şi pe cele de „zugrav" şi de „vopsitor".

Cea mai bună sursă de inspiraţie erau discuţiile pe care oamenii mari le purtau cu mine de faţă, deoarece credeau că nu le înţeleg, sau le încifrau dinadins ca eu să nu le înţeleg. Se întîmpla însă tocmai pe dos: eu le absorbeam ca un burete, le desfăceam în bucăţi, le încurcam ca să le ascund originea şi, cînd le redăm chiar acelora care le susţinuseră, aceştia rămîneau uluiţi de coincidenţele între ceea ce spuneam eu şi ceea ce gîndeau ei.

Uneori nu ştiam cum să procedez cu conştiinţa mea şi încercam s-o ascund, clipind iute. Pînă într-atît, încît un raţionalist din familie a hotărît să mă vadă un doctor de ochi, care a atribuit clipitul unei afecţiuni a amigdalelor, şi mi-a prescris un sirop de ridiche cu iod care mi-a prins bine ca să-i liniştesc pe adulţi. Bunica, la rîndul ei, a ajuns la concluzia

providenţială că nepotul ei era ghicitor. Asta a prefăcut-o în victima mea preferată, pînă în ziua cînd a leşinat fiindcă am visat într-adevăr că bunicului îi ieşise pe gură o pasăre vie. Spaima că ar putea muri din vina mea a fost cel dintîi element care mi-a domolit dezlănţuirea precoce. Acum mă gîndesc că nu erau răutăţi copilăreşti, cum s-ar putea crede, ci tehnici rudimentare de povestitor în faşă pentru a face realitatea mai amuzantă şi mai de înţeles.

Primul meu pas în viaţa reală a fost descoperirea fotbalului în mijlocul străzii sau în cîteva livezi vecine. Maestrul meu era Luis Carmelo Correa, care s-a născut cu o vocaţie aparte pentru sporturi şi cu un talent ereditar pentru matematică. Eu eram cu cinci luni mai mare, dar el rîdea de mine fiindcă mă întrecea, crescînd mai mult şi mai repede. Am început să ne jucăm cu mingi de cîrpă şi am ajuns să fiu un portar bun, dar cînd am trecut la balonul regulamentar am primit o lovitură în stomac atunci cînd maestrul meu a tras un şut atît de puternic, încît n-am mai putut face pe grozavul. In ocaziile cînd ne-am întîlnit, adulţi fiind, am constatat cu mare bucurie că ne purtam tot ca atunci cînd eram copii. Insă amintirea cea mai impresionantă din perioada aceea a fost trecerea rapidă a şefului companiei bananiere într-un somptuos automobil decapotabil, avînd lîngă el o femeie cu plete lungi, aurii, fluturînd în vînt, şi un ciobănesc german tronînd ca un rege pe locul de onoare. Erau apariţii instantanee ale unei lumi îndepărtate şi neverosimile care ne era interzisă nouă, muritorilor.

Am început să ajut la liturghie fără să cred prea mult, dar cu o seriozitate care a fost poate considerată drept un element esenţial al credinţei. Pesemne în temeiul acestor virtuţi m-au dus la şase ani la părintele Angarita ca să mă iniţieze în misterele primei comuniuni. Mi-a schimbat viaţa. Au început să se poarte cu mine de parcă eram om în toată firea, iar sacristanul m-a învăţat cum să ajut la liturghie. Singura mea problemă a fost că n-am putut pricepe în ce moment trebuia să sun din clopoţel şi-l făceam să sune pur şi simplu cînd mi se năzărea. A treia oară, părintele se întoarse către mine şi-mi porunci cu asprime să încetez. Partea bună a îndeletnicirii mele era că atunci cînd celălalt ministrant, sacristanul şi cu mine rămîneam singuri să facem ordine în sacristie mîncam pîinea sfinţită care prisosise şi beam cîte un pahar de vin.

In ajunul primei comuniuni părintele m-a spovedit fără nici o introducere, stînd ca un adevărat papă în jilţul regesc, iar eu îngenuncheat în faţa lui pe o perniţă de pluş. Conştiinţa mea în ceea ce priveşte binele şi răul era destul de simplă, dar părintele m-a ajutat cu un dicţionar de păcate pentru ca eu să-i pot răspunde pe care le săvîrşisem şi pe care nu. Cred că am răspuns bine pînă cînd m-a întrebat dacă nu făcusem lucruri necurate cu animale. Aveam o

noţiune confuză că unii oameni mari săvîrşeau cu măgăriţele un păcat pe care nu-l înţelesesem niciodată, dar abia în după-amiaza aceea am aflat că era posibil şi cu găinile. In felul acesta, cel dintîi pas al meu

spre prima comuniune a însemnat alt mare salt întru pierderea inocenţei şi n-am mai găsit nici un stimulent să ajut mai departe la liturghie.

Proba mea de foc a fost cînd părinţii s-au mutat la Cataca aducîndu-i pe Luis Enrique şi pe Aida, ceilalţi doi fraţi ai mei. Margot, care abia îşi amintea de tata, se temea îngrozitor de el. Eu la fel, dar cu mine a fost întotdeauna mai precaut. O singură dată şi-a scos cureaua să mă bată şi eu am luat poziţie de drepţi, mi-am muşcat buzele şi l-am privit în ochi, gata să suport orice numai să nu plîng. El şi-a coborit braţul şi a început să-şi pună cureaua la loc, do-jenindu-mă printre dinţi pentru ceea ce făcusem. In lungile noastre conversaţii de adulţi mi-a mărturisit că îl durea teribil să ne bată, dar că o făcea poate din groaza să nu ajungem nişte derbedei. In momentele lui bune era simpatic. Ii plăcea nemaipomenit să spună bancuri la masă, unele foarte bune, dar le repeta atît de mult, încît într-o zi Luis Enrique s-a ridicat şi a spus:

- Mă anunţaţi şi pe mine cînd terminaţi cu rîsul.

Insă în seara în care n-a apărut acasă la părinţi şi nici la bunici, şi l-au căutat prin jumătate de tîrg pînă cînd l-au găsit la cinema, a mîncat o mamă de bătaie soră cu moartea. Celso Daza, care vindea răcoritoare, îi servise una de *zapote*[1] la opt seara, iar el dispăruse cu paharul şi fără să plătească. Vînzătoarea de plăcinte i-a vîndut una şi l-a văzut la puţină vreme stînd de vorbă cu portarul de la cinema, care l-a lăsat să intre gratis fiindcă îi spusese că tatăl lui îl aştepta

[1] Fruct foarte dulce de sapotier *(Archas sapotas).*

înăuntru. Filmul era *Dracula,* cu Carlos Villarias şi Lupita Tovar, iar regizorul era George Melford. Ani de-a rîndul Luis Enrique mi-a descris groaza lui în clipa cînd s-au aprins luminile teatrului, chiar cînd contele Dracula se pregătea să-şi înfigă colţii de vampir în gîtul frumoasei. Stătea în locul cel mai ascuns pe care-l găsise liber la balcon şi de acolo i-a văzut pe tata şi pe bunicul căutînd în fiecare rînd la parter, cu proprietarul cinematografului şi cu doi agenţi de poliţie. Erau gata să se dea bătuţi cînd Papaleto îl descoperi în ultimul rînd la galerie şi îl arătă cu bastonul:

- Iată-l acolo!

Tata l-a scos afară trăgîndu-l de păr şi bătaia cu cureaua pe care i-a dat-o acasă a rămas ca o pedeapsă legendară în istoria familiei. Groaza şi admiraţia mea pentru acel act de independenţă al fratelui meu mi-au rămas vii pentru totdeauna în memorie. Dar părea că el supravieţuia mereu, de fiecare dată mai eroic. Totuşi, astăzi mă intrigă faptul că revolta lui nu se manifesta şi în rarele perioade în care tata era plecat de acasă.

M-am refugiat mai mult ca oricînd în umbra bunicului. Veşnic eram împreună, dimineţile în atelierul de argintărie sau în biroul lui de administrator, unde mi-a încredinţat o însărcinare care mă făcea fericit: să desenez semnele ce urmau să fie făcute cu fierul roşu vacilor destinate sacrificării, şi mi-am asumat-o cu atîta seriozitate, încît îmi ceda locul la birou. La ora prînzului, cu toţi musafirii, ne aşezam mereu în capul mesei, el cu cana lui mare de aluminiu pentru apa cu gheaţă, iar eu cu o lingură de argint care-mi servea la orice. Celorlalţi le atrăgea atenţia că, dacă voiam o bucată de gheaţă, băgăm mîna în cană s-o iau, şi în apă rămînea un strat de grăsime. Bunicul îmi lua apărarea: „El are toate drepturile".

111 La unsprezece ne duceam să aşteptăm trenul, deoarece fiul lui, Juan de Dios, care locuia în continuare la Santa Marta, îi trimitea în fiecare zi cîte o scrisoare prin conductorul de serviciu, plătindu-i cinci centime. Bunicul răspundea dîndu-i alte cinci centime cu trenul care se întorcea. După-amiaza, cînd soarele cobora, mă ducea de mînă să-şi rezolve treburile personale. Mergeam la frizerie - era sfertul de ceas cel mai lung al copilăriei; să vedem focurile de artificii pentru sărbătorile naţionale - care mă terorizau; la procesiunile din Săptămîna Mare - cu acel Hristos mort pe care l-am crezut dintotdeauna din carne şi oase. Eu purtam pe atunci o şapcă ecosez, la fel cu una a bunicului, pe care Mina mi-o cumpărase ca să semăn mai mult cu el. Asemănarea era atît de mare, încît unchiul Quinte ne vedea ca pe una şi aceeaşi persoană la vîrste diferite.

La orice oră din zi bunicul mă ducea la cumpărături la tîrgul îmbietor al companiei bananiere. Acolo am aflat ce sînt *pargos*[1] şi pentru prima oară am pus mînă pe gheaţă şi m-a cutremurat descoperirea că era rece. Eram fericit mîn-cînd ce pofteam, dar mă plictiseau partidele de şah cu Belgianul şi discuţiile politice. Acum îmi dau seama însă că în acele lungi plimbări vedeam două lumi diferite. Bunicul o vedea pe a lui la orizontul său, iar eu o vedeam pe a mea la înălţimea ochilor. El îşi saluta prietenii de prin balcoane, iar eu tînjeam după jucăriile olarilor expuse pe trotuare.

Cînd se lăsa seara, zăboveam în forfota universală din Las Cuatro Esquinas, el stînd de vorbă cu don Antonio Daconte, care îl primea în picioare în uşa prăvăliei sale cu de toate, şi eu uluit de noutăţile din lumea întreagă, îmi plăceau la nebunie scamatorii de bîlci care scoteau iepuri

Peşte din ordinul acantopterigienilor *(Pagrus).*

din pălărie, cei care înghiţeau foc, ventrilocii care făceau animalele să vorbească, acordeoniştii care cîntau în gura mare despre ce se întîmpla în Provincie. Astăzi îmi dau seama că unul dintre ei, foarte bătrîn şi cu o barbă albă, putea fi legendarul Francisco Bărbatul.

Ori de cîte ori socotea că filmul e potrivit, don Antonio Daconte ne invita la prima reprezentaţie în salonul său Olympia, spre marea îngrijorare a bunicii, care considera că e un libertinaj nepotrivit pentru un nepot inocent. Dar Papaleto stăruia şi a doua zi mă punea să-i povestesc filmul la masă, îmi corecta toate omisiunile şi greşelile, şi mă ajuta să refac episoadele dificile. Erau crîmpeie de artă dramatică ce mi-au fost de folos, de bună seamă, mai ales cînd am început să desenez comicsuri încă dinainte de a învăţa să scriu. La început mi le lăudau ca pe nişte nostimade copilăreşti, dar îmi plăceau atît de mult aplauzele facile ale celor mari, încît aceştia au ajuns pînă la urmă să fugă de mine cînd mă auzeau că vin. Mai tîrziu mi s-a întîmplat la fel cu cîntecele pe care mă obligau să le cînt pe la nunţi şi aniversări.

înainte de a ne duce la culcare, petreceam un răstimp destul de lung în atelierul Belgianului, un bătrîn înfiorător care îşi făcuse apariţia în Aracataca după Primul Război Mondial, şi nu mă îndoiesc că era belgian aşa cum mi-l amintesc, cu accentul său bezmetic şi nostalgiile sale de navigator. Cealaltă fiinţă vie de la el de acasă era un dog danez, surd şi

pederast, care se numea ca preşedintele Statelor Unite: Woodrow Wilson. L-am cunoscut pe Belgian cînd aveam patru ani, cînd bunicul se ducea să joace cu el nişte partide de şah mute şi nesfîrşite. Din prima seară m-a mirat că în casa lui nu exista nimic despre care să ştiu la ce folosea. Căci era un artist în tot ce supravieţuia harababurii

propriilor opere: peisaje marine pastel, fotografii de copii la aniversări şi la prima comuniune, copii de bijuterii orientale, figurine făcute din corn de vită, mobile desperecheate din epoci şi stiluri diferite, îngrămădite unele peste altele.

Mi-a atras atenţia pielea lui lipită de oase, de aceeaşi culoare galbenă solară ca şi părul, şi cu o şuviţă ce-i cădea pe faţă şi-l deranja cînd vorbea. Fuma cu o pipă de lup de mare pe care o aprindea numai pentru şah, iar bunicul spunea că era un şiretlic ca să-şi zăpăcească adversarul. Avea un ochi de sticlă ieşit din orbită care părea mai atent la interlocutor decît ochiul sănătos. Era invalid de la brîu în jos, cu umerii aduşi în faţă şi răsucit înspre stînga, dar naviga precum un peşte printre stîncile submarine din atelierele lui, mai curînd atîrnat decît sprijinit în cîrjele de lemn. Nu l-am auzit niciodată vorbind despre călătoriile lui pe mare, care erau, se pare, multe şi cutezătoare. Singura pasiune care i se cunoştea în afara casei era acea pentru cinema şi, la sfîrşit de săptămînă, nu lipsea de la nici un film, de orice fel.

Nu l-am îndrăgit niciodată şi cu atît mai puţin în timpul partidelor de şah la care zăbovea ceasuri pînă să mişte o piesă, pe cînd mie îmi cădea capul de somn. Intr-o seară, mi s-a părut atît de neajutorat, încît m-a năpădit presimţirea că avea să moară foarte curînd şi mi-a fost milă de el. Insă cu timpul a ajuns să stea atîta pe gînduri la fiecare mutare, că pînă la urmă am dorit din tot sufletul să moară.

Cam în acea vreme bunicul a atîrnat în sufragerie tabloul cu Simon Bolivar pe patul său de moarte. Mi-a venit greu să înţeleg de ce nu avea giulgiu precum ceilalţi morţi pe care îi văzusem la cîte un priveghi, ci era întins pe o masă de birou cu uniforma din zilele lui de glorie. Bunicul mi-a risipit îndoielile cu nişte cuvinte categorice:

- El era altfel.

Apoi, cu un glas tremurător ce nu părea al lui, mi-a citit un lung poem atîrnat lîngă tablou, din care îmi voi aminti pentru totdeauna doar versurile finale: „Tu, Santa Marta, ai fost primitoare şi-n poala ta i-ai dat măcar acest crîmpei la ţărm de mare spre a muri". De atunci şi pentru mulţi ani, mi-a rămas în cap ideea că Bolivar fusese găsit mort pe ţărm. Bunicul m-a învăţat şi mi-a cerut să nu uit în veci că acel om a fost cel mai mare care s-a născut în istoria lumii. Năucit de nepotrivirea acestor cuvinte ale lui cu altele pe care bunica mi le spusese cu o emfază asemănătoare, l-am

întrebat pe bunicul dacă Bolivar era mai mare ca Iisus Hristos. El mi-a răspuns dînd din cap, fără convingerea dinainte:

- N-au nimic de-a face una cu alta.

Acum ştiu că bunica îi impusese bărbatului ei să mă ia în plimbările sale de seară, fiind convinsă că erau pretexte ca să-şi viziteze amantele reale sau presupuse. Se prea poate ca uneori să-i fi servit drept alibi, dar adevărul este că niciodată n-a fost cu mine în vreun loc care să nu se afle pe ruta prevăzută. Totuşi, am imaginea limpede a unei seri cînd am trecut din întîmplare cu cineva de mînă prin faţa unei case necunoscute şi l-am văzut pe bunicul aşezat ca domn şi stăpîn în salon. N-am putut înţelege niciodată de ce m-a străfulgerat clarviziunea că nu trebuia să povestesc nimănui ceea ce văzusem. Pînă în ziua de astăzi.

Tot bunicul mi-a descoperit literele scrise, la cinci ani, într-o seară în care m-a dus să văd animalele de la un circ în trecere prin Cataca, sub un cort mare cît o biserică. Cel mai mult mi-a atras atenţia o rumegătoare chinuită şi tristă, cu o expresie teribilă de mamă.

- E o cămilă, mi-a spus bunicul.

115 Cineva din apropiere i-a ieşit în întîmpinare:

- Iertare, domnule colonel, e un dromader.

Abia acum pot să-mi imaginez cum trebuie să se fi simţit bunicul pentru că l-a corectat cineva în prezenţa nepotului. Fără să clipească măcar, a depăşit momentul cu o întrebare demnă:

- Care-i diferenţa?

- Nu ştiu, răspunse celălalt, dar acesta-i un dromader. Bunicul nu era un om cult şi nici nu pretindea că este,

că fugise de la şcoala publică din Riohacha pentru a se duce să tragă cu puşca într-unul din nenumăratele războaie civile din Caraibe. Nu s-a mai apucat niciodată de învăţătură, dar toată viaţa a fost conştient de lacunele sale şi avea o aviditate de cunoştinţe imediate, care-i compensa cu prisosinţă lipsurile. In după-amiaza cu circul s-a întors abătut la el în birou şi a consultat dicţionarul cu o atenţie copilărească. Atunci a aflat el şi am aflat şi eu pentru totdeauna care e diferenţa dintre un dromader şi o cămilă. La sfîrşit, mi-a pus gloriosul cărţoi în poală şi mi-a zis:

- Cartea asta nu numai că le ştie pe toate, dar mai e şi singura care nu greşeşte niciodată.

Era un volum mare, cu o ilustraţie cu un atlant uriaş pe cotor, pe umerii căruia se sprijinea bolta universului. Eu nu ştiam să citesc şi nici să scriu, dar puteam să-mi imaginez cîtă dreptate avea colonelul, căci erau aproape două mii de pagini mari, pestriţe şi cu desene minunate. La biserică mă uluise mărimea ceaslovului, dar dicţionarul era mai gros. Parcă aş fi putut privi lumea întreagă pentru prima oară.

- Cîte cuvinte o fi avînd? l-am întrebat.

- Toate, spuse bunicul.

Adevărul e că eu n-aveam nevoie pe atunci de cuvîntul scris, fiindcă reuşeam să exprim prin desene tot ce mă

impresiona. La patru ani desenasem un vrăjitor care-i tăia capul nevestei şi i-l lipea iar la loc, aşa cum făcuse Richardine în trecerea lui pe la Olympia. Secvenţa grafică începea cu decapitarea, cu ferăstrăul de

mînă, continua cu expunerea triumfală a capului însîngerat şi se termina cu femeia care mulţumea pentru aplauze, cu capul pe umeri. Benzile desenate existau deja, dar le-am cunoscut mai tîrziu, în suplimentul în culori al ziarelor de duminică. Atunci am început să născocesc povestiri desenate şi fără dialoguri. Insă cînd bunicul mi-a dăruit dicţionarul mi-a trezit o asemenea curiozitate faţă de cuvinte, încît îl citeam ca pe un roman, în ordine alfabetică şi aproape fără să înţeleg. Aşa a fost întîiul meu contact cu cea care avea să devină cartea fundamentală în menirea mea de scriitor.

Copiilor li se spune o primă poveste care îi captivează cu adevărat şi e foarte greu să mai vrea să asculte alta. Cred că nu este şi cazul copiilor povestitori, şi nu a fost nici al meu. Eu mai voiam. Nesaţul cu care ascultam poveştile mă lăsa întotdeauna în aşteptarea uneia şi mai frumoase a doua zi, mai cu seamă dintre cele care aveau legătură cu misterele istoriei sfinte.

Toate cîte mi se întîmplau pe stradă aveau o rezonanţă uriaşă în casă. Femeile de la bucătărie le povesteau străinilor care soseau cu trenul - care la rîndul lor veneau cu alte lucruri de povestit - şi toate împreună se încorporau torentului tradiţiei orale. Unele fapte erau cunoscute mai întîi prin acordeoniştii care le cîntau pe la bîlciuri, iar apoi călătorii le povesteau din nou, îmbogăţindu-le. Insă faptul cel mai impresionant din copilăria mea m-a copleşit într-o duminică dis-de-dimineaţă şi a început cu nişte cuvinte fără rost ale bunicii cînd ne duceam la biserică:

- Bietul Nicolasito, o să piardă slujba de Florii.

Mi-a părut bine, căci slujbele de duminică erau prea lungi pentru vîrsta mea şi predicile părintelui Angarita, pe care l-am iubit atîta copil fiind, mi se păreau adormitoare. A fost însă o iluzie deşartă, pentru că bunicul mă duse aproape tîrîndu-mă pînă la atelierul Belgianului, cu costumul meu de catifea verde pe care mi-l puseseră pentru slujbă şi care mă strîngea între picioare. Poliţiştii care stăteau de pază îl recunoscură de departe şi îi deschiseră uşa cu formula rituală:

- Poftiţi, domnule colonel.

Numai atunci am aflat că Belgianul inhalase o soluţie de cianură de aur - pe care a împărţit-o cu cîinele lui -după ce a văzut *Nimic nou pe frontul de vest,* filmul lui Lewis Milestone după romanul lui Erich Măria Remarque. Intuiţia populară, care veşnic dibuie adevărul chiar şi acolo unde nu-i cu putinţă, a înţeles şi a susţinut sus şi tare că Belgianul nu rezistase şocului de a se vedea zvîrcolindu-se împreună cu patrula sa sfîrtecată într-o mlaştină din Norrnandia.

Mica sală de primire era în penumbră, avînd ferestrele închise, dar lumina zorilor din curte pătrundea în dormitor, unde primarul cu alţi doi agenţi îl aşteptau pe bunicul. Cadavrul era acolo, pe un pat de campanie, acoperit cu o pătură şi cu cîrjele la îndemînă, unde stăpînul lor le-a lăsat înainte de a se culca să moară. Lîngă el, pe un scăunel de lemn, era tăviţa unde pusese să se evapore cianura şi o hîrtie cu litere mari scrise cu creionul: „Nu daţi vina pe nimeni, mă omor de dobitoc ce sînt".

Formalităţile legale şi amănuntele înmormîntării, rezolvate grabnic de bunicul, nu durară mai mult de zece minute. Pentru mine însă au fost cele mai impresionante zece minute din viaţa mea de care aveam să-mi aduc aminte.

Mai întîi mă făcu să mă înfior încă de la intrare mirosul din dormitor. Numai după multă vreme am aflat că era mirosul de migdale amare al cianurii pe care Belgianul o inhalase ca să moară. Dar nici aceasta şi nici vreo altă impresie n-aveau să fie mai puternice şi mai stăruitoare ca vederea cadavrului, cînd primarul dădu la o parte pătura să i-l arate bunicului. Era gol, înţepenit şi răsucit, cu pielea aspră plină de fire galbene de păr şi ochii scăldaţi în ape blînde, privindu-ne de parcă ar fi fost vii. Această groază de a fi văzut din moarte m-a cutremurat ani în şir, ori de cîte ori treceam pe lîngă gropile fără cruce ale sinucigaşilor înmormîntaţi în afara cimitirului, din porunca Bisericii. Dar plictiseala serilor de la el de acasă mi-a revenit cel mai stăruitor în minte, cu povara-i de groază la vederea cadavrului. Poate din pricina asta î-am spus bunicului cînd ieşeam din casă:

- Belgianul n-o să mai joace şah.

A fost o banalitate, dar bunicul a povestit-o în familie ca o nostimadă genială. Femeile o râspîndeau cu atîta entuziasm, încît o bucată de vreme am fugit de cei care veneau în vizită de teamă că o vor povesti iar în faţa mea sau mă vor obliga s-o repet. Aceasta mi-a revelat, pe deasupra, o calitate a adulţilor care avea să-mi fie foarte folositoare ca scriitor: fiecare o povestea cu noi detalii, adăugate pe socoteala sa, pînă într-atît încît feluritele versiuni ajungeau pînă la urmă să difere de cea originală. Nimeni nu-şi imaginează compasiunea pe care o simt de atunci pentru bieţii copii declaraţi genii de către părinţii lor, care-i pun să cînte cînd au vizite, să imite păsările şi chiar să mintă pentru a-i distra. Astăzi îmi dau totuşi seama că acele cuvinte atît de simple au fost primul meu succes literar.

Aşa era viaţa mea în 1932, cînd s-a anunţat că trupele din Peru, sub regimul militar al generalului Luis Miguel Sanchez Cerro, luaseră localitatea Leticia, pe ţărmul fluviului Amazon, în extremitatea de sud a Columbiei, care era lipsită de apărare. Vestea răsună pe cuprinsul întregii ţări. Guvernul decretă mobilizarea naţională şi organiză o chetă publică pentru a aduna de prin case bijuteriile de familie cele mai valoroase. Patriotismul, exacerbat de atacul viclean al trupelor peruviene, a provocat un răspuns popular fără precedent. Cei care strîngeau bijuteriile nu pridideau cu atîtea tributuri voluntare din casă în casă, mai ales verighete, preţuite atît pentru valoarea lor reală cît şi pentru cea simbolică.

Pentru mine, în schimb, a fost una dintre perioadele cele mai fericite prin dezordinea care a însoţit-o. Rigoarea stearpă a şcolii a fost înlocuită pe străzi şi prin case de creativitatea populară. S-a format un batalion civic din floarea tineretului, fără deosebire de clasă şi de culoare, s-au întemeiat brigăzile de femei ale Crucii Roşii, s-au improvizat imnuri de război pe

viaţă şi pe moarte împotriva agresorului ticălos şi un strigăt unanim a răsunat pe întinsul patriei: „Sus Columbia, jos Peru!"

N-am ştiut niciodată cum s-a terminat acea faptă de arme, fiindcă după o vreme spiritele se liniştiră fără prea multe explicaţii. Pacea se întări o dată cu asasinarea generalului Sanchez Cerro de către un opozant al domniei sale sîngeroase, iar strigătul de război ajunse de rutină, sărbătorind victoriile de la partidele de fotbal şcolăresc. Insă părinţii mei, care îşi donaseră pentru război verighetele, nu şi-au revenit nicicînd din pricina naivităţii lor.

De cînd îmi amintesc, vocaţia mea pentru muzică s-a revelat în acei ani prin fascinaţia pe care mi-o produceau

acordeonistii cu cîntecele lor de drumeţie. Ştiam pe de rost cîteva, cum erau cele cîntate pe ascuns de femeile de la bucătărie, pentru că bunica le considera cîntece de neam prost. Insă nevoia mea imperioasă de a cînta spre a mă simţi viu mi-a fost trezită de tangourile lui Carlos Gardel, care molipsiseră jumătate de glob. Ceream să mă îmbrace ca el, cu pălărie de fetru şi fular de mătase, şi nu era nevoie de prea multe insistenţe ca să slobod un tangou cît mă ţinea gura. Pînă în dimineaţa funestă cînd mătuşa Mama m-a aşteptat cu vestea că Gardel murise în accidentul produs prin ciocnirea a două avioane la Medellin. Cu cîteva luni înainte cîntasem *Pe coastă în jos* într-o serată de binefacere, acompaniat de surorile Echeverri, născute la Bogota, care erau profesoare de maeştri şi sufletul tuturor seratelor şi al comemorărilor patriotice care se ţineau la Cataca. Eu am cîntat cu atîta temperament, că mama n-a îndrăznit să mă contrazică atunci cînd i-am spus că voiam să învăţ pianul în locul acordeonului repudiat de bunica.

Chiar în după-amiaza aceea m-a dus la domnişoarele Echeverri ca să mă înveţe. In vreme ce ele stăteau de vorbă, eu priveam pianul din celălalt capăt al salonului cu o evlavie de cîine fără stăpîn, calculam dacă picioarele mele ar ajunge la pedale şi mă tot întrebam dacă distanţa dintre degetul meu mare şi cel mic de la mîini ar fi de-ajuns pentru intervalele foarte mari sau dacă aş fi în stare să descifrez hieroglifele de pe portativ. A fost o vizită dătătoare de speranţe înaripate preţ de două ore. Dar zadarnică, fiindcă maestrele ne-au spus la sfîrşit că pianul era stricat şi nu ştiau cînd aveau să-l repare. Ideea a fost amînată pînă cînd se va întoarce acordorul, dar nu s-a mai vorbit de aceasta decît după o jumătate de viaţă, cînd i-am amintit marnei

într-o discuţie întîmplătoare durerea pe care am simţit-o pentru că nu am învăţat să cînt la pian. Ea a oftat:

- Şi cel mai rău, spuse, e că nu era stricat.

Atunci am aflat că se înţelesese cu profesoarele să vină cu pretextul că pianul era stricat ca să mă ferească de tortura pe care ea o suferise vreme de cinci ani cu exerciţii prosteşti la Colegiul „Presentacion". Consolarea a fost că deschiseseră pe atunci în Cataca şcoala

montessoriană, ale cărei învăţătoare stimulau cele cinci simţuri ale copiilor prin exerciţii practice şi îi învăţau să cînte. Cu talentul şi frumuseţea directoarei Roşa Elena Fergusson, a studia era ceva la fel de minunat ca a te juca de-a fi în viaţă. Am învăţat să apreciez mirosul, a cărui forţă de evocări nostalgice este pustiitoare; cerul gurii, pe care mi l-am rafinat pînă într-atît, încît am încercat băuturi cu gust de fereastră, pîine veche cu iz de cufăr, infuzii cu gust de masă. In teorie, e greu să pricepi aceste plăceri subiective, dar cine le-a trăit le va înţelege imediat.

Nu cred să existe o metodă mai bună decît cea montes-soriană de a-i sensibiliza pe copii pentru a capta frumuseţea lumii şi a le trezi curiozitatea faţă de secretele vieţii. I s-a reproşat că întăreşte spiritul de independenţă şi individualismul - şi poate că în cazul meu a fost adevărat. In schimb, n-am învăţat niciodată să fac împărţirea sau să scot rădăcina pătrată şi nici să folosesc idei abstracte. Eram atît de mici, că nu-mi aduc aminte decît de doi colegi. Mai întîi Juanita Mendoza, care a murit de tifos la şapte ani, puţin după ce a fost inaugurată şcoala, şi m-a impresionat atît de tare, încît n-am putut s-o uit niciodată, cu cunună şi văl de mireasă în coşciug. Celălalt era Guillermo Valencia Abdala, prietenul meu încă din prima recreaţie şi astăzi medicul meu infailibil pentru mahmureala din zilele de luni.

Sora mea Margot trebuie să fi fost foarte nefericită în şcoala aceea, deşi nu-mi amintesc s-o fi spus vreodată. Se aşeza pe scăunelul ei din clasa elementară şi acolo rămînea tăcută, chiar şi în ceasurile de recreaţie, fără să-şi ia ochii de la un punct nedefinit, pînă cînd suna clopoţelul de plecare. N-am aflat decît mult mai tîrziu că, pe cînd stătea singură în sala pustie, mesteca puţin pămînt din grădina de acasă pe care-l ţinea ascuns în buzunarul şorţului.

Mi-a fost greu să învăţ să citesc. Nu mi se părea logic ca litera „m" să se numească „eme"[1], şi totuşi să nu se citească „emea" cu vocala următoare, ci „mă". Mi-era imposibil să citesc aşa. In sfîrşit, cînd am ajuns la Şcoala Montessori, învăţătoarea nu m-a învăţat numele consoanelor, ci doar cum se rosteau. Aşa am putut citi prima carte peste care am dat într-o ladă prăfuită din magazia casei. Era descusută şi incompletă, dar m-a absorbit atît de adînc, încît trecînd pe acolo logodnicul Sarei a avut o premoniţie înfricoşătoare: „La naiba! Copilul ăsta o să fie scriitor".

Venind de la el, care trăia din scris, mi-a făcut o impresie nemaipomenită. Au trecut cîţiva ani pînă să aflu că acea carte era O *mie si una de nopţi.* Povestea care mi-a plăcut cel mai mult - una dintre cele mai scurte şi cea mai simplă din cîte citisem - a continuat să mi se pară cea mai bună tot restul vieţii, chiar dacă acum nu mai sînt sigur dacă am citit-o de fapt acolo şi nici n-a putut să mă lămurească cineva. Povestea e aceasta: un pescar i-a făgăduit unei vecine că o să-i dăruiască primul peşte pe care o să-l prindă dacă îi împrumută un plumb pentru crîsnicul lui şi, cînd femeia a despicat peştele ca să-l frigă, înăuntru avea un diamant cît o migdală.

[1] Numele în spaniolă al literei şi sunetului „m".

întotdeauna am legat războiul cu Peru de decăderea localităţii Cataca, fiindcă odată proclamată pacea tata se pierdu într-un labirint de incertitudini care sfîrşi într-un tîrziu prin mutarea familiei în satul lui natal, Since. Pentru Luis Enrique şi pentru mine, care l-am însoţit în călătoria de explorare, a fost în realitate o nouă şcoală a vieţii, cu o cultură atît de diferită de a noastră, încît cele două locuri păreau a proveni de pe două planete distincte, îndată după sosire ne-au dus în livezile vecine şi acolo am învăţat să călărim măgari, să mulgem vaci, să jugănim viţei, să facem curse pentru pitpalaci, să pescuim cu undiţa şi să înţelegem de ce cîinii rămîneau împreunaţi cu căţelele. Luis Enrique mi-o lua întotdeauna cu mult înainte în descoperirea lumii pe care Mina ne-o interzisese şi despre care bunica Argemi-ra ne vorbea în Since, fără umbră de intenţie rea. Atîţia unchi şi mătuşi, atîţia veri de culori diferite, atîtea rude cu nume de familie ciudate, vorbind în argouri felurite, ne făceau la început să simţim mai curînd o senzaţie de descumpănire decît de noutate, pînă cînd am înţeles că acesta era un alt fel de a iubi. Tatăl tatălui meu, don Gabriel Martinez, un învăţător extraordinar, ne-a primit pe Luis Enrique şi pe mine în curtea lui cu copaci uriaşi care făceau cele mai renumite fructe de mango din tot satul, prin savoarea şi mărimea lor. Le număra în fiecare zi din cea dintîi a recoltei anuale şi le culegea unul cîte unul cu mîna lui, vînzîndu-le cu fantasticul preţ de o centimă bucata. Cînd ne-am luat rămas-bun, după o discuţie prietenească despre memoria lui de învăţător destoinic, culese un mango din pomul cel mai stufos şi ni-l dădu pentru amîndoi.

Tata ne prezentase călătoria aceea drept un pas important în integrarea familiei, dar încă de la sosire ne-am dat seama că scopul lui secret era să deschidă o farmacie în

marea piaţă principală. Fratele meu şi cu mine am fost înscrişi la şcoala învăţătorului Luis Gabriel Mesa, unde ne-am simţit mai liberi şi mai bine integraţi în noua comunitate. Am închiriat o casă uriaşă în locul cel mai bun din tot satul, cu două etaje şi un balcon de jur împrejur deasupra pieţei, prin ale cărei dormitoare triste cînta noaptea întreagă fantoma invizibilă a unui stîrc.

Totul era pregătit pentru debarcarea cu succes a mamei şi a surorilor, cînd sosi telegrama cu vestea că bunicul Nicolas Marquez murise. Fusese surprins de o durere în gît, diagnosticată drept cancer în ultima fază, şi abia dacă au avut timp să-l ducă la Santa Marta să moară. Singurul dintre noi pe care l-a văzut în agonia sa a fost fratele meu, Gustavo, care se născuse cu şase luni în urmă şi pe care cineva l-a pus în patul bunicului ca să se despartă de el. Bunicul agonizînd l-a mîngîiat de rămas-bun. Mi-au trebuit mulţi ani pentru a conştientiza ce însemna pentru mine moartea aceea de neconceput.

Mutarea la Since s-a făcut oricum, nu numai cu copiii, ci şi cu bunica Mina, mătuşa Mama, pe atunci bolnavă, amîndouă în grija atentă a mătuşii Pa. Dar bucuria noutăţii şi eşuarea proiectului s-au produs aproape în acelaşi timp şi în mai puţin de un an ne-am întors cu toţii la vechea casă

din Cataca, „aruncînd pălăria la pămînt", cum spunea mama în situaţiile fără ieşire. Tata a rămas la Barranquilla, examinînd modul de a-şi instala cea de a patra farmacie.

Ultima mea amintire din acele zile cumplite despre casa din Cataca a fost cea a focului din curte în care au ars hainele bunicului. Tunicile sale de război şi costumele albe de colonel în civil semănau cu el, de parcă ar fi fost mai departe viu înăuntrul lor, în vreme ce ardeau. Mai ales ne-număratele-i şepci de catifea de felurite culori care fuseseră

semnul de identitate ce-l distingea cel mai bine de la distanţă. Printre ele am recunoscut şi şapca mea ecosez, incinerată din nebăgare de seamă, şi m-a înfiorat revelaţia că ceremonia aceea de exterminare îmi conferea un cert rol de protagonist în moartea bunicului. Astăzi vid totul limpede: ceva al meu murise o dată cu el. Dar mai cred şi că, fără nici o îndoială, în momentul acela eram deja un scriitor de şcoală primară, căruia nu-i lipsea decît să înveţe să scrie.

Aceeaşi stare de spirit mi-a dat curaj să trăiesc mai departe cînd am plecat cu mama din casa pe care n-am putut s-o vindem. Intrucît trenul de întoarcere putea sosi la orice oră, ne-am dus la gară fără să ne treacă măcar prin minte să mai salutăm pe careva. „O să ne întoarcem altă dată mai pe îndelete", spuse ea, cu unicul eufemism care i se năzări pentru a spune că n-o să se mai întoarcă în veci. In ceea ce mă priveşte, ştiam încă de pe atunci că niciodată, cît aveam să mai trăiesc, nu voi înceta să duc dorul tunetului de la trei după-amiaza.

Am fost singurele fantome în gară, în afară de funcţionarul în salopetă care vindea bilete, ocupîndu-se şi de restul treburilor îndeplinite în mod obişnuit pe vremea noastră de vreo douăzeci sau treizeci de oameni grăbiţi. Căldura era de neînvins. De partea cealaltă a căii ferate se aflau doar ruinele oraşului interzis al companiei bananiere, vechile ei clădiri fără acoperişurile roşii, palmierii ofiliţi, printre buruienile şi dărîmăturile spitalului şi, la capătul digului, casa Şcolii Montessori părăsită printre migdali decrepiţi, şi mica piaţă pietruită din dreptul gării, fără cea mai vagă umbră de măreţie istorică.

Toate cîte îmi apăreau în faţă îmi stîrneau doar privin-du-le o dorinţă irezistibilă de a scrie pentru a nu muri. O mai simţisem şi în alte rînduri, dar numai în dimineaţa aceea

am recunoscut-o ca moment de inspiraţie, acest cuvînt înfiorător, însă atît de real, că pustieşte tot ce-i iese în cale pentru a-si împlini ţelul.

Nu-mi amintesc să mai fi vorbit, nici măcar în tren la întoarcere. Pe şalupă, în zorii zilei de luni, cu briza proaspătă a mlaştinii adormite, mama şi-a dat seama că nici eu nu dormeam şi m-a întrebat:

- La ce te gîndeşti?

- Scriu, i-am răspuns. Şi m-am grăbit să fiu mai amabil: Mai bine zis, stau şi mă gîndesc la *ce o* să scriu cînd ajung la birou.

- Nu ţi-e teamă că tatăl tău o să moară de inimă rea? M-am eschivat, cu o amplă mişcare de toreador:

- A avut atîtea motive să moară, încît acesta trebuie să fie cel mai puţin ucigător.

Nu era momentul cel mai potrivit să mă hazardez cu al doilea roman, după ce mă împotmolisem la primul şi încercasem, cu succes sau fără, alte forme de ficţiune, dar eu însumi mi-am impus în noaptea aceea ca un fel de angajament de război: să scriu romanul ori să mor. Sau, cum spusese Rilke: „Dacă socotiţi că sînteţi în stare să trăiţi fără a scrie, nu scrieţi".

Din taxiul care ne-a dus la cheiul şalupelor, vechiul meu oraş Barranquilla mi s-a părut ciudat şi trist, sub cea dinţii geană de lumină a acelui februarie providenţial. Căpitanul şalupei „Eline Mercedes" m-a invitat s-o însoţesc pe mama pînă la Sucre, unde familia locuia de zece ani. Nici nu mă gîndeam. M-am despărţit cu o sărutare şi ea m-a privit în ochi, mi-a zîmbit pentru prima dată după seara din urmă şi m-a întrebat cu şiretenia-i de totdeauna:

- Ce-i spun atunci tatălui tău? I-am răspuns cu mîna pe inimă:

 Spune-i că-l iubesc mult si că graţie lui o să fiu scriitor. Şi fără milă am luat-o înaintea oricărei alternative: Nimic altceva decît scriitor.

îmi plăcea s-o spun, uneori în glumă, alteori în serios, dar niciodată cu atîta convingere ca în ziua aceea. Am rămas pe chei răspunzînd semnelor molcome de rămas-bun pe care mama le făcea sprijinită de copastie, pînă cînd şalupa dispăru printre crîmpeie de vapoare. Atunci am dat fuga la biroul ziarului *El Heraldo,* aţîţat de neliniştea care mi se zvîrcolea în pîntece şi, aproape fără să-mi trag sufletul, am început noul roman cu fraza spusă de mama: „Am venit să te rog să mă însoţeşti ca să vînd casa".

Metoda mea de atunci era diferită de cea pe care am adoptat-o mai tîrziu, ca scriitor profesionist. Scriam la maşină numai cu degetele arătătoare - cum fac şi azi - dar nu rupeam fiecare paragraf pînă nu-l scriam în aşa fel încît să-mi fie pe plac, ca acum, ci slobozeam tot ce aveam în stare brută înăuntrul meu. Cred că sistemul era impus de dimensiunile hîrtiei, nişte benzi verticale tăiate de la bobinele tiparniţei şi care puteau ajunge uşor să aibă cinci metri. Rezultatul erau nişte originale lungi şi înguste ca nişte papirusuri, care ieşeau în cascadă din maşina de scris şi se întindeau pe jos, pe măsură ce scriam. Şeful de redacţie nu comanda articolele pe sferturi de coală, nici pe cuvinte sau litere, ci pe centimetri de hîrtie. „Un reportaj de un metru şi jumătate", se spunea. Am început iar să duc dorul acestui format, în plină maturitate fiind, cînd mi-am dat seama că era, practic, egal cu ecranul computerului.

Elanul cu care am început romanul era atît de năvalnic, încît am pierdut noţiunea timpului. La zece dimineaţa scrisesem probabil mai bine de un metru, cînd Alfonso Fuenmayor deschise brusc uşa de la intrare şi

rămase încremenit cu cheia în broască, de parcă ar fi con-fundat-o cu cea de la toaletă. Pînă cînd m-a recunoscut.

- Şi dumneata ce naiba faci aici la ora asta?! m-a întrebat, surprins.

- Stau şi scriu romanul vieţii mele, i-am răspuns.

- Altul? făcu el cu umorul lui necruţător. Păi dumneata ai mai multe vieţi decît o pisică.

- E acelaşi, dar într-alt fel, i-am spus ca să nu-i mai dau explicaţii inutile.

Nu ne tutuiam, conform ciudatului obicei columbian de a te tutui de la primul salut pentru a trece apoi la dumneata numai cînd se ajunge la o familiaritate mai mare - ca între soţi.

Scoase cărţi şi hîrtii din servieta hărtănită şi le puse pe birou. Intre timp, ascultă cu acea curiozitate nesăţioasă a lui tulburarea emoţională pe care am încercat să i-o transmit prin relatarea frenetică a călătoriei mele. La sfîrşit, în chip de sinteză, n-am putut evita nenorocirea de a reduce la o frază ireversibilă ceea ce nu eram în stare să explic.

- E lucrul cel mai grandios din tot ce mi s-a întîmplat în viaţă, i-am zis.

- Ce bine că n-o să fie şi ultimul, spuse Alfonso.

Nici măcar nu s-a gîndit, căci nu era nici el capabil să accepte o idee fără s-o fi redus la dimensiunile ei adevărate. Totuşi, îl cunoşteam destul de bine ca să-mi dau seama că emoţia mea legată de călătorie poate că nu-l înduioşase atît de mult pe cît speram eu, dar precis îl intrigase. Aşa a şi fost: de a doua zi a început să-mi pună tot felul de întrebări întîmplătoare, dar foarte lucide asupra mersului scriiturii, şi un simplu gest de-al său era de-ajuns ca să mă facă să reflectez că mai trebuia corectat ceva.

Pe cînd stăteam de vorbă îmi strînsesem hîrtiile pentru a lăsa liber biroul, fiindcă Alfonso trebuia să scrie în dimineaţa aceea cea dintîi notă editorială din *Cronica.* Insă vestea pe care o aducea m-a umplut de bucurie: primul număr, prevăzut pentru săptămîna următoare, se amîna pentru a cincea oară din pricina unor nerespectări de termene în aprovizionarea cu hîrtie.

- Cu puţin noroc, spuse Alfonso, am putea apărea peste trei săptămîni.

M-am gîndit că acel soroc providenţial mi-ar fi suficient ca să definesc începutul cărţii, căci eram încă destul de necopt pentru a-mi da seama că romanele nu încep cum vrea cineva, ci aşa cum vor ele. Pînă într-atît, încît şase luni mai tîrziu, cînd mă socoteam în linie dreaptă spre finiş, am fost nevoit să refac în profunzime cele zece pagini iniţiale, ca să le dea crezare cititorul, şi nici astăzi nu mi se par reuşite. Sorocul trebuie să fi fost o uşurare şi pentru Alfonso, fiindcă în loc să-i pară rău îşi scoase haina şi se aşeză la birou pentru a corecta mai departe ediţia recentă a *Dicţionarului Academiei Regale,* care ne sosise în acele zile. Era modul său favorit de a-şi petrece timpul liber de cînd a găsit o greşeală întîmplătoare într-un dicţionar englez şi a trimis corectura bine documentată editorilor de la Londra, poate că fără nici o răsplată decît aceea de a strecura o glumită în stilul nostru în scrisoarea trimisă: „In sfîrşit, Anglia ne datorează o favoare nouă, columbienilor". Editorii i-au răspuns printr-o scrisoare foarte amabilă în care îşi recunoşteau greşeala şi-l rugau să colaboreze mai departe cu ei. Aşa s-a şi întîmplat, mai mulţi ani, şi nu numai că a mai descoperit greşeli în acelaşi dicţionar, ci şi în altele de diferite limbi. Cînd relaţia n-a mai

durat, se procopsise deja cu viciul solitar de a corecta dicţionare în spaniolă, engleză sau

franceză şi, dacă trebuia să facă vreo anticameră sau să aştepte vreun autobuz, sau să stea la orice fel de coadă din multele pe care le-a făcut în viaţă, îşi trecea timpul cu preocuparea milimetrică de a vîna greşeli prin hăţişurile limbilor.

La ora douăsprezece, zăpuşeala era de neîndurat. Fumul de la ţigările amîndurora întunecase puţina lumină a celor două ferestre, dar nici unul din noi nu se obosi să aerisească biroul, poate din pricina viciului de a inhala mai departe acelaşi fum pînă la moarte. Cu căldura era altfel. Am norocul înnăscut de a o putea ignora pînă la treizeci de grade la umbră. Alfonso, în schimb, îşi tot scotea hainele una cîte una pe măsură ce căldura se înteţea, fără a se întrerupe din ce făcea: cravata, cămaşa, maioul. Mai avea şi avantajul că îmbrăcămintea i se usca pe cînd era ud leoarcă de sudoare şi, cînd soarele apunea, putea să şi-o pună iar, la fel de întinsă şi de proaspătă ca la micul dejun. Acesta trebuie să fi fost secretul care i-a permis să apară întotdeauna şi pretutindeni cu costumele sale de in alb, cu cravatele cu nodul răsucit şi aspra lui coamă de indian, împărţită pe mijlocul ţestei de o linie trasată matematic. Astfel era ca nou la ora unu, cînd a ieşit din baie de parcă tocmai se trezise din-tr-un somn binefăcător. Trecînd pe lîngă mine, m-a întrebat:

- Mergem să mîncăm?

- Nu mi-e foame, maestre, i-am spus.

Replica era directă în codul clanului: dacă spuneam da, însemna că mă aflam la ananghie, poate după două zile numai de pîine şi apă, şi în cazul acesta mergeam cu el fără prea multă vorbă, fiind limpede că se descurca în aşa fel încît putea să mă invite. Răspunsul „nu mi-e foame" putea însemna orice, dar era modul meu de a-i spune că nu aveam probleme cu prînzul. Ne-am înţeles să ne vedem după-amiază, ca întotdeauna, la librăria „Mundo".

Puţin după prînz, a venit un bărbat tînăr cu un aer de artist de cinema. Foarte blond, cu pielea înăsprită de intemperii, cu ochii de un albastru misterios şi cu o voce caldă de armoniu. Pe cînd vorbeam despre revista a cărei apariţie era iminentă, schiţă pe cartonul de pe birou din şase trăsături de condei magistrale conturul unui taur nărăvaş şi semnă, lăsînd un mesaj pentru Fuenmayor. Apoi azvîrli creionul pe masă şi plecă trîntind uşa. Eu eram atît de adîncit în scris, că nici măcar nu m-am uitat la numele de pe desen. Aşa încît am scris mai departe toată ziua, fără să mănînc şi fără să beau şi, cînd a pierit lumina după-amie-zei, am fost nevoit să plec pe bîjbîite cu prima schiţă a noului roman, fericit graţie certitudinii de a fi găsit, în sfîrşit, un drum diferit de textul la care scriam fără speranţă de mai bine de un an.

Numai seara am aflat că vizitatorul de după-amiază era pictorul Alejandro Obregon, de curînd sosit dintr-una din numeroasele lui călătorii în Europa. Era de pe atunci nu doar unul dintre marii pictori ai Columbiei, ci şi unul dintre oamenii cei mai îndrăgiţi de către prieteni şi se întorsese

mai devreme ca să participe la lansarea revistei *Cronica.* L-am întîlnit cu prietenii lui apropiaţi într-o circiumă fără nume pe străduţa Luz, în inima Cartierului de Jos, pe care Alfonso Fuenmayor o botezase cu titlul unei cărţi recente a lui Graham Greene: *Al treilea om.* întoarcerile sale făceau întotdeauna senzaţie şi cea din seara aceea a culminat cu o reprezentaţie în care un greiere dresat asculta ca o fiinţă omenească ordinele stăpînului. Se ridica în două picioruşe, întindea aripile, cînta cu un ţîrîit ritmic şi mulţumea pentru aplauze cu reverenţe teatrale. La sfîrşit, în faţa dresorului ameţit de salva de aplauze, Obregon înhaţă cu vîrful degetelor greierele de aripi şi, spre uluirea tuturor, şi-l băgă

în gură şi-l mestecă de viu cu o desfătare senzuală. N-a fost uşor să-l îmbunăm pe dresorul neconsolat cu tot felul de răsfăţuri şi plocoane. Am aflat mai tîrziu că nu era cel dintîi greier pe care Obregon îl mînca de viu în public şi nici n-avea să fie ultimul.

Niciodată ca în zilele acelea nu m-am simţit atît de integrat oraşului şi jumătăţii de duzină de prieteni care începeau să fie cunoscuţi în mediile jurnalistice şi intelectuale ale ţării drept grupul din Barranquilla. Erau scriitori şi artişti tineri care exercitau o anumită supremaţie în viaţa culturală a oraşului, îndrumaţi de maestrul catalan don Rarnon Vinyes, dramaturg şi librar faimos, consacrat de *Enciclopedia Espasa* din 1924.

Ii cunoscusem în luna septembrie, cu un an în urmă, cînd venisem de la Cartagena - unde locuiam pe atunci -la recomandarea lui Clemente Manuel Zăbala, redactor-şef al ziarului *El Universal,* unde îmi scrisesem primele articole editoriale. Am petrecut o noapte vorbind despre toate şi am rămas într-o legătură atît de entuziastă şi de constantă, schimbînd între noi cărţi şi proiecte literare, încît am ajuns pînă la urmă să lucrez cu ei. Trei din grupul iniţial se distingeau prin independenţa şi forţa vocaţiei lor: German Vargas, Alfonso Fuenmayor şi Alvaro Cepeda Samudio. Aveam atîtea lucruri în comun, că unii cu limbi mai ascuţite spuneau că eram fiii aceluiaşi tată, dar în anumite cercuri eram arătaţi cu degetul şi nu prea iubiţi din pricina independenţei, a vocaţiei noastre irezistibile, a unei fermităţi creative care îşi făcea loc dînd din coate şi a unei timidităţi pe care fiecare o rezolva în felul lui şi nu întotdeauna cu succes.

Alfonso Fuenmayor era un excelent scriitor şi ziarist de douăzeci şi opt de ani, care a ţinut multă vreme la

El Heraldo o rubrică de actualităţi - „Aerul zilei" - cu pseudonimul shakespearian de Puck. Cu cît îi cunoşteam mai bine dezinvoltura şi spiritul umorului, cu atît înţelegeam mai puţin că citise atîtea cărţi în patru limbi despre toate subiectele pe care ţi le puteai imagina. Ultima lui experienţă de viaţă, la aproape cincizeci de ani, a fost cea cu automobilul uriaş şi rablagit pe care-l conducea fără teamă cu douăzeci de kilometri pe oră. Taximetriştii, bunii lui prieteni şi cititorii cei mai înţelepţi, îl recunoşteau de la distanţă şi se dădeau într-o parte ca să-i lase drum liber.

German Vargas Cantillo era şef de rubrică la ziarul de seară *El Nacional,* critic literar pertinent şi incisiv, cu o proză atît de convingătoare,

încît îl putea încredinţa pe cititor că lucrurile se întîmplau astfel numai fiindcă le povestea el. A fost unul dintre cei mai buni crainici de radio şi neîndoios cel mai cult, în acele vremuri bune cu profesii noi, şi un model greu de urmat de reporter înnăscut, cum mi-ar fi plăcut şi mie să fiu. Blond şi vînjos, şi cu nişte ochi de un albastru primejdios, nimeni n-a putut să înţeleagă vreodată cum se descurca să fie imediat la curent cu tot ce merita să fie citit. N-a renunţat o clipă la obsesia-i timpurie de a descoperi valori literare ascunse în colţuri îndepărtate ale Provinciei uitate, spre a le scoate la lumină. A fost un noroc că n-a învăţat niciodată să conducă în acea confrerie de distraţi, căci ne temeam că n-ar rezista tentaţiei de a citi la volan.

Alvaro Cepeda Samudio, în schimb, era înainte de toate un şofer împătimit - care conducea la fel de bine atît automobilele cît şi condeiul - un povestitor dintre cei mai buni cînd binevoia să se aşeze să scrie, un critic magistral de film şi de bună seamă cel mai cult, şi un promotor de polemici îndrăzneţe. Părea un ţigan din Cienaga Grande, cu pielea

arsă de soare, un cap frumos cu bucle negre şi răvăşite şi nişte ochi de smintit care nu-i ascundeau inima bună. încălţămintea lui favorită erau nişte sandale de pînză dintre cele mai ieftine, şi ţinea strîns în dinţi un trabuc uriaş şi veşnic stins, îşi făcuse la *El Nacional* ucenicia de ziarist şi-şi publicase primele povestiri. Anul acela se afla la New York, terminînd un curs superior de jurnalism la Universitatea Columbia.

Un membru itinerant al grupului, cel mai distins împreună cu don Ramon, era Jose Felix Fuenmayor, tatăl lui Alfonso. Ziarist de marcă şi unul dintre cei mai mari prozatori, publicase un volum de versuri, *Muze de la tropice,* în 1910, şi două romane: *Cosme,* în 1927, şi O *aventură tristă a paisprezece înţelepţi,* în 1928. Nici unul n-a fost un succes de librărie, dar critica specializată l-a considerat întotdeauna pe Jose Felix drept unul dintre cei mai buni povestitori, sufocat de hăţişul Provinciei.

Nu auzisem niciodată de el cînd l-am cunoscut, într-o zi la amiază, în care ne-am pomenit doar noi doi la „Japy" şi m-a uluit imediat cu înţelepciunea şi naturaleţea conversaţiei. Era veteran al războiului celor O Mie de Zile şi supravieţuise detenţiei într-o închisoare cumplită. Nu avea formaţia lui Vinyes, dar îmi era mai apropiat prin modul său de a fi şi prin cultura sa din Caraibe. Ce-mi plăcea însă cel mai mult la el era ciudata-i virtute de a-şi transmite învăţătura, ca şi cum ar fi vorba de ceva extrem de uşor. Era un *causeur* neîntrecut şi un maestru al vieţii, iar felul lui de a gîndi era diferit de tot ce cunoscusem pînă atunci. Alvaro Cepeda şi cu mine petreceam ceasuri întregi ascultîndu-l, mai cu seamă datorită principiului său fundamental că diferenţele de fond între viaţă şi literatură erau simple erori de

formă. Mai tîrziu, nu-mi aduc aminte unde, Alvaro a scris cu o răbufnire inspirată: „Toţi ne tragem din Jose Felix".

Grupul se formase într-un mod spontan, aproape prin forţa gravitaţiei, în virtutea unei afinităţi indestructibile, dar greu de înţeles la prima

vedere. Am fost întrebaţi adesea cum se face că, fiind atît de deosebiţi, eram mereu de aceeaşi părere şi trebuia să improvizăm orice răspuns ca să nu spunem adevărul: nu eram întotdeauna de acord, dar ne înţelegeam motivele. Eram conştienţi că în afara mediului nostru aveam o imagine de prepotenţi, narcisişti şi anarhişti. Mai ales graţie opţiunilor noastre politice. Alfonso trecea drept un liberal ortodox, German un liber-cugetător scrîşnind din dinţi, Alvaro un anarhist arbitrar, iar eu un comunist neîncrezător şi un potenţial sinucigaş. Cu toate acestea cred, fără cea mai mică îndoială, că marele nostru noroc a fost că pînă şi în momentele cele mai dificile ne puteam pierde răbdarea, dar niciodată simţul umorului.

Discutam puţinele noastre neînţelegeri serioase doar între noi şi uneori ne încingeam în chip primejdios, dar uitam totul de îndată ce ne ridicam de la masă, ori dacă venea vreun prieten străin de grup. Lecţia cea mai de neuitat am învăţat-o pentru totdeauna în barul Los Almendros, într-o seară cînd sosisem de curînd, iar Alvaro şi cu mine ne-am încurcat în hăţişurile unei discuţii despre Faulkner. Singurii martori la masă erau German şi Alfonso, şi s-au ţinut deoparte într-o tăcere de marmură ce a atins extreme insuportabile. Nu-mi amintesc în ce moment, ameţit de furie şi de rachiu tare, l-am sfidat pe Alvaro să sfîrşim discuţia luîndu-ne la bătaie. Amîndoi am dat să ne ridicăm de la masă şi să ne repezim în mijlocul străzii, cînd vocea impasibilă a lui German Vargas ne-a oprit dintr-o dată cu o lecţie pe viaţă:

- Cel care se ridică primul a şi pierdut.

Nici unul nu avea pe atunci treizeci de ani. Eu, cu douăzeci şi trei de ani împliniţi, eram cel mai mic din grup, şi fusesem adoptat de ei de cînd venisem să mă stabilesc aici în decembrie anul trecut. Dar la masa lui don Ramon Vinyes ne comportam toţi patru ca promotorii şi propăşitorii credinţei, veşnic împreună, vorbind de aceleaşi lucruri şi bătîndu-ne joc de toate, şi atît de dispuşi să contrazicem mereu, încît ajunseserăm pînă la urmă să fim văzuţi de parcă eram numai unul.

Singura femeie pe care o consideram ca făcînd parte din grup era Meira Delmar, care se iniţia în avîntul poeziei, dar stăteam de vorbă cu ea numai în rarele ocazii în care ieşeam de pe orbita noastră de apucături rele. Seratele de la ea acasă, cu scriitori şi artişti faimoşi în trecere prin oraş, erau de neuitat. Altă prietenă care dispunea de mai puţin timp şi care apărea mai rar era pictoriţa Cecilia Porras, care venea de la Cartagena din cînd în cînd şi ne însoţea în periplele noastre nocturne, căci nu-i păsa nici cît negru sub unghie că femeile erau prost văzute prin cafenele de beţivani şi case de pierzanie.

Noi, cei din grup, ne întîlneam de două ori pe zi la librăria „Mundo", care a ajuns pînă la urmă un centru de întruniri literare. Era o oază de pace în vacarmul de pe strada San Blas, artera comercială zgomotoasă şi arzătoare pe unde se golea centrul oraşului la şase după-amiaza. Alfonso şi cu mine scriam pînă pe înserat în biroul nostru vecin cu sala redacţiei ziarului *El Heraldo,* ca nişte elevi silitori, el -editorialele lui temeinice, iar eu - notele mele împrăştiate. Adesea schimbam între noi idei de la o maşină de scris la alta, ne împrumutam adjective, ne consultam în privinţa

unor date cu dus-întors pînă într-atît, încît în unele cazuri era greu de ştiut cui îi aparţinea un paragraf sau altul.

Viaţa noastră zilnică a fost mai întotdeauna previzibilă, cu excepţia nopţilor de vineri cînd ne lăsam în voia inspiraţiei şi uneori o ţineam tot aşa pînă la micul dejun de luni. Dacă aveam chef, toţi patru ne dedam unei peregrinări literare fără frîu şi fără măsură, începeam la *Al treilea om* cu meşteşugarii din cartier şi cu mecanicii dintr-un atelier de automobile, pe lîngă funcţionari publici într-o ureche şi alţii care erau tot cam aşa, dar ceva mai puţin. Cel mai ciudat dintre toţi era un hoţ de prin case care sosea cu puţin înainte de miezul nopţii în uniformă de lucru: colanţi, pantofi de tenis, şapcă de jucător de pelotă şi o geantă cu scule uşoare. Cineva l-a surprins furînd la el acasă şi a reuşit să-i facă o poză pe care a publicat-o în ziar, cu speranţa să-l identifice careva. Tot ce a obţinut au fost mai multe scrisori de la cititori indignaţi că-i lovesc sub centură pe bieţii borfaşi.

Hoţul avea o vocaţie literară bine asumată, nu pierdea un cuvînt din discuţiile despre ană şi despre cărţi, şi ştiam că este autorul sfios al unor poeme de dragoste pe care le recita pentru clientelă cînd nu eram noi. După miezul nopţii pleca să fure în cartierele de sus, de parc-ar fi mers la slujbă, şi după trei sau patru ceasuri ne aducea drept cadou cîteva flecuşteţe luate din captura principală. „Pentru fetiţe", ne spunea, fără să ne întrebe măcar dacă le aveam. Cînd o carte îi atrăgea atenţia o lua şi ne-o dăruia, iar dacă merita o donam apoi bibliotecii departamentale pe care o conducea Meira Delmar.

Lecţiile acelea itinerante ne aduseseră o reputaţie tulbure printre cumetrele cumsecade pe care le întîlneam cînd ieşeau de la biserică de la slujba de cinci şi care traversau pe

trotuarul celălalt ca să nu treacă pe lîngă beţivi dis-de-dimi-neaţă. Insă adevărul este că nu existau chefuri mai cinstite şi mai rodnice. Dacă cineva şi-a dat seama pe moment de acesta, acela am fost eu, cel care le ţineam isonul în strigătele lor ca de prin bordeluri, stîrnite de opera lui John Dos Passos sau de golurile pierdute de echipa „Deportivo Junior". Pînă într-atît, încît una dintre graţioasele hetaire de la „Pisica neagră", sătulă de o noapte întreagă plină de dispute gratuite, ne-a strigat cînd am trecut pe acolo:

- Dacă aţi face amor tot atîta cît strigaţi, noi ne-am scălda în aur!

Adesea ne duceam să vedem răsăritul în vreun bordel fără nume din cartierul chinezesc, unde a locuit ani de zile Orlando Rivera, Figurita, pe vremea cînd executa o pictură murală care a făcut epocă. Nu-mi amintesc de cineva care să vorbească mai fără noimă, cu privirea-i aiurită, barba de ţap şi bunătatea lui de orfan. Din şcoala primară i s-a năzărit să fie cubanez şi pînă la urmă a ajuns mai cubanez decît dacă s-ar fi născut în Cuba. Vorbea, mînca, picta, se îmbrăca, se îndrăgostea, dansa şi îşi trăia viaţa ca un cubanez, şi a murit ca un cubanez fără să fi cunoscut vreodată Cuba.

Nu dormea. Cînd îl vizitam dis-de-dimineaţă, cobora sărind de pe schele, mai pictat el însuşi decît zidul, înju-rînd în limbaj de *mambise*[1] în mahmureala de după marijuana. Alfonso şi cu mine îi aduceam articole şi povestiri ca să le ilustreze, şi trebuia să i le povestim cu voce tare pentru

că nu avea răbdare să le înţeleagă citindu-le. Făcea desenele într-o clipă în stil de caricatură, singurul în care

[1] Nume dat în secolul al XIX-lea luptătorilor din Cuba şi Santo Domingo pentru cucerirea independenţei faţă de Spania.

credea. Aproape întotdeauna îi ieşeau bine, deşi German Vargas spunea cînd era cu chef că desenele erau mult mai bune atunci cînd îi ieşeau prost.

Astfel era Barranquilla, un oraş care nu semăna cu nici un altul, mai ales din decembrie pînă în martie, cînd alizeele din nord domoleau căldura infernală a zilei cu rafale nocturne ce stîrneau vîrtejuri prin curţile caselor şi luau găinile pe sus. Rămîneau în viaţă numai hotelurile de o noapte şi cîrciumile de vaporeni împrejurul portului. Cîteva femei de stradă aşteptau nopţi întregi clientela veşnic nesigură de pe vapoarele fluviului. O orchestră de alămuri cînta un vals languros pe alee, dar nimeni n-o asculta din pricina strigătelor şoferilor care discutau despre fotbal printre taximetrele oprite în şir pe partea carosabilă a bulevardului Bolivar. Singurul local posibil era cafeneaua „Roma", o bodegă cu refugiaţi spanioli care nu închidea niciodată, pentru simplul motiv că nu avea uşi. Nu avea nici tavan, într-un oraş cu averse apocaliptice, dar n-am auzit vreodată să se spună că a renunţat cineva să mai mănînce nişte *tortilla*[1] sau să încheie o afacere din pricina ploii. Era un loc liniştit în aer liber, cu măsuţe rotunde vopsite în alb şi scăunele de fier sub bolta salcîmilor înfloriţi. La ora unsprezece, cînd se închideau ziarele de dimineaţă, *El Heraldo* şi *La Prensa,* redactorii de noapte veneau aici ca să mănînce. Refugiaţii spanioli erau de la şapte, după ce ascultaseră acasă jurnalul de la radio al profesorului Juan Jose Perez Domenech, care continua să dea veşti despre războiul civil spaniol după doisprezece ani de cînd îl pierduseră. Intr-o noapte norocoasă, scriitorul Eduardo Zalamea a poposit

[1] Un fel de omletă tradiţională spaniolă, din cartofi, ceapă şi ouă (şi, facultativ, alte ingrediente).

aici întorcîndu-se din La Guajira şi şi-a tras un glonţ de revolver în piept, fără consecinţe grave. Masa a rămas ca o relicvă istorică pe care chelnerii le-o arată turiştilor fără să-i lase să se aşeze la ea. După mai mulţi ani, Zalamea şi-a publicat mărturia acestei aventuri nefericite în *Patru ani la bordul propriei fiinţe,* un roman care a deschis orizonturi de nebănuit generaţiei noastre.

Eu eram cel mai nevoiaş din grup şi de multe ori m-am refugiat în cafeneaua „Roma", ca să scriu pînă în zori într-un colţ retras, căci ambele mele slujbe laolaltă aveau virtutea paradoxală de a fi importante şi prost plătite. Acolo mă surprindea răsăritul soarelui, citind cu îndîrjire, şi cînd mă îmboldea foamea luam o ceaşcă de ciocolată concentrată şi un sandviş cu şuncă spaniolă de calitate, şi mă plimbam o dată cu cea dintîi geană de lumină a zorilor pe sub copacii înfloriţi de pe bulevardul Bolivar. In primele

săptămîni scrisesem pînă foarte tîrziu în redacţia ziarului şi dormi-sem cîteva ceasuri în sala pustie a redacţiei sau pe rolele de hîrtie pentru tipar, însă cu timpul m-am văzut obligat să caut un loc mai puţin original.

Soluţia, ca atîtea altele din viitor, mi-a fost dată de veselii taximetrişti de pe bulevardul Bolivar, care mi-au vorbit de un hotel de o noapte la patru străzi de catedrală, unde se dormea singur sau însoţit pentru un peso şi jumătate. Clădirea era foarte veche, dar bine întreţinută, pe socoteala curvuliţelor care dădeau tîrcoale pe bulevardul Bolivar de la şase seara, pîndind iubiri rătăcite. Portarul se numea Lâcides. Avea un ochi de sticlă cu axul strîmb şi se bîlbîia din timiditate, şi mi-l aduc încă aminte cu aceeaşi imensă recunoştinţă încă din prima noapte cînd am sosit. Aruncă acel peso şi cincizeci de centime în sertarul de la

tejghea, plin cu biletele răzleţe şi mototolite din primele ore ale nopţii, şi-mi dădu cheia camerei cu numărul şase.

Niciodată nu stătusem într-un loc atît de liniştit. Se auzeau cel mult paşii înfundaţi, un zvon de neînţeles şi, foarte rar, scîrţîitul neliniştitor al balamalelor ruginite. Dar nici o şoaptă, nici un suspin: nimic. Singurul lucru greu de suportat era căldura ca de cuptor din pricina ferestrei închise cu bare de lemn.

Totuşi, încă din prima noapte l-am citit cu mare spor pe William Irish, aproape pînă s-a crăpat de ziuă.

Fusese reşedinţa unor armatori de odinioară, cu coloane placate cu alabastru şi frize cu foiţe de alamă aurită, ce se întindea de jur împrejurul unei curţi interioare acoperite cu un vitraliu păgîn care iradia o lumină de seră. La parter se aflau birourile notariale ale oraşului. La fiecare dintre cele trei etaje ale clădirii iniţiale erau şase încăperi spaţioase de marmură, transformate în cămăruţe de carton, la fel cu a mea, unde noaptea îşi făceau învîrtelile femeile de stradă din zonă. Locul acela fericit unde-ţi rupeai gîtul avusese odinioară numele de Hotel New York, iar Alfonso Fuenmayor l-a botezat mai tîrziu Zgîrie-nori, în amintirea sinucigaşilor care prin anii aceia se aruncau de pe terasele de la Empire State.

Oricum, miezul vieţii noastre era librăria „Mundo", la amiază şi la şase după-masa, în partea cea mai aglomerată de pe strada San Blas. German Vargas, prieten apropiat al proprietarului, don Jorge Rondon, l-a convins să deschidă localul acela care, în puţină vreme, a ajuns centrul de întîl-nire al ziariştilor, scriitorilor şi politicienilor tineri. Rondon era lipsit de experienţă în branşă, dar a învăţat repede şi cu un entuziasm şi o generozitate care l-au transformat într-un mecena de neuitat. German, Alvaro şi Alfonso i-au fost

sfătuitori în comenzile de cărţi, mai ales în privinţa noutăţilor de la Buenos Aires, unde editorii începuseră să traducă, să publice şi să difuzeze în masă noutăţile literare din toată lumea de după cel de-Al Doilea Război Mondial. Graţie lor puteam citi la timp cărţile care altfel nu ar fi ajuns în oraş. Ei înşişi stîrneau entuziasmul clientelei şi au reuşit să facă în aşa fel încît Barranquilla să fie din nou centrul de lectură care decăzuse de ani de zile, cînd încetase să mai existe librăria faimoasă a lui don Ramon.

N-a trecut multă vreme de la sosirea mea şi am şi intrat în confreria aceea care aştepta comis-voiajorii editurilor argentiniene ca pe trimişii cerului. Mulţumită lor am ajuns admiratori precoce ai lui Jorge Luis Borges,

Julio Cortazar, Felisberto Hernandez şi ai romancierilor englezi şi americani traduşi cu măiestrie de echipa Victoriei Ocampo. *Făurirea unui rebel,* de Arturo Barea, a fost primul mesaj dătător de speranţă dintr-o Spanie redusă la tăcere de două războaie. Unul dintre comis-voiajori, punctualul Guillermo Davalos, avea bunul obicei de a ni se alătura în chefurile acelea nocturne şi de a ne dărui listele sale cu noutăţi după ce-şi termina treburile în oraş.

Grupul, care locuia departe de centru, nu se ducea seara la cafeneaua „Roma" decît din motive concrete. Pentru mine, în schimb, însemna casa pe care n-o aveam. Lucram dimineaţa în liniştita redacţie de la *El Heraldo,* mîncam de prînz cum puteam, cînd puteam şi unde puteam, dar mai întotdeauna invitat în cadrul grupului de prieteni buni şi de politicieni interesaţi. După-amiaza scriam „Girafa", articolul meu zilnic, precum şi orice alt text de ocazie. La amiază şi la şase după-masa eram cel mai punctual la librăria „Mundo". Aperitivul de la prînz, pe care grupul l-a luat ani de zile la cafeneaua Colombia, s-a mutat mai tîrziu la

cafeneaua „Japy", pe trotuarul de vizavi, fiindcă era cel mai aerisit şi cel mai vesel local de pe strada San Blas. O foloseam pentru vizite, ca birou pentru afaceri, interviuri şi ca un loc potrivit de întîlnire.

Masa lui don Ramon la „Japy" avea nişte reguli inviolabile impuse de uzanţă. El sosea cel dintîi datorită programului său de învăţător pînă la patru după-amiaza. Nu încăpeam mai mulţi de şase la masă. Ne aleseserăm locurile în raport cu al său şi se considera de prost-gust să aduci alte scaune acolo unde nu mai aveau loc. In virtutea vechimii şi calităţii prieteniei sale, German s-a aşezat la dreapta lui încă din prima zi. Era cel însărcinat cu treburile lui materiale. I le rezolva chiar dacă el nu i le încredinţa, căci înţeleptul avea vocaţia înnăscută de a nu se înţelege defel cu viaţa practică. Pe vremea aceea, problema principală era vînzarea cărţilor lui bibliotecii departamentale şi lichidarea altor lucruri înainte de plecarea la Barcelona. Mai mult decît un secretar, German părea un fiu bun.

Legăturile lui don Ramon cu Alfonso, în schimb, se întemeiau pe probleme literare şi politice mai dificile. Cît despre Alvaro, întotdeauna mi s-a părut că se inhiba cînd îl găsea singur la masă şi avea nevoie de prezenţa celorlalţi ca să înceapă să-şi ia zborul. Singura fiinţă omenească avînd dreptul să stea la masă oriunde era Jose Felix. Seara, don Ramon nu se ducea la „Japy", ci la cafeneaua „Roma" din apropiere, cu prietenii săi din exilul spaniol.

Eu am fost ultimul care am ajuns la masa lui şi încă din prima zi m-am aşezat fără nici un drept pe scaunul lui Alvaro Cepeda cîtă vreme acesta se afla la New York. Don Ramon m-a primit ca pe un discipol în plus pentru că îmi citise povestirile din *El Espectador.* Insă nu mi-aş fi închipuit niciodată că voi ajunge să am atîta încredere în el, încît să-l

rog să-mi împrumute banii pentru călătoria la Aracataca împreună cu mama. Puţin mai tîrziu, printr-o coincidenţă de neconceput, am avut prima şi singura discuţie numai noi doi, cînd eu am venit la „Japy" mai devreme decît ceilalţi ca să-i dau înapoi fără martori cei şase pesos pe care mi-i împrumutase.

- Salut, geniule, mi-a zis ca întotdeauna. Dar ceva de pe chipul meu l-a alarmat: Eşti bolnav?

- Cred că nu, domnule, i-am spus, tulburat. De ce?

- Te găsesc tras la faţă, răspunse el, dar nu mă lua în seamă, zilele astea toţi *smtemfotuts del cui*[1].

îşi puse cei şase pesos în portofel cu un gest reticent, de parc-ar fi fost bani ajunşi îndoielnic în mîna lui.

- Ţi-i primesc, mă lămuri îmbujorat la faţă, ca amintire a unui tînăr foarte sărac, care a fost în stare să-şi plătească o datorie fără să-i fie cerută.

N-am ştiut ce să spun, cufundat într-o tăcere care mi s-a părut grea ca plumbul în vacarmul salonului. Niciodată n-am visat la norocul de a mă bucura de întîlnirea aceea. Aveam impresia că, în taifasul colectiv, fiecare aducea mica sa contribuţie la hărmălaia din jur şi virtuţile şi lipsurile fiecăruia se confundau cu ale celorlalţi, dar niciodată nu mi-a trăsnit prin minte că puteam vorbi doar eu despre artă şi glorie cu un bărbat care trăia de mulţi ani într-o enciclopedie. De multe ori, dis-de-dimineaţă, în vreme ce citeam în singurătatea camerei mele, plăsmuiam dialoguri incitante pe care aş fi vrut să le port cu el în legătură cu îndoielile mele literare, dar care se risipeau fără urmă la lumina soarelui. Timiditatea mi se agrava cînd Alfonso năvălea cu una dintre ideile sale colosale sau cînd German

[1] In catalană în original: „întors pe dos".

dezaproba vreo opinie grăbită a învăţătorului, sau cînd Alvaro răguşea tot vorbindu-ne de un proiect care ne scotea din sărite.

Din fericire, în ziua aceea la „Japy" don Ramon a luat iniţiativa de a mă întreba cum îmi mergea cu lecturile. Pe atunci citisem tot ce am putut găsi din generaţia pierdută, în spaniolă, cu o atenţie deosebită faţă de Faulkner pe care îl cercetam cu o minuţiozitate sîngeroasă ca o lamă de ras, din pricina ciudatei mele temeri că, la urma urmelor, n-ar fi decît un retoric şiret. După ce-am spus-o m-a înfiorat sfiala să nu pară o provocare şi-am încercat să nuanţez, însă don Ramon nu mi-a lăsat timp.

- Nu-ţi face griji, Gabito, îmi răspunse, impasibil. Dacă Faulkner ar fi la Barranquilla, ar sta la masa asta.

Pe de altă parte era uimit că Ramon Gomez de la Serna mă interesa atît de mult, încît îl menţionam în „Girafa" alături de alţi romancieri consacraţi. L-am lămurit că n-o făceam pentru romanele lui căci, în afară de *Vila cu trandafiri,* care îmi plăcuse grozav, nu mă interesa la el decît îndrăzneala spiritului şi talentul verbal, dar numai ca gimnastică ritmică pentru a învăţa să scriu. In acest sens nu-mi amintesc de un gen mai

inteligent decît faimoasele *greguertas*[1]. Don Ramon mă întrerupse cu zîmbetu-i muşcător:

- Primejdia pentru dumneata e că, fără să-ţi dai seama, poţi învăţa şi să scrii prost.

Totuşi, înainte de a închide subiectul a recunoscut că, în ciuda harababurii sale fosforescente, Gomez de la Serna era un poet adevărat. Aşa erau replicile sale, prompte şi

[1] Imagini în proză care prezintă o viziune personală si surprinzătoare a unui aspect al realităţii, inventate şi denumite astfel de scriitorul spaniol Ramon Gomez de la Serna, în jurul anului 1912.

înţelepte, şi abia dacă mă ţineau nervii să le asimilez, orbit de teama să nu întrerupă cineva acea ocazie unică. Dar el ştia cum să procedeze. Chelnerul lui obişnuit îi aduse Coca-Cola de la unsprezece şi jumătate, iar el păru să nu-şi dea seama, dar o bău sorbind-o cu paiul de hîrtie, fără să-şi întrerupă explicaţiile. Majoritatea clienţilor îl salutau cu voce tare din uşă: „Ce mai faceţi, don Ramon?" Iar el le răspundea fără a-i privi, cu o fîlfîire a mîinii lui de artist.

Pe cînd vorbea, don Ramon se uita pe furiş la mapa de piele pe care o ţineam strîns cu amîndouă mîinile, ascultîn-du-l. Cînd îşi termină de băut prima Coca-Cola, răsuci paiul în chip de tirbuşon şi comandă o a doua. Am cerut şi eu una, ştiind prea bine că la masa aceea fiecare îşi plătea partea lui. In sfîrşit, m-a întrebat ce era cu mapa misterioasă, de care mă agăţăm ca un naufragiat de o scîndură.

I-am spus adevărul: era primul capitol, încă în ciornă, al romanului pe care-l începusem la întoarcerea de la Cata-ca împreună cu mama. Cu o îndrăzneală de care niciodată n-aveam să mai fiu în stare nici măcar într-un moment de răspîntie între viaţă şi moarte, am pus pe masă mapa deschisă în faţa lui, ca o provocare inocentă, îşi fixă asupra mea pupilele-i diafane de un albastru primejdios şi mă întrebă, puţin uimit:

- îmi dai voie?

Era scris la maşină cu nenumărate corecturi, pe benzi de hîrtie de tipar îndoite ca un burduf de acordeon. El îşi puse fără grabă ochelarii de citit, desfăcu fîşiile de hîrtie cu o artă profesională şi le aranja pe masă. Citi fără un gest, fără o nuanţă pe chip, fără o schimbare în respiraţie, cu smocul de păr ca de papagal moţat abia clătinat de ritmul gîndurilor sale. Cînd a terminat două fîşii întregi le îndoi la loc în linişte cu o măiestrie medievală şi închise mapa. Atunci îşi puse ochelarii în etui şi îl vîrî în buzunarul de la piept.

- Se vede că e un material brut încă, precum e şi normal, îmi spuse el cu mare simplitate. Dar merge bine.

A făcut cîteva comentarii marginale asupra mînuirii timpurilor, care era problema mea crucială şi, neîndoios, cea mai dificilă, şi a adăugat:

- Dumneata trebuie să fii conştient că drama s-a şi petrecut şi că personajele nu se află acolo decît pentru a o evoca, aşa încît trebuie să te lupţi cu două timpuri.

După o seamă de precizări tehnice pe care n-am izbutit să le valorez din pricina lipsei de experienţă, m-a sfătuit ca oraşul din roman să nu se numească Barranquilla, cum hotărîsem eu în ciornă, fiindcă era un nume atît de condiţionat de realitate, încît avea să-i lase cititorului foarte puţin spaţiu de visare. Şi a terminat pe tonul său glumeţ:

- Sau fă pe prostul şi aşteaptă să-ţi pice numele din cer. La urma urmelor, Atena lui Sofocle nu a fost nicicînd cea a Antigonei.

Dar am ţinut pentru totdeauna seama, cuvînt cu cu-vînt, de fraza cu care s-a despărţit de mine în seara aceea:

- Iţi mulţumesc pentru deferentă şi o să te răsplătesc cu un sfat: nu arăta niciodată nimănui ciorna a ceva ce scrii.

A fost singura mea conversaţie cu el între patru ochi, dar a meritat cît toate celelalte, pentru că a plecat la Barcelona pe 15 aprilie 1950, cum plănuia de mai bine de un an, împuţinat de costumul de stofă neagră şi de pălăria de magistrat. Parcă am fi condus un copil de şcoală la aeroport. O ducea bine cu sănătatea şi era perfect lucid la cei şaizeci şi opt de ani ai săi, dar toţi cei care I-am însoţit ne-am luat rămas-bun ca de la cineva care se întorcea pe pămîntul natal spre a asista la propria înmormîntare.

Doar a doua zi, cînd ne-am adunat la masa noastră de la „Japy", ne-am dat seama cît de gol era scaunul lui, pe care

nimeni nu s-a hotărît să se aşeze pînă nu am căzut de acord să fie German. Am avut nevoie de mai multe zile să ne obişnuim cu noul ritm al discuţiilor cotidiene, pînă cînd a sosit prima scrisoare de la don Ramon, scrisă cu caligrafia-i minuţioasă, cu cerneală violet şi mi s-a părut că-i auzim glasul. Aşa a început o corespondenţă cu toţi prin intermediul lui German, frecventă şi susţinută, în care povestea foarte puţin despre viaţa lui şi mult despre o Spanie pe care avea s-o considere drept pămînt duşman cît timp trăia Franco, menţinînd despotismul spaniol asupra Cataloniei.

Ideea săptămânalului era a lui Alfonso Fuenmayor şi data de multă vreme, dar am impresia că a fost precipitată de călătoria înţeleptului catalan. Adunaţi să vorbim despre asta în cafeneaua „Roma", trei seri mai tîrziu, Alfonso ne-a informat că avea totul pregătit pentru lansare. Avea să fie un săptămînal de dimensiuni mai mici decît ale unui ziar obişnuit, de douăzeci de pagini, cu caracter jurnalistic şi literar, al cărui nume - *Cronica* - nu va spune prea mult nimănui. Nouă înşine ni se părea o nebunie: după patru ani, fără să poată face rost de mijloace de acolo unde existau din belşug, Alfonso Fuenmayor le-a obţinut de la meşteşugari, mecanici de automobile, magistraţi la pensie, ba chiar şi de la cîrciumari complici care. au acceptat să plătească anunţurile publicitare pentru rom din trestie de zahăr. Existau însă raţiuni să ne gîndim că avea să fie bine primită într-un oraş care, cu toate mulţimile industriale şi fumurile sale civice, menţinea vie devoţiunea faţă de poeţi.

In afară de noi aveau să fie puţini colaboratori permanenţi. Singurul profesionist cu o experienţă considerabilă era Carlos Noguera - Bardul Osio - un poet şi ziarist care degaja o simpatie cu totul proprie şi avea un trup ieşit din comun, funcţionar guvernamental şi cenzor la *El Nacional,*

149unde lucrase cu Alvaro Cepeda şi cu German Vargas. Altul avea să fie Roberto (Bob) Prieto, un erudit insolit din înalta societate, care putea gîndi în engleză sau în franceză la fel de bine ca în spaniolă şi interpreta la pian diverse piese de mari maeştri. Cel mai puţin justificat de pe lista care i s-a năzărit lui Alfonso Fuenmayor a fost Julio Mărio Santodomingo. L-a impus fără rezerve datorită intenţiilor lui de a fi un om deosebit, dar puţini dintre noi înţelegeam de ce figura pe lista comitetului de redacţie, cînd el părea menit să fie un Rockefeller latin, inteligent, cult şi cordial, dar condamnat fără scăpare la nebuloasa puterii. Foarte puţini ştiau, cum o ştiam noi, cei patru fondatori ai revistei, că visul secret la cei douăzeci şi cinci de ani ai lui era să fie scriitor.

Directorul, cu totul îndreptăţit, urma să fie Alfonso. German Vargas avea să fie mai cu seamă marele reporter cu care eu speram să colaborez, nu cînd aş avea timp, căci n-am avut niciodată, ci cînd mi se va împlini visul să învăţ meseria. Alvaro Cepeda urma să trimită articole în orele sale libere de la Universitatea Columbia, din New York. La sfîrşitul cozii, nimeni nu era mai liber şi mai dornic decît mine să fie numit redactor-şef al unui săptămînal independent şi nesigur, şi aşa s-a şi întîmplat.

Alfonso avea rezerve în arhivă adunate de ani de zile şi mult material într-un stadiu avansat în ultimele şase luni, cu note editoriale, texte literare, reportaje magistrale şi promisiuni de anunţuri publicitare comerciale de la prietenii săi bogaţi. Redactorul-şef, fără orar fix şi cu o leafă mai bună decît a oricărui ziarist de categoria mea, dar condiţionată de cîştigurile viitoare, era pregătit să conducă revista cu mînă sigură şi la timp. In sfîrşit, sîinbăta următoare, cînd am intrat în cămăruţa noastră de la *El Heraldo,* la

cinci după-amiaza, Alfonso Fuenmayor nici măcar nu şi-a ridicat privirea ca să-şi termine editorialul.

- Dă-i zor cu aiurelile dumitale, maestre, îmi spuse, căci la începutul săptămînii viitoare iese *Cronica.*

Nu m-am speriat, fiindcă mai auzisem, fraza asta de două ori. Totuşi, a treia oară a mers strună. Cel mai mare eveniment jurnalistic al săptămînii - cu un avantaj absolut -fusese sosirea fotbalistului brazilian Heleno de Freitas la „Deportivo Junior", dar n-aveam să-l tratăm la concurenţă cu presa de specialitate, ci ca pe o ştire importantă de interes cultural şi social. *Cronica* n-avea să se lase etichetată prin acest fel de distincţii şi cu atît mai puţin fiind vorba de ceva atît de popular cum e fotbalul. Decizia a fost unanimă şi munca eficace.

Pregătiserăm atîtea materiale în aşteptare, că singurul de ultimă oră a fost reponajul cu Heleno, scris de German Vargas, maestru al genului şi un fanatic al fotbalului. Primul număr apăru la chioşcurile de vînzare dis-de-dimineaţă, sîmbătă, 29 aprilie 1950, de ziua Sfintei Cătălina de Siena, autoare de scrisori albastre în piaţa cea mai frumoasă de pe lume. *Cronica* s-a tipărit cu un moto de ultim moment, scris de mine şi pus chiar sub titlu: „Cel mai plăcut week-end al dumneavoastră". Ştiam că sfidam purismul indigest care domina în presa columbiană din acei ani, dar ce voiam să spunem cu acel moto nu avea un echivalent cu aceleaşi nuanţe în limba spaniolă. Coperta era un desen în culori reprezentîndu-l pe Heleno

de Freitas făcut de Alfonso Melo, singurul portretist dintre cei trei desenatori ai noştri.

Ediţia, în ciuda grabei din ultimele ore şi a lipsei unei campanii publicitare, s-a epuizat cu mult înainte ca redacţia în plen să ajungă la stadionul municipal a doua zi -

151propusesem, chiar dacă începînd cu a treia săptămînă rămăsese plutind în limbul propriei ambiguităţii.

Nu m-am descurajat. Călătoria la Cataca împreună cu mama, discuţia remarcabilă cu don Ramon Vinyes şi legătura mea intimă cu grupul de la Barranquilla îmi insu-flaseră un elan reînnoit care a durat veşnic. De atunci n-am cîştigat o centimă altfel decît cu maşina de scris şi asta mi se pare mai vrednic de apreciere decît s-ar putea crede, fiindcă primele drepturi de autor care mi-au îngăduit să trăiesc de pe urma povestirilor şi a romanelor mele mi-au fost plătite la patruzeci şi ceva de ani, după ce publicasem patru cărţi cu beneficii infime, înainte de asta viaţa mi-a fost întotdeauna tulburată de un hăţiş de capcane, fente şi amăgiri pentru a ocoli nenumăratele puncte de atracţie ce încercau să mă transforme în orice altceva în afară de scriitor.

O dată cu terminarea dezastrului din Aracataca, o dată cu moartea bunicului şi cu dispariţia a ceea ce a mai putut dăinui din întreprinderile sale incerte, noi, cei care trăiam din acestea, ne aflam în dorul lelii acum. Casa a rămas fără suflet de cînd nimeni n-a mai venit cu trenul. Mina şi Francisca Simodosea au fost luate sub ocrotirea Elvirei Carilllo, care s-a ocupat de ele cu o abnegaţie de roabă. Cînd bunica şi-a pierdut vederea şi raţiunea, părinţii mei au adus-o la ei ca să aibă măcar o viaţă mai bună pînă la moarte. Mătuşa Francisca, fecioară şi martiră, a continuat să debiteze obrăznicii insolite şi proverbe grosolane, împo-trivindu-se să dea cheile cimitirului şi brutăria unde făcea pîine sfinţită pentru biserică, invocînd argumentul că Dumnezeu ar fi chemat-o la El dacă asta i-ar fi fost voia. Intr-o bună zi, se aşeză în uşa camerei sale învăluită în cearşafu-rile-i imaculate şi se apucă să-şi coase propriul giulgiu, croit pe măsură, şi cu atîta măiestrie, că moartea a aşteptat mai bine de două săptămîni pînă totul a fost gata. In noaptea aceea s-a dus la culcare fără să-şi ia rămas-bun de la nimeni, fără nici un fel de boală sau de dureri, şi s-a trîntit în pat să moară într-o stare de sănătate cum nu se poate mai bună. Abia după aceea şi-au dat seama că în seara

155dinainte completase formularele de deces şi pusese la punct formalităţile propriei înmormîntări. Elvira Carrillo, care din a sa vrere nu cunoscuse nici ea bărbat, a rămas singură în pustietatea nesfîrşită a casei. O trezea la miezul nopţii spaima tusei veşnice din dormitoarele vecine, dar niciodată nu s-a lăsat, fiindcă era deprinsă să împărtăşească şi neliniştile stîrnite de viaţa supranaturala.

Dimpotrivă, fratele său geamăn, Esteban Carrillo, s-a păstrat lucid şi dinamic pînă la adînci bătrîneţi. Intr-un rînd, pe cînd luam gustarea de dimineaţă împreună cu el, mi-am amintit cu toate detaliile vizuale că pe tatăl lor încercaseră să-l arunce peste bord de pe şalupa din Cienaga, purtat pe umeri de mulţime şi azvîrlit în sus cu pătura, cum păţise Sancho Pânza cu cărăuşii. Pe atunci Papaleto murise şi i-am povestit amintirea unchiului Esteban, pentru că mi s-a părut amuzantă. Insă el s-a ridicat dintr-un salt, furios că nu i-o povestise nimeni de îndată ce se petrecuse şi doritor ca eu să reuşesc să-l identific în minte pe omul care stătuse de vorbă atunci cu bunicul, să-i spună cine erau cei care au vrut să-l înece. Nu înţelegea nici de ce Papaleto nu se apărase, căci era un trăgător de mîna întîi, care de-a lungul celor două războaie civile se aflase adesea în bătaia focului, care dormea cu revolverul sub pernă şi care pe vreme de pace omorîse în duel un duşman. In orice caz, mi-a spus Esteban, nu era niciodată prea tîrziu ca el şi fraţii lui să răzbune ocara. Era legea celor din Las Guajira: jignirea unui membru al familiei trebuia să fie plătită de toţi bărbaţii din familia agresorului. Atît de hotărît era unchiul Esteban, că a scos revolverul din centură şi l-a pus pe masă spre a nu pierde timp pînă termina cu întrebările. De atunci, ori de cîte ori ne întîlneam în peregrinările noastre, îi revenea speranţa că mi-aş fi amintit. Intr-o

seară, s-a înfiinţat în cămăruţa mea de la ziar, cam în perioada cînd apucasem să iscodesc trecutul familiei pentru un prim roman rămas neterminat, şi mi-a propus să facem împreună o investigaţie a atentatului. Nu s-a dat bătut niciodată. Ultima oară cînd l-am văzut în Cartagena de Indias, bătrîn şi cu inima slăbită, şi-a luat rămas-bun de la mine cu un zîmbet trist:

- Nu ştiu cum ai putut ajunge scriitor cu o memorie atît de proastă!

Cînd n-a mai fost nimic de făcut în Aracataca, tata ne-a dus să locuim din nou la Barranquilla, pentru a deschide altă farmacie fără să aibă o centimă drept capital, dar dis-punînd de un credit solid la angrosiştii care-i fuseseră asociaţi în afaceri anterioare. Nu era cea de a cincea farmacie, cum spuneam în familie, ci unica pe care dintotdeauna o duceam dintr-un oraş într-altul, după previziunile comerciale ale tatei: de două ori la Barranquilla, de alte două ori la Aracataca şi o dată la Since. In toate avusese beneficii precare şi datorii care puteau fi plătite. Familia fără bunici şi fără unchi, şi fără servitori s-a redus atunci la părinţi şi copii, care eram şase pe atunci - trei băieţi şi trei fete - în nouă ani de căsătorie.

M-am simţit tare tulburat de această noutate a vieţii mele. Fusesem la Barranquilla în mai multe rînduri, ca să-mi văd părinţii cînd eram mic şi întotdeauna în trecere, iar amintirile mele de atunci sînt foarte fragmentare. Prima vizită a fost la trei ani, cînd m-au dus cu ocazia naşterii surorii mele Margot. Mi-aduc aminte de duhoarea mîlului din port în zorii zilei, de o trăsură cu un cal al cărei vizitiu îi izgonea cu biciul pe hamalii care tot încercau să se suie pe capră, pe străzile triste şi pline de colb. Mi-aduc aminte de zidurile ocru şi de lemnul verde al uşilor şi al ferestrelor

157maternităţii unde s-a născut fetiţa, şi de aerul cu un pronunţat iz de medicament ce se simţea în cameră. Nou-născuta era într-un pat de fier foarte simplu, în fundul unei încăperi mohorîte, lîngă o femeie care neîndoios era mama; nu reuşesc să-mi amintesc însă decît o prezenţă fără chip care, întinzîndu-mi o mînă slăbită, a suspinat:

- Nu-ţi mai aduci aminte de mine!

Nimic altceva. Căci prima imagine concretă, limpede şi certă pe care o am despre ea datează de peste cîţiva ani, însă tot n-am izbutit s-o plasez în timp. Trebuie să fi fost în vreo vizită pe care a făcut-o la Aracataca după naşterea Aidei Roşa, cea de-a doua soră a mea. Eu stăteam în curte, jucîndu-mă cu un miel fătat de curînd, pe care Santos Villero mi-l adusese în braţe de la Fonseca, atunci cînd mătuşa Mama a venit în fugă şi m-a anunţat cu un strigăt ce mi s-a părut de spaimă:

- A venit mămica ta!

Mă duse, aproape trăgîndu-mă după sine, pînă în salon, unde toate femeile din casă şi cîteva vecine erau aşezate ca la priveghi pe scaune înşirate la perete. Discuţia s-a întrerupt la intrarea mea năvalnică. Am rămas încremenit în uşă, fără să ştiu care dintre toate era mama, pînă cînd ea îmi deschise braţele cu glasul cel mai drăgăstos de care îmi aduc aminte:

- Păi eşti acum un adevărat bărbat!

Avea un nas roman frumos, era demnă şi palidă, şi mai distinsă ca niciodată graţie modei din acel an: rochie de mătase de culoarea fildeşului cu talia la şolduri, mai multe şiraguri de perle, pantofi argintii cu baretă şi tocuri înalte, şi o pălărie de pai fin în formă de clopot, ca acelea de prin filmele mute. îmbrăţişarea mă învălui cu mireasma ei de neconfundat, pe care i-am simţit-o întotdeauna, şi o pală

de vinovăţie îmi înfiora trupul şi sufletul, pentru că ştiam că datoria mea era s-o iubesc, dar am simţit că nu era aşa.

In schimb, amintirea cea mai veche pe care o păstrez despre tata e verificată şi limpede de la l decembrie 1934, zi în care a împlinit treizeci şi trei de ani. L-am văzut intrînd cu paşi mari şi sprinteni în casa bunicilor din Cataca, îmbrăcat într-un costum de m alb şi cu canotieră. Cineva care l-a felicitat îmbrăţişîndu-l l-a întrebat cîţi ani împlinea. Nu i-am uitat niciodată răspunsul, pentru că în momentul acela nu l-am înţeles:

- Vîrsta lui Hristos.

M-am întrebat întotdeauna de ce amintirea aceea mi se pare atît de veche, dacă e sigur că pe atunci am stat adesea cu tata.

Nu locuiserăm nicicînd în aceeaşi casă, dar după naşterea lui Margot bunicii mei îşi făcură obiceiul să mă ducă la Barranquilla, aşa încît, cînd s-a născut Aida Roşa, eu eram mai puţin străin. Cred că a fost o casă fericită. Au avut acolo o farmacie şi mai tîrziu au deschis alta în centrul comercial. Am revăzut-o pe bunica Argemira, măicuţa Gime şi pe doi dintre copiii ei, Julio şi Ena, aceasta din urmă fiind foarte frumoasă, dar vestită în familie din pricina nenorocului. A murit la douăzeci şi cinci de ani, nu se ştie de ce, şi încă se mai spune că din pricina farmecelor făcute de un logodnic dispreţuit. Pe măsură ce creşteam, maica Gime mi se părea tot mai simpatică şi mai slobodă la gură.

In aceeaşi perioadă părinţii mi-au provocat un şoc emoţional care mi-a lăsat o cicatrice greu de şters. A fost în ziua în care mama a simţit un fior

de nostalgie şi s-a aşezat la pian să cînte *Cînd balul s-a sfîrşit,* celebrul vals al iubirii ei tainice, iar tatei i s-a năzărit ideea romantică de a scoate de la naftalină vioara s-o acompanieze, cu toate că îi lipsea

o coardă. Ea se adapta cu uşurinţă stilului lui de zori de zi plini de romantism şi cîntă mai bine ca niciodată, pînă cînd l-a privit cu satisfacţie peste umăr şi şi-a dat seama că el avea ochii plini de lacrimi. „De cine ţi-aduci aminte?" îl întrebă ea cu o inocenţă feroce. „De prima oară cînd l-arn cîntat împreună", răspunse el, inspirat de vals. Atunci mama lovi clapele cu amîndoi pumnii, furioasă: „N-a fost cu mine, făţarnicule! strigă în gura mare. Ştii prea bine cu cine l-ai cîntat şi plîngi acum din pricina ei!"

Nu spuse numele, nici atunci şi nici altă dată, dar strigătul ne-a făcut pe toţi să încremenim de groază oriunde ne aflam prin casă. Luis Enrique şi cu mine, cărora veşnic ne-a fost teamă din diferite raţiuni oculte, ne-am ascuns pe sub paturi. Aida a dat fuga la casa din vecini, iar Margot a făcut brusc o febră care a ţinut-o trei zile delirînd. Chiar şi fraţii mai mici erau obişnuiţi cu exploziile acelea de gelozie ale mamei, cu ochii în flăcări şi cu nasul roman ascuţit ca un brici. O văzuserăm cu o seninătate stranie dînd jos tablourile din salon şi spărgîndu-le unul după altul de podea, într-o zornăitoare grindină de sticlă. O surprinseserărn adulmecînd îmbrăcămintea tatălui meu bucată cu bucată, înainte de a o arunca în coşul de rufe de spălat. Nu s-a mai întîmplat nimic după seara cu duetul tragic, dar acordorul florentin a luat pianul să-l vîndă, iar vioara - împreună cu revolverul - a ajuns pînă la urmă să se strice în dulap.

Barranquilla era pe atunci un model al progresului civic, al liberalismului liniştit şi al convieţuirii politice.

Sfîrşitul războaielor civile de peste un secol ce devastaseră ţara de la cîştigarea independenţei faţă de Spania, iar mai tîrziu decăderea zonei bananiere, grav afectate de represiunea feroce care s-a înverşunat împotriva ei după greva cea mare, au fost factori decisivi în dezvoltarea şi progresul Columbiei.

Pe de altă parte, pînă atunci nimic nu se putea împotrivi spiritului întreprinzător al oamenilor de acolo. In 1919, tînărul industriaş Mărio Santodomingo - tatăl lui Juho Mărio - îşi cîştigase gloria obştească de a inaugura poşta aeriană naţională cu cincizeci şi şapte de scrisori într-un sac de pînză tare pe care l-a aruncat pe plaja de la Puerto Colombia, la cinci leghe de Barranquilla, dintr-un avion rudimentar, pilotat de americanul William Knox Martin. La sfîrşitul Primului Război Mondial a sosit un grup de aviatori germani - printre aceştia, Helmuth von Krohn - care au stabilit rute aeriene cu Junkers F-l3, primele amfibii ce străbăteau fluviul Magdalena ca nişte cosaşi providenţiali cu şase pasageri întreprinzători şi sacii poştei. Acesta a fost embrionul Societăţii Columbiano-Germane de Transport Aerian, SCADTA, una dintre cele mai vechi din lume.

Ultima noastră mutare la Barranquilla n-a însemnat pentru mine doar o simplă schimbare de oraş şi de casă, ci şi o schimbare de tată la unsprezece ani. Cel nou era un om minunat, dar cu un simţ al autorităţii paterne foarte diferit de cel care ne făcuse fericiţi pe Mărgărita şi pe mine

în casa bunicilor. Obişnuiţi să fim propriii stăpîni, ne-a venit tare greu să ne adaptăm la un regim străin. Privit din unghiul său cel mai vrednic de laudă şi cel mai emoţionant, tata a fost un autodidact în toată puterea cuvîntului şi cititorul cel mai nesăţios din cîţi am cunoscut, însă în acelaşi timp, cel mai puţin metodic. De cînd renunţase la Facultatea de Medicină, se consacrase cercetării de unul singur în domeniul homeopatici, care pe vremea aceea nu cerea vreo pregătire universitară, şi şi-a luat licenţa cu onoruri. In schimb, nu avea tăria de caracter a mamei pentru a depăşi momentele de criză. Le-a petrecut pe cele mai grele în hamacul de la el din cameră, citind orice hîrtie tipărită îi

cădea în mînă şi rezolvînd cuvinte încrucişate. Dar problema lui cu realitatea era insolubilă. Avea o devoţiune aproape mitică pentru cei bogaţi, dar nu pentru cei la care bogăţia nu era explicabilă, ci doar pentru cei care îşi făcuseră averea prin talent şi cinste. Stînd treaz în hamacul său chiar şi în toiul zilei, aduna averi colosale în gînd de pe urma unor afaceri atît de simple, că nu putea înţelege cum de nu-i veniseră în minte mai devreme. Ii plăcea să dea drept exemplu averea cea mai ciudată de care a auzit în toată provincia Darien: o crescătorie de scroafe care au fătat de curînd, întinsă pe două sute de leghe. Insă magazinele universale insolite visate de el nu se întîlneau pe meleagurile unde trăiam noi, ci prin paradisuri pierdute de care auzise vorbindu-se în peregrinările sale de telegrafist. Totala sa lipsă de realism ne-a ţinut cu sufletul la gură printre dezastre şi recidive, şi cu lungi perioade în care nu ne-au picat din cer nici măcar firimiturile plinii de toate zilele. Oricum, părinţii ne-au învăţat să ne bucurăm de momentele bune şi să le îndurăm pe cele rele, cu o supunere şi cu o demnitate de catolici de modă veche.

Singura experienţă care îmi mai lipsea era să călătoresc doar eu cu tata şi am avut din plin parte de aşa ceva cînd m-a luat la Barranquilla să-l ajut să-şi instaleze farmacia şi să pregătească venirea familiei. M-a surprins că, atunci cînd eram singuri, mă trata ca pe un om mare, cu dragoste şi cu respect, încredinţîndu-mi chiar sarcini ce nu păreau uşoare pentru anii mei, dar pe care le-am îndeplinit cu bine şi cu încîntare, chiar dacă el n-a fost totdeauna de acord. Avea obiceiul să ne povestească istorii petrecute în copilăria lui, în satul natal, dar le repeta an după an pentru cei născuţi între timp, aşa încît îşi pierdeau treptat hazul pentru cei care le ştiam, iar noi, cei mai mari, ne sculam cînd începea

să le povestească după prînz. Intr-una din crizele sale de sinceritate, Luis Enrique l-a jignit spunîndu-i cînd a dat să se retragă:

- Să-mi ziceţi şi mie cînd o să moară iar bunicul.

Ieşirile acelea spontane îl exasperau pe tata şi înmulţeau motivele ca Luis Enrique **să** fie trimis la casa de corecţie din Medellin. Dar cu mine la Barranquilla a devenit alt om. Şi-a dat uitării repertoriul de anecdote populare şi-mi povestea episoade interesante din viaţa lui grea împreună cu maică-sa, despre zgîrcenia legendară a tatălui său şi despre dificultăţile pe care le-a întîmpinat ca să studieze. Amintirile acelea mi-au îngăduit să-i

suport mai lesne unele dintre capricii şi să desluşesc cîteva dintre purtările sale de neînţeles.

Pe vremea aceea vorbeam despre cărţi citite şi bune de citit şi ne-am făcut de pe tarabele mizere din tîrg o provizie straşnică de povestiri cu Tarzan şi cu detectivi, şi cu războaie spaţiale. Insă am fost şi pe punctul de a deveni victima simţului său practic, mai ales cînd a hotărît să mîncăm o singură dată pe zi. Prima noastră ciocnire a avut loc atunci cînd m-a surprins umplînd cu apă minerală şi chifle golurile dinspre seară, după şapte ore de la prînz, şi n-am ştiut să-i spun de unde scosesem banii să le cumpăr. Nu m-am încumetat să-i mărturisesc că mama îmi dăduse cîţiva pesos pe ascuns, prevăzînd regimul călugăresc impus de el în călătoriile sale. Complicitatea aceea cu mama s-a prelungit atîta timp cît ea a dispus de bani. Cînd am fost intern la liceu, îmi punea în geamantan diverse obiecte de baie şi toaletă, ca şi o avere de zece pesos într-o cutie de săpun Reuter, cu iluzia că aş deschide-o într-un moment cînd voi fi la ananghie. Aşa s-a şi întîmplat, căci pe vremea

cînd învăţam departe de casă orice moment era ideal pentru a găsi zece pesos.

Tata se descurca în aşa fel încît să nu mă lase singur noaptea în farmacia din Barranquilla, dar soluţiile lui nu erau întotdeauna cele mai amuzante pentru cei doisprezece ani ai mei. Vizitele nocturne pe la familiile prietene mi se păreau istovitoare, fiindcă acelea care aveau copii de vîrsta mea îi obligau să se culce la opt şi mă lăsau pradă plictiselii şi somnului în pustiul acela de trăncăneală de societate, într-o seară, se vede că am adormit în vizită la familia unui medic prieten şi n-am ştiut cum şi nici la ce oră m-am pomenit mergînd pe o stradă necunoscută. N-aveam nici cea mai mică idee unde mă aflam, nici cum ajunsesem acolo, şi totul s-a putut înţelege numai ca un act de som-nambulism. Nu exista nici un precedent în familie şi nici nu s-a mai repetat pînă astăzi, dar continuă să fie singura explicaţie posibilă. Primul lucru care m-a surprins cînd m-am deşteptat a fost vitrina unei frizerii cu oglinzi lucitoare unde erau serviţi trei sau patru clienţi, sub un ceas care arăta opt şi zece, o oră de neconceput pentru ca un copil de vîrsta mea să se afle singur pe stradă. Buimăcit de frică, am confundat numele familiei la care eram în vizită şi nu-mi aduceam bine aminte nici unde era casa, dar nişte trecători au putut să descurce iţele şi să mă ducă la adresa corectă. Am găsit familia şi vecinii în stare de panică, fă-cînd tot felul de presupuneri în legătură cu dispariţia mea. Tot ce ştiau despre mine e că mă ridicasem de pe scaun în mijlocul conversaţiei şi au crezut că mă dusesem la baie. Explicaţia cu somnambulismul n-a convins pe nimeni şi cu atît mai puţin pe tata, care a înţeles, fără să-şi piardă prea mult timp, că totul era o năzbîtie care s-a terminat prost pentru mine.

Din fericire, am reuşit să mă reabilitez după cîteva zile într-o altă casă, unde m-a lăsat într-o seară cînd se ducea la o cină de afaceri. Familia era în păr şi numai urechi la un concurs popular de ghicitori difuzat

la Radio Atlantice, la care chiar atunci se transmitea una ce părea de nedezlegat: „Care e vietatea ce-şi schimbă numele atunci cînd se întoarce pe spate?"

Printr-o minune cerească eu citisem răspunsul chiar în după-amiaza aceea, în ultima ediţie a *Almanahului Bristol,* şi mi se păruse o glumă proastă: singura vietate care îşi schimbă numele este gîndacul *escarabajo,* fiindcă atunci cînd se întoarce pe spate devine *escararriha*[1]*.* I-am spus-o în secret uneia dintre fetele din casă şi cea mare s-a năpustit la telefon şi a dat răspunsul corect postului Atlântico. A cîştigat premiul întîi, care ar fi fost de-ajuns ca familia să plătească trei luni chiria casei: o sută de pesos. Salonul s-a umplut de vecini gălăgioşi care ascultaseră programul şi se repeziră să le felicite pe cîştigătoare, dar familia era interesată, mai mult decît de bani, de victoria în sine la un concurs care a făcut epocă printre emisiunile de radio de pe coasta carai-biană. Nimeni nu şi-a amintit că eram şi eu acolo. Cînd tata a venit să mă ia, s-a alăturat veseliei familiei şi a închinat pentru victorie, dar nimeni nu i-a povestit cine fusese adevăratul cîştigător.

Altă cucerire a acelei perioade a fost promisiunea făcută de tata de a mă duce numai pe mine la matineul de duminică la Teatrul Colombia. Pentru prima oară se dădeau seriale, cîte un episod în fiecare duminică, şi se crea o tensiune care

[1] Joc de cuvinte intraductibil, întemeiat pe a doua parte a cuvîntu-lui *escarabajo* „gîndac", căci *bajo* înseamnă „jos", iar prin întoarcerea pe spate a gîndacului numele său devine *escararriba, arriba* însem-nînd „sus".

nu-ţi îngăduia nici o clipă de linişte în timpul săptămînii. *Invazia din Mongo* a fost prima epopee interplanetară pe care am putut-o înlocui în inima mea, numai după mulţi ani, cu *Odiseea spaţiala* a lui Stanley Kubrick. Insă cinematograful argentinian, cu filmele lui Carlos Gardel şi Libertad Lamarque, le-a învins pînă la urmă pe toate celelalte.

In mai puţin de două luni am terminat de instalat farmacia, am găsit casa unde să stea familia şi ani şi mobilat-o. Cea dintîi se afla la o răspîntie foarte aglomerată, chiar în centrul comercial şi la numai patru străzi de bulevardul Bolivar. Casa, dimpotrivă, se afla pe o stradă mărginaşă din cartierul decăzut şi vesel numit Barrio Abajo[1], însă preţul chiriei nu se potrivea cu ceea ce era de fapt, ci cu ceea ce pretindea să fie: o vilă în stil gotic zugrăvită cu motive galbene şi roşii precum nişte bucăţi de turtă dulce, şi cu două minarete cu aspect militar.

In aceeaşi zi în care ne-au predat localul farmaciei am agăţat hamacurile de stîlpii din spatele prăvăliei şi ne-am culcat acolo în timp ce ne coceam la foc mocnit, leoarcă de sudoare. Cînd am ocupat casa, am descoperit că nu existau belciuge pentru hamacuri, dar am întins pe jos saltelele şi am dormit cum nu se poate mai bine, mai ales de cînd făcusem rost de o pisică de împrumut care să pună şoarecii pe fugă. Cînd a sosit mama cu restul trupei, mobilierul era încă incomplet şi nu existau vase de

bucătărie, şi nici multe alte lucruri trebuincioase pentru a ne putea duce traiul.

In pofida pretenţiilor ei artistice, casa era obişnuită şi abia suficientă pentru noi, cu salon, sufragerie, două dormitoare şi o micuţă curte interioară pietruită. La drept vorbind, nu merita probabil nici o treime din chiria pe care o

„Cartierul de Jos".

plăteam pentru ea. Mama s-a speriat cînd a văzut-o, dar soţul a liniştit-o cu amăgirea unui viitor de aur. Aşa au fost întotdeauna. Era cu neputinţă să concepi două fiinţe atît de diferite care să se înţeleagă aşa de bine şi să se iubească atîta.

înfăţişarea mamei m-a impresionat. Era însărcinată pentru a şaptea oară şi mi s-a părut că pleoapele şi gleznele îi erau la fel de umflate ca mijlocul. Pe atunci avea treizeci şi trei de ani şi era a cincea casă pe care o mobila. M-a impresionat starea ei sufletească deprimată, ce s-a agravat din prima noapte, din pricina groazei la ideea născocită chiar de ea, fără nici un temei, că acolo trăise Femeia X înainte de a fi înjunghiată. Crima fusese săvîrşită cu şapte ani în urmă, în locuinţa de dinainte a părinţilor mei, şi a fost atît de cumplită, că mama îşi propusese să nu mai trăiască în veci în Barranquilla. Poate că o uitase cînd s-a întors atunci, dar i-a revenit brusc în minte din cea dintîi noapte într-o casă întunecoasă, în care detectase pe loc un anume aer ca în castelul lui Dracula.

Prima ştire despre Femeia X fusese găsirea trupului ei gol şi de nerecunoscut din cauza stării de descompunere. Abia dacă s-a putut stabili că era o femeie sub treizeci de ani, cu părul negru şi trăsături a'trăgătoare. S-a crezut că fusese îngropată de vie fiindcă avea mîna stîngă pe ochi, într-un gest de groază, şi braţul drept ridicat deasupra capului. Singura pistă posibilă spre a-i descoperi identitatea erau două panglici albastre şi un pieptene împodobit, înfipt în ceea ce părea să fi fost o pieptănătură cu cozi. Printre multele ipoteze, cea mai veridică a fost aceea că era o balerină franţuzoaică de moravuri uşoare care dispăruse chiar de la data posibilă a crimei.

Barranquilla avea faima îndreptăţită de a fi oraşul cel mai ospitalier şi cel mai paşnic din ţară, dar şi nenorocirea

de a fi locui unde se săvîrşea cîte o crimă atroce în fiecare an. Insă nu se ştia de alta care să fi cutremurat atît de tare şi pentru atîta vreme opinia publică, precum cea cu înjunghiata fără nume. Ziarul *La Prensa,* unul dintre cele mai importante din ţară pe vremea aceea, se considera drept pionier al benzilor desenate duminicale, *Buck Rogers, Tarzan,* dar din primii ani s-a impus şi ca unul dintre marii precursori ai cronicii negre. Timp de mai multe luni a ţinut pe jar oraşul prin titlurile sale cu litere de o şchioapă şi prin revelaţiile surprinzătoare care îl făcură celebru în ţară, pe bună dreptate sau nu, pe cronicarul acum uitat.

Autorităţile încercau să oprească scurgerile de informaţii cu argumentul că îngreunau ancheta, dar cititorii au ajuns pînă la urmă să se

încreadă mai puţin în ele decît în revelaţiile din *La Prensa.* Confruntarea i-a ţinut cu sufletul la gură zile în şir şi cel puţin o dată i-a obligat pe anchetatori să schimbe direcţia. Imaginea Femeii X era pe atunci întipărită atît de puternic în imaginaţia populară, că în multe case se puneau lanţuri la uşi şi se angajau paznici de noapte speciali, ca măsură de prevedere, dacă asasinul, aflat în libertate, ar încerca să-şi urmeze şirul de crime oribile, şi s-a hotărit ca adolescentele să nu iasă singure din casă după şase seara.

Cu toate acestea, adevărul n-a fost descoperit de nimeni, ci a fost revelat după o vreme de însuşi făptaşul crimei, Efrain Duncan, care a mărturisit că şi-a ucis soţia, Angela Hoyos, la data stabilită de Institutul Medico-Legal, şi a înmormîntat-o în locul unde au găsit cadavrul înjunghiat. Membrii familiei au recunoscut panglicile de culoare albastră şi pieptenele purtat de Angela cînd a plecat de acasă cu soţul ei, pe 5 aprilie, pentru o aşa-zisă călătorie la Calamar. Cazul a fost clasat fără alte semne de întrebare, graţie unei coincidenţe finale de neconceput, care părea scoasă din mînecă de un autor de romane fantastice: Angela Hoyos avea o soră geamănă cu care semăna perfect şi care a identificat-o fără nici o îndoială.

Mitul Femeii X s-a năruit, prefăcut în crimă pasională banală, dar misterul surorii identice a rămas plutind în casă, fiindcă s-a ajuns să se creadă că ar fi însăşi Femeia X revenită la viaţă prin vrăjitorii. Uşile se blocau cu drugi şi parapete din mobile pentru a se împiedica intrarea pe timp de noapte a asasinului evadat din închisoare prin mijloace care ţin de magie. In cartierele bogătaşilor ajunseseră la modă cîinii de vînătoare dresaţi împotriva criminalilor, în stare să-i simtă chiar şi prin ziduri. In realitate, mama n-a reuşit să-şi depăşească teama pînă cînd vecinii au încredin-ţat-o că imobilul din Barrio Abajo nici nu fusese construit pe vremea Femeii X.

La 10 iulie 1939 mama a adus pe lume o fetiţă cu un profil frumos de indiană, pe care au botezat-o cu numele de Rita datorită devoţiunii nesfîrşite a familiei pentru Santa Rita de Casia, întemeiată, printre multe alte virtuţi, pe răbdarea cu care a suportat firea violentă a bărbatului ei pornit pe căi greşite. Mama ne povestea că acesta a venit într-o noapte acasă, scos din minţi de băutură, la un minut după ce o găină făcuse găinaţ pe masa din sufragerie. Fără să aibă timp să cureţe faţa de masă imaculată, soţia a apucat să-l ascundă cu o farfurie, pentru a-l feri de ochii bărbatului, şi s-a grăbit să-i abată atenţia cu întrebarea obişnuită:

- Ce vrei să mănînci? Bărbatul scoase un mormăit:

- Rahat.

Soţia ridică atunci farfuria şi-i spuse cu blîndeţea-i infinită:

- Poftim!

Povestea spune că însuşi bărbatul s-a convins atunci de sfinţenia soţiei şi a îmbrăţişat credinţa lui Hristos.

Noua farmacie din Barranquilla a fost un eşec spectaculos, anevoie atenuat de iuţeala cu care l-a presimţit tata. După mai multe luni de încercări de a o scoate la capăt vînzînd în cantităţi mici, făcînd două găuri ca să astupe una, situaţia s-a dovedit şi mai nesigură decît părea pînă atunci. Intr-o zi şi-a luat desagii şi a plecat să caute bogăţiile ce zăceau în sate la care nici nu te gîndeai, presărate de-a lungul fluviului Magdalena. înainte de plecare m-a dus în faţa asociaţilor şi a prietenilor lui şi i-a încunoştmţat cu o anume solemnitate că eu aveam să-i ţin locul cît va lipsi. N-am ştiut niciodată dacă a zis-o în glumă, cum îi plăcea s-o facă şi în situaţii grave, sau în serios, cum se amuza s-o facă în situaţii obişnuite. Presupun că fiecare a luat-o cum a vrut, căci la doisprezece ani eu eram rahitic şi palid, şi abia dacă eram bun să desenez şi să cînt. Femeia care ne aducea lapte i-a spus mamei în faţa mea şi a tuturor celorlalţi, fără strop de răutate:

- Să am iertare că v-o spun, cucoană, dar cred că băiatul ăsta n-o să vă crească mare.

Groaza m-a lăsat o bună bucată de vreme în aşteptarea unei morţi năprasnice şi visam adesea că, uitîndu-mă în oglindă, nu mă vedeam pe mine, ci un viţel în burta vacii. Medicul de la şcoală mi-a pus diagnosticul de malarie, amig-dalită şi fiere neagră din pricina abuzului de lecturi prost alese. N-am încercat să domolesc îngrijorarea nimănui. Dimpotrivă, îmi exageram starea de handicapat ca să mă eschivez de diferite sarcini. Totuşi, pe tata l-a durut în cot de ştiinţă şi înainte de a pleca m-a proclamat drept cel care răspunde de casă şi de familie pe timpul cît lipsea el:

- Ca şi cum ai fi eu însumi.

In ziua plecării ne-a strîns în salon, ne-a împărţit instrucţiuni şi mustrări preventive pentru lucrurile rele pe care le-am putea face în absenţa lui, dar ne-am dat seama ca erau şiretlicuri ca să nu-l podidească plînsul. Ne-a dat fiecăruia o monedă de cinci centime, care însemna o mică avere pentru orice copil la vremea aceea, şi ne-a făgăduit că o să ni le schimbe pe două la fel dacă le păstram neatinse pînă la întoarcerea lui. In cele din urmă, mi se adresă pe un ton biblic:

- In mîmile tale îi las, în mîinile tale să-i găsesc.

Mi s-a rupt sufletul să-l văd plecînd de acasă cu cizmele înalte de călărie şi cu desagii pe umăr şi am fost primul care a izbucnit în lacrimi cînd ne-a privit pentru ultima oară înainte de a da colţul şi ne-a făcut cu mîna semne de rămas-bun. Numai atunci şi pentru totdeauna, mi-am dat seama cît de mult îl iubeam.

N-a fost greu să-i îndeplinesc însărcinarea. Mama începea să se deprindă cu singurătăţile acelea intempestive şi incerte şi se mişca printre ele cam fără voie, dar cu mare uşurinţă. Bucătăria şi orînduiala casei au impus ca pînă şi cei mici să ajute la treburi şi au făcut-o cu temeinicie. Pe vremea aceea am cunoscut primul sentiment de adult cînd am înţeles că fraţii mei au început să mă trateze ca pe un unchi.

Niciodată n-am reuşit să-mi stăpînesc timiditatea. Cînd am fost nevoit să înfrunt din greu misiunea pe care mi-a lăsat-o tatăl rătăcitor, am învăţat că timiditatea e o fantomă de neînvins. Ori de cîte ori trebuia să cer un credit, chiar cele stabilite dinainte în prăvăliile unor prieteni, zăboveam ceasuri întregi prin preajmă, înfrînîndu-mi cheful de a plînge şi urgenţele

pîntecelui, pînă cînd mă încumetam să intru în sfîrşit, cu fălcile atît de încleştate, că nu reuşeam să vorbesc. Se găsea uneori vreun băcan fără

inimă care reuşea *SĂ* mă zăpăcească: „Copil nerod, nu *se* poate vorbi cu gura închisă". Nu doar o dată m-am întors acasă cu mîinile goale şi cu o scuză inventată de mine. Dar niciodată n-am mai fost atît de nenorocit ca prima oară cînd am vrut să vorbesc la telefon de la prăvălia din colţ. Proprietarul m-a ajutat făcînd legătura, căci nu exista încă serviciul automat. Am simţit suflul morţii cînd mi-a întins pîlnia. Aşteptam o voce îndatoritoare şi ceea ce am auzit a fost lătratul cuiva care vorbea în beznă o dată cu mine. Am crezut că interlocutorul meu nu mă putea nici el înţelege şi am ridicat vocea cît am putut. Celălalt, înfuriat, a ridicat şi el tonul:

- Şi tu de ce naiba ţipi la mine?

Am închis îngrozit. Trebuie să admit că în ciuda febrei mele de comunicare sînt nevoit să-mi înfrînez încă groaza de telefon şi de avion, care nici nu ştiu dacă nu cumva mi se trage tocmai din zilele acelea. Cum puteam ajunge să fac aşa ceva? Din fericire, mama repeta adesea răspunsul: „Trebuie să suferi ca să fii bun la ceva".

Prima veste de la tata ne-a sosit după două săptămîni, printr-o scrisoare menită mai curînd să ne amuze decît să ne informeze. Aşa a înţeles-o mama şi în ziua aceea a spălat vasele cîntînd ca să ne ridice moralul. Fără tata ea era altfel: se identifica precum o soră mai mare cu fetele ei. Se punea la mintea lor într-atît, încît era cea mai bună la jocurile de copii, chiar şi cu păpuşile, şi ajungea să-şi piardă cumpătul luîndu-se la harţă cu ele, ca de la egal la egal. In acelaşi ton cu prima au mai sosit două scrisori de la tata cu proiecte atît de pline de promisiuni, că ne-au ajutat să dormim mai bine.

Iuţeala cu care hainele ne rămîneau mici era o problemă gravă. Pe Luis Enrique nu-l moştenea nimeni şi nici

n-ar fi fost cu putinţă, fiindcă venea de pe stradă umblînd tîrîş şi cu îmbrăcămintea zdrenţe, şi niciodată n-am înţeles de ce. Mama spunea că parcă mergea printre garduri de sîrmă. Surorile - între şapte şi nouă ani - se descurcau între ele cum puteau, făcînd minuni de măiestrie, şi am crezut întotdeauna că lipsurile din zilele acelea le-au făcut în chip prematur adulte. Aida era inventivă, iar Margot îşi depăşise în mare măsură timiditatea şi s-a arătat drăgăstoasă şi îndatoritoare cu cea nou-născută. Cel mai dificil am fost eu şi nu numai pentru că trebuia să fac intervenţii distinse, ci şi pentru că mama, ocrotită de entuziasmul tuturor, şi-a asumat riscul de a împuţina fondurile casei pentru a mă înscrie la şcoala Cartagena de Indias, cam la zece străzi de mers pe jos de la noi de acasă.

Potrivit convocării, vreo douăzeci de aspiranţi ne-am înfiinţat la opt dimineaţa pentru concursul de admitere. Din fericire, nu era un examen scris; trei învăţători ne chemau în ordinea în care ne înscriseserăm cu o săptămînă în urmă şi ne puneau nişte întrebări sumare, călăuzindu-se

după certificatele noastre şcolare de dinainte. Eu eram singurul care nu avea certificate, căci din lipsă de timp nu le ceruserăm de la Şcoala Montessori şi de la aceea primară din Aracataca, iar mama credea că n-aveam să fiu admis fără aceste hîrtii. Dar m-am hotărît să fac pe nebunul. Unul dintre învăţători m-a scos din rînd cînd i-am mărturisit că nu le aveam, dar altul s-a ocupat de soarta mea şi m-a dus în biroul lui spre a mă examina fără nici o cerinţă prealabilă. M-a întrebat cîte kilograme are un chintal, cîţi ani aveau un lustru şi un mileniu, m-a pus să repet capitalele departamentelor, principalele ape naţionale şi ţările limitrofe. Totul mi s-a părut de rutină pînă cînd m-a întrebat ce cărţi citisem. I-a atras atenţia că am pomenit atît de

multe şi atît de variate pentru vîrsta mea şi că citisem O *mie şi una de nopţi* într-o ediţie pentru adulţi din care nu se suprimaseră cîteva dintre episoadele scabroase care-l scandalizau pe părintele Angarita. M-a surprins să aflu că era o carte însemnată, căci mă gîndisem întotdeauna că adulţii serioşi nu puteau crede că spiriduşii ar ieşi din sticle sau că porţile s-ar deschide la rostirea unor cuvinte fermecate. Aspiranţii care trecuseră înaintea mea nu zăboviseră mai mult de un sfert de ceas fiecare, fie că erau admişi, fie respinşi, iar eu am stat peste o jumătate de ceas de vorbă cu învăţătorul despre tot felul de subiecte. Arn văzut împreună un raft de cărţi îngrămădite în spatele biroului său, dintre care se distingea prin numărul volumelor şi splendoarea lor *Comoara, tinereţii,* despre care auzisem vorbin-du-se, însă învăţătorul m-a convins că la vîrsta mea era mai folositor *Don Quijote.* Nu l-a găsit în bibliotecă, dar mi-a făgăduit să mi-l împrumute mai tîrziu. După o jumătate de oră de comentarii rapide despre *Sinbad Marinarul* sau *Robinson Crusoe,* m-a însoţit pînă la ieşire fără să-mi spună dacă eram admis. Am crezut că nu, fireşte, dar pe terasă s-a despărţit de mine cu o strîngere de mînă pînă luni la opt dimineaţa, cînd urma să mă înscriu la cursul superior al şcolii primare: în clasa a patra.

Era directorul general. Se numea Juan Ventura Casalins şi mi-l aduc aminte ca pe un prieten din copilărie, fără nimic din imaginea de groază pe care o lăsau învăţătorii de pe atunci. Virtutea sa de neuitat era că ne trata pe toţi ca pe nişte oameni mari egali cu el, chiar dacă mie şi azi mi se pare că îmi acorda o atenţie deosebită. La clasă îmi punea de obicei mai multe întrebări decît altora şi mă ajuta ca răspunsurile mele să fie sigure şi uşoare, îmi dădea voie să iau cărţi de la biblioteca şcolii să le citesc acasă. Două dintre

ele, *Insula comorii* şi *Contele de Monte Cristo,* au fost pentru mine un soi de drog în anii aceia bolovănoşi. Le devoram rînd pe rînd, cu nesaţul de a afla ce se întîmpla mai departe şi în acelaşi timp cu teama de a nu afla, ca să nu rup farmecul. Cu ele, ca şi cu O *mie şi una de nopţi,* am învăţat să

nu uit niciodată că ar trebui să citim numai cărţile care ne obliga să le recitim.

In schimb, lectura lui *Don Quijote* a însemnat întotdeauna pentru mine un capitol aparte, fiindcă nu mi-a provocat şocul prevăzut de învăţătorul Casalins. Mă plictiseau peroraţiile savante ale cavalerului rătăcitor şi nu-mi plăceau defel gogomăniile scutierului său, pînă într-atît încît am crezut că nu-i aceeaşi cane de care se tot vorbea. Totuşi, mi-am spus că un învăţător atît de înţelept ca al nostru nu putea să se înşele şi m-am străduit să înghit *Don Quijote* cu lingura, ca pe un purgativ. Am mai făcut şi alte tentative la liceu, unde a trebuit s-o studiez drept carte obligatorie, şi am urît-o fără scăpare, pînă cînd un prieten m-a sfătuit s-o pun pe poliţa de la toaletă şi să încerc să o citesc pe cînd îmi îndeplineam îndatoririle zilnice. Numai aşa am desco-perit-o, ca o explozie, şi m-am desfătat cu ea în toate felurile pînă am ajuns să recit pe de rost episoade întregi.

Şcoala aceea providenţială mi-a lăsat şi amintiri remarcabile despre un oraş şi o epocă de nerecuperat. Era singura clădire aflată pe vîrful unei coline verzi, de pe terasele căreia se zăreau cele două capete ale lumii. La stînga, cartierul Prado, cel mai distins şi cel mai scump, care de prima oară cînd l-am văzut mi s-a părut o copie fidelă a coteţului de găini electrificat de la United Fruit Cornpany. Nu era un lucru întîmplător: îl construia o firmă de urbanism americană, cu gusturile, normele şi preţurile sale de import, şi era o atracţie turistică infailibilă pentru restul

175ţării. Insă la dreapta se întindea mahalaua plină de colb din Barrio Abajo, unde locuiam noi, cu străzile-i pline de praf arzător şi casele de chirpici cu acoperişuri din frunze de palmier, care ne aminteau la tot pasul că eram simpli muritori în carne şi oase. Din fericire, de pe terasa şcolii aveam o viziune panoramică asupra viitorului: faimoasa deltă a fluviului Magdalena, una dintre cele mai vaste din lume, şi marea cenuşie de la Bocas de Ceniza.

La 28 mai 1935 am văzut petrolierul „Taralite", sub steag canadian, care a intrat cu şuierat voios de sirenă pe lîngă digurile de stîncă şi a acostat în portul oraşului, printre zgomotele muzicii şi ale petardelor, la cîrmă fiind căpitanul D.E. Mc Donald. Astfel a culminat acea bravură civică ce a costat mulţi ani şi mulţi pesos pentru a face din Barranquilla singurul port maritim şi fluvial din ţară.

La puţină vreme, un avion pilotat de căpitanul Nicolas Reyes Manotas a trecut razant peste terase în căutarea unui luminiş unde să aterizeze forţat, nu numai pentru a-şi salva propria piele, ci şi pe cea a oamenilor peste care s-ar fi putut prăbuşi. Era unul dintre pionierii aviaţiei columbiene.

Avionul îi fusese dăruit în Mexic şi l-a dus de unul singur dintr-un capăt în celălalt al Americii Centrale. O mulţime de oameni adunată pe aeroportul din Barranquilla îi pregătise o primire triumfală, cu batiste, steaguri şi fanfară, dar Reyes Manotas a vrut să mai salute cu încă două tururi deasupra oraşului cînd i s-a oprit motorul. A reuşit să-l repună în funcţiune cu o iscusinţă de domeniul miracolelor, pentru a ateriza apoi pe terasa unui edificiu din centrul comercial, dar s-a încurcat în cablurile electrice, rămînînd atîrnat într-un stîlp. Fratele meu, Luis Enrique, şi cu mine am pornit în căutarea lui prin mulţimea agitată, pînă unde

ne-au ţinut puterile, dar am izbutit să-l vedem numai după ce îl scoseseră cu mare greutate, dar întreg şi nevătămat.

Oraşul a avut şi primul post de radio, apoi un apeduct modern care a devenit o atracţie turistică şi pedagogică spre a ilustra noul proces de purificare a apei, şi un corp de pompieri ale cărui sirene şi clopote făceau bucuria copiilor şi a oamenilor mari de îndată ce începeau să se audă. Au apărut şi primele automobile decapotabile care goneau pe străzi cu viteze nebune şi se făceau zob pe noile şosele pavate. Agenţia de pompe funebre *La Equitativa*[l]> inspirată de umorul macabru, a instalat un anunţ uriaş la ieşirea din oraş: „Nu goniţi, noi vă aşteptăm".

Serile, cînd nu mai era nici un refugiu în afara casei, mama ne strîngea ca să ne citească scrisorile de la tata. Majoritatea erau capodopere de amuzament, dar a fost şi una foarte explicită despre entuziasmul pe care îl deştepta homeopatia printre oamenii mai în vîrstă de pe cursul inferior al fluviului Magdalena. „Sînt aici cazuri care par miracole", spunea tata. Uneori ne lăsa impresia că foarte curînd avea să ne dezvăluie ceva măreţ, dar tot ce urma era încă o lună de tăcere. In Săptămîna Mare, cînd doi dintre fraţii mai mici s-au molipsit de varicelă pernicioasă, n-am avut cum să comunicăm cu el fiindcă nici călăuzele cele mai pricepute nu ştiau cum să-i dea de urmă.

In cursul acelor luni am înţeles cu adevărat unul dintre cuvintele cele mai folosite de bunicii mei: sărăcia. Eu o interpretam ca fiind starea pe care o trăiam acasă de cînd începuse lichidarea companiei bananiere. Pe atunci se plîngeau de ea la tot pasul. Nu mai erau două sau chiar trei ture la masă, ca odinioară, ci una singură. Ca să nu renunţe

„Nepărtinitoarea".

la ritualul sacru al prînzului, chiar atunci cînd nu mai aveau resurse să-l pregătească, au ajuns să cumpere de pe la birturile din piaţă mîncarea care era bună şi mult mai ieftină, avînd surpriza că nouă, copiilor, ne plăcea mai mult. Dar prînzurile se terminară pentru totdeauna cînd Mina a aflat că unii comeseni nelipsiţi au hotărît să nu mai vină pentru că nu se mai mînca la fel de bine ca înainte.

Sărăcia părinţilor mei la Barranquilla, dimpotrivă, era epuizantă, dar mi-a îngăduit norocul de a statornici o legătură excepţională cu mama. Simţeam faţă de ea mai mult decît dragostea filială de înţeles, o admiraţie uluitoare pentru caracterul de leoaică tăcută, dar feroce în împrejurările potrivnice, şi pentru relaţia cu Dumnezeu, care nu părea de supunere, ci de luptă. Două virtuţi exemplare care i-au insuflat în viaţă o încredere ce nu s-a dezminţit niciodată. In momentele cele mai grele rîdea de propriile daruri providenţiale. Ca atunci cînd a cumpărat un os de vită şi l-a fiert în fiecare zi pentru supa obişnuită, tot mai apoasă, pînă cînd nu s-a mai putut. Intr-o noapte cu o furtună îngrozitoare a prăpădit untura de porc de pe toată luna fă-cînd fitiluri de cîrpă, căci lumina se stinse pînă în zori şi ea însăşi le sădise în suflet celor mici teama de întuneric ca să nu se mişte din pat.

Părinţii mei vizitau la început familiile prietene care emigraseră din Aracataca, din pricina crizei bananiere şi degradării ordinii publice. Erau vizite ciclice în care se vorbea mereu despre subiectul nenorocirii ce prinsese rădăcini în sat. Dar cînd sărăcia ne-a strîns în cleşte la Barranquilla, nu ne-am mai dus să ne plîngem prin case străine. Mama şi-a exprimat reticenţa prin doar cîteva cuvinte: „Sărăcia se vede în ochi".

Pînă la cinci ani, moartea fusese pentru mine un dez-nodămînt firesc ce li se întîmpla altora. Desfătările raiului şi chinurile iadului mi se păreau doar lecţii de învăţat pe de rost din catehismul părintelui Astete. N-aveau nici o legătură cu mine, pînă cînd am văzut din întîmplare la un priveghi că păduchii fugeau din părul mortului şi mişunau aiurea pe perne. De atunci încolo m-a tulburat nu teama de moarte, ci ruşinea că şi din părul meu ar putea fugi păduchii în văzul rubedeniilor venite să mă privegheze. Insă la şcoala primară din Barranquilla n-am luat aminte că erarn plin de păduchi decît cînd îi dădusem deja întregii familii. Mama şi-a dovedit atunci încă o dată tăria de caracter, îşi dezinfecta copin unul după altul cu insecticid de gîndaci, făcîndu-ne o curăţenie temeinică pe care a botezat-o cu un nume recunoscut: poliţia. Partea proastă a fost că abia apucam să fim curaţi, că ne şi umpleam din nou, fiindcă eu luam mereu păduchi de la şcoală. Atunci mama s-a hotărît să taie în carne vie şi m-a obligat să-mi rad tărtăcuţa. A fost un act de bravură să apar luni la şcoală cu o şapcă de pînză, dar am suportat cu demnitate glumele colegilor şi am terminat ultima clasă cu notele cele mai mari. Nu l-am mai văzut niciodată pe învăţătorul Casalins, dar îi port recunoştinţă veşnică.

Un prieten al tatălui meu, pe care nu l-am cunoscut în veci, mi-a făcut rost de o slujbă pe timpul vacanţei la o tipografie aproape de casă. Salariul era mai nimic şi unicul meu imbold a fost ideea să învăţ meseria. Cu toate acestea, nu-mi rămînea nici un minut ca să văd tipografia, căci munca mea consta în a pune în ordine foile imprimate, spre a fi legate în altă secţie. A fost o consolare că mama mi-a dat voie să-mi cumpăr cu banii mei suplimentul duminical al ziarului *La Prensa,* care avea comicsurile cu

Tarzan, cu Buck Rogers - care se numea Rogelio Cuceritorul - şi cu Mutt and Jeff - care se numeau Benitîn şi Eneas. In timpul liber din zilele de duminică am învăţat să le desenez din memorie şi continuam pe socoteala mea episoadele din cursul săptămînii. Am izbutit să stîrnesc cu ele entuziasmul unor adulţi de pe străzile vecine şi am ajuns să le vînd chiar şi cu două centime.

Munca mea era obositoare şi stearpă, şi oricît de mult mă străduiam, rapoartele şefilor mei mă acuzau întruna de lipsă de entuziasm. Pesemne din consideraţie faţă de familia mea m-au scutit pînă la urmă de rutina din atelier şi mi-au dat să împart pe strada foi cu reclame pentru un sirop de tuse recomandat de cei mai faimoşi artişti de cinema. Mi-a părut bine, căci foile volante erau minunate, cu poze ale actorilor în culori vii şi pe hîrtie velină. Mi-am dat totuşi seama de la început că împărţitul lor nu era atît de

uşor cum îmi închipuiam, deoarece oamenii le priveau cu neîncredere, fiind pe gratis, şi majoritatea se opuneau, fe-rindu-se să le primească de parcă i-ar fi curentat. In primele zile m-am întors la atelier cu cele care îmi mai rămăseseră ca să mi le completeze. Pînă cînd am dat de nişte colegi din Aracataca, a căror mamă s-a scandalizat văzîndu-mă că fac munca aceea care i s-a părut de cerşetor. M-a mustrat aproape strigînd că umblam pe stradă cu nişte sandale de pînză, pe care mama mi le cumpărase ca să nu-mi stric ghetele de sărbătoare.

- Spune-i Luisei Marquez, îmi zise, să se gîndească la ce-ar spune părinţii ei dacă şi-ar vedea nepotul preferat împărţind prin tîrg reclame pentru ofticoşi.

N-am transmis mesajul ca s-o cruţ pe mama de o supărare, dar nopţi de-a rîndul am plîns de furie şi de ruşine cu capul în pernă. Deznodămîntul dramei a fost că n-am mai

împărţit foile volante, ci le aruncam în şanţurile din piaţă fără să prevăd că apa era lină şi hîrtia lucioasă plutea pînă ajungea să facă la suprafaţă un strat frumos colorat, văzut de pe pod şi care s-a prefăcut într-un spectacol insolit.

Mama a primit pare-se vreun mesaj de la morţii ei într-un vis revelator, căci nici nu s-au împlinit două luni şi m-a luat de la tipografie fără să dea explicaţii. Eu mă împotriveam ca să nu pierd ediţia duminicală din *La, Prensa* pe care o primeam în familie ca o binecuvîntare din cer, dar mama a continuat s-o cumpere chiar dacă trebuia să pună un cartof mai puţin în supă. Alt ajutor providenţial a fost mica sumă pe care în lunile cele mai grele ne-a trimis-o unchiul Juanito. Locuia tot în Santa Marta cu modesta-i leafă de contabil, însă şi-a impus datoria de a ne trimite o scrisoare în fiecare săptămînă cu două bancnote de un peso. Căpitanul şalupei *Aurora,* un vechi prieten de familie, mi-o înmîna la şapte dimineaţa, iar eu mă întorceam acasă după ce făceam piaţa pe mai multe zile.

Intr-o miercuri nu m-am putut duce şi marna l-a trimis pe Luis Enrique, care nu a rezistat tentaţiei de a înmulţi cei doi pesos la automatul cu monede dintr-o circiumă a unor chinezi. N-a avut puterea să se oprească după ce a pierdut primele două fise şi a continuat să încerce să le recupereze pînă ce a pierdut şi penultima monedă. „Groaza mi-a fost atît de mare, mi-a povestit el mai tîrziu, adult fiind, încît m-am hotărît să nu mă mai întorc niciodată acasă". Căci ştia prea bine că cei doi pesos ne ajungeau pentru coşniţa pe o săptămînă. Din fericire, la ultima monedă se întîmplă ceva cu automatul care se scutură cutremurat din rărunchi şi vărsă într-un şuvoi ce nu se mai oprea toate fisele pentru cei doi pesos pierduţi. „Atunci m-a călăuzit diavolul, mi-a povestit Luis Enrique, şi am

îndrăznit să risc încă o fisă." A cîştigat. A mai riscat încă una şi a cîştigat iar, şi alta şi încă una şi a tot cîştigat. „Spaima care m-a cuprins atunci era mai mare decît aceea de a fi pierdut şi am simţit că mi se zvîrcolesc maţele, mi-a povestit, dar am jucat mai departe." La sfîrşit

cîştigase de două ori cei doi pesos iniţiali în monede de cinci centime şi nu s-a încumetat să le schimbe pe bilete la casă, de teamă ca nu cumva chinezul să-l oprească, ameţindu-l cu cine ştie ce poveste. I se umflaseră atît de tare buzunarele că, înainte de a-i da mamei cei doi pesos de la unchiul Juanito în monede de cinci, i-a îngropat pe cei cinci cîştigaţi de el în fundul curţii, unde ascundea de obicei fiecare centimă găsită pe jos. I-a cheltuit încetul cu încetul, fără a destăinui nimănui secretul decît după mulţi ani, şi torturat mereu de faptul că n-a rezistat tentaţiei de a-şi risca ultimele cinci centime în localul chinezului.

Relaţia lui cu banii era foarte personală. Cînd mama l-a surprins odată scormonind în portofelul ei după banii de coşniţă, apărarea lui a fost cam sălbatică, dar lucidă: banii pe care-i iei din portofelul părinţilor fără să ceri voie nu înseamnă un furt, fiind vorba de banii tuturor, aceia pe care nu ni-i dau de ciudă că nu pot face cu ei ceea ce fac copiii. Am ajuns să-i susţin argumentul pînă într-atît, încît am mărturisit că şi eu dădusem iama în banii ascunşi pentru casă, mînat de necesităţi urgente. Mama şi-a pierdut cumpătul. „Nu fiţi atît de smintiţi, aproape că îmi strigă: nici tu şi nici fratele tău nu-mi furaţi nimic, căci eu însămi las banii acolo unde ştiu că o să-i căutaţi cînd sînteţi la ananghie." Intr-o criză de furie, am auzit-o murmurînd disperată că Domnul ar trebui să îngăduie furtul cînd trebuie să-ţi hrăneşti copiii.

Farmecul personal al lui Luis Enrique cînd era pus pe năzbîtii ne era de mare folos ca să rezolvăm probleme comune, dar n-a ajuns să mă facă vreodată complice la pungăşiile lui. Dimpotrivă, s-a descurcat întotdeauna ca să nu cadă asupra mea nici cea mai mică bănuială, şi asta a consolidat între noi o afecţiune adevărată care a durat veşnic. Niciodată nu l-am lăsat să afle, în schimb, cît îl invidiam pentru îndrăzneala lui şi cît sufeream din pricina bătăilor cu cureaua pe care i le dădea tata. Purtarea mea era foarte diferită de a lui, dar uneori îmi venea greu să-mi potolesc invidia. Pe de altă pane mă îngrijora casa părinţilor din Cataca, unde mă duceau să dorm numai atunci cînd urma să-mi dea purgative împotriva viermilor sau ulei de ricin. Pînă într-atît, încît am ajuns să urăsc monedele de douăzeci de centime pe care mi le dădeau pentru demnitatea de care dădeam dovadă înghiţindu-le.

Cred că mama a atins culmea disperării cînd m-a trimis cu o scrisoare la un om care avea faima de a fi cel mai bogat şi totodată filantropul cel mai generos din oraş. Veştile despre inima lui de aur se publicau cu tot atîtea amănunte ca şi succesele sale financiare. Mama i-a încropit deznădăjduită o scrisoare pentru a-i solicita fără ocolişuri un ajutor material urgent, nu în numele ei, fiindcă ea era în stare să îndure orice, ci din dragoste pentru copiii ei. Trebuie să o fi cunoscut bine cineva ca să înţeleagă ce însemna umilinţa aceea în viaţa ei, dar împrejurările o impuneau. M-a prevenit că secretul trebuia să rămînă între noi doi şi aşa a şi fost, pînă în momentul în care scriu despre asta.

Am bătut în poarta casei, care avea ceva de biserică şi aproape imediat s-a deschis o ferestruică şi s-a ivit o femeie despre care nu-mi

amintesc decît că avea nişte ochi de gheaţă. A primit scrisoarea fără un cuvînt şi a închis la loc.

183r

Trebuie să fi fost unsprezece dimineaţa si am aşteptat aşezat pe prag pînă la trei, cînd m-am hotărît să mai bat o dată ca să primesc un răspuns. Aceeaşi femeie a deschis iar, m-a recunoscut surprinsă şi mi-a cerut să aştept un moment. Răspunsul a fost să mă întorc marţea următoare, la aceeaşi oră. Aşa am făcut, dar unicul răspuns a fost că nu aveam să aflu nimic decît peste o săptămînă. Am fost nevoit să mă întorc încă de trei ori, primind întotdeauna acelaşi răspuns, pînă după o lună şi jumătate, cînd o femeie mai aspră decît cea dinainte mi-a răspuns, din partea stăpî-nului, că acolo nu era casă de binefacere.

Am hoinărit pe străzile arzătoare străduindu-mă să-mi fac curaj ca să-i duc mamei un răspuns ce avea s-o scutească de orice iluzie. Cînd s-a înnoptat de-a binelea, m-am înfiinţat cu inima îndurerată, cu ştirea concisă că bunul filantrop murise de cîteva luni. Cel mai mult m-au durut rugăciunile spuse de mama pentru veşnica odihnă a sufletului său.

După patru sau cinci ani, cînd am auzit la radio ştirea adevărată că filantropul murise cu o zi în urmă, am încremenit aşteptînd reacţia maniei. N-am putut înţelege niciodată cum de a ascultat-o cu o atenţie plină de emoţie şi a oftat din adîncul sufletului:

- Să-l odihnească Domnul în împărăţia Lui!

La cîteva străzi de casa noastră ne-am împrietenit cu familia Mosquera, care prăpădea o avere pe reviste cu benzi desenate şi le îngrămădea pînă sus într-o magazie din curte. Noi am fost singurii privilegiaţi care am putut petrece acolo zile întregi citind *Dick Tracy* şi *Buck Rogers.* Altă descoperire inspirată a fost un ucenic care picta afişe de filme pentru cinematograful din apropiere, de pe Quintas. Eu îl ajutam doar din plăcerea de a picta literele, iar el ne strecura pe gratis de două sau trei ori pe săptămînă la

filmele acelea bune cu împuşcături şi bătăi. Singurul lux de care duceam lipsă era un aparat de radio ca să ascultăm muzică la orice oră, apăsînd doar pe un buton. Astăzi e greu de imaginat ce strîmtoraţi trăiau cei săraci. Luis Enrique si cu mine ne aşezam pe o bancă pusă în prăvălia din colţul străzii pentru clientela care voia să-şi treacă timpul şi stăteam ceasuri întregi ascultînd programele de muzică populară, adică aproape toate. Am ajuns să ştim pe de rost un repertoriu complet al lui Miguelito Valdes cu Orchestra Casino de la Playa, al lui Daniel Santos cu orchestra Sonora Matancera şi bolerourile lui Agustin Lara, cîntate de Tona la Negra. Distracţia serilor, mai ales în cele două rîn-duri cînd ne-au tăiat lumina deoarece n-o plătiserăm, era să le cîntăm mamei şi fraţilor noştri. Mai cu seamă Ligiei şi lui Gustavo, care învăţau cîntecele ca nişte papagali, fără să le priceapă, şi ne amuzau de ne prăpădeam de rîs cu aiurelile lor lirice. Nu existau excepţii: toţi am moştenit de la tata şi de la mama o memorie specială pentru muzică şi o ureche bună pentru a reţine un cîntec ascultîndu-l a doua oară. Mai ales Luis Enrique, care s-a născut pentru a fi muzician şi s-a specializat pe socoteala lui în solo la chitară pentru serenadele iubirilor neîmpărtăşite. Am descoperit curînd că toţi copiii din casele vecine, care n-aveau radio,, învăţau cîntecele tot de la fraţii mei şi

în special de la mama, care pînă la urmă a ajuns să fie o soră în plus în casa aceea plină de copii.

Programul meu favorit era „Ora cu de toate cîte puţin", a compozitorului, cîntăreţului şi maestrului Angel Măria Camacho y Cano, care acapara audienţa de la unu după-amiaza cu tot felul de variaţiuni ingenioase, îndeosebi cu emisiunea pentru amatorii cu vîrste sub cincisprezece anî. Era de ajuns să te înscrii la birourile de la „Vocea Patriei" şi să ajungi la program cu o jumătate de oră mai devreme. Maestrul Camacho y Cano în persoană acompania la pian, iar unul dintre asistenţii lui era însărcinat să dea sentinţa irevocabilă de întrerupere a cîntecului cu un dangăt de clopot bisericesc atunci cînd amatorul comitea cea mai mică greşeală. Premiul pentru cîntecul cel mai bine interpretat era mai mult decît puteam noi visa, cinci pesos, dar mama ne-a spus clar că ceea ce conta mai mult şi mai mult era gloria de a cînta bine într-un program atît de renumit.

Pînă atunci mă identificasem doar cu numele de familie al tatălui meu - Garcîa - şi cu cele două nume de botez, Gabriel şi Jose, dar cu prilejul acela epocal mama m-a rugat să mă înscriu şi cu numele ei de familie - Marquez -pentru ca nimeni să nu se îndoiască de identitatea mea. Acasă a fost un adevărat eveniment. M-au pus să mă îmbrac în alb ca la prima comuniune şi înainte de a pleca mi-au dat o băutură cu bromură de potasiu. Am ajuns la „Vocea Patriei" cu două ore mai devreme şi efectul calmantului mi-a trecut aşteptînd într-un parc din apropiere, pentru că nu se permitea intrarea în studiouri decît cu un sfert de ceas înainte de începerea programului. Cu fiecare minut simţeam crescînd înăuntrul meu păianjenii groazei şi în cele din urmă am intrat cu inima bătînd să-mi spargă pieptul. A fost nevoie să fac un efort suprem ca să nu mă întorc acasă cu minciuna că nu mă lăsaseră să particip la concurs inven-tînd orice pretext. Maestrul a făcut cu mine o repetiţie rapidă, acompaniindu-mă la pian ca să-mi stabilească tonul vocii, înainte de mine au fost chemaţi alţi şapte concurenţi în ordinea înscrierii şi trei dintre ei au fost întrerupţi de clopoţel din pricina unor greşeli diferite, iar pe mine m-au anunţat cu numele simplu de Gabriel Marquez. Am cîntat *Lebăda,* un cîntec sentimental despre o lebădă mai albă decît fulgii de nea, omorîtă împreună cu iubitul ei de un vînător

hain. De la primele acorduri mi-am dat seama că tonul era foarte înalt pentru mine la unele note pe care nu le repetasem şi am avut un moment de panică atunci cînd asistentul a schiţat un gest de îndoială şi s-a pregătit să apuce clopoţelul. Nu ştiu cum de mi-am făcut curaj pentru a-i adresa un semn energic ca să nu-l atingă, dar a fost prea tîrziu: clopoţelul a sunat fără milă. Cei cinci pesos ai premiului, pe lîngă multe alte cadouri de reclamă, au revenit unei blonde frumoase foc, care masacrase o arie din *Madame Butter-fly.* M-am întors acasă copleşit de înfrîngere şi n-am izbutit niciodată s-o consolez pe mama de dezamăgirea aceea. Au trecut mulţi ani înainte de a-mi destăinui că pricina pentru care se ruşina ea a fost că-

şi anunţase rudele şi prietenii să mă asculte şi că nu ştia acum pe unde să scoată cămaşa.

Cu tot regimul acela de rîsete şi lacrimi, n-am lipsit niciodată de la şcoală. Chiar şi atunci cînd eram cu stomacul gol. Dar timpul pe care voiam să-l dedic acasă lecturii mi-l petreceam cu treburi gospodăreşti şi nu aveam bani de lumină ca să citesc pînă la miezul nopţii. In tot cazul, o scoteam la capăt. Pe drumul spre şcoală erau mai multe ateliere de autobuze şi într-unul dintre ele zăboveam ceasuri întregi uitîndu-mă cum pictau pe laturile maşinilor anunţurile cu rutele şi destinaţia lor. Intr-o zi, l-am rugat pe zugrav să mă lase să pictez nişte litere, să văd dacă eram m stare. Surprins de aptitudinea mea naturală, mi-a dat voie din cînd în cînd să-l ajut pentru cîţiva pesos cu care contribuiam puţin la bugetul familiei. Altă iluzie a fost prietenia mea întîmplătoare cu trei fraţi pe nume Garcîa, copiii unui navigator de pe fluviul Magdalena, care alcătui-seră un trio de muzică populară, pentru a însufleţi doar de amorul artei petrecerile prietenilor. Am format împreună cu ei Cuartetul Garcîa, spre a concura la emisiunea de

187amatori de la postul „Atlantice". Am cîştigat din prima zi cu un ropot asurzitor de aplauze, dar nu ne-au dat cei cinci pesos drept premiu din pricina unei greşeli iremediabile la înscriere. Am continuat să repetăm împreună tot restul anului şi să cîntăm pe gratis pe la petreceri de familie, pînă cînd viaţa a ajuns să ne împrăştie.

Niciodată n-am împărtăşit versiunea negativă conform căreia răbdarea tatălui meu faţă de sărăcie dovedea multă iresponsabilitate. Dimpotrivă: cred că erau mărturii homerice ale unei complicităţi care n-a dat niciodată greş între el şi soţia lui şi care le îngăduia să-şi menţină suflul pînă la marginea prăpastiei. El ştia că ea o scotea mai bine la capăt cu spaima decît cu disperarea şi că acesta a fost secretul supravieţuirii noastre. Nu i-a trecut însă prin cap că lui îi alina chinurile, pe cînd ea lăsa treptat pe drum partea cea mai bună a vieţii ei. N-am putut înţelege în veci raţiunea călătoriilor lui. Pe neaşteptate, cum se întîmpla de obicei, am fost treziţi într-o sîmbătă la miezul nopţii ca să ne ducă la o agenţie locală a unei tabere petroliere din Catatumbo, unde ne aştepta un apel de la tata prin radiotelefon. Niciodată n-o voi uita pe mama scăldată în lacrimi, într-o convorbire perturbată de tehnică.

- Vai, Gabriel, i-a spus mama, cum m-ai lăsat cu droaia asta de copii, de am ajuns uneori să n-avem ce mînca!

El îi răspunse dîndu-i vestea proastă că avea ficatul umflat. I se întîmpla adesea, dar mama nu-l prea lua în serios fiindcă odată a folosit pretextul ca să-i ascundă că tocmai călcase strîmb.

- Asta ţi se întîmpla mereu cînd nu te porţi cum trebuie, îi zise în glumă.

Vorbea uitîndu-se la microfon de parcă tata s-ar fi aflat acolo şi la sfîrşit s-a zăpăcit încercînd să-i trimită o sărutare

şi a sărutat microfonul. Ea însăşi nu şi-a putut înfrîna hohotele şi niciodată n-a reuşit să povestească totul pînă la capăt fiindcă ajungea cu lacrimi în ochi de atîta rîs. Totuşi, în ziua aceea a rămas îngîndurată şi în sfîrşit a spus la masă, parcă vorbind în gol:

- Am observat că Gabriel avea ceva ciudat în glas. Noi i-am explicat că sistemul prin radio nu numai că

deforma vocile, ci mai şi ascundea personalitatea. Noaptea următoare spuse adormită: „In orice caz, vocea i se auzea ca şi cum ar fi fost mult mai slab". Avea nasul ascuţit din zilele ei proaste şi se întreba tot oftînd cum or fi satele alea fără nici un Dumnezeu şi fără nici o lege, pe care le cutreiera bărbatul ei scăpat din frîu. Motivele ei ascunse au fost mai evidente într-o a doua convorbire prin radio, cînd l-a obligat pe tata să promită că avea să se întoarcă acasă imediat dacă nu rezolva nimic în două săptămîni. Insă înaintea sorocului am primit de la Altos del Rosario o telegramă dramatică avînd un singur cuvînt: „Nehotărît". Mama a văzut în acest mesaj confirmarea presimţirilor ei celor mai funeste şi-şi dictă verdictul fără drept de apel:

- Ori vii pînă luni, ori vin eu chiar acum cu toţi copiii. Leac fără greş. Tata cunoştea puterea ameninţărilor ei

şi n-a trecut săptămîna că s-a şi întors la Barranquilla. Ne-a impresionat cum şi-a făcut apariţia, îmbrăcat neglijent, cu pielea verzuie şi nebărbierit, pînă într-atît, încît mama a crezut că era bolnav. A fost însă o impresie de moment, pentru că după două zile şi-a reînviat proiectul tineresc de a deschide o farmacie cu de toate în localitatea Sucre, un 'oc tainic, idilic şi prosper, aflat la o noapte şi o zi de mers cu şalupa de la Barranquilla. Fusese acolo în tinereţea lui de telegrafist şi i se rupea inima amintindu-şi de călătoria pe canale crepusculare şi prin mlaştini aurite, şi de valurile

eterne. Intr-o vreme s-a încăpăţînat să obţină postul de acolo, dar fără norocul pe care l-a avut cu altele, ca în Aracataca, încă şi mai rîvnite. A început să se gîndească iar la farmacie după vreo cinci ani, cînd cu cea de a treia criză bana-nieră, dar a găsit locul ocupat de angrosiştii din Magangue. Cu toate acestea, cu o lună înainte de a se întoarce la Bar-ranquilla, se întîlnise din întîmplare cu unul dintre ei, care nu numai că i-a descris o realitate exact pe dos, ci i-a mai şi oferit un credit avantajos pentru Sucre. Nu l-a acceptat fiindcă era pe punctul de a-şi realiza visul de aur în Altos del Rosario, dar cînd hotărîrea soţiei l-a luat prin surprindere, l-a găsit pe angrosistul din Magangue, care mai rătăcea încă prin satele de pe malul fluviului, şi au bătut palma.

După vreo două săptămîni de cercetări şi aranjamente cu angrosişti prieteni, a plecat, cu înfăţişarea şi starea de spirit restabilite, iar impresia pe care i-a lăsat-o Sucre a fost atît de puternică, încît a descris-o astfel în prima scrisoare: „Realitatea a fost mai minunată decît nostalgia". A închiriat o casă cu balcon în piaţa principală şi de acolo şi-a recîştigat prietenii de odinioară, care l-au primit cu porţile deschise. Familia trebuia să vîndă ce se putea, să împacheteze restul, care nu era mult, şi să-l ia cu sine pe unul dintre vapoarele de curse regulate pe fluviul Magdalena. Cu aceeaşi poştă trimise un cec calculat cu chibzuinţă pentru cheltuielile

imediate şi anunţă altul pentru cele de călătorie. Nu-mi pot imagina nişte veşti mai ademenitoare pentru caracterul iluzoriu al mamei, aşa încît răspunsul ei a fost bine cumpănit nu numai pentru a-i susţine moralul soţului, ci şi pentru a-i îndulci ştirea că era însărcinată pentru a opta oară.

Eu am făcut demersurile şi rezervările la „Căpitan de Caro", un vas faimos care parcurgea într-o noapte şi o jumătate de zi traseul de la Barranquilla la Magangue. Apoi

aveam să mergem mai departe cu şalupa cu motor pe rîul San Jorge şi pe canalul idilic de la Mojana pînă la destinaţie.

- Numai să plecăm odată de aici, chiar şi-n iad! a exclamat mama, care nu s-a încrezut niciodată în prestigiul babilonic pe care-l avea Sucre. Nu trebuie să-ţi laşi bărbatul singur într-un loc ca acela.

Ne-a grăbit aşa de tare, încît cu trei zile înainte de călătorie dormeam pe jos, căci rămăseserăm fără paturi şi fără mobila pe care am apucat s-o vindem. Tot restul se afla în lăzi, iar banii pentru biletele de vapor erau la loc sigur, în vreo ascunzătoare de-ale mamei, număraţi cu grijă de o mie de ori.

Funcţionarul care s-a ocupat de mine la agenţia de vapoare era atît de binevoitor, că n-a fost nevoie să strîng din fălci ca să mă înţeleg cu el. Am certitudinea absolută că mi-am însemnat exact tarifele pe care mi le-a citit cu dicţiu-nea-i clară şi afectată a locuitorilor de pe coasta Caraibilor cînd vor să fie îndatoritori. Tot ce m-a bucurat mai tare şi mi s-a întipărit bine în minte a fost că pînă la doisprezece ani se plătea doar jumătate din tariful obişnuit. Adică toţi fraţii, în afară de mine. Pe acest temei mama a pus deoparte banii de drum şi a cheltuit apoi pînă la ultima centimă ca să golească toată casa.

Vineri m-am dus să cumpăr biletele şi funcţionarul m-a primit cu surpriza că pentru copiii sub doisprezece ani nu făceau o reducere la jumătate, ci numai de treizeci la sută, ceea ce însemna o diferenţă de netrecut pentru noi. Argumenta că eu însemnasem greşit, căci datele erau afişate la un avizier oficial pe care mi l-a arătat. M-am întors acasă necăjit, dar mama n-a făcut nici un comentariu, ci şi-a pus rochia cu care ţinuse doliul după tatăl ei şi ne-am dus la agenţia fluvială. A vrut să fie dreaptă: cineva greşise şi se putea foarte bine să fie băiatul ei, însă nu asta conta. Cert e

că nu mai aveam bani. Funcţionarul i-a explicat că nu era nimic de făcut.

- Daţi-vă seama, doamnă, îi spuse. Nu-i vorba că vrea cineva sau nu să vă servească, ci de faptul că regulamentul unei firme serioase nu poate să se schimbe ca o morişcă în vînt.

- Dar sînt doar nişte copii, zise mama şi mă arătă pe mine ca exemplu. Inchipuiţi-vă, cel mare-i acesta şi n-are decît doisprezece ani. Şi arătă cu mîna: Nu-s decît atît de înalţi.

Nu era vorba de statură, argumentă funcţionarul, ci de vîr-stă. Nimeni nu plătea mai puţin, decît pentru nou-născuţi, care călătoreau gratis. Mama căută să se adreseze unui superior:

- Cu cine trebuie să vorbesc ca să se rezolve povestea asta? Funcţionarul nu apucă să răspundă. Directorul, un om

mai în vîrstă şi cu un pîntece matern, se ivi în uşa biroului în toiul disputei şi, văzîndu-l, funcţionarul se ridică în picioare. Era uriaş, cu o înfăţişare respectabilă, iar autoritatea lui, chiar fără haină, doar în cămaşă şi ud leoarcă de sudoare, era mai mult decît evidentă. A ascultat-o pe mama cu atenţie şi i-a răspuns cu o voce liniştită că o hotărîre ca aceea nu putea fi luată decît dacă s-ar schimba regulamentul într-o adunare a acţionarilor.

- Credeţi-mă că îmi pare rău, a conchis el.

Mama a simţit mirosul puterii şi şi-a rafinat argumentele.

- Dumneavoastră aveţi dreptate, domnule, spuse, dar problema e că funcţionarul dumneavoastră nu i-a explicat bine băiatului meu sau băiatul a înţeles greşit, şi eu am procedat ca atare. Acum am totul împachetat şi gata de îmbarcare, dormim pe duşumeaua goală, banii de coşniţă ne ajung pînă astăzi, iar luni predau casa noilor chiriaşi. Şi-a dat seama că funcţionarii din sală o ascultau cu mare interes şi atunci li s-a adresat: Ce poate să însemne asta pentru

o firmă atît de importantă? Şi fără să mai aştepte răspuns, j

îl întrebă pe director privindu-l drept în ochi: Dumneavoastră credeţi în Dumnezeu?

Directorul se zăpăci. Tot biroul stătea cu sufletul la gură din pricina tăcerii prea lungi care se aşternuse. Atunci mama s-a mişcat pe scaunul ei, şi-a strîns genunchii care începeau să-i tremure, şi-a apucat zdravăn geanta în poală cu amîndouă mîinile, şi a spus cu o hotărîre proprie marilor sale cauze:

- Păi eu de aici nu mă clintesc pînă nu-mi rezolvaţi problema.

Directorul a rămas perplex şi tot personalul şi-a întrerupt lucrul ca să se uite la mama. Era impasibilă, cu nasul ascuţit, palidă şi perlată de transpiraţie, îşi încheiase doliul după tatăl ei, dar şi-l asumase iar în acel moment fiindcă rochia neagră i se păruse cea mai potrivită pentru demersul acela. Directorul nu s-a mai uitat la ea, ci şi-a privit funcţionarii neştiind ce să facă şi, în sfîrşit, a exclamat în numele tuturor:

- Aşa ceva nu s-a mai văzut!

Mama nici n-a clipit. „Aveam lacrimile nod în gît, dar a trebuit să mă înfrînez căci aş fi făcut o impresie foarte proastă", mi-a povestit ulterior. Atunci directorul a rugat funcţionarul să-i ducă hîrtiile în biroul lui. Acesta se execută şi după cinci minute ieşi din nou, muştruluit şi furios, dar cu toate biletele în regulă pentru călătorie.

Săptămîna următoare am debarcat în localitatea Sucre, de parcă ne-am fi născut acolo. Avea probabil cam şaisprezece mii de locuitori, ca atîtea alte tîrguri din ţară pe vremea aceea, şi toţi se cunoşteau, nu atît după nume, cît mai ales după vieţile lor secrete. Nu numai tîrgul, ci întreaga regiune era o mare cu ape domoale ce-şi schimbau culoarea după mantiile de flori care le acopereau, depinzînd

de anotimp, de loc şi de starea noastră de spirit. Splendoarea lui amintea de oazele de vis din sud-estul asiatic. De-a lungul numeroşilor ani în care familia a locuit acolo n-a existat nici un singur automobil. Ar fi fost inutil, deoarece străzile drepte cu pămînt bătătorit păreau făcute dinadins pentru picioarele desculţe şi multe case aveau în spatele bucătăriei cheiul lor particular cu luntrele familiei pentru transportul local.

Prima mea emoţie a fost descoperirea unei libertăţi de neconceput. Tot ce ne lipsise nouă, copiilor, sau după ce tînjiserăm, ne-a fost pus pe neaşteptate la îndemînă. Fiecare mînca atunci cînd îi era foame sau dormea la orice oră şi nu era uşor să te mai ocupi de ceilalţi deoarece, în ciuda rigorii legilor pe care le impuneau, adulţii erau atît de pierduţi în timpul lor personal, încît nu pridideau să se ocupe nici măcar de ei înşişi. Singura condiţie pentru siguranţa copiilor a fost să înveţe să înoate înainte de a învăţa să meargă, pentru că tîrgul era împărţit în două de un canal cu apă întunecată ce servea în acelaşi timp drept apeduct şi şanţ de scurgere. Ii aruncau încă din primul an de viaţă de pe balcoanele bucătăriilor, mai întîi cu colaci de salvare, ca să le dispară frica de apă, şi apoi fără, ca să le dispară teama de moarte. După mulţi ani, fratele meu Jaime şi sora mea Ligia, care au supravieţuit riscurilor iniţiatice, s-au distins în campionate de nataţie pentru copii.

Sentimentul de libertate cu care ne mişcăm noi, copiii, pe stradă a prefăcut Sucre în ochii mei într-un loc de neuitat. In două sau trei săptămîni ştiam cine locuia în fiecare casă şi ne purtam cu toţii de parcă i-am fi cunoscut dintotdeauna.

Uzanţele sociale - simplificate de practică - erau cele ale unei vieţi moderne turnate în tiparul unei culturi feudale: cei bogaţi - crescători de vite şi proprietari de fabrici

de zahăr - în piaţa mare, iar cei săraci - pe unde puteau. Ca administraţie ecleziastică era un teritoriu alcătuit din misiuni cu jurisdicţie şi putere asupra unui vast imperiu lacustru. In centrul acelei lumi, era biserica parohială, din piaţa mare din Sucre, o versiune de buzunar a Catedralei din KSln, copiată identic de un preot spaniol cu vocaţie ascunsă de arhitect. Mînuirea puterii era discretă şi absolută. In fiecare seară, după rugăciune, în turnul bisericii răsunau clopotele bătînd de atîtea ori cît era nota morală acordată filmului anunţat la cinematograful alăturat, conform catalogului Oficiului Catolic pentru Cinema. Un misionar de serviciu, aşezat în uşa biroului său, supraveghea intrarea în teatru de pe trotuarul de vizavi, spre a-i sancţiona pe infractori.

Marea mea frustrare se datora vîrstei la care am ajuns la Sucre. îmi mai lipseau încă trei luni ca să trec dincolo de linia fatidică a celor treisprezece ani şi în casă nu mă mai suportau ca pe un copil, dar nici nu mă recunoşteau ca adult, şi în acel limb al vîrstei am ajuns pînă la urmă să fiu singurul dintre fraţi care n-a învăţat să înoate. Nu ştiau dacă să mă

aşeze la masa celor mici sau la a celor mari. Femeile de serviciu nu-şi mai schimbau hainele în faţa mea nici cu luminile stinse, dar una dintre ele s-a culcat goală de mai multe ori la mine în pat, fără a-mi tulbura somnul. N-avusesem timp să mă satur de acel exces de libertate pentru a putea să fac tot ce pofteam cînd am fost nevoit să mă întorc la Barranquilla, în luna ianuarie a anului următor, ca să încep liceul, pentru că în Sucre nu exista un colegiu destul de bun, avînd în vedere calificativele excelente pe care mi le-a dat învăţătorul Casalins.

După lungi discuţii şi consultări, cu o foarte redusă participare din partea mea, părinţii s-au hotărît pentru colegiul

iezuit „San Jose" din Barranquilla. Nu-mi explic *de* unde au scos atîţia bani în doar cîteva luni, cînd farmacia şi cabinetul homeopatic erau încă în stadiul de proiect. Mama a invocat întotdeauna un argument care nu mai avea nevoie de dovezi: „Mare e Domnul!" In costurile mutării erau prevăzute instalarea şi întreţinerea familiei, dar nu şi pregătirea mea pentru colegiu. Cum nu aveam decît o pereche de pantofi rupţi şi un schimb de rufe pe mine, celălalt fiind la spălat, mama m-a echipat cu haine noi puse într-un cufăr mare cît un catafalc, fără să ia seama că în şase luni crescusem cu o palmă. Tot ea a hotărît cu de la sine putere să încep să port pantaloni lungi, în ciuda obiceiului tradiţional, respectat de tata, după care mai întîi trebuia să îţi schimbi vocea.

Adevărul e că în discuţiile despre educaţia fiecărui copil m-a susţinut întotdeauna iluzia că tata, într-una din furiile-i homerice, va decreta că nici unul dintre noi n-avea să facă şi liceul. Nu era chiar imposibil. El însuşi a fost un autodidact din pricina sărăciei, iar tatăl lui se întemeia pe morala de fier a lui Fernando al VH-lea, care proclama studiul individual acasă spre a apăra integritatea familiei. Eu mă temeam de liceu ca de închisoare, mă speria doar gîndul de a trăi supunîndu-mă unui regim de clopot de sticlă, dar pe de altă parte era şi singura mea posibilitate de a mă bucura de o viaţă liberă de la treisprezece ani, în bune relaţii cu familia, dar departe de stricteţea ei, de entuziasmul ei demografic, de zilele-i furtunoase, şi citind pe nerăsuflate cît îmi îngăduia lumina.

Singurul meu argument împotriva colegiului „San Jose", unul dintre cele mai exigente şi mai scumpe de pe coasta Caraibilor, era disciplina marţială de acolo, dar mama mi-a închis gura cu un argument fără replică:

- Acolo se fac guvernanţii.

Cînd n-a mai fost posibil să dăm înapoi, tata s-a spălat pe mîini:

- Să fie limpede că eu n-am spus nici da, nici nu.

El ar fi preferat Colegiul American, ca să învăţ engleza, dar mama n-a acceptat aducînd argumentul greşit că era un bîrlog de luterani. Astăzi trebuie să admit, spre onoarea tatălui meu, că unul dintre punctele slabe ale vieţii mele de scriitor a fost că nu vorbeam engleza.

Revăzînd Barranquilla de pe puntea aceluiaşi „Căpitan de caro", cu care călătorisem cu trei luni înainte, am simţit cum mi se strînge inima, de parcă aş fi avut premoniţia că mă întorceam de unul singur la viaţa reală. Din fericire, părinţii aranjaseră să pot sta şi mînca la vărul meu Jose Măria Valdeblânquez şi la soţia lui, Hortensia, tineri şi simpatici, care m-au făcut părtaş la viaţa lor liniştită într-un salon simplu, un dormitor şi o curticică

pietruită, care era veşnic umbrită de rufele puse la uscat pe sîrmă. Dormeau la ei în cameră cu fetiţa lor de şase luni. Eu dormeam pe canapeaua din salon, care noaptea devenea pat.

Colegiul „San „Jose era la vreo şase străzi, într-un parc cu migdali unde fusese cimitirul cel mai vechi din oraş şi unde mai dădeai încă, pe jos, printre pietre, de oase răzleţe şi de zdrenţe de haine. In ziua în care am intrat în curtea principală era o festivitate a elevilor din clasa întîi, în uniformele lor de sărbătoare, cu pantaloni albi şi haine de stofă albastră, şi nu mi-am putut înfrîna spaima că ei ştiau tot ce mie mi-era necunoscut. Insă mi-am dat curînd seama că erau la fel de neştiutori şi de speriaţi ca mine, cu incertitudinile viitorului în faţă.

O fantasmă personală a fost fratele Pedro Reyes, dirigintele secţiei elementare, care s-a străduit să dovedească

întregii conduceri a colegiului că. eu n-aveam pregătire de liceu. A ajuns pentru mine o pacoste care-mi ieşea în cale în locurile cele mai neaşteptate şi-mi punea întrebări instantanee cu capcane diabolice: „Crezi că Dumnezeu poate face o piatră atît de grea, încît să n-o poată urni?", mă întreba el, fără să-mi lase timp de gîndire. Sau altă cursă nenorocită: „Dacă i-am pune ecuatorului un cordon de aur gros de cincizeci de centimetri, cu cît ar creşte greutatea Pămîntului?" Nu nimeream nici un răspuns, chiar dacă l-aş fi ştiut, fiindcă limba mi se împleticea de groază ca în acea primă zi cînd am vorbit la telefon. Era o spaimă întemeiată, căci fratele Reyes avea dreptate. Eu nu eram pregătit pentru liceu, dar nu puteam renunţa la norocul că mă primiseră fără examen. Tremuram numai cînd îl vedeam. Unii colegi dădeau o interpretare maliţioasă hărţuielii, dar n-am avut vreun motiv să mă gîndesc la aşa ceva. Pe deasupra, conştiinţa mă ajuta pentru că mi-am trecut primul examen oral fără probleme, recitindu-l ca pe apă pe Fray Luis de Leon şi desenînd pe tablă cu cretă colorată un Hristos care părea viu. Comisia a rămas atît de mulţumită, că a uitat şi de aritmetică, şi de istoria patriei.

Problema cu fratele Reyes şi-a găsit rezolvare deoarece în Săptămîna Mare a avut nevoie de nişte desene pentru ora lui de botanică şi i le-am făcut fără să clipesc. Nu numai că a încetat cu hărţuiala, ci uneori a ajuns chiar să-şi petreacă recreaţiile învăţîndu-mă răspunsurile bine argumentate la întrebările al căror tîlc nu-l putusem desluşi singur sau la altele şi mai ciudate, care se iveau apoi întîmplător la examenele următoare din primul meu an. Totuşi, ori de cîte ori mă găsea într-un grup, mă lua peste picior, prăpă-dindu-se de rîs că eu eram singurul dintr-a treia elementară care mă descurcam la liceu. Astăzi îmi dau seama că avea

dreptate. Mai ales din pricina ortografiei, care a fost calvarul meu de-a lungul anilor de învăţătură şi continuă să-i sperie pe corectorii originalelor mele. Cei mai binevoitori se consolează la gîndul că sînt scăpări de dactilografiere.

Numirea pictorului şi scriitorului Hector Rojas Herazo la catedra de desen mi-a mai potolit spaimele. Avea, pesemne, vreo douăzeci de ani, A intrat în clasă însoţit de părintele diriginte, iar salutul său a răsunat ca o

uşă trîntită în toropeala de la trei după-amiaza. Avea frumuseţea şi eleganţa dezinvoltă a unui artist de cinema, cu o haină din păr de cămilă, făcută pe trup, şi cu nasturi de aur, vesta-fantezie şi o cravată de mătase imprimată. Dar cel mai neobişnuit era jobenul, pe treizeci de grade la umbră. Era înalt cît uşa, astfel încît trebuia să se aplece ca să deseneze la tablă. Alături de el, părintele diriginte părea fără nici un Dumnezeu.

De la bun început s-a văzut că n-avea metodă şi nici răbdare pentru învăţămînt, dar umorul lui maliţios ne ţinea cu sufletul la gură, tot aşa cum ne uluiau desenele magistrale pe care le făcea pe tablă cu cretă colorată. N-a reuşit să stea mai mult de trei luni la catedră, n-am ştiut niciodată de ce, însă era de presupus că pedagogia lui modernă nu se potrivea cu rînduiala mintală a ordinului iezuit.

Din primele mele zile la liceu mi-am cîştigat faima de poet, mai întîi graţie uşurinţei cu care învăţam pe dinafară şi recitam cît mă ţinea gura poemele clasicilor şi ale romanticilor spanioli din manuale, şi apoi datorită satirelor în versuri cu rimă pe care le dedicam camarazilor mei de clasă, în revista colegiului. Nu le-aş fi scris sau le-aş fi dat oricum puţin mai multă atenţie, dacă mi-aş fi închipuit că aveau să merite gloria literei tipărite. Căci în realitate erau satire binevoitoare care circulau pe hîrtiuţe ascunse prin sălile toropite de la două după-amiaza. Părintele Luis Posada -

dirigintele clasei a doua - a capturat una, a citit-o încruntat şi mi-a adresat dojana de rigoare, dar a păstrat-o în buzunar.

Părintele Arturo Mejia m-a chemat atunci în biroul lui să-mi propună ca satirele confiscate să apară în revista *Juventud,* organ oficial al elevilor din colegiu. Reacţia mea imediată au fost nişte crampe la stomac de surpriză, ruşine şi fericire, pe care le-am potolit cu o împotrivire deloc convingătoare:

- Sînt doar prostii de-ale mele.

Părintele Mejia a luat notă de răspunsul meu şi a publicat versurile cu titlul acesta - *Prostii de-ale mele -* şi cu iscălitura Gabito, în numărul următor al revistei şi cu autorizaţie din partea victimelor. In două numere succesive a trebuit să public altă serie, la cererea colegilor mei de clasă. Aşa încît versurile acelea din copilărie - cu voie sau fără voie - sînt, la drept vorbind, *opera prima* a creaţiei mele.

Patima de a citi orice îmi cădea în mînă îmi ocupa timpul liber şi aproape tot cel de la ore. Puteam recita poeme complete din repertoriul popular, care erau pe atunci de uz curent în Columbia, şi cele mai frumoase poezii ale Secolului de Aur şi ale romantismului spaniol, multe dintre ele învăţate chiar din manualele de liceu. Aceste cunoştinţe nepotrivite vîrstei mele îi exasperau pe profesori, căci ori de cîte ori îmi puneau în clasă vreo întrebare încuietoare, le răspundeam cu un citat literar sau cu vreo idee livrescă pe care ei nu erau capabili să o preţuiască. Părintele Mejia a şi spus-o: „E un copil pedant", ca să nu spună nesuferit. N-am fost nicicînd nevoit să-mi forţez memoria, fiindcă poemele şi cîteva bucăţi de proză clasică bună îmi rămîneau întipărite în minte după ce le

reciteam de trei sau patru ori. Primul stilou pe care l-am avut, l-am cîştigat de la părintele diriginte pentru că i-am recitat fără nici o

poticnire cele cincizeci şi şapte de strofe de zece versuri din *Vîrtejui* de Gaspar Niinez de Arce.

Citeam la ore, cu cartea deschisă pe genunchi şi cu o asemenea neruşinare, încît nepedepsirea mea părea cu putinţă numai prin complicitatea profesorilor. Singurul lucru pe care nu l-am obţinut cu şmecheriile mele bine ticluite a fost acela de a fi scutit de slujba zilnică de la şapte dimineaţa. Pe lîngă faptul că scriam prostii de-ale mele, mai eram şi solist la cor, desenam caricaturi glumeţe, recitam poezii pe la festivităţi şi mai făceam o groază de alte lucruri nelalocul lor în afara orelor, aşa încît nimeni nu pricepea cînd mai învăţam. Raţiunea era cît se poate de simplă: nu învăţam.

In toiul unui asemenea dinamism de prisos, încă nu înţeleg de ce profesorii se ocupau atîta de mine fără să se arate scandalizaţi de ortografia mea groaznică. Pe dos decît făcea mama, care ascundea de tata unele dintre scrisorile mele ca să-l ţină în viaţă şi pe altele mi le dădea înapoi corectate şi uneori cu felicitările ei pentru progresele făcute la gramatică şi în folosirea judicioasă a cuvintelor. Dar după doi ani nu s-a văzut nici o îmbunătăţire. Astăzi problema mea continuă să fie aceeaşi: n-am putut nicicînd înţelege de ce se acceptă litere mute sau două litere deosebite pentru acelaşi sunet, şi încă multe alte reguli inutile.

Aşa mi-am descoperit o vocaţie care n-avea să mă părăsească toată viaţa: plăcerea de a discuta cu elevi mai mari ca mine. Chiar şi astăzi, cînd se adună tineri care mi-ar putea fi nepoţi, trebuie să fac un efort ca să nu mă simt mai mic decît ei. M-am împrietenit astfel cu doi colegi mai mari, care mai tîrziu mi-au fost tovarăşi în momente cruciale ale vieţii. Unul era Juan B. Fernândez, fiul unuia dintre cei trei fondatori şi proprietari ai ziarului *ElHeraldo* din Barran-quilla, unde mi-am făcut cele dintîi încercări gazetăreşti şi

unde el a căpătat primele noţiuni într-ale jurnalisticii, ajun-gînd în cele din urmă director general. Celălalt era Enrique Scopell, fiul unui fotograf cubanez celebru în oraş, şi el grafician. Insă gratitudinea mea faţă de el nu s-a datorat atît activităţilor noastre comune în presă, cît îndeletnicirii lui de a prelucra piei de animale sălbatice, pe care le exporta pe jumătate de glob. Intr-una din primele mele călătorii în străinătate mi-a dăruit pielea unui caiman lung de trei metri.

- Pielea asta costă o avere, mi-a spus fără dramatism, dar te sfătuiesc să n-o vinzi pînă nu simţi că o să mori de foame.

Mă întreb încă în ce măsură înţeleptul Quique Scopell ştia că-mi dădea un obiect purtător de noroc etern, căci în realitate ar fi trebuit să-l vînd de multe ori în anii mei de foamete repetată. Totuşi, îl mai păstrez încă, plin de praf şi aproape pietrificat, pentru că de cînd îl port în geamantan prin lumea întreagă nu mi-a mai lipsit un ban pentru mîncare.

Profesorii iezuiţi, atît de severi la ore, erau diferiţi în recreaţie, cînd ne învăţau ceea ce nu ne spuneau în clasă şi se consolau cu ceea ce ar fi vrut, de fapt, să ne înveţe. După cît era posibil să înţeleg la vîrsta mea, cred că-mi amintesc că această diferenţă se observa prea vădit şi ne ajuta mult. Părintele Luis Posada, un *cachaco* foarte tînăr şi cu o mentalitate progresistă, care a lucrat ani în şir în domeniul sindical, avea o arhivă de fişe cu tot felul de note enciclopedice concentrate, mai cu seamă despre cărţi şi autori. Părintele Ignacio Zaldivar era un basc de la munte pe care am continuat să-l văd la Cartagena pînă şi în vremea bătrîneţii sale tihnite la mănăstirea San Pedro Claver. Părintele Eduardo Nunez avea într-o fază foarte avansată o istorie monumentală a literaturii columbiene, despre a cărei soartă n-am aflat niciodată nimic. Bătrînul părinte Manuel Hidalgo, maestru de canto, foarte în vîrsta, detecta vocaţiile

din proprie iniţiativă şi-şi îngăduia incursiuni în lumea melodiilor păgîne care nu erau prevăzute în programe.

Cu părintele Pieschacon, directorul, am avut cîteva discuţii întîmplătoare şi în urma lor mi-a rămas certitudinea că mă vedea ca pe un adult, nu numai datorită subiectelor care se iveau, ci şi explicaţiilor lui îndrăzneţe. A fost hotărîtor în viaţa mea pentru a-mi lămuri concepţia despre cer şi infern, pe care nu reuşeam s-o armonizez cu datele catehismului, din cauza unor simple piedici geografice, împotriva acestor dogme directorul mi-a luat o piatră de pe suflet cu ideile sale îndrăzneţe. Cerul era. fără nici o complicaţie teologică, prezenţa lui Dumnezeu. Infernul, fireşte, era tocmai pe dos. Insă în două rînduri mi-a mărturisit problema lui că „oricum în infern era foc", dar nu reuşea să şi-l explice. Mai curînd graţie acestor lecţii din recreaţii decît orelor oficiale, am terminat anul cu pieptul blindat de medalii.

Cea dintîi vacanţă a mea la Sucre a început într-o duminică, la patru după-amiaza, pe cheiul împodobit cu ghirlande şi baloane colorate şi în piaţa devenită bazar de Crăciun. N-am călcat bine pe uscat, că o fată frumoasă foc, blondă şi plină de o spontaneitate copleşitoare, mi s-a agăţat de gît şi m-a sufocat cu sărutări. Era sora mea, Carmen Roşa, fata tatălui meu dinaintea căsătoriei, care venise să petreacă un timp cu familia ei necunoscută. A mai venit cu acelaşi prilej şi alt fiu al tatălui meu, Abelardo, un croitor priceput care şi-a instalat atelierul pe o latură a pieţei mari şi care mi-a fost maestru într-ale vieţii pe vremea pubertăţii mele.

Casa nouă şi de curînd mobilată avea un aer de sărbătoare şi un frate nou: Jaime, născut în mai, sub semnul benefic al Gemenilor, şi pe deasupra la şase luni. N-am ştiut pînă am ajuns acasă, căci părinţii păreau hotărîţi să modereze

naşterile anuale, dar mama s-a grăbit să-mi explice că bebeluşul era un prinos adus Sfintei Rita pentru prosperitatea care intrase în casă. Părea întinerită şi veselă, şi cînta mai mult ca oricînd, iar tata plutea într-un aer de bună dispoziţie, cu cabinetul arhiplin şi

farmacia bine aprovizionată, mai ales duminicile cînd veneau pacienţii de la poalele munţilor vecini. Nu ştiu dacă a aflat vreodată că afluenţa aceea se datora într-adevăr faimei lui de mare tămăduitor, deşi oamenii de la ţară nu i-o atribuiau virtuţilor homeopatice ale bulgăraşilor lui de zahăr şi apelor miraculoase, ci iscusinţei sale de vrăjitor.

Sucre îmi apărea mai frumos decît mi-l aminteam şi datorită tradiţiei conform căreia, la sărbătorile de Crăciun, tîrgul se împărţea în cele două mari cartiere ale sale: Zulia, la sud, şi Congoveo, la nord. In afară de alte întreceri mai puţin importante, se ţinea un concurs de care alegorice care reprezentau în turniruri artistice rivalitatea istorică a cartierelor. In Noaptea de Ajun, în sfirşit, locuitorii se adunau în piaţa principală, în toiul unor dispute aprinse, iar publicul hotăra care din cele două cartiere era învingătorul anului.

Carmen Roşa a contribuit de la venirea ei la o nouă strălucire a Crăciunului. Era modernă şi cochetă, şi a ajuns regina balurilor cu o suită de pretendenţi zgomotoşi. Mama, atît de geloasă cu fetele ei, nu era şi cu ea, dimpotrivă, îi uşura idilele care au introdus o notă insolită în casă. A fost o legătură de complicitate, cum n-a avut-o niciodată cu propriile fete. La rîndul lui, Abelardo şi-a organizat viaţa în alt mod, într-un atelier care consta dintr-o singură încăpere împărţită de un paravan. Ca şi croitor i-a mers bine, dar nu chiar atît de bine cum i-a mers cu neastîmpărul de armăsar, căci petrecea mai multă vreme bine acompaniat

în pat, în spatele paravanului, decît singur şi plictisit la maşina de cusut.

A

In vacanţa aceea tatei i s-a năzărit ciudata idee de a mă pregăti pentru afaceri. „Pentru orice eventualitate", m-a prevenit. Mai întîi m-a învăţat cum să încasez la domiciliu datoriile făcute la farmacie. Intr-o zi m-a trimis să încasez mai multe de la „La Hora", un bordel fără prejudecăţi din împrejurimi.

Am intrat pe uşa întredeschisă a unei camere ce dădea în stradă şi am văzut-o pe una dintre femeile casei făcîndu-şi siesta într-un pat de campanie, desculţă şi într-un combinezon ce nu reuşea să-i acopere coapsele, înainte de a apuca să-i vorbesc s-a aşezat în capul oaselor, m-a privit adormită şi m-a întrebat ce pofteam. I-am spus că aduceam un mesaj de la tata pentru don Eligio Molina, proprietarul. Dar, în foc să mă îndrume să-l găsesc, mi-a poruncit să intru şi să pun drugul la uşă şi mi-a făcut cu arătătorul un semn care mi-a spus totul:

- Vino aici.

M-am dus şi, pe măsură ce mă apropiam, respiraţia ei gîfiitoare umplea încetul cu încetul camera precum vuietul unui rîu, pînă cînd a putut să mă prindă de braţ cu mîna dreaptă şi mi-a strecurat stînga înăuntrul şliţului. Am simţit o groază desfătătoare.

- Aşadar, tu eşti băiatul doctorului cu bulgăraşii, îmi spuse, în vreme ce mă pipăia pe dinăuntrul pantalonilor cu cinci degete agile pe care le simţeam de parc-ar fi fost zece. Mi-a dat jos pantalonii fără a înceta să-mi

murmure cuvinte fierbinţi în ureche, şi-a scos combinezonul peste cap şi s-a întins pe spate în pat, numai cu chiloţii cu flori roşii.

- Pe ăştia ai să mi-i scoţi tu, mi-a zis. E datoria ta de bărbat.

205Am tras de elastic, dar din pricina grabei n-am putut să-i scot şi a trebuit să mă ajute cu picioarele bine întinse şi cu o mişcare rapidă de înotătoare. Apoi m-a ridicat în sus de subsuori şi m-a pus peste ea în maniera pedagogică a misionarului. Restul l-a făcut singură, pînă cînd am murit peste ea, alunecînd în zeama coapselor ei de iapă tînără.

S-a odihnit în linişte, pe o parte, privindu-mă ţintă în ochi, iar eu i-am susţinut privirea cu iluzia de a începe din nou, de data asta fără teamă şi pe îndelete. Pe neaşteptate, mi-a spus că nu-mi lua cei doi pesos pentru serviciul făcut, fiindcă nu venisem pentru asta. Apoi s-a întins pe spate şi mi-a cercetat faţa.

- Pe deasupra, mi-a zis, eşti fratele cuminte al lui Luis Enrique, nu-i aşa? Aveţi aceeaşi voce.

Am avut naivitatea s-o întreb cum de îl cunoştea.

- Nu fi prost, a rîs ea. Doar am aici şi o pereche de chiloţi de-ai lui pe care a trebuit să-i spăl ultima dată.

Mi s-a părut o exagerare avînd în vedere vîrsta fratelui meu, dar cînd mi-a arătat-o mi-am dat seama că era adevărat. Apoi a sărit goală din pat cu o graţie de balet şi, pe cînd se îmbrăca, mi-a explicat că la prima uşă pe stînga era don Eligio Molina. In sfirşit, m-a întrebat:

- A fost prima oară, nu-i aşa?

A

îmi tresări inima.

- Da' de unde, am minţit-o, e cam a şaptea.

- Oricum, zise ea cu ironie, ar trebui să-i spui fratelui tău să te mai înveţe un pic.

începutul acela mi-a dat aripi. Vacanţa era din decembrie pînă în februarie şi m-am întrebat de cîte ori trebuia să fac rost de doi pesos ca să mă întorc la ea. Fratele meu Luis Enrique, care era deja un veteran în ale trupului, se prăpădea

de rîs că un băiat de vîrsta noastră trebuia să plătească pentru ceva ce se făcea în doi, spre fericirea amîndurora.

Potrivit spiritului feudal din La Mojana, moşierii din partea locului se bucurau de dreptul de a le dezvirgina pe fecioarele de pe feuda lor şi, după cîteva nopţi de folosire brutală, le părăseau în voia sorţii. Aveam de ales dintre cele care ieşeau să ne agate în piaţă după ce se termina dansul. Insă chiar şi în vacanţa aceea îmi inspirau aceeaşi teamă ca telefonul şi le vedeam trecînd ca umbra norilor pe apă. N-aveam o clipă de linişte din pricina tristeţii pe care mi-a lăsat-o în trup prima mea aventură întîmplă-toare. Nici astăzi nu cred că ar fi exagerat s-o consider cauza stării de spirit lamentabile cu care m-am întors la colegiu, obsedat de o aberaţie genială a poetului din Bogota, don Jose Manuel Marroquin, care înnebunea auditoriul încă de la prima strofă:

„Acum cînd lîinii catră şi cînd cîncoşii cotă, acum cînd zorind veştile clat bopote în zare: şi cînd răgarii mag şi cisările păripesc, şi cînd flaznicii puieră şi gorcii puiţă, şi cînd saurora caldă vaste impuri de caur lerle

pichide verşi precum macrimile lele şi fremurînd de trig, dar cu finima-n lăcări sub terestrele fale vin să îmi plîng amarul."

Nu numai că stîrneam haos pe unde treceam recitînd versurile interminabile ale poemului, dar am mai şi învăţat să vorbesc curgător, precum un locuitor născut cine ştie pe unde. Mi se întîmpla adesea: dădeam un răspuns la întîm-plare, dar mai întotdeauna era ceva atît de ciudat sau amuzant, încît profesorii o scăldau. Cineva trebuie să se fi îngrijorat din pricina sănătăţii mele mintale, cînd am dat la

un examen un răspuns corect, dar de nedesluşit la prima vedere. Nu-mi amintesc să fi fost un strop de rea-credinţă în glumele acelea ieftine care îi amuzau pe toţi.

Mi-a atras atenţia faptul că preoţii îmi vorbeau de parcă mi-aş fi pierdut minţile, iar eu le ţineam isonul. Alt motiv de îngrijorare a fost că am născocit parodii după corale sacre, folosind cuvinte păgîne, pe care din fericire nu le-a înţeles nimeni, îndrumătorul meu, de comun acord cu părinţii, m-a dus la un specialist care mi-a făcut un examen istovitor, dar foarte distractiv, pentru că avea nu numai o minte ageră, ci şi o simpatie personală şi o metodă de-a dreptul irezistibile. M-a pus să citesc un panou cu fraze încîlcite pe care eu trebuia să le descurc. Am făcut-o cu atîta entuziasm, încît medicul n-a rezistat tentaţiei de a se amesteca în jocul meu şi ni s-au năzărit probe atît de ingenioase, încît şi le-a notat ca să le introducă în chestionarele lui viitoare. La capătul unei cercetări minuţioase a deprinderilor mele m-a întrebat cît de des mă masturbam. I-am dat primul răspuns care mi-a trecut prin cap: niciodată nu îndrăznisem s-o fac. Nu m-a crezut, dar mi-a comentat parcă în treacăt că teama e un factor negativ pentru sănătatea sexuală şi lipsa lui de încredere mi s-a părut mai degrabă o incitare. Mi-a lăsat impresia unui om extraordinar, pe care am vrut să-l văd, adult fiind, cînd eram gazetar la *El Heraldo,* pentru a-mi povesti în particular concluziile la care ajunsese după examinarea mea, dar tot ce-am aflat a fost că se stabilise în Statele Unite de ani de zile. Unul dintre foştii lui colegi a fost mai explicit şi mi-a spus cu multă sinceritate că nu era de mirare că se afla într-un ospiciu din Chicago, fiindcă veşnic i s-a părut mai nebun decît pacienţii lui.

Diagnosticul a fost o epuizare nervoasă agravată de cititul după ce mîncam. Mi-a recomandat odihnă totală de

două ore în timpul digestiei şi o activitate fizică mai intensă decît sporturile de rigoare. Mă surprinde şi acum seriozitatea cu care părinţii şi profesorii mei i-au ascultat recomandările. Mi-am reglementat lecturile şi nu doar o dată mi-au confiscat cartea cînd m-au găsit citind în clasă pe sub pupitru. M-au scutit de materiile dificile şi m-au obligat să am mai multă activitate fizică preţ de cîteva ceasuri pe zi. Astfel, pe cînd ceilalţi erau la ore, eu jucam baschet singur în curte, aruncînd mingea aiurea şi recitind pe de rost. Colegii mei de clasă s-au împărţit din primul moment: cei care de fapt credeau că fusesem nebun dintot-deauna, cei care

socoteau că fac pe nebunul ca să mă bucur de viaţă şi cei care au continuat să se poarte cu mine ca şi cînd adevăraţii nebuni erau profesorii. De atunci datează versiunea că am fost dat afară din colegiu pentru că am aruncat cu o călimară în profesorul de matematică în vreme ce scria pe tablă exerciţii cu regula de trei. Din fericire, tata a înţeles toată povestea cît se poate de simplu şi a hotărît să mă întorc acasă fără să termin anul şi fără să-l mai fac să prăpădească timp şi bani cu o afecţiune ce nu putea fi decît hepatică.

Pentru fratele meu Abelardo, în schimb, nu existau probleme de viaţă care să nu se rezolve în pat. Pe cînd surorile se purtau cu mine pline de compasiune, el m-a învăţat reţeta magică de cum m-a văzut intrînd la el în atelier:

- Ce-ţi lipseşte ţie e să-ţi faci de cap vîrtos.

A luat toată treaba atît de în serios, că mai în fiecare zi se ducea o jumătate de oră la sala de biliard din colţul străzii şi mă lăsa în spatele paravanului din croitorie cu prietene de-ale lui de toate soiurile, nicicînd cu aceeaşi. A fost o perioadă de excese creative, ce au părut să confirme diagnosticul

clinic al lui Abelardo, căci anul următor m-am întors la colegiu în toate minţile.

N-am să uit niciodată bucuria cu care am fost primit înapoi la colegiul „San Jose" şi admiraţia cu care au omagiat bulgăraşii tatălui meu. De data asta nu m-am mai dus să stau la soţii Valdeblânquez, care nu mai încăpeau în casă, căci li se născuse al doilea copil, ci acasă la don Eliecer Garcia, un frate al bunicii din partea tatălui, renumit pentru bunătatea şi cinstea lui. A lucrat la o bancă pînă la vîrsta pensionării şi cel mai tare m-a emoţionat pasiunea lui eternă pentru limba engleză. A studiat-o de-a lungul vieţii, din zorii zilei şi pînă noaptea foarte tîrziu, prin exerciţii cîntate cu o voce foarte bună şi cu un accent corect, cît i-a îngăduit vîrsta. In zilele de sărbătoare se ducea în port să vîneze turişti ca să stea de vorbă cu ei şi a ajuns să stăpînească engleza la fel de bine cum a stăpînit dintotdeauna spaniola, dar timiditatea l-a împiedicat s-o vorbească, mai ales cu cineva cunoscut. Cei trei băieţi ai lui, toţi mai mari decît mine, şi fata lui, Valentina, nu l-au putut auzi niciodată.

Prin Valentina - care a fost marea mea prietenă şi o cititoare inspirată - am descoperit existenţa mişcării „Nisip şi Cer", creată de un grup de poeţi tineri care îşi propuseseră să reînnoiască poezia de pe coasta Caraibilor după exemplul strălucit al lui Pablo Neruda. De fapt, era o replică locală a grupului „Piatră şi Cer" care domnea în anii aceia prin cafenelele cu poeţi din Bogota şi prin suplimentele literare conduse de Eduardo Carranza, aflat în umbra spaniolului Juan Ramon Jimenez, cu hotărîrea salutară de a şterge de pe faţa pămîntului frunzele moarte ale secolului al XlX-lea. Nu erau mai mulţi de o jumătate de duzină, abia ieşiţi din adolescenţă, dar năvăliseră cu atîta

forţă în suplimentele literare de pe coastă, că au început să fie văzuţi ca o mare promisiune artistică.

Conducătorul grupului „Nisip şi Cer" se numea Cesar Augusto del Văile, de vreo douăzeci şi doi de ani, care-şi extinsese avîntul înnoitor nu numai asupra temelor şi sentimentelor, ci şi asupra ortografiei şi regulilor gramaticale ale poemelor lui. Puriştilor li se părea un eretic, academiştilor li se părea un prost, iar clasicilor li se părea un exaltat. Totuşi, adevărul e că dincolo de militantismul său contagios - ca Neruda - era un romantic incorigibil.

Verişoara mea Valentina m-a dus într-o duminică acasă la Cesar, care locuia cu părinţii, în cartierul San Roque, cel mai petrecăreţ din oraş. Bine legat, negricios şi slab, avea dinţi mari de iepure şi părul răvăşit ca poeţii din vremea sa. Şi, mai cu seamă, era chefliu şi muieratic. Modesta lui casă era tapisată cu cărţi, de nu mai încăpea nici una. Tatăl lui era un om serios şi mai curînd trist, cu un aer de funcţionar la pensie, şi părea mîhnit din pricina vocaţiei sterpe a feciorului. Mama lui m-a primit cu oarecare milă, ca pe un alt fiu suferind de acelaşi beteşug care o făcuse să plîngă atît de amarnic pentru copilul ei.

Casa aceea a fost pentru mine revelaţia unei lumi pe care o intuiam poate la cei paisprezece ani ai mei, dar niciodată nu-mi imaginasem pînă la ce punct. Din acea primă zi am devenit vizitatorul cel mai asiduu şi-i răpeam atîta timp poetului, că nici astăzi nu-mi dau seama cum de mă putea suporta. Am ajuns să cred că mă folosea pentru a-şi pune în practică teoriile literare, poate arbitrarii, dar strălucite, avînd un interlocutor uluit, însă inofensiv, îmi împrumuta cărţi ale unor poeţi de care nu auzisem niciodată şi pe care le comentam cu el fără să fiu nici pe departe conştient de îndrăzneala mea. Mai ales în privinţa lui

Neruda, al cărui *Poem Douăzeci* l-am învăţat pe de rost, ca să-l scot din fire pe vreun iezuit care nu cutreiera meleagurile acestea ale poeziei. In zilele acelea era mare efervescenţă în mediile culturale datorită unui poem de Meira Delmar", dedicat oraşului Cartagena de Indias, care a făcut deliciile întregii prese de pe coastă. Atît de extraordinară a fost măiestria dicţiunii şi a vocii cu care mi l-a citit Cesar del Văile, încît l-am învăţat pe dinafară chiar de la a doua lectură.

Adesea nu puteam sta de vorbă, fiindcă Cesar era ocupat cu scrisul, în felul lui. Umbla prin casă şi pe coridoare parcă dus pe altă lume şi tot la două sau trei minute trecea prin faţa mea ca un somnambul şi brusc se aşeza la maşină, scria un vers, un cuvînt, punea punct şi virgulă poate şi iar se apuca să umble. Eu eram numai ochi, tulburat de emoţia celestă de a fi pe cale să descopăr unicul şi tainicul mod de a scrie poezie. Aşa s-au petrecut lucrurile în anii cît am fost la Colegiul „San Jose", care mi-au dat un temei spre a-mi putea slobozi spiriduşii. Ultima veste despre poetul acela de neuitat a fost o telegramă primită de la Bogota, după doi ani, în care Valentina nu-mi scrisese decît trei cuvinte pe care însă n-a avut inima să le semneze: „A murit Cesar".

Primul meu sentiment într-o Barranquilla fără părinţi a fost acela al libertăţii de a face tot ce pofteam. Aveam prieteni pe care-i vedeam în afara colegiului. Printre aceştia, Alvaro del Toro - care era vocea a doua la recitările din recreaţii - şi clanul fraţilor Arteta - cu care o întindeam de obicei pe la librării şi la cinema. Căci singura restricţie ce mi-a fost impusă acasă la unchiul Eliecer, pentru ca acesta să-şi manifeste responsabilitatea, a fost să nu mă întorc mai tîrziu de opt seara.

Intr-o zi cînd îl aşteptam pe Cesar del Văile citind în salon la el acasă, a venit să-l caute o femeie surprinzătoare.

Se numea Martina Fonseca şi era o albă turnată, într-un tipar de mulatră, deşteaptă şi independentă, care putea fi foarte bine amanta poetului. Preţ de două sau trei ceasuri am trăit din plin plăcerea de a sta de vorbă cu ea, pînă cînd Cesar s-a întors acasă şi au plecat împreună fără să spună unde. N-am mai ştiut nimic de ea pînă în miercurea Păresimilor din acel an, cînd am ieşit de la slujba de sărbătoare şi am întîlnit-o aşteptîndu-mă pe o bancă în parc. Am crezut că era o nălucă. Avea o rochie de in brodată care-i rafina frumuseţea, un şirag de mărgele-fantezie şi o floare ca o flacără vie la decolteu. Insă cel mai mult preţuiesc acum, în amintire, modul în care m-a poftit la ea acasă fără cel mai mic indiciu de premeditare, dacă nu luăm în seamă semnul sfint al crucii de cenuşă pe care o aveam amîndoi pe frunte. Bărbatul ei, pilot pe un vas de pe fluviul Magdalena, era plecat pentru douăsprezece zile. De ce să fie ciudat că soţia lui mă invita într-o sîmbătă oarecare la o ceaşcă de ciocolată cu prăjituri? Numai că ritualul s-a repetat tot restul anului cînd soţul era în cursă şi mereu de la patru la şapte, adică atît cît ţinea programul pentru tineret de la cinematograful „Rex", care-mi servea drept pretext acasă, la unchiul Eliecer.

Specialitatea ei era să-i pregătească pentru examenele de grad pe învăţătorii de şcoală primară. Pe cei mai buni dintre ei îi invita în orele ei libere la o ceaşcă de ciocolată cu prăjituri, aşa încît noul elev de sîmbătă n-a bătut nimănui la ochi. A fost cu totul surprinzător firescul acelei iubiri secrete care a ars cu vîlvătăi nebune din martie pînă în noiembrie. După primele două sîmbete am crezut că nu mai puteam îndura dorinţa aprigă de a fi cu ea tot timpul.

Eram la adăpost de orice risc, fiindcă bărbatul ei îşi anunţa sosirea în oraş cu sunete încifrate de sirenă pentru

213ca ea să ştie că intra în port. Aşa s-a întîmplat în a treia sîmbătă a iubirii noastre, cînd eram în pat şi s-a auzit sirena undeva departe. Ea şi-a încordat auzul.

- Stai liniştit, mi-a spus, şi a aşteptat încă două semnale. N-a sărit din pat, cum mă aşteptam din pricina propriei frici, ci a continuat netulburată: Ne mai rămîn încă peste trei ceasuri de viaţă.

Ea mi-l descrisese drept „o namilă de negru de doi metri şi ceva, cu o sculă de tunar". Am fost pe punctul de a încălca regulile jocului, căci gelozia mi-a înfipt o gheară în inimă: voiam să-l omor, nici mai mult, nici

mai puţin. Chibzuinţă ei matură a găsit soluţia şi de atunci m-a dus de căpăstru printre capcanele vieţii reale ca pe un pui de lup cu blăniţă de miel.

Mergeam foarte prost cu colegiul şi nu voiam s-o recunosc, dar Martina a înţeles calvarul meu cu învăţătura. A fost surprinsă de infantilismul meu de a chiuli de la ore făcîndu-i pe plac demonului unei irezistibile dorinţe de viaţă.

- Fireşte, i-am spus. Dacă patul ăsta ar fi colegiul şi tu ai fi profesoara, eu aş fi premiantul nu numai din clasă, ci din toată şcoala.

Ea a luat-o ca un exemplu bine ales.

- Tocmai asta o să şi facem, mi-a zis.

îşi asumă sarcina reabilitării mele, fără prea multe sacrificii şi cu un orar fix, ajutîndu-mă să-mi fac lecţiile şi să mă pregătesc pentru săptămîna viitoare printre zbenguieli în pat şi mustrări de mamă. Dacă nu-mi făceam temele bine şi la timp, mă pedepsea interzicîndu-mi o sîmbătă pentru trei greşeli. N-am trecut niciodată de două. Schimbarea mea a început să se observe la colegiu.

De fapt, m-a învăţat o formulă infailibilă care din nefericire mi-a folosit numai în ultima clasă de liceu: dacă eram

atent la *ore* şi-mi făceam lecţiile eu însumi, fără să le copiez de pe La colegi, puteam lua note mari şi citi după pofta inimii în timpul liber, ducîndu-mi mai departe viaţa personală, fără nopţi istovitoare în care să nu dorm şi fără temeri zadarnice. Graţie acelei reţete magice am fost primul din promoţia anului 1942, cu medalie de excelenţă şi menţiuni onorifice de toate felurile. Dar recunoştinţa confidenţială au primit-o doctorii pentru cît de bine mă vindecaseră de nebunie. La serbare mi-am dat seama că emoţia cu care mulţumisem în anii dinainte pentru laudele cîştigate prin merite ce nu erau ale mele avea o doză nesuferită de cinism. In ultimul an, cînd au fost meritate, mi s-a părut potrivit să nu mulţumesc deloc. Dar am răspuns din toată inima cu poemul *Circul,* de Guillermo Valencia, pe care l-am recitat la sfirşit, în întregime fără sufleor, mai speriat decît un creştin în faţa leilor.

In vacanţa acelui an fericit plănuisem să merg s-o văd pe bunica Tranquilina la Aracataca, însă a trebuit să vină urgent ea însăşi la Barranquilla ca să se opereze de cataractă. Bucuria de a o vedea iar a fost întregită de cea pe care mi-a făcut-o ea însăşi, dăruindu-mi dicţionarul bunicului. Niciodată n-a fost conştientă că îşi pierdea vederea sau n-a vrut s-o mărturisească, pînă cînd n-a mai putut să se mişte din camera ei. Operaţia făcută la Spitalul de Caritate a fost rapidă şi cu un pronostic bun. Cînd i-au scos bandajele, stmd în capul oaselor pe pat, şi-a deschis ochii strălucind de noua-i tinereţe, s-a luminat la faţă şi şi-a rezumat bucuria într-un singur cuvînt:

-Văd.

Chirurgul a dorit să-i precizeze ce anume vedea şi ea a măturat camera cu noua privire şi a înşirat fiecare lucru cu o exactitate admirabilă. Medicul a rămas fără suflare, căci

215numai eu ştiam că lucrurile înşirate de bunica nu erau cele din camera de spital, ci acelea din dormitorul său din Ara-cataca, pe care şi le amintea pe de rost şi în ordine. Nu şi-a mai recăpătat vederea nicicînd.

Părinţii mei au insistat să-mi petrec vacanţa cu ei la Sucre şi s-o iau cu mine pe bunica. Mult mai îmbătrînită decît se cuvenea din pricina vîrstei şi cu mintea în derivă, i se rafinase frumuseţea vocii şi cînta mai mult şi mai inspirată ca oricînd. Mama s-a ocupat să fie bine îngrijită, curată şi dichisită ca o păpuşă enormă. Era limpede că-şi dădea seama de lumea din jur, dar o raporta la trecut. Mai ales programele de radio, care trezeau în ea un interes copilăresc. Recunoştea vocile diferiţilor crainici pe care-i identifica drept prieteni din tinereţea ei de la Riohacha, fiindcă niciodată n-a avut un aparat de radio acasă la Aracataca. Dezminţea sau critica unele comentarii ale crainicilor, discuta cu ei subiectele cele mai diferite sau le reproşa orice greşeală gramaticală, de parcă s-ar fi aflat lîngă patul ei în carne şi oase, şi se împotrivea să fie primenită pînă nu-şi lua rămas-bun de la ei. Atunci le răspundea cu aleasa-i educaţie neştirbită:

- Să aveţi parte de o noapte bună, domnilor!

Multe mistere legate de lucruri pierdute, de taine păstrate sau de subiecte interzise s-au lămurit din monoloagele ei: cine a luat, ascunzînd-o într-un cufăr, pompa de apă care a dispărut din casa de la Aracataca, cine fusese în realitate tatăl Matildei Salmona, ai cărei fraţi l-au confundat cu altul şi s-au răzbunat, împuşcîndu-l.

Cea dintîi vacanţă a mea la Sucre n-a fost uşoară şi pentru că eram departe de Martina Fonseca, dar n-a existat nici o posibilitate, oricît de mică, să vină cu mine. Ideea de a n-o vedea timp de două luni mi se păruse pur şi simplu

ireală. Insă ei, nu. Dimpotrivă, cînd am atins subiectul mi-am dat seama că ea se afla, ca întotdeauna, cu trei paşi înaintea mea.

- Voiam să-ţi vorbesc despre asta, îmi spuse ea fără nici un mister. Cel mai bine pentru amîndoi ar fi să te duci să înveţi în altă parte, acum că am ajuns nebuni de legat. Aşa o să-ţi dai seama că povestea noastră n-o să fie niciodată mai mult de cît a fost.

Am luat-o în glumă:

- Plec chiar mîine şi mă întorc după trei luni ca să rămîn cu tine.

Ea mi-a răspuns în ritm de tangou:

- Ha, ha, ha, ha!

Am aflat atunci că Martina era uşor de convins cînd spunea da, însă cu neputinţă cînd spunea nu. Aşa încît am ridicat mănuşa, scăldat în lacrimi, şi mi-am propus să fiu altul în viaţa pe care ea şi-a închipuit-o pentru mine: alt oraş, alt liceu, alţi prieteni şi chiar alt fel de a fi. N-am stat prea mult pe gînduri. Cu autoritatea multelor mele medalii, i-am spus tatălui meu cu o anume solemnitate că n-aveam să mă mai întorc la Colegiul „San Jose". Şi nici la Barranquilla.

- Domnul fie lăudat! spuse el. întotdeauna m-am întrebat de unde ţi-a venit romantismul ăsta de a învăţa la iezuiţi.

Mama s-a făcut că nu aude comentariul.

- Dacă nu te mai duci acolo trebuie să te duci la Bogota, zise ea.

- Atunci n-o să se ducă nicăieri, a replicat imediat tata, fiindcă nu avem bani să ajungă şi pentru *cachaco.*

E ciudat, dar simpla idee de a nu-mi mai continua studiile, care fusese visul vieţii mele, mi s-a părut atunci neverosimilă. Pînă într-atît, încît am apelat la alt vis care nu mi s-a părut niciodată posibil.

217- Există burse, am spus.

- Foarte multe, răspunse tata, dar pentru bogaţi.

In parte era adevărat, dar nu din favoritism, ci pentru că demersurile erau dificile, iar difuzarea condiţiilor ce trebuiau îndeplinite era deficitară. Graţie centralismului, oricine aspira la o bursă trebuia să se ducă la Bogota, făcînd în opt zile o călătorie de o mie de kilometri care costa aproape cît trei luni de internat la un colegiu bun. Dar chiar şi aşa putea să fie zadarnic. Mama şi-a ieşit din fire:

- Cînd omul dă drumul maşinăriei cu bani, ştie de unde porneşte, dar nu şi unde se opreşte.

Pe deasupra, mai erau şi alte obligaţii întîrziate. Luis En-rique, cu un an mai mic decît mine, fusese înscris la două şcoli locale şi din amîndouă fugise după doar cîteva luni. Mărgărita şi Aida învăţau bine la şcoala primară a călugăriţelor, dar părinţii începeau să se gîndească pentru ele la un oraş apropiat şi mai puţin scump unde să urmeze liceul. Gustavo, Ligia, Rita şi Jaime nu ridicau încă probleme urgente, dar creşteau într-un ritm ameninţător. Atît ei cît şi cei trei care s-au născut mai tîrziu s-au purtat cu mine de parcă eram cineva care veşnic sosea doar ca să plece de îndată.

A fost anul meu decisiv. Cea mai mare atracţie a fiecărui car alegoric erau fetele alese pentru graţia şi frumuseţea lor, îmbrăcate ca nişte regine, care recitau versuri cu aluzii la războiul simbolic dintre cele două jumătăţi ale tîrgului. Eu, încă oarecum străin, mă bucuram de privilegiul de a fi neutru şi mă comportam ca atare. Totuşi, în anul acela am cedat la rugăminţile căpitanilor din cartierul Congoveo de a le scrie versuri pentru sora mea Carmen Roşa, care avea să fie regina unui car monumental. Le-am făcut pe plac în-cîntat, dar am întrecut măsura în atacurile adresate adversarului, necunoscînd regulile jocului. N-am mai avut încotro

şi a trebuit să potolesc scandalul cu două poeme de împăcare: unul care-i făcea dreptate frumoasei din Congoveo şi altul pentru frumoasa din Zulia. Incidentul a devenit public. Poetul anonim, aproape necunoscut în tîrg, a fost eroul zilei. Episodul mi-a făcut intrarea în societate şi mi-a atras prietenia ambelor tabere. De atunci n-am mai prididit să ajut pe la spectacole pentru copii, bazare şi tombole de binefacere, pî-nă şi la discursul unui candidat la consiliul municipal.

Luis Enrique, care dădea deja semne de chitarist inspirat, cum avea să ajungă mai tîrziu, m-a învăţat să cînt la chitară. Cu el şi cu Filadelfo

Velilla am ajuns regii serenadelor, iar premiul cel mare era că unele dintre fetele cărora le cîntam se îmbrăcau în goană, deschideau uşile, le trezeau pe vecine şi o ţineam tot într-o petrecere pînă la micul dejun. In anul acela grupul s-a îmbogăţit prin intrarea lui Jose Palencia, nepotul unui moşier bogat şi generos. Jose era un muzician înnăscut, capabil să cînte la orice instrument i-ar fi căzut în mîini. Era un dansator extraordinar, avea o figură de artist de cinema, o inteligenţă uluitoare şi un noroc mai curînd invidiat decît vrednic de invidiat în privinţa iubirilor trecătoare.

Eu, în schimb, nu ştiam să dansez şi n-am putut învăţa nici măcar în casa domnişoarelor Loiseau, şase surori invalide din naştere, care dădeau totuşi lecţii de dans adevărat, fără să se ridice din balansoarele lor. Tata, care n-a fost niciodată insensibil la faimă, s-a apropiat de mine, văzîndu-mă cu alţi ochi. Pentru prima oară am dedicat discuţiilor ceasuri nesfirşite. Abia dacă ne cunoşteam. De fapt, dacă stau acum şi mă gîndesc bine, n-am locuit cu părinţii mai mult de trei ani în total, adunîndu-i pe cei de la Aracataca, Barran-quilla, Since şi Sucre. A fost o experienţă foarte plăcută care mi-a îngăduit să-i cunosc mai bine. Mama mi-a spus:

219- Ce bine că te-ai împrietenit cu tatăl tău!

După cîteva zile, pe cînd făcea cafea la bucătărie, mi-a mai zis: Tatăl tău e tare mîndru de tine.

A doua zi m-a deşteptat venind pe vîrfuri şi mi-a suflat la ureche:

- Tata ţi-a pregătit o surpriză.

Intr-adevăr, cînd a coborît la micul dejun mi-a dat chiar el vestea, de faţă cu toţi, cu o emfază solemnă:

- Strînge-ţi catrafusele, că pleci la Bogota.

Primul impact a însemnat o mare deziluzie, căci pe atunci aş fi vrut să mă bălăcesc în petrecerea perpetuă. A precumpănit însă inocenţa.

N-au fost probleme cu hainele groase. Tata avea un costum negru de şeviot şi altul de catifea reiată, şi nici unul nu-l mai cuprindea în talie. Aşa încît ne-am dus la Pedro Leon Rosales, căruia i se zicea „croitorul care face minuni", şi mi le-a aranjat pe măsură. Mama mi-a mai cumpărat şi pardesiul din păr de cămilă al unui senator mort. Pe cînd mi-l probam acasă, sora mea Ligia - care e prezicătoare din fire - m-a prevenit în secret că fantoma senatorului bîntuia noaptea prin casa lui, îmbrăcată cu pardesiul. N-am luat-o în seamă, dar mai bine o făceam, căci atunci cînd l-am pus pe mine la Bogota m-am văzut în oglindă cu chipul senatorului mort. L-am amanetat pe zece pesos la Muntele de Pietate şi am lăsat-o baltă.

Atmosfera de familie se îmbunătăţise atît de mult, că am fost gata să izbucnesc în lacrimi la despărţire, dar programul s-a îndeplinit întocmai fără sentimentalisme. A doua săptă-mînă din ianuarie m-am îmbarcat la Magangue pe „David Arango", vasul amiral al Companiei Navale Columbiene, după ce mi-am petrecut o noapte de bărbat liber. Tovarăşul meu de cabină a fost un înger de o sută zece kilograme şi fără

un fir de păr pe tot corpul. Era supranumit Jack Spintecătorul, fiind ultimul supravieţuitor dintr-un nearn de circari aruncători de cuţite din Asia Mică. La prima vedere mi s-a părut capabil să mă sugrume pe cînd

dormeam, dar în zilele următoare mi-am dat seama că nu era decît ceea ce părea: un bebeluş uriaş cu o inimă mare, de nu-i încăpea în piept.

In prima noapte a fost o petrecere oficială, cu orchestră şi cină de gală, dar am şters-o pe punte, am contemplat pentru ultima dată sclipirile lumii pe care mă pregăteam s-o uit fără durere şi am plîns după pofta inimii pînă în zori. Astăzi mă încumet să spun că singurul motiv pentru care aş vrea să mai fiu iar copil e să mă bucur din nou de călătoria aceea. A trebuit s-o fac dus şi întors de mai multe ori în cei patru ani de liceu pe care-i mai aveam şi în ceilalţi doi de universitate, şi de fiecare dată am învăţat mai multe despre viaţă decît la şcoală, şi oricum mai bine ca la şcoală. In perioada în care apele aveau debit suficient, călătoria la dus ţinea cinci zile de la Barranquilla la Puerto Salgar, de unde se mai făcea o zi cu trenul pînă la Bogota. Pe vreme de secetă, cea mai plăcută pentru navigat, dacă nu erai grăbit, putea dura chiar şi trei săptămîni.

Vapoarele aveau nume simple şi uşor de ţinut minte: „Atlantice", „Medellm", „Căpitan de Caro", „David Arango". Căpitanii lor, ca şi cei ai lui Conrad, erau autoritari şi dintr-o bucată, mîncau cît şapte şi nu ştiau să doarmă singuri în cabinele lor de regi. Călătoriile erau molcome şi pline de surprize. Noi, pasagerii, stăteam toată ziua pe punte să vedem satele uitate, caimanii prăvăliţi cu fălcile deschise în aşteptarea fluturilor neprevăzători, stolurile de bîtlani care-şi luau zborul speriindu-se de siaj, mulţimea de raţe de prin mlaştinile ascunse, lamantinii care cîntau pe ţărmurile întinse alăptîndu-şi puii. De-a lungul întregii călătorii te

trezeai în zori buimăcit de larma stîrnită de maimuţe şi de papagali. Adesea, siesta era întreruptă de duhoarea greţoasă a unei vaci înecate, încremenite pe firul apei cu un uliu solitar aşezat pe pîntece.

Astăzi e ceva rar să faci vreo cunoştinţă în avion. Pe vapoarele fluviale, noi, elevii, păream o singură familie, căci ne înţelegeam în fiecare an să facem împreună călătoria. Uneori, vaporul se împotmolea chiar şi cincisprezece zile pe un banc de nisip. Nimeni nu-şi făcea griji, căci petrecerea continua şi o scrisoare din partea căpitanului, pecetluită cu stema inelului său, servea drept scuză că ajungeam cu întîrziere la liceu.

Din prima zi mi-a atras atenţia cel mai tînăr membru dintr-o familie, care cînta la acordeon ca prin vis, plimbîn-du-se zile întregi pe coverta de la clasa întîi. Mi-a venit să mor de invidie, căci, de cînd i-am ascultat pe primii acor-deonişti ai lui Francisco el Hombre la sărbătorile de la 20 iulie la Aracataca, m-am încăpăţînat ca bunicul să-mi cumpere un acordeon, dar bunica ni s-a împotrivit cu veşnica poveste că acordeonul era un instrument de neciopliţi. După vreo treizeci de ani, mi s-a părut că-l recunosc la Paris, la un congres mondial al neurologilor pe elegantul acordeonist de pe vapor. Timpul nu trecuse fără urme: îşi lăsase o barbă boemă şi hainele îi erau mai mari cu vreo două numere, dar amintirea măiestriei lui era atît de vie, că nu mă puteam înşela. Insă reacţia lui a fost cum nu se poate mai uricioasă cînd l-am întrebat fără să mă prezint:

- Cum mai merge cu acordeonul? Mi-a replicat, surprins:

- Nu ştiu ce vreţi să spuneţi.

Am simţit că mă înghite pămîntul şi i-am prezentat scuze umile pentru că l-am confundat cu un student care

cînta la acordeon pe „David Arango", la începutul lunii ianuarie 1944. Atunci I-a străfulgerat amintirea. Era columbianul Salomon Hakim, unul dintre marii neurologi ai lumii. Deziluzia a fost că schimbase acordeonul cu ingineria medicală.

Alt pasager mi-a atras atenţia prin purtarea lui distantă. Era tînăr, voinic, îmbujorat la faţă, cu ochelari de miop şi cu o chelie prematură, bine îngrijită. Mi-a părut imaginea perfectă a turistului *cachaco.* Din prima zi a acaparat fotoliul cel mai comod, a pus mai multe turnuri de cărţi noi pe o măsuţă şi a citit pe îndelete de dis-de-dimineaţă pînă cînd îi distrăgeau atenţia petrecerile de seară. In fiecare zi a apărut în sala de mese cu altă cămaşă de plajă înflorată şi şi-a luat micul dejun, prînzul, cina, continuînd să citească singur la masa cea mai izolată. Nu cred să fi schimbat vreun salut cu cineva. L-am botezat în sinea mea „cititorul nesăţios".

N-am rezistat tentaţiei de a-mi băga puţin nasul prin cărţile lui. Majoritatea erau tratate indigeste de Drept public, pe care le citea dimineţile, subliniind şi făcînd note pe margine. Pe înserat, cînd se lăsa răcoarea, citea romane. Printre acestea, unul care m-a lăsat cu gura căscată: *Dublul* de Dostoievski, pe care încercasem să-l fur, şi n-am putut, mtr-o librărie din Barranquilla. Eram înnebunit să-l citesc. Atu de tare, că aş fi vrut să-l rog să mi-l împrumute, dar n-am îndrăznit. Intr-una din zile a apărut cu *Marele Meaulnes,* de care nu auzisem, dar pe care l-am inclus foarte curînd printre capodoperele preferate. Eu însă n-aveam decît cărţi citite şi cu neputinţă de recitit: *Jeromin* de Padre Coloma, pe care n-am terminat-o în veci; *Viitoarea,* de Jose Eustacio Rivera; *De la Apenini la Anzi* de Edmondo de Amicis, şi dicţionarul bunicului pe care îl citeam pe bucăţi ore în şir. Cititorului nesăţios, dimpotrivă, nu-i ajungea timpul pentru

223atîtea. Ce vreau să spun şi n-am apucat e că aş fi dat orice ca să fiu el.

Cel de al treilea călător era, fireşte, Jack Spintecătorul, tovarăşul meu de cameră, care vorbea în somn ceasuri întregi o limbă barbară. Tiradele lui aveau o calitate melodică ce crea un fundal inedit lecturilor mele din zori. Mi-a spus că nu era conştient şi nici nu ştia ce limbă putea fi cea în care visa, fiindcă de copil s-a înţeles cu dansatorii pe sîrmă de la circul lui în şase dialecte asiatice, dar le uitase pe toate cînd a murit maică-sa. I-a mai rămas doar poloneza, care era limba lui maternă, dar după cîte am putut să-mi dau seama nici aceasta nu era cea vorbită în somn. Nu-mi amintesc o făptură mai adorabilă în timp ce-şi ungea cuţitele sinistre, încercîndu-le tăişul pe lîmba-i trandafirie.

Singura lui problemă se ivise încă din prima zi, în sala de mese, cînd i-a avertizat pe chelneri că nu putea supravieţui în cursul călătoriei dacă

nu-i serveau patru porţii. Şeful echipajului i-a explicat că aşa avea să fie dacă le va plăti ca supliment, desigur cu o reducere specială. El a argumentat că de cînd străbătea mările lumii, în toate călătoriile i-a fost recunoscut dreptul uman de a nu fi lăsat să moară de foame. Cazul a ajuns pînă la căpitan, care a hotă-rît într-o manieră specific columbiană să i se servească două porţii, iar chelnerii să închidă ochii şi să-i mai dea încă două. Pe deasupra, s-a mai ajutat şi el ciugulind cu furculiţa din farfuriile celor de la masă şi ale unor vecini fără poftă de mîncare, care se amuzau de isprăvile lui. Trebuia să fii de faţă ca să-ţi vină să crezi!

Eu nu prea ştiam cum să-mi trec timpul, pînă cînd în La Gloria s-a îmbarcat un grup de studenţi care au organizau serile triouri şi cvartete şi cîntau serenade frumoase, i interpretînd bolerouri de dragoste. Cînd am descoperit că]

aveau o chitară columbiană[1] în plus, am pus stăpînire pe ea, făceam repetiţii cu ei serile şi apoi cîntam cu toţii pînă cînd se crăpa de ziuă. Plictisul din orele mele libere şi-a găsit leacul dintr-o raţiune a inimii: cel care nu cîntă nu-şi poate imagina ce înseamnă plăcerea de a cînta.

Intr-o noapte cu o lună uriaşă ne-a trezit un plînset sfişietor care răzbătea dinspre ţărm. Căpitanul Climaco Conde Abello, unul dintre cei mai faimoşi, a dat ordin să se caute cu reflectoarele locul de unde provenea bocetul şi au descoperit o femelă de lamantin care se încurcase în crengile unui copac căzut. Vaporenii se aruncară în apă, o legară de un cabestan şi reuşiră s-o elibereze. Era o fiinţă fantastică şi înduioşătoare, pe jumătate femeie, pe jumătate vacă, lungă de aproape patru metri. Avea pielea lividă şi gingaşă, iar torsul cu ţîţe mari părea al unei mame biblice. L-am auzit pe însuşi căpitanul Conde Abello spunînd pentru prima oară că o să vină sfirşitul lumii dacă vor continua să omoare animalele din apă şi a interzis să se tragă de pe vaporul lui.

- Cine vrea să omoare pe careva, s-o facă la el acasă! a strigat. Nu pe vaporul meu!

Ziua de 19 ianuarie 1961, şaptesprezece ani mai tîrziu, mi-a rămas în minte ca o zi nefastă, căci un prieten mi-a telefonat din Mexic să-mi spună că vaporul „David Arango" luase foc şi se prefăcuse în cenuşă în portul din Magangue. Am închis telefonul cu convingerea cumplită că în ziua aceea tinereţea mea se sfirşise şi că puţinul care ne mai răinînea din puhoiul de nostalgii se dusese pe apa sîmbetei. Astăzi fluviul Magdalena e mort, cu apele-i urît mirositoare

[1] Instrument muzical specific columbian cu cinci corzi, ale căror sunete sînt mai înalte decît cele ale chitarei obişnuite.

şi animalele sale dispărute. Lucrările de reabilitare despre care au vorbit atîta guvernele ce s-au tot perindat şi n-au făcut nimic ar impune plantarea a vreo şaizeci de milioane de copaci în aproximativ nouăzeci la sută din terenurile aflate în proprietate particulară, ai căror stăpîni ar trebui să renunţe doar de dragul patriei la nouăzeci la sută din veniturile lor actuale.

Fiecare călătorie însemna profunde învăţături de viaţă care ne legau, într-un fel efemer, dar de neuitat, de cea a locurilor prin care treceam, unde mulţi dintre noi s-au împotmolit pentru totdeauna urmîndu-şi destinul. Un renumit student la Medicină a intrat nepoftit la o petrecere de nuntă, a dansat fără să ceară voie cu femeia cea mai frumoasă de acolo şi bărbatul ei l-a omorît cu un glonţ. Altul s-a însurat la o beţie de pomină cu prima fată care i-a fost pe plac la Puerto Berrio şi este şi astăzi fericit împreună cu ea şi cu cei nouă copii ai lor. Jose Palencia, prietenul nostru din Sucre, cîştigase o vacă la un concurs de toboşari în Tenerife şi a vîndut-o pe loc cu cincizeci de pesos: o avere pe vremea aceea. In uriaşul cartier cu case de toleranţă din Barrancabermeja, capitala petrolului, am avut surpriza să-l găsim cîntînd cu orchestra unui bordel pe Angel Casij Palencia, vărul primar al lui Jose, care dispăruse fără urmă din Sucre de un an de zile. Nota de plată pentru *pachanga*[1] i-a revenit orchestrei pînă în zori.

Amintirea mea cea mai ingrată e cea a unei spelunci sumbre din Puerto Berrio, de unde poliţia i-a scos cu lovituri de baston pe patru dintre noi, fără să ne dea şi fără să asculte explicaţii, şi-am fost arestaţi sub acuzaţia de a fi violat o studentă. Cînd am ajuns la comisariat, îi băgaseră

Dans originar din Cuba.

deja la răcoare, fără nici o zgîrietură, pe adevăraţii vinovaţi, nişte derbedei din partea locului care n-aveau cu vaporul nostru nici în clin, nici în mînecă.

La Puerto Salgar, ultima noastră escală, am fost nevoiţi să debarcăm la cinci dimineaţa îmbrăcaţi cu haine de munte. Bărbaţii, cu costum de stofă neagră, vestă şi joben şi cu paltoanele pe braţ, îşi schimbaseră parcă identitatea, printre orăcăielile psalmodice ale broaştelor şi duhoarea pestilenţială a fluviului saturat de animale moarte. In momentul debarcării am avut o surpriză neobişnuită, înainte de plecare, o prietenă o convinsese pe mama în ultimul moment să-mi facă o boccea unde-mi pusese un hamac din fire de agavă, o pătură de lînă şi o oliţă pentru cazuri de urgenţă, toate înfăşurate într-o rogojină de alfa, legată cruciş cu sforile de la hamac. Colegii mei muzicanţi s-au prăpădit de rîs văzîndu-mă cu un asemenea bagaj în leagănul civilizaţiei şi cel mai hotărît dintre ei a făcut ceva ce eu n-aş fi îndrăznit: l-a aruncat în apă. Ultima mea imagine din călătoria aceea de neuitat a fost cea a boccelei care se întorcea la obîrşie, ondulîndu-se pe firul apei.

l renul de la Puerto Salgar se căţăra parcă pe cornişele şuncilor, în primele patru ceasuri de drum. Pe porţiunile mai abrupte dădea puţin înapoi ca sa-şi ia avînt şi încerca din nou să urce, pufăind ca un dragon. Uneori era nevoie ca pasagerii să coboare, ca să-i uşureze din greutate, şi să urce pe jos pînă la cornişa următoare. Satele de pe drum erau triste şi îngheţate, şi în gările pustii ne aşteptau numai veşnicele vînzătoare care ofereau prin fereastra vagonului nişte găini grase şi galbene, gătite în întregime, şi nişte cartofi albi ca neaua care ţi se topeau în gură. Acolo am simţit pentru prima dată o stare a corpului necunoscută şi invizibilă: frigul. Din fericire, pe înserat se deschideau brusc

227pînă în zare savanele imense, verzi şi frumoase ca o mare a cerului. Lumea devenea molcomă şi mai apropiată. Atmosfera din tren se schimba.

Uitasem cu desăvîrşire de cititorul nesăţios, cînd acesta şi-a făcut pe neaşteptate apariţia şi s-a aşezat în faţa mea cu un aer zorit. A fost ceva de necrezut. II impresionase un bolero pe care-l cîntam serile pe vapor şi m-a rugat să i-l copiez. Nu numai că am făcut-o, dar l-am şi învăţat să-l cînte. M-a surprins urechea bună şi strălucirea vocii cînd l-a cîntat singur, frumos şi fără greş, de prima oară.

- Fata o să moară cînd o să-l audă! exclamă el radios.

I-am înţeles atunci emoţia. De cînd auzise boleroul cîntat de noi pe vapor, a simţit că avea să fie o revelaţie pentru logodnica de care se despărţise cu trei luni în urmă la Bogota şi care îl aştepta în seara aceea la gară. II auzise din nou de două sau trei ori, şi era în stare să-l refacă pe bucăţi, dar văzîndu-mă singur pe bancheta din tren se hotărîse să mă roage să-i fac acest serviciu. Atunci am îndrăznit şi eu să-i spun fără nici o legătură, dar cu un scop precis, cît mă surprinsese să văd pe masa lui o carte atît de greu de găsit. Surpriza lui a fost sinceră:

- Care?

- *Dublul.* Rîse satisfăcut.

- încă n-am terminat-o, spuse. Dar e una dintre cărţile cele mai ciudate care mi-au căzut în mînă.

N-a mers mai departe. Mi-a mulţumit în toate felurile pentru bolero şi şi-a luat rămas-bun cu o strîngere de mînă straşnică.

începea să se întunece cînd trenul îşi încetini mersul, trecu pe lîngă un şopron umplut pînă la refuz cu fier vechi ruginit şi opri lîngă un peron întunecos. Am apucat cufărul!

de mîner şi l-am tîrît pînă în stradă, înainte ca mulţimea să mă calce în picioare, cînd cineva strigă:

- Tinere, tinere!

M-arn întors să mă uit, cum au făcut mai mulţi tineri şi alţi cîţiva mai puţin tineri care fugeau o dată cu mine, cînd cititorul nesăţios trecu pe lîngă mine şi-mi dădu din mers o carte.

- Sper să-ţi placă! mi-a strigat şi s-a pierdut în iureş. Cartea era *Dublul.* Eram atît de uluit, încît n-am reuşit

să-mi dau seama de ceea ce mi se întîmplase. Mi-am pus cartea în buzunarul de la pardesiu şi cînd am ieşit din gară vmtul îngheţat al asfinţitului m-a lovit în faţă. Gata să cad, am pus cufărul pe trotuar şi m-am aşezat pe el ca să-mi trag sufletul. Nu era nici ţipenie în jur. Tot ce-am izbutit să văd a fost colţul unui bulevard sinistru şi glacial în bătaia unei ploi mărunte amestecate cu funingine, la două mii patru sute de metri înălţime şi cu un aer polar ce nu te lăsa să respiri.

Am aşteptat înţepenit de frig peste o jumătate de oră. Cineva trebuia să vină, fiindcă tata îl anunţase printr-o telegramă urgentă pe don Eliecer Torres Arango, o rudă din partea lui, care avea să-mi fie protector. M-a copleşit atunci teama de a sta pe cufăr ca pe un mormînt, fără să cunosc pe nimeni în acel capăt de lume. Pe neaşteptate a coborît dintr-un taxi un

bărbat distins, cu o umbrelă de mătase şi cu un palton din păr de cămilă ce-i ajungea pînă la glezne. Am înţeles că era protectorul meu, cu toate că abia s-a uitat la mine şi a trecut mai departe, iar eu n-am avut îndrăzneala să-i fac vreun semn. A intrat în fugă în gară şi a ieşit după cîteva minute, fără nici un gest de speranţă. In sfirşit, m-a descoperit şi m-a arătat cu degetul:

- Tu eşti Gabito, nu-i aşa? I-am răspuns din tot sufletul:

- Aşa se pare.

Bogota era pe atunci un oraş îndepărtat şi lugubru peste care cădea o burniţă neostenită încă de la începutul secolului al XVI-lea. Mi-a atras atenţia că pe stradă erau prea mulţi oameni grăbiţi, îmbrăcaţi ca şi mine, cu haine de stofă neagră şi pălării tari. In schimb, nu se vedea nici o femeie care să-ţi ţină companie, căci le era interzisă intrarea în cafenelele sumbre din centrul comercial, ca şi preoţilor cu sutană şi militarilor în uniformă. Prin tramvaie şi pisoare găseai cîte un afiş amărît: „Dacă nu ţi-e teamă de Dumnezeu, teme-te de sifilis".

M-au impresionat caii uriaşi care trăgeau carele cu bere, scînteîle ca de artificii ale tramvaielor cînd dădeau colţul şi oprirea traficului pentru a se face loc cortegiilor funerare în care oamenii mergeau pe jos în bătaia ploii. Erau cum nu se poate mai lugubre, cu trăsuri de lux şi cai înzorzonaţi cu panglici de catifea şi morioane cu pene negre, însoţind cadavre de familie bună, ai căror membri se comportau de | parcă ele ar fi inventat moartea. In piaţeta din faţa Bisericii Las Nieves am văzut din taxi prima femeie pe stradă, zveltă î şi misterioasă, cu o prestanţă de regină în doliu, dar aml rămas pe veci pe jumătate dezamăgit fiindcă avea faţa aco-" perită de un văl de nepătruns.

Eram cu moralul la pămînt. Casa unde am petrecut noaptea era mare şi confortabilă, dar mi s-a părut fantomatică din pricina grădinii sumbre cu trandafiri întunecaţi şi a frigului care te răzbea pînă la oase. Aparţinea familiei Torres Gamboa, neamuri de-ale tatălui meu şi cunoscuţi de-ai mei, dar îi priveam ca pe nişte străini înfofoliţi la cină în păturile cu care se înveleau cînd dormeau. Impresia mea cea mai adîncă a fost cea cînd m-am strecurat între cearşa-lun şi am slobozit un strigăt de groază, pentru că le-am simţii îmbibate într-un lichid rece ca gheaţa. Mi s-a explicat că aşa era prima oară şi că încetul cu încetul aveam să mă acomodez cu ciudăţeniile climei. Am plîns ore îndelungate în tăcere, înainte de a fi biruit de un somn nefericit.

Aceasta era starea mea de spirit după patru zile de la sosire, pe cînd mergeam în mare grabă, înfruntînd frigul şi ploaia, spre Ministerul Educaţiei, unde aveau să înceapă înscrierile pentru concursul naţional de burse. Coada pornea de la etajul trei al ministerului, chiar din faţa uşii biroului de înscriere, şi cobora şerpuind pe scări pînă la intrarea principală. Spectacolul era descurajant. Cînd ploaia a încetat, pe la zece

dimineaţa, coada se prelungea pe încă două străzi care dădeau în bulevardul Jimenez de Quesada şi tot mai lipseau candidaţi care se refugiaseră pe sub portaluri. Mi s-a părut cu neputinţă să obţin ceva în asemenea învălmăşeală.

Puţin după prînz am simţit două bătăi uşurele pe umăr. Era nesăţiosul cititor de pe vas, care mă recunoscuse printre ultimii din coadă, dar mie mi-a venit greu să cred că era el, cu jobenul şi îmbrăcămintea-i funebră ca de *cacbaco.* El, perplex la rîndul lui, m-a întrebat:

- Ce naiba faci aici?

I-am spus.

23l- Ce chestie nostimă! spuse el, prăpădindu-se de rîs. Vino cu mine - si mă duse de braţ pînă la minister. Atunci am aflat că era doctorul Adolfo Gomez Tâmara, director al Oficiului naţional de burse din Ministerul Educaţiei.

A fost întîmplarea cea mai inimaginabilă **şi** una dintre cele mai fericite din viaţa mea. Cu o glumă de certă provenienţă studenţească, Gomez Tâmara m-a prezentat asistenţilor lui drept cîntăreţul cel mai inspirat de bolerouri romantice. Mi-au oferit cafea şi m-au înscris fără alte formalităţi, nu înainte de a-mi atrage atenţia că nu încălcau regulile, ci aduceau prinos zeilor neclintiţi ai sorţii. M-au informat că examenul general va fi lunea următoare, la Colegiul „San Bartolome". Calculau cam o mie de candidaţi din toată ţara pentru vreo trei sute cincizeci de burse, aşa încît lupta avea să fie lungă şi grea, şi poate o lovitură de graţie pentru iluziile mele. Cîştigătorii vor cunoaşte rezultatele după o săptămînă, împreună cu datele despre colegiile unde vor fi repartizaţi. Asta a fost ceva nou şi grav pentru mine, fiindcă mă puteau expedia fie la Medellin, fie la Vichada. Mi-au explicat că se apelase la loteria aceasta geografică pentru a se stimula mobilitatea culturală între diferitele regiuni. Cînd s-au terminat demersurile, Gomez Tâmara mi-a strîns mîna cu aceeaşi energie entuziastă cu care mi-a mulţumit pentru bolero.

- Dă-i bătaie! mi-a spus. Acum viaţa e în manile tale. La ieşirea din minister, un omuleţ cu aspect de preot

s-a oferit să-mi facă rost de o bursă sigură şi fără nici un examen de intrare pentru colegiul pe care l-aş dori dacă-i plăteam cincizeci de pesos. Era o avere pentru mine, dar cred că, dacă aş fi avut-o, aş fi dat-o ca să scap de teroarea concursului. După cîteva zile l-am recunoscut pe impostor în fotografia din ziare; era capul unei bande de escroci care

se travesteau în preoţi pentru a face afaceri ilicite, intervenind pe lîngă organismele oficiale.

N-am desfăcut cufărul, cu certitudinea că mă vor trimite cine ştie unde. Pesimismul meu era atît de adînc, încît în ajunul examenului m-am dus cu muzicanţii de pe vapor la o speluncă din cartierul rău famat Las Cruces. Cîntam pe băutură la preţul de un cîntec pentru un pahar de rachiu, băutura straşnică din porumb fermentat pe care beţivii distinşi o rafinau cu pulbere.

Aşa că am ajuns tîrziu la examen, cu capul zvîcnindu-mi întruna şi fără să-mi amintesc măcar unde fusesem şi nici cine mă adusese acasă azi-noapte, însă m-au primit din milă într-o sală imensă, înţesată de

candidaţi. O aruncătură de ochi peste chestionar mi-a fost de-ajuns ca să-mi dau seama că pierdusem din start. Numai ca să le abat atenţia supraveghetorilor mi-am făcut de lucru la ştiinţele sociale, unde întrebările mi s-au părut mai puţin dure. Brusc, m-am simţit stăpînit de o aură de inspiraţie ce m-a făcut să improvizez răspunsuri credibile şi soluţii miraculoase. In afară de matematici, care nu mi s-au dezvăluit nici în ruptul capului. Proba la desen, pe care am făcut-o repede, dar bine, mi s-a părut că mi-a luat o povară de pe suflet. „Trebuie să fi fost o minune făcută de rachiu", mi-au spus muzicanţii mei. In once caz, am ajuns într-o stare de capitulare finală, hotărît să le scriu părinţilor o scrisoare despre drepturile şi raţiunile de a nu mă mai întoarce acasă.

Mi-am îndeplinit îndatorirea de a cere calificativele după o săptămînă. Funcţionara de la recepţie trebuie să fi recunoscut vreun semn pe dosarul meu pentru că m-a dus fără explicaţii la director. L-am găsit într-o dispoziţie excelentă, doar în cămaşă şi cu bretele-fantezii roşii. S-a uitat

peste notele de la examenul meu cu o atenţie profesională, a şovăit o dată sau de două ori şi, în sfirşit, a răsuflat uşurat:

- Nu-i rău, zise ca pentru sine. Cu excepţia matematicii, dar ai scăpat ca prin urechile acului graţie zecelui de la desen.

Se lăsă pe spate în scaunul lui rotativ şi mă întrebă la ce colegiu mă gîndisem.

A fost una din spaimele mele cumplite, dar n-am pregetat:

- „San Bartolome", aici, la Bogota.

El şi-a pus palma peste un vraf de hîrtii pe care le avea pe birou.

- Toate astea-s scrisori de recomandare de la oameni cu bani care intervin pentru copii, rude şi prieteni, ca să rămînă la colegiile de aici, a zis. Şi-a dat seama că nu trebuia s-o fi spus şi a continuat: Dacă îmi dai voie să te ajut, cel mai bun pentru tine este Liceul Naţional de la Zipaquirâ, la o oră de tren de aici.

Tot ce ştiam despre acest oraş istoric e că avea mine de sare. Gomez Tamara mi-a explicat că era un colegiu colonial expropriat de la o comunitate religioasă în temeiul unei reforme liberale recente şi că acum avea un corp profesoral de excepţie, alcătuit din tineri cu o mentalitate modernă. Am crezut că era de datoria mea să-i spulber orice îndoială.

- Tata e conservator, l-am încunoştinţat. Izbucni în rîs.

- N-o lua chiar aşa, mi-a zis. Spun liberal în sensul de gîndire vastă.

Imediat îşi recapătă stilul propriu şi hotărî că norocul meu se afla la mănăstirea aceea veche din secolul al XVII-lea, transformată în colegiu de increduli, într-un tîrg adormit, unde nu erau alte distracţii decît învăţatul. Intr-adevăr, i vechea galerie cu arcade se arăta impasibilă în faţa veşniciei.

Pe timpuri, avusese o inscripţie gravată pe porticul de piatră: „începutul înţelepciunii este frica de Dumnezeu", însă fusese schimbată cu stema Columbiei cînd guvernul liberal al preşedintelui Alfonso Lopez Pumarejo a naţionalizat învăţămîntul, în 1936. încă din holul de la intrare,

pe cînd îmi trăgeam sufletul din pricina greutăţii cufărului, m-a deprimat micuţa curte interioara cu arcade coloniale cioplite în piatră, cu balcoane de lemn vopsite în verde, unde erau agăţate jardiniere cu flori melancolice. Totul părea că ascultă de o ordine confesională şi în fiece lucru se vădea prea din cale-afară că în mai bine de trei sute de ani nu intervenise blîndeţea unor mîini de femeie. Prost educat în imensitatea neîngrădita de vreo lege a Caraibilor, m-a copleşit groaza de a-mi trăi patru ani hotărîtori ai adolescenţei în timpul acela încremenit.

Şi astăzi încă mi se pare cu neputinţă ca două etaje de jur împrejurul unei curţi mohorîte şi altă clădire de piatră, improvizată pe terenul din spate, să poată fi de-ajuns pentru reşedinţa şi biroul directorului, secretariatul administrativ, bucătăria, sala de mese, biblioteca, cele şase aule, laboratorul de fizică şi chimie, depozitul, grupurile sanitare şi dormitorul comun cu paturi de fier, aranjate în şir pentru cincizeci de elevi aduşi cu mare greutate de prin suburbiile cele mai nenorocite ale patriei şi foarte puţini din capitală. Din fericire, condiţia aceea de surghiun a fost încă o favoare a stelei mele ocrotitoare. Datorită ei am înţeles curînd şi temeinic cum este ţara în care mi-a fost sortit să trăiesc la loteria lumii. Cei doisprezece consăteni de pe coasta caraibiană, care m-au considerat drept al lor de cînd am sosit, şi cu mine, fireşte, făceam deosebiri de netrecut intre noi şi ceilalţi: băştinaşii şi străinii.

Diferitele grupuri împărţite prin toate colţurile curţii încă din primă după-amiază erau o bogată colecţie de mostre a naţiunii. Nu existau rivalităţi atîta vreme cît fiecare se menţinea pe terenul lui. Relaţiile mele imediate au fost cu cei de pe coastele Caraibilor, noi avînd faima binemeritată de zgomotoşi, fanatici în ceea ce priveşte solidaritatea de grup şi mari petrecăreţi, amatori de dans. Eu eram o excepţie, dar Antonio Martinez Sierra, un dansator de rumba din Cartagena, m-a învăţat toate dansurile la modă în timpul liber pe care-l aveam seara. Ricardo Gonzalez Ripoll, complicele meu de nădejde în idilele pe furiş, a ajuns un arhitect faimos care nu şi-a întrerupt niciodată cîntecul, mereu acelaşi, abia perceptibil, pe care-l susura printre dinţi, dansînd de unul singur pînă la sfirşitul vieţii.

Mincho Burgos, un pianist înnăscut care a devenit maestrul unei orchestre naţionale de dans, a creat formaţia colegiului cu toţi cei care au vrut să înveţe vreun instrument şi mi-a dezvăluit secretul vocii a doua pentru bole-rouri şi *vallenato*[1]. Insă succesul său cel mai mare a fost acela de a-l fi iniţiat pe Guillermo Lopez Guerra, un bogo-tan neaoş, în arta caraibiană de a cînta la *claves*[2], ţinînd ritmul trei-doi, trei-doi.

Humberto Jaimes, din El Banco, era un tocilar înverşunat, pe care nu l-a interesat niciodată dansul şi care îşi sacrifica sfirşitul de săptămînă rămînînd la colegiu să înveţe. Cred că nu văzuse în viaţa lui o minge de fotbal şi nici nu citise vreo relatare a unei partide de orice fel de sport. Pînă cînd şi-a luat diploma de inginer şi a intrat la

[1] Cîntec popular columbian din regiunea Vallendupar.

[2] Instrument de percuţie, specific muzicii populare sud-americane, alcătuit din două bucăţi de lemn care se lovesc.

El Tiempo ca ajutor de redactor sportiv, ajungînd director al acestei secţiuni şi unul dintre cei mai buni cronicari de fotbal din ţară. Insă cazul cel mai ciudat pe care mi-l aduc aminte a fost, de bună seamă, cel al lui Silvio Luna, un mulatru din Choco, cu părul ca pana corbului: acesta şi-a luat diploma de avocat şi apoi pe cea de medic, şi părea dispus să-şi înceapă cea de a treia carieră cînd l-am pierdut din vedere.

Daniel Rozo - zis Pagocio - s-a dovedit mereu un adevărat savant în toate ştiinţele umane şi divine şi nu mai pridìdea să-şi etaleze cunoştinţele, la ore şi în recreaţii. Apelam mereu la el ca să ne informăm asupra mersului evenimentelor în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, pe care le urmăream luîndu-ne doar după zvonuri, căci la colegiu erau interzise ziarele sau revistele, şi nu deschideam radioul decît ca să dansăm între noi. N-am avut niciodată ocazia să aflăm de unde scotea Pagocio bătăliile acelea notorii în care cîştigau întruna doar aliaţii.

Sergio Castro - care era din Quetame - a fost poate cel mai bun elev din toţi anii de liceu, luînd veşnic notele cele mai mari încă de la bun început. Mi se pare că secretul lui era cel pe care mi-l împărtăşise Martina Fonseca la Colegiul „San Jose": nu pierdea nici un cuvînt al profesorului sau vreo intervenţie a colegilor la ore, lua notiţe pînă şi după respiraţia profesorilor şi le transcria într-un caiet perfect pus la punct. Poate tocmai de aceea n-avea nevoie să-şi irosească timpul învăţînd pentru examene şi citea cărţi de aventuri la sfirşit de săptămînă pe cînd noi ceilalţi ne omoram cu tocitul.

Tovarăşul meu cel mai asiduu în recreaţii era un bogo-tan autentic, Alvaro Ruiz Torres, cu care schimbam zilnic veşti despre iubite, seara, în timpul liber, plimbîndu-ne în pas soldăţesc în jurul curţii. Alţi colegi erau Jaime Bravo,

Humberto Guillen şi Alvaro Vidai Baron, de care am fost foarte apropiat la liceu şi cu care am continuat să ne vedem mai tîrziu, ani de-a rîndul. Alvaro Ruiz se ducea la Bogota, la familia lui, la fiecare sfirşit de săptămînă, şi se întorcea bine aprovizionat cu ţigări şi noutăţi despre iubite. El a fost cel care mi-a cultivat ambele vicii pe vremea cînd învăţam împreună şi care, de doi am încoace, mi-a dăruit amintirile cele mai fidele ca să revigorez aceste memorii.

Nu ştiu ce am învăţat de fapt în captivitatea mea de la Liceul Naţional, dar cei patru ani de convieţuire fără probleme cu toţii laolaltă m-au făcut să am o viziune unitară asupra naţiunii noastre: am descoperit cît eram de deosebiţi şi la ce eram buni fiecare, şi am învăţat pentru totdeauna că noi toţi împreună eram întreaga ţară. Poate că asta au şi vrut să spună cei de la minister referindu-se la mobilitatea regională promovată de guvern. Cînd, ajuns la vîrsta maturităţii, am fost invitat odată în cabina de pilotaj a unui avion transatlantic, primele cuvinte pe

care mi le-a adresat comandantul au fost să mă întrebe de unde eram. Mi-a fost de-ajuns să-l aud pentru a-i răspunde:

- Sînt de pe coastă, aşa cum dumneavoastră sînteţi de la Sogamoso.

Căci avea acelaşi fel de a fi, aceleaşi gesturi, acelaşi timbru al vocii ca Marco Fidel Bulla, colegul meu de bancă. din clasa a patra de liceu. Această capacitate de intuiţie m-a învăţat să navighez printre meandrele acelei comunităţi imprevizibile, chiar fără busolă şi împotriva curentului, şi poate că a fost o cheie de boltă în meseria mea de scriitor.

Mă simţeam trăind ca într-un vis, căci nu mă prezen-; tasem la concursul de burse pentru că nu aş fi vrut să învăţ,: ci pentru a-mi păstra independenţa fără a mă angaja la; nimic, dar rămînînd în termeni buni cu familia. Siguranţa i

celor trei mese pe zi mi-era de-ajuns ca să-mi dau seama că în refugiul acela de sărmani trăiam mai bine ca la noi acasă, într-un regim de libertate supravegheată care nu sărea în ochi precum autoritatea părinţilor. In sala de mese funcţiona un sistem de piaţă care permitea fiecăruia să-şi facă porţia aşa cum poftea. Banii erau lipsiţi de valoare. Cele două ouă de la micul dejun erau moneda de schimb cea mai apreciată, pentru că puteai prea bine cumpăra cu ele oricare dintre felurile de mîncare de la cele trei mese. Fiecare lucru îşi avea echivalentul exact şi nimic n-a perturbat comerţul acela legal. Ba mai mult: nu-mi amintesc nici o singură încăierare fără motiv în cei patru ani de internat.

Profesorii, care mîncau la altă masă în aceeaşi sală, nu erau nici ei străini de acest troc, deoarece nu-şi pierduseră încă obiceiurile din anii lor recenţi petrecuţi la liceu. Majoritatea erau necăsătoriţi sau locuiau acolo fără neveste, iar lefurile le erau aproape la fel de modeste ca bugetele familiilor noastre. Se plîngeau de mîncare la fel de îndreptăţit ca noi şi într-un moment de criză primejdioasă am mat in consideraţie posibilitatea de a organiza cu vreunul dintre ei o grevă a foamei. Numai atunci cînd primeau cadouri sau aveau invitaţi din afară îşi permiteau feluri de mîncare inspirate care, doar o singură dată, desfiinţau egalitatea. Aşa s-a întîrnplat în clasa a patra, cînd medicul de la liceu ne-a promis o inimă de bou ca s-o studiem la cursul de anatomie. A doua zi a trimis-o la bucătărie, să fie băgată la frigider, încă proaspătă şi sîngerîndă, dar, cînd ne-am dus s-o luăm pentru oră, nu mai era acolo. S-a aflat Rină la urmă că, în ultimul moment, în lipsa unei inimi de bou, medicul o trimisese pe cea a unui zidar singur pe lume care murise căzînd de la etajul patru. Văzînd că nu ajungea pentru toţi, bucătarii au pregătit-o cu sosuri rafinate,

convinşi că era inima de bou despre care fuseseră anunţaţi pentru prînzul profesorilor. Cred că relaţiile acestea naturale între profesori şi elevi aveau o legătură cu recenta reformă a educaţiei din care n-a rămas mare lucru, dar care ne-a fost măcar de folos spre a simplifica protocolul. S-au redus diferenţele de vîrstă, cravata n-a mai fost

obligatorie şi nimeni nu s-a mai alarmat că profesorii şi elevii stăteau şi beau ceva împreună, şi se duceau sîmbetele la aceleaşi baluri cu fete.

Această atmosferă era posibilă numai datorită profesorilor care permiteau în general o relaţie personală uşor de stabilit. Profesorul nostru de matematică făcea din orele lui o sărbătoare redutabilă, cu înţelepciunea şi cu simţul sever al umorului care-l caracterizau. Se numea Joaquin Giraldo Santa şi a fost primul columbian care a obţinut titlul de doctor în matematică. Spre nenorocul meu şi în pofida strădaniei infinite şi din partea mea, şi dintr-a lui, niciodată n-am reuşit să mă integrez la orele sale. Se spunea pe atunci că vocaţiile poetice sînt incompatibile cu matematica şi ajungeai nu numai să crezi aşa ceva, ci şi să te împotmoleşti de tot în formule. Geometria a fost mai îndurătoare, poate graţie prestigiului său literar. Aritmetica, dimpotrivă, se comporta cu o simplitate ostilă. Pînă şi astăzi, pentru a face o adunare în gînd trebuie să despart numerele în componentele lor mai simple, în special la şapte şi la nouă, ale căror operaţii nu le-am putut memorai niciodată. Aşa încît, ca să adun şapte cu patru, scad doi din| şapte, adun patru cu cinciul care-mi rămîne şi, la sfirşit, îl adaug pe doi: unsprezece! înmulţirea mi-a dat întotdeauna! bătaie de cap pentru că nu mi-am putut aminti în vecii] numerele pe care trebuia să le reţin. Algebrei i-am dedicat eforturile mele cele mai susţinute, nu numai din respect

pentru obîrşia ei clasică, ci şi din dragostea şi groaza inspirate de profesor. A fost zadarnic. Am picat la toate examenele de sfirşit de trimestru, am reuşit să trec în două rînduri şi am picat iar la o tentativă ilicită la care mi s-a dat dreptul din milă.

Trei dintre profesorii mei cei mai plini de abnegaţie au fost aceia de limbi străine. Primul - de engleză - a fost *mister* Abella, un caraib neaoş cu o pronunţie de Oxford fără cusur şi cu o devoţiune aproape religioasă pentru *Dicţionarul Webster's,* pe care-l ştia pe dinafară, cu ochii închişi. Urmaşul lui a fost Hector Figueroa, un profesor tînăr foarte bun, care avea o pasiune înflăcărată pentru bole-rourile pe care le cîntam pe mai multe voci în recreaţii. Am făcut tot ce-am putut ca să învăţ mai bine în toropeala orelor de clasă şi pentru examenul de la sfirşitul anului, dar cred că nota mea bună n-a fost pentru Shakespeare, ci mai curînd pentru Leo Marini şi Hugo Romani, care provocaseră atîtea extaze şi atîtea sinucideri din dragoste. Profesorul de franceză din clasa a patra, *monsieur* Antonio Yela Alban, m-a găsit intoxicat de romanele poliţiste. Orele lui mă plictiseau la fel de mult ca ale tuturor celorlalţi, dar zece ani mai tîrziu crîmpeiele sale binevenite de franceză vorbită mi-au fost un ajutor de nădejde ca să nu mor de foame la Paris.

Profesorii se formaseră în majoritate la Şcoala Normală Superioară, condusă de doctorul Jose Francisco Socarras, un psihiatru de la „San Juan del Cesar" care s-a înverşunat cu un raţionalism umanist să schimbe pedagogia clericală, impusă vreme de un veac de guvernul conservator. Manuel Cuello del Rio era un marxist radical, care poate tocmai de aceea îl admira pe Lin Yutang şi credea în stafii. Biblioteca 'ui Carlos Julio Calderon, unde locul de onoare îi revenea

241compatriotului său Jose Eustacio Rivera, autorul romanului *Viitoarea,* cuprindea în părţi egale clasicii greci, scriitorii columbieni din grupul „Piatră şi Cer" şi romanticii de pretutindeni. Graţie şi unora, şi altora, noi, puţinii cititori asidui, îi citeam pe San Juan de ia Cruz sau pe Jose Măria Vargas Vila, dar şi pe apostolii revoluţiei proletare. Gonzalo Ocampo, profesorul de ştiinţe sociale, avea la el în cameră o bibliotecă politică bună, ale cărui cărţi circulau liber printre elevii din ultima clasă, dar n-am înţeles în veci de ce *Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului,* de Friedrich Engels, se studia în după-amiezele aride de economie politică, şi nu la orele de literatură, ca o epopee a unei frumoase aventuri omeneşti. Guillermo Lopez Guerra a citit în recreaţii *Anti-Dtihring,* tot de Engels, pe care i-l împrumutase profesorul Gonzalo Ocampo. Insă atunci cînd i l-am cerut ca să-l comentez cu Lopez Guerra, Ocampo mi-a spus că nu-mi va face acest deserviciu cu un cărţoi, ce-i drept, fundamental pentru progresul omenirii, dar atît de lung şi de plicticos, că nici nu va trece poate în istorie. E cu putinţă ca aceste schimburi ideologice să fi contribuit la prostul renume al liceului despre care se spunea că era un laborator de perversiune politică. Pe de altă parte, mi-a trebuit o jumătate de viaţă ca să-mi dau seama că aceste schimburi de idei au fost poate mai curînd o experienţă spontană, menită să-i sperie pe cei slabi şi să-i vaccineze pe cei puternici împotriva oricărui gen de dogmatism.

Relaţia mea cea mai directă a fost întotdeauna cu profe sorul Carlos Julio Calderon, care preda spaniola la clasai întîi, literatura universală la clasa a patra, literatura spa-| niolă la a cincea şi cea columbiană la a şasea. Şi mai preda ceva ciudat pentru formaţia şi gusturile sale: contabilitate* Se născuse la Neiva, capitala departamentului Huila, şi iu

contenea să-şi proclame admiraţia patriotică pentru Jose Eustacio Rivera. A fost nevoit să-şi întrerupă studiile de medicină şi chirurgie, fapt de care îşi amintea ca fiind marea frustrare a vieţii lui, dar pasiunea sa pentru arte şi litere era irezistibilă. A fost cel dintîi profesor care mi-a împînzit ciornele cu indicaţiile lui pertinente.

In orice caz, relaţiile dintre elevi şi profesori erau de o naturaleţe ieşită din comun, nu numai la ore, ci cu deosebire în curtea unde ne petreceam timpul liber de după masa de seară. Aceasta a înlesnit un tratament diferit de cel cu care eram obişnuiţi şi care a fost de bună seamă benefic pentru atmosfera de respect şi camaraderie în care convieţuiam.

Datorez operelor complete ale lui Freud, care au fost aduse la bibliotecă, o aventură neplăcută. Nu înţelegeam, fireşte, nimic din analizele lui scabroase, dar cazurile sale clinice mă ţineau cu sufletul la gură pînă la sfirşitul lecturii, precum născocirile lui Jules Verne. Profesorul Calderon ne-a dat la ora de spaniolă să scriem o povestire pe o temă la alegere. Mi s-a năzărit una cu o bolnavă mintală de vreo şapte ani, cu un titlu pedant care se afla exact la polul opus oricărei inspiraţii poetice: *Un caz de psihoză obsesivă.* Profesorul m-a pus să citesc povestirea în clasă. Colegul meu de bancă, Aurelio Prieto, mi-a condamnat fără rezerve înfumurarea de a scrie fără o minimă pregătire

ştiinţifică şi literară despre un subiect atît de complex. I-am explicat, mai mult cu ranchiună decît cu umilinţă, că îl luasem dintr-un caz clinic descris de Freud în memoriile sale şi că singura mea înfumurare era că îl folosisem pentru povestire. Profesorul Calderon, crezînd poate că mă simt jignit de criticile virulente ale mai multor colegi, m-a chemat la el în recreaţie pentru a mă încuraja să merg mai departe pe drumul acesta. Mi-a atras atenţia ca din povestirea mea reieşea limpede că nu cunoşteam

tehnicile naraţiunii moderne, dar că aveam talentul şi dorinţa de a scrie. I s-a părut bine scrisă şi animată de intenţia de a compune ceva original. Mi-a vorbit pentru prima oară de retorici. Mi-a dat cîteva chei practice în privinţa tematicii şi metricii pentru a putea versifica fără pretenţii şi a încheiat spunîndu-mi că oricum trebuia să scriu mai departe chiar şi numai pentru sănătatea mea mintală. Aceea a fost prima dintre lungile discuţii pe care le-am avut în anii de liceu, în recreaţii şi în orele libere, şi cărora le datorează mult viaţa mea de scriitor.

Era atmosfera ideală pentru mine. De pe vremea Colegiului „San Jose" aveam adînc înrădăcinat viciul de a citi tot ce îmi cădea în mînă, ocupîndu-mi astfel timpul liber şi aproape tot cel de la ore. La cei şaisprezece ani ai mei, cu ortografie corectă sau nu prea, puteam repeta pe nerăsuflate poemele învăţate la Colegiul „San Jose". Le citeam şi le reciteam, fără ajutor şi fără nici o ordine, şi mai întotdeauna pe ascuns, în timpul orelor. Cred că citisem în întregime biblioteca de nedescris a liceului, alcătuită din resturile mai puţin folositoare lăsate de cei care trecuseră pe acolo: colecţii oficiale, moştenite de la profesori blazaţi, cărţi surprinzătoare ajunse acolo de pe urma vreunui naufragiu. Nu pot uita Biblioteca Sătească a Editurii Minerva, condusă de don Daniel Samper Ortega şi distribuită prin şcoli şi licee de Ministerul Educaţiei. Erau o sută de volume, cu tot ce se scrisese pînă atunci în Columbia, şi bun, şi rău, şi *l* mi-am propus să le citesc în ordine numerică, pînă unde mă vor ţine puterile. Mă îngrozeşte şi astăzi gîndul că am fost pe punctul să-mi duc intenţia la bun sfirşit în ultimii; doi ani de colegiu, şi în tot restul vieţii n-am mai putut ştii precis dacă mi-a folosit la ceva.

Dimineţile în dormitorul comun aveau o suspectă asemănare cu fericirea, în afară de clopoţelul ucigător care suna alarma - cum obişnuiam să spunem - la şase în zori. Numai doi sau trei debili mintal săreau din pat pentru a fi primii la cele şase duşuri cu apă ca gheaţa de la baie. Restul prolitam să stoarcem ultimele picături de somn pînă cînd profesorul de serviciu străbătea dormitorul trăgînd păturile de pe cei adormiţi. Aveam o oră şi jumătate de intimitate neîngrădită ca să ne punem hainele la punct, să ne lustruim pantofii, să facem un duş cu gheaţa lichidă de pe ţeava fără stropitoare, timp în care îşi uşura fiecare sufletul în gura mare de toate frustrările şi-şi bătea joc de ale altora, se violau secrete de dragoste, se porneau afaceri şi certuri şi se puneau la cale schimburile din sala de mese. Capitolul citit cu o seară în urmă era o temă matinală de discuţii constante.

Dis-de-dimineaţă, Guillermo Granados îşi dădea frîu liber virtuţilor de tenor cu inepuizabilul lui repertoriu de tangouri. Cu Ricardo Gonzalez Ripoll, vecinul meu de pat, cîntam în duet *guaracha*[1] caraibiene în ritmul cîrpei cu care ne lustruiam pantofii, pe cînd consăteanul meu Sabas Carvallo umbla prin dormitor dintr-un capăt într-altul aşa cum l-a făcut maică-sa, cu prosopul atîrnat de scula lui de beton armat.

De-ar fi fost cu putinţă, mulţi dintre interni am fi şters-o m zori la întîlnirile stabilite la sfirşit de săptămînă. Nu existau paznici de noapte şi nici profesori care să răspundă de dormitor, cu excepţia celui de serviciu din săptămînă aceea şi a veşnicului portar al liceului, Riverita, care în realitate dormea cu ochii deschişi în permanenţă, în timp ce-şi făcea treburile zilnice. Locuia în camera de la intrare

[1] Cîntec popular de petrecere.

şi-şi vedea cu sîrguinţă de slujbă, dar noi puteam să tragem zăvoarele de la porţile masive ca de biserică, închizîndu-le fără zgomot, şi să ne bucurăm toată noaptea pe undeva aiurea, întorcîndu-ne pe străzile îngheţate cu puţin înainte de a se crăpa de zi. Niciodată nu s-a aflat dacă Riverita dormea de-a binelea ca un mort, precum părea, sau dacă era felul lui binevoitor de a fi complicele băieţilor săi. Nu erau mulţi cei care fugeau, iar secretele lor erau înmormîntate pe veci în cugetul complicilor fideli. Ştiu că unii au făcut-o din rutină, alţii au îndrăznit doar o singură dată, împinşi de curajul pe care ţi-l dă atracţia aventurii, şi s-au întors secătuiţi de groază. N-am auzit însă niciodată ca vreunul să fi fost descoperit.

Singurul meu inconvenient cît am fost la colegiu erau nişte coşmaruri sinistre moştenite de la mama, care năvăleau în visele altora ca nişte urlete de pe celălalt tărîm. Cei cu paturile lingă mine le cunoşteau prea bine şi se speriau de la primul ţipăt în liniştea zorilor. Profesorul de serviciu, care dormea după paravanul de carton, se plimba ca un somnambul de la un capăt la altul al dormitorului pînă cînd se făcea iar linişte. Nu numai că erau vise imposibil de controlat, ci aveau şi oarecare legătură cu cugetul meu împovărat, fiindcă în două rînduri mi s-a întîmplat să le am în case de pierzanie. Erau de nedesluşit căci nu se petreceau în stări de visare cumplite, ci, dimpotrivă, în mijlocul unor episoade fericite, cînd îmi apăreau în vis oameni sau locuri obişnuite care brusc îmi dezvăluiau un amănunt sinistru, strecurat într-o imagine inocentă. Un coşmar care abia dacă se putea compara cu cel al mamei cînd visa că îşi ţinea în poală propriul cap, curăţindu-l de lindinile şi de păduchii ce n-o lăsau să închidă ochii. Strigătele mele nu; erau de groază, ci implorări de ajutor ca să-şi facă milă şi j

pomană cineva să mă trezească. In dormitorul liceului nu era timp de aşa ceva, pentru că la primul geamăt cădeau peste mine pernele aruncate din paturile vecine. Mă deşteptam gîfiind, cu inima bătînd să-mi spargă pieptul, dar fericit că eram în viaţă.

Cel mai mult îmi plăceau lecturile cu voce tare înainte de culcare, începuseră la iniţiativa profesorului Carlos Julio Calderon, cu o povestire de Mark Twain pe care cei din clasa a cincea trebuiau s-o înveţe pentru un examen urgent de a doua zi la prima oră. A citit cele patru paragrafe cu glas tare de dincolo de paravanul de carton pentru ca elevii care nu avuseseră timp să se uite peste ea să poată lua notiţe. Interesul stîrnit a fost atît de mare, că de atunci s-a impus obiceiul de a se citi cu voce tare în fiecare seară înainte de culcare. N-a fost uşor la început, căci un profesor habotnic impusese obligaţia de a alege şi cenzura cărţile ce urmau să fie citite, dar riscul unei rebeliuni l-a făcut să încredinţeze selecţia elevilor din clasele mari.

La început, lecturile au durat o jumătate de oră. Profesorul de serviciu citea în spaţiul lui bine iluminat, de la intrarea în dormitorul comun, şi în primele seri l-am făcut să tacă prin sforăieli, reale sau prefăcute, în bătaie de joc, dar mai întotdeauna meritate. Mai tîrziu, lectura s-a prelungit pînă la un ceas, depinzînd de interesul povestirii, iar profesorii au fost înlocuiţi de elevi, care se schimbau săptă-mînal. Vremurile bune au început cu *Nostradamus* şi *Omul cu masca de fier,* care au plăcut tuturor. Nu-mi explic însă nici acum succesul răsunător al romanului *Muntele vrăjit,* de Thomas Mann, care a făcut necesară intervenţia directorului pentru a ne împiedica să ne petrecem noaptea treji, m aşteptarea unei sărutări schimbate de Hans Castorp şi Clavdia Chauchat. Sau tensiunea insolită a tuturor, stînd

în paturi în capul oaselor, să nu pierdem încîlcitele dueluri filosofice dintre Naphta şi prietenul său, Settembrini. Lectura s-a prelungit în seara aceea mai mult de un ceas, fiind salutată printr-o salvă de aplauze.

Singurul profesor care a rămas una dintre marile necunoscute ale tinereţii mele a fost directorul pe care l-am găsit la venire. Se numea Alejandro Ramos, era aspru şi singuratic, cu nişte ochelari cu lentile de sticlă groasă care păreau de orb şi cu o putere fără ostentaţie care atîrna în fiecare cuvînt al lui precum un pumn de fier. Cobora din refugiul lui la şapte dimineaţa ca să controleze dacă ne făcuserăm toaleta înainte de a intra în sala de mese. Purta costume impecabile în culori vii şi cămăşi cu gulerul tare, cu cravate vesele şi pantofi lucioşi. înregistra fiecare greşeală în curăţenia noastră personală cu un mormăit care însemna ordinul de a ne întoarce în dormitor s-o remediem. In restul zilei se închidea în biroul lui de la etajul doi şi nu-l mai vedeam decît în ziua următoare, la aceeaşi oră, sau cînd făcea cei doisprezece paşi de la birou pînă la aula clasei a şasea, unde îşi ţinea singura lui oră de matematică, de trei ori pe săptămînă. Elevii lui spuneau că era un geniu al cifrelor şi se dovedea amuzant la ore, uimindu-i cu ştiinţa lui, dar făcîndu-i să tremure de groaza examenului de sfirşit de an.

In scurtă vreme de la venirea mea a trebuit să scriu dis-cursul inaugural pentru o festivitate a liceului. Majoritatea i profesorilor mi-au aprobat subiectul, dar au fost cu toţii de părere că ultimul cuvînt în

asemenea cazuri îl avea direc torul. Locuia la capătul scării, la etajul doi, dar distanţa aceea m-a istovit de parc-aş fi făcut o călătorie pe jos jurul lumii. Dormisem prost în noaptea aceea; mi-am pi cravata de duminică şi abia dacă am fost în stare să-r

savurez micul dejun. Am bătut atît de încet în uşă, că directorul nu mi-a răspuns decît a treia oară şi mi-a făcut loc să intru fără să mă salute. Din fericire, căci vocea mi s-ar fi oprit în gît şi nu i-aş fi putut răspunde, nu numai din pricina severităţii lui, ci şi datorită aspectului impunător, ordinii şi frumuseţii biroului cu mobile din esenţe preţioase, tapisate cu catifea, şi cu pereţii acoperiţi de ului-toarea-i bibliotecă plină de cărţi legate în piele. Directorul a aşteptat cu o prudenţă politicoasă să-mi trag sufletul. Apoi mi-a arătat fotoliul din dreptul biroului şi s-a aşezat într-al lui.

îmi pregătisem explicaţia vizitei aproape la fel de bine ca discursul. El o ascultă în linişte, aprobă fiecare propoziţie dînd din cap, dar fără să se uite încă la mine, ci la hîrtia ce-mi tremura în mînă. Cu ocazia vreunui pasaj pe care îl socoteam amuzant, m-am străduit să-i cîştig un zîm-bet, însă a fost zadarnic. Mai mult: sînt sigur că era deja la curent cu rostul venirii mele, dar m-a lăsat să îndeplinesc ritualul de a i-l explica.

Cînd am terminat, întinse mîna peste birou şi primi hîrtia. îşi scoase ochelarii pentru a o citi cu mare atenţie şi se opri doar pentru a face două îndreptări cu stiloul. Apoi şi-a pus ochelarii şi mi-a vorbit fără să mă mai privească în ochi, cu o voce bolovănoasă care m-a cutremurat:

- Sînt aici două probleme, mi-a spus. Dumneata ai scris: „In armonie cu flora *exkuberantă* a ţării noastre, pe care savantul spaniol Jose Celestino Mutis a făcut-o cunoscută lumii în secolul al XVIII-lea, trăim în acest liceu într-o atmosferă paradiziacă". Dar „exuberantă" se scrie fără „h", wr „paradiziacă"[1] n-are accent grafic.

[1] In spaniolă: *paradisîaco şl paradiziaca.*

M-am simţit umilit. N-am avut răspuns la prima observaţie, dar la a doua n-aveam nici o îndoială, aşa că i-am replicat îndată, cu firicelul de voce care-mi mai rămăsese:

- Iertaţi-mă, domnule director, însă dicţionarul acceptă „paradiziac" cu accent sau fără accent, dar forma proparoxi-tonă mi s-a părut mai sonoră.

Trebuie să se fi simţit la fel de ofensat ca şi mine, căci nu m-a privit imediat, ci a luat dicţionarul de pe raft, fără să spună un cuvînt. Mi s-a strîns inima, fiindcă era acelaşi ceaslov al bunicului, dar nou şi strălucitor, poate nefolosit. De la prima tentativă l-a deschis la pagina exactă, a citit şi a recitit ce scria şi m-a întrebat, fără să-şi ia privirea de pe pagină:

- In ce clasă eşti dumneata?

A

- Intr-a treia, i-am spus.

A închis dicţionarul cu o mişcare bruscă şi pentru prima dată m-a privit în ochi:

- Bravo! mi-a spus. Ţine-o tot aşa.

Din ziua aceea colegii de clasă aproape că m-au proclamat erou şi au început să mă numească, pe cît puteau mai batjocoritor, „cel din Caraibe care a stat de vorbă cu directorul". Insă, din toată întrevederea, cel mai mult m-a afectat că mă pomenisem încă o dată obligat să mă confrunt cu drama mea personală referitoare la ortografie. N-am putut-o înţelege niciodată. Unul dintre profesori a încercat să-mi dea lovitura de graţie cu noutatea că Simon Bolivar nu-şi merita în nici un caz gloria datorită ortografiei lui care era cum nu se poate mai proastă. Alţii mă consolau cu pretextul că e un neajuns al multora. Chiar şi astăzi, după i ce am publicat şaptesprezece cărţi, corectorii şpalturilor *l* mele mă onorează cu amabilitatea de a-mi corecta ororile] ortografice, considerîndu-le simple scăpări.

La Zipaquirâ, petrecerea timpului liber depindea în general de vocaţia şi de felul de a fi al fiecăruia. Salinele, pe care spaniolii le-au găsit în exploatare la venirea lor, erau pentru noi o atracţie turistică la sfirşit de săptămînă, pe care o completam cu friptură la cuptor şi cartofi prăjiţi cu sare în tingiri mari. Noi, elevii caraibieni de la internat, cu faima noastră binemeritată de gălăgioşi şi needucaţi, aveam totuşi buna-cuviinţă de a dansa ca nişte artişti pe melodiile la modă şi eleganţa de a ne îndrăgosti la nebunie.

Am ajuns să fim atît de spontani, că în ziua în care s-a aflat de sfirşitul războiului am ieşit în stradă manifestîndu-ne bucuria, cu steaguri, pancarte şi strigăte de victorie. Cineva a cerut un voluntar care să rostească discursul şi am ieşit fără să stau pe gînduri la balconul clubului, care dădea în piaţa mare, şi l-am improvizat cu strigăte bombastice, iar multora li s-a părut învăţat pe dinafară.

A fost singurul discurs pe care m-am văzut nevoit să-l improvizez în primii mei şaizeci de ani. Am încheiat cu un omagiu liric adus fiecăruia dintre cei patru Oameni Mari, dar atenţia pieţei a fost atrasă de ceea ce spusesem în onoarea preşedintelui Statelor Unite, decedat de puţină vreme: „Franklin Delano Roosevelt care, precum Cidul Campeador, ştie să cîştige bătălii şi după moarte". Cuvintele acestea au plutit prin oraş zile în şir şi au fost reproduse pe panouri stradale şi pe portretele lui Roosevelt din vitrinele unor prăvălii. Aşa încît primul meu succes public nu a fost ca poet şi nici ca romancier, ci ca orator, ba şi mai rău: ca orator politic. De atunci n-a existat manifestare publică a liceului în care să nu fiu urcat la un balcon, numai că pe vremea aceea erau discursuri scrise şi corectate pînă la ultima virgulă.

Cu timpul, îndrăzneala aceea m-a făcut să mă procopsesc cu o groază de scenă care m-a împins Ia extrema unei muţenii absolute, atît pe la nunţile pline de strălucire, cît şi prin cîrciumi de indieni cu poncho şi

opinci, unde sfir-şeam cu toţii pe sub mese, dar şi la casa Berenicei, care era frumoasă şi fără prejudecăţi, şi a avut norocul să nu se mărite cu mine deoarece era îndrăgostită lulea de altul, sau la oficiul telegrafic, unde Sărita cea de neuitat îmi trimitea pe datorie telegrame urgente cînd părinţii întîrziau cu banii de buzunar şi nu o singură dată mi-a plătit în avans mandatele ca să mă scoată din încurcătură. Insă cea mai de neuitat n-a fost dragostea nimănui, ci zîna iubitorilor de poezie. Se numea Cecilia Gonzalez Pizano şi avea o inteligenţă nespus de vie, o vocaţie a prieteniei şi un spirit liber în sînul unei familii de obîrşie conservatoare, precum şi o memorie supranaturală pentru tot ce era poezie. Locuia vizavi de portalul liceului, cu o mătuşă aristocrată şi nemăritată, îmr-o reşedinţă colonială cu heliotropi de jur împrejurul unei grădini. La început a fost o relaţie ce se reducea la întreceri poetice, dar pînă la urmă Cecilia a ajuns o adevărată camaradă în viaţa noastră, care veşnic se prăpădea de rîs şi care pînă la urmă s-a strecurat la orele de literatură ale profesorului Calderon, cu complicitatea tuturor.

Pe vremea cînd eram la Aracataca visasem să trăiesc pe picior mare, cîntînd pe la petreceri cu o voce frumoasă şi acompannndu-mă la acordeon, ceea ce mi s-a părut întotdeauna modul cel mai vechi şi cel mai inspirat de a spune o poveste. Dacă mama renunţase la pian pentru a avea copii, iar tata îşi atîrnase vioara în cui pentru a ne putea întreţine, era drept ca fiul cel mai mare să creeze fericitul precedent de a muri de foame pentru muzică. Participarea mea în calitate de chitarist şi cîntăreţ la formaţia liceului a

u A B

E L

I A

M

R Q

dovedit că aveam ureche muzicală pentru a învăţa un instrument mai dificil şi că puteam cînta.

Nu exista serată patriotică sau festivitate a liceului la care să nu-mi fi adus şi eu contribuţia, într-un fel sau altul, întotdeauna graţie maestrului Guillermo Quevedo Zornosa, compozitor şi om de vază al oraşului, dirijor etern al fanfarei municipale şi autor al cîntecului de tinereţe *Amapola* - macul din drum, roşu precum inima - ce a fost la vremea i.ii sufletul seratelor şi al serenadelor. Duminica după liturghie, eu eram printre primii care traversau parcul pentru a asista la concertul lui, veşnic cu *La gazza ladra'*[1]*,* la început, şi Corul Făurarilor, din *// trovatore*[2]*,* la sfirşit. Niciodată n-a ştiut maestrul, şi nici eu nu m-am încumetat să-i spun, că visul vieţii mele din anii aceia era să fiu ca el.

Cînd liceul a cerut voluntari pentru un curs de iniţiere muzicală, primii care au ridicat mîna am fost Guillermo Lopez Guerra şi cu mine. Cursul urma să se ţină sîmbăta dimineaţa, fiind predat de profesorul Andres Pardo Tovar, directorul primului program de muzică clasică de la postul de radio „La Voz de Bogota". N-am reuşit să ocupăm nici măcar un sfert din sala de mese amenajată pentru aceste ore, dar am fost fermecaţi pe dată de limbuţia lui de apostol. R. r a tipul de *cacbaco* desăvîrşit, cu blazer de seară, vestă fie atlaz, voce mlădioasă şi gesturi molcome. Mînuia cu măiestria şi dragostea unui dresor de foci un fonograf cu

manivelă care astăzi ar fi o noutate prin vechimea lui. Pleca de la supoziţia - corectă în cazul nostru - că eram nişte ageamii fără pereche. Aşa încît a început cu *Carnavalul animalelor* de Saint-Saens, rezumîndu-ne cu informaţii

[1] *Coţofana hoaţă,* operă de Giacchino Rossini (în italiană în original).

[2] *Trubadurul,* operă de Giuseppe Verdi (în italiană în original).

*253*erudite felul de a fi al fiecărui animal. Apoi a pus - bineînţeles! - *Petricâşi lupul* de Prokofiev. Partea proastă a acelei sărbători din fiecare sîmbătă a fost că mi-a insuflat pudoarea de a considera că muzica marilor maeştri e un viciu aproape secret şi mi-au trebuit ani mulţi ca să nu fac diferenţe pedante între muzica bună şi cea proastă.

N-am mai avut nici un contact cu directorul pînă în anul următor, cînd a predat un curs de geometrie la clasa a patra. A intrat în aulă în prima zi de marţi, la zece dimineaţa, a salutat cu un mormăit, fără să se uite la nimeni, şi s-a apucat să şteargă tabla cu buretele pînă n-a mai rămas nici cea mai mică urmă de praf. Atunci s-a întors spre noi şi chiar înainte de a striga catalogul l-a întrebat pe Alvaro Ruiz Torres:

- Ce este un punct?

Acesta n-a avut timp să răspundă, fiindcă profesorul de ştiinţe sociale a deschis uşa fără să bată şi i-a spus directorului că avea un telefon urgent de la Ministerul Educaţiei. Directorul a plecat în grabă să răspundă la telefon şi nu s-a mai întors la ore. Niciodată, căci telefonul era ca să-i comunice înlocuirea din funcţia de director, pe care o îndeplinise conştiincios vreme de cinci ani la acest liceu, după o viaţă întreagă de muncă plină de abnegaţie.

Succesorul lui a fost poetul Carlos Martin, cel mai tînăr dintre poeţii de valoare din grupul „Piatră şi Cer", pe, care Cesar del Văile mă ajutase să-l descopăr la Barranquilla.] Avea treizeci de ani şi trei cărţi publicate. Eu îi cunoşteam | poemele şi-l văzusem odată într-o librărie din Bogota, dar n-am avut nicicînd nimic să-i spun şi nici vreuna din car- ţile lui ca să-i cer un autograf. Intr-o luni şi-a făcut brusc apariţia în pauza de prînz. Nu-I aşteptam atît de curînd.| Părea mai degrabă avocat decît poet, într-un costum înl

dungi de stofă englezească, cu fruntea înaltă şi cu o mustaţă subţire tăiată cu o rigoare formală ce se vădea şi în poezia

^ • I A * '1 '

lui. înainta cu paşi hotănţi spre grupurile mai apropiate, liniştit şi tot timpul puţin distant, şi ne întinse mîna:

- Salut, sînt Carlos Martin.

Eu eram pe atunci fascinat de proza lirică pe care Eduardo Carranza o publica în secţiunea literară a ziarului *El Tiempo* şi în revista *Sâbado.* Mi se părea un gen inspirat din *Platero şi cu mine* de Juan Ramon Jimenez, la modă printre tinerii poeţi care năzuiau să şteargă de pe hartă mitul lui Guillermo Valencia. Poetul Jorge Rojas, moştenitorul unei averi efemere, a sponsorizat cu banii şi cu numele lui publicarea unor broşuri

originale care au trezit un mare interes în generaţia lui şi a adunat în jur un grup de cunoscuţi poeţi de valoare.

A fost o schimbare profundă a relaţiilor de zi cu zi de la liceu. Imaginea spectrală a directorului anterior a fost înlocuită de o prezenţă concretă ce păstra distanţele cuvenite, fiind însă întotdeauna lîngă noi. A desfiinţat inspecţia de rutină a felului în care ne prezentam şi alte reguli inutile şi uneori stătea de vorbă cu elevii, seara, în timpul liber.

Noul stil m-a făcut să-mi descopăr calea. Calderon îi vorbise pesemne de mine noului director căci într-una din primele seri m-a cercetat mai pe departe asupra legăturilor mele cu poezia şi i-am slobozit tot ce ţineam ascuns înăuntrul meu. El m-a întrebat dacă citisem *Experienţa literara,* o carte foarte comentată a lui Alfonso Reyes. I-am mărturisit că nu şi mi-a adus-o a doua zi. In orele de clasă care au urmat am devorat-o pe jumătate, ascunzînd-o sub pupitru, Şi restul în pauzele de pe terenul de fotbal. M-a bucurat că un eseist atît de prestigios s-a ocupat de cercetarea cînte-celor lui Agustm Lara ca de nişte poeme de Garcilaso, cu

255pretextul unei justificări ingenioase: „Popularele cîntece ale lui Agustîn Lara nu sînt cîntece populare". Pentru mine a fost ca şi cum aş fi descoperit poezia diluată într-o supă de zi cu zi.

Martin a renunţat la magnificul apartament al direcţiunii. Şi-a instalat biroul cu uşile veşnic deschise spre curtea principală, ceea ce l-a apropiat şi mai mult de întrunirile noastre literare de după cină. S-a stabilit pentru mult timp cu soţia şi copiii într-o casă colonială spaţioasă, bine întreţinută, într-un colţ din piaţa mare, unde avea un birou cu pereţii acoperiţi de toate cărţile la care putea visa un cititor sensibil la gusturile novatoare din acei ani. Acolo îl vizitau la sfirşit de săptămînă prietenii din Bogota, îndeosebi colegii de la „Piatră şi Cer". Intr-o duminică oarecare a tre-: buit să mă duc la el acasă pentru o problemă ce nu suferea amînare, împreună cu Guillermo Lopez Guerra, şi acolo | se aflau Eduardo Carranza şi Jorge Rojas, cele două stele ale grupului. Directorul ne-a poftit să ne aşezăm cu un gest rapid, ca să nu-şi întrerupă conversaţia, şi am stat aşa preţ *]* de o jumătate de oră fără să înţelegem nici un cuvînt, | fiindcă discutau despre o carte a lui Paul Valery de care nu l auzisem. II văzusem pe Carranza în mai multe rînduri,] prin librării şi cafenele din Bogota, şi l-aş fi putut recu-i noaste chiar numai prin timbrul şi limpezimea vocii, în armonie cu hainele lui de stradă şi cu felul său de a fi, ca erau cele ale unui poet. Pe Jorge Rojas, în schimb, nu l-aş *Sa* putut recunoaşte cu îmbrăcămintea şi ţinuta lui ministerii ala, dacă nu i s-ar fi adresat pe nume Carranza. Eu năzuia să fiu martor la o discuţie despre poezie între ei trei, poeţi| cei mai faimoşi, dar n-a fost aşa. La sfirşit, directorul mi-; pus mîna pe umăr şi le-a spus invitaţilor lui:

- Acesta e un mare poet.

A spus-o din amabilitate, fireşte, dar eu m-am simţit străfulgerat. Carlos Martin a insistat să ne facă o fotografie cu cei doi poeţi de vază şi a făcut-o, într-adevăr, dar n-am mai ştiut nimic de ea pînă cînd am văzut-o, după o jumătate de veac, în casa lui de pe coasta catalană, unde s-a retras să se bucure de o bătrîneţe tihnită.

Liceul a fost zguduit de un vînt înnoitor. Radioul, pe care îl foloseam doar pentru a dansa între noi, băieţii, s-a transformat la Carlos Martin

într-un instrument de informare şi pentru prima oară se ascultau şi se comentau buletinele de ştiri seara, în curtea unde ne petreceam recreaţiile. Activitatea culturală a sporit o dată cu crearea unui cenaclu literar şi cu publicarea unui ziar. Cînd arn făcut lista candidaţilor posibili, graţie preocupărilor lor literare bine definite, numărul acestora ne-a dat numele grupului: „Cenaclul literar al celor Treisprezece". Pe deasupra, mi s-a părut inspirat şi pentru că era o sfidare a superstiţiei. Iniţiativa a aparţinut chiar elevilor şi consta în a ne aduna o dată pe săptămînă ca să vorbim despre literatură, cînd, de fapt, nici nu mai făceam altceva în timpul nostru liber, în liceu şi în afara lui. Fiecare venea cu textul lui, îl citea şi-l supunea judecăţii tuturor. Eu îmi aduceam contribuţia prin lectura unor sonete pe care le iscăleam cu pseudonimul Javier Garces, folosit în realitate nu ca să ies în evidenţă, ci ca să mă ascund. Erau simple exerciţii tehnice fără inspiraţie şi iară vreo aspiraţie, cărora nu le atribuiam nici o valoare poetică fiindcă nu-mi porneau din suflet, începusem cu imitaţii după Quevedo, Lope de Vega şi chiar Garcia Lorca, ale cărui versuri de opt silabe erau atît de spontane, că era suficient să începi să scrii ca el şi totul urma prin inerţie. Am ajuns atît de departe cu această febră a imitării, incit îmi propusesem să parodiez, în ordine, fiecare dintre

cele patruzeci de sonete ale lui Garcilaso de la Vega. In plus, mai scriam şi versuri la rugămintea unor colegi spre a le da duminica iubitelor zicînd că sînt ale lor. Una dintre ele, în cel mai mare secret, mi-a citit emoţionată versurile] pe care i le-a dedicat logodnicul ca fiind scrise de el.

Carlos Martin ne-a pus la dispoziţie un mic depozit din ! cealaltă curte a liceului, care avea ferestrele blocate pentru siguranţă. Eram cinci membri ai cenaclului care fixam ordinea de zi a întrunirii următoare. Nici unul nu s-a consacrat carierei de scriitor, dar nu era vorba de asta, ci de a dovedi posibilităţile fiecăruia. Discutam despre operele] celorlalţi şi ajungeam să ne enervăm la fel de tare ca la meciurile de fotbal. Intr-o zi, Ricardo Gonzalez Ripoll a fost nevoit să plece în toiul unei discuţii şi l-a surprins pe direc tor cu urechea lipită de uşă, ascultînd ce vorbeam. Curiozitatea lui era îndreptăţită pentru că nu i se părea firesc să ne dedicăm ceasurile libere literaturii.

La sfirşitul lui martie ne-a parvenit ştirea că fostul! director, don Alejandro Ramos, îşi trăsese un glonţ în cap în Parcul Naţional din Bogota. Nimeni nu s-a mulţumit săi atribuie gestul caracterului său solitar şi poate depresiv, şi nici nu s-a aflat vreun motiv rezonabil care să justifice sin-| uciderea în spatele monumentului generalului Rafael Uribe Uribe, veteran a patru războaie civile şi politician liberal,! asasinat cu o lovitură de bardă de către doi fanatici în atriu mul Capitoliului. O delegaţie a liceului în frunte cu noull director a asistat la înmormîntarea profesorului Alejandrc Ramos, care a rămas în memoria tuturor ca un fel de adio spus unei epoci trecute.

Interesul pentru politica naţională la internat era desti de redus. In casa bunicilor am auzit spunîndu-se de sute > ori că singura diferenţă între cele două partide, după războit

de O Mie de Zile, era că liberalii se duceau la biserică la slujba de la ora cinci ca să nu fie văzuţi, iar conservatorii la cea de la opt ca să facă pe credincioşii. Insă diferenţele reale au început să se simtă din nou după treizeci de ani, cînd Partidul Conservator a pierdut puterea şi cei dintîi preşedinţi liberali încercau să deschidă ţara vînturilor înnoitoare care suflau în lume. Partidul Conservator, învins de rugina puterii sale absolute, îşi făcea ordine şi curăţenie în propria ogradă, luîndu-se după lumina îndepărtată a lui Mussolini în Italia şi după întunericul generalului Franco în Spania, în vreme ce primul guvern al preşedintelui Alfonso Lopez Pumarejo, cu o pleiadă de tineri instruiţi, încercase să creeze condiţiile pentru un liberalism modern, poate fără să-şi dea seama că se supunea fatalismului istoric de a ne împărţi în cele două jumătăţi în care era divizată lumea. Era inevitabil. Intr-una dintre cărţile împrumutate de la profesori am citit o frază atribuită lui Lenin: „Dacă nu te amesteci în politică, pînă la urmă politica se va amesteca în viaţa ta".

Insă după patruzeci şi şase de ani de hegemonie primitivă a preşedinţilor conservatori pacea începea să se întrezărească. Trei preşedinţi tineri şi cu o mentalitate modernă deschiseseră o perspectivă liberală ce părea gata să risipească ceaţa trecutului. Alfonso Lopez Pumarejo, cel mai marcant dintre ei şi reformator îndrăzneţ, a făcut să fie reales în 1942 pentru un al doilea mandat şi nimic nu putea să tulbure ritmul schimbărilor. Astfel încît în primul an de 'iceu eram absorbiţi de ştirile războiului din Europa, care ne ţineau cu sufletul la gură cum nu reuşise niciodată s-o tacă politica naţională. Ziarele nu intrau în liceu decît în situaţii cu totul speciale, pentru că nu obişnuiam să le citim. Nu existau tranzistoare şi singurul aparat de radio din liceu

259era vechiul aparat din cancelarie pe care îl puneam la maximum la şapte seara numai ca să dansăm. Nu ne gîndeam nici pe departe că se pregătea chiar atunci cel mai sîngeros şi neobişnuit dintre toate războaiele noastre.

Politica a năvălit brusc în liceu. Ne-am împărţit în grupuri de liberali şi conservatori şi pentru prima dată am ştiut de ce parte se afla fiecare. A izbucnit un militantism intern, mai întîi cordial şi puţin cam convenţional, care a degenerat apoi în aceeaşi stare de spirit ce începea să co-rupă ţara. Primele tensiuni de la liceu erau abia perceptibile, dar nimeni nu se îndoia de influenţa benefică a lui Carlos Martin asupra unui corp profesoral care nu-şi ascunsese niciodată ideologiile. Dacă noul director nu era pe faţă un militant, cel puţin ne-a dat voie să ascultăm seara buletinele de ştiri la aparatul din salon şi noutăţile politice au prevalat asupra muzicii de dans. Se spunea, fără a fi însă un fapt confirmat, că avea în birou un portret al lui Lenin sau al lui Marx.

Singura încercare de revoltă de la liceu a fost de bună seamă rodul acelui climat nesănătos, în seara în care în dormitor au prins să zboare perne şi pantofi împiedicînd şi lectura, şi somnul unora. N-am putut stabili care a fost motivul, dar cred că îmi amintesc - şi mai mulţi colegi sînt de aceeaşi părere - că incidentul a fost stîrnit de un episod din cartea care se citea chiar atunci cu voce tare: *Cantada.ro* \ de Romulo Gallegos. O treabă din cale-afară de ciudată.

Chemat de urgenţă, Carlos Martin a intrat în dormi-| tor, l-a străbătut de mai multe ori dintr-un capăt într-altuU în liniştea adîncă provocată de apariţia lui. Apoi, într-i tresărire de autoritarism, insolit la o fire ca a lui, ne-a or| donat să părăsim dormitorul în pijama şi papuci şi să ne aliniem în curtea îngheţată. Acolo ne-a ţinut o predică

stilul retoric al lui Catilina şi ne-am întors în perfectă ordine ca să ne culcăm din nou. A fost unicul incident de care îmi amintesc în anii noştri de liceu.

Mărio Convers, un elev dintr-a şasea, ne entuziasmase pe atunci cu ideea de a face o revistă diferită de cele convenţionale de pe la alte colegii.

Mie mi s-a adresat printre primii şi mi s-a părut atît de convingător, încît am acceptat măgulit să fiu redactorul-şef, dar fără să am o imagine prea clară despre rolul meu. Ultimele preparative pentru revistă au coincis cu arestarea preşedintelui Lopez Pumarejo de către un grup de ofiţeri superiori ai Forţelor Armate, la 8 iulie 1944, pe cînd se afla în vizită oficială în sudul ţării. Felul în care a povestit el însuşi cum s-a întîmplat totul a fost nemaipomenit. Fără voia lui, le făcuse anchetatorilor o relatare extraordinară, potrivit căreia nu-şi dăduse seama de arestare decît după ce-a fost eliberat. Şi totul a fost atît de în consonanţă cu adevărurile vieţii reale, încît lovitura de stat de la Pasto a rămas drept unul dintre nenumăratele episoade ridicole ale istoriei naţionale.

Alberto Lleras Camargo, în calitatea sa de interimar, a vrăjit ţara, cu vocea şi dicţiunea sa perfectă, preţ de mai multe ceasuri, prin „Radio Nacional", pînă cînd preşedintele Lopez a fost eliberat şi s-a restabilit ordinea. S-a impus însă starea de asediu riguroasă, cu cenzura presei. Previziunile erau nesigure. Conservatorii guvernaseră ţara de la independenţa faţă de Spania, din 1830, pînă la alegerea lui Olaya Herrera, după un secol, şi nu dădeau încă nici un semn de liberalizare. In schimb, liberalii deveneau tot mai conservatori într-o ţară care-şi făurea istoria lăsînd în urmă rămăşiţe din ea însăşi. Aveau în momentul acela o elită de intelectuali tineri fascinaţi de putere, exemplul cel mai

radical şi credibil fiind Jorge Eliecer Găitan. Acesta fusese unul dintre eroii copilăriei mele datorită acţiunilor pe care le-a condus împotriva represiunii din zona bananieră, despre care am auzit vorbindu-se, fără a înţelege mare lucru, de cînd mă ştiu. Bunica îl admira, dar cred că o îngrijorau ideile lui comuniste de pe atunci. Eu stătusem în spatele lui pe cînd rostea un discurs răsunător de la un balcon din piaţa din Zipaquiră şi m-a impresionat ţeasta lui în formă de pepene galben, părul lins şi aspru şi pielea de indian neaoş, precum şi glasul tunător cu accentul puştanilor din Bogota, poate exagerat dintr-un calcul politic. N-a

vorbit • în discursul lui nici de liberali, nici de conservatori, nici de exploatatori şi exploataţi, cum făcea toată lumea, ci de săraci şi oligarhi, un cuvînt pe care l-am auzit atunci pentru prima oară, repetat ca o lovitură de ciocan la fiecare frază, şi pe care m-am grăbit să-l caut în dicţionar.

Era un avocat eminent, elev remarcabil al marelui pe- nalist italian Enrico Ferri, de la Roma. Studiase acolo şi arta oratorică a lui Mussolini şi avea ceva din stilul său î teatral la tribună. Gabriel Turbay, rivalul lui din acelaşi] partid, era un doctor cultivat şi distins, cu ochelari cu rame fine de aur care-i dădeau un oarecare aer de artist de cinema. La un recent congres al Partidului Comunist ţinu se un discurs neprevăzut care i-a surprins pe mulţi şi i-a neliniştit pe unii dintre colegii lui de partid burghezi, însă el nu credea că şi-ar contrazice, cu vorba ori cu fapta, for-; maţia liberală şi nici vocaţia de aristocrat. Familiaritatea lu|| cu diplomaţia rusă data din 1936, cînd a stabilit la Roma re laţiile cu Uniunea Sovietică, în calitatea sa de ambasador i Columbiei. Şapte ani mai tîrziu, le-a legalizat la Washingtor fiind ministru al Columbiei în Statele Unite.

Bunele sale raporturi cu Ambasada sovietică din Bogota deveniseră şi mai cordiale şi era prieten cu cîţiva dintre conducătorii Partidului Comunist Columbian care ar fi putut stabili o alianţă electorală cu liberalii, pomenită adesea în zilele acelea, dar care nu s-a realizat niciodată. Tot în perioada aceea, pe cînd era ambasador la Washington, a circulat în Columbia zvonul insistent că era iubitul secret al unei vedete celebre de la Hollywood - poate Joan Crawford sau Paulette Godard - însă n-a renunţat niciodată la vocaţia lui de celibatar înverşunat.

Electoratul lui Găitan şi cel al lui Turbay puteau alcătui o majoritate liberală şi deschide drumuri noi chiar în cadrul partidului, dar nici unul din aceste două electorate separate nu avea să cîştige în faţa conservatorilor uniţi şi susţinuţi de armată.

Gaceta Literaria scoasă de noi a apărut în acele zile nefaste. Pînă şi pe noi, care făcuserăm primul număr, ne-a surprins prezentarea profesională pe opt pagini de mărime redusă, bine alcătuită şi tipărită cu grijă. Carlos Martin şi Carlos Julio Calderon au fost cei mai entuziaşti şi amîndoi au comentat în recreaţii unele articole. Dintre acestea, cel mai important a fost acela scris de Carlos Martin la solicitarea noastră, în care vorbea de necesitatea unei curajoase luări de poziţie în lupta împotriva afaceriştilor care preju-diciau interesele statului, a politicienilor arivişti şi a speculanţilor care împiedicau bunul mers al ţării. Articolul a fost publicat cu fotografia lui mare pe prima pagină. Mai erau un articol al lui Convers despre hispanitate şi o proză lirică proprie, iscălită Javier Garces. Convers ne-a încunoş-tinţat că prietenii lui din Bogota erau plini de entuziasm şi ^că aveau posibilităţi de subvenţionare pentru a lansa revista ^n°astră pe scară largă, ca publicaţie liceală.

263Primul număr nu fusese încă distribuit cînd a survenit lovitura de stat de la Pasto. In aceeaşi zi în care s-a declarat tulburarea ordinii publice, primarul din Zipaquira a năvălit în liceu în fruntea unui pluton înarmat şi a confiscat exemplarele pe care le pregătiserăm pentru difuzare. A fost un asalt ca în filme, explicabil numai prin vreun denunţ perfid că revista ar conţine material subversiv. In aceeaşi zi a sosit o notificare de la biroul de presă al preşedinţiei Republicii, în care se spunea că revista fusese tipărită fără să treacă prin cenzura stării de asediu şi Carlos Martin a fost destituit din funcţia de director fără nici o, înştiinţare prealabilă.

Pentru noi a fost o decizie aberanta care ne-a făcut să ne simţim umiliţi şi, totodată, importanţi. Tirajul revistei) nu depăşea două sute de exemplare menite să fie distribuite i pe la prieteni, dar ni s-a explicat că prezenţa cenzurii erai ineluctabilă în condiţiile stării de asediu. Autorizaţia de] publicare a fost suspendată pînă la noi ordine care n-au] sosit niciodată.

Au trecut mai bine de cincizeci de ani pînă cînd Carlos Martin mi-a dezvăluit pentru memoriile de faţă misterele! acelui episod absurd. In ziua confiscării revistei, el a fost chemat la biroul din Bogota de acelaşi ministru al Educa-l ţiei care îl numise - Antonio Rocha - şi care i-a cerut să-şi dea demisia. Carlos Martin l-a găsit cu un exemplar din| *Gaceta Literaria* unde fuseseră subliniate cu creion roş numeroasele fraze considerate subversive. La fel proceda?! seră cu editorialul lui şi cu articolul lui Mărio Conver precum şi cu un poem al unui autor cunoscut, suspectat i ar fi scris în limbaj cifrat. „Pînă şi Biblia subliniată cu atîta rea-voinţă ar putea exprima ceva tocmai pe dos faţă de ad vârâtul ei sens", le-a spus Carlos Martin, într-o reacţie

furie atît de dezlănţuită, că ministrul l-a ameninţat că o să cheme poliţia. A fost numit director al revistei *Sâbado,* ceea ce pentru un intelectual ca el trebuia să însemne o promovare de excepţie. A rămas însă mereu cu impresia că a fost victima unei conspiraţii de dreapta. A ajuns ţinta unei agresiuni într-o cafenea din Bogota şi a fost gata să se apere trăgînd cu pistolul. Mai tîrziu, alt ministru l-a numit avocat-şef al departamentului juridic şi a făcut o carieră strălucită în culmea căreia s-a retras, printre cărţi şi amintiri, în oaza sa de linişte de la Tarragona.

In acelaşi timp cu demiterea lui Carlos Martin - şi fără nici o legătură cu ea, bineînţeles - a circulat prin liceu şi prin casele, şi prin cîrciumile din oraş o versiune anonimă potrivit căreia războiul cu Peru, din 1932, a fost o potlogărie a guvernului liberal ca să se menţină prin forţă împotriva opoziţiei deşănţate a conservatorilor. Versiunea, răspîndită chiar şi pe foi dactilografiate, susţinea că drama începuse fără cea mai neînsemnată intenţie politică atunci cînd un sublocotenent peruvian a traversat fluviul Amazon cu o patrulă militară şi a sechestrat-o pe malul columbian pe iubita secretă a primarului din Leticia, o mulatră de o frumuseţe tulburătoare, căreia i se spunea Pila, diminutiv de la Pilar. Cînd primarul columbian a descoperit cele în-timplate, a trecut graniţa naturală a fluviului cu o ceată de jpeoni înarmaţi şi a eliberat-o pe Pila pe teritoriu peruvian. Insă generalul Luis Sanchez Cerro, dictator absolut în Peru, a ştiut să profite de încăierare pentru a invada Columbia şi a încerca să schimbe hotarele Amazonului în favoarea ţării lui.

Olaya Herrera - sub presiunea feroce a Partidului Conservator, învins după o jumătate de veac de domnie absolută - a declarat starea de război şi mobilizarea naţională, şi-a epurat armata cu ajutorul unor oameni de

265încredere şi a trimis trupe spre a elibera teritoriile violate de peruvieni. Un strigăt de luptă a cutremurat ţara şi ne-a înflăcărat copilăria: „Sus Columbia, jos Peru!" In viitoarea războiului a circulat chiar şi versiunea că avioanele civile ale companiei naţionale au fost militarizate şi echipate ca i escadrile de luptă şi că unul dintre ele, în lipsă de bombe, a pus pe fugă o procesiune din Săptămîna Mare, în localita-l tea peruviană Guepi, bombardînd-o cu nuci de cocos. Marele '•. scriitor Juan Lozano y Lozano, mobilizat de preşedintele i Olaya să-l ţină la curent cu realitatea într-un război de minciuni reciproce, a scris în proza sa măiastră adevărul; despre incident, dar multă vreme falsa versiune s-a consi- derat a fi cea veridică.

Fireşte, pentru generalul Luis Miguel Sanchez Cerro războiul a fost o şansă picată din cer ca să-şi întărească regi mul de fier. La rîndul lui, Olaya Herrera l-a numit comandant suprem al forţelor columbiene pe generalul şi fostul preşedinte conservator Miguel Abadia Mendez, care se aflai la Paris. Generalul a traversat Atlanticul într-un vas de război şi a pătruns pe gurile fluviului Amazon pînă lai Leticia, tocmai cînd diplomaţii ambelor tabere începeau! tratativele de pace.

Carlos Martin a fost înlocuit la conducerea liceului fără nici o legătură cu lovitura de stat de la Pasto şi, de fapt,! nici cu incidentul cu revista, cu Oscar Espitia Brand, das căi de carieră şi fizician prestigios. Schimbarea a trezit îr internat tot felul de suspiciuni. Rezervele mele în privinţa noului director m-au făcut să mă înfior încă de prima oa cînd l-am salutat, din pricina stuporii cu care şi-a aţintii privirea asupra pletelor mele de poet şi a mustăţilor zbî« lite. Avea o înfăţişare aspră şi se uita drept în ochi cu

expresie severă. Vestea că avea să ne fie profesor de chimie organică m-a înspăimîntat de-a binelea.

Intr-o sîmbătă, pe cînd ne aflam la cinema, pe la jumătatea reprezentaţiei de seară, un glas emoţionat ne-a anunţat la megafon că murise un elev în liceu. Şocul a fost atît de puternic, că n-am putut să-mi amintesc ce film vedeam, dar n-am uitat niciodată măiestria interpretării lui Claudette Colbert pe punctul de a se arunca într-un rîu tumultuos de pe balustrada unui pod. Elevul care murise era din clasa a doua, avea şaisprezece ani şi se întorsese de curînd din Pasto, oraşul său natal îndepărtat, aflat în apropierea frontierei cu Ecuadorul. Făcuse un stop respirator în timpul unei curse organizate de profesorul de gimnastică la sfirşit de săptămînă, drept pedeapsă pentru elevii leneşi. A fost singurul elev care a murit în cursul şederii mele acolo şi a stîrnit o tulburare nemaipomenită nu numai în liceu, ci şi în oraş. Colegii m-au ales să rostesc la înmormîntare cîteva cuvinte de rămas-bun. Chiar în seara aceea am cerut o audienţă noului director pentru a-i arăta discursul funebru şi intrarea în biroul lui m-a zguduit de parcă era o repetiţie

supranaturală a întîlnirii unice pe care am avut-o cu directorul mort. Profesorul Espitia mi-a citit cu o expresie tragică textul scris de mînă şi l-a aprobat fără comentarii, dar,

cînd m-am ridicat să plec, mi-a făcut semn să mă aşez la

¡ ^

loc. îmi citise notele şi unele versuri, dintre numeroasele

care circulau din mînă în mînă în recreaţii, şi cîteva i s-au părut că merită să fie publicate într-un supliment literar. Abia am reuşit să-mi înving timiditatea necruţătoare, cînd el începuse deja să-mi spună ce avea de gînd. M-a sfătuit să-mi tai buclele de poet, nepotrivite pentru un bărbat serios, să-mi aranjez mustaţa cu peria şi să renunţ la cămăşile cu păsări ?! flori ce păreau mai curînd de carnaval. Niciodată nu m-am

aşteptat la aşa ceva si, din fericire, am avut tăria să nu-il răspund impertinent. El a luat aminte şi a adoptat un ton solemn pentru a-mi mărturisi că se temea ca nu cum va moda lansată de mine să prindă printre colegii mai micii graţie reputaţiei mele de poet. Am ieşit din birou impre sionat de recunoaşterea talentului şi a înclinaţiilor mele poetice de către o instanţă atît de înaltă şi dispus să-i fac pe plac directorului, schimbîndu-mi înfăţişarea în vederea! unui act atît de solemn. Pînă într-atît, încît am interpretat drept eşec personal suspendarea omagierii postume la cere rea familiei.

Deznodămîntul a fost îngrozitor. Cînd sicriul a foşti expus în biblioteca liceului, cineva a descoperit că sticla! părea aburită. Alvaro Ruiz Torres l-a deschis la solicitarea! familiei şi a constatat că, într-adevăr, era umed pe dinăun tru. Căutînd pe dibuite cauza aburilor într-un sicriu ermetic,! apăsă uşor cu vîrfurile degetelor pe pieptul cadavrului, iari acesta scoase un geamăt sfişietor. Familia a fost gata să-şi piardă minţile la gîndul că era viu, pînă cînd medicul le-af explicat că plămînii reţinuseră aerul datorită stopului res pirator şi-l expulzaseră prin apăsarea pieptului. In ciudal simplităţii diagnosticului sau poate tocmai de aceea, unii au rămas cu teama că-l îngropaseră de viu. In această starel de spirit m-am dus în vacanţa de după clasa a patra, dornici să-mi îmbunez părinţii spre a accepta să nu-mi mai conţi-; nuu studiile.

Am debarcat la Sucre pe o burniţă invizibilă. Bazini portului mi s-a părut altfel decît în amintirile mele plin| de nostalgie. Piaţa era mai mică şi mai pustie decît în me moria mea, iar biserica şi parapetul erau scăldate întrn lumină tristă printre migdalii cu crengile goale. Ghirla dele pestriţe de pe străzi vesteau Crăciunul, dar acesta

mi-a mai stîrnit emoţia de odinioară şi n-am mai recunoscut pe nimeni printre puţinii oameni cu umbrele care aşteptau pe chei, pînă cînd unul dintre ei mi-a spus trecînd pe lîngă mine, cu accentul şi tonul lui de neconfundat:

- Ia te uită!

Era tata, puţin tras la faţă pentru că slăbise. Nu avea costumul de dril alb după care era recunoscut de la distanţă în anii tinereţii lui, ci nişte pantaloni de casă, o cămaşă tropicală cu mîneci scurte şi o şapcă

ciudată de vătaf. II însoţea fratele meu Gustavo, pe care nu l-am recunoscut căci se înălţase mult la cei nouă ani ai lui.

Din fericire, familia îşi păstrase disciplina de săraci şi cina luată devreme părea făcută dinadins spre a-mi dovedi că aceea era casa mea şi că nu aveam alta. Vestea cea bună la masă a fost că sora mea Ligia cîştigase la loterie. Povestea - spusă chiar de ea - a început cînd mama a visat că tata trăsese în aer ca să-l sperie pe un hoţ pe care l-a surprins furînd în casa veche din Aracataca. Potrivit unui obicei în familie, mama povesti visul la micul dejun şi sugeră să se cumpere un bilet de loterie terminat în şapte, fiindcă numărul acesta avea forma revolverului bunicului. Norocul nu le-a surîs cu un bilet cumpărat de mama pe datorie, pe care urma să-l plătească chiar cu banii de premiu. Insă Ligia, care pe atunci avea unsprezece ani, îi ceru tatălui cincizeci de centime, să plătească lozul necîştigător, şi încă treizeci pentru a mai lua săptămîna viitoare altul cu acelaşi număr: 0207.

Fratele nostru Luis Enrique a ascuns lozul ca s-o sperie Pe Ligia, dar s-a speriat el mai tare în următoarea zi de luni cmd a auzit-o intrînd în casă şi ţipînd ca o nebună că toceai cîştigase la loterie. Fiindcă în graba mare fratele care făcuse pozna a uitat unde ascunsese lozul şi, în iureşul

căutării, au fost nevoiţi să golească dulapuri şi cufere întorcînd casa cu susul în jos din salon pînă la toaletă. Insă! cel mai mult m-a tulburat numărul de cabală al premiului: 770 de pesos.

Vestea proastă a fost că părinţii îşi realizaseră în sfirşit visul de a-l trimite pe Luis Enrique la şcoala de corecţie de la Fontidueno, la Medellin, convinşi că era o instituţiei pentru copiii neascultători şi fără să aibă habar ce era înl realitate: o închisoare pentru reeducarea delincvenţilor! minori cu un înalt grad de periculozitate.

Decizia finală a fost luată de tata după ce şi-a trimis fiul neastîmpărat să încaseze o datorie de la farmacie, iar aces ta, în loc să-i dea cei opt pesos, a cumpărat o chitară de ca-l litate la care a învăţat să cînte ca un maestru. Tata nu a făcut nici un comentariu cînd a descoperit instrumentul înl casă şi-i tot cerea băiatului datoria încasată, însă acesta îfl răspundea mereu că vînzătoarea n-avea bani să-i plătească.1 Trecuseră cam două luni cînd Luis Enrique a dat peste tatăl cîntînd la chitara aceea un cîntec improvizat: „Ia te uită lai mine cum cînt la chitara asta ce m-a costat opt pesos".

N-am ştiut niciodată cum de a aflat de toată povestea şi] nici de ce se prefăcuse că n-are habar de năzdrăvănia fiuluu său, dar acesta a dispărut de acasă pînă cînd mama şi-a cal-S mat bărbatul. Atunci l-am auzit pe tata ameninţînd pentria prima oară că-l va trimite pe Luis Enrique la şcoala corecţie din Medellin, dar nimeni nu l-a luat în seamă, căc şi pe mine intenţionase să mă trimită la seminarul dil Ocafia, nu în chip de pedeapsă, ci pentru cinstea de a ave un preot în casă, dar a zăbovit mai mult făurind plani decît dîndu-l uitării. Chitara a fost totuşi picătura care | umplut paharul.

Nu se putea intra în şcoala de corecţie decît prin ho-tărîrea unui judecător de minori, dar tata a trecut peste formalităţi cu ajutorul unor prieteni comuni, printr-o scrisoare de recomandare a arhiepiscopului din Medellin, monseniorul Garda Benitez. Luis Enrique, la rîndul lui, a dat încă o dată dovadă de firea lui bună, lăsîndu-se dus cu mare bucurie, ca la o petrecere.

Vacanţele fără el nu erau la fel. Ca un adevărat profesionist ştia să se combine cu Filadelfo Velilla, croitorul acela fantastic care era şi chitarist de excepţie şi, fireşte, cu maestrul Valdes. Era uşor. Plecînd de la balurile agitate ale celor bogaţi, ne asaltau, furişate în bezna parcului, stoluri de novice cu tot felul de tentaţii. Uneia care trecea pe acolo, dar care nu făcea pane dintre ele, i-am propus, din greşeală, să fugă cu mine şi mi-a răspuns cu o logică fără cusur că nu putea, fiindcă bărbatul ei era acasă, dormind. Cu toate acestea, după două nopţi, mi-a dat de ştire că va trage zăvorul de la uşa dinspre stradă de trei ori pe săptă-mînă, ca să pot intra fără să mai bat cînd bărbatul ei avea sa lipsească.

îmi amintesc de numele ei întreg, dar prefer să-i spun ca pe atunci: Nigromanta. împlinea douăzeci de ani la Crăciun şi avea un profil abisinian şi o piele ca de cacao. In pat era veselă şi se cutremura toată de nişte orgasme zbuciumate şi tînguitoare şi avea un instinct de a face dragoste ce nu părea de fiinţă omenească, ci de rîu învolburat. De la pnmul asalt ne-am iubit ca nebunii. Bărbatul ei - ca Juan Breva - avea un trup de uriaş şi o voce de fetiţă. Fusese sergent de poliţie în sudul ţării şi avea proasta reputaţie de a °morî liberali numai ca să nu-şi piardă iscusinţa de a unpuşca. Locuiau într-o cameră despărţită printr-un paravan de carton, cu o uşă ce dădea în stradă şi alta înspre

cimitir. Vecinii se plîngeau că ea tulbura liniştea morţi-l lor cu urletele-i de căţea fericită, dar cu cît ţipa mai tare,] cu atît pesemne se simţeau morţii mai fericiţi fiind tul buraţi de ea.

In prima sâptămînă am fost nevoit să fug din cameră în zori pe la patru, fiindcă greşiserăm data şi sergentul puteai să sosească în orice moment. Am ieşit pe poarta mare a ci- mitirului, printre flăcăraie şi lătrăturile cîinilor necrofili.f Pe al doilea pod de peste conductă am văzut venind înspre! mine o siluetă ieşită din comun pe care n-am recunoscut-c decît cînd am fost faţă în faţă. Era sergentul în persoană,! care m-ar fi găsit la el acasă dacă aş mai fi zăbovit încă cinci minute.

- Bună ziua, flăcău, mi-a spus pe un ton cordial. I-am răspuns fără convingere:

- Dumnezeu să vă aibă în pază, domnule sergent. Atunci s-a oprit să-mi ceară foc. I-am dat, stînd foarte

aproape de el, ca să feresc chibritul de vîntul din zorii Cînd s-a îndepărtat cu ţigara aprinsă, mi-a zis bine dispus: |

- Miroşi a curvă ceva de groază.

Sperietura nu m-a ţinut cît mă aşteptam, căci miercure următoare am dormit iar la ea şi cînd am deschis ochii m-a pomenit cu rivalul

ofensat care mă privea în tăcere de la picioarele patului. Groaza mea a fost atît de cumplită, mi-a fost greu să mai respir. Ea, goală ca şi mine, încercă : se pună între noi, însă bărbatul o dădu la o parte cu ţea\ revolverului.

- Tu să nu te bagi, îi zise. Poveştile de alcov se rezoh cu gloanţe.

A pus revolverul pe masă, a desfăcut o sticlă de rom i trestie de zahăr, a aşezat-o lîngă revolver şi am stat a doi jos, faţă în faţă, bînd fără să vorbim. Nu-mi putea

închipui ce avea să facă, dar am crezut că, de-ar fi vrut să mă omoare, ar fi făcut-o fără atîtea ocolişuri. In scurt timp a apărut Nigromanta, înfăşurată într-un cearşaf şi cu un aer petrecăreţ, dar el o aţinti cu revolverul.

- Asta-i treabă de bărbaţi, îi spuse.

Ea sări în lături şi se ascunse în spatele paravanului.

Terminaserăm prima sticlă cînd se dezlănţui potopul.

El desfăcu atunci încă una, îşi sprijini ţeava de tîmplă şi mă privi ţintă cu nişte ochi de gheaţă. Atunci apăsă pe trăgaci pînă la capăt, dar nu se auzi decît un zgomot sec. Abia dacă-şi putea stăpîni tremurul mîinii cînd îmi dădu revolverul.

- E rîndul tău, îmi zise.

Ţineam pentru prima oară un revolver în mînă şi m-a surprins că era atît de greu şi de fierbinte. N-am ştiut ce să fac. Eram scăldat într-o sudoare îngheţată şi aveam pîntecele plin de o spumă arzătoare. Am vrut să spun ceva, dar vocea mi s-a oprit în gît. Nu mi s-a năzărit să trag în el, ci i-am înapoiat revolverul fără să înţeleg că era singura mea şansă.

- Ce-i? Te-ai scăpat pe tine? mă întrebă el, dispreţuitor şi fericit. Puteai să te fi gîndit înainte de a veni.

Puteam să-i spun că şi bărbaţii se scapă pe ei, dar mi-am dat seama că n-aveam curaj să fac bancuri fatale. Deschise atunci încărcătorul revolverului, scoase singura capsă şi o aruncă pe masă: era goală. Sentimentul meu n-a fost de uşurare, ci de umilinţă cumplită.

Ploaia torenţială slăbi înainte de patru. Amîndoi eram atît de epuizaţi de încordare, că nu-mi amintesc în ce moment mi-a ordonat să mă îmbrac şi m-am supus cu o anume solemnitate de duel. Numai cînd se aşeză din nou mi-am dat seama că el era cel care plîngea. In hohote şi fără sfială, ba

parcă făcînd paradă de lacrimile lui. La sfirşit şi le-a şters cu dosul mîinii, şi-a suflat nasul cu degetele şi s-a ridicat.

- Ştii de ce pleci de aici viu şi nevătămat? m-a întrebat. Şi şi-a răspuns tot el: Pentru că tatăl tău a fost singurul care m-a putut lecui de o blenoragie nenorocită de care nimeni nu m-a scăpat vreme de trei ani de zile.

M-a bătut bărbăteşte pe spate şi m-a împins în stradă, Ploua în continuare şi tîrgul era plin de apă, aşa încît am plecat prin şanţ, udîndu-mă pînă la genunchi, descumpănit că eram în viaţă.

Nu ştiu cum a aflat mama de incident, dar în zilele! următoare a dus o campanie îndîrjită ca să nu plec noaptea l de acasă. In vremea asta se purta cu mine ca şi cum ar fii făcut-o cu tata, cu tot felul de şiretlicuri ca să-mi abata atenţia care însă n-au fost bune de nimic. Căuta semne căi mi-aş fi scos hainele în afara casei, descoperea parfumuri unde nu era nici urmă, îmi pregătea mîncăruri grele înainte de a pleca de acasă, luîndu-se după superstiţia populară căi nici bărbatul, nici fiii ei nu s-ar încumeta să facă dragostei în somnolenţa din timpul digestiei. In sfirşit, într-o seară cînd n-a mai găsit pretexte să mă reţină, s-a aşezat în faţa mea şi mi-a spus:

- Umblă zvonul că te-ai încurcat cu nevasta unui poli tist şi că acesta a jurat să-ţi tragă un glonţ.

Am reuşit s-o conving că nu era adevărat, dar zvonul **ai** dăinuit. Nigromanta îmi trimitea veşti că era singură, bărbatul îi era în misiune, că nu-l mai văzuse de mult3 vreme. Am făcut întotdeauna tot ce mi-a stat în putinţă să nu dau ochii cu el, dar se grăbea să mă salute de la dis tanţă, cu un semn din mînă care putea fi la fel de bine împăcare sau de ameninţare. In vacanţa din anul următo| l-am văzut pentru ultima oară, într-o noapte de petrecere

cînd mi-a oferit o înghiţitură de rom curat pe care n-am îndrăznit s-o refuz.

Nu ştiu prin ce tertipuri de iluzionism profesorii şi colegii, care mă văzuseră veşnic ca pe un elev închis în sine, au ajuns să mă privească în clasa a cincea ca pe un poet blestemat care cultiva aceeaşi atmosferă dezinvoltă ce a culminat pe vremea lui Carlos Martin. N-am început oare să fumez la liceu la cincisprezece ani ca să fiu cît mai aproape de imaginea aceea? Prima oară a fost ceva îngrozitor. Mi-am petrecut o jumătate de noapte agonizînd peste ce vomitasem pe jos în closet. M-am trezit dis-de-dimi-neaţă sleit de puteri, dar mahmureala de după tutun, în loc să mă scîrbească, mi-a stîrnit o dorinţă nestăvilită de a mai fuma. Aşa mi-am început viaţa de fumător înrăit, pînă într-atît, încît am ajuns să nu mă mai pot gîndi la ceva dacă n-aveam gura plină de fum. La liceu ne era îngăduit să fumăm numai în recreaţii, însă eu ceream voie să merg la toaletă în două sau trei rînduri la fiecare oră, numai pentru a-mi astîmpăra pofta. Am ajuns astfel la trei pachete de douăzeci de ţigări pe zi şi treceam şi de patru dacă noaptea era zbuciumată, într-o vreme, după ce terminasem colegiul, am crezut că înnebunesc din cauza uscăciunii din gît ?i a durerii de oase. M-am hotărît să renunţ, dar n-am rezistat mai mult de două zile de frămîntări.

Nu ştiu dacă nu cumva chiar fumatul mi-a dezlegat mina la scris, cu atîtea compuneri mereu mai îndrăzneţe date de profesorul Calderon şi cu toate cărţile de teorie literară pe care aproape că mă obliga să le citesc. Astăzi, tre-cindu-mi viaţa în revistă, îmi aduc aminte că, în pofida nenumăratelor poveşti pe care le citisem de la prima mea uimire cînd am descoperit O *mie şi una de nopţi,* concepţia despre povestire era rudimentară. Pînă cînd m-am

*275*încumetat să cred că minunile povestite de Şeherezada se petreceau cu adevărat în viaţa de zi cu zi de pe vremea sa sil au contenit din pricina neîncrederii şi a laşităţii realiste al generaţiilor următoare. De aceea, mi se părea cu neputinţă să existe cineva din vremea noastră care să mai creadă că se putea zbura peste oraşe şi munţi stînd pe un covor sau căi un sclav din Cartagena de Indias ar trăi ispăşindu-şi pe-| deapsa închis într-o sticlă, timp de două sute de ani, numai dacă autorul poveştii ar fi în stare să-i facă pe cititori creadă că e adevărată.

Orele mă plictiseau, în afară de cele de literatură, la ca învăţam totul pe dinafară şi mă bucuram de-a lungul lor i statutul de protagonist unic. Blazat de atîta studiu, lăsar totul la voia norocului. Aveam un instinct propriu pre simţind punctele nevralgice ale fiecărei materii şi aproape că le ghiceam pe cele care îi interesau cel mai mult pe prc fesori ca să nu mai învăţ şi la restul. Adevărul e că nu înţe le geam de ce trebuia să-mi sacrific mintea şi timpul învăţîmd materii care nu mă mişcau şi, prin urmare, n-aveau să-r folosească la nimic într-o viaţă ce nu era a mea.

M-am încumetat să cred că majoritatea profesorilor : apreciau mai curînd prin felul meu de a fi decît prin rezultatele de la examene. Mă salvau răspunsurile neprevăzute aiurelile mele, născocirile iraţionale. Totuşi, cînd am tex| minat clasa cincea, cu spaime profesionale pe care nu simţeam în stare să le depăşesc, mi-am dat seama de lir tele mele. Bacalaureatul fusese pînă atunci un drum pietr cu miracole, dar inima mă prevenea că la sfirşitul clasei cincea mă aştepta un zid de netrecut. Adevărul gol-goluţ este că îmi lipseau deja voinţa, vocaţia, disciplina, banii l cunoaşterea ortografiei pentru a mă putea îndrepta spi cariera profesorală. Mai bine zis: anii zburau şi nu avea

nici cea mai mică idee despre ceea ce aveam să fac cu viaţa mea, căci trebuia să mai treacă încă multă vreme înainte de a înţelege că pînă şi sentimentul acela de înfrîngere era benefic, pentru că nu există nimic de pe lumea asta sau de pe cealaltă care să nu fie de folos unui scriitor.

Nici ţării nu-i mergea prea bine. Hăituit de opoziţia feroce a reacţiei conservatoare, Alfonso Lopez Pumarejo a renunţat la preşedinţia Republicii la 31 iulie 1945.l-a urmat Alberto Lleras Camargo, desemnat de către Congres pentru acel ultim an al mandatului prezidenţial. De la discursul său de preluare a puterii, cu vocea-i adormitoare şi proza elegantă, Llera a iniţiat activitatea iluzorie de a domoli starea de spirit a ţării în vederea alegerii noului candidat.

Prin intermediul monseniorului Lopez Lleras, văr cu noul preşedinte, directorul liceului a obţinut o audienţă specială pentru a solicita un ajutor de la guvern ca să poată organiza o excursie de studii pe coasta atlantică. N-am priceput de ce m-a ales să-l însoţesc la această audienţă, cu condiţia să-mi aranjez puţin claia de păr ciufulit şi mustaţa sălbatică. Ceilalţi invitaţi au fost Guillermo Lopez Guerra, un cunoscut al preşedintelui, şi Alvaro Ruiz Torres, nepotul Laurei Victoria, o faimoasă poetă care cultiva teme îndrăzneţe din generaţia Celor Noi, din care făcea parte şi Lleras Camargo. N-am avut de ales: sîmbătă seara, în vre-roe ce Guillermo Granados citea în dormitor un roman care n-avea nici o legătură cu mine, un frizer amator din clasa a treia m-a tuns ca pe un răcan şi mi-a potrivit o mustaţă de tangou. Toată săptămîna am suportat

glumele colegilor de la internat şi ale celor externi cu privire la noua [me]a înfăţişare. Doar gîndul de a intra în palatul preziden-Ual îmi îngheţa sîngele, însă a fost o greşeală a inimii, căci singurul semn legat de mistereleputerii pe care l-am aflat

acolo a fost o linişte cerească. După o scurtă şedere în anti camera cu goblenuri şi perdele de atlaz, un militar în uni-s formă ne-a condus în biroul preşedintelui.

Lleras Camargo semăna neobişnuit de mult cu fotogra fiile lui. M-au impresionat spatele lui triunghiular într-un costum impecabil de gabardină englezească, pometţii pro nunţaţi, paliditatea de pergament, dinţii de copil neastîmpă-l rât care făceau deliciile caricaturiştilor, încetineala gesturilor şi felul său de a da mina privindu-te drept în ochi. Nu-mi amintesc ce credeam eu despre cum trebuie să fie preşe dinţii, dar nu mi s-a părut c-ar fi toţi ca el. Cu timpul, cînd l-am cunoscut mai bine, mi-am dat seama că nici el însuşi] n-avea să afle poate vreodată că era mai mult decît orice ui scriitor rătăcit.

După ce a ascultat cuvintele directorului cu o atenţiei prea vădită, a făcut cîteva comentarii oportune, dar n-a luat nici o hotărîre pînă nu i-a ascultat şi pe cei trei elevi A făcut-o la fel de atent şi ne-a măgulit să fim trataţi cu acelaşi respect şi cu aceeaşi simpatie pe care le arăta directorului. I-au fost de-ajuns ultimele două minute ca să ne lase certitudinea că se pricepea mai bine Ia poezie decît la navigaţia fluvială şi că, de bună seamă, îl interesa mai mult,j

Ne-a acordat tot ce i-am solicitat şi, în plus, a promis : asiste la festivitatea de sfirşit de an de la liceu, peste pat luni. S-a ţinut de cuvînt, participînd ca la cea mai solemni dintre activităţile guvernului şi a rîs ca nimeni altul de ce media deocheată pe care am reprezentat-o în onoarea lui La recepţia finală s-a distrat ca orice elev, prezentîndu-ne i altă imagine a sa, diferită, şi n-a rezistat tentaţiei studet ţeşti de a pune cu piciorul piedică în calea celui care duce cupele, care abia dacă s-a putut feri la timp.

Cu starea de spirit de la serbarea de sfirşit de an m-am dus să-rni petrec în familie vacanţa şi prima veste pe care mi-au dat-o a fost aceea, grozav de fericită, că fratele meu Luis Enrique se întorsese după un an şi şase luni de la şcoala de corecţie. M-a surprins încă o dată firea lui bună. Nu simţea nici cea mai mică ranchiună împotriva nimănui pentru pedeapsă şi-şi povestea necazurile cu un umor care te cucerea. In meditaţiile lui de ostatic a ajuns la concluzia că părinţii noştri îl internaseră de bună-credinţă. Totuşi, protecţia episcopală nu l-a pus la adăpost de aspra încercare a vieţii de zi cu zi de la închisoare ce i-a întărit caracterul şi simţul umorului în loc să-l pervertească.

Prima lui slujba după ce s-a întors a fost aceea de secretar la primăria din Sucre. De la o vreme, primarul se tot plîngea de o subită neplăcere gastrică şi cineva i-a prescris un medicament miraculos care tocmai ieşise pe piaţă: Alkaseltzer. Primarul n-a dizolvat pastila în apă, ci

a înghiţit-o ca pe una obişnuită, şi mare minune că nu s-a înecat, în vreme ce în stomac îi bolborosea efervescenţa de nestăpînit. Cum nu şi-a putut reveni imediat din sperietură, şi-a luat nişte zile de concediu, dar din raţiuni politice n-a vrut să fie înlocuit de nici unul dintre locţiitorii oficiali şi l-a însărcinat pe fratele meu cu interimatul. Din pricina acestui ciudat carambol -şi fără să aibă vîrsta regulamentară - Luis Enrique a rămas in istoria municipiului ca fiind cel mai tînăr primar.

In vacanţa aceea m-a tulburat de-a binelea certitudinea că in străfundul sufletului familia îşi întemeia viitorul pe ceea ce aşteptau de la mine şi numai eu ştiam precis că erau iluzii deşarte. Două sau trei fraze ale tatălui meu, rostite

A ,

m timpul prînzului, mi-au arătat că aveam multe de vorbit "[e]spre soarta noastră comună, iar mama s-a grăbit să-i întărească spusele:

- Dacă lucrurile merg tot aşa, zise ea, mai curînd sau mai; tîrziu va trebui să ne întoarcem la Cataca. Dar o privire | rapidă a tatei a făcut-o să se corecteze: Sau unde o fi să fie.

Aşadar era limpede: posibilitatea unei noi mutări oriunde era un subiect deja abordat în familie şi nu din prici-l na climatului moral, ci în vederea unui viitor mai buni pentru copii. Pînă în momentul acela mă consolam cu gîndul de a atribui tîrgului şi locuitorilor lui, ba chiar şi familiei mele, sentimentul eşecului care mă copleşea pel mine. Dar dramatismul tatei mi-a dezvăluit încă o dată că întotdeauna poţi găsi un vinovat ca să nu fii tu însuţi.

Simţeam plutind în aer ceva mult mai grav. Mama părea îngrijorată doar de sănătatea lui Jaime, fratele cel mic, care nu reuşise să-şi depăşească starea de copil născut! la şase luni. îşi petrecea cea mai mare parte a zilei culcată lîngă el în hamacul din dormitor, chinuită de tristeţe şi < căldurile istovitoare, iar casa începea să se resimtă din pri-| cina delăsării ei. Fraţii păreau lăsaţi de izbelişte. Disciplina meselor slăbise atît de mult, încît mîncam la orice oră cînd ni se făcea foame. Tata, bărbatul cel mai devotat că minului, îşi petrecea ziua contemplînd din farmacie piaţ? şi seara jucînd o groază de partide la clubul de biliard. Intr-i bună zi, n-am mai putut suporta încordarea. M-am întins alături de mama în hamac, cum n-am putut s-o fac în ce pilărie, şi am întrebat-o care era misterul ce plutea în aer casei. Ea oftă din rărunchi ca să nu-i tremure vocea deschise sufletul:

- Tatăl tău are un copil în tîrg.

Din uşurarea pe care i-am simţit-o în voce mi-am dat seama de nerăbdarea cu care-mi aştepta întrebarea. Descoperise adevărul cu perspicacitatea dată de gelozie, cînd| fată care servea în casă s-a întors odată tare tulbura

fiindcă-l văzuse pe tata vorbind la telefon la oficiul telegrafic. Unei femei geloase nu-i trebuie să afle mai mult. Era singurul telefon din tîrg şi numai pentru convorbiri interurbane cu preaviz, cu aşteptări incerte şi minute atît de scumpe, că era folosit numai pentru cazuri de extremă gravitate. Fiece convorbire, oricît de simplă ar fi fost, stîrnea o alarmă răutăcioasă printre vecinii din piaţă. Aşa încît, atunci cînd tata s-a întors acasă, mama l-a pîndit fără să-i spună nimic, pînă cînd el a rupt o hîrtiuţă din buzunar, o citaţie în urma unei plîngeri judiciare legate de un abuz în profesie. Mama a aşteptat ocazia ca să-l întrebe din senin cu cine vorbise la telefon, întrebarea a fost atît de revelatoare, că tata n-a găsit pe moment un răspuns mai credibil decît adevărul:

- Am vorbit cu un avocat.

- Ştiu asta, îi spuse mama. Dar vreau să-mi povesteşti totul chiar tu, cu sinceritatea pe care o merit.

Mama a admis mai tîrziu că s-a îngrozit de ceea ce provocase fără să-şi dea seama, căci el se încumetase să-i spună adevărul numai fiindcă socotea că ea ştia totul. Sau că ar trebui să i-l spună.

Aşa a şi fost. Tata a recunoscut că primise citaţia în urma unei plîngeri penale împotriva lui, potrivit căreia, pe cmd consulta o bolnavă, o narcotizase cu o injecţie cu morfină şi abuzase de ea. Faptul s-ar fi petrecut într-un sat îndepărtat, unde el stătuse pentru scurtă vreme ca să-i îngrijească pe bolnavii fără posibilităţi. Şi dădu neîntîrziat 0 dovadă a cinstei sale: melodrama cu anestezia şi violul era o minciună criminală a duşmanilor săi, dar copilul era al lui şi fusese conceput în împrejurări fireşti.

Mamei nu i-a fost uşor să evite scandalul, fiindcă cineva toarte important trăgea din umbră sforile maşinaţiei. Exista

precedentul cu Abelardo si Carmen Roşa, care stătuseră la noi cu diferite prilejuri, înconjuraţi de dragostea tuturor dar amîndoi se născuseră înainte de căsătorie. Totuşi, mama şi-a înfrînat supărarea pricinuită de noul copil şi de infil delitatea soţului, şi a luptat făţiş alături de el pînă a spulberat minciuna cu violul.

Familia şi-a regăsit liniştea. Cu toate acestea, la puţină vreme, au sosit veşti tainice din aceeaşi regiune, despre fetiţă de la altă mamă pe care tata o recunoscuse drept a K şi care trăia în condiţii deplorabile. Mama n-a pierdut tir pul cu procese şi presupuneri, ci s-a bătut s-o aducă acasă „La fel a făcut Mina cu atîţia copii de-ai tatei, răspîndiţ aiurea, spuse ea atunci, şi n-a avut niciodată motiv să re grete." Aşa încît reuşi pe socoteala ei să-i fie adusă fetiţa fără scandal, şi o incluse în familia noastră deja numeroasăj

Toate acestea erau de domeniul trecutului cînd se pomeni la o sărbătoare în alt sat cu un băiat identic fratele nostru Gustavo. Era copilul care fusese pricina prc cesului de paternitate, crescut cum se cuvine şi cu răsfăţ mama lui. Dar mama noastră făcu tot felul de demersur şi-l luă şi pe el acasă - cînd eram deja unsprezece - ajutîr du-l să înveţe o meserie şi să-şi găsească un drum în viaţă Nu mi-am putut ascunde atunci uimirea că o femeie stă pînită de o gelozie halucinantă

este capabilă de asemene acte, dar ea mi-a răspuns cu nişte cuvinte pe care le păstre din clipa aceea ca pe un diamant:

- Acelaşi sînge ca al copiilor mei nu se poate pierde aiur

îmi vedeam fraţii doar în vacanţele de sfirşit de an. '. fiecare dată îmi era tot mai greu să-i recunosc şi să-i apoi minte cu noua lor înfăţişare. Pe lîngă numele dat botez, mai aveam cu toţii altul, pe care familia ni-l punea mai tîrziu, pentru a uşura raporturile de zi cu zi, şi nu i

vorba de un diminutiv, ci de un nume ales la întîmplare. pe mine, chiar din clipa cînd m-am născut, m-au numit Gabito - diminutiv impropriu de la Gabriel pe coasta insulei La Guajira - şi totdeauna am simţit că acesta e numele meu de botez şi că diminutivul e Gabriel. Odată, cineva surprins de acest capricios calendar al sfinţilor, ne-a întrebat de ce părinţii noştri nu-şi botezaseră de la început toţi copiii cu numele alese de ei.

Totuşi, această mărinimie a mamei părea să nu se potrivească defel cu atitudinea ei faţă de cele două fete mai mari, Margot şi Aida, cărora încerca să le impună aceeaşi disciplină strictă la care a obligat-o maică-sa din pricina iubirii pătimaşe pentru tata. Voia acum să se mute în alt oraş. Tata, în schimb, care n-avea nevoie să i se spună de două ori să-şi facă valizele şi s-o pornească să cutreiere lumea, de data asta se împotrivea. Au trecut cîteva zile pînă cînd am aflat că era vorba de dragostea celor două fete mai mari pentru doi bărbaţi diferiţi, dar care aveau acelaşi nume: Rafael. Cînd mi s-a povestit, n-am putut să nu rîd amintindu-mi de romanul acela de groază care fusese povestea de dragoste dintre tata şi mama, şi i-am spus-o.

- Nu-i la fel, mi-a răspuns.

- Ba e la fel, am stăruit.

- Mă rog, e la fel, dar acum e de două ori în acelaşi timp.

Aşa cum se întîmplase atunci cu ea, nu contau argumentele şi nici bunele intenţii. Niciodată nu s-a aflat cum de ştiau părinţii, căci fiecare din ele şi în mod separat îşi luase toate precauţiile ca să nu fie descoperită. Dar se iveau martori la care nici nu te gîndeai, fiindcă surorile mele apelaseră ele însele uneori la fraţii mai mici să le însoţească, numai pentru a-şi dovedi astfel nevinovăţia. Faptul cel mai surprinzător a fost că tata a luat şi el parte la prigoana

aceea, nu prin acţiuni concrete, dar cu aceeaşi rezistenţa pasivă ca a bunicului meu Nicolas împotriva propriei fete,

„Ne duceam la un bal şi tata intra la petrecere şi ne lua acasă, dacă descoperea că cei doi Rafael se aflau şi ei acolo",; a povestit Aida Roşa într-un interviu pentru presă. Nu le dădeau voie să se plimbe pe cîmp sau să meargă la cinema sau Ie trimiteau cu cineva care nu le pierdea din ochi.^ Amîndouă inventau, fiecare în felul ei, pretexte zadarnice ca să se ducă la întîlnirile amoroase, dar acolo se ivea o fân-; tomă nevăzută care le dădea de gol. Ligia, mai mică decîţ ele, şi-a cîştigat faima proastă de

spioană şi pîrîcioasă, da ea însăşi se dezvinovăţea cu argumentul că gelozia între fraţi era o altă formă de dragoste.

In vacanţa aceea am încercat să intervin pe lîngă părinţii ca să nu repete greşelile pe care părinţii mamei le făcuser cu ea şi veşnic găseau motive încurcate ca să nu-mi înţe leagă argumentele. Cel mai redutabil a fost cel cu afişele^ care dezvăluiseră secrete cumplite - reale sau inventate chiar şi în familiile mai presus de orice bănuială. Se denunţaseră paternităţi ascunse, adultere ruşinoase, perversităţi) de alcov care ajunseseră deja de domeniul public pe nişt căi mai puţin directe decît afişele. Dar niciodată nu s-a pv vreun afiş dezvăluind un fapt care să nu fie deja cunoscut cu oricîtă grijă s-ar fi ascuns, sau care să nu se întîmple mai curînd sau mai tîrziu. „Tu însuţi faci afişele", spune una dintre victime.

Părinţii n-au prevăzut însă că fetele aveau să se ape* prin aceleaşi mijloace cum făcuseră ei. Pe Margot au trimis să studieze la Monteria, iar Aida s-a dus la Santa Marta, cum a hotărât chiar ea. Erau amîndouă la internat şi zilele libere se găsea cineva care să le însoţească, dar s-a descurcat ca să poată comunica de departe cu cei doi iubii

numiţi Rafael. Totuşi, mama a reuşit ceea ce părinţii nu putuseră să facă în privinţa ei. Aida şi-a petrecut jumătate de viaţă la mănăstire, trăind acolo de bine, de rău pînă s-a simţit la adăpost de bărbaţi. Margot şi cu mine am fost mai departe uniţi de amintirile copilăriei noastre comune, cînd eu însumi îi pîndeam pe adulţi ca să n-o surprindă mîncînd pămînt. Pînă la urmă, a rămas un fel de a doua mamă a tuturor, în special a lui Cuqui, care avea cea mai mare nevoie de ea, şi a stat lîngă el pînă la ultima lui suflare.

Abia astăzi îmi dau seama pînă la ce punct acea stare sufletească proastă a mamei şi tensiunile interne din casă se potriveau cu contradicţiile fatale ale ţării, care nu reuşeau să iasă la suprafaţă, dar care existau. Preşedintele Lleras trebuia să organizeze alegeri pentru anul următor şi viitorul se arăta neclar. Conservatorii, care izbutiseră să-l dea jos pe Lopez, făceau un joc dublu cu succesorul acestuia: îl adulau pentru imparţialitatea lui matematică, dar sporeau discordia în Provincie spre a recîştiga puterea prin raţiune sau prin forţă.

Sucre se menţinuse imun la violenţă şi puţinele cazuri de care lumea îşi amintea nu aveau nici o legătură cu politica. Unul fusese asasinarea lui Joaquin Vega, un muzicant foarte apreciat care cînta la tubă în fanfara municipală. Pe cînd cîntau la şapte seara, în dreptul intrării la cinema, o rudă care-i era duşman îi dădu o singură lovitură de cuţit în gîtul umflat de presiunea muzicii şi căzu la pămînt, pier-zîndu-şi aproape tot sîngele. Amîndoi erau foarte iubiţi în tîrg şi singura explicaţie cunoscută şi neconfirmată a fost că era vorba de o chestiune de onoare. Exact la ora aceea la noi acasă se sărbătorea ziua de naştere a surorii mele Rita, iar şocul provocat de vestea tristă a stricat toată petrecerea care urma să ţină ceasuri în şir.

285Celălalt caz, petrecut cu mult înainte, dar întipărit pel veci în memoria tîrgului, a fost duelul dintre Plinio Bal-f maceda şi Dionisiano Barrios. Cel dintîi făcea parte dintr-c familie veche şi respectabilă şi era un bărbat uriaş şi fer-i mecător, dar şi un scandalagiu de pomină ori de cîte orii era vorba de băutură. Cînd era în toate minţile avea aluri! şi purtări de cavaler, dar cînd bea fără măsură se prefăcea! într-un bădăran care punea iute mîna pe revolver şi-şi sec tea cravaşa de la cingătoare ca să-i provoace pe cei pe care nu-i putea suferi. Pînă şi poliţia încerca să se ţină depar de el. Cei din familia lui de vază, sătui să-l tîrască pînă acasă ori de cîte ori exagera cu băutura, l-au lăsat pînă la| urmă în voia sorţii.

Dionisiano Barrios era tocmai dimpotrivă: un om timic şi diform, care fugea de certuri şi nu fusese băutor în viaţa lui. N-avusese niciodată vreo problemă cu careva, cînd Plinio Balmaceda a început să-l provoace, bătîndu-: joc cu cruzime de diformitatea lui. El s-a ferit cum a putuţi pînă în ziua în care Balmaceda l-a întîlnit în drum şi i-a ar o cravaşa peste faţă pentru că aşa i s-a năzărit lui. Atunci Dionisiano şi-a biruit sfiala, cocoaşa şi nenorocul, şi a sec pistolul înfruntîndu-şi adversarul. A fost un duel instanţa! neu, în care amîndoi au fost grav răniţi, dar numai Dic nisiano a murit.

Insă duelul faimos al tîrgului a fost cel care a dus la moartea ambilor rivali: acelaşi Plinio Balmaceda şi Tasilo Ananias, un sergent de poliţie vestit pentru aspectul său îngrijit, fiu exemplar al lui Mauricio Ananias, care cînta l tobă în aceeaşi fanfară în care Joaqum Vega cînta la tubi A fost un duel solemn, în plină stradă, în care amîndoi fost grav răniţi şi au îndurat o lungă agonie, fiecare aca la el. Plinio îşi veni în fire aproape imediat şi cea dini

preocupare a lui a fost soarta lui Ananias. Acesta, la rîndul lui, a fost impresionat de fervoarea cu care Plinio se ruga pentru viaţa lui. Fiecare începu să-L implore pe Domnul să nu moară celălalt şi familiile i-au ţinut la curent cît au fost în viaţă, întregul tîrg a stat cu sufletul la gură, stră-duindu-se în toate felurile să le prelungească existenţa.

După patruzeci şi opt de ore de agonie, clopotele bisericii au prins să bată pentru o femeie care tocmai îşi dăduse obştescul sfirşit. Cei doi muribunzi le-au auzit şi fiecare în patul lui a crezut că vesteau moartea celuilalt. Ananias se stinse de supărare aproape imediat, plîngînd moartea lui Plinio. Acesta a aflat şi a murit după două zile, plîngîndu-l cu lacrimi amare pe sergentul Ananias.

Intr-un tîrg cu oameni paşnici şi prietenoşi ca Sucre, violenţa a cunoscut în anii aceia o manifestare mai puţin ucigătoare, dar la fel de dăunătoare: afişele. Groaza intrase în casele familiilor de viţă veche, ce aşteptau dimineaţa următoare ca un fel de loterie a fatalităţii. Unde nici nu te gîndeai apărea o hîrtie de condamnare, care putea fi şi o uşurare prin ceea ce nu spunea despre tine şi uneori o bucurie tainică prin ceea ce spunea despre alţii. Tata, poate omul cel mai paşnic pe care l-am cunoscut, şi-a uns revolverul venerabil cu care nu a tras niciodată vreun glonţ şi Şi-a dat drumul la gură în salonul de biliard:

- Cel căruia i se năzare să-mi atingă vreuna dintre fete, strigă el, o să fie răpus de plumbii mei.

Mai multe familii începură exodul de teama ca afişele să nu fie un preludiu al violenţei poliţieneşti care făcea să Piară de pe faţa pămîntului sate întregi din interiorul ţării Pentru a înspăimînta opoziţia.

Tensiunea a ajuns ca un fel de pîine de toate zilele. La lnceput s-au organizat ronduri clandestine, nu atît spre a-i

287descoperi pe autorii afişelor, cît pentru a se afla ce spuneau înainte de a fi distruse în zori. Un grup de noctambuli întîlnit la trei dimineaţa un funcţionar municipal, luînd i în poarta casei lui, dar în realitate stînd la pîndă să vadă cine punea afişele. Fratele meu i-a zis, pe jumătate în glumă, jumătate în serios, că unele spuneau adevărul. Atunci sin scos pisoiul şi l-a îndreptat spre el cu cocoşul tras:

- Repetă ce-ai spus!

Atunci am aflat că puseseră cu o noapte în urmă un afiş adevărat împotriva fetei lui nemăritate. Dar povestea er de domeniul public, chiar şi la el acasă, şi singurul care n-avq habar era tatăl.

La început a fost evident că afişele fuseseră scrise de o singură persoană, cu aceeaşi pensulă şi pe acelaşi fel de hîrtie dar dintre puţinele prăvălii din piaţă numai una putea să vîţ dă sortul acela de hîrtie, iar proprietarul în persoană se grăt să-şi dovedească nevinovăţia. De atunci am ştiut că într-o aveam să scriu un roman despre acele afişe, nu pentru ceea < spuneau, căci mai întotdeauna au fost zvonuri cunoscute i toţi şi n-aveau nici un haz, ci datorită tensiunii de neîndur pe care reuşeau s-o creeze prin casele oamenilor.

In *Ceasul râu*[1], cel de al treilea roman al meu scris duf douăzeci de ani, mi s-a părut un act pur şi simplu de dl cenţă să nu folosesc cazuri concrete şi nici uşor de identil cat, chiar dacă unele reale erau mai atrăgătoare decît ce inventate de mine. Pe deasupra, nici nu era nevoie, fiinc întotdeauna fenomenul social m-a interesat mai mult < viaţa particulară a victimelor. Numai după apariţia ror nului am aflat că în cartierele mărginaşe, unde eram măniţi noi, cei care locuiam în piaţa mare, multe afişe fost motiv de sărbătoare.

***La mala hora,* roman publicat în 1962.**

De fapt, afişele mi-au slujit doar ca punct de pornire pentru un subiect pe care n-am reuşit deloc să-l încheg, căci ceea ce scriam demonstra că problema de fond era politică, şi nu morală, cum se credea. Am considerat mereu că bărbatul Nigromantei era un model potrivit pentru militarul pe care l-am făcut primar în *Ceasul rău,* dar, pe măsură ce-l descriam ca personaj, m-a atras ca fiinţă omenească, şi n-am avut motive să-l omor, deoarece am descoperit că un scriitor serios nu poate omorî un personaj dacă n-are un argument convingător şi aici nu era cazul.

Astăzi îmi dau seama că romanul însuşi putea fi alt roman. L-arn scris la Paris, într-un cămin studenţesc de pe rue Cujas, în Cartierul Latin, la o sută de metri de Bulevardul Saint-Michel, în timp ce zilele se scurgeau nemiloase în aşteptarea unui cec care n-a sosit în veci. Cînd l-am terminat, am făcut foile sul, le-am legat cu una dintre cele trei cravate pe care le purtasem pe vremuri mai bune şi l-am îngropat în fundul dulapului.

Doi ani mai tîrziu, aflîndu-mă în Ciudad de Mexico, cînd mi-a fost cerut pentru un concurs de romane de către filiala din Columbia a Companiei Esso, dotat cu un premiu de trei mii de dolari pe timpurile acelea de foamete, nici n-am mai ştiut pe unde rămăsese. Emisarul era fotograful Guillermo Angulo, prietenul meu columbian de o viaţă, care ştia de existenţa originalelor încă de pe vremea cind scriam romanul la Paris şi care le-a luat aşa cum erau, încă legate cu cravata şi fără să aibă măcar timpul să le calce cu fierul din cauza grabei de a nu pierde termenul. Şi [as]tfel am trimis romanul la concurs fără nici o speranţă că [0] să cîştig un premiu care ajungea cu prisosinţă să cumperi [0] casă. Dar aşa cum l-am trimis a fost declarat cîştigător de [Uîl] juriu ilustru, la 16 aprilie 1962, şi aproape la aceeaşi oră

289cînd s-a născut cel de al doilea fiu al nostru, Gonzalo, şut steaua lui norocoasă.

N-avuseserâm timp nici măcar să ne gîndim la premiul cînd am primit o scrisoare de la părintele Felix Restrepo preşedinte al Academiei Columbiene de Limbă Spaniolă şi un om serios care prezidase juriul pentru premiu, dar ni cunoştea titlul romanului. Doar atunci mi-am dat seama că, în graba din ultimul moment, uitasem să-l scriu pe prima pagină: *Un tîrg de rahat.*

Părintele Restrepo s-a scandalizat cînd l-a aflat şi, prir intermediul lui German Vargas, mi-a cerut cît a putut de amabil să-i pun în loc altul mai puţin grosolan şi mai pe trivit cu atmosfera cărţii. După ce-am schimbat mai mult scrisori cu el, m-am hotărît pentru un titlu care poate m spune prea multe despre drama petrecută, dar care i-servit drept pavilion spre a naviga pe mările făţărniciei! *Ceasul râu.*

După o săptămînă, doctorul Carlos Arango Vele2 ambasador al Columbiei în Mexic şi proaspăt candidat li preşedinţia Republicii, m-a convocat la biroul lui spre mă informa că părintele Restrepo mă implora să schiml două cuvinte care i se păreau inadmisibile în textul prer at: „prezervativ" şi „masturbare". Nici ambasadorul şi nic eu nu ne-am putut ascunde uimirea, dar am căzut de acor că se cuvenea să-i facem pe plac părintelui Restrepo, spre ajunge la un deznodămînt fericit pentru acel concurs intel minabil printr-o soluţie nepărtinitoare.

- Prea bine, domnule ambasador, i-am spus. Elir unul din cele două cuvinte, însă dumneavoastră să-mi ceti favoarea să-l alegeţi.

Ambasadorul elimină cu un oftat de uşurare cuvînf „masturbare". Astfel s-a rezolvat diferendul şi cartea **a ffiŞ**

publicată de Editura Iberoamericana din Madrid, cu un tiraj mare şi cu o lansare spectaculoasă. Era legata în piele, cu o hîrtie excelentă şi nişte condiţii grafice impecabile. A fost totuşi o lună de miere efemeră, căci n-am putut rezista tentaţiei de a face o lectură de explorare şi am

descoperit că romanul scris în limba mea de indian fusese dublat - ca în filmele de pe atunci - în cel mai curat dialect din Madrid.

Eu scrisesem: *„Aşi como ustedes viven ahora no solo estân en una situadon insegura, sino que constituyen un mal ejemplopara elpueblo".* Transpunerea editorului spaniol a făcut să mi se ridice părul măciucă: *„Aşi como vivis ahora no solo estâis en una situadon insegura, sino que constituis im mal ejemplo para el pueblo."*[1] Şi mai rău încă: întrucît fraza aceasta era spusă de un sacerdot, cititorul columbian putea crede că era un semn făcut cu ochiul de autor spre a arăta că preotul era spaniol, ceea ce complica felul său de a se purta şi denatura pe de-a întregul un aspect esenţial al dramei. Fără a se mulţumi să pieptene gramatica dialogurilor, corectorul şi-a permis să intre cu barda şi în probleme de stil, iar cartea a fost împînzită de petice madrilene care n-aveau nici o legătură cu originalul. In consecinţă, n-am avut încotro şi am fost nevoit să nu autorizez ediţia, considerînd-o schimbată, şi să strîng exemplarele care nu

[1] „Felul în care voi trăiţi acum nu numai că vă pune într-o situaţie nesigură, dar vă face şi să daţi o pildă proastă pentru tîrg." In varianta autorului, se foloseşte pentru pronumele personal de persoana a doua plural *voi* forma *ustedes* de persoana a treia plural, cu formele verbale corespunzătoare (respectiv, *viven, estân, constituyen),* conform uzului general din spaniola americană, în varianta editorului, se restabileşte olosirea formelor verbale de persoana a doua plural (respectiv, *vivîs, estais, constituis),* potrivit normei spaniolei peninsulare.

se vînduseră încă şi să le dau foc. Cei care erau râspunză-î tori au tăcut cu desăvîrşire.

Din clipa aceea am considerat romanul nepublicat şi m-am apucat de munca dificilă de a-l tălmăci iar în dialectul meu din Caraibe, pentru că singura versiune originală era ceai pe care o trimisesem la concurs şi ajunsese apoi în Spania! spre editare. După ce am refăcut textul original şi în trea-l cat l-am mai corectat o dată pe socoteala mea, a fost publici cat de Editura Era, din Mexic, cu precizarea expresă că era| prima ediţie.

N-am ştiut niciodată de ce *Ceasul rău* este singura din* tre cărţile mele care mă transpune în timpul şi în locul unde se petrece, într-o noapte cu lună plină şi adieri primă văratice. Era sîmbătă, se înseninase şi cerul parcă nu puteai cuprinde toate stelele. Ceasul a bătut de unsprezece cînd am auzit-o pe mama în sufragerie fredonînd un fado de dr goste pentru a adormi pruncul pe care-l legăna în braţel Am întrebat-o de unde ştia melodia şi mi-a răspuns aşa cum numai ea o făcea:

- De la casele cu dame.

Mi-a dat cinci pesos fără să îi cer, fiindcă m-a văzut cum mă îmbrăcam să mă duc la petrecere, înainte de a pleca m prevenit cu clarviziunea-i fără greş că n-o să pună zăvor la poarta din grădină pentru a mă putea întoarce la oriei oră fără să-l trezesc pe tata. N-am apucat să ajung la nici i casă cu dame deoarece grupul de muzicanţi căruia i se al8

turase Luis Enrique, îndată ce se întorsese, ţinea o repetiţie la atelierul de tîmplărie al maestrului Valdes.

In anul acela am intrat şi eu să cînt la chitară, interpl tînd pînă în zori tot felul de cîntece împreună cu cei şa maeştri anonimi ai grupului, întotdeauna am crezut fratele meu e un bun chitarist, dar în prima mea noaf

am aflat că pînă şi rivalii lui cei mai înverşunaţi îl socoteau un virtuoz. Nu exista ansamblu mai grozav şi îşi stâpînea atît de bine instrumentele că, ori de cîte ori cineva îi angaja pentru o serenadă de împăcare sau de dezinovăţire, maestrul Valdes îl liniştea dinainte:

- N-ai nici o grijă, o s-o facem să muşte perna.

Vacanţele fără maestrul Valdes nu erau la fel. însufleţea petrecerea la care sosea, iar Luis Enrique, el şi Filadelfo Velilla se armonizau ca nişte profesionişti. Atunci am descoperit sinceritatea băuturii şi am învăţat să trăiesc după pofta inimii, dormind ziua şi cîntînd noaptea. Aşa cum spunea mama: mi-am dat arama pe faţă.

Despre mine s-au spus tot felul de lucruri şi s-a răspîn-dit zvonul că scrisorile nu-mi soseau pe adresa părinţilor, ci la casele cu dame. Am devenit clientul lor cel mai asiduu la ghiveciul fabulos pe care-l făceau cu fiere de tigru şi la tocăniţele cu carne de iguană, care-ţi dădeau avînt pentru trei nopţi, una după alta. N-am mai apucat să citesc şi nici să particip la rutina mesei în familie. Aceasta întărea ideea exprimată de mama de nenumărate ori că eu îmi făceam de cap după cum pofteam, iar bietul Luis Enrique trăgea ponoasele.

Fără să ştie de spusele mamei, acesta mi-a zis într-una din zile: „Tot ce mai lipseşte acum e să se spună că te corup şi să mă trimită încă o dată la casa de corecţie".

Pe la Crăciun m-am hotărît să nu mă mai duc la întrecerea anuală cu care alegorice şi m-am înţeles cu doi prieteni să facem o escapadă în satul vecin, Majagual. Am anunţat acasă că plecam pentru trei zile, dar am rămas acolo zece. De vină a fost Măria Alejandrina Cervantes, o remeie de necrezut pe care am cunoscut-o din prima seară î[1] după care mi-am pierdut capul la petrecerea cea mai de Pomină din viaţa mea. Pînă în duminica în care n-am mai

293găsit-o în zori în patul meu şi cînd a dispărut pentru tow deauna. Mulţi ani mai tîrziu am recuperat-o din nostalgiile mele, nu atît graţie farmecelor ei, cît faimei numelui său, i-am dat viaţă într-un roman spre a proteja o altă femeie întruchipînd-o ca patroană a unei case de toleranţă care n-; existat niciodată.

La întoarcerea acasă am găsit-o pe mama făcînd cafea îr bucătărie la cinci dimineaţa. Mi-a spus şoptindu-mi complice să stau cu ea, fiindcă tata se trezise tocmai atunci şi era dispi să-mi demonstreze că nici în vacanţă nu eram atît de liber pq cît credeam eu. Mi-a dat o ceaşcă mare de cafea amară, des ştia că nu-mi place, şi m-a pus să stau jos, lîngă

cuptor. Tat a intrat în pijama, cu aerul încă adormit şi, surprins să mă vadă cu ceaşca fumegîndă, m-a întrebat iscoditor:

- Nu ziceai că nu bei cafea?

Neştiind ce să-i răspund, am inventat primul pretes care mi-a trecut prin minte:

- Veşnic mi-e sete la ora asta.

- Ca toţi beţivii, a explicat el.

Nu s-a mai uitat la mine şi nici nu s-a mai vorbit despr acest subiect. Dar mama m-a avertizat că tata, deprima începînd din ziua aceea, a ajuns să mă considere un om piei dut, chiar dacă nu mi-a dat niciodată să înţeleg acest lucru, f

Cheltuielile pe care le făceam erau acum atît de mă că am hotărît să şterpelesc din economiile mamei. Lu| Enrique m-a absolvit cu logica sa conform căreia ba furaţi de la părinţi sînt luaţi pe drept, dacă sînt pent filme, şi nu pentru a te destrăbăla. Am suferit văzînd : dania mamei de a mă acoperi, ca tata să nu-şi dea seama < apucam pe un drum greşit. Avea dreptate întru totul, acasă sărea în ochi uneori că eram adormit fără nici motiv la ora prînzului şi aveam o voce de cocoş răguşit, fid

atît de distrat, că într-o zi n-am auzit două întrebări puse de tata, iar el m-a procopsit cu diagnosticul său cel mai sever:

- Stai prost cu ficatul.

Cu toate acestea, am reuşit să păstrez aparenţele. Mă arătam bine îmbrăcat şi cu bune maniere la balurile de gală şi la mesele de ocazie organizate de familiile din piaţa mare, ale căror case rămîneau închise tot anul şi se deschideau pentru sărbătorile de Crăciun, cînd se întorceau studenţii.

Acela a fost anul lui Cayetano Gentile, care şi-a sărbătorit vacanţa cu trei baluri magnifice. Pentru mine au fost ocazii fericite, fiindcă la toate trei am dansat mereu cu aceeaşi parteneră. Am poftit-o la dans din prima seară fără să mă străduiesc să aflu cine era, nici ce părinţi avea. Mi-a părut atît de misterioasă, încît la al doilea dans i-am propus cît se poate de serios să se mărite cu mine, iar răspunsul ei a fost şi mai misterios:

- Tata spune că nu s-a născut încă prinţul care o să se însoare cu mine.

După cîteva zile am văzut-o traversînd parapetul din piaţă în bătaia soarelui necruţător de la amiază, cu o splendidă rochie de organdi şi ducînd de mînă un băieţel şi o fetiţă de şase sau şapte ani. „Sînt ai mei", mi-a spus prăpă-dindu-se de rîs, fără ca eu s-o întreb. Şi cu o intenţie atît de răutăcioasă, că am început să cred că cererea mea în căsătorie nu rămăsese doar o vorbă în vînt.

De cînd m-am născut în casa din Aracataca mă deprinsesem să dorm în hamac, dar numai la Sucre mi-am dat sea-rna că asta făcea parte din natura mea. Nu-i nimic mai bun pentru a-ţi face siesta, pentru a trăi ceasul cînd răsar stelele, pentru a medita pe îndelete, pentru a face dragoste fără Prejudecăţi, în ziua cînd m-am întors după săptămîna mea de desfrîu, l-am atîrnat între doi pomi din curte, cum făcea

295tata odinioară, şi am dormit cu conştiinţa împăcată. Insă mama, veşnic torturată de groaza ci noi, copiii, o să mu-l rim în somn, m-a trezit pe înserat vrînd să afle dacă mai sînt în viaţă. S-a culcat atunci lîngă mine şi a abordat fără nici o introducere subiectul care n-o lăsa să trăiască:

- Tatăl tău şi cu mine am vrea să ştim ce-i cu tine. Fraza nu putea fi mai nimerită. Ştiam de multă vreme

că părinţii îşi împărtăşeau îngrijorarea pentru că-mi schimbasem felul de a fi şi că ea improviza explicaţii banale sprd a-l linişti pe tata. Nu se întîmpla nimic în casă fără ştirea mamei şi accesele ei de furie erau legendare. Dar picătur care a umplut paharul a fost că timp de o săptămînă arul venit acasă la amiază. Dacă era după mine, ar fi trebuit ocolesc toate întrebările, lăsîndu-le în suspensie pentru ocazie mai favorabilă, însă ea ştia că o problemă atît serioasă putea avea numai răspunsuri imediate.

Toate argumentele sale erau îndreptăţite: dispărear cînd se întuneca, îmbrăcat ca de nuntă, şi nu mă întorceai să dorm acasă, dar a doua zi aţipeam în hamac pînă dup prînz. N-am mai pus mîna să citesc şi pentru prima oar de cînd m-am născut m-am încumetat să vin acasă fără ştiu prea bine pe ce lume sînt.

- Nici măcar nu te uiţi la fraţii tăi, le confunzi numele : vîrstele, iar zilele trecute ai sărutat un nepot al Clementinei Morales crezînd că era unul dintre ei, îmi spuse mama. Da pe neaşteptate, îşi dădu seama că exagera şi căută să spuc adevărul gol-goluţ: Ce mai, ai devenit un străin în casa ast|

- Tot ce spui e adevărat, i-am răspuns, dar motivul| uşor de aflat: sînt sătul pînă-n gît de toate astea.

- De noi?

Puteam spune că da, însă n-ar fi fost drept:

- De toate, i-am zis.

Şi atunci i-am povestit situaţia mea la liceu. Eram judecat după notele mele, ei, părinţii, se lăudau în fiecare an cu rezultatele, mă credeau cu toţii nu doar elevul fără cusur, ci şi prietenul exemplar, cel mai inteligent şi cel mai săritor, şi cel mai vestit prin simpatia lui. Sau vorba bunicii: „Copilul perfect".

Totuşi, ca să pun punct, adevărul era tocmai pe dos. Păzeam doar uşa, fiindcă n-aveam curajul şi spiritul de independenţă al fratelui meu Luis Enrique, care făcea numai ce poftea. Şi care avea să cunoască, de bună seamă, o fericire ce nu este cea dorită de părinţi pentru copiii lor, dar le îngăduie acestora să supravieţuiască iubirilor copleşitoare, temerilor iraţionale şi speranţelor pline de bucurie ale părinţilor.

Mama rămase buimăcită auzind cum mi-am făcut portretul, tocmai invers faţă de cel pe care ei şi-l imaginaseră în visele lor solitare.

- Păi nu prea ştiu ce-o să facem, spuse, după o tăcere de mormînt, căci dacă îi povestim tatălui meu toate astea o să moară pe loc. Nu-ţi dai seama că eşti mîndria familiei?

Pentru ei era simplu: nu mai exista nici o posibilitate să ajung un medic eminent cum n-a putut fi tata, din lipsă de mijloace, dar visau să devin măcar un bun specialist în orice domeniu.

- Ei bine, n-o să fiu absolut nimic, am încheiat eu. Refuz să fiu făcut cu de-a sila ceva ce n-am nici un chef să fiu sau cum vreţi voi să fiu, şi cu atît mai puţin cum vrea guvernul.

Cearta, stîrnită oarecum din senin, s-a prelungit toată săptămîna. Cred că mama voia să cîştige timp pentru a vorbi cu tata şi gîndul acesta mi-a mai dat curaj. Intr-o bună [Zl]> a făcut parcă la întîmplare un comentariu surprinzător:

- Se spune că ai putea ajunge un bun scriitor dacă-ţi pui [ln] cap aşa ceva.

297 Niciodată nu auzisem una ca asta în familie. Inclinaţiile mele din copilărie îndreptăţiseră supoziţiile că putea deveni desenator, muzicant, cantor, ba chiar po« de duminică.

A

îmi descoperisem o tendinţă cunoscută de toţi de a ser într-un chip tainic şi înflorit, dar de această dată reacţţ mea a fost mai curînd de surpriză.

- Dacă e să fiu scriitor trebuie să ajung unul dintre mari, iar aceştia nu sînt făcuţi de nimeni, i-am răspuns mame La urma urmelor, există alte meserii mai bune ca să mc de foame.

Intr-o seară, în loc să stea de vorbă cu mine, a plîns fă lacrimi. Astăzi m-aş fi îngrijorat, căci consider că a înfrîna plînsul e un mijloc infailibil al femeilor dîrze spi a-şi duce la îndeplinire scopurile. Dar la cei optsprezef ani ai mei n-am ştiut ce să-i spun mamei şi tăcerea mea : curmat lacrimile.

- Prea bine, spuse atunci, promite-mi măcar că ai să termini liceul cu rezultatele cele mai bune de care ai să ; în stare, iar eu îţi promit că aranjez restul cu tata.

Am simţit amîndoi odată uşurarea de a fi cîştigat. încuviinţat, atît pentru ea cît şi pentru tata, pentru mi-a fost teamă să nu moară dacă nu ajungeam repede î o înţelegere. Şi astfel am găsit soluţia facilă de a stuc Dreptul şi Ştiinţele politice, care erau nu numai o bază culturală pentru orice profesie, ci şi o carieră cu program uman, cursurile fiind dimineaţa şi lăsînd tir liber de învăţat după-amiaza. îngrijorat şi de povara *et* tivă care o copleşise pe mama în acele zile, am rugat-o să pregătească atmosfera ca să pot vorbi între patru ochi^ tata. S-a împotrivit, convinsă că pînă la urmă aveami ne certăm.

- Nu-s pe lumea asta doi oameni mai asemănători decît el şi cu tine, mi-a zis. Şi asta-i cel mai rău cînd trebuie să stai de vorbă.

întotdeauna am crezut altminteri. Doar acum, cînd am trecut prin toate vîrstele pe care tata le-a avut în lunga lui viaţă, am început să mă văd în oglindă cum semăn mai mult cu el decît cu mine însumi.

Mama a atins pesemne culmea măiestriei sale de giuvaergiu, fiindcă tata a adunat în jurul mesei întreaga familie şi a anunţat ca din întîmplare: „O să avem un avocat în casă". Temîndu-se ca nu cumva să reînceapă discuţia în faţa întregii familii, mama a intervenit cum nu se poate mai inocentă:

- în situaţia noastră şi cu liota asta de copii, mi-a explicat, ne-am gîndit că cea mai bună soluţie e o carieră pe care s-o poţi urma întreţinîndu-te singur.

Nu era atît de simplu cum spunea ea, nici pe departe, dar pentru noi putea fi răul cel mai mic şi urmările lui puteau fi mai puţin cumplite. In orice caz, l-am întrebat pe tata ce părere avea, ca să fac jocul mai departe, iar răspunsul lui a venit imediat, cu o sinceritate sfişietoare:

- Ce vrei să-ţi spun? îmi frîngi inima, dar îmi rămîne măcar mîndria de a te ajuta să fii ceea ce-ţi doreşti.

Culmea luxului din acel ianuarie 1946 a fost prima mea călătorie cu avionul, graţie lui Jose Palencia, care şi-a făcut [J]ar apariţia cu o mare problemă. Făcuse în salturi primele cinci clase de liceu la Cartagena, dar o ratase pe a şasea. M-am angajat să-i fac rost de un loc la noi la liceu, ca să-şi Poată lua în sfirşit diploma de absolvire, iar el m-a invitat sa mergem cu avionul.

Cursa de Bogota era de două ori pe săptămînă, cu un [a]vion DC-3 al companiei LANSA, al cărei risc major nu

era avionul în sine, ci vacile slobode de pe pista de pămîr argilos improvizată pe un islaz. Uneori trebuia să se învî| tească în aer de cîteva ori pînă reuşea să le alunge. A fos experienţa inaugurală de la care mi se trage legendara fric de avion, într-o epocă în care Biserica interzicea să iei tine pîine sfinţită ca să nu cadă pradă vreunei nenorocir Zborul dura aproape patru ceasuri, fără escale, la trei şut douăzeci de kilometri pe oră. Cei care făcuserăm mii culoasa călătorie pe fluviu ne călăuzeam din cer după har vie desenată de Rio Grande de la Magdalena. Recunoştea satele în miniatură, bărcile micuţe, păpuşelele fericite ca ne făceau cu mîna de prin curţile şcolilor. Stewardesele : petreceau timpul liniştindu-i pe pasagerii care călătorea făcînd rugăciuni, ajutîndu-i pe cei cărora li se făcea rău convingîndu-i pe mulţi că nu exista nici un risc să ne cic nim cu stolurile de ulii ce scrutau leşurile de animale pu| ţaţe de ape. La rîndul lor, pasagerii versaţi povesteau iar : iar, ca fapte de mare curaj, cum au fost zborurile lor fa moaşe. Cînd avionul, fără presurizare şi fără măşti de os gen, a început să ia altitudine apropiindu-se de platoul di| Bogota, îţi simţeai inima bătînd să-ţi spargă pieptul, ia zguduiturile făceau şi mai intensă fericirea aterizării. Da surpriza cea mare a fost că am ajuns înaintea telegramele noastre din ajun.

Trecînd prin Bogota, Jose Palencia a cumpărat instr mente pentru o orchestră completă şi nu ştiu dacă a făcuţi cu premeditare sau din premoniţie, însă de cînd directof Espitia l-a văzut cum a intrat cu pas hotărît, aducînd ci tare, tobe, maracase şi armonici, mi-am dat seama că admis. Şi eu, la rîndul meu, am simţit de cînd am tr prin hol greutatea noii mele condiţii: eram acum elev înt şasea. Pînă atunci nu fusesem conştient că purtami

frunte o stea pe care o visau cu toţii şi că se vedea limpede din felul în care ceilalţi se apropiau de noi, din tonul pe care ne vorbeau şi chiar dintr-o anume teamă plină de reverenţă. De altfel, tot anul a fost o sărbătoare. Fiindcă dormitorul era numai pentru bursieri, Jose Palencia s-a instalat la cel mai bun hotel din zona pieţei, unde una dintre propietărese cînta la pian, şi viaţa ni s-a prefăcut într-o duminică întregul an.

A fost încă una dintre cotiturile vieţii mele. Mama îmi cumpăra îmbrăcăminte ieftină cît am fost adolescent şi cînd nu-mi mai era bună o aranja pentru fraţii mai mici. Cei mai problematici ani au fost primii doi, fiindcă hainele de stofă pentru clima rece erau scumpe şi greu de obţinut. Deşi trupul meu nu creştea cu prea mare entuziasm, nu era timp pentru a adapta un costum la două staturi diferite din cursul aceluiaşi an. Şi, culmea, obiceiul original ca elevii interni să-şi schimbe hainele între ei n-a reuşit să cîştige teren, pentru că garderoba fiecăruia era atît de cunoscută, încît glumele adresate noilor stăpîni deveneau de neîndurat. Problema s-a rezolvat în parte cînd Espitia a impus o uniformă cu sacou albastru şi pantaloni gri, care a unificat înfăţişarea elevilor şi a disimulat schimburile.

In clasele a treia şi a patra am purtat singurul costum pe care mi l-a aranjat croitorul din Sucre, dar pentru a cin-cea a trebuit să-mi cumpăr altul, care era într-o stare foarte bună, dar nu mi-a venit însă bine decît într-a şasea. Pe de altă parte tata a fost atît de entuziasmat de intenţiile mele de a mă îndrepta, încît mi-a dat bani să-mi cumpăr un costum nou pe măsură, iar Jose Palencia mi-a dăruit unul de-ale lui de anul trecut, din păr de cămilă, abia purtat. Curînd nri-am dat seama că nu-i adevărat că haina îl face pe om. Cu costumul nou, pe care-l schimbam la ore cu uniforma,

m-am dus la balurile unde cei de pe coasta Caraibilor era vioara întîi, însă n-am cucerit decît o iubită, iar idila a dur mai puţin decît o floare.

Espitia m-a primit cu un entuziasm ciudat. Părea că tir cele două ore de chimie pe săptămînă numai pentru mir cu rapide schimburi de întrebări şi răspunsuri ca nişte rafale. Această atenţie exagerată mi s-a revelat ca un un punct de plecare pentru a-mi îndeplini promisiunea făcui părinţilor de a termina liceul cu demnitate. Restul l-a fac metoda unică şi simplă a Martinei Fonseca: să fiu atent: ore pentru a nu fi nevoit să învăţ noaptea şi pentru a scutit de frica groaznicului sfîrşit. Au fost sfaturi înţelept Din clipa cînd m-am hotărît să le aplic în ultimul an de ', ceu, senzaţia de nelinişte m-a părăsit. Răspundeam cu uş rinţă la întrebările profesorilor, care începeau să se ara mai familiari, şi mi-am dat seama cît de lesne puteam înc plini tot ce le făgăduisem părinţilor.

Singura problemă care continua să mă frămînte era i cu ţipetele din timpul coşmarurilor. Responsabil cu dis plina era pe atunci profesorul Gonzalo Ocampo, care i afla în excelente relaţii cu elevii lui şi, într-o noapte semestrul al doilea, a intrat pe vîrfuri în dormitorul fundat în

întuneric să-mi ceară nişte chei pe care uitase să i le dau înapoi. Abia a apucat să-mi pună mîna pe uml că am şi scos un urlet sălbatic ce i-a trezit pe toţi. A doua zi m-au mutat într-un dormitor de şase paturi, improvizat la etajul doi.

A fost o soluţie pentru spaimele mele nocturne, dar din cale-afară de ispititoare, căci dormitorul improvizat se afla chiar deasupra cămării şi patru elevi dintre cei şase s-au strecurat pînă acolo, dînd iama după pofta inimii, pentru cină la miezul nopţii. Sergio Castro, care era în afara orie

bănuieli, şi cu mine, care eram cel mai puţin îndrăzneţ, râmîneam în paturile noastre pentru a duce tratative în cazuri de urgenţă. După un ceas, s-au întors cu jumătate din ce găsiseră în cămară gata de înfulecat. A fost cel mai mare ospăţ din lungii ani de internat, dar şi cel mai indigest, fiindcă am fost descoperiţi în douăzeci şi patru de ore. Am crezut că acela era cu adevărat sfirşitul şi numai talentul de negociator al lui Espitia ne-a salvat de exmatriculare.

A fost o perioadă bună pentru liceu, dar cea mai puţin promiţătoare pentru ţară. Imparţialitatea lui Lleras a făcut fără voia lui să sporească tensiunea care începea să se simtă pentru prima oară în liceu. Totuşi, astăzi îmi dau seama că eu o simţisem dinainte, dar că numai atunci am ajuns să fiu conştient de situaţia ţării. Cîţiva profesori care, cu un an în urmă, se străduiau să se menţină imparţiali, nu s-au mai putut abţine la ore şi lansau peroraţii confuze despre preferinţele lor politice, mai ales de la începerea campaniei acerbe pentru alegerea preşedintelui.

Pe zi ce trecea era tot mai limpede că, avîndu-i drept candidaţi pe Găitan şi pe Turbay în acelaşi timp, Partidul Liberal avea să piardă preşedinţia Republicii, după douăzeci şi cinci de ani de guvernare absolută. Amîndoi erau atît de ostili unul faţă de celălalt, de parcă reprezentau partide diferite, şi aceasta se datora nu numai propriilor păcate, ci şi hotărîrii necruţătoare a conservatorilor care văzuseră clar încă de la bun început: în locul lui Laureano Gomez au impus candidatura lui Ospina Perez, un inginer Milionar care-şi cîştigase îndreptăţit faima de patriarh. Cu ^beralii divizaţi şi conservatorii uniţi şi susţinuţi de ar-ᵐată nu exista alternativă: Ospina Perez a fost cel ales.

Laureano Gomez s-a pregătit încă de atunci să-i urmeze, *°losindu-se de forţele oficiale cu o violenţă îndreptată pe

toate fronturile. Intervenea iar realitatea istorică a secolul! al XlX-lea, de-a lungul căruia n-am cunoscut pacea, ci de răgazuri efemere între opt războaie civile generale şi pg sprezece locale, trei lovituri militare şi, în sfirşit, războit de O Mie de Zile, care a făcut cam optzeci de mii de moi de ambele părţi, la o populaţie de abia patru milioane, scurt: un program comun să dăm înapoi cu o sută de ani. j

La sfirşitul cursurilor, profesorul Giraldo a făcut mine o excepţie flagrantă, de care mi-e ruşine si astăa Mi-a pregătit un chestionar simplu pentru a-mi permite i ajung la zi cu algebra pe care o lăsasem de izbelişte din cla a patra şi m-a lăsat singur în cancelarie cu toate sursele inspiraţie

la îndemînă. S-a întors plin de iluzii după o oi a văzut rezultatul catastrofal şi a tăiat fiecare pagină ev cruce de sus pînă jos, mormăind feroce: „Capul ăsta n^ bun de nimic". Cu toate acestea, în catalogul de sfirşit an m-a notat trecut la algebră, dar am avut decenţa să ni mulţumesc pentru că îşi încălcase principiile şi îndatora făcîndu-mi o favoare.

In ajunul ultimului examen de sfirşit de an, Guillen Lopez Guerra şi cu mine am avut un incident nefericit i profesorul Gonzalo Ocampo din pricina unei certe beţie. Jose Palencia ne poftise să învăţăm în camera lui | hotel, o bijuterie colonială cu vedere idilică spre par înflorit şi catedrala ce se desluşea în zare. Intrucît ne răi şese doar un examen, am lăsat baltă învăţătura şi ne-; întors la şcoală noaptea, după ce am bătut obişnuitele ne tre cîrciumi de oameni săraci. Profesorul Ocampo, era de serviciu cu disciplina, ne-a mustrat pentru ora tîl şi pentru halul în care veniserăm, şi amîndoi în cor l-i acoperit cu insulte. Reacţia lui plină de furie şi strigă^ noastre au trezit tot dormitorul.

Hotărîrea consiliului profesoral a fost că Lopez Guerra şi cu mine n-aveam dreptul să ne prezentăm la ultimul examen care ne mai rămăsese. Asta însemna că, cel puţin în anul acela, n-aveam să ne luăm bacalaureatul. N-am putut afla niciodată cum au decurs tratativele secrete între profesori, fiindcă au făcut corp comun cu o solidaritate de neînvins. Directorul Espitia şi-a asumat pesemne totul pe riscul lui şi a obţinut permisiunea să ne dăm examenul la Ministerul Educaţiei, la Bogota. Aşa s-a şi întîmplat. Espitia în persoană ne-a însoţit şi a stat cu noi pînă am dat examenul scris, care a fost corectat pe loc. Şi calificat cu foarte bine.

Trebuie să se fi creat o situaţie foarte delicată la liceu, căci Ocampo n-a asistat la festivitatea de sfirşit de an, poate din cauza soluţiei facile la care apelase Espitia şi a calificativelor noastre excelente. Şi, la urma urmelor, din cauza rezultatelor mele care mi-au adus ca premiu special o carte de neuitat: *Vieţile filosofilor iluştri* de Diogene Laertius. Era mai mult decît se aşteptau părinţii mei şi, pe deasupra, am mai ieşit şi şef de promoţie, deşi colegii mei de clasă -iar eu mai bine ca oricine - ştiau că nu eram cel mai bun.

Niciodată nu mi-am închipuit că la nouă luni după ce mi-am dat bacalaureatul se va publica prima mea povestire în suplimentul literar „Sfirşit de săptămînă" al ziarului *El Espectador* din Bogota, cel mai interesant şi cel mai; exigent de pe atunci. Patruzeci şi două de zile mai tîrziu a'; fost publicată şi cea de a doua povestire. Insă, cel mai surprinzător pentru mine a fost nota de consacrare scrisă de directorul-adjunct al suplimentului literar, Eduardo Zalameal Borda, criticul columbian cel mai lucid al vremii şi cel mai; receptiv la apariţia noilor valori, care semna cu pseudo-nimul Ulise.

A fost un proces atît de neaşteptat, încît nu e uşor de povestit. Mă înscrisesem la începutul acelui an la Făcui* tatea de Drept a Universităţii Naţionale din Bogota, cu mă înţelesesem cu părinţii. Locuiam chiar în centrul ora| şului, într-o pensiune de pe strada Floriân, ocupată î

majoritate de studenţi veniţi de pe coasta atlantică. I după-amiezele libere, în loc să muncesc ca să-mi pot cîşti; traiul, stăteam şi citeam în camera mea sau în cafene! unde nu te deranja nimeni. Datoram aceste cărţi şansei hazardului şi, la drept vorbind, depindeau mai curînd şansă decît de hazard, fiindcă prietenii care le puteaj

cumpăra mi le împrumutau pe termene atît de scurte, că stăteam treaz nopţile ca să le dau înapoi la timp. Dar, spre deosebire de cele pe care le-am citit la liceul din Zipaquira, care meritau să figureze într-un panteon al autorilor consacraţi, pe acestea le citeam ca pîinea caldă, fiind traduse şi publicate de curînd la Buenos Aires, după lunga perioadă de <ugnare editorială din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. I-am descoperit astfel, spre norocul meu, pe deja foarte cunoscuţii Jorge Luis Borges, D.H. Lawrence şi Aldous Huxley, Graham Greene şi Chesterton, William Irish şi Katherine Mansfield şi pe încă mulţi alţii.

Aceste noutăţi erau văzute în vitrinele inaccesibile ale librăriilor, dar cîteva exemplare circulau prin cafenele, care erau centre active de difuzare a culturii printre studenţii de la universităţile din provincie. Mulţi îşi aveau mese rezervate an după an şi îşi primeau aici corespondenţa, ba chiar mandatele poştale. Mărinimia unor patroni sau a angajaţilor lor de încredere a fost hotărîtoare în salvarea multor cariere universitare. Nenumăraţi specialişti din ţară le datorau poate mai mult acestora decît profesorilor lor invizibili.

Eu preferam „El Molino", cafeneaua poeţilor consacraţi, aliata la numai două sute de metri de pensiunea mea, la intersecţia principală a bulevardului Jimenez de Quesada cu strada Septima. Studenţii n-aveau voie să-şi rezerve locuri, dar puteai fi sigur că ai ce învăţa, mai mult şi mai bine decît din manuale, din conversaţiile literare pe care le ascultam îngrămădindu-ne pe la mesele vecine. Era un lo-ca^ uriaş şi bine pus la punct în stil spaniol, cu pereţii deco-raţi de pictorul Santiago Martinez Delgado, cu episoade ln lupta lui don Quijote cu morile de vînt. Chiar fără loc rezervat, m-am descurcat întotdeauna aşa încît chelnerii să

mă aşeze cît mai aproape de marele maestru Leon Greiff - bărbos, bombănind întruna, încîntător - care-: începea cenaclul pe înserat cu cîţiva dintre scriitorii ca mai de vază ai momentului şi termina la miezul nopţii înecat în alcool de cea mai proastă calitate, cu elevii săi la jocul de şah. Foarte puţine dintre marile nume ale art« lor şi literelor din Columbia nu s-au perindat pe la mă aceea, iar noi nici nu suflam pentru a nu pierde nici cuvînt de al maestrului. Chiar dacă de obicei vorbeau mult despre femei sau intrigi politice decît despre arta meseria lor, veşnic spuneau lucruri noi, din care avea ceva de învăţat. Noi, cei de pe coasta atlantică, eram neli| siţi, simţindu-ne uniţi nu atît prin conspiraţiile celor de meleagurile noastre împotriva aşa-numiţilor *cachaco,* prin patima cărţilor. Jorge Alvaro Espinosa, un student la Drept, care mă învăţase să navighez prin Biblie şi făcuse să ştiu pe de rost şi în întregime numele

însoţid rilor lui Iov, mi-a pus într-o bună zi pe masă un vok impresionant, declarîndu-mi cu autoritatea-i de episcop:

- Asta-i cealaltă Biblie.

Era, fireşte, *Ulise* de James Joyce, din care am cit cu chiu, cu vai fragmente pînă cînd răbdarea m-a părăsi| A fost o îndrăzneală prematură. După ani de zile, fiii adult chibzuit, m-am apucat să-l recitesc cu sîrguinţă însemnat pentru mine nu numai descoperirea unui uffl vers propriu, pe care nu l-am bănuit niciodată c-ar exişi înăuntrul meu, ci şi un ajutor de nepreţuit pentru car mele în privinţa libertăţii limbajului şi a mînuirii tim| lui şi a structurilor.

Unul dintre colegii mei de cameră era Domingo Mă Vega, un student la Medicină care mi-era prieten încă i Sucre şi cu care împărtăşeam nesaţul lecturii. Altulî

vărul meu Nicolas Ricardo, băiatul cel mare al unchiului Juan de Dios, care menţinea vii virtuţile familiei. Intr-o seară, Vega a venit cu trei cărţi cumpărate chiar atunci şi nii-a împrumutat una la întîmplare, cum făcea adesea pentru a mă ajuta să adorm. Dar de data aceea a izbutit tocmai pe dos: n-am mai dormit niciodată atît de liniştit ca înainte. Cartea era *Metamorfoza* lui Franz Kafka, în traducerea apocrifă a lui Borges, publicată de Editura Losada din Buenos Aires, care mi-a deschis un nou drum în viaţă încă de la primul rînd şi care astăzi este una dintre marile iz-bînzi ale literaturii universale: „Intr-o dimineaţă, cînd Gre-gor Samsa se trezi în patul lui, după un somn zbuciumat, se pomeni metamorfozat într-o gînganie înspăimântătoare". Erau cărţi misterioase, ale căror făgaşe erau nu numai diferite, ci adesea opuse faţă de tot ceea ce cunoscusem pînă atunci. Nu era nevoie să demonstrezi faptele: era de-ajuns ca autorul să le fi scris pentru a fi adevărate, fără alte dovezi decît forţa talentului şi autoritatea glasului său. Era din nou Şeherezada, însă nu în lumea ei milenară în care totul era cu putinţă, ci în altă lume fără scăpare unde totul era pierdut.

Cînd am terminat de citit *Metamorfoza,* am simţit do-nnţa de nebiruit de a trăi în paradisul acela necunoscut. Zorii m-au surprins la maşina de scris călătoare împrumutată tot de la Domingo Manuel Vega, încercînd să plăsmu-!esc ceva care să semene cu bietul birocrat al lui Kafka prefăcut într-un gîndac uriaş. Zilele următoare nici nu m-am "lai dus la facultate, de teamă să nu se destrame vraja, şi am năduşit mai departe plin de invidie, pînă cînd Eduardo ^•alarnea Borda a publicat în secţiunea lui o notă pesimistă, ln care deplîngea faptul că în noua generaţie de scriitori umbieni nu existau nume demne de reţinut şi că la

orizont nu se ivea nimic care să schimbe situaţia. Nu ştiam cu ce drept m-am simţit vizat, în numele generaţiei mele de provocarea aceea şi am reluat povestirea abandonat! pentru a încerca să spăl ruşinea. Am schiţat subiectul por nind de la ideea cu cadavrul conştient din *Metamorfoza* dar fără falsele lui mistere şi prejudecăţi ontologice.

In orice caz, mă simţeam atît de nesigur, că n-am îr drăznit să mă consult cu nimeni dintre camarazii de la ca fenea. Nici măcar cu Gonzalo Mallarino, colegul de Facultatea de Drept, singurul care citea prozele lirice scris de mine pentru a suporta plictiseala cursurilor. Mi-ar recitit şi corectat povestirea pînă am obosit şi, în cele dil urmă, am scris şi o notă personală pentru Eduardo Zalame - pe care nu-l văzusem niciodată - şi din care nu-mi mi amintesc nici un rînd. Am pus totul într-un plic şi l-ar dus eu însumi la redacţia ziarului *El Espectador.* Portar m-a lăsat să urc la etajul doi şi să i-l dau chiar lui Zalame în mînă, însă doar gîndul de-a face asta m-a paralizat, pus plicul pe masa portarului şi am luat-o la picior.

Asta s-a întîmplat într-o marţi şi nu mă simţeam rât de nici o presimţire în legătură cu soarta povestii mele, dar eram sigur că, în cazul în care s-ar publica, n-a să fie prea curînd. In vremea asta, am cutreierat cafenele preţ de două săptămîni stînd la taifas în fiecare, ca să-E potolesc neliniştea ce mă cuprindea seara, pînă pe 13 se tembrie cînd am intrat la „El Molino" şi m-am pomenit i titlul povestirii mele etalat pe toată pagina întîi a ultina ediţii din *El Espectador: A treia resemnare.*

Prima mea reacţie a fost certitudinea pustiitoare n-aveam cele cinci centime să cumpăr ziarul. Era simbo| cel mai explicit al sărăciei, căci multe lucruri esenţiale vieţii de zi cu zi, în afară de ziar, costau cinci cenţii

tramvaiul, telefonul public, ceaşca de cafea, lustruitul pantofilor. M-am năpustit în stradă fără să mă feresc de ploaia imperturbabilă, dar prin cafenelele din apropiere n-am dat de nici un cunoscut care să-şi facă pomană şi să-mi dea o monedă. La ora aceea moartă din ziua de sîmbătă n-am găsit pe nimeni nici la pensiune, în afară de proprietăreasă, ceea ce însemna tot nimeni, fiindcă îi datoram de şapte sute douăzeci de ori cinci centime pentru două luni de găzduire şi îngrijire. Cînd am ieşit iar în stradă, gata de orice, am văzut un bărbat trimis de Providenţă coborînd dintr-un taxi cu *El Espectador* în mînă şi l-am rugat pe loc să mi-l dăruiască.

Aşa mi-am putut citi prima povestire tipărită, cu o ilustraţie de Hernan Marino, desenatorul oficial al ziarului. Am citit-o ascuns în camera mea, pe nerăsuflate şi cu inima bătîndu-mi nebuneşte. Cu fiecare rînd descopeream puterea devastatoare a literei tipărite, căci ceea ce construisem cu atîta dragoste şi durere, ca o parodie umilă după un geniu universal, mi s-a relevat atunci ca un monolog încîlcit şi lipsit de substanţă, susţinut cu chiu cu vai de trei sau patru fraze ce mă mai consolau. A fost nevoie de aproape douăzeci de ani pentru a mă încumeta să o citesc a doua oară, iar judecata mea de atunci - abia îmblînzită de compasiune - a fost mult mai puţin binevoitoare.

Cel mai greu a fost să suport avalanşa de prieteni ra-dioşi care mi-au invadat camera cu exemplare din ziar şi cu elogii exagerate pentru o povestire pe care precis că n-o pncepuseră. Dintre colegii de facultate, unii au apreciat-o, [a]Hii n-au prea înţeles-o, iar alţii n-au reuşit pe bună dreptate să citească mai mult de patru rînduri, însă Gonzalo a cărui judecată literară n-o puteam pune uşor la a aprobat-o fără rezerve.

Aşteptam cu cea mai mare îngrijorare verdictul lui| Jorge Alvaro Espinosa, al cărui ascuţit spirit critic era cel mai redutabil, chiar în afara cercului nostru. Mă simţear într-o stare sufletească de-a binelea contradictorie: voiam! să-l văd imediat, să pun odată capăt incertitudinii, dar îr acelaşi timp mă îngrozea gîndul de a da ochii cu el. A dis-| părut pînă marţi, ceea ce nu era neobişnuit din partea unui! cititor nesăţios, şi cînd şi-a făcut apariţia la „El Molino" a| început prin a-mi vorbi nu despre povestire, ci de îndrăz-i neala mea.

- Cred că-ţi dai seama în ce încurcătură te-ai mi-a spus, aţmtmdu-şi asupra mea ochii aceia verzi ca cobră uriaşă. Acum te-ai pomenit în vitrina scriitorilor consacraţi şi ai multe de făcut ca s-o meriţi.

Am încremenit la auzul singurei judecăţi care mă pute impresiona la fel de mult ca aceea a lui Ulise. Dar, înaint^ de a termina, l-am întrerupt cu aceste cuvinte pe care îl consideram şi le-am considerat mereu adevărate:

- Povestirea asta e un rahat.

El mi-a replicat cu un calm suveran că nu putea spună încă nimic, fiindcă abia dacă avusese timp s-o citească îl diagonală. Insă mi-a explicat că, chiar de-ar fi aşa proast cum o socoteam eu, tot n-ar justifica faptul să pierd ocazii^ aceasta de aur pe care viaţa mi-o oferea.

- In orice caz, povestirea asta e deja de domeniul trecui tului, a conchis el. Ceea ce contează acum e următoarea, f

M-a lăsat descumpănit. Am făcut prostia să caut ar mente împotrivă, pînă m-am încredinţat că n-aveam să i aud un sfat mai inteligent ca al lui. Şi-a expus pe larg ideŞ fixă că mai întîi trebuia conceput conţinutul şi apoi still dar că depindeau unul de altul printr-o servitute re procă şi aceasta era, de fapt, nuieluşa fermecată a clasicii^

A mai lungit puţin vorba, spunîndu-mi pentru a nu ştiu cîta oară că aveam mare nevoie şi fără să mai stau pe gînduri de o lectură temeinică a scriitorilor greci, şi nu doar a lui Homer, unicul pe care-l citisem din obligaţie la liceu.

I-am făgăduit c-o voi face şi am vrut să aflu şi alte nume, dar el a schimbat subiectul vorbindu-mi despre *Falsificatorii de bani,* romanul lui Andre Gide, pe care-l citise în acel sfirşit de săptămînă. Nu mi-am luat niciodată inima-n dinţi să-i spun că discuţia noastră îmi hotărîse poate viaţa. Mi-am petrecut noaptea fără să închid un ochi, făcîndu-mi însemnări pentru o viitoare povestire care să nu mai aibă meandrele celei dintîi.

Bănuiam că cei care îmi vorbeau despre ea nu erau impresionaţi atît de povestire - pe care poate că nici n-o citiseră şi, cu siguranţă, n-o înţeleseseră - cît de faptul că fusese publicată, acordîndu-i-se un spaţiu neobişnuit într-o pagină atît de importantă. Pentru început, mi-am dat seama că cele două mari defecte ale mele erau într-adevăr dintre cele mai

mari: stîngăcia stilului şi necunoaşterea sufletului omenesc. Şi asta se vedea cum nu se poate mai limpede în prima mea povestire, care a fost o confuză meditaţie abstractă, agravată de excesul de sentimente născocite.

Căutînd în memorie situaţii din viaţa reală pentru cea de a doua, mi-am amintit că una dintre femeile cele mai frumoase pe care le-am cunoscut în copilărie mi-a spus că l-ar plăcea să se întrupeze în pisica, de o frumuseţe rară, pe care o ţinea în poală, mîngîind-o. Am întrebat-o de ce şi mi-a răspuns: „Pentru că e mai frumoasă ca mine". Am găsit astfel un temei pentru a doua povestire, ca şi un titlu trăgător: *Eva întrupată în pisica, ei.* Restul, ca în poves-lrea anterioară, a fost plăsmuit din nimic şi de aceea

313amîndouă purtau în sine germenele propriei pieiri - cur ne plăcea să spunem pe atunci.

Şi această povestire s-a publicat în aceleaşi condiţii prima, sîmbătă, 25 octombrie 1947, fiind ilustrată de o ste care se înălţa pe cerul din Caraibe: pictorul Enrique Grâu Mi-a atras atenţia că prietenii mei au apreciat povestirea < pe ceva firesc la un scriitor consacrat. Eu, în schimb, ar suferit din pricina greşelilor şi m-am îndoit de părţii bune, dar am reuşit să-mi ţin firea. Surpriza cea mare venit după cîteva zile, prin nota publicată de Eduard Zalamea, cu pseudonimul obişnuit Ulise, în coloana sa zi| nică din *El Espectador.* A mers direct la subiect: „Cititor suplimentului literar al acestui ziar, „Sfirşit de săptămînăl au remarcat poate apariţia unui talent nou, original, cu < personalitate viguroasă". Şi mai departe: „Intre hotare! imaginaţiei se poate întîmpla orice, dar să ştii să înfăţişez cu naturaleţe, cu simplitate şi fără exagerări perla pe ca reuşeşti să o extragi nu-i ceva la îndemîna oricărui tînăr < douăzeci de ani care face primii săi paşi pe tărîm literari Şi termina fără nici o reţinere: „Cu Garci'a Marquez naşte un nou şi remarcabil scriitor".

Articolul - cum să nu! - a fost pentru mine ca un val *(* fericire, dar în acelaşi timp m-a consternat, căci Zalamea : şi-a lăsat nici o portiţă de a da înapoi. Totul fusese spt şi eu trebuia să-i interpretez generozitatea ca un apel conştiinţa mea pentru tot restul vieţii. Articolul mărturis şi că Ulise îmi descoperise identitatea cu ajutorul unuia dintre colegii de redacţie. In seara aceea am aflat că era vor de Gonzalo Gonzalez, un văr apropiat al verilor mei mai apropiaţi, care a scris vreme de cincisprezece ani acelaşi ziar, cu pseudonimul de Gog şi cu o pasiune nestl mutată, o coloană cu răspunsuri la întrebările cititorilor,

cinci metri de masa de lucru a lui Eduardo Zalamea. Din fericire, acesta nu m-a căutat şi nici eu pe el. L-am văzut într-un rînd la masa poetului De Greiff şi i-am remarcat glasul şi tuşea uscată de fumător împătimit, iar apoi l-am mai întîlnit la cîteva manifestări culturale, dar nimeni nu ne-a prezentat. Unii fiindcă nu ne cunoşteau şi alţii pentru că nu le venea să creadă că nu ne cunoşteam.

E greu de imaginat cît de mult se trăia pe atunci în umbra poeziei. Era o pasiune frenetică, un alt mod de a fi, un bulgăre de foc ce zbura pretutindeni cu de la sine putere. Deschideam ziarul, chiar şi la secţiunea economică sau la pagina juridică, ori ghiceam în zaţul de pe fundul ceştii de cafea, şi ne pomeneam cu poezia care stătea şi ne pîndea, gata să

pună stăpînire pe visele noastre. Astfel încît pentru noi, cei care proveneam din toate provinciile ţării, Bogota era capitala şi sediul guvernului, dar era mai cu seamă oraşul unde trăiau poeţii. Nu numai că aveam încredere în poezie şi muream după ea, ci şi ştiam cu certitudine - aşa cum a scris Luis Cardoza y Aragon - că „poezia e singura mărturie concretă a existenţei omului".

Lumea aparţinea poeţilor. Pentru generaţia mea, noutăţile acestora erau mai importante decît ştirile politice, tot mai descurajatoare. Poezia columbiană ieşise din secolul al XlX-lea iluminată de steaua solitară a lui Jose Asuncion Silva, romanticul sublim care la treizeci şi unu de ani şi-a tras un glonţ exact în cercul pe care medicul i-l pictase cu iod în dreptul inimii. Nu m-am născut la timp ca să-i pot cunoaşte pe Rafael Pombo sau pe marele liric Eduardo Castillo, ai cărui prieteni îl descriau drept o fantomă scă-Pată din mormînt, aflată în puterea întunericului, cu o Pelerină înfăşurată de două ori în jurul trupului, o piele bătînd în verde din cauza morfinei şi un profil de uliu:

315imaginea concretă a poeţilor blestemaţi. Intr-o seară, trecut cu tramvaiul prin faţa unei clădiri somptuoase de strada Septima şi în portalul ei l-am văzut pe bărbatul mai impresionant din viaţa mea, cu un costum impecabi o pălărie englezească, nişte ochelari negri pentru ochii li| siţi de lumină şi un poncho ca al locuitorilor din savar Era poetul Alberto Angel Montoya, un romantic puţin artificial, care a publicat unele dintre poemele cele mai loroase ale vremii sale. Pentru generaţia mea erau fantor ale trecutului, în afară de maestrul Leon de Greiff, pe ca l-am spionat ani în şir la cafeneaua „El Molino".

Nici unul dintre ei n-a reuşit să atingă nici pe depa gloria lui Guillermo Valencia, un aristocrat din Popaya^ care, înainte de a împlini treizeci de ani, se impusese suveran al „Generaţiei Centenarului", numite astfel rece a coincis în 1910 cu primul veac de la independent naţională. Contemporanii lui, Eduardo Castillo şi Porfirij Barba Jacob, doi poeţi de seamă de obîrşie romantică, n-a avut parte de aprecierea cuvenită din partea criticii, pe ca o meritau din plin într-o ţară orbită de retorica marmor ană a lui Valencia, a cărui umbră mitică a închis calea faţa a trei generaţii de poeţi. Cea imediat următoare, ivit) în 1925, plină de avînt şi botezată „Generaţia celor Noi| avea exemple magnifice, ca Rafael Maya şi iarăşi Leon < Greiff, care n-au fost recunoscuţi în toată splendoarea lor cîtă vreme a tronat Valencia. Acesta se bucurase pîl atunci de o glorie aparte care l-a dus chiar şi la porţile pi şedinţiei Republicii.

Singurii care s-au încumetat să-i ţină piept timp jumătate de secol au fost poeţii de la „Piatră şi Cer'V'l caietele lor tinereşti, care în ultimă instanţă n-aveaulf comun decît virtutea de a nu fi adepţii lui Valencia: Edt

Carranza, Arturo Camacho Ramirez, Aureliano Arturo şi chiar Jorge Rojas, care finanţase publicarea poemelor lor. Nu toţi erau egali în ceea ce priveşte forma sau inspiraţia, dar în ansamblu au zguduit ruinele arheologice ale parnasienilor şi au trezit la viaţă o nouă poezie a inimii, cu multiple rezonanţe din Juan Ramon Jimenez, Ruben Dario, Garcia Lorca, Pablo Neruda sau Vicente Huidobro. Publicul nu i-a acceptat imediat şi nici ei înşişi n-au părut conştienţi că ar putea fi văzuţi ca trimişi ai Providenţei spre a mătura casa poeziei. Insă don Baldomero Sanin Cano, cel mai respectabil eseist şi critic al acelor ani, s-a grăbit să scrie un eseu incisiv pentru a zădărnici orice tentativă împotriva lui Valencia. Cumpătarea lui proverbială a fost dezminţită. Printre multe alte sentinţe definitive, a scris că Valencia „a luat în stăpînire ştiinţa veche pentru a cunoaşte sufletul timpurilor de mult apuse şi meditează asupra textelor contemporane spre a surprinde, prin analogie, întregul suflet al omului". L-a consacrat încă o dată drept poet fără graniţe, în timp şi în spaţiu, şi l-a aşezat printre cei care, „asemenea lui Lucretius, Dante, Goethe, au păstrat trupul pentru a salva sufletul". Mulţi trebuie să se fi gîndit atunci că, avînd un astfel de prieten, nu te puteai pune cu Valencia.

Eduardo Carranza i-a dat replica lui Sanin Cano cu un articol ce spunea totul încă din titlu: „Un caz de bardola-

". A fost primul atac pertinent pentru a-l situa pe ia în propriile limite şi a-i aduce piedestalul la locul ?i la dimensiunile potrivite. L-a acuzat că nu aprinsese în Columbia flacăra spiritului, ci născocise o „ortopedie de cuvinte", definindu-i versurile drept cele ale unui artist Cultist, frigid şi iscusit şi ale unui dăltuitor sîrguincios. Concluzia lui a fost o întrebare adresată sieşi care a dăinuit **317**ca unul dintre poemele sale cele mai valoroase: „Da poezia nu slujeşte la a-mi înfierbînta sîngele, a-mi deschid pe neaşteptate ferestre către mister, a mă ajuta să descopăr lumea, a însoţi inima aceasta descurajată în singurătate , în dragoste, în bucurie şi în tristeţea stîrnită de lips iubirii, la ce-mi slujeşte atunci?" Şi termina astfel: „Pentr mine - hulitorul de mine! - Valencia abia dacă este bun poet".

Publicarea articolului „Un caz de bardolatrie" în „Le turi Duminicale", suplimentul ziarului *El Tiempo,* de amplă circulaţie pe atunci, a provocat un adevărat şoc social, plus, a mai avut şi rezultatul miraculos al unui exame aprofundat al poeziei din Columbia, încă de la origini| sale, care probabil că nu se mai făcuse în mod temeinic < cînd don Juan de Castellanos scrisese cei o sută cincizeci < mii de endecasilabi din *Elegiile bărbaţilor iluştri ai Indiil*

Poezia s-a aflat de atunci sub cerul liber. Nu nur pentru „cei Noi", care ajunseră la modă, ci şi pentru alţii care au apărut mai tîrziu şi care îşi disputau locul dînd < coate. Poezia a devenit atît de populară, încît astăzi nu mai e cu putinţă să înţelegem cu cîtă frenezie se citea fieca^ număr din „Lecturi Duminicale", suplimentul al carui director era Carranza, ori din *Sabado,* revista condusă atunci de Carlos Martin, fostul nostru director de la lic In afară de poezia proprie, Carranza a impus prin faima i şi o anume manieră de a fi poet la şase seara, pe stra Septima din Bogota, parcă plimbîndu-te pe un podii lung cît zece străzi, cu o carte în mîna apăsată pe inir A fost un model al generaţiei lui, care, la rîndul ei, a discipoli în următoarea, fiecare în felul său.

La jumătatea anului a sosit la Bogota poetul Pal Neruda, convins că poezia trebuie să fie o armă politică

întîlnirile sale literare din capitală a aflat ce soi de reacţionar era Laureano Gomez şi a scris în onoarea lui, în chip de adio, trei sonete punitive, al căror prim catren dădea tonul tuturor versurilor:

„Adio, Laureano nicicînd laureat, satrap plin de tristeţe şi rege venetic. Adio, împărate peste-un imperiu mic, veşnic plătit din vreme, precis că ne-ncetat".

In pofida simpatiilor sale de dreapta şi a prieteniei personale cu însuşi Laureano Gomez, Carranza a apreciat aceste sonete în paginile lui literare mai curînd ca o noutate jurnalistică decît ca o proclamaţie politică, însă condamnarea a fost aproape unanimă. Mai cu seamă datorită absurdităţii de a le publica în ziarul unui liberal convins, ca fostul preşedinte Eduardo Santos, potrivnic în egală măsură gîndirii retrograde a lui Laureano Gomez, ca şi celei revoluţionare a lui Pablo Neruda. Reacţia cea mai răsunătoare a fost a celor care nu suportau ca un străin să-şi permită un asemenea abuz. Simplul fapt că trei sonete cazuistice şi mai degrabă ingenioase decît poetice au putut stirni asemenea vîlvă a fost un simptom încurajator al forţei poeziei în acei ani. In orice caz, lui Neruda i s-a interzis mai tîrziu intrarea în Columbia, întîi de către Laureano Aromez însuşi, ajuns preşedinte al Republicii, şi apoi de către generalul Gustavo Rojas Pinilla. Insă în mai multe rmduri poetul a făcut escală, în călătoriile sale cu vaporul Intre Chile şi Europa, la Cartagena şi Buenaventura. Pen-ru prietenii lui columbieni, cărora le dădea de veste, iecare escală, la ducere sau la întoarcere, însemna o adevă-rată sărbătoare.

Cînd am intrat la Facultatea de Drept, în februa 1947, identificarea mea cu grupul „Piatră şi Cer" era totală Chiar dacă îi cunoscusem pe cei mai renumiţi dintre poe| grupului în casa lui Carlos Martin, la Zipaquira, n-a avut îndrăzneala să-i amintesc de acest lucru nici măcar l| Carranza, care era cel mai abordabil. Intr-un rînd l-a întîlnit atît de aproape şi de făţiş în librăria „Grancolombia că i-am adresat un salut de admirator. Mi-a răspuns foar amabil, dar nu m-a recunoscut. In schimb, în altă împrejurare, maestrul Leon de Greiff s-a ridicat de la masa lui de la El Molino" pentru a mă saluta la masa mea, fiindcă îi zisese cineva că publicasem povestiri în *El Espectador* şi promis că o să le citească. Din păcate, după doar cîte săptămîni a izbucnit revolta populară din 9 aprilie şi fost nevoit să părăsesc oraşul încă fumegînd. Cînd m-a întors, după patru ani, „El Molino" dispăruse sub dărî: turi, şi maestrul se mutase cu calabalîcul şi cu suita sa < prieteni la cafeneaua „El Automatice", unde cărţile şi; chiul ne-au făcut să ne împrietenim şi unde m-a învăd mutările pieselor de şah, dar fără să am talent la acest j| şi nici noroc.

Prietenilor mei din prima perioadă li se părea de ne ţeles că mă îndărătniceam să scriu povestiri şi nici eu îr nu-mi puteam explica

motivul, într-o ţară unde poezia însemna Arta cu majusculă. Am ştiut acest lucru graţie succesului unui poem popular, *Mizeria omenească* vîndut în broşuri din hîrtie de ambalaj, sau care era recitat pentru două centime în pieţele şi în cimitirele satelor din Caraibe. Romanul, în schimb, era ceva rar. De la Jorge Isaacs, se scriseseră multe, dar fără prea mare re nanţă. Jose Măria Vargas Vila fusese un fenomen insolit cele cincizeci şi două de romane ale sale, care le ajur

celor sărmani drept la inimă. Călător neobosit, excedentul lui de bagaj reprezenta propriile cărţi, care se expuneau şi $_5$e vindeau ca pîinea caldă în poarta hotelurilor din America Latină şi din Spania. *Aura sau violetele,* romanul lui de vîrf, a sfărîmat mai multe inimi decît numeroase alte volume, mai bune, ale contemporanilor săi.

Singurele romane care au supravieţuit timpului lor au fost: *Berbecul,* scris între 1600 şi 1638, în toiul epocii coloniale, de spaniolul Juan Rodriguez Reeyle, o relatare liberă *şi* atît de extravagantă a istoriei Noii Granade[1], încît a ajuns să fie considerată o capodoperă a literaturii de ficţiune; *Măria* de Jorge Isaacs, scris în 1867; *Viitoarea* de Jose Eustacio Rivera, în 1924; *Marchiza de Yolombo* de Tomâs Carrasquilla, în 1926, şi *Patru ani la bordul fiinţei mele* de Eduardo Zalamea, în 1950. Nici unul dintre aceste romane nu izbutise nici măcar să întrezărească gloria de care se bucurau atîţia poeţi, pe drept sau pe nedrept. In schimb, povestirea - cu un antecedent atît de strălucit ca acela al lui Carrasquilla însuşi, marele scriitor din Antioquia - naufra-giase într-o retorică abruptă şi fără suflet.

Dovada că vocaţia mea era aceea de prozator a fost puhoiul de versuri pe care le-am lăsat la liceu, fără semnătură sau cu pseudonim, fiindcă niciodată n-am avut intenţia să-mi dau viaţa pentru ele. Mai mult: cînd am publicat primele povestiri în *El Espectador,* mulţi îşi disputau genul, nefiind însă pe deplin îndreptăţiţi. Astăzi cred că acest lucru era de înţeles, pentru că viaţa în Columbia continua să fie, din multe puncte de vedere, ca în secolul al XlX-lea. Mai cu seamă în acea Bogota lugubră din anii patruzeci -încă nostalgică după timpurile coloniale - cînd m-am

[1] Numele vechi al Columbiei.

înscris fără vocaţie şi fără voie la Facultatea de Drept Universităţii Naţionale.

Pentru a contesta toate acestea, era de-ajuns să te afunz în centrul nevralgic de la intersecţia între strada Septima : bulevardul Jimenez de Quesada, botezată de către locu| torii Bogotei, cu lipsa lor de măsură, drept colţul cel ms) frumos din lume. Cînd orologiul din turnul de la San Fra cisco bătea de douăsprezece, oamenii se opreau în strac sau îşi întrerupeau taifasul prin cafenele pentru a-şi potrrv ceasurile după ora oficială a bisericii. De jur împrejur acestei intersecţii, ca şi pe străzile adiacente, erau locuri| cele mai aglomerate, unde îşi dădeau întîlnire de două pe zi negustorii, politicienii, ziariştii - şi poeţii, fireşte toţi în negru, din cap pînă-n picioare, ca Maiestatea regele Filip al IV-lea.

Pe vremea cînd eram student, încă se mai citea în loc acela un ziar care avea poate puţine antecedente în lum<| Era o tablă neagră ca acelea de şcoală, care se expunea! balconul de la *El Espectador* la prînz şi la cinci după-mas cu ultimele ştiri scrise cu creta. In momentele acelea tr| cerea tramvaielor era îngreunată, dacă nu chiar imposibilii din pricina mulţimii care se îngrămădea aşteptînd neră datoare. Cititorii de pe stradă aveau pe deasupra şi posib litatea să aplaude cu ovaţii puternice ştirile care li se pare bune şi să fluiere ori să arunce cu pietre în tablă cînd acest^ nu erau pe placul lor. Era o formă de participare democ tică instantanee, prin care *El Espectador* avea un termor tru mai eficace decît orice altceva pentru a lua temperat opiniei publice.

Nu exista încă televiziune şi la radio se dădeau buletinul de ştiri foarte bogate şi la ore fixe, astfel încît, înainte < lua masa de prînz sau cina, stăteai şi aşteptai apariţia ta

ne^re pentru a te duce acasă cu o versiune mai întregită despre ceea ce s-a întîmplat în lume. De acolo s-a aflat, urniărindu-se cu o rigoare exemplară şi de neuitat, despre zborul solitar al căpitanului Concha Venegas de la Lima la Bogota. Cînd erau asemenea ştiri, tabla se schimba de mai multe ori în afara orelor prevăzute, pentru a potoli nesaţul publicului cu buletine extraordinare. Nici unul dintre cititorii din stradă ai acelui ziar unic nu ştia că inventatorul şi sclavul acestei idei se numea Jose Salgar, un redactor novice intrat la *El Espectador* la douăzeci de ani, care a ajuns un mare ziarist, fără să fi urmat altceva decît şcoala primară.

Instituţia tipică din Bogota erau cafenelele din centru, unde mai curînd sau mai tîrziu se concentra viaţa întregii ţări. Fiecare cafenea s-a bucurat la momentul potrivit de o anume specialitate - politică, literară, financiară - aşa încît istoria Columbiei a avut în mare parte legătură cu ele. Toţi î$i aveau cafeneaua favorită, ca un fel de semn infailibil de identitate.

Scriitori şi politicieni din prima jumătate a veacului -inclusiv cîte un preşedinte al Republicii - învăţaseră în cafenelele de pe strada Catorce, în dreptul Colegiului „El Ro-sario". Cafeneaua „Windsor", care a făcut epocă fiind pre-ferată de politicieni faimoşi, era una dintre cele care au dăinuit cel mai mult şi a fost refugiul marelui caricaturist Ricardo Rendon, care şi-a realizat acolo opera sa de marcă, iar după cîţiva ani şi-a găurit ţeasta-i genială cu un glonţ de revolver, în sala din spate care dădea în Gran Via.

Reversul multelor mele seri de plictis a fost descoperi-rea intîmplătoare a unei săli de muzică deschise publicului Biblioteca Naţională. Am transformat-o în refugiul pre-

dil,

pentru a citi, ocrotit de marii compozitori, ale căror

323opere le solicitam în scris, adresîndu-ne unei funcţiona pline de farmec. Noi, vizitatorii obişnuiţi, ne descopereai* felurite afinităţi pentru genurile de muzică preferate. Ai cunoscut astfel majoritatea autorilor mei favoriţi pri intermediul gusturilor altora, cuprinzătoare şi variate, l-am

urît pe Chopin ani în şir din vina unui meloman ir placabil care îl solicita aproape zilnic şi fără îndurare.

Intr-o după-amiază, m-am pomenit că sala era goa pentru că aparatul se defectase, dar directoarea m-a lăsat, stau să citesc în linişte. La început, m-am simţit într-o oa de pace, dar trecuseră două ceasuri şi nu reuşisem să concentrez din pricina unor valuri de nelinişte care-mi! trerupeau lectura şi mă făceau să mă simt străin în propr piele. Am zăbovit cîteva zile pînă să-mi dau seama că lea pentru tulburarea mea nu era liniştea sălii, ci atmosfel creată de muzică, ce a devenit de atunci pentru mine o ; siune aproape secretă şi pentru totdeauna.

Duminica după-amiaza, cînd sala de muzică era închis distracţia mea cea mai rodnică era să călătoresc cu tra vaiele cu geamuri albastre care, pentru cinci centime, învîrteau neîncetat de la piaţa Bolivar pînă la bulevard» Chile, petrecîndu-mi în ele ceasurile acelea de adolesce care păreau să tragă după ele o coadă interminabilă de all duminici pierdute. Pe parcursul acelor călătorii în cea vicios nu făceam decît să citesc cărţi de poezie, poate la i care grup de străzi din oraş un grup de versuri, pînă cîlf se aprindeau primele lumini în burniţa veşnică. Mă api cam atunci să cutreier cafenelele liniştite din cartie vechi, în căutarea cuiva care să-şi facă milă şi poma stînd de vorbă cu mine despre poemele pe care tocma citisem. Cîteodată dădeam peste careva - întotdeauna bărbat - şi rămîneam pînă după miezul nopţii în

bombă nenorocită, aprinzînd chiştoacele ţigărilor pe care [e fumaserăm noi înşine şi vorbind de poezie pe cînd pretutindeni în lume oamenii făceau dragoste.

Pe vremea aceea toată lumea era tînără, însă ne pomeneam mereu cu alţii mai tineri ca noi. Generaţiile se împingeau unele pe altele, mai ales cele de poeţi şi de criminali, şi abia dacă apucai să faci ceva cînd se şi ivea oneva ame-ninţînd că va face mai bine. Uneori găsesc printre hîrtii vechi cîte o poză dintre cele pe care ni le făceau fotografii ambulanţi în piaţa Bisericii San Francisco şi nu mă pot opri să nu mă înfior de compasiune, pentru că nu par fotografiile noastre, ci ale copiilor noştri, într-un oraş cu porţile închise, unde nimic nu era uşor, mai cu seamă să supravieţuieşti fără dragoste serilor de duminică. Acolo l-am cunoscut întîmplător pe unchiul meu Jose Măria Valdeblanquez, cînd am crezut că-l văd pe bunicul croin-du-şi drum cu umbrela prin mulţimea duminicală ce ieşea de la biserică, îmbrăcămintea nu-i ascundea în nici un fel identitatea: costum de stofă neagră, cămaşă albă cu guler tare şi cravată în dungi diagonale, vestă din care se zărea lanţul de ceas, joben şi ochelari cu ramă de aur. Am fost atu de impresionat, că i-am aţinut calea fără să-mi dau seama. El ridică umbrela ameninţător şi mi se înfiinţa la o palmă de ochi:

- Pot să trec?

- Iertaţi-mă, i-am spus, ruşinat. V-am confundat cu bunicul.

El mă cercetă cu privirea-i de astronom şi mă întrebă GU ironică rea-voinţă:

~ Şi se poate şti cine-i bunicul ăsta faimos? Năucit de propria impertinenţă i-am spus numele în-re§- El a coborît atunci umbrela şi a zîmbit bine dispus.

325- Pe bună dreptate semăn cu el, zise. Sînt fiul lui cel mă

Viaţa de zi cu zi era mai suportabilă la Universitate Naţională. Totuşi, nu izbutesc încă să găsesc în memor realitatea acelor vremuri, căci nu cred că am fost student' Drept nici măcar o zi, chiar dacă toate calificativele mele din primul an - singurul pe care l-am terminat la Bogota - lasă să se creadă altminteri. Acolo nu era timpul şi niq prilejul de a stabili relaţii personale ca la liceu, iar colegii de an se împrăştiau prin oraş la terminarea cursurilor. Surpriza mea cea mai plăcută a fost să-l întîlnesc ca secreta general al Facultăţii de Drept pe scriitorul Pedro Gome Valderrama, de care aflasem graţie colaborărilor lui ţii purii în paginile revistelor literare şi care a fost unul dint prietenii mei cei mai buni pînă la moartea sa prematură.

Colegul meu cel mai apropiat încă din primul an a fo Gonzalo Mallarino Botero, singurul care se obişnuise creadă în miracolele vieţii, adevărate chiar dacă nu toc certe. El m-a învăţat că Facultatea de Drept nu era atît stearpă, cum credeam eu, căci din prima zi m-a luat de. cursul de statistică şi demografie, la şapte dimineaţa, şi provocat la un duel de poezie în cafeneaua din campusul • versitar. In cele două ore libere din cursul dimineţii decla poemele clasicilor spanioli, iar eu îi dădeam replica recit poeme ale tinerilor columbieni care deschiseseră focul împ triva ultimelor răbufniri retorice din secolul trecut.

Intr-o duminică m-a invitat la el acasă, unde locuia î| preună cu mama, fraţii şi surorile sale, într-o atmosferă! tensiuni frăţeşti ca acelea din casa părinţilor noştri. Vie cel mai mare, era un om de teatru şi un recitator consa în ţările de limbă spaniolă. De cînd am scăpat de tu* părinţilor, nu m-am mai simţit niciodată ca la mine ac pînă cînd am cunoscut-o pe Pepa Botero, mama lui MaHarţl

o femeie aprigă din Antioquia, care trăia în lumea fără orizont a aristocraţiei din Bogota. Cu inteligenţa ei naturală şi înzestrată de minune cu darul vorbirii, avea talentul fără pereche de a cunoaşte locul exact în care cuvintele deocheate îşi recapătă obîrşia cervantină. Erau seri de neuitat, văzînd cum soarele asfinţeşte peste smaraldul neîngrădit al savanei, încălzindu-ne cu ciocolata aromată şi cu brîn-zoaicele fierbinţi. Tot ce am învăţat de la Pepa Botero, cu jargonul ei îndrăzneţ, cu felul acela de a vorbi de lucrurile de zi cu zi, mi-a fost de nepreţuit pentru a-mi crea un nou limbaj al vieţii reale.

Alţi colegi care îmi erau prieteni au fost Guillermo Lopez Guerra şi Âlvaro Vidai Varon, vechii mei complici de la liceul din Zipaquira. Insă la universitate cei mai apropiaţi mi-au fost Luis Villar Borda şi Camilo Torres Restre-po, care făceau, străduindu-se din greu şi doar de amorul artei, suplimentul literar al ziarului *La Razon,* o publicaţie aproape confidenţială, condusă de poetul şi ziaristul Juan Lozano y Lozano. In zilele de închidere a ediţiei mă duceam cu ei la redacţie şi le dădeam o mînă de ajutor la urgenţele de ultimă oră. Uneori îl întîlneam acolo şi pe director, căruia îi admiram sonetele şi încă şi mai mult portretele personalităţilor naţionale, pe care le publica în revista *Sâbado.* El îşi

amintea destul de vag de nota scrisă de Ulise despre mine, dar nu-mi citise nici o povestire şi am schimbat repede subiectul fiindcă eram sigur că n-aveau sa-i placă. Din prima zi mi-a spus la despărţire că paginile ziarului său îmi erau deschise, dar am luat-o doar ca o amabilitate bogotană.

La cafeneaua „Asturias", Camilo Torres Restrepo şi Luis illar Borda mi-au făcut cunoştinţă cu Plinio Apuieyo

ndoza, care la cei şaisprezece ani ai săi publicase o

327seamă de naraţiuni lirice, gen foarte la moda, impus în ţar de Eduardo Caranza prin paginile literare de la *El Tiempo* Avea pielea arsă de soare, părul lins şi negru ca par corbului, care-i accentua înfăţişarea plăcută de indian, ciuda vîrstei, reuşise să scrie nişte articole destul de cunc cute în săptămînalul *Sâhato,* întemeiat de tatăl lui, Plini^ Mendoza Neira, fost ministru de Război şi un mare ziaris înnăscut, care n-a scris se pare un rînd întreg în toată viat lui. Insă i-a învăţat pe mulţi să scrie la ziarele pe care fonda cu mare fast, abandonîndu-le pentru înalte func politice sau pentru a înfiinţa alte întreprinderi, gigantice : catastrofale. Pe fiul lui nu l-am văzut decît de două sau trei ori în perioada aceea, mereu împreună cu alţi coleg M-a impresionat că la vîrsta lui judeca precum un OB bătrîn, dar nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap că, dup mulţi ani, aveam să împărtăşim atîtea zile de jurnalist temerar, căci încă nu-mi închipuiam că ziaristica poate fi i meserie pentru mine, iar ca studiu mă interesa şi mai puţil decît Dreptul.

De fapt, nici nu crezusem vreodată că ar ajunge să intereseze, pînă într-una din zilele acelea cînd Elvira Me doza, sora lui Plinio, i-a luat artistei argentiniene Ber Singerman un interviu rapid, care mi-a schimbat cu desă vîrşire prejudecăţile împotriva profesiei şi mi-a descoperit o vocaţie ignorată. Mai mult decît un interviu clasic întrebări şi răspunsuri - care îmi stîrneau atîtea îndoieli^ îmi mai stîrnesc şi acum - a fost unul dintre cele mai orif nale care s-au publicat vreodată în Columbia. După ani de zile, cînd Elvira Mendoza ajunsese o ziaristă consacri internaţional şi una dintre bunele mele prietene, mi-a i vestit că făcuse o tentativă disperată cu interviul acela] tru a evita un eşec.

Sosirea Bertei Singerman fusese evenimentul zilei. Elvira -care conducea secţiunea adresată femeilor din revista *Sâba-do* - i-a cerut tatălui ei autorizaţia să-i ia un interviu şi a obţinut-o cu oarecare rezerve datorită lipsei sale de experienţă în domeniu. Redacţia de la *Sabado* era un loc de întrunire a celor mai de vază intelectuali din acei ani şi Elvira i-a rugat să-i sugereze nişte întrebări pentru interviul ei, dar s-a simţit cuprinsă de panică în clipa cînd a trebuit să înfrunte dispreţul cu care

Berta Singerman a primit-o în apartamentul prezidenţial din Hotelul Granada.

De la prima întrebare s-a complăcut să i le refuze pe toate, considerîndu-le fără sens sau de-a dreptul cretine, fără a-i trece prin minte că în spatele fiecăreia se afla unul dintre numeroşii scriitori de valoare pe care ea îi cunoştea şi îi admira după cele cîteva călătorii pe care le făcuse în Columbia. Elvira, care a fost întotdeauna iute din fire, a fost nevoită să-şi înghită lacrimile şi să suporte dezastrul cu sufletul la gură. Intrarea pe nepusă masă a soţului Bertei Singerman i-a salvat reportajul, căci el a pus stăpînire pe situaţie cu un tact desăvîrşit şi cu un autentic simţ al umorului tocmai cînd era pe punctul să se transforme într-un incident grav.

Elvira n-a scris apoi dialogul pe care-l plănuise cu răspunsurile divei, ci reportajul dificultăţilor avute cu ea. A profitat de intervenţia providenţială a soţului şi a făcut din acesta adevăratul protagonist al întîlnirii. Cînd a citit interviul, pe Berta Singerman a apucat-o una dintre memorabilele ei crize de furie. Dar *Sabado* era deja sâptămînalul [Ce]l mai citit, iar interviul i-a determinat creşterea tirajului Pmă la o sută de mii de exemplare într-un oraş cu şase sute [de] mii de locuitori.

Sîngele rece şi ingeniozitatea cu care Elvira Mendozaf ştiut să profite de prostia Benei Singerman, pentru scoate la iveală adevărata personalitate, m-au determinat i mă gîndesc pentru prima oară la posibilităţile reportajul]) nu ca mijloc excepţional de informare, ci mult mai mi decît atît: ca gen literar. N-aveau să treacă mulţi ani pînă: constat aceasta pe pielea mea, ajungînd să cred, cum o fac şi astăzi mai mult ca oricînd, că romanul şi reportajul sînt copii ai aceleiaşi mame.

Pînă atunci mă încumetasem să public numai poezie şi versuri satirice în revista Colegiului „San Jose" şi naraţii lirice sau sonete de dragoste închipuite în maniera grupl lui „Piatră şi Cer", în unicul număr al ziarului scos Liceul Naţional. Cu puţin înainte, Cecilia Gonzalez, cot plicea mea din Zipaquira, îl convinsese pe poetul şi eseis Daniel Arango să publice un cîntecel scris de mine, pseudonim şi cu corp de literă şapte, în colţul cel ascuns al suplimentului duminical al ziarului *El Tiemf* Publicarea lui nu m-a impresionat şi nici nu m-a făcut să mă simt mai poet decît eram. In schimb, cu ajutorul reportajului Elvirei am devenit conştient că în inima mea zăcea un ziarist adormit şi mi-am propus să-l trezesc. Am înc put să citesc ziarele într-altfel. Camilo Torres şi Luis Vil. Borda, care au fost de acord cu mine, mi-au amintit iar < oferta lui don Juan Lozano de a mă publica în paginile lui de la *La Razon,* dar nu m-am încumetat decît cu două me unde conta aspectul pur tehnic şi pe care nu le-am siderat niciodată ale mele. Mi-au propus să vorbească sil Plinio Apuleyo Mendoza pentru revista *Sâbado,* dar ti| ditatea mea înnăscută m-a avertizat că mai aveam multe învăţat înainte de a mă lansa cu capul în jos într-o me nouă. Totuşi, descoperirea jurnalismului a avut pe£

ruine o urmare imediată, fiindcă pe atunci mă muncea cugetul că tot ce scriam, în proză sau în versuri, ba chiar şi compunerile de la liceu nu erau decît o imitaţie neruşinată după grupul „Piatră şi Cer" şi mi-am propus o schimbare de fond începînd cu povestirea următoare. Practica m-a convins pînă la urmă că adverbele de mod terminate în „-mente" sînt o manie care duce la sărăcirea demersului literar. Aşa încît am început să le evit cînd îmi ieşeau în întîmpinare şi de fiecare dată mă convingeam tot mai mult că obsesia de a le elimina mă obliga să caut forme mai bogate şi mai expresive. De multă vreme nu mai găseşti unul în cărţile mele, cu excepţia vreunui citat textual. Nu ştiu, fireşte, dacă traducătorii mei au detectat şi contractat şi ei, din motive legate de munca lor, această fobie stilistică.

Prietenia cu Camilo Torres şi Villar Borda a trecut foarte curînd dincolo de graniţele aulelor şi ale biroului redacţiei, şi ne petreceam împreună mai mult timp pe stradă decît în universitate. In amîndoi mocnea o nemulţumire necruţătoare faţă de situaţia politică şi socială a ţării. Absorbit de misterele literaturii, nici măcar nu încercam să le înţeleg analizele şi premoniţiile sumbre, dar amprenta prieteniei lor a fost una dintre cele mai plăcute şi mai folositoare lucruri din acei ani.

La cursuri, în schimb, mă aflam într-un impas, întotdeauna am regretat lipsa mea de devoţiune pentru meritele profesorilor de vază, care ne suportau blazarea. Printre aceştia, Alfonso Lopez Michelsen, fiul unicului preşedinte columbian reales în secolul al XX-lea; cred că de aici provenea impresia generală că şi el era predestinat să fie pre-Şedinte, cum a şi ajuns de fapt. Sosea la cursul său de mtr°ducere în Drept cu o punctualitate iritantă şi cu nişte

lne splendide de caşmir făcute la Londra, îşi ţinea cursul

331fără să se uite la nimeni, cu aerul acela celest al miopilc inteligenţi care veşnic par că se mişcă prin visele altor Cursurile lui mi se păreau monoloage pe o singură coard| cum erau în ochii mei toate cursurile în afara celor poezie, dar monotonia vocii lui avea harul hipnotic unui îmblînzitor de şerpi. Vasta-i cultură literară avea pe atunci un temei solid şi ştia s-o folosească în scris şi prin viu grai, dar am început s-o apreciez numai cînd ne-a revăzut după cîţiva ani şi ne-am împrietenit, departe toropeala cursurilor. Prestigiul său de politician înverşuc *izvora,* din farmecul personal aproape miraculos şi dintr| luciditate primejdioasă prin care descoperea intenţiile ascunse ale oamenilor. Mai ales ale celor pe care nu-i prea avea la suflet. Insă calitatea sa cea mai aleasă ca persoa publică a fost puterea uimitoare de a crea situaţii memor bile prin doar cîteva cuvinte.

Am ajuns cu vremea prieteni buni, dar în universitajl n-am fost cel mai sîrguincios student al lui, iar timidita«| mea fără leac mă făcea să păstrez o distanţă de netrecxi îndeosebi faţă de oamenii pe care îi admiram. Din toa aceste motive m-a surprins grozav că m-a primit la es menul de la sfirşitul primului an, cu toate absenţele care-l creaseră pe drept reputaţia de student invizibil. Am apel la vechiul meu truc de a mă abate de la subiect cu digre uni retorice. Mi-am dat seama că profesorul era conştie de şiretlicul meu, dar că-l aprecia poate ca o diversiune li| rară. Singura dată cînd m-am poticnit a fost atunci cînd în agonia

examenului, am folosit cuvîntul „prescripţie" şi s-a grăbit să mă pună să-l definesc, pentru a fi sigur| că ştiam despre ce vorbeam.

- „A prescrie" înseamnă a cîştiga un drept după | anumit timp, i-am spus.

El m-a întrebat imediat:

_ A-l cîştiga sau a-l pierde?

Era totuna, dar n-am mai zis nimic din pricina nesiguranţei mele înnăscute şi cred că a făcut atunci una dintre celebrele-i glume de salon, pentru că mi-a pus calificativul fără să ţină cont de ezitarea mea. După cîţiva ani i-am comentat incidentul, dar nu şi l-a amintit, fireşte, însă pe atunci nici el şi nici eu nu mai eram siguri că episodul se petrecuse astfel.

Amîndoi am găsit în literatură un minunat refugiu spre a uita de politică şi de misterele prescripţiei şi descopeream cărţi surprinzătoare şi scriitori uitaţi în cursul unor discuţii infinite care uneori ajungeau să-i pună pe fugă pe cei care ne vizitau şi să ne exaspereze soţiile. Mama mă convinsese că sîntem rude şi eram într-adevăr. Totuşi, pasiunea noastră împărtăşită pentru cîntecele numite *vallenatos* ne apropia mai mult decît orice legătură de rudenie îndepărtată.

Altă rudă din partea tatei, descoperită întîmplător, era Carlos H. Pareja, profesor de economie politică şi proprietarul librăriei „Grancolombia", preferată de studenţi pentru bunul obicei de a expune noile cărţi ale marilor autori pe mese descoperite şi fără supraveghere. Chiar şi noi, studenţii lui, năvăleam în local în clipele de neatenţie de pe inserat şi subtilizam cărţi prin adevărate scamatorii, luîn-du-ne după preceptul studenţesc că a fura cărţi e un delict, dar nu şi un păcat. Rolul meu în aceste asalturi se limita, nu din virtute, ci din frică, la a-i acoperi pe cei mai abili, cu c°ndiţia ca, pe lîngă cărţile pentru ei, să ia şi unele lndicate de mine. într-o seară, cînd unul dintre complicii mei tocmai şterpelise *Oraşul fără Laura* de Francisco Luis

Bernardez, am simţit o gheară cumplită înfigîndu-mi-se ' umăr şi am auzit o voce de sergent:

- In sfirşit, la naiba!

M-am întors îngrozit şi m-am pomenit nas în nas profesorul Carlos H. Pareja, pe cînd cei trei complici mei au fugit ca din puşcă. Din fericire, înainte de a apu| să mă scuz, mi-am dat seama că profesorul nu mă lua prin surprindere din pricina vreunei cărţi furate, ci penti că nu mă mai văzuse la cursul lui de mai bine de o lur După o mustrare mai curînd convenţională, m-a întrebaţi

- Eşti, într-adevăr, fiul lui Gabriel Eligio?

Eram, bineînţeles, dar i-am răspuns că nu, deoare ştiam că tatăl lui şi al meu erau, de fapt, neamuri care se distanţaseră din pricina unui incident personal pe care . l-am înţeles niciodată. Insă mai tîrziu a aflat adevărul şi i ziua aceea mi s-a adresat cu „nepoate", în librărie sau cursuri, şi am păstrat o legătură mai degrabă familială de literară, deşi el scrisese şi publicase mai multe volume versuri inegale ca valoare cu

pseudonimul Simon Latir Descoperirea înrudirii i-a folosit totuşi numai lui, căci i nu m-arn mai pretat să-i acopăr pe cei care furau cărţi.

Alt profesor excelent, Diego Montana Cuellar, reversul lui Lopez Michelsen, cu care părea să se afle înt rivalitate secretă. Lopez, în calitate de liberal independe iar Montana Cuellar în aceea de radical de stînga. Am raporturi bune în afara universităţii cu acesta din urma mi s-a părut întotdeauna că Lopez Michelsen mă vedea pe un poet în faşă, pe cînd Montana Cuellar mă consid o bună reclamă pentru prozelitismul său revoluţionar.

Simpatia mea pentru Montana Cuellar provine de la un incident pe care l-a avut cu trei tineri ofiţeri de la o unitate Militară care asistau la cursurile lui în uniformă

De paradă. Erau de o punctualitate cazonă, se aşezau unul lîn-M altul, veşnic pe aceleaşi locuri, mai departe de ceilalţi, luau notiţe cu îndîrjire şi obţineau calificative îndreptăţite la examenele cele mai grele. Diego Montana Cuellar i-a sfătuit în particular, încă din primele zile, să nu mai vină la facultate în uniformă. Ei i-au răspuns cît se poate de politicos că ascultau de ordinele superiorilor şi n-au ratat nici o ocazie ca să-l facă să simtă acest lucru. In orice caz, dincolo de ciudăţeniile lor, pentru studenţi şi profesori a fost întotdeauna limpede că cei trei ofiţeri erau studenţi remarcabili.

Veneau îmbrăcaţi în uniformele lor identice, impecabile, veşnic nedespărţiţi şi punctuali. Se aşezau în aceeaşi formaţie şi erau studenţii cei mai serioşi şi cei mai metodici, dar mi s-a părut mereu că trăiau într-o lume diferită de a noastră. Dacă le adresai un cuvînt, erau atenţi şi amabili, dar de un formalism de neînvins: nu spuneau nimic în plus faţă de ceea ce erau întrebaţi. In timpul examenelor, noi, civilii, ne împărţeam în grupe de cîte patru ca să învăţăm prin cafenele, ne întîlneam sîmbăta pe la baluri, la marşurile de protest ale studenţilor, prin cîrciumile liniştite şi bordelurile lugubre de pe vremea aceea, dar niciodată nu am dat, nici măcar din întîmplare, de colegii noştri militari.

Abia dacă am schimbat cu ei vreun salut în tot anul acela lung cînd ne-am văzut la universitate. Nici nu era tljnp, căci soseau la fix la cursuri şi plecau după ultimul cuvmt al profesorului, fără să stea de vorbă cu nimeni, Clt GU alţi militari tineri din anul doi, cu care îşi petre-ceau pauzele. Niciodată nu le-am ştiut numele şi nici n-am

i aflat nimic despre ei. Astăzi îmi dau seama că în cea

mare măsură reticenţa nu provenea din partea lor, ci ntr"a mea, căci n-am putut uita în veci amărăciunea cu

335care bunicii evocau războaiele lor pierdute şi masacre| atroce de pe plantaţiile bananiere.

Jorge Sotodel Corral, profesorul de Drept constituţiq nai, avea faima de a şti pe dinafară toate constituţiile din lume şi la cursuri ne uluia întruna cu inteligenţa-i străl^ cită şi cu erudiţia-i juridică, umbrită numai de un şir redus al umorului. Cred că era unul dintre profesorii ca făceau

tot posibilul să nu lase să li se întrevadă la curşi opiniile politice diferite, dar acestea răzbăteau mai mi decît bănuiau ei înşişi. Pînă şi din gesturile cu mîinile; din emfaza ideilor, căci universitatea era locul unde simţea cel mai bine pulsul profund al unei ţări aflate pragul unui nou război civil, după patruzeci şi ceva de ; de pace înarmată.

In pofida absenteismului meu cronic şi a nepăsării me faţă de ştiinţa dreptului, am trecut examenele din primul*;* învăţînd pe rupte în ultimul moment la materiile uşoa şi la cele mai grele folosindu-mă de vechiul truc de a abate de la subiect prin tot felul de mijloace ingenioa Adevărul este că nu mă simţeam bine în pielea mea şi ştiam cum să merg mai departe pe bîjbîite pe drumul ac care se înfunda. Nu înţelegeam dreptul deloc şi mă inte* sa mult mai puţin decît oricare dintre materiile de lice iar acum mă simţeam suficient de adult pentru a lua sing hotărîrile care mă priveau. La sfirşit, după şaisprezece k de supravieţuire miraculoasă, nu m-am ales decît cu *•.* grup de prieteni pentru tot restul vieţii.

Interesul meu redus pentru învăţătură a devenit şi mic după ecoul articolului scris de Ulise, mai cu sear universitate, unde cîţiva dintre colegi au început să mă numească maestru şi să mă prezinte ca scriitor. Aceasta cidea cu hotărîrea mea de a învăţa să construiesc struc

unei naraţiuni verosimile şi, totodată, fantastice fără nici o fisură, urrrund modele desăvîrşite şi riguroase, ca *Oedip rege* de Sofocle, al cărui protagonist cercetează uciderea părintelui său şi descoperă pînă la urmă că asasinul este chiar el; ca *Laba de maimuţă* de W.W. Jacob, care este povestirea perfectă, unde tot ce se petrece e întîmplător; ca *Bulgăre de seu* de Maupassant, şi ca mulţi alţi mari păcătoşi, odihnească-I Domnul în împărăţia Sa. Cu asta mă ocupam într-o duminică seara cînd mi s-a întîmplat, în sfirşit, ceva ce merită povestit, îmi petrecusem aproape toată ziua vînturîndu-mi neîmplinirile de scriitor cu Gonzalo Mallarino, în casa lui de pe bulevardul Chile şi, cînd mă întorceam la pensiune cu ultimul tramvai, în staţia Chapinero a urcat un faun în carne şi oase. Am spus bine: un faun. Am observat că nici unul dintre puţinii pasageri de la miezul nopţii nu s-a arătat surprins la vederea lui şi aceasta m-a făcut să mă gîndesc că era unul dintre vînzătoru de dulciuri de prin parcurile pentru copii, care se deghizase. Insă realitatea m-a convins că n-aveam de ce să mă îndoiesc, coarnele şi barba lui fiind la fel de sălbatice ca ale unui ţap, pînă într-atît, încît atunci cînd am trecut pe lîngă el m-a răzbit izul părului său. înainte de strada Veintiseis, cea cu cimitirul, s-a dat jos cu nişte gesturi de adevărat tată de familie şi s-a făcut nevăzut printre copacii din parc.

După miezul nopţii, deşteptat de zvîrcolelile mele, Domingo Manuel Vega m-a întrebat ce păţisem. „Păi s-a suit un faun în tramvai", i-am spus pe jumătate adormit. El mi-a replicat trezit de-a binelea că, dacă era un coşmar, Precis că se datora proastei digestii din acea zi de dumi-nică, dar că, dacă era subiectul viitoarei mele povestiri, i se Părea fantastic. A doua zi dimineaţă n-am mai ştiut dacă azusern cu adevărat un faun în tramvai sau dacă fusese o

337nălucire duminicală. La început am crezut că, răpus oboseala de peste zi, adormisem şi avusesem un vis atît i limpede, că nu-l puteam rupe de realitate. Dar pentru mine esenţialul n-a fost să aflu dacă faunul era real, ci trăisem episodul ca şi cum ar fi fost. Adevărat sau visat,: se cuvenea deci să-l consider rod al unei amăgiri a ima naţiei, ci o experienţă miraculoasă a vieţii mele.

L-am descris prin urmare a doua zi dintr-o trăsătură i condei, am pus foile sub pernă şi le-am recitit mai mi nopţi de-a rîndul, înainte de a adormi, şi dimineaţa la scula Era o transpunere naturalistă şi literală a episodului tramvai, aşa cum s-a întîmplat, şi într-un stil la fel de ba ca ştirea despre un botez dintr-o rubrică mondenă de zif In sfirşit, asaltat de noi îndoieli, m-am decis s-o sur. încercării fără greş a literei tipărite, dar nu la *El Espect* ci la suplimentul literar de la *El Tiempo.* Ar fi fost poa un mod de a cunoaşte şi altă părere, diferită de cea a Eduardo Zalamea, fără să-l compromit pe acesta atrăgînd^ într-o aventură pe care n-avea nici un motiv s-o împăr şim. Am trimis povestirea printr-un coleg de pensit împreună cu o scrisoare pentru don Jaime Posada, noul] foarte tînărul director al „Suplimentului Literar" scos < *El Tiempo.* Insă povestirea n-a fost publicată şi scrisoarea rămas fără răspuns.

Povestirile din perioada aceea, în ordinea în care fost scrise şi publicate în „Sfirşitul săptămînii", au dispă din arhivele de la *El Espectador* cînd forţele de ordine ciale au luat cu asalt şi au incendiat ziarul, la 6 septemt 1952. Eu nu mai aveam nici o copie şi nici prietenii, cei: grijulii nu aveau, aşa că am crezut cu oarecare uşui pieriseră arse de uitare. Cu toate acestea, unele suplime literare din provincie le reproduseseră fără autorizaţie

altele s-au publicat prin diferite reviste, pînă cînd au fost strînse într-un volum de Editura Alfil din Montevideo, în 1972, sub titlul uneia dintre ele: *Nabo, negrul care a, f acut îngerii sa aştepte.*

Lipsea una, care n-a fost niciodată inclusă în carte, poate pentru că nu exista o versiune satisfăcătoare: *Tubal Cain făureşte o stea,* publicată de *El Espectador* la 17 ianuarie 1948. Numele protagonistului, lucru pe care nu-l ştie toată lumea, e al unui fierar din Biblie care a inventat muzica. Au fost trei povestiri. Citite în ordinea în care au fost scrise şi publicate, mi s-au părut inconsecvente şi abstracte, unele chiar aiurite, şi nici una nu se întemeia pe sentimente reale. N-am reuşit niciodată să stabilesc criteriul cu care le-a citit un critic atît de sever ca Eduardo Zalamea. Pentru mine prezintă totuşi o importanţă pe care n-o mai au în ochii nimănui, căci în fiecare dintre ele există ceva care răspunde ameţitoarei desfăşurări a vieţii mele din acea vreme.

Multe dintre romanele pe care le citeam şi le admiram pe atunci mă interesau numai pentru învăţămintele de natură tehnică. Cu alte cuvinte, pentru arhitectura lor secretă. De la abstracţiile metafizice din primele trei povestiri pînă la ultimele trei de pe atunci, am găsit jaloane foarte precise şi nespus de utile pentru formaţia de bază a unui scriitor. Nu-mi

trecuse prin minte ideea de a explora alte forme literare. Mă gîndeam că povestirea şi romanul erau nu numai două genuri deosebite, ci şi două entităţi de natură diferită Şi că ar fi fatal să fie confundate. Astăzi continuu să cred ca [51] atunci, convins mai mult ca oricînd de supremaţia povestirii faţă de roman.

Publicarea povestirilor în *El Espectador* mi-a adus, pe [ln]gă succesul literar, şi alte probleme mai pămînteşti şi [mai am]uzante. Prieteni zăpăciţi mă opreau pe stradă să-mi

ceară cîte un împrumut salvator, fiindcă nu puteau ere că un scriitor despre care se vorbea atît nu primea sur enorme pentru povestirile lui. Foarte puţini m-au crez cînd le-am spus adevărul, că n-am primit niciodată un pe publicarea lor şi că nici nu mă aşteptam la aşa ceva, rece aşa se obişnuia în presa din ţara noastră. Şi mai cur plită a fost dezamăgirea tatălui meu cînd s-a convins că nu-r puteam asuma propriile cheltuieli, avînd în vedere că tr dintre cei unsprezece fraţi cîţi eram se aflau la studii, milia îmi trimitea treizeci de pesos pe lună. Dar pensiur mă costa optsprezece, fără dreptul de a mînca ouă la mic dejun, şi veşnic mă vedeam obligat să iau din aceşti ba pentru cheltuieli neprevăzute. Din fericire, nu ştiu de ur căpătasem obiceiul să schiţez inconştient desene pe ginea ziarelor, pe şerveţele prin restaurante, pe mesele > marmură ale cafenelelor. Mă încumet să cred că desene acelea erau descendentele directe ale celor pe care le făcea în copilărie pe pereţii atelierului de argintărie al bunicul! şi că erau poate supape comode pentru a-mi uşura suflett Un vecin de masă întîlnit întîmplător la „El Molino", avea pile la un minister unde urma să se angajeze ca de nator fără să aibă nici cea mai mică idee de desen, mi-a *pt* pus să-i fac eu munca şi să împărţim leafa. Niciodată viaţă n-am mai fost atît de aproape de corupţie, dar chiar atît de aproape cît să-mi pară rău.

Şi interesul meu pentru muzică a sporit în epoca ac cînd cîntecele populare din Caraibe - cu care fuse înţărcat - au ajuns la modă în Bogota. Programul cu; mai mare audienţă era „La hora costena", al cărei anima era don Pascual Delvecchio, un fel de ambasador mu2 de pe coasta atlantică în capitală. Devenise atît de popi acest program duminica dimineaţa, încît noi, studenţii!

Caraibe, ne duceam să dansăm în localul postului de radio pînă seara tîrziu. Acela a fost începutul uriaşei popularităţi a melodiilor noastre în zonele din interiorul ţării, ajungînd mai tîrziu pînă în colţurile cele mai îndepărtate, şi o adevărată promovare socială a studenţilor de pe coastă în Bogota.

Unicul inconvenient era spectrul unei căsătorii cu de-a sila. Nu ştiu ce precedente nefericite răspîndiseră pe toată coasta superstiţia că fetele de măritat din capitală se lăsau uşor cucerite de noi, băieţii care veneam de aici, şi ne ademeneau în patul lor ca să ne oblige la însurătoare. Şi n-o făceau din dragoste, ci pentru iluzia de a trăi cu o fereastră spre mare. N-am crezut niciodată în superstiţia aceea. Dimpotrivă, cele mai ingrate amintiri din viaţa mea sînt legate de bordelurile sinistre de la periferia capitalei, unde ne duceam să ne golim după beţiile noastre sumbre. In cel mai dezgustător dintre ele puţin mi-a lipsit să-mi pierd firicelul de viaţă pe care-l mai aveam în mine cînd o femeie la care tocmai fusesem apăru

despuiată pe coridor, strigînd că-i furasem doisprezece pesos dintr-un sertar de la măsuţa de toaletă. Două gorile de-ale casei m-au doborît cu pumnii şi nu s-au mulţumit doar să-mi ia din buzunar ultimii doi pesos care-mi mai rămăseseră, după o împreunare sordidă, ci m-au mai şi dezbrăcat în pielea goală, cercetîndu-mă cu degetul în toate felurile în căutarea banilor furaţi. In [or]ice caz, hotărîseră să nu mă omoare, ci să mă predea la Poliţie, cînd femeia şi-a amintit că schimbase cu o zi în urmă ascunzătoarea şi şi-a găsit banii neatinşi.

l nntre prieteniile care mi-au rămas din universitate,

[ea] a lui Camilo Torres n-a fost numai de neuitat, ci şi cea

[ai] dramatică din tinereţea noastră. Intr-o zi n-a venit la

cursuri, pentru prima oară. Motivul s-a împrăştiat ca pr ful de puşcă.

îşi strînsese lucrurile şi se hotărîse să fugă de acasă seminarul din Chiqumquira, la o sută şi ceva de kilome de Bogota. Mama lui l-a ajuns din urmă în gară, l-a ac[1] înapoi şi l-a încuiat în bibliotecă. M-am dus să-l văd şi l-a găsit mai palid ca de obicei, cu un poncho alb şi cu o ser nătate ce m-a făcut să mă gîndesc pentru prima oară că < într-o stare de graţie. Decisese să intre la seminar dintr-o vocaţie pe care o ascundea foarte bine, dar căreia era tărît să i se supună pînă la sfirşit.

- Ce-a fost mai greu a trecut, mi-a zis.

Era felul lui de a-mi spune că se despărţise de logodnil şi că ea îi aproba decizia. După acea seară care m-a îmbc ţit sufleteşte, mi-a făcut un dar de neînţeles: *Origir, speciilor* de Darwin. Mi-am luat adio de la el cu strania titudine că era pentru totdeauna.

L-am pierdut din vedere cît a stat la seminar. Avea ştiri vagi că se dusese la Louvain pentru trei ani de studii teologice şi că vocaţia nu îi schimbase spiritul studentesc şi purtările laice, iar fetele care oftau după el îl tratau ca pe un actor de cinema dezarmat de sutană.

După zece ani, cînd s-a întors la Bogota, îşi asuma trup şi suflet condiţia de preot, dar îşi păstra tot ce mai bun în el pe vremea adolescenţei. Eu eram pe atu! scriitor şi ziarist fără diplomă, căsătorit şi cu un Rodrigo, născut pe 24 august 1959, la clinica Palermo i Bogota. Am hotărît în familie să fie botezat de Car Naşul avea să fie Plinio Apuleyo Mendoza, cu care mea şi cu mine legaserăm mai demult o prietenie frăţea Naşa a fost Susana Linares, soţia lui German Vargas, ca împărtăşise tainele artei lui de ziarist destoinic şi de pri«

bun. Camilo era mai apropiat de Plinio decît noi şi de o bună bucată de vreme însă nu voia să-l accepte ca naş din pricina afinităţilor pe care le avea pe atunci cu comuniştii şi poate şi a spiritului său glumeţ care putea strica uşor solemnitatea ceremoniei. Susana se angaja să se ocupe de formarea spirituală a copilului şi Camilo n-a mai găsit ori n-a mai vrut să găsească alte argumente ca să se împotrivească.

Botezul a avut loc la capela clinicii Palermo, în penumbra îngheţată de la şase seara, fără nimeni altcineva decît naşii şi cu mine, şi un ţăran

cu poncho şi opinci care se apropie parcă plutind spre a asista la ceremonie fără să bată la ochi. Cînd Susana a sosit cu nou-născutul, naşul incorigibil a lansat în glumă prima provocare:

- O să facem din copilul ăsta un mare *guerrillero*[1]. Camilo a ripostat, pregătindu-şi cele necesare pentru

botez, pe acelaşi ton: „Da, dar un *guerrillero* al Domnului". Şi începu ceremonia cu o hotărîre nestrămutată, cu totul neobişnuită în anii aceia:

A'

- II voi boteza în spaniolă, pentru ca incredulii să înţeleagă ce înseamnă acest sacrament.

Vocea îi răsuna într-o spaniolă bombastică pe care o urmăream prin intermediul latinei de la vîrsta încă fragedă cind fusesem ministrant în Aracataca. In momentul în care trebuia să toarne apa peste copil, fără să se uite la nimeni, Camilo născoci altă formulă provocatoare:

- Cei care cred că în clipa de faţă Sfintul Duh se pogoară asupra acestui prunc să îngenuncheze.

Naşii şi cu mine am rămas în picioare, cam stingheriţi [e] Şiretlicul prietenului nostru preotul, în vreme ce copilul -----•—-

«Luptător".

zbiera sub duşul cu apă rece. Singurul care a îngenunche a fost ţăranul cu opinci. Impactul acestui episod mi-a mas ca una dintre învăţăturile cele mai severe pe care le-a primit în viaţă, fiindcă am crezut mereu că ţăranul fusesi adus în mod premeditat de Camilo spre a ne pedepsi cu lecţie de umilinţă. Sau, cel puţin, de bună-creştere.

L-am revăzut arareori şi veşnic din vreo pricină impc tantă şi urgentă, aproape întotdeauna în legătură cu lucr nle sale de binefacere în ajutorul celor persecutaţi politid Intr-o dimineaţă, a venit în locuinţa mea de proaspăt că torit cu un hoţ de prin case care îşi ispăşise pedeapsa, poliţia nu-l lăsa în pace: îi fura tot ce avea la el. Intr-i rînd, i-am dat de pomană o pereche de bocanci cu o talţ specială pentru mai mare siguranţă. La puţine zile, feme de serviciu din casă a recunoscut tălpile în poza unui d| lincvent de pe stradă, găsit mort într-un şanţ. Era priet nul nostru, hoţul.

Nu pretind că episodul acesta ar avea vreo legătură < destinul lui Camilo, dar după cîteva luni s-a dus la Spitalul Militar, să-şi viziteze un prieten bolnav, şi nu s-a mai şthi nimic de el pînă cînd guvernul a anunţat că făcea parte < gherila Armatei de Eliberare Naţională. A murit la 5 febru| rie 1966, la treizeci şi şapte de ani, într-o ciocnire cu o patrulă militară.

Intrarea lui Camilo la seminar coincisese cu hotărîl mea lăuntrică de a nu mai pierde timpul la Facultatea^ Drept, însă n-am avut curajul să-mi mai înfrunt odată; tru totdeauna părinţii. De la fratele meu Luis Enrique care venise la Bogota, la un post bun, în februarie am aflat că ei erau atît de mulţumiţi de rezultatele mele de la bacalaureat şi din primul an de

Drept, încît mi-au trimişi chip de surpriză maşina de scris cea mai uşoară şi cea!

moderna pe care au găsit-o pe piaţă. Prima pe care am avut-o în viaţă şi totodată cea mai fără noroc, deoarece chiar în aceeaşi zi am amanetat-o pe doisprezece pesos, ca să putem continua petrecerea de bun-venit cu fratele meu şi cu colegii de pensiune. A doua zi, înnebuniţi de durere de cap, ne-am dus la casa de amanet să vedem dacă maşina era toi acolo, cu ambalajul intact, şi să ne asigurăm că va sta mai departe în condiţii optime pînă cînd ne-ar pica din cer banii s-o răscumpărării. Am avut o ocazie bună cînd m-a plătit partenerul meu, falsul desenator, dar în ultimul moment ne-am hotărît să lăsăm răscumpărarea pe mai tîrziu. Ori de cîte ori fratele meu şi cu mine treceam prin dreptul casei de amanet, împreună sau fiecare în parte, constatam din stradă că maşina era la locul ei, învelită ca o bijuterie în celofan şi cu o fundă de organdi, printre şirurile de aparate de uz casnic bine protejate. După o lună, calculele optimiste făcute în euforia beţiei tot nu se potriveau, dar maşina continua să fie neatinsă la locul ei şi acolo putea sta mult şi bine cîtă vreme plăteam la termen do-bînzile trimestriale.

Cred că pe atunci nu eram conştienţi încă de îngrozitoarele tensiuni politice care începeau să tulbure ţara. In ciuda prestigiului de conservator moderat cu care Ospina Perez a venit la putere, majoritatea partidului său ştia că victoria fusese posibilă numai datorită diviziunii liberalilor. Aceştia, buimăciţi de lovitură, îi reproşau lui Alberto Lleras imparţialitatea sinucigaşă care a făcut posibilă în-frîngerea. Doctorul Gabriel Turbay, mai copleşit de firea-i depresivă decît de voturile adverse, a plecat aiurea în Euro-P[a]> fără nici un rost, cu pretextul unei specializări în cardi-[oio]gie, şi a murit singur, răpus de astmul înfrîngerii, după [Un] [a]n şi jumătate, printre florile de hîrtie şi goblenurile

ofilite *de* la Hotelul Athenee Palace din Paris. Jor§ Eliecer Găitan, în schimb, nu şi-a întrerupt nici o zi car pania electorală în perioada următoare, ci şi-a radicalizat cu desăvîrşire poziţia printr-un program de însănătoşii morală a Republicii, care a depăşit divizarea tradiţiona dintre liberali şi conservatori, făcînd-o mai profundă mai realistă pe aceea orizontală dintre exploatatori exploataţi: pe de o parte, ţara politicienilor şi pe de alt naţiunea. Cu strigătul său istoric - „La atac!" - şi cu ene gia-i supranaturală, a împrăştiat sămînţa rezistenţei chiar *1* în colţurile cele mai îndepărtate, printr-o uriaşă campar de agitaţie care a cîştigat treptat teren, în mai puţin de an, ajungînd în pragul unei adevărate revoluţii sociale.

Numai astfel am devenit conştienţi că ţara risca să prăbuşească în prăpastia aceluiaşi război civil în care zbăteam de la cucerirea independenţei faţă de Spania care se abătea acum asupra strănepoţilor protagoniştii^ iniţiali. Partidul Conservator, care recîştigase preşedinţ după patru alegeri consecutive, datorită scindării liber Iilor, era hotărît să lupte prin orice mijloace ca să n-o piardă. In acest scop, guvernul lui

Ospina Perez promoii o politică de devastare care a însîngerat ţara pînă şi în via de zi cu zi a familiilor.

Cu inconştienţa mea politică şi cu capul în norii liter turii, nici măcar nu întrezărisem acea realitate evider pînă în seara în care, întorcîndu-mă la pensiune, m-am menit cu fantoma conştiinţei mele. Oraşul pustiu, bicil de vîntul îngheţat care sufla pe coastele dealurilor, era ; diat de vocea metalică şi de emfaza deliberat de periferi| lui Jorge Eliecer Găitan, care-şi ţinea discursul obişnuit < fiecare vineri la Teatrul Municipal. Capacitatea sălii | depăşea o mie de persoane înghesuite ca sardelele,

discursul se propaga în unde concentrice, mai întîi prin megafoanele de pe străzile adiacente, iar apoi prin aparatele de radio date la maximum, care răsunau ca plesnituri de bici în aerul oraşului buimăcit, acaparind pentru trei şi chiar pentru patru ore audienţa naţională.

In seara aceea am avut impresia că sînt singur pe stradă, cu excepţia colţului de la intersecţia principală unde se afla sediul ziarului *El Tiempo,* păzit ca în toate vinerile de un pluton de poliţişti înarmaţi ca de război. A fost o revelaţie pentru mine, care avusesem aroganţa de a nu crede în Găitan, şi în seara aceea am înţeles brusc că trecuse dincolo de hispanitate şi inventa o *lingua franca* pentru toţi, nu atît prin ce spuneau cuvintele, cît prin impactul şi modulaţiile vocii. In discursurile sale grandioase, el însuşi îşi sfătuia ascultătorii, pe un maliţios ton paternal, să se întoarcă în linişte la casele lor, iar ei îi luau sfatul drept un ordin cifrat pentru a-şi exprima revolta faţă de inegalităţile sociale şi de puterea unei cîrmuiri brutale. Chiar şi poliţiştii care trebuiau să vegheze la respectarea ordinii publice se simţeau motivaţi printr-un avertisment pe care-l interpretau pe dos.

Tema discursului din seara aceea era o trecere în revistă necruţătoare a ravagiilor provocate de violenţa oficială, pnn politica sa de devastare cu scopul de a nimici opoziţia liberală, cu un număr incalculabil de morţi provocate de torţele de ordine în zonele rurale şi cu mulţimi de refugiaţi iară acoperiş şi fără pîine la oraşe. După un bilanţ înspăi-mmtător al asasinatelor şi al fărădelegilor, Găitan a înce-Put să ridice tonul şi să se desfete rostind cuvînt după cuvînt, frază după frază, într-o prodigioasă desfăşurare de ecte retorice cu puternic impact, încordarea publicului spo-rea o dată cu glasul lui, pînă la explozia finală ce izbucni

în tot oraşul şi răsună prin radio în cele mai îndepărta colţuri ale ţării.

Mulţimea înflăcărată se aruncă în stradă într-o încăt] rare fără vărsare de sînge, cu acordul secret al poliţia Cred că în noaptea aceea arn înţeles în sfirşit dezamăgii bunicului şi analizele lucide ale lui Camilo Torres Restr po. Eram surprins că la Universitatea Naţională student; continuau să fie liberali sau conservatori, cu unele nuci comuniste, dar breşa făcută de Găitan în ţară nu se simţise şi acolo. Am ajuns la pensiune năucit de şocul acelei seri l-am găsit pe colegul meu de cameră stînd în pat şi citindu-l în tihnă pe Ortega *y* Gasset.

- Sînt un alt om, doctore Vega, i-am spus. Acum ştiu <

şi de ce izbucneau războaiele colonelului Nicolas Marquez.1

După cîteva zile - pe 7 februarie 1948 - Găitan a or nizat cea dintîi manifestaţie politică la care am asistat viaţa mea: un marş al tăcerii în memoria nenumăratei! victime ale violenţei oficiale din ţară, cu peste şaizeci de : de femei şi bărbaţi îmbrăcaţi în doliu din cap pînă-n cioare, cu steagurile roşii ale partidului şi steagurile ne ale durerii. Cuvîntul de ordine era unul singur: tăcerea ; solută. Şi lumea o respecta cu un dramatism de neconcep pînă şi pe balcoanele caselor şi ale birourilor de fuseserăm văzuţi trecînd pe bulevardul principal, în mă compactă, pe toată porţiunea cuprinsă între unspre2 străzi perpendiculare. O femeie murmura lîngă mine rugăciune. Un bărbat din dreptul ei o privi, surprins:

- Doamnă, vă rog!

Ea scoase un geamăt cerînd parcă iertare şi se cufuiî în marea de fantome. M-a podidit însă plînsul cînd auzit paşii măsuraţi şi respiraţia mulţimii în liniştea **ac** supranaturală. Eu venisem fără nici o convingere polit

atras de curiozitatea tăcerii şi dintr-o dată mă trezisem cu un nod în gît. Cuvîntarea lui Găitan în Piaţa Bolivar, din balconul Inspectoratului municipal, a fost un discurs funebru cu o încărcătură emoţională cutremurătoare. Contrar pronosticurilor sinistre ale propriului partid, cuvîntul de ordine a fost respectat cu străşnicie: nu s-au auzit nici un fel de aplauze.

Aşa s-a desfăşurat marşul tăcerii, cel mai mişcător din cîte s-au făcut în Columbia. Impresia partizanilor şi a duşmanilor, după seara aceea istorică, a fost că alegerea lui Găitan era inevitabilă. O ştiau şi conservatorii, din pricina violenţei care contaminase în cel mai înalt grad toată ţara, a ferocităţii poliţiei împotriva liberalismului dezarmat şi a politicii de devastare. Expresia cea mai tenebroasă a stării de spirit care domnea pretutindeni a fost ceea ce s-a întîm-plat la acel sfirşit de săptămînă la corida din Bogota, unde spectatorii din tribune s-au repezit în arenă, revoltaţi de blîndeţea taurului şi de neputinţa toreadorului de a-l omorî. Mulţimea dezlănţuită a sfişiat în bucăţi taurul viu. Numeroşi ziarişti şi scriitori care au trăit oroarea aceea sau au aflat-o din auzite au interpretat-o ca simptomul cel mai înfiorător al furiei turbate care cuprindea ţara.

In atmosfera aceea de tensiune extremă s-a deschis la Bogota cea de a Noua Conferinţă Panamericană, pe 30 martie, la patru şi jumătate după-amiaza. Renovarea oraşului -conform gusturilor pompoase ale ministrului de Externe J-aureano Gomez care, în virtutea funcţiei sale, era preşedintele conferinţei - costase o avere. Asistau miniştrii de Externe ai tuturor ţărilor din America Latină şi persona-htăţi ale zilei. Fuseseră invitaţi de onoare cei mai de vază Politicieni columbieni, cu unica şi semnificativa excepţie a Ul Jorge Eliecer Găitan, eliminat fără îndoială prin extrem

349de grăitorul veto al lui Laureano Gomez şi poate şi al ut conducători liberali care îl detestau pentru atacurile împ triva oligarhiei comune ambelor partide. Vedeta cor rinţei era generalul George Marshall, delegat al Stateli Unite şi marele erou al recentului încheiat război mondial avînd aura strălucitoare a unui artist de cinema întrucît conducea reconstrucţia Europei distruse de conflagraţie.|

Cu toate acestea, vineri, pe 9 aprilie, omul zilei în rile de presă a fost Jorge Eliecer Găitan, pentru că obţim achitarea locotenentului Jesiis Marfa Cortes Poveda, ac zaţ de uciderea ziaristului Eudoro Galarza Ossa. Sos plin de euforie la biroul său avocaţial, la intersecţia vest aglomerată a străzii Septima cu bulevardul Jimenez Quesada, cu puţin înainte de opt dimineaţa, deşi stătuse| la proces pînă în zori. Avea mai multe întîlniri în orele următoare, dar acceptă imediat cînd Plinio Mendoza Neira l-ainvitat, pe la unu fără ceva, să ia masa de prînz cu şase pr teni personali şi cu politicieni care veniseră la el la cabir să-l felicite pentru această victorie juridică pe care nu apucaseră încă s-o publice. Printre aceştia se număr medicul său personal, Pedro Eliseo Cruz, care făcea pa şi din anturajul său politic.

In această atmosferă încordată m-am aşezat la masai sufrageria pensiunii unde locuiam, la trei străzi mai înec de locul respectiv. Nu-mi aduseseră încă supa cînd Wilfri| Mathieu se postă speriat în dreptul mesei.

- S-a dus naibii ţara asta, mi-a spus. Tocmai l-au ome pe Găitan în faţă la „El Gato Negre".

Mathieu era un student model de la Medicină, secţia chirurgie, originar din Sucre, ca alţi chiriaşi din pensii) şi care era chinuit întruna de presimţiri sinistre. Nu se' plinise o săptămînă de cînd ne anunţase cît de iminenţi

de temut, prin consecinţele sale dezastruoase, ar putea fi asasinarea lui Jorge Eliecer Găitan. Insă n-a mai impresionat pe nimeni, căci nu era nevoie de nici o presimţire pentru a presupune aşa ceva.

Abia dacă am fost în stare să traversez ca din puşcă bulevardul Jimenez de Quesada şi să ajung cu răsuflarea tăiată în faţa cafenelei „El Gato Negro", aproape de colţul străzii Septima. Tocmai duseseră rănitul care era încă în viaţă, dar fără nici o speranţă la Clinica Centrală, cam la patru străzi mai departe. Un grup de bărbaţi îşi îmbibau batistele în balta de sînge cald, spre a le păstra ca relicve istorice. O femeie cu şal negru şi opinci, dintre numeroasele care vindeau tot felul de fleacuri în locul acela, strigă văzîndu-şi şalul însîngerat:

- Ticăloşii, mi l-au omorît!

Lustragiii, înarmaţi cu cutiile lor de lemn, încercau să dea jos jaluzelele metalice de la poarta farmaciei „Nueva Granada", unde puţinii poliţişti de gardă închiseseră agresorul pentru a-l feri de gloata turbată. Un bărbat înalt şi foarte stăpîn pe sine, cu un impecabil costum gri ca de nuntă, îi aţîţa pe cei din jur cu strigăte bine calculate. Şi, pe deasupra, atît de eficace, încît proprietarul farmaciei ridică jaluzelele de teamă să

nu le dea foc. Agresorul, cuprins de panică în faţa mulţimii dezlănţuite care se repezi înspre el, se agăţă de un agent.

~ Domnule agent, imploră aproape fără voce, nu-i lă-saţi să mă omoare!

Nu-l voi putea uita niciodată. Avea părul răvăşit, o barbă de două zile şi era livid la faţă ca un mort, cu ochii ieşiţi 11 Orbite de groază. Purta un costum foarte uzat, cu dungi Vmicale, iar mulţimea îi rupsese reverele. A fost o apariţie lnstantanee care avea să dăinuie însă, căci lustragiii l-au

smuls din mîinile poliţiştilor lovindu-l cu cutiile şi au ceput să-l calce în picioare. Cînd s-a abătut primul val,! pierduse un pantof.

- La palat! strigă poruncitor bărbatul în gri care fost identificat niciodată. La palat!

Cei mai exaltaţi îl ascultară. Inşfăcară de glezne trut însîngerat şi-l tîrîră pe strada Septima pînă la piaţa Bolivaţ printre ultimele tramvaie blocate de evenimente, insultîq cu sălbăticie guvernul. De pe trotuare şi balcoane er încurajaţi cu ţipete şi cu aplauze, iar cadavrul desfiguraţi lovituri îşi lăsa pe caldarîm fişii de haine şi de carne. Mulţii alăturau marşului, care nu trecuse bine de şase străzi, căi căpătase o mărime şi o forţă năvalnică, de parcă era gataf izbucnească un război. Trupului strivit nu-i mai ramă seră decît indispensabilii şi un pantof.

Piaţa Bolivar, de curînd renovată, nu mai avea măre din alte zile de vineri grandioase, cu copacii ei dizgraţi^ şi cu statuile grosolane respectînd noile canoane estet oficiale. In Capitohul Naţional, unde îşi începuse lucr cu zece zile în urmă Conferinţa Panamericană, delegaţii) duseseră să mănînce de prînz. Astfel încît gloata merse : departe, pînă la palatul prezidenţial, care nu era nici ac păzit. Acolo lăsară rămăşiţele cadavrului care nu mai decît zdrenţe din indispensabili, pantoful sting şi două < vate inexplicabil înnodate în jurul gîtului. După cîteva l nute, au sosit să ia prînzul preşedintele Republicii, Mariai Ospina Perez, cu soţia, care inauguraseră o expoziţie ; cola în localitatea Engativa. Nu aflaseră de asasinat, finl| aparatul de radio din automobilul prezidenţial era înci

Am mai rămas zece minute la locul crimei, surpris iuţeala cu care versiunile martorilor îşi schimbau fondul şi conţinutul pînă ajungeau să-şi piardă orice asemăna

realitatea. Ne aflam la intersecţia Bulevardului Jimenez cu strada Septima, la ora de vîrf a aglomeraţiei, la cincizeci de paşi de *El Tiempo.* Ştiam în momentele acelea că atunci cînd Găitan ieşise de la biroul lui era însoţit de Pedro Eliseo Cruz, Alejandro Vallejo, Jorge Padilla şi Plinio Mendoza Neira, ministru de Război în primul guvern al lui Alfonso Lopez Pumarejo. Acesta îi invitase la masă. Găitan ieşise din clădirea unde îşi avea cabinetul, fără nici un fel de pază, în mijlocul unui grup compact de prieteni, îndată ce ajunseră pe trotuar, Mendoza îl luă de braţ, îl duse cu un pas înaintea celorlalţi, şi-i spuse:

- Voiam să-ţi cer ceva.

N-a putut spune mai mult. Găitan îşi acoperi faţa cu braţul şi Mendoza auzi prima împuşcătură înainte de a-l vedea în faţa lor pe bărbatul care a aţintit cu revolverul capul liderului şi a tras de trei ori, cu sînge rece de profesionist. După o secundă se şi vorbea de a patra împuşcătură fără ţintă şi poate de o a cincea.

Plinio Apuleyo Mendoza, care sosise cu tatăl şi cu surorile lui, Elvira şi Roşa Ines, apucase să-l vadă pe Găitan căzut pe trotuar cu faţa în sus, cu un minut înainte de a fi dus la spital. „Nu părea mort - mi-a spus după cîţiva ani. Era parcă o statuie impunătoare întinsă acolo jos, lîngă o pată mică de sînge, cu o tristeţe adîncă în ochii larg deschişi şi ficşi." în momentul acela de confuzie, surorile au crezut că şi tatăl lor murise şi erau atît de înnebunite, că Plinio Apuleyo le-a urcat în primul tramvai care a trecut pentru a le duce de acolo. Insă vatmanul şi-a dat perfect seama de cele petrecute, şi-a aruncat şapca la pămînt şi a Părăsit tramvaiul în mijlocul străzii, alăturîndu-se celor din-[tu] [str]igăte de revoltă. După cîteva minute, tramvaiul acela [a] f°st primul pe care l-au răsturnat hoardele înnebunite.

353Divergenţele asupra numărului şi rolului protagot tilor erau de neîmpăcat, căci un martor era sigur că seseră trei inşi care trăseseră pe rînd, iar altul spunea adevăratul asasin se strecurase prin mulţimea dezlănţuită! se urcase liniştit într-un tramvai din mers. Nici ceea Mendoza Neira voise să-i ceară lui Găitan cînd îl apuca de braţ n-avea vreo legătură cu multele speculaţii care s-si făcut de atunci încolo, fiind de fapt vorba de acordul li pentru crearea unui institut de instruire a liderilor sine caii. Sau, aşa cum spusese ironic socrul lui, cu cîteva **zi|** înainte: „O şcoală unde să li se predea şoferilor filosofie N-a apucat să-i spună cînd a răsunat în dreptul lor prii împuşcătură.

După cincizeci de ani încă mai păstrez întipărită memorie imaginea bărbatului care părea să instige glo^i în faţa farmaciei, dar nu l-am găsit menţionat în nici dintre nenumăratele mărturii pe care le-am citit despre : aceea. II văzusem de foarte aproape: avea un costum gant, o piele de alabastru şi-şi controla milimetric acte Mi-a atras atenţia într-atît, încît nu l-am pierdut din pînă cînd s-a urcat într-un automobil exagerat de ne îndată ce luară de acolo cadavrul asasinului, şi de atunci i şters pare-se din memoria istorică. Chiar şi dintr-a ra| pînă după mulţi ani, pe vremea cînd eram jurnalist, cif mi s-a năzărit ideea că bărbatul acela izbutise să determif mulţimea să linşeze un fals asasin pentru a proteja ideii tatea celui adevărat.

In iureşul acela de nestăpînit se afla liderul studen| cubanez Fidel Castro, care avea douăzeci de ani şi ca delegat al Universităţii din Havana la un congres al'w denţilor, organizat ca o replică democratică la Confef Panamericană. Sosise de vreo şase zile, întovărăşit de .

Guevara, Enrique Ovares şi Rafael del Pino - studenţi cubanezi ca şi el - şi unul dintre primele sale demersuri a fost să-i solicite o întîlnire lui Jorge Eliecer Găitan, pe care îl admira. După două zile Castro s-a văzut cu

Găitan şi acesta l-a convocat pentru vinerea viitoare. Găitan în persoană îşi notase întîlnirea în agenda de pe biroul său, pe foaia cu ziua de 9 aprilie: „Fidel Castro, 2 p.m.".

Aşa cum a povestit chiar el în presă, cu diverse ocazii, şi în interminabilele treceri în revistă pe care le-am făcut împreuna de-a lungul vechii noastre prietenii, Fidel auzise pentru prima oară de crimă pe cînd hoinărea prin jur ca să ajungă la timp la întîlnirea de la ora două. Brusc l-au luat prin surprindere cele dintîi hoarde care fugeau în toate părţile şi strigătul general:

- L-au omorît pe Găitan!

Fidel Castro nu şi-a dat seama decît mai tîrziu că întîlnirea n-ar fi putut avea loc în nici un caz înainte de ora patru sau cinci, din cauza neprevăzutei invitaţii la masă pe care Mendoza Neira i-o făcuse lui Găitan.

La locul crimei era aşa o aglomeraţie, că nu s-ar mai fi putut strecura nici un singur om. Circulaţia fusese întreruptă şi tramvaiele răsturnate, aşa încît m-am îndreptat spre pensiune ca să-mi termin prînzul, cînd profesorul Carlos H. Pareja îmi aţinu calea în poarta biroului său, întrebîndu-mă unde mă duceam.

- Merg să mănînc, i-am răspuns.

- Dă-o-n mă-sa, zise el, cu incorigibila-i slobozenie din

. Cum de-ţi stă gîndul la mîncare cînd Găitan toc-a fost asasinat? Fără să-mi lase timp să-i răspund mi-a ordonat să mă Uc la universitate şi să mă aşez în fruntea marşului de Protest al studenţilor. Lucru ciudat, l-am ascultat în ciuda

355felului meu de a fi. Am mers mai departe pe strada Septir spre nord, în sens contrar mulţimii care năvălea spre loc unde se petrecuse crima, pe jumătate curioasă, pe jumăt îndurerată şi furioasă. Autobuzele Universităţii Naţior conduse de studenţi înflăcăraţi, deschideau marşul, parcul Santander, la o sută de metri de locul crimei, angajaţii închideau în mare grabă porţile mari ale Hotelului Granada - cel mai luxos din oraş - unde erau gâzdi zilele acelea cîţiva miniştri de Externe şi invitaţi de mar la Conferinţa Panamericană.

Un nou val de oameni săraci se ivea de prin toate ţurile, gata de luptă. Mulţi erau înarmaţi cu cuţite de tăil trestie, furate de curînd, în cursul celor dintîi asalturi? magazine, şi păreau nerăbădători să le folosească. Eu n-avea o viziune prea clară asupra consecinţelor posibile ale at tatului şi continuam să mă gîndesc mai mult la mînc decît la protest, aşa că m-am întors la pensiune. Am urci scările din două în două trepte, convins că prietenii preocupaţi de politică se aflau pe picior de război. Dar: era aşa: sufrageria era tot goală, iar fratele meu şi Jc Palencia - care locuiau în camera de alături - cîntau împl una cu alţi prieteni în dormitor.

- L-au omorît pe Găitan! am strigat.

Mi-au făcut semn că aflaseră, dar dispoziţia tuturor] rea mai curînd de vacanţă decît funerară şi nu şi-au înt rupt cîntecul. Ne-am aşezat apoi să mîncăm în sufrag pustie, convinşi că lucrurile se vor opri aici, pînă cineva a pus radioul mai tare, să ascultăm şi noi, cei ne arătam indiferenţi. Carlos H. Pareja, onorîndu-şi ţia pe care o adoptase

îmboldindu-mă acum o oră, am) constituirea Juntei Revoluţionare a Guvernului, alcăt din cei mai de seamă liberali de stînga, dintre care scriitfi

si politicianul Jorge Zalomea era cel mai cunoscut. Prima sa hotărîre a fost alegerea comitetului executiv, a conducerii poliţiei Naţionale şi a tuturor organelor necesare unui stat revoluţionar. Au vorbit apoi ceilalţi membri ai juntei, lan-sînd lozinci tot mai exaltate.

Cel dintîi gînd care mi-a trecut prin cap în momentele acelea solemne a fost ce-o să zică tata cînd o să afle că vărul lui, conservator convins, era liderul cel mare al unei revoluţii de extrema stînga. Auzind cum se vînturau numele răsunătoare legate de universitate, proprietăreasa pensiunii a fost surprinsă că nu se purtau ca nişte profesori, ci ca nişte studenţi prost-crescuţi. Era de-ajuns să învîrţi de două ori butonul radioului ca să dai de o ţară cu totul alta. La „Radio Nacional", liberalii care sprijineau guvernul chemau la calm, la alte posturi se vocifera împotriva comuniştilor credincioşi Moscovei, pe cînd conducătorii de frunte ai liberalismului oficial înfruntau riscurile de a ieşi pe străzile aflate în plin război, încercînd să ajungă la palatul prezidenţial pentru a negocia o alianţă de compromis cu guvernul conservator.

Stăteam năuciţi de starea aceea de confuzie demenţială cînd, deodată, unul dintre băieţii proprietăresei a strigat că luase foc casa. Intr-adevăr, se făcuse o crăpătură în zidul de piatră din spate şi un fum negru şi des începea să rarefieze aerul din dormitoare. Provenea fără îndoială de la sediul departamental al guvernului, vecin cu pensiunea, care fusese incendiat de manifestanţi, însă zidul părea destul de solid ca să reziste. Am coborît cu toţii scara sărind treptele S[1] ne-am pomenit într-un oraş în război. Răsculaţii dezlănţuiţi aruncau pe ferestrele sediului tot ce găseau prin birouri. Fumul de la incendii întunecase văzduhul, acoperind cerul Cu o mantie sinistră. Hoarde înnebunite, înarmate cu cuţite

de tăiat trestie şi cu toate soiurile de unelte de fier furate i prin prăvălii, luau cu asalt magazinele de pe strada Septima ţ străzile învecinate, cu ajutorul poliţiştilor răsculaţi, şi dădeau foc. Ne-a fost de-ajuns o rapidă aruncătură de ochi pentru a ne da seama că situaţia scăpase de sub control Fratele meu mi-o luă înainte cu gîndul şi strigă:

- La naiba, maşina de scris!

Arn rupt-o la fugă spre casa de amanet care era înc neatinsă, dar maşina nu se mai afla la locul ei. Nu ne-an făcut griji, crezînd că în zilele următoare o vom pute recupera, fără să ne dăm încă seama că în dezastrul acel| uriaş nu vor mai exista zile următoare.

Garnizoana militară din Bogota s-a mărginit să asiguri paza instituţiilor oficiale şi a băncilor, iar de ordinea pi blică nu s-a mai ocupat nimeni. Mulţi de la înaltul comat dament al poliţiei s-au baricadat încă de la primele ore ! clădirile Diviziei a Cincea şi i-au urmat numeroşi agenţi pe stradă, cu arme luate din drum. Cîţiva dintre ei, cu br sarda roşie a rebelilor, trăgeau atît de aproape de noi, împuşcăturile îmi bubuiau în

piept. De atunci am conviî gerea că o puşcă poate ucide doar cu zgomotul ei asurzitei

Intorcîndu-ne la casa de amanet, am văzut cum a foS devastat în cîteva minute complexul comercial de pe stra Octava, cel mai mare din oraş. Bijuteriile superbe, cupe nele de stofă englezească şi pălăriile gen Bond Street, care noi, studenţii din Caraibe, le admiram în vitrine inaccesibile, ajunseseră pe mîinile tuturor, sub ochii *solâm* ţilor impasibili care făceau de gardă în faţa băncilor străine Extrem de eleganta cafenea „San Marino", unde n-am put intra niciodată, era deschisă şi golită cu desăvîrşire şi chelnerii aceia în smoching care se grăbeau să împiedice intrarea studenţilor caraibieni.

Cîţiva dintre cei care ieşeau încărcaţi cu haine luxoase şi cupoane mari de stofă pe umăr le trînteau în mijlocul străzii. Am luat unul, fără să-mi închipui că era atît de greu, şi am fost nevoit să-l las acolo cu durere în suflet. Pretutindeni ne ciocneam de aparate de uz casnic aruncate în drum şi nu era uşor să găseşti printre ele sticle de whisky de mărci prestigioase şi de tot felul de băuturi exotice pe care gloata le decapita cu lovituri de cuţit. Fratele meu, Luis Enrique, şi Jose Palencia au găsit ce mai rămăsese dintr-un magazin scump de confecţii ce fusese prădat, între altele un costum azuriu dintr-o stofă excepţională, măsura exactă a tatei, pe care avea să-l poarte ani de zile la ocazii deosebite. Singurul meu trofeu providenţial a fost mapa din piele de viţel de la cel mai select salon de ceai din oraş, care mi-a folosit să-mi duc originalele sub braţ în multele nopţi din anii următori, cînd n-am avut unde să dorm.

Mergeam cu un grup care-şi croia drum pe strada Octava, în direcţia Capitoliului, cînd deodată un foc de mitralieră îi culcă la pămînt pe cei dintîi care ajunseseră în piaţa Bolivâr. Morţii şi răniţii îngrămădiţi în mijlocul drumului ne-au făcut să ne oprim brusc. Un muribund scăldat în sînge care a apărut tîrîndu-se în faţa noastră m-a apucat de manşeta pantalonului şi mi-a strigat, implorîndu-mă sfişietor:

- Pentru numele Domnului, tinere, nu mă lăsa să mor!

Am fugit, îngrozit. De atunci am învăţat să uit multe °rori, ale mele sau ale altora, dar n-am să uit în veci disperarea din ochii aceia la lumina incendiilor. Mă surprinde însă şi acum că nu-mi trecuse nici o clipă prin cap ^că fratele meu şi cu mine am fi putut muri în infernul acela necruţător.

e la trei după-amiaza începuse să plouă în rafale, iar cinci s-a dezlănţuit un potop apocaliptic care a stins

multe dintre incendiile de mică amploare şi a mai temi rât elanul revoltei. Anemica garnizoană din Bogota, inc pabilă să-i ţină piept, a dispersat totuşi furia de pe străzi însă n-a primit întăriturI decît după miezul nopţii, cînd ; sosit trupele de urgenţă din departamentele vecine, Boyac mai ales, care avea groaznica reputaţie de a fi şcoa violenţei oficiale. Pînă atunci radioul incita, însă nu infc mă, aşa încît nici o ştire n-

avea sursă sigură şi era imposil să afli adevărul. Trupele de curînd sosite au ocupat în ZOB zilei complexul comercial devastat de hoarde, doar la lur na incendiilor, însă rezistenţa politizată a continuat în multe zile cu franctirori postaţi în turnuri şi pe terase, ora aceea, morţii de pe străzi nu mai puteau fi număraţi.|

Cînd ne-am întors la pensiune centrul era în cea mare parte în flăcări, cu tramvaie răsturnate şi cu resti de automobile folosite drept baricade ocazionale. Am pl| într-o valiză puţinele lucruri care meritau să fie luate numai după un timp mi-am dat seama că uitasem ciorr a două sau trei povestiri de nepublicat, dicţionarul bunic lui, pe care nu l-am mai recuperat niciodată, şi cartea Diogene Laertius primită ca premiu cînd am ieşit cel dinţ| la bacalaureat.

Tot ce ne-a dat prin cap, fratelui meu şi mie, a fost să-i cerem găzduire unchiului Juanito, care stătea la numai patru străzi de pensiune. Avea un apartament la etajul doi cu un salon, sufragerie şi două dormitoare, unde loci împreună cu soţia şi cu copiii lor, Eduardo, Mărgărita Nicolas, băiatul cel mare, care stătuse o vreme cu minfl pensiune. Abia încăpeam, dar familia Marquez Caballer avut bunătatea să improvizeze spaţii chiar şi acolo unde| existau, pînă şi în bucătărie, şi nu numai pentru noi, pentru alţi prieteni de-ai noştri de la pensiune: Jose Pale

Domingo Manuel Vega, Carmelo Martinez - toţi din Sucre - şi alţii pe care abia îi cunoşteam.

Puţin înainte de miezul nopţii, cînd ploaia a încetat, am urcat pe terasă pentru a vedea priveliştea infernală a oraşului luminat de flăcările incendiilor. In zare, dealurile Monserrate şi Guadalupe erau două uriaşe mase de umbre pe cerul întunecat de fum, dar eu nu vedeam în ceaţa dezolantă decît faţa enormă a muribundului care se tîra spre mine, implorîndu-mă să-i dau un ajutor imposibil. Vînătoa-rea de pe străzi încetase şi în liniştea îngrozitoare se auzeau numai împuşcăturile răzleţe ale nenumăraţilor franctirori postaţi prin tot centrul, ca şi zgomotul asurzitor al trupelor care, încetul cu încetul, distrugeau orice urmă de rezistenţă armată sau lipsită de arme pentru a supune oraşul. Impresionat de priveliştea morţii, unchiul Juanito exprimă printr-un singur suspin sentimentul tuturor:

- Doamne, Dumnezeule, totul pare un vis!

Intorcîndu-ne în salonul în penumbră, m-am prăbuşit pe sofa. Buletinele oficiale transmise de posturile ocupate de trupele guvernamentale descriau panorama unei linişti restabilite treptat. Nu mai existau discursuri, dar nu se putea face o deosebire precisă între posturile oficiale şi cele care continuau să se afle în mîinile rebelilor, şi chiar şi acestea erau imposibil de desluşit în avalanşa tumultuoasă a Ştirilor contradictorii. S-a spus că toate ambasadele erau arhipline de refugiaţi şi că generalul Marshall se afla în cea [a] Statelor Unite, sub protecţia unei gărzi de onoare de la Academia Militară. Şi Laureano Gomez se refugiase acolo [in]că din primele ore şi vorbise la telefon cu

preşedintele Ul> încercînd să-l împiedice să negocieze cu liberalii într-o situaţie pe care el o considera drept manevră a comuniş-

or. Fostul preşedinte Alberto Lleras, pe atunci secretar

361general al Uniunii Panamericane, se salvase printr-o nune, căci fusese recunoscut în automobilul său neblinc cînd pleca din Capitoliu şi au încercat să-l facă să plătească pentru predarea legală a puterii în mîinile conservatorilc La miezul nopţii, majoritatea delegaţilor la Conferinf Panamericană erau în afara oricărui pericol.

Printre atîtea ştiri contradictorii s-a anunţat că Guillern Leon Valencia, fiul poetului cu acelaşi nume, fusese or rît cu pietre, iar cadavrul său atîrna spînzurat în piaţa Bol var. Insă ideea că guvernul controla situaţia începuse să se profileze îndată ce armata a recîştigat posturile de rad care se aflau în puterea rebelilor. In locul proclamaţiilor i război, ştirile de atunci încercau să liniştească ţara, susţinÎE în chip de consolare că guvernul era stăpîn pe situaţie,.'. timp ce capii liberali negociau cu preşedintele Republicii împărţirea puterii.

In realitate, singurii care păreau că acţionează cu sin politic erau comuniştii, minoritari şi exaltaţi, care în toi| vacarmului de pe străzi erau văzuţi conducînd mulţimea ca nişte agenţi de circulaţie - spre centrele puterii. Liboi lismul, în schimb, a demonstrat că era divizat în cele do| jumătăţi denunţate de Găitan în campania sa: conducătol care încercau să negocieze o cotă parte din putere la pa tul prezidenţial şi alegătorii care au rezistat cum au puţ şi pînă unde au putut, prin turnuri şi pe terase.

Prima întrebare care s-a pus în legătură cu moartea lui Găitan a fost cea referitoare la identitatea asasinului, astăzi nu există o convingere unanimă că ar fi fost Ju Roa Sierra, pistolarul solitar care a tras din mijlocul ţimii de pe strada Septima. E greu de crezut că ar fi acţionat singur şi nu părea să aibă cultura suficientă pent| decide pe cont propriu moartea aceea devastatoare, în ;

aceea, la ora aceea, în locul acela şi în felul acela. Aflînd de la radio de asasinarea lui Găitan, eroul ei politic, Encarna-cion Sierra, mama lui Juan, văduvă şi în vîrstă de cincizeci şi doi de ani, s-a apucat să-şi vopsească în negru rochia cea mai bună, cu gîndul să poarte doliu după el. Nu terminase încă în momentul în care a auzit că asasinul era Juan Roa Sierra, al treisprezecelea din cei paisprezece copii ai ei. Nici unul nu ajunsese mai departe de şcoala primară şi patru dintre ei - doi băieţi şi două fete - muriseră.

Ea a declarat că de vreo opt luni luase aminte că Juan se schimbase, comportîndu-se ciudat. Vorbea singur şi rîdea fără rost şi la un moment dat a mărturisit familiei că se credea reincarnarea generalului Francisco de Paula Santander, eroul independenţei noastre, dar şi-au zis că era o glumă proastă de beţivan. Nu s-a aflat niciodată că fiul ei ar fi făcut rău cuiva şi reuşise chiar să obţină de Ia oameni cu o anumită greutate scrisori de recomandare pentru a-şi găsi un post. Avea una dintre ele în portofel cînd l-a omorît pe Găitan. Cu şase luni înainte, îi scrisese cu mîna lui o scrisoare preşedintelui Ospina Perez, în care îi solicita o întrevedere ca să-l roage pentru o slujbă.

Mama a declarat anchetatorilor că fiul ei îi vorbise de problema cu slujba şi lui Găitan în persoană, dar că acesta nu-i dăduse nici o speranţă.

Nu se ştia să fi tras în viaţa lui, dar felul în care a folosit arma crimei nu era nici pe departe al unui începător. Revolverul era un 38 cu ţeava lungă, atît de hărtănit că a fost o adevărată minune ca nu ?J-a greşit ţinta.

Cîţiva funcţionari din clădire credeau că-l văzuseră în ajunul asasinatului la etajul unde se aflau birourile lui

*C** * f*

auan. Portarul a susţinut că în dimineaţa de 9 aprilie fu-ese văzut fără nici un dubiu urcînd scările şi coborînd apoi

cu liftul împreună cu un necunoscut. I s-a părut că ar doi aşteptaseră cîteva ore la intrarea în clădire, dar Roa < singur lîngă poartă cînd Găitan a urcat la el la birou, puţ înainte de unsprezece.

Gabriel Restrepo, un ziarist de la *La Jornada* - zia campaniei lui Găitan - a făcut inventarul documentelor i identitate pe care Roa Sierra le avea asupra lui cînd a cor crima. Nu lăsau nici o îndoială cu privire la identitatea:! condiţia lui socială, dar nu ofereau nici un indiciu deşt scopurile sale. Avea în buzunarele de la pantaloni opt şi două de centime în monede amestecate, cînd pe atut costau doar cinci tot felul de lucruri indispensabile pent viaţa de zi cu zi. Intr-un buzunar interior al hainei aveai portofel de piele neagră ca o hîrtie de un peso. Mai ave un certificat de bună purtare, altul de la poliţie conf căruia nu avea antecedente penale şi o a treia hîrtie adresa lui dintr-un cartier de oameni săraci: strada Octali numerele 30-73. Potrivit livretului său militar de rezer categoria a doua, din acelaşi buzunar, era fiul lui Rafii Roa şi al lui Encarnacion Sierra, şi se născuse ac douăzeci şi unu de ani: la 4 noiembrie 1921.

Totul părea în regulă, în afară de faptul că un om condiţie atît de umilă şi fără antecedente penale avea lai atîtea dovezi de bună purtare. Insă imaginea bărbatului (gant care-l aruncase hoardelor turbate, dispărînd apoi pi tru totdeauna într-un automobil de lux, mi-a lăsat o ur de îndoială pe care n-am putut niciodată s-o lămuresc.

In toiul tragediei, pe cînd cadavrul apostolului asaSM era îmbălsămat, membrii conducerii liberale se într cantina Clinicii Centrale pentru a lua hotărîri de urge Cea mai presantă a fost să se ducă la palatul prezide fără să ceară în prealabil audienţă, pentru a discuta cu şl

statului măsurile de urgenţă prin care să se poată opri cataclismul ce ameninţa ţara. Puţin înainte de nouă seara ploaia se domolise şi primii delegaţi şi-au croit anevoie drum pe străzile pline de moloz şi de cadavre ciuruite de gloanţele curbe ale franctirorilor de prin balcoane şi terase.

în anticamera biroului prezidenţial au întîlnit cîţiva înalţi funcţionari şi oameni politici conservatori, şi pe soţia preşedintelui, dona Bertha Hernândez de Ospina, foarte stăpînă pe sine. Purta încă taiorul cu care îşi întovărăşise soţul la expoziţia de la Engativa şi la brîu un revolver reglementar.

La sfirşitul serii, preşedintele pierduse contactul cu punctele cele mai fierbinţi şi încerca împreună cu militari şi miniştri, cu uşile închise, să evalueze situaţia ţării. Venirea capilor liberali l-a luat prin surprindere, pe

la zece fără ceva, şi n-a vrut să-i primească pe toţi odată, ci doi cîte doi, dar ei au hotărît că în acest caz nu va intra nici unul. Preşedintele a cedat însă liberalii au considerat că oricum era un motiv de descurajare.

L-au găsit aşezat în capul unei mese lungi de şedinţe, îmbrăcat într-un costum impecabil şi fără cel mai mic semn de nervozitate. Doar felul în care fuma, neîncetat şi cu nesaţ, şi uneori stingînd o ţigară la jumătate pentru a aprinde alta, trăda o anume încordare. Unul dintre cei care au fost atunci de faţă mi-a povestit, după mulţi ani, cît de tare îl impresionase cum se reflectau flăcările incendiilor ln părul platinat al preşedintelui impasibil. Prin marile viralii din biroul prezidenţial se zărea jarul dărîmăturilor ub cerul iluminat pînă la capătul pămîntului.

Tot ce se ştie despre audienţa aceea se datorează puţinului
pe care l-au povestit chiar protagoniştii, rarelor infi-
eutăţi ale unora şi fanteziilor numeroase ale altora, precum

365şi reconstituirii acelor zile nefaste făcute pas cu pas de pi tul şi istoricul Arturo Alape, şi pe care s-au întemeiat| bună parte aceste memorii.

Delegaţia liberală era alcătuită din don Luis Ca Plinio Mendoza Neira, directorul ziarului de seară al libe Iilor, *El Espectador,* care iniţiase întrunirea, şi din alţi ti tineri din conducere, dintre cei mai activi: Carlos Restrepo, Dario Echandia şi Alfonso Araujo. In cur discuţiei, au tot intrat şi ieşit alţi liberali de marcă.

Potrivit evocărilor lucide pe care le-am ascultat mu ani mai tîrziu din gura lui Plinio Mendoza Neira, în exil său plin de nerăbdare la Caracas, nici unul dintre ei avea încă un plan pregătit. El era singurul martor al nării lui Găitan şi a povestit totul amănunţit, cu taler său de orator înnăscut şi de ziarist încercat. Preşedinte ascultat cu atenţie solemnă şi la sfirşit i-a poftit pe libe să-şi exprime ideile pentru soluţionarea judicioasă şi în spirit patriotic a acelei situaţii de urgenţă excepţionale. •

Mendoza, renumit printre prieteni şi duşmani francheţea sa brutală, a răspuns că cel mai indicat ar fi| guvernul să desemneze Forţele Armate spre a-şi asii puterea, dat fiind că în momentul acela poporul aveai credere în ele. Fusese ministru de Război în recentul vern liberal al lui Alfonso Lopez Pumarejo, îi cunc bine pe militari dinăuntrul instituţiei şi credea că mima ar putea aduce ţara pe făgaşul normalităţii. Insă prese tele n-a fost de acord cu realismul acestei soluţii şi nk beralii înşişi n-au mai susţinut-o.

Următorul care a vorbit a fost don Luis Cano, cunoscut pentru prudenţa sa de excepţie. Nutrea **ai** mente aproape paterne faţă de preşedinte şi s-a mărginiţi ofere sprijinul pentru orice decizie grabnică şi dr«

luată de Ospina cu ajutorul majorităţii. Acesta i-a dat asigurări că va găsi măsurile indispensabile pentru întoarcerea la normalitate, dar întotdeauna în acord cu Constituţia. Şi, arătînd pe fereastră Infernul care devora oraşul, le aminti cu o ironie prost mascată că nu guvernul îl provocase.

Ospina era renumit prin cumpătarea şi educaţia sa aleasă, în contrast cu ostentaţia lui Laureano Gomez şi cu îngîmtarea altor tovarăşi de partid, experţi în alegeri frauduloase, dar în seara aceea istorică a demonstrat că nu era dispus să fie mai puţin recalcitrant decît ei. Aşa încît discuţia s-a prelungit pînă la miezul nopţii, fără să se ajungă la nici o înţelegere, şi cu întreruperi din partea donei Bertha de Ospina care aducea ştiri din ce în ce mai înspăimîntătoare.

Numărul morţilor de pe străzi nu mai putea fi stabilit, ca şi cel al franctirorilor în poziţii de neatins şi al oamenilor înnebuniţi de durere, de furie şi de alcoolul din sticlele cu mărci celebre furate de la magazinul de lux. Căci centrul oraşului era devastat şi încă în flăcări, iar magazinele de lux, Palatul de Justiţie, sediul Guvernului şi multe alte edificii importante erau avariate sau incendiate. Realitatea bloca treptat căile de a se ajunge la un acord pacific intre mai mulţi oameni împotriva unuia singur, în insula pustie care era biroul prezidenţial.

Dario Echandia, care avea poate cea mai mare autoritate, a vorbit cel mai puţin. A făcut doar două sau trei comentarii ironice în legătură cu preşedintele şi s-a refugiat din nou în gîndurile sale. Părea a fi candidatul cel mai potrivit pentru a-l înlocui pe Ospina Perez la preşedinţie, dar ln seara aceea n-a făcut nimic care să merite şi nici să evite acest lucru. Preşedintele, care trecea drept un conservator m°aerat, dădea impresia că este astfel din ce în ce mai Puţm. Era nepotul a doi preşedinţi, tată de familie, inginer

367ieşit la pensie şi milionar de cînd se ştie, şi mai avea şi; afaceri de care se ocupa fără să producă însă nici mai vîlvâ, încît se spunea, neîntemeiat de altfel, că în real iţa soţia lui certăreaţă era cea care conducea şi la ei acasă, şi la palat. Şi chiar şi aşa, conchise cu un sarcasm virulent, *n4* avea nici un inconvenient să accepte propunerea, însă i simţea foarte bine conducînd guvernul din fotoliul ur stătea prin voinţa poporului.

Vorbea cu siguranţa pe care i-o dădea o informaţie care lipsea de bună seamă liberalilor: cunoaşterea precisă şi amănunţită a ordinii publice din ţară. Era informat în manenţă, căci ieşise de mai multe ori din birou pentr primi un raport temeinic. Garnizoana din Bogota nu ajt; gea la o mie de oameni şi din toate departamentele sos ştiri mai mult sau mai puţin grave, dar pretutindeni for armate erau fidele şi ţineau situaţia sub control. In def tamentul vecin, Boyacâ, renumit prin liberalismul tradiţional şi duritatea conservatorilor, guvernatorul Măria Villarreal - conservator inflexibil - nu numai | reprimase din faşă tulburările locale, ci trimisese în pli trupe bine înarmate pentru a supune capitala. Aşa încît î ce-i trebuia preşedintelui era să le abată atenţia Iii Iilor, cu calmul lui chibzuit de om care vorbeşte puţil fumează în voie. In nici un moment nu s-a uitat la dar a calculat pesemne exact ora la care oraşul avea să fie întărit masiv cu trupe noi, călite cu prisosinţă în versiunea oficială.

După un lung schimb de formule de tatonare, CaLleras Restrepo a prezentat decizia luată de conduc liberală la Clinica Centrală, pe care o păstraseră ca soţ extremă: să-i propună preşedintelui să-l desemneze pe I Echandia pentru preluarea puterii, în folosul reconcu

politice şi al păcii sociale. Neîndoios, formula avea să fie sprijinită fără rezerve de Eduardo Santos şi Alfonso Lopez Purnarejo, foşti preşedinţi şi oameni cu excelent credit politic, dar care nu se aflau în ziua aceea în ţară.

Răspunsul preşedintelui, rostit cu acelaşi calm cu care fuma, n-a fost însă cel aşteptat. N-a pierdut ocazia să-şi arate adevăratul caracter, cunoscut de puţini pînă atunci. A spus că pentru el şi familia lui cel mai comod ar fi să plece de la putere şi să trăiască în străinătate cu averea personală şi fără preocupări politice, dar că îl îngrijora ce ar fi putui însemna pentru ţară ca un preşedinte ales să fugă, nesocotindu-şi mandatul pentru care fusese învestit. Războiul civil avea să fie inevitabil. Şi cînd Lleras Restrepo a mai insistat o dată, vorbindu-i de retragere, şi-a permis să-i amintească de faptul că obligaţia lui era să apere Constituţia şi legile, fiindcă se angajase nu numai faţă de patrie, ci şi faţă de conştiinţa lui şi faţă de Dumnezeu. Se spune că atunci a rostit cuvintele istorice pe care în realitate nu le-a spus, pare-se, niciodată, dar i-au fost atribuite pe veci: „Pentru democraţia columbiană e mai bun un preşedinte mort decît unul care fuge".

Nici unul dintre martori nu şi-a amintit să le fi auzit din gura lui şi nici din a altcuiva. Cu timpul, au fost puse pe seama unor personaje diferite şi chiar le-au fost contestate meritele politice şi valoarea istorică, dar niciodată frumuseţea literară. De atunci ele au devenit deviza guvernării lui Ospina Perez şi unul dintre temeiurile gloriei lui. ^-a ajuns să se spună că au fost inventate de diverşi ziarişti conservatori şi mai cu seamă de foarte cunoscutul scriitor, Politician şi actual ministru al minelor şi petrolului, Joaquin strada Monsalve, care s-a aflat într-adevăr în palatul prezi-[en]ţial, dar nu şi în sala de întruniri. Astfel încît au rămas în

istorie ca spuse de cine trebuia să le fi spus, într-un nimicit care n-avea să mai fie în veci acelaşi.

La urma urmelor, meritul real al preşedintelui nu; şese acela de a inventa fraze celebre, ci acela de a se fi treţinut cu liberalii, cu tot felul de amăgiri adormita pînă după ce a trecut de miezul nopţii, cînd au sosit] tăririle pentru a reprima rebeliunea plebei şi a impi pacea conservatoare. Doar atunci, la ora opt diminea, pe 10 aprilie, l-a trezit pe Dario Echandia cu telefo| acela de coşmar ce a sunat de unsprezece ori şi l-a ni, ministru de Interne în noul guvern bipartid. Laureţ Gomez, nemulţumit de soluţie şi îngrijorat de siguranţă personală, a plecat la New York cu familia, pînă ce av să se creeze condiţiile pentru eterna sa dorinţă arzătoa a fi preşedinte.

Visele unei profunde schimbări sociale pentru care; rise Găitan s-au destrămat printre dărîmăturile fumeg, ale oraşului. Morţii de pe străzile din Bogota, ca şi cei care vor urma reprimării oficiale din anii următori,

au fost, cît se pare, peste un milion; la asta s-au adăugat mize şi exilul pe care atîţia alţii au fost nevoiţi să le îndure4 aceasta cu mult înainte ca şefii liberali din guvern înceapă să-şi dea seama că îşi asumaseră riscul de a trece| istorie în postură de complici.

Printre nenumăraţii martori notabili ai acelei zile din Bogota existau doi care nu se cunoşteau între ei şi care ani de zile aveau să-mi fie prieteni extrem de buni. Unul e Luis Cardoza y Aragon, poet şi autor de eseuri politk literare din Guatemala, care asista la Conferinţa Pana cană ca ministru de Externe al ţării lui, fiind şeful d^ Celălalt era Fidel Castro. De altfel, amîndoi au fost ac la un moment dat că au fost implicaţi în revoltă.

Despre Cardoza y Aragon s-a spus că fusese unul dintre instigatori, sub acoperirea de trimis special al guvernului progresist al lui Jacobo Arbenz. Trebuie avut însă în vedere că Luis Cardoza y Aragon era delegat al unui guvern important şi un mare poet de limbă spaniolă care nu s-ar fi pretat niciodată la o astfel de aventură demenţială. Evocarea cea mai dureroasă din frumosul lui volum de memorii a fost acuzaţia lui Enrique Santos Montejo, Calibân, care în populara sa coloană „Dansul Orelor" de la *El Tiempo* i-a atribuit misiunea oficială de a-l asasina pe generalul George Marshall. Numeroşi delegaţi la conferinţă au intervenit pentru ca ziarul să dea o dezminţire la acuzaţia aceea smintită, dar fără succes. Organul oficial al conservatorilor la putere, *El Siglo,* a proclamat în cele patru vînturi că instigatorul revoltei fusese Cardoza y Aragon.

L-am cunoscut după mulţi ani la Ciudad de Mexico, cu soţia lui Lya Kostakowsky, în casa lor din Coyoacân, sacralizată de amintiri şi înfrumuseţată de operele originale ale unor mari pictori ai vremii. Noi, prietenii, ne duceam acolo duminica seara, pentru întruniri cordiale fără pretenţii. El se considera un supravieţuitor, mai întîi după ce automobilul i-a fost mitraliat de franctirori, la nici citeva ceasuri după asasinarea lui Găitan, iar apoi, după citeva zile, cînd revolta era deja înăbuşită, după ce un beţiv care i-a aţinut calea a tras drept în el cu un revolver care s-a blocat însă de două ori. Ziua de 9 aprilie era un subiect obsedant în discuţiile noastre, în care furia se împletea cu nostalgia anilor pierduţi.

yi Fidel Castro a fost victima a tot soiul de acuzaţii
^ surde, din cauza unor acţiuni legate de calitatea sa de
_er studenţesc. In noaptea aceea neagră, după ziua cum-
P uă petrecută în mijlocul mulţimii dezlănţuite, s-a dus la

Divizia a Cincea a Poliţiei Naţionale încercînd să inter pentru a se pune capăt măcelului de pe străzi. Trebuie să-l cunoşti bine ca să-ţi imaginezi disperarea lui în acea fortăreaţă răsculată unde impunerea unui consens era cu neputinţă.

S-a întîlnit cu şefii garnizoanei şi cu alţi ofiţeri ins genţi şi s-a străduit să-i convingă, fără succes, că toă forţele care rămîn în cazarmă sînt pierdute. Le-a promis să-şi scoată oamenii să lupte în stradă pentru restabilii ordinii şi instaurarea unui regim mai drept. A adus argumente tot felul de precedente faimoase, însă nu a fa ascultat, iar în vremea

aceasta trupele şi tancurile oficui mitraliau fortăreaţa. In cele din urmă, s-a hotărît să părtăşească soarta tuturor.

In zorii zilei a sosit la Divizia a Cincea Plinio Menc Neira, cu instrucţiuni de la conducerea Partidului Liber pentru a obţine predarea paşnică nu doar a ofiţerilor agenţilor răsculaţi, ci şi a numeroşilor liberali în der care aşteptau ordine ca să poată acţiona. In nesfirşitele i cît a durat negocierea unui acord, lui Mendoza Neira ii întipărit în memorie imaginea acelui student cubanl robust şi polemic, care a intervenit de mai multe ori în controversele dintre conducătorii liberali şi ofiţerii ir genţi, cu o luciditate ce i-a depăşit pe toţi. Numai dv cîţiva ani a aflat cine era, fiindcă l-a văzut întîmplătoE Caracas, într-o fotografie din acea noapte îngrozite»» Fidel Castro fiind pe atunci în Sierra Maestra.

L-am cunoscut unsprezece ani mai tîrziu, cînd am < tat ca reporter la intrarea sa triumfală în Havana, şi cu 1 pul arn legat o prietenie strînsă care a rezistat de-a K anilor învingînd nenumăratele dificultăţi. In lungile 4 discuţii cu el despre toate subiectele de pe lume, ziul

9 aprilie a revenit mereu, Fidel Castro evocînd-o la nesfirşit ca una dintre dramele hotărîtoare în formarea lui. îndeosebi noaptea de la Divizia a Cincea, cînd şi-a dat seama că majoritatea insurgenţilor care intrau şi ieşeau se dedau la jafuri, în loc să contribuie prin acţiunile lor la urgentarea unei soluţii politice.

în vreme ce aceşti doi prieteni erau martori ai evenimentelor care au marcat o ruptură în istoria Columbiei, fratele meu şi cu mine supravieţuiam în umbră împreună cu cei cu care ne refugiaserăm în casa unchiului Juanito. N-am fost nici o clipă conştient că devenisem un ucenic în ale scrisului care într-o bună zi avea să încerce să reclădească din memorie mărturia zilelor înspăimîntătoare pe care le trăiam. Singura mea preocupare pe atunci era mult mai banală: să încunoştinţez familia că eram în viaţă - cel puţin pînă în clipa aceea - şi să aflu totodată veşti despre părinţi şi fraţi, mai cu seamă despre Margot şi Aida, cele două surori mai mari, care erau interne la colegii din oraşe diferite.

Faptul că ne-am refugiat la unchiul Juan a fost un miracol. Primele zile au trecut greu din cauza împuşcăturilor neîncetate şi a lipsei oricărei ştiri demne de încredere. Insă, încetul cu încetul, am explorat magazinele vecine reuşind să cumpărăm cîte ceva de mîncare. Străzile erau invadate de trupele de asalt, cu ordinul nestrămutat de a deschide tocul. Incorigibilul Jose Palencia s-a deghizat în militar pentru a circula fără restricţii, cu o cască de explorator şi [cu] nişte cizme înalte, găsite într-un coş de gunoi, şi a scă-Pat ca prin minune de prima patrulă care l-a descoperit.

i osturile de radio comerciale, care amuţiseră înainte de [mie]zul nopţii, au rămas sub controlul armatei. Oficiile tele-şi telefoanele, rudimentare şi puţine, erau rezervate

373forţelor *de* ordine şi nu mai existau alte mijloace de coi nicare. In faţa oficiilor care nu mai făceau faţă, erau *mt. cozi* pentru telegrame, dar posturile de radio au creat , serviciu special de trimitere a mesajelor pe

calea undei pentru cine ar fi avut norocul să le asculte. Calea aceasta! s-a părut cea mai uşoară şi de încredere, şi ne-am hotă s-o folosim fără prea mari speranţe.

Fratele meu şi cu mine am ieşit în stradă, după trei. de stat în casă. Priveliştea a fost terifiantă. Oraşul era nur dărimături, întunecat de ploaia neîntreruptă care mai tolise incendiile, dar întîrziase operaţiile de refacere. Mt_ străzi erau blocate din pricina cuiburilor de franctirori i pe acoperişurile clădirilor din centru şi trebuia să ocol fără rost, la ordinele patrulelor înarmate ca pentru un.. război mondial. Duhoarea morţii era de nesuportat. Camioanele armatei nu izbutiseră să strîngă grămezile de trupuri de pe trotuare, iar soldaţii erau nevoiţi să ţină piept gruf rilor disperate care năvăleau ca să-şi identifice morţii.

Printre ruinele a ceea ce fusese complexul comercii aerul pestilenţial devenise irespirabil, încît multe fami| erau silite să renunţe la căutarea cadavrelor. Dintr-una' (piramidele uriaşe de trupuri se evidenţia unul desculţi fără pantaloni, dar purtînd o haină cu eticheta neatir După trei zile, cenuşa mai împrăştia încă duhoarea truf rilor neidentificate, în stare de descompunere printre < mături sau îngrămădite pe trotuare.

Cînd ne aşteptam mai puţin, am fost opriţi brusc:! zgomotul de neconfundat al încărcătorului unei puşti|| spatele nostru, şi de un ordin ferm: - Mîinile sus!

Le-am ridicat fără să stau pe gînduri, încremenit groază, pînă cînd m-au făcut să-mi vin în fire hohoteli

rîs ale prietenului nostru Angel Casij, care răspunsese apelului forţelor armate ca rezervist de primă categorie. Graţie lui, cei care ne refugiaserăm acasă la unchiul Juanito am reuşit să trimitem un mesaj după o zi de aşteptare în faţa Radiodifuziunii Naţionale. Tata l-a ascultat la Sucre, printre nenumăratele mesaje care s-au citit zi şi noapte vreme de două săptămîni. Fratele meu şi cu mine, victime fără scăpare ale maniei familiei de a răstălmăci totul, am rămas cu spaima în suflet că mama ar putea interpreta vestea ca o intervenţie din milă a prietenilor, spre a-i pregăti pentru ce putea fi mai rău. N-am fost prea departe de adevăr: mama visase din prima noapte că amîndoi băieţii ei mai mari se înecaseră într-o mare de sînge. A fost pesemne un coşmar atît de convingător, că atunci cînd a aflat pe alte căi adevărul a hotărît ca nici unul din noi să nu se mai întoarcă vreodată la Bogota, chiar de-ar fi să rămînem acasă muritori de foame. Hotărîrea trebuie să fi fost nestrămutată, căci părinţii ne-au poruncit în prima lor telegramă să venim cît mai curînd cu putinţă la Sucre, să vedem acolo ce vom face.

A

In aşteptarea plină de încordare, cîţiva colegi mi-au vorbit cu entuziasm de posibilitatea de a ne urma studiile la Cartagena de Indias, crezînd că Bogota avea să renască din dărîmături, dar că bogotanii nu-şi vor reveni în veci după teroarea şi ororile masacrului. Cartagena avea o universitate centenară, cu un prestigiu la fel de mare ca şi cel al patrimoniului său istoric, şi o Facultate de Drept de miensiuni omeneşti, unde aveau să accepte drept bune calificativele mele proaste de la Universitatea Naţională.

N-am vrut să înlătur ideea fără să meditez pe îndelete şi mci să ^c vreo aluzie părinţilor pînă n-aveam s-o încerc pe " a mea. I-am anunţat doar că voi veni la Sucre cu

avionul făcînd escală la Cartagena, fiindcă pe fluviul M| dalena călătoria putea fi de-a dreptul sinucigaşă cu războ acela mistuitor. Luis Enrique, la rîndul lui, le-a dat de ve că se va duce la Barranquilla în căutare de lucru, îndată i va pune la punct afacerile cu patronii săi din Bogota.

In orice caz, eu ştiam că nu voi ajunge avocat nicăie
Voiam doar să cîştig puţin mai mult timp pentru a le ab
atenţia părinţilor, iar Cartagena putea fi o escală tehnică j
trivită ca să stau şi să reflectez. Nu mi-a trecut însă nicio
prin cap că socoteala aceea chibzuită mă va face să hota
cu mîna pe inimă că acolo voiam să-mi continuu viaţa. >
Fratele meu şi-a propus marea performanţă *peni*
zilele acelea de a face rost de cinci locuri în aceeaşi cuj
care zbura spre coastă. După cozi interminabile şi prin
dioase şi după o alergătură de o zi întreagă dintr-o pa,
într-alta în aeroportul pentru urgenţe, a găsit cele cil
locuri în trei avioane separate, cu plecarea la ore incerta
în toiul schimburilor de focuri şi al exploziilor invizibjj
Lui şi mie ne-au fost în sfirşit confirmate două locurij
acelaşi avion pentru Barranquilla, dar în ultimul momi
am plecat folosind curse diferite. Burniţa şi ceaţa care p|
sistau la Bogota de vinerea trecută aveau un miros greul
praf de puşcă şi de cadavre în descompunere. De acasă pM
la aeroport am fost interogaţi la două baraje militare sud
sive de nişte soldaţi buimăciţi de groază. La cel de al daj|
s-au trîntit la pămînt şi ne-au poruncit să facem şi noi \|*î*
din pricina unei explozii urmate de focuri de arma;
greu şi care s-a dovedit a f i o scăpare de gaze de la un ^
plex industrial. I-am înţeles pe soldaţi şi noi, şi alţi pasa
mai ales cînd unul dintre ei ne-a povestit drama pe c|
trăiau: stăteau acolo de gardă de trei zile încheiate, f
fie înlocuiţi, dar şi fără muniţii, căci în oraş se termir
toate. Abia dacă ne-am încumetat să mai deschidem gura de cînd ne-au oprit şi spaima soldaţilor ne-a dat lovitura de eraţie. După formalităţile privitoare la biletele de avion şi documentele de identitate, a fost o consolare pentru noi să aflăm că trebuia să aşteptăm acolo pînă cînd vom fi conduşi să ne îmbarcăm. N-am fumat decît două ţigări din cele trei pe care mi le dăduse de pomană cineva, păstrînd una pentru groaza călătoriei cu avionul.

Intrucît nu existau megafoane, anunţurile referitoare la plecări şi la felurite schimbări erau comunicate la fiecare baraj prin curieri militari cu

motociclete. La opt dimineaţa a fost chemat un grup de pasageri ca să se îmbarce imediat pentru Barranquilla într-un avion, altul decît al meu. Am aflat mai tîrziu că ceilalţi trei din grupul nostru, împreună cu fratele meu, care aşteptau la alt baraj, au plecat cu avionul acela. Aşteptarea solitară a fost un leac drastic pentru frica mea înnăscută de avion, fiindcă în momentul îmbarcării cerul era înnorat şi se auzeau tunete puternice. Pe deasupra, scara avionului fusese luată deja pentru altul şi a fost nevoie ca doi soldaţi să mă ajute să urc pe o scară de şantier. Din acelaşi aeroport şi la aceeaşi oră, Fidel Castro luase alt avion care plecase la Havana încărcat cu tauri de coridă, aşa cum mi-a povestit chiar el, după mulţi ani.

Din fericire sau din nefericire, al meu era un DC-3 mirosind a vopsea proaspătă şi a unsoare, fără lumină individuală şi nici ventilaţie reglabilă. Era amenajat pentru ransportul de trupe şi în loc de scaune separate în rînduri s cite trei, ca la cursele obişnuite, avea două bănci de scinduri puse de-a lungul laturilor avionului şi fixate 2 ravăn în duşumea. Tot bagajul meu era o valiză de pînză u două sau trei schimburi de rufe murdare, cărţi de poezie

şi articole tăiate de prin suplimente literare pe care Enrique a reuşit să le salveze. Pasagerii şedeau unii în fa| altora, de la cabina de pilotaj pînă la coada avionul^ De fiecare parte a băncilor erau două fringhii din fibre < agavă pentru legat ambarcaţiuni, în chip de lungi cenţii de siguranţă colective. Cel mai greu mi-a fost cînd mi-a aprins singura ţigară, păstrată ca să pot îndura zborul, pilotul îmbrăcat în salopetă ne-a anunţat din cabină fumatul era interzis deoarece rezervoarele avionului aflau chiar la picioarele noastre, sub duşumea. Au fost i ore de zbor nesfirşite.

Cînd ani ajuns la Barranquilla tocmai începuse i plouă, cum se întîmplă doar în luna aprilie, cu ca smulse din temelii de furtună şi tîrîte de puhoaie pe str şi cu bolnavi solitari care se înecau în pat. A trebuiţi aştept să se oprească, în aeroportul răvăşit de diluviul cu mare greutate am izbutit să aflu că avionul cu fratf meu şi cu cei doi prieteni sosise la timp, dar toţi trei se grăbiseră să plece înainte de primele tunete vestind dintîi aversă.

Mi-au fost necesare încă trei ore pentru a ajunge! agenţia de voiaj şi am pierdut ultimul autobuz care a] cat la Cartagena înainte de ora fixată, ca să nu-l prin furtuna. Nu mi-am făcut griji, crezînd că fratele met putuse lua, dar m-a speriat gîndul de a dormi o noapte Barranquilla fără bani. In sfirşit, graţie lui Jose Paiet am reuşit să-mi găsesc un refugiu de urgenţă în casa moaşelor surori lise şi Lila Albarracîn, iar după trei am plecat la Cartagena cu autobuzul rablagit al Oficii Poştal. Luis Enrique avea să rămînă la Barranquilla căutarea unei slujbe. Nu mai avem decît opt pesos, Jose Palencia mi-a promis să-mi mai aducă nişte ba

utobuzul de seară. Nu era nici un loc liber, nici măcar în oicioare, dar şoferul a acceptat să ducă pe acoperiş trei pasageri, aşezaţi pe bagajele lor, pentru un sfert din preţul obişnuit, într-o situaţie atît de ciudată, în

bătaia soarelui, cred că am realizat că în acea zi de 9 aprilie 1948 începuse în Columbia secolul al XX-lea.

La sfirşitul unei zile de călătorie cu hurduicăieli mi tale pe un drum de care, autobuzul Oficiului Poştal dat ultima suflare acolo unde merita: împotmolit întH teren cu mangrove urît mirositor din pricina peştilor i câţi, la o jumătate de leghe de Cartagena de Indias. „C| călătoreşte cu autobuzul nu ştie unde-i bate ceasul", voi bunicului. Pasagerii abrutizaţi de şase ore de soare nec ţător şi de duhoarea mlaştinii n-au mai aşteptat să se seara ca să coboare, ci s-au repezit să arunce coşurile| găini, sacii de banane şi tot felul de lucruri de vînz luate ca să nu moară de foame, pe care se aşezaseră pe ; perişul autobuzului. Şoferul sări de la volan şi anunţăf un strigăt ascuţit:

- La Heroica!

Este numele emblematic cu care este cunoscută Ca gena de Indias datorită trecutului său glorios şi trebuia să se afle acolo. Dar n-o vedeam, pentru că de-abia put| respira în costumul de stofă neagră pe care-l purtam < 9 aprilie. Celelalte două din garderoba mea avuse aceeaşi soartă ca maşina de scris, ajungînd la Munte Pietate, însă versiunea onorabilă pentru părinţi a fo maşina şi alte lucruri de inutilitate personală dispă

}mpreună cu hainele în harababura stîrnită de incendiu. Şoferul insolent, care în cursul călătoriei îşi bătuse joc de înfăţişarea mea de bandit, se prăpădea de rîs văzîndu-mă cum mă foiesc în toate părţile fără să văd oraşul.

- E-n dosul tău! mi-a strigat în auzul tuturor. Şi ai grijă, că aici proştii primesc cîte o medalie.

Cartagena de Indias se afla într-adevăr în spatele meu de patru sute de ani, dar nu mi-a fost uşor să mi-o închipui la doar o jumătate de leghe de terenurile cu mangrove, ascunsă de zidul legendar ce a ocrotit-o de sălbatici şi de piraţi în anii săi de glorie şi care dispăruse pînă la urmă sub un hăţiş de crengi încurcate şi lungi ghirlande de campaniile galbene. Aşa încît m-am alăturat tumultului călătorilor, tîrîndu-mi valiza peste un cîmp cu buruieni plin de raci vii ale căror carapace trosneau ca nişte petarde sub tălpile încălţărilor. Mi-a fost imposibil să nu-mi amintesc atunci de bocceaua aruncată de camarazi în fluviul Mag-dalena, la prima mea călătorie, sau de cufărul funebru pe care l-am tîrît după mine prin jumătate de ţară, cu lacrimi de furie în ochi, în cei dintîi ani de liceu, şi pe care l-am aruncat în cele din urmă într-o prăpastie din Anzi în cinstea diplomei de bacalaureat. Am avut întotdeauna impresia că m acele poveri nemeritate era ceva dintr-un destin al altcuiva şi nu mi-au fost de-ajuns anii mei de acum, mulţi ia număr, pentru a o dezminţi.

Abia începeam să zărim silueta unor cupole de biserici ?' mănăstiri în ceaţa asfinţitului, cînd ne-a ieşit în întîm-Pmare o furtună de lilieci care au prins să zboare peste capetele noastre şi numai datorită înţelepciunii lor nu ne-au nntlt la pămînt. Aripile lor bubuiau ca o grămadă de uriete şi-n urma lor răspîndeau o duhoare de moarte. Sur-

Prins de panică, am dat drumul valizei şi m-am tupilat la
pămînt cu braţele peste cap, pînă cînd o femeie în vîrstă lingă mine mi-a strigat:

- Spune *La Magnifica!*

Adică rugăciunea secretă spre a scăpa de atacurile voiului, renegată de biserică, dar consacrată de marile; rite atee cfnd nu le mai ajungeau înjurăturile. Femeia ; dat seama că nu ştiam să mă rog şi mi-a apucat valiza | celălalt mîner ca să mă ajute s-o duc.

- Roagă-te cu mine odată, mi-a spus. Dar neapă cu credinţă.

Aşa încît mi-a recitat *La Magnifica,* vers după vers,| le-am repetat cu voce tare, cu o evlavie pe care n-am simţit-o niciodată. Norul de lilieci, chiar dacă azi mi-e | s-o cred, pieri de pe cer înainte de a ne termina rugăciuc A rămas atunci doar vuietul nesfirşit al mării spărgîndu valurile de stînci.

Ajunseserăm la marea Poartă a Ceasului. Timp de o sută de ani a existat acolo un pod mobil ce lega or vechi de mahalaua Getsemani şi de periferia aglomerată a sărmanilor de pe pămînturile cu mangrove, însă îl ridică în fiecare noapte de la nouă pînă în zori. Locuitorii rămîneau izolaţi nu doar de restul lumii, ci şi de istorie, se povestea că podul fusese construit de colonizatorii spanioli terorizaţi la gîndul că gloata aceea de amărîţi din subuî s-ar strecura în miez de noapte pînă la ei ca să le taie gatele în timp ce dormeau. Totuşi, oraşul mai păstra semne ceva din graţia-i divină, căci mi-a fost de-ajuns *sSA* un pas dincolo de zid ca să-l văd în toată măreţia lui| lumina vînătă de la şase seara, şi nu mi-am putut îr sentimentul că mă născusem din nou.

Aveam şi de ce. La începutul săptămînii plecaser capitala scăldată într-o baltă de sînge şi noroi, încă

munţi de cadavre neidentificate, părăsite printre dărîmă-turile fumegînde. Pe neaşteptate, lumea devenise alta la Cartagena. Nu se vedea nici o urmă a războiului care pustia ţara şi mi-era greu să cred că aveam parte de singurătatea aceea fără durere, de marea aceea neostoită, de copleşitoarea senzaţie de a fi ajuns în sfirşit acolo, în mai puţin de-o săptămînă, în cursul aceleiaşi vieţi.

Am auzit de atîtea ori vorbindu-se de ea de cînd m-am născut, încît am recunoscut imediat mica piaţă unde staţionau trăsurile şi căruţele încărcate cu mărfuri, trase de măgari, iar în spate galeria cu arcade unde tîrgul devenea tot mai aglomerat şi mai zgomotos.

Deşi autorităţile n-o recunoşteau, acolo se afla inima vie a oraşului încă de la întemeierea lui. In perioada colonială s-a numit Porticul Neguţătorilor. Acolo se urzeu iţele invizibile ale comerţului cu sclavi şi mocnea revolta împotriva dominaţiei spaniole. Mai tîrziu, s-a numit

Porticul Condeierilor, datorită caligrafilor taciturni, cu vestă de postav şi mîneci false, care scriau misive de dragoste şi tot felul de documente pentru sărmanii fără ştiinţă de carte. Mulţi dintre ei au fost anticari care vindeau cărţile pe sub masă, mai ales operele puse la index de Inchiziţie, şi se crede că erau oracole ale conspiraţiei creole împotriva spaniolilor. La începutul secolului al XX-lea, tatăl meu obişnuia să-şi manifeste avîntul de poet prin măiestria de a compune scrisori de dragoste pe sub porticuri. N-a pros-Perat, fireşte, nici ca poet, nici ca autor de scrisori, fiindcă UIUl c'ienţi isteţi - sau cu adevărat nevoiaşi - îl rugau să-şi acă Pornană nu numai compunîndu-le scrisoarea, ci şi cu C1nci reali pentru timbru.

L)e ciţiva ani locul acela se numea Porticul Dulciurilor

acolo, printre prelatele putrezite, cerşetorii veneau să

trăi pentru a-ţi povesti viaţa

383mânînce resturile din tîrg şi se auzeau strigătele preves toare ale indienilor care luau o groază de bani pentru a i le dezvălui clienţilor ziua şi ora cînd aveau să moa Goeletele din Marea Caraibilor zăboveau în port ca| cumpere dulciurile cu nume născocite chiar de cumetr care le făceau şi le vindeau, strigîndu-şi marfa în verşi[1] „Plăcintuţe pentru maimuţe si melcişori pentru fecic dulci turtite pentru fetiţe, iar sarailia pentru Măria". Sil haz, şi la necaz galeria cu arcade continua să fie un cent vital al oraşului, unde se vînturau secrete de stat pe la tele cîrmuirii şi unicul loc de pe lume unde vînzătoar de carne friptă ştiau cine va fi viitorul guvernator înaii ca la Bogota să-i treacă prin cap preşedintelui Republil să-l numească.

Fascinat pe moment de zarva aceea, mi-am croit dr cu chiu, cu vai, tîrîndu-rni valiza prin gloata de la şa după-amiaza. Un bătrîn zdrenţăros, numai piele şi os,: privea fără să clipească de pe strada lustragiilor cu nil ochi îngheţaţi de uliu. M-a oprit brusc. Observînd văzusem, s-a oferit să-mi ducă valiza. I-am mulţumit zîndu-l, pînă cînd a precizat în limba lui maternă:

- Face treizeci de gologani.

Cu neputinţă. Treizeci de centime ca să-mi ducă ' însemna o gaură cumplită în punga mea cu numai paf pesos pe care-i mai aveam pînă primeam întărituri părinţi, săptămîna următoare.

- Atîta face valiza cu tot ce-i înăuntru, i-am spus. Pe deasupra, pensiunea unde trebuia să fi sosit laj

aceea mica noastră bandă de la Bogota nu era prea def Bătrînul se mulţumi cu trei centime, îşi atîrnă de gît cile pe care şi le-a scos şi-şi puse valiza pe umăr, cu o l de necrezut pentru slăbiciunea lui, luînd-o la goană <

atlet desculţ pe o pantă cu case coloniale ale căror ziduri erau coşcovite de secole de abandonare. La cei douăzeci şi unu de ani ai mei inima îmi bătea să-mi spargă pieptul, în vreme ce mă străduiam să nu-l pierd din vedere pe moşul olimpic care nu părea să mai aibă mult de trăit. După cinci străzi intră pe poarta cea mare a hotelului şi urcă scările două cîte două. Cu răsuflarea intactă puse jos valiza şi-mi întinse palma:

- Treizeci de gologani.

I-am amintit că-i plătisem înainte, dar el a stăruit spu-nîndu-mi că cele trei centime de la portic nu includeau şi scara. Patroana hotelului,

care ne ieşi în întîmpinare, i-a dat dreptate: scara se plătea separat. Şi mi-a făcut un pronostic valabil pentru toată viaţa:

- Vei vedea că la Cartagena totul e diferit.

Pe deasupra a trebuit să fac faţă şi veştii proaste că încă nu sosise nici unul dintre tovarăşii mei de la pensiunea din Bogota, deşi făcuseră rezervări confirmate pentru patru, deci şi pentru mine. Stabiliserăm împreună să ne întîlnim la hotel în ziua aceea, înainte de şase după-amiaza. Faptul că schimbasem cursa regulată cu autobuzul ghinionist al Oficiului Poştal m-a întîrziat trei ore, dar ajunsesem mai punctual ca toţi, fără să pot face însă nimic cu cei patru pesos minus treizeci şi trei de centime. Căci patroana era ca o mamă fermecătoare, dar sclavă a propriilor reguli, cum avea s-o dovedească în cele două luni încheiate cît am locuit în hotelul ei. Aşa că n-a vrut să mă primească dacă nu plăteam prima lună în avans: optsprezece pesos pentru trei mese Şi un pat într-o cameră de şase.

Nu aşteptam banii de la părinţi mai înainte de o săp-
/nmă, aşa încît valiza mea n-avea să treacă de palier
P'na nu-mi soseau prietenii care mă puteau scoate din

încurcătură. M-am aşezat să aştept într-un fotoliu ca episcop, cu flori mari pictate, care mi-a picat ca din cer o zi întreagă în plin soare pe autobuzul acela nenorc Adevărul e că nimeni nu putea fi sigur de nimic în zi| acelea. A stabili să ne întîlnim acolo, la o dată şi la o exactă însemna să nu ai simţul realităţii, căci nu ne îmcumetam să recunoaştem nici măcar în sinea noastră că jumătate de ţară se afla într-un război sîngeros, în provinciei ascuns de ani de zile, la oraşe pe faţă şi încrîncenat| aproape o săptămînă.

După opt ore cît am rămas blocat în hotelul din Cal gena, nu înţelegeam ce se putuse întîmpla cu Jose Pale« şi cu ceilalţi doi. După încă un ceas de aşteptare, fără i o veste, m-am apucat să cutreier străzile pustii. In aprilie se întunecă devreme. Luminile oraşului erau deja aprinse dar atît de slabe, că se puteau confunda cu stelele zăreau printre copaci. Mi-a fost de-ajuns să dau o pr raită de un sfert de ceas la întîmplare, prin labirinti străduţe pietruite din cartierul colonial, pentru a de peri, luîndu-mi-se parcă o povară de pe suflet, că *ori* acela ciudat n-avea nimic de-a face cu fosila înţepeniţi care ne-o descriau la şcoală.

Pe străzi nu era nici ţipenie de om. Mulţimea care' în zori din suburbii pentru a lucra sau a-şi vinde produl se întorcea buluc în mahalaua ei la cinci după-amiaz locuitorii din incinta împrejmuită de zid se încuiaa case să cineze şi să joace domino pînă la miezul n<3 Nu existau încă automobile personale şi puţinele oficiale care circulau rămîneau în afara zidurilor, înalţii funcţionari ajungeau în Piaţa Trăsurilor cu i buzele de fabricaţie locală şi de acolo îşi croiau drur la birourilor lor, sărind peste mărunţişurile de

întinse pe trotuare. Un guvernator tare sclifosit din anii aceia tragici se lăuda că vine din cartierul său distins pînă în Piaţa Trăsurilor cu aceleaşi autobuze cu care se dusese la şcoală.

Lipsa automobilelor fusese obligatorie fiindcă acestea mergeau în sens invers faţă de realitatea tradiţională: nu încăpeau pe străzile înguste şi întortocheate ale oraşului, unde răsunau noaptea copitele nepotcovite ale cailor rahitici. Cînd veneau căldurile cele mari şi se deschideau balcoanele ca să intre aerul proaspăt al parcurilor, se auzeau frînturi din discuţiile cele mai intime cu o rezonanţă fantomatică. Moţăind, bătrînii ascultau paşii furişaţi pe străzile pietruite, îşi ciuleau urechile, fără să deschidă ochii, pînă îi recunoşteau pe cei care treceau, şi atunci spuneau dezamăgiţi: „E Jose Antonio care se duce la Chabela". De fapt, tot ce i scotea din sărite pe cei care nu puteau dormi erau zgomotele seci ale pieselor de domino pe masă, care răsunau în întregul spaţiu înconjurat de ziduri.

A fost o noapte memorabilă. Abia dacă izbuteam să recunosc în realitate ficţiunile scolastice de prin cărţi, destrămate de viaţă. M-a emoţionat pînă la lacrimi faptul că vechile palate ale marchizilor erau chiar cele din faţa mea, acum degradate, cu cerşetorii dormind pe praguri. Am ʸăzut catedrala ale cărei clopote fuseseră furate de piratul Francis Drake pentru a face din ele tunuri. Cele doar citeva clopote care scăpaseră de la jaf au fost exorcizate du-Pă ce vrăjitorii episcopului le condamnaseră la arderea pe ʳᵘ§ din pricina sunetelor lor blestemate care-l chemau pe lavol. Am văzut copacii uscaţi şi statuile bărbaţilor iluştri Care nu păreau sculptaţi în marmură pieritoare, ci morţi în Carne Şi oase. Căci la Cartagena statuile nu se fereau de S'na timpului, ci dimpotrivă: timpul se ferea de lucrurile

care aveau tot vîrsta dintru început, în vreme ce veacu| îmbătrîneau. Şi astfel, chiar în seara sosirii mele la Ca gena, oraşul mi se dezvăluia la fiecare pas, cu propria *via* nu ca relicva de mucava a istoricilor, ci ca un oraş viu i nu se mai întemeia pe gloria faptelor de arme, ci pe mă ţia ruinelor sale.

Cu avîntul acesta nou m-am întors la pensiune c| în Turnul Ceasului bătea de zece. Paznicul, pe jumătate adormit, mi-a adus la cunoştinţă că nu sosise nici u| dintre prietenii mei, dar că valiza mea era la loc siguri cămara de bagaje a hotelului. Doar atunci mi-am seama că nu mîncasem şi nici nu băusem nimic micul dejun sărăcăcios de la Barranquilla. Mă clătinam! picioare de fcame, dar m-aş fi mulţumit dacă patroa mi-ar fi acceptat valiza şi m-ar fi lăsat să dorm doar noaptea aceea, chiar şi în fotoliul din hol. Paznicul ai de naivitatea mea.

- Nu fi dobitoc! îmi spuse în limbajul brutal de,| coasta Caraibilor. Cu bănetul pe care-l are, cucoana : culcă la şapte şi se scoală a doua zi la unsprezece.

Mi s-a părut un argument atît de convingător, că : dus în parcul Bolivar, pe partea cealaltă a străzii, şi aşezat pe o bancă în aşteptarea prietenilor, fără să derac pe nimeni. Copacii cu frunze pălite abia dacă se

zăreai* lumina de pe stradă, deoarece felinarele din parc se aprindeau numai duminica şi în zilele de sărbătoare. Băncii marmură aveau urme de graffiti şterse de multe q| scrise iar de poeţi fără ruşine. Din Palatul Inchiziţiei din spatele faţadei sculptate în piatră de pe vremea vicer şi al porţii mari ca de bazilică primată, răzbăteau ţif sfişietoare ale vreunei păsări bolnave ce nu putea fi' lumea asta. M-a năpădit atunci dorinţa aprigă de a :

dar totodată şi aceea de a citi, două vicii care se confundau în tinereţe la fel de impertinent şi de tenace. Romanul lui Aldous Huxley, *Punct contrapunct,* pe care teama fizică nu mă lăsase să-l termin în avion, dormea încuiat în valiză. Aşa încît am aprins ultima ţigară cu o stranie senzaţie de uşurare amestecată cu groază şi am stins-o la jumătate, păstrînd-o pentru noaptea aceasta lipsită de ziua de mîine.

Mă pregăteam să dorm pe banca unde stăteam, cînd, dintr-o dată, mi s-a părut că văd ceva ascuns printre umbrele dese ale copacilor. Era statuia ecvestră a lui Simon Bolivar. Nici mai mult nici mai puţin decît generalul Simon Jose Antonio de la Santisima Trinidad Bolivar y Palacios, eroul meu de cînd mi-o poruncise bunicul, cu stră-lucitoarea-i uniformă de gală şi capul de împărat roman murdărit de rîndunele.

Era mai departe personajul meu de neuitat, în ciuda inconsecvenţelor fără scăpare sau poate tocmai din pricina lor. La urma urmelor, abia dacă se puteau compara cu cele prin care bunicul îşi cîştigase gradul de colonel şi-şi riscase de nenumărate ori viaţa în războiul dus de liberali împotriva aceluiaşi Partid Conservator întemeiat şi susţinut de Bolivar. Cufundat în gîndurile acestea nebuloase m-a adus cu picioarele pe pămînt o voce impertinentă în spatele meu:

- Mîinile sus!

J-e-am ridicat cu un sentiment de uşurare, convins că

rau ln sfirşit prietenii mei, şi m-am pomenit cu doi poli-

îlştl' neciopliţi şi mai curînd zdrenţăroşi, care îşi îndreptau

spre mine puştile noi. Voiau să ştie de ce încălcasem inter-

lcţia de circulaţie pe timpul nopţii care începuse de două

• jN-aveam habar că o impuseseră de duminica trecută, Pa cum m-au informat ei, şi nici nu auzisem sunete de

rna sau vreun alt semnal care să mă facă să pricep de ce

nu era lume pe stradă. Poliţiştii s-au arătat mai degr leneşi decît înţelegători cînd mi-au văzut hîrtiile de ider, ţaţe, în vreme ce le tot explicam de ce mă aflam acolo, le-au dat înapoi fără să-şi arunce ochii peste ele. M-au înti bat cîţi bani aveam şi le-am răspuns că mai puţin de pa| pesos. Atunci cel mai îndrăzneţ dintre ei îmi ceru o ţig şi le-am arătat chiştocul stins pe care aveam de gînd fumez înainte de a mă culca. Mi l-a luat şi l-a fumat pî şi-a ars unghiile. După cîteva clipe, m-au apucat de braţţ m-au dus de-a lungul străzii, îmboldiţi mai mult de dorinţa de a fuma decît de a respecta dispoziţia legală, în căutarea unui local care să fie deschis pentru a cumpăra ţigări cu bucata la preţul de o centimă

fiecare. Noaptea devenise fană şi răcoroasă în lumina lunii pline, iar liniştea pare materie invizibilă ce se putea respira precum aerul. At am înţeles ceea ce ne povestea tata de atîtea ori, fără ca î să-l credem, că-şi lua vioara în zori şi cînta în liniştea **ci|**

•L

tirului, să simtă că valsurile lui de dragoste se puteau ai| pe toată coasta Mării Caraibilor.

Obosiţi de căutarea zadarnică a ţigărilor cu bucata, i trecut dincolo de zid şi ne-am dus la cheiul de cabotaj: plin de viaţă, aflat în spatele pieţei, unde acostau goele din Curazao şi Aruba şi alte insule mici din Antile. cartierul de noapte al oamenilor celor mai amuzant mai utili din oraş, care aveau dreptul la salvconducte | tru perioada de interdicţie, prin natura ocupaţiilor i Mîncau pînă în zori într-o circiumă sub cerul liber, 1| preţ bun şi într-o companie plăcută, căci se adunau ; nu numai cei care lucrau noaptea, ci oricine voia s8 nînce la ora cînd totul era închis. Localul n-avea un : oficial şi era cunoscut sub o denumire care nu i trivea defel: „Peştera".

Poliţiştii au intrat ca la ei acasă. Era limpede că oamenii de la masă se ştiau dintotdeauna şi se bucurau să fie laolaltă. Nu era cu putinţă să distingi vreun nume, pentru că toţi se adresau unii altora cu poreclele din şcoală şi vorbeau în gura mare şi în acelaşi timp, fără să se înţeleagă şi fără să se privească. Erau în haine de lucru, în afară de un bărbat de vreo şaizeci de ani, cu aer de Adonis, cu pletele ninse şi într-un smoching de pe timpuri, lîngă o femeie matură şi încă foarte frumoasă, cu o rochie cu paiete uzată şi purtînd exagerat de multe bijuterii veritabile. Prezenţa ei putea fi o dovadă grăitoare a poziţiei sociale, fiindcă foarte puţine femei aveau bărbaţi care să le dea voie să apară în astfel de locuri rău famate. Aş fi crezut că erau turişti dacă n-ar fi fost dezinvoltura şi accentul lor autohton, precum şi familiaritatea cu care se purtau cu toţi din jur. Am aflat mai tîrziu că nu erau nici pe departe ceea ce păreau, ci o pereche aiurită din Cartagena, căsătorită de multă vreme, care folosea orice pretext ca să se îmbrace de gală pentru a cina în oraş, iar în noaptea aceea găsise restaurantele închise conform interdicţiei.

Ei au fost cei care ne-au invitat să luăm masa. Ceilalţi se stnnseră puţin ca să ne facă loc şi ne-am aşezat toţi trei cam înghesuiţi şi stingheri. Şi cu poliţiştii se purtau familiar, de parcă ar fi fost servitori. Unul era serios şi degajat, Jar cînd mînca avea maniere de băiat bine crescut. Celălalt Părea cam zăpăcit, în afară de momentele cînd bea şi fuma. u, mai curînd din sfială decît din politeţe, am comandat mai puţine feluri decît ei şi, cînd mi-am dat seama că aveam s -mi astîrnpăr foamea doar pe jumătate, ceilalţi terminală deja de mîncat.

* atronul şi chelnerul unic de la „Peştera" se numea olores, un negru aproape adolescent, de o frumuseţe

stînjenitoare, înfăşurat în cearşafuri imaculate de mus mân şt veşnic cu o garoafă proaspătă după ureche. Dar] crul cel mai remarcabil

era inteligenţa lui excesivă, pe ca ştia s-o folosească fără limite pentru a fi fericit şi a-i facel pe ceilalţi fericiţi. Era vădit că-i lipsea foarte puţin să fie femeie şi avea faima bine întemeiată că se culca numai şi numai cu bărbatul său. Nimeni nu a făcut niciodată vr glumă pe seama lui, căci avea un haz şi o iuţeală a replii care nu lăsa favoare nerăsplătită şi nici o ofensă nerăzbunată El singur prididea cu toate treburile, de la gătit - ştiLţ precis ce îi plăcea fiecărui client - pînă la prăjitul feliilor i banană verde cu o mînă, pe cînd cu cealaltă făcea *socoţ* Iile, fără alt ajutor decît acela foarte neînsemnat al UE copil de şase ani care îi spunea mamă. Cînd ne-am k rămas-bun, mă simţeam impresionat de descoperire, nu mi-aş fi închipuit că locul acela de noctambuli nâz vani avea să fie unul dintre cele de neuitat din viaţa mea

După ce am mîncat, i-am însoţit pe poliţişti să-şi rondul întrerupt. Luna era o farfurie de aur pe cer. B începea să adie şi aducea de undeva, de foarte depa crîrnpeie de melodii şi strigăte ca de la o petrecere pomină. Insă poliţiştii ştiau că în mahalaua săracilor nir nu se culca la semnalul de interdicţie, ci se încingeau furi cu dans, în fiecare noapte în altă casă, fără să mai *M* cineva în stradă pînă în zori.

Cînd a bătut de două am sunat la hotel, fiind con"V că prietenii mei sosiseră între timp, dar de data paznicul ne-a înjurat fără menajamente fiindcă l-am de tat fără rost. Poliţiştii şi-au dat atunci seama că n-av unde să dorm şi au hotărît să mă ducă la ei, la comisa Mi s-a părut un banc atît de prost, că mi-am pierdut dispoziţie şi le-am trîntit o obrăznicie. Unul din ei, şti

|e reacţia mea copilărească, m-a pus la punct cu ţeava puştii în stomac:

- Nu mai face pe prostul, mi-a zis prăpădindu-se de rîs Adu-ţi aminte că eşti încă arestat pentru încălcarea interdicţiei.

Aşa am dormit - într-o celulă de şase locuri şi pe o rogojinii năclăită de sudoarea altora - în prima mea noapte fericită la Cartagena.

Mi-a fost mult mai uşor să cunosc sufletul oraşului decît să supravieţuiesc acelei prime zile. înainte de două săptă-mîni îmi clarificasem raporturile cu familia, care îmi încuviinţase Iară rezerve hotărîrea de a trăi într-un oraş fără război. Patroana hotelului, cuprinsă de remuşcări pentru că mă condamnase la o noapte de închisoare, m-a aranjat împreună cu alţi douăzeci de studenţi într-o magazie de curînd ridicată pe terasa frumoasei sale case coloniale. N-am avut motiv să mă plîng, căci era o copie caraibiană a dormitorului de la Liceul Naţional şi costa mai puţin decît pensiunea din Bogota, cu casă şi masă cu tot.

Intrarea mea la Facultatea de Drept a presupus o oră de examen de admitere dat cu secretarul, Ignacio Velez Martinez, şi cu un profesor de economie politică de al cărui nume n-am izbutit să mai dau în amintirile mele. Examenul s-a ţinut cum era obiceiul, în faţa anului doi în plen.

De la bun început mi-a atras atenţia claritatea judecăţii ?! precizia limbajului celor doi profesori, într-o regiune care m interiorul ţării e vestită prin aceea că locuitorii ei S1nt tare slobozi la gură. Primul subiect, tras la sorţi, a fost Războiul de Secesiune din Statele Unite, despre care abia aca Ştiam ceva. Mare păcat că nu apucasem să citesc ro-mancierii americani din noul val, care începeau să ne so-Sească doar de curînd, însă am avut bafta că doctorul Velez

393Martinez s-a apucat să facă o referire întîmplătoare la *Col unchiului Tom,* pe care o cunoşteam destul de bine liceu. Am prins-o din zbor. Cei doi profesori au suferit pesemne o criză de nostalgie, căci cele şaizeci de mimute rezervate pentru examen s-au scurs în întregime cu o analiză emoţională a ticăloşiei regimului sclavagist din sudul Statelor Unite. Şi acolo ne-am oprit. Astfel, ceea ce so| tisem eu un fel de ruletă rusească a fost de fapt o disc antrenantă, care a meritat un calificativ bun şi cîteva ; uze cordiale.

Ca urmare am intrat la universitate să termin anul de Drept, cu condiţia nicicînd îndeplinită de a susţine examenele restante la una sau două materii din anul întîi la care nu mă prezentasem la Bogota. Cîţiva colegi s-au em ziasmat de felul meu de a trata subiectele domesticindu' întrucît promovau un anume militantism în favoarea libertăţii creative într-o universitate împotmolită în rigoa academică. Era visul meu solitar încă din liceu, nu datoî unui nonconformism gratuit, ci pentru că era unica speranţă de a lua examenele fără să învăţ. Totuşi, acei care proclamau libertatea judecăţii în sălile de curs n-a\ , încotro şi capitulau în faţa fatalităţii, mergînd la examq ca la eşafod, cu caietele lor de notiţe cu texte din perio^ colonială învăţate pe dinafară. Din fericire, în viaţa re„ erau maeştri versaţi în arta de a menţine vii balurile| taxă de vineri seara, în ciuda riscurilor represiunii tot neruşinate în umbra stării de asediu. Graţie aranjai telor puse la cale cu autorităţile, balurile au continua să se ţină şi în perioada de interdicţie, iar cînd aceasta a fost ridicată au renăscut din propria cenuşă cu şi mai îl avînt ca înainte. Mai cu seamă în Torices, Getsemanîl la poalele colinei Popa, cartierele cele mai petrecăreţ|

anii aceia sumbri. Era de-ajuns să ne uităm pe fereastră să ne alegem petrecerea cea mai atrăgătoare şi pentru cincizeci de centime dansam pînă în zori pe muzica cea mai fierbinte din Caraibe, asurzitoare din pricina megafoanelor. Fetele pe care le invitam politicos erau chiar elevele zărite peste săptămînă la ieşirea de la şcoală, numai că purtau uniformele de la slujba de duminică şi dansau ca nişte femei uşoare, sub ochii atenţi ai mătuşilor care le însoţeau pretutindeni sau ai mamelor emancipate. Intr-una din serile acelea o pornisem la agăţat prin Getsemani, care pe vremea coloniei a fost mahalaua sclavilor, cînd am recunoscut, de parc-ar fi fost o parola, palma zdravănă pe spinare şi bubuitul unui glas: - Banditule!

Era Manuel Zapata Olivella, incorigibilul de pe strada Mala Crianza[1], unde trăia familia bunicilor stră-străbuni-cilor lui africani. Ne văzuserăm la Bogota, în toiul nebuniei din 9 aprilie, şi prima noastră uimire la Cartagena a fost că ne regăseam în viaţă. Pe lîngă medic voluntar, Manuel era şi romancier, militant politic şi promotor al muzicii din Caraibe, însă vocaţia sa atotputernică era să încerce să rezolve problemele întregii omeniri. N-am apucat bine să schimbăm impresii despre experienţa trăită de necare în acea vineri nefastă şi despre planurile de viitor, că mi-a şi propus să-mi încerc norocul cu gazetăria. Cu

o lună m urmă, conducătorul liberal Domingo Lopez Escau-naza intemeiase ziarul *El Universal,* şef de redacţie fiind Clemente Manuel Zăbala, de care auzisem vorbindu-se nu Ca §azetar, ci în calitate de specialist în toate genurile de ică şi de simpatizant comunist. Zapata Olivella a stăruit

[1] **Proastă creştere.**

să ne ducem să-l vedem, deoarece ştia că se afla în cautare de elemente noi pentru a promova, prin exemplul ziarului său, un jurnalism creator, împotriva celui de rutină şi o| dient care domnea în toată ţara, mai ales la Cartagena,! atunci unul dintre oraşele cele mai retrograde.

Ştiam prea bine că jurnalismul nu era vocaţia „„
Voiam să fiu un altfel de scriitor, dar încercam acest luc
imitînd diverşi autori care n-aveau nimic de-a face ,
mine. Aşa încît în zilele acelea îmi luasem o pauză penis
meditaţie, fiindcă după primele trei povestiri publicat*
Bogota şi atît de elogiate de Eduardo Zalamea şi de _
critici şi prieteni, buni sau mai puţin buni, mă simţea
într-un impas. Contrar părerilor mele, Zapata Olivelld
susţinut că jurnalismul şi literatura ajungeau curînd să :,
acelaşi lucru şi că o legătură cu *El Universal* mi-ar pu|
rezolva trei probleme deodată: să-mi asigure o viaţă dei
şi folositoare, să mă plaseze într-un mediu profesional <.
era în sine o profesie importantă şi să lucrez cu Cleme
Manuel Zăbala, cel mai mare maestru al jurnalismului i
se putea imagina. Accesul de timiditate pe care mi l-a :
nit raţionamentul acela atît de simplu m-ar fi putut sec T,
din încurcătură. Insă Zapata Olivella nu admitea eşecuri|
aşa că mi-a dat întîlnire pentru a doua zi la cinci după-a__
za, la numărul 381 de pe strada San Juan de Dios, unde i
sediul ziarului. ,,

Am dormit prost în noaptea aceea. A doua zi,|
micul dejun, am întrebat-o pe patroana hotelului ut
era strada San Juan de Dios şi ea mi-a arătat-o cu deg«
de la fereastră.

- E chiar acolo, mi-a zis, peste două străzi. Redacţia ziarului *El Universal* se afla în dreptul irnei| lui zid de piatră aurită al Bisericii San Pedro Claver,|

dinţa sfint al Americilor, al cărui trup neputrezit e expus de peste o sută de ani sub altarul principal. Era o clădire colonială veche, cu cîrpeli republicane pe margini, cu două porţi mari şi nişte ferestre prin care se

vedea tot ce ţinea de ziar. Iar omul care însemna pentru mine o adevărată teroare stătea în spatele unei balustrade de scînduri negeluite, la trei metri de geam: un bărbat matur şi cu un aer solitar, îmbrăcat într-un costum de dril alb, cu cravată, cu pielea întunecată şi părul aspru şi negru de indian, scriind cu creionul la un birou vechi cu maldăre de hîrtii de rezolvat. Am trecut încă o dată. prin dreptul lui în sens invers, îmboldit de o fascinaţie irezistibilă, şi încă de două ori, şi a patra oară, ca şi prima de altfel, n-am avut nici cea mai mică îndoială că bărbatul acela era Clemente Manuel Zăbala, exact aşa cum mi-l închipuisem, parcă inspirîndu-mi însă şi mai multă teamă, îngrozit, m-am hotărît pur şi simplu să nu mă duc după-amiază la întîlnirea cu un om pe care era de-ajuns să-l vezi pe fereastră ca să descoperi că ştia prea multe despre viaţă şi tainele ei. M-am întors la hotel şi mi-am dăruit încă una dintre zilele mele tipice fără remuş-cări, trîntit cu faţa în sus pe pat, cu *Falsificatorii de bani* de Andre Gide, şi fumînd întruna. La cinci după-masă uşa mare a dormitorului se cutremură din pricina unei lovituri de palmă ca o împuşcătură.

- Hai să mergem, la naiba! îmi strigă din prag Zapata la. Zăbala te aşteaptă şi nimeni din ţara asta nu-şi Poate permite luxul să-i dea plasă.

începutul a fost mai greu decît mi l-aş fi imaginat într-un

coşmar. Zăbala m-a primit fără să ştie ce să facă, fumînd iăt"3 A

a întrerupere cu un neastîmpăr agravat de căldură.

e"a arătat totul. Intr-o parte, direcţia şi administraţia. In a a«ă, sala redacţiei şi atelierul cu trei mese de scris la

•

397care nu stătea nimeni fiind atît de devreme, iar în rotativă care a supravieţuit unei răzmeriţe şi singur două linotipuri.

Spre marea mea surpriză Zăbala îmi citise cele povestiri, iar nota lui Zalamea i se păruse îndreptăţită.

- Mie nu, i-am spus. Povestirile acelea nu-mi plac.'. scris dintr-un impuls cam inconştient şi, după ce le-a citit tipărite, n-am mai ştiut ce să fac mai departe.

Zăbala trase adînc fumul şi-i spuse lui Zapata Olivei

- E un semn bun.

Manuel prinse ocazia din zbor şi-i spuse că aş putea! fiu util la ziar, în timpul meu liber de la universita Zăbala îi răspunse că şi el se gîndise la asta cînd Manuel| rugat să-mi fixeze o întîlnire. M-a prezentat doctor Lopez Escauriaza, directorul, ca pe eventualul colabora despre care îi vorbise aseară.

- Ar fi grozav, spuse directorul, cu veşnicul lui zîml de cavaler de modă veche.

N-am stabilit nimic, dar maestrul Zăbala mi-a cerut vin şi a doua zi, să mă prezinte lui Hector Rojas Her poet şi pictor dintre cei mai buni şi comentatorul vedeţi ziarului. Nu i-am spus că fusese profesorul meu de deseU Colegiul „San Jose" dintr-o timiditate care astăzi mi| pare inexplicabilă. Cînd am plecat de acolo, Manuel a s| în sus de bucurie în Piaţa Vămii, în dreptul faţadei im| nătoare a Bisericii San Pedro Claver, şi a exclamat cu i facţie prematură:

- Ai văzut, tigrule, treaba-i aranjată!

L-am îmbrăţişat cordial ca să nu-l dezamăgesc, aveam serioase îndoieli în privinţa viitorului meu. Mă m-a întrebat atunci ce impresie îmi făcuse Zăbala şi spus adevărul. Mi s-a părut un pescuitor de suflete. Al

era poate motivul precumpănitor pentru care grupurile de tineri îi admirau judecata şi prudenţa. Am conchis, desigur, orintr-o falsă apreciere de bătrîn prematur, că poate tocmai acest fel al lui de a fi îl împiedicase să joace un rol hotărîtor în viaţa publică a ţării.

Manuel m-a sunat seara, prăpădindu-se de rîs în urma discuţiei pe care o avusese cu Zăbala. Acesta îi vorbise de mine cu mare entuziasm, îşi reafirmase siguranţa că aveam să fiu o achiziţie importantă pentru pagina editorială, iar directorul fusese de aceeaşi părere. Dar adevăratul scop al telefonului său era acela de a-mi povesti că singurul lucru care îl îngrijora pe maestrul Zăbala era timiditatea mea bolnăvicioasă, care mi-ar putea fi un mare obstacol în viaţă.

Dacă m-am hotărît în ultimul moment să mă întorc la ziar a fost pentru că a doua zi de dimineaţă un coleg de cameră rai-a deschis uşa de la duş şi mi-a pus sub ochi pagina editorială din *El Universal.* Era o notă terifiantă despre sosirea mea în oraş, care mă compromitea ca scriitor înainte de a ajunge să fiu unul şi ca viitor ziarist la mai puţin de douăzeci şi patru de ore după ce văzusem din interior redacţia unui ziar pentru prima oară în viaţă.

Fără să-mi ascund furia, i-am reproşat lui Manuel, care mi-a telefonat imediat să mă felicite, că scrisese ceva atît de 'responsabil fără să fi vorbit înainte cu mine. Totuşi, ceva

schimbat în mine, şi poate pentru totdeauna, cînd am că nota fusese scrisă de maestrul Zăbala însuşi. Aşa mcit mi-am pus pantalonii şi m-am dus la redacţie să-i mulţumesc. Abia dacă mi-a dat atenţie. M-a prezentat lui Hec-t°r Rojas Herazo, îmbrăcat cu pantaloni kaki şi cămaşă cu ori tropicale. Avea o voce tunătoare debitînd cuvinte norrne şi nu se dădea bătut în conversaţie pînă nu-şi încolţea

prada. El nu m-a recunoscut, fireşte, din mulţimea de i de la Colegiul „San Jose" din Barranquilla.

Maestrul Zăbala - cum îi spuneau toţi - ne-a atr discuţie depănînd amintiri despre doi sau trei comuni şi despre alţii pe care eu trebuia să-i cunosc, ne-a lăsat singuri şi s-a întors Ia lupta crîncenă a creiornş său încins la maximum pe hîrtiile acelea urgente, de pa n-ar fi avut niciodată de-a face cu noi. Hector îmi vc mai departe în susurul de ploaie măruntă al linotipului ca şi cum nici el n-ar fi avut vreo legătură cu Zăbala. Al un talent infinit de a conversa, cu o inteligenţă verţ] uluitoare; era un aventurier al imaginaţiei, inventînd l lităţi neverosimile pe care ajungea să le creadă chiarî Am stat de vorbă ceasuri întregi despre alţi prieteni^ viaţă sau morţi, despre cărţi ce n-ar fi trebuit să fie **sci** niciodată, despre femei care ne-au uitat şi pe care rit puteam uita, despre plajele idilice ale paradisului ca bian de la Tolii - unde se născuse el - şi despre vrăjite) infailibili şi nenorocirile apocaliptice din Aracataca. spre tot ce exista sau

putea să existe pe lume, fără să l nimic, aproape fără să respirăm şi fumînd ca disperaţii şi fără teamă că nu ne-ar ajunge viaţa pentru tot ce mai avear ne spunem.

La zece noaptea, cînd s-a închis ziarul, maestrul ZaB şi-a pus haina, şi-a legat cravata şi, cu nişte paşi de bal care nu mai erau decît o idee tinereşti, ne-a invitat la La „Peştera", cum era de presupus, unde au rămas surprinşi că Jose Dolores şi cîţiva dintre comesenii lui de la ore m-au recunoscut ca pe un vechi client. Surpriza a fost mai mare cînd a trecut unul din poliţiştii cu care vei aici prima oară şi care mi-a trîntit o glumă echivocă i noaptea mea proastă la închisoare şi mi-a confisc

achet de ţigări abia început. La rîndul lui, Hector s-a "titrecut cu Jose Dolores într-un dialog cu dublu înţeles care i-a făcut Pe to|'1 s^ se prăpădească de rîs, în tăcerea aprobatoare a maestrului Zăbala. Eu am îndrăznit să strecor cîte o replică fără haz care mi-a folosit măcar pentru a fi recunoscut drept unul dintre puţinii clienţi pe care Jose Dolores îi avea la suflet, servindu-mă pe credit chiar şi de patru ori pe lună.

După ce am mîncat, Hector şi cu mine ne-am continuat conversaţia de după-amiază pe Paseo de los Martires, faleza din dreptul golfului unde mirosea groaznic din pricina resturilor republicane din piaţa publică. Era o noapte splendidă în centrul lumii şi primele goelete din Curazao ridicau ancora pe furiş. Hector m-a iniţiat în zorii acelei zile în istona ocultă a Cartagenei, acoperită cu o mantie de lacrimi, care semăna poate mai mult cu adevărul decît fabulaţia de complezenţă a variantei academice. Mi-a vorbit de viaţa celor zece martiri ale căror busturi de marmură străjuiau faleza pe ambele părţi, în memoria eroismului lor. Versiunea populară - care părea şi a lui - susţinea că sculptorii, aşezîndu-le la locurile lor, nu gravaseră numele şi datele pe busturi, ci pe piedestaluri. Şi astfel, cînd le-au dat jos spre a fi curăţate, cu ocazia centenarului, n-au mai Ştiut cum să potrivească numele şi datele, şi au fost nevoiţi s& le pună pe piedestaluri la întîmplare, fiindcă nimeni n-avea habar cum fuseseră înainte. Anecdota circula sub formă de banc de mulţi ani, dar eu m-am gîndit că a onora n'Şte eroi fără nume, nu atît pentru viaţa fiecăruia, ci mai cu seamă pentru destinul lor comun, fusese un act de dreptate istorică.

Nopţile acelea albe s-au repetat aproape zilnic în anii petrecuţi la Cartagena, însă după primele două sau trei mi-am

dat seama că Hector avea o putere de seducţie instantanee îmbinată cu un simţ atît de nuanţat al prieteniei, încît numai cei care îl îndrăgeam mult puteam să-l înţelegem fără rezerve. Căci era un om tandru pe ascuns, capabil în acelaşi timp de accese de furie asurzitoare, chiar catastrofale uneori, pe care şi le revendica apoi drept har de la Pruncul lisus. Ii înţelegeai atunci firea, înţelegeai şi motivul pentru care maestrul Zăbala făcea tot posibilul să-l iubim ca şi el. In cea dintîi noapte, ca în

atîtea altele, am rămas pînă în zori pe faleză, protejaţi împotriva interdicţiei de circulaţie de calitatea noastră de ziarişti. Hector avea vocea şi memoria intacte cînd a văzut lumina zilei născîndu-se la orizontul mării şi mi-a spus:

- Bine-ar fi ca noaptea asta să se termine ca în *Casablanca.* N-a mai zis nimic, dar glasul lui m-a făcut să-mi aduc

aminte de secvenţa cu Humphrey Bogart şi Claude Rains mergînd umăr lîngă umăr prin ceaţa răsăritului spre lumina strălucitoare a aurorei şi de cuvintele devenite legendare ale tragicului final fericit: „Acesta este începutul unei mari prietenii".

După trei ore m-a deşteptat cu telefonul maestrul Zăbala cu o întrebare mai puţin fericită:

- Cum merge cu capodopera?

Mi-au trebuit cîteva minute ca să înţeleg că se referea la colaborarea mea la ziarul de a doua zi. Nu-mi amintesc să fi stabilit nimic, nici să fi spus da sau ba cînd mi-a cerut să scriu prima colaborare, dar în dimineaţa aceea mă simţeam în stare de orice după olimpiada verbală de peste noapte. Zăbala a priceput pesemne cum stau lucrurile, căci se şi gîndise la cîteva subiecte la ordinea zilei, însă eu i-am propus altul care mi s-a părut şi mai actual: interdicţia de circulaţie.

mi-a dat nici o indicaţie. Intenţia mea era să-mi :sc aventura din cea dintîi noapte la Cartagena şi şi făcut, scriind-o cu mina mea, fiindcă n-am reuşit sa'înă înţeleg cu maşinile preistorice de la redacţie. A fost 0 naştere de aproape patru ore, pe care maestrul a revi-2uit-o în faţa mea fără un gest care să mă lase să-i descopăr gîttdurile, pînă cînd a găsit forma cea mai puţin amară să-mi spună:

- Nu-i rău, dar e imposibil s-o publicăm. Nu m-a luat prin surprindere. Dimpotrivă, prevăzusem aşa ceva şi preţ de cîteva minute m-am simţit uşurat de povara ingrată de a fi ziarist. Insă motivele sale reale, pe care eu le ignoram, erau fără drept de apel: de la 9 aprilie fiecare ziar din ţară avea un cenzor trimis de guvern care se instala la o masă de scris din redacţie ca la el acasă, de la şase după-amiaza, cu intenţia şi autoritatea de a nu lăsa să treacă nici cel mai mic cuvînt care ar putea leza ordinea publică.

Motivele lui Zăbala aveau în ochii mei o greutate mult mai mare decît cele ale guvernului, deoarece eu nu scrisesem un comentariu de presă, ci relatarea subiectivă a unui episod personal, fără nici o pretenţie de jurnalism editorial. Pe deasupra, nu tratasem interdicţia de circulaţie ca un instrument legitim al statului, ci ca un şiretlic al unor poliţişti tîmpiţi pentru a face rost de ţigări cu o centimă bucata. Din fericire, înainte de a mă condamna la moarte, maestrul Zăbala mi-a dat înapoi nota pe care trebuia s-o refac de la cap la coadă, nu pentru el, ci pentru cenzor, şi Şi-a făcut pomană cu mine dînd un verdict cu două tăişuri: - Valoare literară are într-adevăr, cum să nu. Dar o să vorbim despre asta mai tîrziu.

Aşa era el. Din prima mea zi la ziar, cînd a stat de vorbă cu mine şi cu Zapata Olivella, mi-a atras atenţia obiceiul lui insolit de a se adresa unuia privindu-l pe celălalt, în vreme ce ţigara aprinsă îi ardea degetele. Asta mi-a provocat la început o senzaţie de nesiguranţă stînjenitoare. Gîndul cel mai puţin prostesc ce mi-a trecut prin cap, din timiditate, a fost să-l ascult cu reală atenţie şi cu un interes enorm, dar nu uitîndu-mă la el, ci la Manuel, pentru a trage propriile concluzii cu privire la amîndoi. Mai tîrziu, stînd de vorbă cu Rojas Herazo şi apoi cu directorul Lopez Escauriaza, şi cu atîţia alţii, mi-am dat seama că era un obicei al lui Zăbala cînd discuta cu mai mulţi odată. L-am înţeles şi am putut astfel, el şi cu mine, să schimbăm între noi idei şi sentimente prin intermediul unor complici naivi. O dată cu încrederea reciprocă pe care ne-au adus-o anii, m-am încumetat să-i mărturisesc impresia mea de atunci, iar el mi-a explicat fără să se mire că se uita la interlocutor aproape din profil ca să nu-i arunce fumul de la ţigară în faţă. Aşa era el: niciodată n-am cunoscut pe cineva atît de calm şi de discret din fire, purtîndu-se cu atîta curtoazie, fiindcă veşnic a ştiut să fie cum şi-a dorit: un înţelept care stă în umbră.

In realitate, eu scrisesem discursuri şi versuri premature la liceul din Zipaquirâ, proclamaţii patriotice şi declaraţii de protest referitoare la mîncarea proastă, şi mai nimic altceva, dacă nu puneam la socoteală scrisorile către familie pe care mama mi le dădea înapoi cu greşelile de ortografie corectate, chiar şi atunci cînd ajunsesem scriitor recunoscut. Nota care s-a publicat în cele din urmă în pagina editorială n-avea nici o legătură cu cea scrisă de mine. După retuşurile maestrului Zăbala şi cele ale cenzorului, nu-mi mai aparţineau în acel articol decît nişte crîmpeie de

proză lirică fără rost şi fără nici un stil, aranjate conform sectarismului gramatical al corectorului şpalturilor. In ultimul moment ne-am înţeles, poate pentru a delimita responsabilităţile, să scriu o coloană zilnică semnînd cu numele meu şi cu un titlu permanent: „Punct şi de la capăt".

Zăbala şi Rojas Herazo, căliţi de uzura cotidiană, au izbutit să mă facă să-mi uit amărăciunea pricinuită de primul meu articol şi m-am încumetat să continuu cu al doilea şi al treilea, care n-au fost mai bune. Am rămas la ziar aproape doi ani, publicînd chiar şi două articole pe zi, învingînd cenzura, cu semnătură sau fără, şi am fost pe punctul de a mă căsători cu nepoata cenzorului.

Mă mai întreb şi astăzi cum ar fi fost viaţa mea fără condeiul maestrului Zăbala şi fără menghina cenzurii, a cărei simplă existenţă însemna o provocare ce stimula imaginaţia. Insă cenzorul era tot timpul în gardă, mai mult decît noi, din pricina delirului său de persecuţie. Citatele din marii autori i se păreau ambuscade suspecte, cum au şi fost, într-adevăr, în multe rînduri. Vedea fantome. Era un cervantin de duzină, care vîna sensuri imaginare. Intr-o noapte, nefericitul de el a fost nevoit să se ducă la toaletă din sfert în sfert de oră, pînă cînd şi-a luat inima-n dinţi şi ne-a spus că era pe punctul să înnebunească din cauza spaimelor pe care i le pricinuiam noi.

- La naiba! strigă. Cu atîta goană la closet o să rămîn fără fund!

Poliţia fusese militarizată, ca o dovadă în plus a rolului guvernului în violenţa politică ce însîngera ţara, cu oarecare moderaţie pe coasta

atlantică. Insă la începutul lui mai poliţia a ciuruit cu gloanţe, fără nici un motiv, bun sau rău, o procesiune din Sâptămîna Mare de pe străzile din Carmen de Bolivar, la vreo douăzeci de leghe de Cartagena.

Eu aveam o slăbiciune pentru satul acela unde copilăris mătuşa Mama şi unde bunicul Nicolas inventase faimoşi săi peştişori de aur. Maestrul Zăbala, născut în satul vecir San Jacinto, mi-a recomandat cu o străşnicie ciudată scriu despre eveniment fără să ţin seama de cenzură şi toate consecinţele sale. Prima mea notă fără semnătură ÎN pagina editorială cerea insistent guvernului o anchetă amă-l nuntită asupra agresiunii şi pedepsirea făptaşilor. Şi sel termina cu o întrebare: „Ce s-a întîmplat în Carmen Bolivar?" Văzînd tăcerea oficială dispreţuitoare şi decla-| rînd pe faţă război cenzurii, am repetat întruna întrebarea într-o notă zilnică pe aceeaşi pagină şi cu o energie creşti cîndă, pregătiţi să exasperăm guvernul mult mai tare decît| era. După trei zile, directorul ziarului i-a cerut lui Zaba să-i confirme dacă fusese consultată redacţia în plen şi apoil ne-a dat undă verde să continuăm. Aşa încît am continuat! să pun aceeaşi întrebare. In vremea aceasta, singura vest de la guvern ne-a ajuns printr-o scurgere de informaţii;! dăduseră ordin să ne lase în pace cu obsesia noastră de nerî buni în libertate pînă avea să ni se acrească. N-a fost uşor. căci întrebarea noastră cea de toate zilele se răspîndise deja! în stradă ca un salut popular: „Bună, frate! Ce s-a întîmplaff în Carmen de Bolivar?"

In noaptea cînd ne aşteptam mai puţin, fără nici un fea de înştiinţare, o patrulă a armatei a blocat strada Juan Dios într-un vacarm de strigăte şi zgomot de arme, şi neralul Ernesto Polania Puyo, comandantul poliţiei mţ litare, a intrat cu pas apăsat în clădirea unde îşi avea sedH| *El Universal.* Purta uniforma albă de mare gală, asemeni unei prăjituri cu frişca, cizme de lac şi sabia atîrnată la cingătoare de un şiret de mătase, şi avea nasturii şi ins nele atît de strălucitoare, că păreau de aur. Nu-şi dezminţi

în nici un fel faima de bărbat fercheş încîntător, cu toate că ştiam că era un dur şi pe vreme de pace, şi pe cîmpul de luptă, aşa cum a dovedit-o cîţiva ani mai tîrziu, în fruntea batalionului Colombia în războiul din Coreea. Nu s-a clintit nimeni din loc în cele două ore intense cît a discutat cu uşa închisă cu directorul. Băură douăzeci şi două de ceşti de cafea tare, fără ţigări şi fără alcool, căci nici unul nu avea viciile acestea. La plecare, generalul s-a arătat şi mai destins, strîngîndu-ne mîna fiecăruia. La mine a mai zăbovit puţin, m-a privit drept în ochi cu ochii lui de linx şi mi-a spus:

- Dumneavoastră o să ajungeţi departe.

Mi-a tresărit inima, crezînd că poate ştia totul despre mine şi pentru el departe putea să însemne moartea. In relatarea confidenţială pe care directorul i-a făcut-o lui Zăbala despre discuţia lui cu generalul, i-a dezvăluit că acesta îl cunoştea cu nume şi prenume pe cel care scria fiecare notă zilnică. Directorul a avut atunci o atitudine cu totul proprie felului său de a fi, spunîndu-i că o făcea la ordinul lui şi că la ziar, ca şi la

cazarmă, ordinele se execută. In orice caz, generalul l-a sfătuit să ne mai moderăm campania, ca nu cumva vreun sălbatic de prin caverne sa vrea să facă dreptate în numele guvernului său. Directorul a înţeles şi am înţeles cu toţii pînă şi ce n-a spus. Dar Lopez Escauriaza a fost şi mai surprins de aerele pe care şi ie dădea generalul că ar cunoaşte viaţa ziarului ca şi cum [ar] lucra în redacţie. Nimeni n-a pus la îndoială că agentul lui secret era cenzorul, chiar dacă acesta se jură pe mor-nuntul maică-sii că nu era el. Singurul lucru la care generalul n-a încercat să răspundă a fost întrebarea noastră ă. Directorul, care avea faimă de om înţelept, ne-a

407sfătuit să credem tot ce ni se spusese, pentru că adevărul! putea fi şi mai rău.

De cînd mă angajasem în lupta cu cenzura neglijasem universitatea şi povestirile. Aveam noroc că majoritatea profesorilor nu făceau prezenţa şi asta înlesnea chiulul de la ore. Pe deasupra, profesorii liberali care-mi cunoşteau] isprăvile cu cenzura erau şi mai îngrijoraţi decît mine, căutînd o cale de a mă ajuta la examene. Astăzi, cînd încerc să povestesc, nu reuşesc deloc să găsesc zilele acelea în i amintirile mele şi am ajuns să dau crezare mai curînd uitării decît memoriei.

Părinţii mei dormeau liniştiţi de cînd îi încunoştin ţasem că la ziar cîştigam destul cît să pot supravieţui. Nu • era adevărat. Leafa pe o lună ca începător nu-mi ajungea; nici pentru o săptămînă. înainte de trei luni am plecat de la hotel cu o datorie imposibil de plătit, de care patroana! m-a scutit mai tîrziu în schimbul unei note la rubrica! socială anunţînd cei cincisprezece ani pe care-i împlineai nepoata sa. Dar a acceptat tîrgul numai o singură dată.

Locul de dormit cel mai aglomerat şi cel mai răcoros] din oraş continua să fie Paseo de los Martires, cu toată] interdicţia de circulaţie. Mă duceam acolo să dorm pe **o]** bancă, atunci cînd se sfîrşeau discuţiile cu prietenii, în zori. Alteori dormeam în debaraua de la ziar, pe sulurile i de hîrtie, sau mă înfiinţam cu hamacul meu de circ subi braţ în camerele unor studenţi cu capul pe umeri, atîtg vreme cît mi-au putut suporta coşmarurile şi năravul de vorbi prin somn. Am supravieţuit astfel la voia întîr plării, mîncînd ce găseam şi dormind pe unde dădea Dor nul, pînă cînd clanul generos al familiei Franco Munei' mi-a oferit cele două mese pe zi la un preţ de poma Tatăl clanului - Bolivar Franco Pareja - era un cunosc

învăţător de şcoală primară, cu o familie veselă, care se dădea în vînt după artişti şi scriitori. Mă obligau cu toţii să niănînc mai mult decît le plăteam ca să nu mi se usuce creierul. Mi se întîmpla adesea să n-am un ban, dar ei se consolau cu recitalurile de după-masă. Plată frecventă în afacerea aceea încurajatoare au fost versurile lui don Jorge Manrique acrise la moartea părintelui său şi poemul *Romancero gita.no* al lui Garcia Lorca.

Bordelurile în aer liber de pe plajele întinse de la Teşea, departe de liniştea tulburătoare a zidurilor, erau mai primitoare decît hotelurile pentru turişti de pe ţărm. O jumătate de duzină de studenţi ne instalam la „El Cisne" din prima noapte, învăţînd pentru examenele de sfîrşit de an în luminile orbitoare ale pistei de dans. Briza mării şi sirenele vapoarelor în zori erau pentru noi o alinare în toiul zgomotului asurzitor al alămurilor din Caraibe şi al provocării din partea fetelor care dansau fără chiloţi şi cu fuste largi pentru ca vîntul să le ridice pînă-n talie. In răstimpuri, cîte o păsărică jinduind după un tată ne poftea să ne culcăm cu ea, cu puţina dragoste care-i mai rămăsese cînd se lumina de zi. Una dintre ele, de numele şi dimensiunile căreia îmi amintesc foarte bine, s-a lăsat ademenită de fanteziile pe care i le povesteam adormit. Graţie ei am trecut examenul la Dreptul roman fără argumente prea subtile şi am scăpat de mai multe razii cînd poliţia a interzis dormitul prin parcuri. Ne înţelegeam ca o pereche căsătorită cu folos nu numai la pat, ci şi la treburile casnice făcute de mine dis-de-dimineaţă, ca ea să mai doarmă cîteva ceasuri.

Pe vremea aceea începeam să mă obişnuiesc din ce în ce mai mult cu munca de la ziar, pe care am considerat-o întotdeauna mai curînd o formă de literatură decît de gazetărie. Bogota era acum un coşmar al trecutului, la două sute de

leghe depărtare şi la peste doua mii de metri deasupra nivehn lui mării, din care nu-mi mai aminteam decît de duhoarea! resturilor arse de la 9 aprilie. Febra artelor şi a literelor nul mă părăsise încă, mai cu seamă la întrunirile noastre dit miez de noapte, dar începeam să-mi pierd entuziasmul de a fii scriitor. Pînă într-atît, încît n-am mai scris nici o povestii după cele trei publicate în *El Espectador,* pînă cînd Eduardol Zalamea mi-a dat de urmă la începutul lunii iulie şi m-a rugat, prin intermediul maestrului Zăbala, să-i mai trimiţi una pentru ziarul lui, după şase luni de tăcere.

Avînd în vedere de la cine venea solicitarea, mi-a reluat cum am putut nişte idei rătăcite printre ciorne şi arai scris *Moartea geamănă,* cam tot în genul celorlalte, poat? puţin mai bună. Mi-aduc bine aminte că n-aveam nici ui subiect prestabilit şi-l inventam pe măsură ce scriam. S-a publicat la 25 iulie 1948, în suplimentul „Sfîrşit de săptămînă", ca şi celelalte, şi n-am mai scris alte povestiri pînă în anul următor, cînd viaţa mea s-a schimbat. Tot ce mă aveam de făcui era să renunţ la puţinele ore de curs de lai Drept, unde mă duceam doar din an în Paşte, însă erai] ultimul meu alibi pentru a le întreţine părinţilor iluziile. J

Nici mie nu-mi trecea prin cap pe atunci că foartti curînd aveam să ajung un student mai sîrguincios ca oricînd în biblioteca lui Gustavo Ibarra Merlano, un nou prieten pe care Zăbala şi Rojas Herazo mi l-au prezentat cw mare entuziasm. Tocmai se întorsese de la Bogota cu da ploma de la Şcoala Normală Superioară şi s-a alăturat i diat întrunirilor

de la *El Universal* şi discuţiilor pînă zori de pe Paseo de los Martires. Dincolo de limbuţia • canică a lui Hector şi de scepticismul creator al lui Zaba Gustavo mi-a adus rigoarea sistematică de care aveau at| nevoie ideile mele improvizate şi împrăştiate, ca şi nesăbuit

inimii mele. Şi toate acestea vădeau mereu o mare căldură sufletească, dar şi un caracter tare ca fierul.

De a doua zi m-a invitat acasă la părinţii lui, lîngă plaja de la Marbella, cu marea nesfîrşită dincolo de grădină şi cu o bibliotecă pe un întreg perete de doisprezece metri, nouă şi ordonată, unde păstra numai cărţile care trebuiau citite pentru a trăi fără remuşcări. Avea ediţii din clasicii greci, latini şi spanioli atît de bine întreţinute, că nu păreau să fi fost citite, însă marginile paginilor erau mîzgălite cu adnota; erudite, unele în latină, Gustavo le făcea şi cu glas tare şi în momentele acelea se înroşea pînă în vîrful urechilor şi încerca să se eschiveze cu un umor corosiv, înainte de a-l fi cunoscut, un prieten îmi spusese despre el: „Tipul ăsta e un popă". Am înţeles curînd de ce era uşor să crezi aşa ceva, iar după ce ajungeai să-l cunoşti bine era aproape imposibil să crezi altminteri.

In acea primă zi am stat de vorbă întruna pînă în zori şi am aflat că lecturile lui erau ample şi variate, întemein-du-se pe cunoaşterea profundă a intelectualilor catolici ai vremii, de care eu nu auzisem niciodată. Ştia tot ce trebuia ştiut despre poezie, mai ales despre cea a clasicilor greci şi latini pe care-i citea în original. Avea păreri îndreptăţite despre prietenii comuni şi mi-a dat informaţii preţioase ca să-i îndrăgesc şi mai mult. Mi-a consolidat şi ideea că era important pentru mine să-i cunosc pe cei trei ziarişti din Barranquilla - Cepeda, Vargas şi Fuenmayor - de care îmi vorbiseră atîta Rojas Herazo şi maestrul Zăbala. Mi-a atras atenţia că, pe lîngă atîtea calităţi intelectuale şi omeneşti, mai şi înota ca un campion olimpic, iar corpul lui părea făcut şi antrenat pentru aceasta. Cel mai mult s-a îngrijorat lri ceea ce mă priveşte din pricina dispreţului primejdios de clasicii greci şi latini, care mi se păreau plicticoşi şi

inutili, în afară de *Odiseea,* pe care o citisem şi o recitisem! pe fragmente în mai multe rînduri la liceu. Aşa încît,| înainte de a ne despărţi, a ales din bibliotecă o carte legată] în piele şi mi-a dat-o cu o anume solemnitate. „Vei putea| ajunge un scriitor bun, mi-a spus, dar n-ai să fii niciodată,] foarte bun dacă nu-i vei cunoaşte temeinic pe clasicii greci". Cartea cuprindea operele complete ale lui Sofocle. Din clipa aceea, Gustavo a fost una dintre fiinţele hotărîtoare în viaţa mea, pentru că *Oedip rege* mi s-a revelat de la prima lectură ca operă perfectă.

A fost o noapte memorabilă pentru mine, căci îi descoperisem în acelaşi timp pe Gustavo Ibarra şi pe Sofocle, şi fiindcă după cîteva ceasuri era să am parte de o moarte năprasnică în camera iubitei mele secrete de la „El Cisne". Mi-aduc aminte de parc-ar fi fost ieri cum un tip care-i fusese peşte şi pe care îl credea mort de mai bine de un an a forţat uşa, lovind-o cu piciorul şi înjurînd în gura mare ca un apucat. L-am recunoscut imediat ca fiind unul dintre bunii mei colegi de la şcoala primară din Aracataca, iar acum se întorcea furios să-şi ia patul în

stăpînire. Nu ne mai văzuserăm de atunci şi a avut bunul simţ să facă pe prostul cînd m-a recunoscut în pielea goală şi asudînd de groază în pat.

Tot în anul acela i-am cunoscut pe Ramiro şi pe Oscar de la Espriella, maeştri ai conversaţiilor nesfîrşite, mai cu seamă în locuri interzise de morala creştină. Amîndoi] locuiau cu părinţii la Turbaco, la o oră de Cartagena, şi îşi L făceau aproape zilnic apariţia la întrunirile scriitorilor sil artiştilor de la cofetăria „Americana". Ramiro, absolvent! al Facultăţii de Drept din Bogota, era foarte apropiat de grupul de la *El Universal,* unde publica o coloană fără ur subiect anume. Tatăl lor era un avocat implacabil şi ui

liberal independent, şi avea o soţie încîntătoare şi slobodă la gură. Amîndoi aveau bunul obicei de a sta de vorbă cu tinerii. In lungile noastre discuţii la umbra frasinilor stufoşi din Turbaco, ei mi-au furnizat date de nepreţuit despre războiul de O Mie de Zile, izvorul literar care îmi secase o dată cu moartea bunicului. Păstrez şi acum imaginea, mai demnă de crezare în versiunea lor, a generalului Rafael Uribe Uribe, cu prestanţa lui respectabilă şi mîinile sale mari.

Mărturia cea mai grăitoare despre cum eram noi, Ramiro şi cu mine, în zilele acelea, este tabloul pictoriţei Cecilia Porras, care se simţea ca la ea acasă la chefurile de bărbaţi, împotriva ifoselor mediului său social. Eram reprezentaţi stînd la masă, la cafeneaua unde ne vedeam cu ea şi cu alţi prieteni de două ori pe zi. Cînd Ramiro şi cu mine ne-am hotărît să o luăm pe drumuri diferite, ne-am certat din pricina tabloului, pentru că nu ştiam la cine să rămînă acesta. Cecilia a pus capăt disputei folosind înţelepciunea lui Solomon, adică tăind tabloul pe jumătate cu un secator şi dîndu-ne fiecăruia partea noastră. După cîţiva ani, a mea a rămas făcută sul într-un dulap dintr-un apartament din Caracas şi niciodată n-am mai putut s-o recuperez.

Spre deosebire de restul ţării, violenţa autorităţilor nu făcuse ravagii la Cartagena pînă la începutul acelui an, cînd prietenul nostru Carlos Alemân a fost ales deputat în Adunarea Departamentală pentru foarte distinsa circumscripţie Mompox. Era un avocat ieşit de curînd de pe băncile facultăţii, vesel din fire, dar diavolul i-a jucat o festă urîtă chiar la sesiunea inaugurală: cele două partide nvale au ajuns să tragă cu pistolul şi un glonţ rătăcit i-a pirlit umărul hainei. Alemân s-a gîndit pesemne, pe bună

dreptate, că o putere legislativă atît de inutilă ca a noasti nu merita să-ţi sacrifici viaţa pentru ea şi a preferat să-ţ cheltuiască indemnizaţiile în plăcuta companie a priete nilor, chiar înainte de a le lua.

Oscar de la Espriella, un chefliu în toată regula, era u^ părerea lui William Faulkner că un bordel e domiciliul cel mai potrivit pentru un scriitor, fiindcă dimineţile sîr liniştite, în fiecare noapte e cîte o petrecere şi eşti în bun<ţ raporturi cu poliţia. Deputatul Aleman şi-a asumat toatft acestea ad litteram şi a devenit amfitrionul nostru mai tot timpul. Totuşi, într-una din nopţile acelea am regretat că n-« crezut în iluziile lui

Faulkner cînd un fost tip de-ai k Mary Reyes, patroana, a doborît poarta cu lovituri pentr»« a-l lua cu el pe copilul amîndurora, care avea cinci ani ş| locuia cu ea. Actualul tip, care fusese sergent de poliţie, a ieşit din dormitor în izmene ca să apere onoarea şi avere» casei cu revolverul său din dotare, iar celălalt l-a primit cu *Q* rafală de plumbi ce răsună ca o lovitură de tun în salonul, de dans. Sergentul, speriat, s-a ascuns în cameră. Cînd ană; ieşit dintr-a mea, îmbrăcat doar pe jumătate, clienţii ocazio* nali se uitau din uşa camerelor lor la copilul care făcea pipi în capătul coridorului, pe cînd tăticul îi pieptăna părul cu mîna stîngă, ţinînd revolverul încă fumegînd cu dreapta. In toată casa nu se auzeau decît înjurăturile lui Mary care u| reproşa sergentului lipsa de curaj.

In zilele acelea intră fără să se anunţe în birourile de la *El Universal* un bărbat uriaş care-şi scoase cămaşa dînd dovadă de un pronunţat simţ teatral şi se apucă să se plimbe prţ| sala redacţiei, surprinzîndu-ne cu spinarea şi braţele sale plil de nişte cicatrice mari care păreau cimentate. Impresior de uimirea pe care reuşise să ne-o stîrnească, ne lămuri cina ravagiilor de pe corpul său cu o voce tunătoare:

- Zgîrieturi de leu!

Era Emilio Razzore, care tocmai sosise k Cartagena ca să pregătească reprezentaţiile faimosului său circ de familie, unul dintre cele mai mari din lume, Circul plecase din Havana cu o săptămînă în urmă, cu transatlanticul „Euskera", sub pavilion spaniol, iar el îl aştepta aici sîmbăta următoare. Razzore se mîndrca că aparţinea circului dinainte de a se naşte şi nu era nevoie să-l vezi în arenă pentru a descoperi că era dresor de animale sălbatice mari. Le chema pe numele lor ca pe membrii familiei, iar ele îi răspundeau cu o purtare drăgăstoasă şi în acelaşi timp brutală. Intra neînarmat în cuşca tigrilor şi a leilor, să le dea de mîncare din mîna lui. Ursul său favorit îl procopsise cu o îmbrăţişare înfocată care l-a ţinut o întreagă primăvară în spital. Insă marea atracţie nu era el şi nici mîncătorul de foc, ci omul <_are îşi dădea capul jos de pe umeri şi se plimba cu el sub braţ în jurul arenei. Trăsătura cea mai frapantă a lui Emilio Razzore era tăria de nezdruncinat a caracterului său. După ce l-am ascultat ore în şir absolut fascinat, am publicat în *El Universal o* notă editorială în care m-am încumetat să scriu că era „omul cel mai îngrozitor de uman pe care l-am cunoscut". Nu fuseseră prea mulţi la cei douăzeci şi unu de ani ai mei, dar cred că aceste cuvinte smt adevărate şi astăzi. Mîncam împreună la „Peştera" cu cei care lucrau la ziar şi tot acolo ne-a făcut să-l îndrăgim cu poveştile sale despre fiare umanizate de dragoste, într-una dm seri, după ce am chibzuit îndelung, am îndrăznit să-l r°g să mă angajeze la el la circ, chiar de-ar fi şi numai pentru a spăla cuştile cînd nu erau tigrii acolo. El nu mi-a spus nimic, dar mi-a întins mîna în tăcere. Eu am înţeles gestul ca un fel de semn secret din lumea circului şi am crezut că era de acord. Singurul căruia i-am mărturisit acest lucru a

fost Salvador Mesa Nicholls, un poet din Antioquia care; îndrăgea la nebunie circul, sosit de curînd la Cartagena ca asociat local al

familiei Razzore. Şi el intrase la un circ atunci cînd avea vîrsta mea şi m-a prevenit că cei care-i văd pentru prima oară pe clovni plîngînd vor să rămînă cu ei, dar a doua zi se căiesc. Totuşi, nu numai că îmi încuviinţă hotărîrea, ci îl şi convinse pe dresor, cu condiţia să păstrăm totul în cel mai mare secret, ca să nu se afle înainte de vreme. Aşteptarea circului, care pînă atunci fusese pentru mine emoţionantă, devenise de-a dreptul irezistibilă.

„Euskera" n-a ajuns la data prevăzută şi a fost imposibil de luat legătura cu el. După încă o săptămînă, am încropit la ziar un post de radio de amatori ca să aflăm starea vremii în Marea Caraibilor, dar n-am putut împiedica apariţia în presă şi la radio a tot felul de speculaţii despre posibilitatea unei veşti îngrozitoare. Mesa Nicholls şi cu mine am stat în zilele acelea pline de încordare cu Emilio Razzore, în camera lui de hotel, fără să mîncăm şi fără să dormim. L-am văzut prăbuşindu-se, scăzînd în volum şi în înălţime pe măsură ce aşteptarea devenea nesfîrşită, pînă cînd inima ne-a adeverit fiecăruia că „Euskera" n-avea să mai ajungă niciodată nicăieri şi nici n-o să se afle nimic de soarta ei, Dresorul a mai rămas o zi închis în camera lui, de unul singur, şi apoi a venit la ziar să-mi spună că o sută de ani de luptă zilnică nu puteau dispărea dintr-o dată. Aşa că se ducea la Miami cu mîna goală şi fără familie pentru a reface, bucată cu bucată, plecînd de la zero, circul scufundat. M-a impresionat atît de tare hotărîrea lui dincolo de tragedie, încît l-am condus la Barranquilla ca să ne luănti rămas-bun. înainte de a se urca în avionul pentru Florida^ mi-a mulţumit pentru hotărîrea de a mă angaja la circul *l|i§* şi mi-a promis că o să trimită după mine îndată ce va

ja ceva concret. S-a despărţit cu o îmbrăţişare atît desfîşie-toare, că am înţeles din tot sufletul dragostea leilor lui. Niciodată nu s-a mai ştiut nimic despre el.

Avionul pentru Miami a plecat la zece dimineiţa în aceeaşi zi în care a apărut nota mea despre Razzcre: la 16 septembrie 1948. Eram gata să mă întorc la Cartagena chiar în după-amiaza aceea, cînd mi-a dat prin cap ă trec pe la *El Nacional,* un ziar de seară la care colaborau German Vargas şi Alvaro Cepeda, prietenii prietenilor mei de la Cartagena. Redacţia se afla într-o clădire degradată dii oraşul vechi, într-o sală lungă despărţită printr-o balustradă de lemn. In fund, un bărbat tînăr şi blond, în cămaşă, scria la o maşină ale cărei clape răsunau ca nişte petarde în îrcăpe-rea pustie. M-am apropiat pe vîrfuri, intimidat de trosnetele lugubre ale podelei, şi am aşteptat sprijirit de balustradă pînă cînd s-a întors să mă privească şi mi-s spus scurt, cu o voce armonioasă de crainic de profesie:

- Ce se întîmplă?

Avea părul scurt, pomeţii pronunţaţi şi nişte ochi diafani şi adînci care mi s-au părut contrariaţi din cauza întreruperii. I-am răspuns cum am putut, silabisind:

- Sînt *Garda.* Marquez.

Doar auzindu-mi numele rostit cu atîta convingere ni-am dat seama că se putea foarte bine ca German Vargas să nu ştie cine eram, chiar dacă cei din Cartagena îmi spuseseră că vorbeau mult despre mine cu prietenii din Barranquilla, de cînd aceştia îmi citiseră prima povestire. *El Nacional* publicase o notă plină de avînt a lui German Vargas, cai-e nu

înghiţea orice în materie de noutăţi literare. Insă entuziasmul cu care m-a primit mi-a confirmat că ştia prea bine cine eram şi că aprecierea lui era mai sinceră decît mi se spusese. După cîteva ore, i-am cunoscut pe Alfonso Fuenmayor

şi pe Alvaro Cepeda la librăria „Mundo" şi ne-am băuţi împreună aperitivele la cafeneaua „Colombia". Don Ra-f mon Vinyes, înţeleptul catalan pe care doream atîta să-l cunosc, temîndu-mă însă în acelaşi timp, nu venise în] după-amiaza aceea la întîlnirea de la şase. Cînd am plecat! de la cafenea, după cinci rînduri de băutură, ajunseserăm] prieteni la cataramă.

A fost o lungă noapte nevinovată. Alvaro, şofer geniali care devenea mai sigur şi mai prudent pe măsură ce beai mai vîrtos, străbătu itinerarul pentru ocaziile memorabile.! La „Los Almendros", o cîrciumă în aer liber sub pomii în floriţi unde erau primiţi numai suporterii fanatici ai clubu-i lui „Deportivo Junior", mai mulţi clienţi încinseseră o ceartă care a fost pe punctul să se termine cu bătaie. Amf încercat să-i potolesc, pînă cînd Alfonso m-a sfătuit să nu intervin, fiindcă în locul acela plin de doctori în fotbal nul le mergea deloc bine pacifiştilor. Aşa încît mi-am petrecut! noaptea într-un oraş care n-a fost nicicînd acelaşi pentru! mine, nici cel al părinţilor în cei dintîi ani ai lor de câsă-| torie, nici cel de pe vremea Colegiului „San Jose", ci primai mea Barranquilla ca bărbat în toată firea, în paradisul case lor sale de toleranţă.

Cartierul chinezesc includea cîteva străzi unde răsunau! melodii metalice de se cutremura pămîntul, dar avea sil nişte înfundături mizere care aproape că îţi stîrneau mila.i Erau acolo bordeluri de familie ai căror patroni, cu nevast şi copiii, se ocupau de clienţii veterani potrivit normele moralei creştine şi politeţii lui don Manuel Antonii Carreno. Unii se puneau garanţi pentru ca începătoarele : se culce pe datorie cu clienţi cunoscuţi. Martina AlvaradtS cea mai veche din bordel, avea o uşă ascunsă şi tarife ur nitare pentru popii pocăiţi. Nu se trişa nici cu marfa şi:

cu preţurile, şi nu existau surprize cu bolile lumeşti. Ultimele matroane franţuzoaice din Primul Război Mondial, lîncede şi triste, se aşezau pe înserat în poarta casei sub stigmatul felinarelor roşii, aşteptînd o a treia generaţie care să mai creadă încă în prezervativele lor afrodiziace. Unele case aveau saloane climatizate ce serveau ca loc tainic de întîlnire pentru conspiratori sau ca refugiu pentru primarii care fugeau de neveste.

Cu curtea sa de dans sub o pergolă de glicine, bordelul „Pisica neagră" a fost paradisul marinei comerciale de cînd a fost cumpărat de o blondă oxigenată din La Guajira care cînta în engleză şi vindea pe sub masă pomezi halucinogene pentru doamne şi domni. Intr-o noapte rămasă de pomină în analele lor, Alvaro Cepeda şi Quique Scopell n-au putut suporta rasismul unei duzini de marinari norvegieni care făceau coadă în faţa camerei unicei negrese, în vreme ce şaisprezece albe sforăiau

aşezate în curte, şi i-au provocat la bătaie. Ei doi împotriva celor doisprezece i-au pus pe fugă pe aceştia numai cu pumnii lor şi cu ajutorul albelor care s-au deşteptat fericite şi i-au deşelat lovindu-i cu scaunele. La sfîrşit, într-un elan smintit de a repara ofensa, au încoronat-o pe negresă ca regină a Norvegiei.

In afara cartierului chinezesc mai erau şi alte case de toleranţă, legale sau clandestine, şi toate în bune relaţii cu poliţia. Una dintre ele era o curte cu nişte migdali mari înfloriţi, într-un cartier de oameni săraci, cu un cort nenorocit şi o cameră cu două paturi de campanie. Marfa erau copilele anemice de prin vecini care îşi cîştigau un peso pe repriză cu beţivii rătăciţi. Alvaro Cepeda descoperise locul din întîmplare, într-o seară cînd s-a pierdut în ploaia torenţială de octombrie şi a fost nevoit să se refugieze în con. Patroana l-a invitat la o bere şi i-a oferit două fete în

loc de una, cu dreptul de a mai repeta pînă avea să ste ploaia. Alvaro a început să-şi invite prietenii să bea be sub migdali, nu ca să se zbenguie în pat cu copilele, ci ca si le înveţe să citească. Celor mai silitoare le-a făcut rost de burse pentru a putea învăţa la şcoli oficiale. Una dintre ele a fost infirmieră la Spitalul de Caritate ani de zile. Patroanei i-a făcut cadou casa şi grădiniţa aceea sordidă ce a purtat pînă la desfiinţarea sa firească un nume ademenitor: „Casa] fetiţelor care se prostituează împinse de foame".

Pentru prima mea noapte memorabilă la Barranquilla au ales numai casa negresei Eufemia, care avea o uriaşă curte de ciment unde se dansa, printre tamarinii stufoşi, şi î măsuţe, şi scaune vopsite în culori vii, pe unde se plimbau | bîtlani pitici în voie şi cu colibe cu cinci pesos ora. Eufemia • în persoană, monumentală şi aproape centenară, îi primea şi îi selecţiona pe clienţi la intrare, de după o masă de scris | al cărui unic instrument - inexplicabil - era un uriaş piron de biserică. Ea însăşi alegea fetele după buna lor creştere şi după farmecul natural. Fiecare îşi punea numele care-i era pe plac şi unele le preferau pe cele date de Alvaro Cepeda i cu pasiunea lui pentru cinematografia din Mexic: Irma cea-Rea, Susana Perversa, Fecioara de la Miezul Nopţii.

Părea că e imposibil să stai de vorbă sub dezlănţuirea; orchestrei din Caraibe înnebunite după orice nou mambo; al lui Perez Prado şi a cîntăreţilor de bolerouri care te făceau să uiţi de amintiri dureroase, însă cu toţii ne obiş-i nuisem să discutăm strigînd în gura mare. Subiectul serii, i propus de German şi Alvaro, se referea la ingredientele comune ale romanului şi ale reportajului. Erau entuziast maţi de cel pe care John Hersey tocmai îl publicase, despre bomba atomică de la Hiroshima, dar eu preferam ca mă: turie gazetărească directă *Jurnalul din anul dumei,* pîa

cînd ceilalţi mi-au explicat că Daniel Defoe n-avea mai mult de cinci sau şase ani pe vremea ciumei de la Londra, care i-a servit drept model.

Pe drumul acesta am ajuns la enigma din *Contele de Monte Cristo,* despre care ei trei mai discutaseră în alte rîn-duri şi care revenea acum ca o ghicitoare pentru romancieri: cum a izbutit Alexandre Dumas să-l facă pe un marinar nevinovat şi ignorant, sărac şi întemniţat fără judecată, să evadeze dintr-o fortăreaţă de necucerit, transformîndu-l şi în omul cel mai bogat şi mai cult din vremea sa? Răspunsul era că atunci cînd Edmond Dantes a intrat în Castelul d'If îl avea deja prefigurat înăuntrul lui pe abatele Faria, care i-a transmis în temniţă esenţa înţelepciunii şi i-a dezvăluit tot ce trebuia să ştie pentru noua lui viaţă: locul unde era ascunsă o comoară fantastică şi modul în care putea evada. Cu alte cuvinte: Dumas a construit două personaje diferite, iar apoi le-a schimbat între ele destinele. Aşa încît cînd Dantcs a evadat era deja un personaj înăuntrul altuia şi tot ce-i mai rămăsese din el însuşi era corpul de bun înotător.

Lui German îi era clar că Dumas îşi făcuse personajul marinar ca să poată scăpa din sacul de pînză şi ca să înoate pînă la ţărm, atunci cînd l-au aruncat în mare. Alfonso eruditul, înzestrat de bună seamă cu spiritul cel mai mişcător, i-a replicat că asta nu garanta nimic fiindcă şaizeci la sută din echipajul lui Columb nu ştia să înoate. Nimic nu-l amuza mai mult decît să arunce boabele astea <i" piper pentru a îndepărta din mîncare orice gust amar de pedanterie. Entuziasmat de jocul de-a enigmele literare, m-am apucat să beau fără măsură rom de trestie cu lîmîie, pe care ceilalţi îl savurau cu sorbituri mici. Concluzia celor trei a fost că talentul şi iscusinţa în mînuirea

421datelor de care dă dovadă Dumas în romanul acela şi poate în toată opera sa erau mai curînd de reporter decît de romancier.

La sfîrşit mi-a fost limpede că noii mei prieteni îi citeau cu tot atîta folos pe Quevedo şi pe James Joyce, ca şi pe Conan Doyle. Aveau un simţ al umorului inepuizabil şi erau în stare să-şi petreacă nopţi întregi cîntînd bolerouri şi *vallenatos,* sau recitind fără poticneli cele mai frumoase poezii din Secolul de Aur. Am ajuns pe cărări diferite să fim de acord că versurile lui don Jorge Manrique la moartea părintelui său sînt o culme a poeziei universale. Noaptea s-a prefăcut într-o recreaţie încîntătoare, spulberîndu-mi şi ultimele prejudecăţi care mi-ar fi putut stînjeni prietenia cu banda aceea de nebuni învăţaţi. Mă simţeam atît de bine cu ei şi cu romul acela straşnic, încît mi-am lepădat cămaşa de forţă a timidităţii. Susana Perversa, care în luna martie din acel an cîştigase concursul de dans la carnaval, m-a poftit să dansăm. Au gonit găinile şi bîtlanii de pe ring şi ne-au împresurat ca să ne încurajeze.

Am dansat seria acelui *Mambo numero 5* de Damaso Perez Prado. La sfîrşit, cu suflul care-mi mai rămăsese m-am urcat pe estrada orchestrei tropicale şi am pus stăpînire pe maracase, cîntînd neîntrerupt mai bine de un ceas bolerouri de Daniel Santos, Agustm Lara şi Bienvenido Gran-da. Pe măsură ce cîntam mă simţeam cuprins de o adiere de libertate. N-am

ştiut niciodată dacă cei trei se mîndreau sau se ruşinau cu mine, dar cînd m-am întors la masă m-au primit ca pe unul de-ai lor.

Alvaro începuse să vorbească de un subiect pe care ceilalţi nu îndrăzneau să-l abordeze în veci: cinematograful. Pentru mine a fost o descoperire providenţială, fiindcă întot-; deauna considerasem filmul o artă subsidiară, care se nutrea

mai mult din teatru decît din roman. Alvaro, dimpotrivă, îl vedea cam aşa cum vedeam eu muzica: o artă folositoare tuturor celorlalte.

Se luminase de ziuă şi Alvaro, pe jumătate adormit, pe jumătate beat, conducea ca un taximetrist piceput automobilul înţesat de cărţi recente şi de suplimente literare ale ziarului *New York Times.* I-am lăsat pe German şi pe Alfonso la casele lor, iar Alvaro a insistat să mă ducă la el sl-i văd biblioteca ce acoperea trei pereţi ai dormitorului pînă-n tavan. Ii arătă cu degetul, întorcîndu-se în cerc, şi-mi spuse:

- Ăştia sînt singurii scriitori de pe lume care ştiu să scrie. Eu mă aflam într-o stare de exaltare ce m-a făcut să uit

de foame şi de somn. Alcoolul era mai departe viu înăun-trul meu, ca o stare de graţie. Alvaro mi-a arătat cărţile favorite, în spaniolă şi în engleză, şi vorbea de fiecare cu o voce dogită, cu părul răvăşit şi cu ochii mai nebuni ca oncînd. A vorbit de Azorin şi de Saroyan - două slăbiciuni ale lui - şi de alţii ale căror vieţi publice şi particulare le cunoştea pînă în amănuntele cele mai intime. A fost prima oară cînd am auzit numele Virginiei Woolf, căreia el îi zicea „bătrîna Woolf", aşa cum spunea şi „bătrînul Faulkner". Uimirea mea l-a exaltat pînă aproape de delir. înşfacă mormanul de cărţi pe care mi le arătase ca fiind preferatele lui şi mi le puse în braţe.

- Nu fi prost, îmi spuse, ia-le pe toate şi, cînd le termini de citit, vin după ele unde-o fi să fie.

Pentru mine era un noroc de neconceput de care n-am îndrăznit să profit fără să am măcar o baracă nenorocită unde să le ţin. In cele din urmă, se mulţumi să-mi dăruiască versiunea în spaniolă a romanului Virginiei Woolf *Doamna*

Dalloway, cu pronosticul fără drept de apel ca o să-l învăţ pe dinafară.

Se făcuse ziuă. Voiam să mă întorc la Cartagena cu primul autobuz, însă Alvaro stărui să mă culc în patul geamăn cu al lui.

- Ce naiba, spuse, abia mai suflînd. Rămîi să dormi aici şi mîine o să-ţi facem rost de o slujbă pe cinste.

M-am lungit îmbrăcat pe pat şi doar atunci am simţit în trup imensa povară de a fi în viaţă. El a fâcut la fel şi am dormit pînă la unsprezece dimineaţa, cînd maică-sa, adorata şi temuta Sara Samudio, a bătut în uşă cu pumnul, crezînd că singurul ei fiu mult iubit murise.

- N-o lua în seamă, maestre, mi-a spus Alvaro din străfundurile somnului. In fiecare dimineaţă zice 3a fel şi grav e că într-o zi o să fie adevărat.

M-am întors la Cartagena cu aerul cuiva care parcă descoperise lumea. Nu mi-am mai petrecut după-amiezele în casa familiei Franco Miinera recitind poezii din Secolul de Aur şi cele *Douăzeci de poeme de dragoste* de Neruda, ci lecturînd paragrafe din *Doamna Dalloway* şi delirurile personajului său deznădăjduit, Septimus Warren Smith. Am devenit alt om, nerăbdător şi dificil pînă într-atît, încît lui Hector şi maestrului Zăbala li se părea că îl imit cu bună ştiinţă pe Alvaro Cepeda. Gustavo Ibarra, cu viziunea-i mă-rimmoasă asupra sufletului caraibian, s-a amuzat cînd i-am povestit de noaptea de la Barranquilla, în vreme ce mi-i băga pe gît cu lingura, într-un fel tot mai înţelept, pe poeţii greci, cu excepţia expresă şi niciodată explicată a lui Euripide. Mi l-a descoperit pe Melville: bravura literară | care este *Moby Dick,* înălţătoarea predică despre lona către vînătorii de balene căliţi pe toate mările lumii, sub imensa boltă clădită cu coaste de balenă. Mi-a împrumutat *Casa cui*

şapte acoperişuri, de Nathaniel Hawthorne, care n-a marcat pe viaţă. Am încercat împreună să schiţăm o teorie despre fatalitatea nostalgiei în rătăcirile lui Ulise-Odiseu, în care ne-am pierdut fără scăpare. După o jumătate de veac, am întîlnit-o închegată într-un text magistral de Milan Kundera.

Din aceeaşi epocă datează unica mea întîlnire cu marele poet Luis Carlos Lopez, mai cunoscut cu porecla Chiorul, . care inventase un fel comod de a fi mort fără a muri şi îngropat fără îngropăciune, şi mai ales fără discursuri. Locuia în centrul istoric, într-o casă istorică de pe istorica -tmda del Tablon, unde s-a născut şi a murit fără să deranjeze pe nimeni. Se vedea cu foarte puţinii prieteni dintot eauna, pe cînd faima sa de mare poet continua să crească în viaţă aşa cum cresc doar gloriile postume.

Ii ziceau Chiorul fără să fie astfel, pentru că în realitate era doar saşiu, dar într-un fel aparte şi foarte greu de deosebit. Fratele lui, Domingo Lopez Escauriaza, directorul de la *El Universal,* avea veşnic acelaşi răspuns pentru ane întreba de el: - E pe aici.

Părea un răspuns evaziv, dar era singurul adevărat: era pe acolo. Mai viu decît oricine altcineva, dar şi cu avântaţi de a fi prin jur fără să se arate prea mult, dîndu-şi seama <te toate şi hotărît să se înmormînteze pe propriile picioare. Vorbeau despre el ca de o relicvă istorică şi mai ales cei care nu-l citiseră. Pînă într-atît, încît de cînd sosisem la Cartagena n-am încercat să-l văd, din respect faţă de privilegiul lui de om invizibil. Avea pe atunci şaizeci şi opt de ani şi nimeni nu pusese la îndoială că era unul dintre cei mai mari poeţi de limbă spaniolă din toate timpurile, deşi nu mulţi ştiau cine era de fapt şi de ce era atît de mare, şi

*4,25*nici nu era uşor de crezut aşa ceva din cauza calităţii stranii a operei sale.

Zăbala, Rojas Herazo, Gustavo Ibarra şi cu mine îi ştiam poemele pe dinafară şi le citam mereu fără să stăm pe gînduri, în chip spontan şi adecvat, pentru a da strălucire discuţiilor noastre. Nu era urîcios, ci

timid. Nici astăzi nu-mi aduc aminte să-i fi văzut vreo fotografie, dacă a existat vreuna, ci doar cîteva caricaturi facile care se publicau în loc de poză. Cred că, nevăzîndu-l, uitaserăm că mai trăia şi, într-o seară, pe cînd îmi terminam nota zilnică, am auzit exclamaţia sufocată a lui Zăbala:

- Drace, Chiorul!

Mi-am ridicat privirea de la maşina de scris şi l-am zărit pe bărbatul cel mai straniu pe care aveam să-l văd vreodată. Mult mai scund decît mi-l imaginam, cu părul atît de alb, că părea albastru şi atît de ciufulit, că părea că nu e al lui. Nu era chior de ochiul stîng, ci privea cruciş. Era îmbrăcat ca de casă, cu pantaloni de dril închişi la culoare şi cu o cămaşă cu dungi, cu mîna dreaptă dusă la umăr şi ţinînd un ţigaret de argint cu o ţigară aprinsă pe care n-o fuma şi al cărei scrum cădea fără să-l scuture cînd ajungea prea lung.

Trecu fără să se oprească, îndreptîndu-se spre biroul fratelui său, şi ieşi de acolo după două ore, cînd nu mai eram în toată redacţia decît Zăbala şi cu mine, aşteptînd să-l salutăm. A murit doi ani mai tîrziu, iar emoţia admiratorilor lui credincioşi a fost de parcă n-ar fi murit, ci ar fi înviat. Expus în sicriu nu părea la fel de mort ca pe vremea cînd era în viaţă.

Cam în aceeaşi perioadă scriitorul spaniol Damaso Alonso şi soţia lui, romanciera Eulalia Galvarriato, au ţinut două conferinţe în sala de festivităţi a universităţii.

Maestrul Zăbala, căruia nu-i plăcea să tulbure viaţa altora, şi-a învins de data aceea discreţia şi le-a solicitat o întrevedere. Gustavo Ibarra, Hector Rojas Herazo şi cu mine l-am însoţit şi imediat ne-am întîlnit pe aceeaşi lungime de undă. Am rămas patru ore într-un salon al Hotelului Caribe, schimbînd impresii despre prima lor călătorie în America Latină şi despre visele noastre de tineri scriitori. Hector le-a adus o carte de poeme, iar eu o fotocopie a unei povestiri publicate în *El Espectador.* Pe amîndoi ne-a interesat mai mult ca orice francheţea rezervelor manifestate, fiindcă le foloseau ca un fel de confirmare indirectă a elogiilor.

In octombrie am găsit la *El Universal* un mesaj de la Gonzalo Mallarino care-mi spunea că mă aştepta cu poetul Âlvaro Mutis la vila Tulipan, o pensiune de neuitat din staţiunea balneară Bocagrande, la cîţiva metri de locul unde aterizase Charles Lindberg cu vreo douăzeci de ani în urmă. Gonzalo, complicele meu la recitalurile de poezie din universitate, era deja avocat, iar Mutis îl invitase să cunoască marea, în calitatea sa de director al relaţiilor publice de la LANSA, o companie aeriană locală creată de proprii piloţi.

Poeme de Mutis şi povestiri de-ale mele au apărut cel puţin o dată în acelaşi număr al suplimentului „Sfîrşit de săptămînă", şi ne-a fost de-ajuns să ne vedem ca să începem o discuţie care nu s-a terminat încă, în nenumărate locuri din lume, vreme de mai bine de jumătate de veac. Mai întîi copiii şi apoi nepoţii ne-au întrebat adesea despre ce vorbeam cu o pasiune atît de aprigă şi le-am spus adevărul: întotdeauna vorbeam despre acelaşi lucru.

Prieteniile mele miraculoase cu oameni din lumea artelor ajunşi la vîrsta maturităţii mi-au dat curajul de a

supravieţui în anii aceia de care mi-aduc şi astăzi aminte ca de cei mai nesiguri din viaţi. Pe 10 iulie publicasem ultimul articol în rubrica „Punct şi de la capăt" la *El Universal,* după trei luni anevoioase în care n-am reuşit să-mi depăşesc limitele de începător, preferind să întrerup acest şir de note al căror singur merit e că s-au oprit la timp. M-am refugiat în comentariile din pagina editorială care nu erau sancţionate, apărînd fără semnătură, cu excepţia cazurilor cînd trebuia să existe o tentă personală. Am scris aceste comentarii din simplă rutină pînăîn septembrie 1950, cînd mi-a apărut o notă trufaşă despre Edgar Allan Poe, care n-a avut alt merit decît că a fost cea mai proastă.

In tot acel an, îl rugasem stăruitor pe maestrul Zăbala să mă înveţe secretele pentru a scrie reportaje. Nu s-a hotărît s-o facă niciodată, cu felul său de a fi misterios, dar m-a tulburat cu enigma unei copile de doisprezece ani înmormîntate la Mănăstirea Santa Clara, căreia îi crescuse părul după ce a murit cu peste douăzeci şi doi de metri în două secole. Nu mi-am închipuit vreodată că aveam să revin asupra acestui subiect patruzeci de ani mai tîrziu, pentru a-l povesti într-o carte romantică avînd implicaţii sinistre[1]. Dar n-au fost timpurile cele mai prielnice meditaţiei. Mă apucau năbădăile din te miri ce, dispăream de la ziar fără nici o explicaţie, pînă cînd maestrul Zăbala trimitea pe cineva să mă domolească. Am trecut examenele de la sfîrşitul anului doi de la Drept printr-o baftă nemaipomenită, rămînîndu-mi doar două pentru sesiunea următoare, şi m-am putut înscrie în anul trei, dar s-a răspîndit zvonul că reuşisem datorită presiunilor politice făcute de cei

[1] Este vorba despre romanul *Despre dragoste }i alţi demoni,* apărut în 1994, tradus şi în limba română şi publicat de Editura RAO, în 2000.

de la ziar. A fost nevoie de intervenţia directorului cînd m-au arestat într-o zi la ieşirea de la cinematograf cu un libret militar fals, fiind pus pe listă ca să fiu înrolat în vederea unor misiuni punitive pentru menţinerea ordinii publice.

In orbirea mea politică din acele zile nici măcar nu mi-am dat seama că se decretase din nou starea de asediu, din pricina degradării situaţiei din ţară. Cenzura presei s-a înăsprit tot mai tare. Atmosfera s-a deteriorat ca în vremurile cele mai grele şi o poliţie politică consolidată cu delincvenţi de drept comun semăna groază la sate. Violenţa i-a obligat pe liberali să-şi părăsească pămînturile şi căminele. Posibilul lor candidat, Dario Echandia, mare specialist în drept civil, sceptic din naştere şi cititor pătimaş al autorilor greci şi latini, s-a pronunţat în favoarea abţinerii liberalilor. Calea era liberă pentru alegerea lui Laureano Gomez, care părea să conducă guvernul trăgînd de nişte iţe invizibile de la New York. Nu eram pe atunci pe deplin conştient că incidentele acelea nu însemnau doar ticăloşii săvîrşite de conservatori, ci şi simptome ale schimbărilor nefaste în viaţa noastră, pînă într-o noapte dmtre numeroasele petrecute la „Peştera" cînd mi s-a năzărit să mă laud că nu fac decît ce mă taie

capul. Maestrul Zăbala nu şi-a mai dus la gură lingura cu care îşi mînca supa şi, privindu-mă peste rama arcuită a ochelarilor, m-a oprit brusc:

- Ia spune-mi, Gabriel, cu atîtea prostii pe care le tot faci ţi-ai putut da seama că ţara asta se duce de rîpă?

întrebarea a nimerit exact la ţintă. Beat-criţă m-am trîntit să dorm în zorii zilei pe o bancă de pe Paseo de los Martires, cînd s-a pornit o ploaie apocaliptică ce m-a pătruns pînă la oase. Am stat două săptămîni în spital cu o pneumonie refractară la primele antibiotice cunoscute,

care aveau faima proastă de a lăsa nişte sechele îngrozitoare cum ar fi impotenţa precoce. Părinţii m-au chemat la Sucre să mă refac după munca excesivă - cum spuneau în scrisoare - şi am ajuns acasă mai scheletic şi mai palid decît eram de felul meu. *El Universal* a mers şi mai departe, pu-blicînd un editorial de rămas-bun care m-a consacrat drept ziarist şi scriitor înzestrat şi o notă care mă considera autor al unui roman ce n-a existat niciodată şi cu un titlu care nu-mi aparţinea: *A m cosit deja finul.* Era şi mai ciudat că apărea într-un moment în care n-aveam deloc de gînd să mai scriu ficţiune. Adevărul e că titlul acela atît de străin de mine a fost inventat de Hector Rojas Herazo în graba maşinii de scris, ca fiind încă una dintre contribuţiile lui Cesar Guerra Valdes, un scriitor imaginar de cea mai pură sorginte latino-americană, creat de el pentru a ne susţine polemicile. Hector publicase în *El Universal* ştirea că sosie la Cartagena, iar eu scrisesem o notă în chip de salut la rubrica mea „Punct şi de la capăt", cu speranţa de a trezi conştiinţele adormite ale unor autentici prozatori ai continentului, în orice caz, romanul imaginar cu frumosul titlu născocit de Hector a fost menţionat după cîţiva ani, nu mai ştiu unde şi nici de ce, într-un eseu despre cărţile mele, drept operă capitală a noii literaturi.

Atmosfera pe care am găsit-o la Sucre a fost foarte propice ideilor mele de pe atunci. I-am scris lui German Vargas rugîndu-l să-mi mai trimită cărţi, multe cărţi, cît mai multe cu putinţă, pentru a îneca în capodopere o convalescenţă de şase luni. Tata renunţase la sclavia farmaciei şi-şi clădise la intrarea în localitate o casă potrivită pentru noi, copiii, care eram unsprezece la număr de cînd se născuse Eligio, cu şaisprezece luni în urmă. Casa era mare şi luminoasă, cu o terasă de primit musafirii în faţa apelor în-

tunecate ale fluviului şi cu ferestre deschise special pentru brizele din ianuarie. Avea şase dormitoare bine aerisite, cu un pat pentru fiecare, ca să nu mai dormim cîte doi, ca înainte, şi pretutindeni erau belciuge de atîrnat hamacurile la diverse înălţimi, pînă şi pe coridoare. In curtea neîngrădită ce se prelungea pînă spre pădure erau tot soiul de pomi ai nimănui şi felurite animale, ale noastre şi ale altora, care se plimbau prin dormitoare. Căci mama, care ducea dorul curţilor din copilăria ei de la Barrancas şi de la Aracataca, a făcut din noua casă o fermă, cu găini şi raţe (ara ogradă, şi porci libertini care intrau în bucătărie ca să mănînce proviziile pentru prînz. încă mai era cu putinţă să se profite de vară

pentru a dormi cu ferestrele deschise, în zgomotul găinilor astmatice căţărate pe stinghii şi în mirosul de *guanâhana*[1] coapte care cădeau din pomi cu un sunet surd instantaneu. „Parcă ar fi nişte copii", spunea mama. Tata şi-a redus consultaţiile doar la orele dimineţii, pentru cei cîţîva care rămăseseră credincioşi homeopatici, a continuat să citească orice hîrtie tipărită îi cădea în mînă, lungit într-un hamac atîrnat între doi copaci, şi s-a molipsit de febra leneşă a jocului de biliard pentru a-şi alunga tristeţea la asfinţit. Renunţase şi la costumele de dril alb cu cravată şi ieşea pe stradă cum nu fusese văzut niciodată, cu cămăşi tinereşti cu mînecă scurtă.

Bunica Tranquilina Iguaran murise de două luni, oarbă şi dementă, iar în luciditatea agoniei a continuat să predice, cu vocea-i strălucitoare şi dicţia-i perfectă, dezvăluind secretele familiei. Eternul ei subiect pînă şi-a dat duhul a t ost pensia bunicului. Tata a pregătit cadavrul cu frunze de •iloe şi a pus var înăuntrul coşciugului ca să putrezească încet. Luisa Santiaga, care admirase veşnic pasiunea maică-sii

[1] Fructe dulci şi zemoase în formă de inimă, ale unui copac din Antile.

pentru trandafirii roşii, i-a făcut o grădină în fundul curţii, ca să nu-i lipsească niciodată pe mormînt.

înfloreau atît de frumos, că marnei nu-i ajungea timpul să-i mulţumească pe toţi străinii care veneau de departe, dornici să afle dacă atîţia trandafiri minunaţi erau lucrarea Domnului sau a diavolului.

Schimbările acelea în viaţa şi în felul meu de a fi se potriveau cu schimbările din casă. La fiecare venire a mea mi se părea alta din pricina amenajărilor făcute de părinţi şi a fraţilor care se năşteau şi creşteau sernănînd atît de tare unii cu alţii, că era mai uşor să-i confunzi decît să-i recunoşti. Jaime, care avea acum zece ani, stătuse cel mai mult lîngă fustele mamei îmrucît venise pe lume la şase luni, iar mama nu terminase bine cu alăptatul lui, cînd l-a şi născut pe Hernando (Nanchi). După încă trei ani s-a născut Alfre-do Ricardo (Cuqui) şi, un an şi jumătate mai tîrziu, Eligio (Yiyo), ultimul, care în vacanţa aceea începea să descopere miracolul de a merge în patru labe.

Mai erau şi copiii tatălui meu dinainte şi de după căsătorie: Carmen Roşa, la San Marcos, şi Abelardo, care petrecea luni de zile la Sucre, apoi Germaine Hanai (Emi), pe care mama, cu încuviinţarea fraţilor, o socotea propria fată şi, în cele din urmă, Antonio Măria Claret (Tono), crescut de maică-sa la Since, dar care ne vizita adesea. Cincisprezece în total, mîncînd cît treizeci cînd aveam ce, aşezaţi fiecart- pe unde puteam.

Cele povestite de surorile mele mai mari despre anii aceia pot da o idee exactă asupra vieţii din casa unde nu apuca să crească bine un copil, că se şi năştea altul. Mama însăşi era conştientă de vina ei şi le ruga pe fete să le poarte de grijă celor mici. Margot murea de frică ori de cîte ori descoperea că mama era iar însărcinată, fiindcă ştia că ea

singură n-avea timp să-i crească pe toţi. Aşa încît înainte de a pleca la internat la Monterîa, o imploră cît se poate de serios ca fratele următor să fie ultimul. Mama îi făgăduia, ca întotdeauna, chiar dacă o făcea numai ca s-o liniştească, fiind încredinţată că Domnul, în neţărmurita Sa înţelepciune, avea să rezolve problema cum nu se poate mai bine.

Mesele erau un adevărat dezastru, pentru că nu era chip să-i strîngi pe toţi. Mama şi suroile mai mari îi serveau pe măsură ce soseau, dar se întîmpla adesea ca la desert să mai apară cineva cerîndu-şi porţia. In cursul nopţii, cei mici se duceau în patul părinţilor, neputînd dormi de frig sau căldură, de durere de dinţi sau frică de morţi, din pricina iubirii părinteşti sau a geloziei celorlalţi fraţi, şi se trezeau dimineaţa acolo, claie peste grămadă. Dacă după Eligio nu s-au mai născut şi alţii a fost numai graţie lui Margot care şi-a impus autoritatea cînd s-a întors de la internat, iar mama şi-a ţinut promisiunea de a nu mai face copii.

Din păcate, realitatea avusese timp să urzească alte planuri pentru cele două surori mai mari, care nu s-au măritat niciodată. Aida, ca în romanele siropoase, a intrat la o mănăstire făcînd legămînt pe veci, la care a renunţat după douăzeci şi doi de ani cu formalităţi cum scrie la carte, dar nu l-a mai găsit nici pe Rafael şi nici pe vreun alt bărbat. Margot, cu firea-i rigidă, şi l-a pierdut pe al ei clintr-o greşeală a amîndurora. Ca o reacţie împotriva unor precedente atît de triste, Rita s-a măritat cu primul bărbat care i-a fost pe plac şi a trăit fericită avînd cinci copii şi nouă nepoţi. Celelalte două - Ligia şi Emi - s-au căsătorit cu cine au poftit cînd părinţii obosiseră să se mai lupte cu viaţa reală.

Necazurile familiei păreau că ţin isonul crizei prin care trecea ţara din vina nesiguranţei economice şi a vărsării de sînge provocate de violenţa politică, ce ajunsese la Sucre ca un anotimp sinistru şi intrase în casă pe vîrfuri, dar hotă-rît. Pe atunci ne consumaserăm rezervele anemice şi eram la fel de săraci cum fuseserăm la Barranquilla, înainte de a veni la Sucre. Insă mama nu s-a tulburat deloc, avînd certitudinea, dovedită în mai multe rînduri, că fiecare copil se naşte cu steaua sa norocoasă. Aceasta era starea de spirit din casă cînd am sosit de la Cartagena ca să-mi petrec convalescenţa după pneumonie, dar cei din familie se înţele-seseră din timp între ei ca eu să nu-mi dau seama.

Subiectul de bîrfă la ordinea zilei în tot tîrgul era presupusa legătură a prietenului nostru Cayetano Gentile cu învăţătoarea de la şcoala din cătunul vecin Chaparral, o fată frumoasă, de condiţie socială diferită de a lui, dar foarte cuminte şi dintr-o familie respectabilă. Nu era de mirare: Cayetano fusese întotdeauna un crai, nu numai la Sucre, ci şi la Cartagena, unde îşi făcuse liceul şi începuse Medicina. Insă la Sucre nu s-a ştiut să fi avut vreo logodnică oficială şi nici partenere preferate la baluri.

Intr-o seară l-arn văzut venind la moşia lui, călare pe calul cel mai bun, cu învăţătoarea în şa ţinînd hăţurile şi el pe crupă, înlănţuindu-i mijlocul. Ne-a surprins nu numai intimitatea la care ajunseseră, ci şi îndrăzneala amîndurora de a intra pe aleea din piaţa mare la ora cînd forfota era în toi şi într-un tîrg atît de bănuitor. Cayetano le-a explicat tuturor celor care au vrut să-l asculte că o întîlnise în poarta şcolii aşteptînd ca să-şi facă pomană cineva s-o ducă pînă în sat la ora aceea

tîrzie. L-am prevenit în glumă că o să se trezească într-o dimineaţă cu un afiş în poartă, iar el a dat din umeri cum îi era felul şi mi-a trîntit gluma sa favorită:

- Nu se încumetă cu cei bogaţi.

Intr-adevăr, moda afişelor trecuse tot aşa de repede cum venise şi s-a crezut că fusese poate încă o consecinţă a stării politice grave în care se afla ţara. Cei care se temeau de ele au putut dormi iar liniştiţi, în schimb, curînd după sosirea mea am simţit că se schimbase ceva în ceea ce mă priveşte în atitudinea unor simpatizanţi ai partidului tatălui meu, care au început să mă arate cu degetul ca fiind autorul articolelor împotriva guvernului conservator, publicate de *El Universal.* Nu era adevărat. Dacă am fost nevoit să scriu vreodată articole politice, am făcut-o întotdeauna fără să le semnez şi pe răspunderea conducerii, de cînd aceasta hotărîse să renunţe la întrebarea despre ce se întîmplase în Carmen de Bolivar. Articolele cu care colaboram şi pe care le iscăleam revelau de bună seamă o poziţie clară în privinţa situaţiei extrem de grave a ţării, a ticăloşiei, a violenţei şi a nedreptăţii, dar fără lozinci de partid. De fapt, nici atunci şi nici în alte rînduri n-am făcut parte din vreun partid. Acuzaţia i-a alarmat pe părinţi, iar mama s-a apucat să aprindă lumînări la toţi sfinţii, mai ales cînd stăteam pînă foarte tîrziu prin tîrg. Pentru prima oară am simţit în jurul meu o atmosferă atît de apăsătoare, încît m-am hotărît să ies din casă cît mai puţin posibil.

In vremurile acelea grele s-a prezentat la cabinetul tatălui meu un bărbat care mi-a lăsat o impresie de neşters, căci părea a fi propria fantasmă, cu o piele străvezie prin care i se vedea culoarea oaselor şi cu pîntecele umflat şi tare ca o tobă. N-a fost nevoie decît de o singură frază pentru a nu-l mai uita în veci:

- Domnule doctor, am venit să-mi scoateţi maimuţa care mi-a crescut în burtă.

După ce l-a examinat, tata şi-a dat seama că nu era de competenţa lui şi l-a trimis la un coleg chirurg care n-a găsit maimuţa, cum credea pacientul, ci un făt fără nici o formă, dar cu viaţă proprie, însă pe mine m-a impresionat nu atît creatura din pîntecele omului, cît ceea ce povestise el despre lumea magică din La Sierpe, un ţinut legendar din departamentul Sucre la care se putea ajunge numai prin mlaştinile aburinde, unde se întîmpla adesea să răzbuni o jignire făcînd farmece ca acela cu plodul diavolului care creştea în burtă.

Locuitorii din La Sierpe erau catolici convinşi, dar tălmăceau religia în felul lor, cu rugăciuni magice pentru toate ocaziile. Credeau în Dumnezeu, în Fecioara Măria şi în Sfînta Treime, dar Ii adorau în orice obiect în care li se părea că descoperă virtuţi divine. Pentru ei era de necrezut ca persoana căreia îi crescuse în pîntece o creatură a diavolului să aibă atîta minte, încît să apeleze la erezia unui chirurg.

Curînd am avut surpriza să constat că toată lumea din Sucre ştia de existenţa acestui ţinut, singura problemă fiind, în realitate, să poţi ajunge acolo învingînd tot soiul de obstacole geografice şi mintale.

In ultimul moment am descoperit întîmplător că marele maestru în materie era prietenul meu Angel Casij, pe care-l văzusem ultima oară cîntînd într-o orchestră din cartierul chinezesc din Barrancabermeja, în cea de a doua sau a treia mea călătorie pe fluviul Magdalena, L-am găsit cu mintea mai limpede decît atunci şi mi-a făcut o relatare halucinantă a peregrinărilor lui prin La Sierpe. Am aflat astfel tot ce se putea şti despre Marquesita, doamna şi stăpîna acelei întinse împărăţii unde se cunoşteau rugăciuni secrete pentru a face bine sau rău cuiva, pentru a

scula un muribund din patul său, fără a se şti despre el decît cum arată şi locul exact unde se află, sau pentru a trimite un şarpe prin smîrcuri ca să omoare un duşman, după şase zile.

Numai învierea din morţi îi era interzisă, fiind o putere numai a Domnului. Marquesita a trăit cîţi ani a vrut şi se bănuieşte că au fost două sute treizeci şi trei, dar fără să fi îmbătrînit nici cu o zi după ce a trecut de şaizeci şi şase. înainte de a muri şi-a strîns turmele fabuloase şi le-a făcut să se învîrtească preţ de două zile şi două nopţi de jur împrejurul casei, pînă cînd s-a ivit mlaştina din La Sierpe, aidoma unei mări nesfîrşite presărate cu anemone fosforescente. Se spune că în mijlocul ei se află un arbore cu poame de aur, de trunchiul căruia era legată o luntre care, în fiecare zi de 2 noiembrie, Ziua Morţilor, pluteşte singură pînă la ţărmul celălalt, păzită de cairnani albi şi de şerpi cu clopoţei de aur, unde Marquesita şi-a îngropat averea nemărginită.

De cînd Angel Casij mi-a povestit istoria asta fantastica, inima a început să-mi dea ghies să văd paradisul din La Sierpe, ancorat în realitate. Am pregătit totul, caii apăraţi de rugăciuni împotriva descîntecelor, luntre invizibile, călăuze atotştiutoare şi tot ce-mi mai trebuia pentru a scrie cronica unei realităţi supranaturale.

Insă măgarii de povară au rămas cu samarul pe ei. Lenta mea convalescenţă de după pneumonie, zeflemeaua prietenilor la balurile din piaţă, avertizările înfricoşătoare ale celor mai în vîrstă m-au obligat să amîn călătoria pentru un moment prielnic ce nu s-a ivit niciodată. Astăzi evoc totuşi acest episod ca un semn de bun augur, fiindcă în lipsa acelei Marquesite fantastice m-am cufundat încă de a

doua zi în scrierea unui prim roman, din care nu mi-a mai rămas decît titlul: *Casa.*

Doream să. scriu o dramă a războiului de O Mie de Zile de pe coasta colurnbiană a Mării Caraibilor, despre care vorbisem cu Manuel Zapata Olivella, într-o vizită pe care l i-o făcusem înainte la Cartagena. Cu acel prilej şi fără nici o legătură cu proiectul meu, îmi dăruise o broşură scrisă de tatăl lui despre un veteran din războiul amintit, a cărui fotografie de pe copertă, unde apărea cu tunică şi cu mustăţile pîrlite de praf de puşcă, mi-a amintit oarecum de bunicul. I-am uitat numele mic, însă cel de familie avea să mă însoţească veşnic: Buendia. M-am gîndit deci că scriu un roman intitulat *Casa,* despre epopeea unei familii care putea semăna mult cu a noastră pe vremea războaielor zadarnice ale colonelului Nicolas Marquez.

Titlul se întemeia pe intenţia mea ca acţiunea să nu se desfăşoare niciodată în afara casei. Am schiţat mai multe începuturi şi portrete ale unor personaje episodice, cărora le puneam nişte nume de familie folosite mai tîrziu în alte cărţi. Sînt foarte sensibil la neîmplinirea unei fraze în care două cuvinte apropiate rimează între ele, chiar dacă e vorba de rimă vocalică, şi prefer să n-o public pînă n-o refac. Din pricina asta am fost de multe ori pe punctul să renunţ la numele de familie Buendia care rima fără scăpare cu formele imperfectului[1]. Cu toate acestea, numele s-a impus pînă la urmă, pentru că izbutisem să-i creez o identitate convingătoare personajului.

Aşa stăteau lucrurile cînd, într-o dimineaţă, a apărut acasă la Sucre o cutie de lemn fără adresă şi nici altceva

[1] In limba spaniolă, toate formele imperfectului la verbele de conjugarea a doua şi a treia prezintă terminaţia „îa".

scris pe ea. Sora mea Margot o primise fără să ştie de la cine, convinsă că era ceva rămas de la farmacia vîndută. Şi eu mi-am zis tot aşa şi mi-arn luat liniştit micul dejun în familie. Tata a explicat că nu deschisese cutia fiindcă a crezut că era restul meu de bagaje, fără să ia aminte că nu-mi mai rămăsese nimic pe lume. Fratele meu Gustavo, care la treisprezece ani avea destulă practică pentru a bate orice fel de cuie sau a le scoate, s-a apucat s-o desfacă fără să ceară voie. După cîteva minute l-am auzit strigînd:

- Sînt cărţi!

Inima mi-a sărit din loc înainte de a apuca să mă urnesc. Intr-adevăr, erau cărţi fără nici un indiciu despre expeditor, împachetate de mîini pricepute pentru a încăpea toate, şi cu o scrisoare greu de descifrat din pricina caligrafiei hieroglifice şi a liricii ermetice a lui German Vargas: „Iţi trimitem toate astea, maestre, să vedem dacă înveţi, în sfîrşit, ceva". Mai era şi iscălitura lui Alfonso Fuenmayor şi o mîzgălitură pe care am identificat-o ca fiind a lui Ramon Vinyes, pe care nu-l cunoşteam încă. Tot ce mă sfătuiau era să nu plagiez nimic pentru că ar bate la ochi. Intr-una din cărţile lui Faulkner era o notă a lui Âlvaro Cepeda, cu scrisul lui încîlcit, şi făcută în mare grabă, prin care mă anunţa că săptămîna viitoare pleca pentru un an la un curs special la şcoala de jurnalism de la Universitatea Columbia, din New York.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să întind cărţile pe masa din sufragerie, pe cînd mama termina de luat vasele de la micul dejun. A fost nevoită să se înarmeze cu o mătură ca să-i sperie pe cei mici, care voiau să taie ilustraţiile cu un secator, şi pe cîinii vagabonzi care adulmecau cărţile de parcă erau de mîncat. Le-am mirosit şi eu, cum fac mereu cu orice carte nouă, şi le-am răsfoit pe toate

la întîmplare, citind paragrafe pe sărite. Noaptea mi-am schimbat de trei sau patru ori locul fiindcă nu-mi găseam liniştea sau mă bătea în ochi lumina slabă de pe coridorul ce dădea în curte şi m-am trezit

dimineaţa cu spinarea strîmbă şi fără sa-mi închipui încă nici pe departe ce valoare avea pentru mine miracolul acela.

Erau douăzeci şi trei de opere alese ale unor autori contemporani, toate în spaniolă şi selectate cu intenţia evidentă să le citesc pentru a învăţa să scriu. Şi în tălmăciri recente, ca *Zgomotul şi furia* de William Faulkner. După cincizeci de ani mi-e imposibil să-mi amintesc lista lor completă, iar cei trei prieteni care o ştiau nu mai sînt aici ca să-şi aducă aminte. Nu citisem decît două: *Doamna Dalloway* de doamna Woolf şi *Punct contrapunct* de Aldous Huxley. Cel mai bine îmi amintesc de romanele lui Faulkner: *Cătunul, Zgomotul şi furia, Pe patul de moarte* şi *Palmierii sălbatici.* Mai era şi romanul *Manhattan Transfer* şi poate şi altul de John Dos Passos; *Orlando* de Virginia Woolf; *Oameni si şoareci* de John Steinbeck; *Portretul lui Jenny* de Robert Nathan şi *Drumul tutunului* de Erskine Caldwell. Printre titlurile de care nu-mi aduc aminte acum, după o jumătate de secol, era cel puţin unul de Hemingway, poate un volum de povestiri, căci acestea le plăceau cel mai mult din opera lui celor trei prieteni din Barranquilla; altul de Jorge Luis Borges, fără îndoială tot de povestiri, şi poate unul de Felisberto Hernândez, insolitul povestitor din Uruguay pe care prietenii mei îl descoperiseră de curînd cu strigăte de admiraţie. Le-am citit pe toate în lunile următoare, pe unele mai bine, pe altele mai puţin bine, şi graţie lor am reuşit să ies din limbul de creaţie în care mă împotmolisem.

Din pricina pneumoniei îmi interziseseră ţigările, dar fumam la toaletă, ascunzîndu-mă parcă de mine însumi. Doctorul şi-a dat seama şi a stat serios de vorbă cu mine, dar n-am reuşit să-l ascult. Acasă la Sucre, pe cînd încercam să citesc pe nerăsuflate cărţile primite, aprindeam ţigară de la ţigară, pînă nu mai puteam, şi cu cît mă străduiam mai tare să mă las, cu atît fumam mai mult. Am ajuns la patru pachete pe zi, îmi întrerupeam mesele ca să fumez şi ardeam cearşafurile fiindcă adormeam cu ţigara aprinsă. Teama de moarte mă trezea la orice oră din noapte şi numai fumînd eram în stare s-o înfrîng, pînă cînd am hotărît: preferam să mor decît să renunţ la fumat.

După mai bine de douăzeci de ani, căsătorit fiind şi cu copii, continuam să fumez. Un doctor care mi-a făcut o radioscopie mi-a spus speriat că după doi sau trei ani n-o să mai pot respira, îngrozit, am căzut în extrema de a şedea ceasuri întregi fără să fac nimic, pentru că nu reuşeam să citesc ori să ascult muzică, ori să stau de vorbă cu prieteni sau cu duşmani fără să fumez. Intr-o seară, la o cină întîmplătoare la Barcelona, un prieten psihiatru le explica celor de la masă că tutunul era poate drogul cel mai greu de eradicat. M-am încumetat să-l întreb care era motivul ascuns, iar răspunsul lui a fost de o simplitate înspăimântătoare:

- Pentru că a te lăsa de fumat e ca şi cum ai omorî o tiinţă iubită.

Am simţit o străfulgerare de clarviziune. N-am ştiut niciodată de ce şi nici n-am vrut să ştiu, dar mi-am strivit în scrumieră ţigara pe care abia o

aprinsesem şi n-am mai fumat nici una, fără nervozitate şi fără păreri de rău, în tot restul vieţii.

441Celălalt drog nu era mai puţin cumplit. Intr-o după-amiază, a venit una dintre servitoarele din vecini şi, după ce a vorbit cu toată lumea, a ieşit pe terasă, cerîndu-mi foarte respectuos permisiunea să stea de vorbă cu mine. Nu m-am întrerupt din lectură pînă cînd m-a întrebat:

- Vă amintiţi de Matilde?

Nu-mi aminteam, dar nu m-a crezut.

- Nu faceţi pe prostul, senor Gabito, mi-a spus emfatic, silabisind: Ni-gro-man-ta.

Şi pe bună dreptate: Nigromanta devenise pe atunci o femeie liberă, cu un copil făcut cu poliţistul mort, şi trăia singură cu maică-sa şi cu alţi membri ai familiei în aceeaşi casă, dar într-o cameră separată, cu ieşire proprie care dădea în spatele cimitirului. M-am dus s-o văd şi revederea a durat mai bine de o lună. De fiecare dată îmi amînam întoarcerea la Cartagena, dorindu-mi să râmîn la Sucre pentru totdeauna. Pînă cînd odată, în zori, m-a surprins la ea acasă o furtună cu tunete şi fulgere ca în noaptea cu ruleta rusească. Am încercat să mă feresc luînd-o pe sub streşini, însă cînd n-am mai putut, am apucat-o prin mijlocul străzii cu apa pînă la genunchi. Am avut noroc că mama era singură la bucătărie şi m-a dus în dormitor pe cărările din grădină ca să nu afle tata. îndată ce m-a ajutat să-mi scot cămaşa udă leoarcă, a îndepărtat-o cît a lăsat-o braţul, ţi-nînd-o cu vîrful degetului mare şi al arătătorului, şi a arun-cat-o într-un colţ, cu o strîmbătură de silă:

- Ai fost cu golanca, spuse. Am rămas încremenit:

- Cum de ştii?

- Fiindcă e acelaşi miros ca data trecută, spuse netulburată. Bine măcar că i-a murit bărbatul.

M-a surprins atîta lipsă de compasiune pentru prima oară în viaţa ei. Probabil şi-a dat seama pentru că a adăugat, fără să stea pe gînduri:

- A fost singura moarte de care m-am bucurat cînd am aflat-o.

Arn întrebat-o, descumpănit:

- Cum de-ai ştiut cine este?

- Vai, băiatule! suspină ea. Domnul îmi spune totul despre voi, copiii.

In cele din urmă, m-a ajutat să-mi scot pantalonii uzi şi i-a aruncat într-un colţ cu restul hainelor.

- Voi toţi o să fiţi la fel ca tatăl vostru, mi-a spus pe neaşteptate, oftînd din rărunchi, în vreme ce mă ştergea pe spate cu un prosop aspru. Şi termină spunînd din tot sufletul: Să dea Dumnezeu să fiţi şi soţi la fel de buni ca el!

Tratamentul drastic la care m-a supus mama trebuie să-şi fi făcut efectul, prevenind o revenire a bolii. Pînă cînd mi-am dat seama că ea însăşi îl tot complica fără rost pentru a mă împiedica să mă întorc în patul cu tunete şi fulgere al Nigromantei. N-am mai văzut-o niciodată.

M-am întors la Cartagena, întremat şi bine dispus, cu vestea că scriam la romanul *Casa* şi vorbeam despre el de parcă ar fi fost gata, cînd

eu eram de fapt abia la capitolul întîi. Zăbala şi Hector m-au primit ca pe fiul risipitor. La universitate bunii mei profesori păreau resemnaţi să mă accepte aşa cum eram. Am scris mai departe articole cu totul ocazional, fiind plătit în acord la *El Universal.* Cariera mea de povestitor a continuat cu puţinul pe care l-am putut scrie, aproape numai ca să-i fac pe plac maestrului Zăbala: povestirile *Dialogul oglinzii* şi *Tristeţe pentru trei somnambuli,* publicate în *El Espectador.* Chiar dacă în amîndouă se observa că retorica originară din cele patru

povestiri dinainte era mai suplă, nu reuşisem să păşesc pe teren sigur.

Pe atunci Cartagena era contaminată de tensiunea politică din restul ţării şi consideram asta un fel de semn prevestitor că avea să se întîmple ceva grav. La sfîrşitul anului, liberalii au declarat că se abţin pe toată linia din cauza sălbăticiei prigoanei politice, dar n-au renunţat la planurile lor subterane de a da jos guvernul. Violenţa s-a înteţit la sate şi oamenii au fugit la oraşe, dar cenzura obliga presa să scrie deformînd realitatea. Totuşi, era de domeniu public faptul că liberalii hăituiţi organizaseră gherile în diverse locuri din ţară. In est, în Los Llanos - un ocean nesfîrşit de pajişti verzi care ocupă mai mult de un sfert din teritoriul naţional - ajunseseră legendari. Comandantul lor general, Guadalupe Salcedo, era considerat o figură mitică pînă şi de către armată, iar pozele lui se împărţeau în secret, se copiau în sute de exemplare şi în faţa lor se aprindeau lumînări ca la altare.

Fraţii De la Espriella ştiau, pare-se, mai mult decît spuneau şi în incinta înconjurată de ziduri se vorbea cît se poate de firesc despre iminenţa unei lovituri de stat împotriva regimului conservator. Nu cunoşteam detalii, dar maestrul Zăbala mă avertizase că, în clipa în care aveam să văd tulburări în stradă, să vin imediat la ziar. Tensiunea se putea atinge cu mîna cînd am intrat în cofetăria „Americana", la trei după-amiaza, unde aveam o întîlnire. M-am aşezat să citesc la o masă retrasă, în aşteptare, cînd unul din- tre foştii colegi, cu care nu vorbisem niciodată de politică, mi-a spus trecînd pe lîngă mine, dar fără să mă privească:

- Du-te la ziar, că o să înceapă nebunia.

Am făcut exact pe dos: voiam să aflu cum avea să fie toată povestea aceea chiar în centrul oraşului, în loc să mă J

închid în redacţie. După cîteva minute, la masa mea s-a aşezat un ataşat de presă de la Ministerul de Interne, pe care îl cunoşteam bine, şi nu mi-a trecut prin cap că mi-l trimiseseră ca să mă neutralizeze. Am stat de vorbă cu el o jumătate de oră cît se poate de nevinovat şi cînd s-a ridicat să plece am descoperit că uriaşul salon al cofetăriei se golise pe nesimţite. El mi-a urmărit privirea şi s-a uitat la ceas: era unu şi zece.

- Nu-ţi face griji, mi-a spus răsuflînd uşurat pe ascuns. Nu s-a întîmplat nimic.

Intr-adevăr, grupul cel mai important de conducători liberali, exasperaţi de violenţa oficială, se înţelesese cu militarii democraţi de rang înalt să pună capăt măcelului dezlănţuit în toată ţara de către regimul conservator, dornic să rămînă la putere cu orice preţ. Majoritatea participaseră la tratativele de pace de la 9 aprilie, prin pactul făcut cu preşedintele Ospina Perez, şi abia după douăzeci de luni şi-au dat seama, prea tîrziu, că fuseseră victimele unei uneltiri colosale. Acţiunea eşuată din ziua aceea fusese autorizată de preşedintele conducerii liberale în persoană, Carlos Lleras Restrepo, prin intermediul lui Plinio Mendoza Neira, care avea relaţii excelente în rîndul forţelor armate de cînd fusese ministru de război în guvernul liberal. Acţiunea, coordonată de Mendoza Neira cu colaborarea secretă a unor proeminenţi membri ai partidului său din toată ţara, trebuia să înceapă în zorii acelei zile cu bombardarea palatului prezidenţial de către avioanele forţei aeriene. Mişcarea era sprijinită de bazele navale de la Cartagena şi Apiay, de majoritatea garnizoanelor din ţară şi de organizaţiile sindicale, hotărîte să ia puterea şi să instaureze un guvern civil de reconciliere naţională.

445Abia după eşecul tentativei s-a aflat că fostul preşedinte Eduardo Santos îi convocase în casa lui din Bogota pe capii liberali şi pe organizatorii loviturii de stat în vederea unei examinări a proiectului, cu două zile înainte de data fixată pentru acţiune. In toiul dezbaterilor, cineva a pus întrebarea de rigoare:

- Va fi vărsare de sînge?

Nimeni n-a fost atît de naiv sau de cinic încît să tăgăduiască. Alţi lideri au explicat că se luaseră măsurile cele mai drastice pentru a se evita asta, dar că nu existau reţete magice prin care să se împiedice o situaţie imprevizibilă. Speriată de proporţiile propriului complot, conducerea liberală a dat înapoi. Mulţi dintre cei implicaţi care nu au primit la vreme ordinul de contramandare au fost arestaţi sau au murit în cursul tentativei. Alţii l-au sfătuit pe Men-doza să continue singur pînă la preluarea puterii; el n-a făcut-o, din raţiuni mai curînd etice decît politice, dar nu i-au ajuns nici timpul şi nici mijloacele pentru a-i preveni pe toţi. A reuşit să se adăpostească la Ambasada Venezuelei, petrecînd apoi patru ani de exil la Caracas, căci bilanţul îngrozitor al conservatorilor aflaţi la putere a fost de nu mai puţin de trei sute de mii de morţi în douăzeci de ani.

Şi pentru mine a fost oarecum un moment crucial. Cu două luni înainte rămăsesem restanţier în anul trei la Drept şi pusesem capăt şi colaborării la *El Universal,* fiindcă nu vedeam că mi se conturează viitorul nici cu facultatea şi nici cu ziarul. Pretextul a fost că voiam să am timp liber pentru romanul pe care abia îl începeam, chiar dacă în fundul inimii ştiam că nu era vorba de ceva nici adevărat, nici fals, ci de faptul că proiectul mi s-a revelat dintr-o dată ca o formulă stilistică ce avea foarte puţine dintre calităţile pe care ştiusem să le folosesc de la Faulkner şi toate

cusururile datorate lipsei mele de experienţă. Am învăţat curînd că a istorisi poveşti în paralel cu cele pe care le scrii -fără a le dezvălui esenţa - este o parte valoroasă a concepţiei şi a scriiturii. Dar pe atunci nu era cazul: negăsind ce să înfăţişez, inventasem un roman vorbit pentru a distra auditorul şi a mă înşela pe mine însumi.

Devenind conştient de aceasta, am fost obligat să-mi refac punct cu punct proiectul care n-a avut niciodată mai mult de patruzeci de foi, şi totuşi a fost menţionat prin reviste şi ziare - şi de către mine - ba chiar s-au publicat unele critici anticipate, foarte judicioase, făcute de cititori cu imaginaţie bogată. In fond, raţiunea acestui obicei de a povesti proiecte paralele n-ar trebui să merite reproşuri, ci compasiune: groaza de a scrie poate fi tot atît de neîndurat ca şi aceea de a nu scrie. Pe deasupra, în ceea ce mă priveşte sînt convins că a depăna adevărata poveste e de rău augur. Totuşi, îmi găsesc o alinare în faptul că uneori povestea spusă poate fi mai bună decît cea scrisă şi că, pe neştiute, inventam un nou gen de care literatura avea nevoie: ficţiunea ficţiunii.

Adevărul-adevărat e că n-aveam habar cum să-mi duc viaţa mai departe. Convalescenţa mea la Sucre mi-a folosit ca să-mi dau seama că nu ştiam încotro mă îndreptam, dar nu mi-a arătat vreun semn cu privire la drumul cel bun şi nici vreun nou argument spre a-mi convinge părinţii să nu moară de supărare dacă îmi luam libertatea să-mi hotărăsc eu singur soarta. Aşa încît m-am dus la Barranquilla cu două sute de pesos daţi de mama înainte de a mă întoarce la Cartagena, sustraşi din banii casei.

La 15 decembrie 1949 am intrat în librăria „Mundo", la cinci după-masa, aşteptîndu-mi prietenii pe care nu-i mai văzusem după noaptea noastră din mai, cînd l-am condus

447pe neuitatul domn Razzore. N-aveam decît o sacoşă de plajă cu un singur rînd de haine, cîteva cărţi şi mapa de piele cu ciornele. La cîteva minute după mine au sosit cu toţii, unul după altul. A fost o revedere zgomotoasă, fără Alvaro Cepeda care era tot la New York. Cînd grupul a fost complet, am trecut la aperitive, nu la cafeneaua „Colombia" de lîngă librărie, ci la una deschisă de curînd de nişte prieteni buni, pe trotuarul de vizavi: cafeneaua „Japy".

N-aveam nici un drum pe care s-o apuc, nici în seara aceea şi nici pentru restul vieţii. E ciudat că nu m-am gîndit vreodată că mi-aş putea găsi drumul la Barranquilla, unde venisem doar ca să stau de vorbă despre literatură şi să mulţumesc personal pentru cărţile pe care prietenii mi le trimiseseră la Sucre. Despre literatură am vorbit cu vîrf şi îndesat, dar n-am putut scoate un cuvînt de mulţumire, cu toate că am încercat de mai multe ori, fiindcă grupul avea o groază sfîntă de obiceiul de a exprima sau a primi mulţumiri între prieteni.

German Vargas a improvizat în seara aceea o masă pentru douăsprezece persoane, printre care erau tot soiul de oameni, de la ziarişti, pictori şi notari, pînă la guvernatorul departamentului, un conservator tipic pentru Barranquilla prin felul său de a judeca şi a conduce. Majoritatea au plecat după miezul nopţii, iar restul s-a împrăştiat încet-încet, pînă am rămas împreună cu guvernatorul numai

Alfonso, German şi cu mine, la fel de lucizi cum obişnuiam să fim cînd ne apucau zorii în adolescenţă.

In discuţiile nesfîrşite din noaptea aceea am primit o lecţie surprinzătoare despre felul de a fi al guvernanţilor oraşului în anii evenimentelor sîngeroase. Guvernatorul socotea că, printre consecinţele grave ale acestei politici barbare,

cea mai cumplită era impresionantul număr de refugiaţi la oraşe, fără pîine şi fără un acoperiş deasupra capului.

- In ritmul acesta, a conchis el, partidul meu, cu sprijinul armatei, se va pomeni fără adversar la viitoarele alegeri şi stăpîn absolut pe putere.

Unica excepţie era Barranquilla, potrivit concepţiei sale tradiţionale de convieţuire politică împărtăşită de înşişi conservatorii locali şi care făcuse din oraş o oază de pace în nebunia uraganului. Am vrut să fac o remarcă de natură etică, dar el m-a oprit scurt cu un gest al mîinii:

- Scuzaţi, spuse, asta nu vrea să însemne că ne ţinem la marginea vieţii naţionale. Dimpotrivă: tocmai din cauza pacifismului nostru, drama socială a ţării s-a strecurat pe vîrfurile picioarelor pe uşa din dos şi acum o avem aici, printre noi.

Am aflat atunci că erau cam cinci mii de refugiaţi veniţi din regiunile din interior, în cea mai cruntă mizerie, şi că nu ştiau cum să-i ţină şi cum să-i ascundă pentru ca problema să nu ajungă de domeniul public. Pentru prima oară în istoria oraşului, în locurile nevralgice erau patrule militare care asigurau paza şi toată lumea le vedea, însă guvernul dădea dezminţiri, iar cenzura împiedica difuzarea acestor ştiri în presă.

In zori, după ce l-am îmbarcat aproape cu de-a sila pe domnul guvernator, ne-am dus la „Chop Suey", cafeneaua unde îşi luau micul dejun marii noctambuli. Alfonso a cumpărat de la chioşcul din colţ trei exemplare din *ElHeraldo,* în a cărui pagină editorială era o notă semnată cu pseudonimul lui, Puck. Era doar o urare de bun venit, însă German l-a luat peste picior, căci nota spunea că lipsisem fiind în vacanţă.

- Mai bine ai fi scris că râmîne o vreme aici, ca să nu scrii o notă de bun venit şi alta de adio, glumi German. Mai puţină cheltuială pentru un ziar atît de zgîrcit ca

El Heraldo.

La drept vorbind, Alfonso credea ca secţiunii lui editoriale nu i-ar prinde rău încă un redactor. Insă German era de neîmblînzit în lumina răsăritului.

- Ar fi al cincilea, doar aveţi deja patru.

Nici unul dintre ei nu m-a întrebat ce părere am, cum speram eu, ca să spun da. Nu s-a mai discutat despre acest subiect. Nici n-a mai fost nevoie, fiindcă Alfonso m-a informat chiar în seara aceea că vorbise cu directorul ziarului căruia i se păruse bună ideea, cu condiţia ca redactorul să fie grozav, dar fără prea multe pretenţii. In orice caz, nu puteau hotărî nimic pînă după Anul Nou. Aşa încît am rămas, cu pretextul acestei slujbe, chiar dacă în februarie aveau să-mi spună nu.

Aşa a fost publicat primul meu articol în pagina editorială de la *El Heraldo* din Barranquilla, la 5 ianuarie 1950. N-am vrut s-o semnez cu numele meu, ca măsură de prevedere în caz că nu reuşeam să fiu mulţumit de ea, cum se întîmplase la *El Universal.* N-am stat prea mult pe gînduri ca să-mi aleg pseudonimele: Septimus, de la Septimus Warren Smith, personajul halucinat al Virginiei Woolf din *Doamna Dalloway.* Titlul coloanei - „Girafa" - era porecla confidenţială, cunoscută numai de mine, a unicei mele partenere la balurile din Sucre.

Mi s-a părut că vînturile din ianuarie suflau mai tare ca niciodată în anul acela şi abia dacă puteai merge pe stradă cînd te băteau în faţă pînă în zori. La sculare, tema discuţiilor la ordinea zilei erau vînturile nebune de peste noapte, care luau pe sus vite şi coteţe de păsări şi prefăceau în ghilotine zburătoare bucăţile de tablă de pe acoperişuri.

Astăzi mă gîndesc că rafalele acelea dezlănţuite au măturat miriştea unui trecut neroditor şi mi-au deschis porţile spre o nouă viaţă. Mai întîi comentam subiectele pe care le aveam în proiect sau schimbam între noi păreri deloc docte care însă meritau să fie reţinute. Hotărîtoare a

fost pentru mine lecţia pe care am primit-o în dimineaţa în care am intrat în cafeneaua „Japy", cînd German Vargas tocmai citea în linişte rubrica „Girafa" decupată din ziarul zilei. Ceilalţi din grup îi aşteptau verdictul în jurul mesei cu un soi de groază politicoasă care făcea ca fumul din jur să pară şi mai des. Cînd a terminat, fără să-mi arunce nici măcar o privire, German a rupt-o în bucăţele fără un cu-vînt şi le-a aruncat printre chiştoacele şi chibriturile arse din scrumieră. Nimeni n-a spus nimic, nici atmosfera de la masă nu s-a schimbat şi nici nu s-a comentat episodul în vreun fel. Insă lecţia îmi serveşte şi acum cînd, din comoditate ori din grabă, mă asaltează tentaţia de a scrie un paragraf mai de mîntuială.

In hotelul ieftin unde am locuit aproape un an, proprietarii au ajuns să mă trateze ca pe un membru al familiei. Singura mea avere de pe atunci erau sandalele faimoase şi două rînduri de primeneli pe care le spălam la duş, şi mapa de piele furată din salonul de ceai cel mai simandicos din Bogota, în nebunia de la 9 aprilie. O purtam cu mine pretutindeni, cu originalele pe care le scriam, căci era singurul lucru pe care mă temeam să nu-l pierd. N-aş fi riscat s-o las nici încuiată cu şapte chei în seiful vreunei bănci. Singura fiinţă căreia i-o încredinţasem în primele nopţi a fost discretul Lacides, portarul hotelului, care mi-a acceptat-o drept garanţie pentru plata camerei. S-a uitat temeinic la fîşiile de hîrtie scrise la maşină şi împînzite de îndreptări şi a pus mapa în sertarul mesei de la recepţie. Am recupe-rat-o a doua zi la ora promisă şi am continuat să plătesc atît de punctual, că mi-o primea drept zălog chiar şi pentru trei nopţi. Am ajuns amîndoi la o înţelegere atît de serioasă, încît i-o lăsam cîteodată pe masă fără să-i spun

decît noapte bună, luîndu-mi chiar eu cheia din cui şi urcînd la mine în cameră.

German trăia îngrijindu-se permanent de tot ce aveam nevoie, pînă într-atît, încît ştia dacă n-aveam unde să dorm şi atunci îmi dădea pe furiş un peso şi jumătate cît mă costa patul. N-am ştiut niciodată cum de era la curent. Prin felul meu amabil de a fi am cîştigat încrederea personalului, de ajunsesem ca femeile uşoare din hotel să-mi împrumute pentru duş chiar săpunul lor. In postul de comandă, cu ţîţele-i siderale şi ţeasta ca un dovleac, prezida viaţa hotelului doamna şi stăpîna lui, Ecaterina cea Mare. Tipul ei cel nou, mulatrul Jonas San Vicente, fusese un trompetist de lux pînă cînd, în cursul unui atac, i-au paradit dantura de aur vrînd să i-o fure. Nenorocit şi fără putere să mai sufle, a fost nevoit să-şi schimbe meseria şi nu se putea pricopsi cu alta mai grozavă pentru scula sa de şase degete decît patul de aur unde dormea Ecaterina cea Mare. Şi ea avea comoara ei ascunsă care i-a folosit să se poată căţăra în doi ani de pe cheiul fluvial unde-şi petrecea dimineţile mizere pînă la tronul de mare patroană de bordel. Am avut norocul să le cunosc amîndurora firea şi dărnicia cu care îşi făceau prietenii fericiţi. Insă n-au putut înţelege niciodată de ce în atîtea rînduri nu aveam acel peso şi jumătate pentru dormit, şi totuşi veneau să mă ia oameni sus-puşi cu limuzine oficiale.

Alt episod fericit din zilele acelea a fost că am ajuns unicul copilot al lui Mono Guerra, un taximetrist atît de blond, că părea albinos şi atît de deştept şi simpatic, că îl aleseseră consilier onorific la primărie fără să fi făcut nici un fel de campanie. Nopţile sale tîrzii în cartierul chinezesc păreau de prin filme, fiindcă el însuşi avea grijă să le îmbogăţească - şi totodată să le facă de neuitat - cu

453manifestări inspirate, îmi dădea de veste cînd avea vreo noapte liberă şi ne-o petreceam împreună în cartierul chinezesc dărăpănat, unde părinţii noştri şi părinţii părinţilor lor au învăţat să ne zămislească.

Niciodată n-am putut descoperi de ce, în ritmul unei vieţi atît de simple, m-arn cufundat brusc într-o apatie surprinzătoare. Romanul meu în curs - *Casa* - cam după şase luni de cînd l-am început, îmi părea o farsă lipsită de haz. Mai mult vorbeam despre el decît îl scriam şi puţinele fragmente pe care am reuşit să le închegau au fost de fapt cele pe care le-am publicat, înainte şi după, în „Girafa" şi în revista *Cronica,* atunci cînd eram în pană de subiecte. In pustietatea de la sfîrşit de săptămînă, cînd ceilalţi se refugiau la ei acasă, rămîneam singur cuc în oraşul pustiu. Eram sărac lipit şi de o timiditate de pitpalac, pe care mă străduiam s-o contracarez printr-o trufie nesuferită şi o francheţe brutală. Simţeam că eram în plus pretutindeni şi unii cunoscuţi mi-o şi reproşau. Mai cu seamă în redacţia de la *El Heraldo,* unde scriam şi zece ore în şir într-un colţ retras, fără să schimb o vorbă cu nimeni, învăluit în norii de fum de la ţigările proaste pe care le fumam necontenit, într-o solitudine fără leac. Scriam în mare grabă, adesea pînă în zori, şi pe benzi de hîrtie de tipar pe care le duceam cu mine pretutindeni în mapa de piele.

Odată, într-unul din multele momente de neglijenţă de pe atunci, am uitat-o într-un taxi şi-am interpretat acest lucru, fără amărăciune, drept o nouă lovitură a nenorocului meu. N-am făcut nici un efort să o recuperez, dar Alfonso Fuenmayor, alarmat de atîta delăsare, a redactat şi a publicat o notă la sfîrşitul coloanei mele: „Sîmbăta trecută a fost uitată o mapă

într-un taxi. Avînd în vedere că posesorul acestei mape şi autorul prezentei secţiuni sînt, din pură

coincidenţă, una şi aceeaşi persoană, am fi amîndoi foarte recunoscători celui care va binevoi să ia legătura cu oricare din noi. Mapa nu conţine obiecte de valoare: doar «girafe» inedite". Două zile mai tîrziu, cineva mi-a lăsat ciornele la poartă la *El Heraldo,* însă fără mapă, şi cu trei greşeli de ortografie corectate cu un scris frumos cu cerneală verde.

Leafa pe o zi îmi ajungea exact pentru a plăti camera, dar prăpastia sărăciei mă preocupa cel mai puţin pe vremea aceea. In nenumărate rînduri cînd n-am putut s-o plătesc mă duceam să citesc la cafeneaua „Roma" ca un singuratic în voia sorţii noaptea, pe bulevardul Boh'var: aşa cum eram în realitate. II salutam de departe pe orice cunoscut, dacă bmevoiam să-l privesc, şi mă duceam la separeul meu obişnuit, unde adesea citeam pînă mă alunga soarele. Căci continuam chiar şi pe atunci să fiu un cititor nesăţios, fără nici o formaţie sistematică. Citeam mai cu seamă poezie, indiferent dacă era proastă, fiindcă în starea aceea de spirit jalnică eram convins că poezia proastă te duce, mai curînd sau mai tîrziu, la cea bună.

In notele mele de la „Girafa" mă arătam foarte sensibil faţă de cultura populară, invers decît în povestiri, care păreau mai curînd enigme kafkiene scrise de cineva care n-avea habar în ce ţară trăia. Insă adevărul meu ascuns era că drama Columbiei răzbătea pînă la mine doar ca un ecou îndepărtat şi nu mă emoţiona decît cînd se dezlănţuia, făcînd să curgă rîun de sînge. Aprindeam o ţigară fără s-o termin pe cea dinainte, aspiram fumul cu nesaţul vital cu care astmaticii sorb aerul şi cele trei pachete pe care le fumam într-o zi se trădau în culoarea unghiilor şi într-o tuse de cîme bătrîn care mi-a tulburat tinereţea. In sfîrşit, eram timid şi trist, ca orice fiu adevărat al Caraibilor, şi-mi păzeam cu atîta gelozie intimitatea, că răspundeam la orice
întrebare ce se referea la ea cu ieşiri emfatice. Eram convins că nenorocul meu, mai ales în privinţa femeilor şi a banilor, era din naştere şi fără leac, dar nu-mi păsa, căci credeam că n-aveam nevoie de noroc pentru a scrie bine. Nu mă interesau nici gloria, nici banii, nici bătrîneţea, pentru că eram sigur că voi muri foarte tînăr şi în stradă.

Călătoria împreună cu mama ca să vindem casa din Aracataca m-a salvat din abisul acela şi certitudinea noului roman mi-a definit orizontul unui viitor diferit. A fost o călătorie hotărîtoare printre nenumăratele pe care le-am făcut în viaţă, pentru că mi-a dovedit mie însumi că acea carte pe care încercasem s-o scriu era pură invenţie retorică, fără nici un temei de adevăr poetic. Bineînţeles, proiectul s-a spart în ţăndări cînd l-am confruntat cu realitatea, în acea călătorie revelatoare.

Modelul unei epopei ca aceea visată de mine nu putea fi altul decît al familiei mele, care n-a fost niciodată protagonistă şi nici victimă, ci numai martor inutil care a suferit pentru toţi. Am început s-o scriu chiar din momentul întoarcerii, căci nu-mi mai folosea la nimic elaborarea cu

mijloace artificiale, ci încărcătura emoţională pe care o purtam cu mine fără să ştiu şi care mă aşteptase intactă în casa bunicilor. De la primii paşi pe nisipul fierbinte al satului îmi dădusem seama că metoda mea nu era cea mai fericită pentru a descrie paradisul acela de pe pămînt unde domneau dezolarea şi nostalgia, chiar dacă am petrecut mult timp trudindu-mă să găsesc metoda corectă. Vicisitudinile de la *Cronica* n-au fost un obstacol, ci tocmai dimpotrivă: un mijloc de a-mi ţine în frîu starea de nelinişte.

In afară de Alfonso Fuenmayor - care m-a surprins în febra creaţiei după cîteva ceasuri de cînd începusem să scriu - ceilalţi prieteni au crezut o bună bucată de vreme

că-mi continuam vechiul proiect lucrînd la *Casa.* M-am hotărît să las lucrurile aşa de teama puerilă să nu se descopere eşecul unei idei de care vorbisem atîta, de parc-ar fi fost o capodoperă. Am făcut-o însă şi din superstiţia pe care o mai am şi astăzi de a relata o poveste şi a scrie alta, pentru a nu se putea şti care e una şi care e alta. Mai ales în interviuri, care la urma urmelor sînt un gen de ficţiune periculos pentru scriitori timizi care nu vor să spună mai mult decît se cuvine. Insă German Vargas a descoperit pesemne la ce lucram, cu perspicacitatea lui misterioasă, căci la cîteva luni după plecarea lui don Ramon la Barcelona i-a spus într-o scrisoare: „Cred că Gabito a abandonat proiectul cu *Casa* şi s-a apucat de alt roman". Don Ramon, dreşte, o ştia dinainte de a pleca.

De la primul rînd am ştiut cu siguranţă că noua carte trebuia să se nutrească din amintirile unui copil de şapte ani, care a supravieţuit masacrului din 1928 din zona bana-nieră. Insă am renunţat foarte curînd, căci povestirea se limita astfel la punctul de vedere al unui personaj, fără prea multe resurse poetice care s-o relateze. Mi-am dat atunci seama că faptul de a mă fi aventurat să citesc *Ulise* la douăzeci de ani şi mai tîrziu *Zgomotul şi furia* era o îndrăzneală prematură fără viitor şi m-am hotărît să le recitesc cu o optică mai puţin precautã. Intr-adevăr, mult din ceea ce mi se păruse pedant sau ermetic la Joyce şi la Faulkner mi s-a revelat atunci cu o frumuseţe şi o simplitate cutremurătoare. M-am gîndit să diversific monologul prin intervenţia unor voci din tot satul, ca un cor grecesc cu rol de povestitor, în genul romanului *Pe patul de moarte,* unde apar reflecţiile unei familii întregi interferîndu-se în jurul unui muribund. Nu m-am simţit în stare să reiau procedeul simplu de a indica numele protagoniştilor la

fiecare intervenţie a acestora, ca la piesele de teatru, dar mi-a venit ideea să folosesc numai cele trei voci, a bunicului, a mamei şi a copilului, care aveau tonuri şi meniri atît de diferite, încît se puteau identifica de Ia sine. Bunicul din roman nu avea să fie chior cum a fost al meu, dar era şchiop; mama, distrată, dar inteligentă, ca a mea, iar copilul cuminte, sperios şi dus pe gînduri, cum am fost eu la vîrsta lui. N-a fost o descoperire literară, nici pe departe, ci doar un procedeu tehnic.

Noua carte n-a suferit nici o schimbare de fond în timp ce am scris-o şi nici n-a existat vreo versiune diferită de cea originală, în afară de cîteva eliminări si adăugiri făcute cam în vreo doi ani înainte de prima sa ediţie, din cauza viciului de a corecta mereu pînă la ultima suflare. Satul, foarte diferit de cel la care mă gîndisem în proiectul anterior, îl văzusem cu ochii mei cînd m-am întors la Ara-cataca împreună cu mama, dar acest nume, aşa cum mă prevenise înţeleptul don Ramon, mi s-a părut la fel de neconvingător ca şi cel de Barranquilla, fiindcă era lipsit de suflul mitic pe care voiam să-l dau romanului. M-am hotărît deci să-l botez cu numele pe care îl cunoşteam de bună seamă, dar a cărui încărcătură magică nu mi se revelase decît în cursul călătoriei: Macondo.

A trebuit să schimb titlul *Casa* - atît de familiar pe atunci între prieteni - fiindcă nu avea nimic de a face cu noul proiect, însă am făcut greşeala de a însemna într-un caiet de şcoală titlurile care-mi treceau prin minte pe cînd scriam şi am ajuns astfel la peste optzeci. In sfîrşit, am dat peste el, fără să-l caut, în prima versiune pe care aproape că o terminasem, cînd am cedat tentaţiei de a-i scrie un prolog. Titlul mi-a sărit în ochi, fiind cel mai plin de dispreţ şi totodată de compasiune cu care bunica, în reminiscenţele-i

aristocratice, a botezat harababura de la United Fruit Company: *Vorbe în vînt.*

Autorii care m-au stimulat cel mai mult cînd l-arn scris au fost romancierii americani, îndeosebi cei pe care mi i-au trimis la Sucre prietenii din Barranquilla. Mai cu seamă datorită feluritelor afinităţi pe care le întîlneam între culturile din extrema sudică a Statelor Unite şi cea din Caraibe, cu care mă identific în chip absolut, esenţial şi de neînlocuit în structura mea omenească şi în formaţia mea de scriitor. Conştientizînd toate acestea, am început să citesc precum un adevărat artizan al romanului, nu doar din plăcere, ci din curiozitatea nesăţioasă de a descoperi cum erau scrise cărţile marilor autori. Le citeam mai întîi de la cap la coadă, apoi invers, şi le supuneam unei dise-cări ca de chirurg pînă desluşeam misterele cele mai ascunse ale structurii lor. De aceea, biblioteca mea n-a fost niciodată altceva decît un instrument de lucru, unde pot consulta pe loc un capitol din Dostoievski sau căuta o informaţie privitoare la epilepsia lui lulius Caesar, ori la mecanismul carburatorului unui automobil. Am chiar şi un manual care te învaţă cum să comiţi o crimă perfectă, pentru cazul cînd ar avea nevoie de aşa ceva vreunul dintre personajele mele neajutorate. Restul l-au făcut prietenii care îmi orientau lecturile şi-mi împrumutau cărţile pe care trebuia să le citesc la momentul oportun, precum şi cei care mi-au citit fără milă originalele înainte de a fi publicate.

Asemenea exemple m-au făcut să am o nouă viziune asupra menirii mele, iar proiectul cu *Cronica* mi-a dat aripi. Stăteam atît de bine cu moralul, încît, în ciuda obstacolelor de netrecut, am ajuns să facem rost de birouri proprii într-un imobil la etajul trei, fără ascensor însă, în

459mijlocul strigătelor vînzătoarelor şi al vacarmului autobuzelor de pe strada San Blas, care din zorii zilei şi pînă Ia şapte seara semăna cu un bîlci asurzitor. N-am făcut schimbări aproape deloc, încă nu ne instalaseră telefon, iar aerul condiţionat era o fantezie care ne putea costa mai mult decît revista, dar Fuenmayor avusese timp să umple pînă la refuz biroul cu enciclopediile lui vărzuite, articolele decupate din ziare în orice limbă şi celebrele sale manuale de ocupaţii ciudate. Pe biroul lui de director se afla memorabila maşină de scris *Underwood* pe care o salvase, punîndu-şi viaţa în mare primejdie, din incendiul de la o ambasadă şi care astăzi e o veritabilă bijuterie a Muzeului Romantic din Barranquilla. Singurul birou în afară de al lui era ocupat de mine, cu maşina de scris împrumutată de la *El Heraldo,* în noua mea calitate de redactor-şef. Mai era acolo o masă de desen pentru Alejandro Obregon, Orlando Guerra şi Alfonso Melo, trei pictori faimoşi care s-au angajat, fiind în toate minţile, să ilustreze gratis colaborările, ceea ce au si făcut, mai întîi datorită mărinimiei înnăscute a tuturor şi apoi pentru că nu aveam un ban nici pentru noi înşine. Fotograful cel mai constant şi cel mai exploatat a fost Quique Scopell.

In afara muncii de redactor, care îmi revenea conform funcţiei, aveam şi sarcina de a supraveghea machetarea şi de a-l ajuta pe corector, în ciuda ortografiei mele dezastruoase. Intrucît la *El Heraldo* mă angajasem să continuu cu „Girafa", nu prea aveam timp pentru a colabora cu regularitate la *Cronica.* Aveam, în schimb, destul răgaz pentru a-mi scrie povestirile în ceasurile moarte din zorii zilei.

Alfonso, specialist în toate genurile, şi-a pus mare nădejde în povestirile poliţiste, pentru care avea o patimă înverşunată. Le traducea sau le selecţiona, iar eu le supuneam

unui proces de simplificare formală care avea să-mi fie de folos în meserie, constînd în a face economie de spaţiu nu numai prin eliminarea cuvintelor inutile, ci şi a faptelor de prisos, pînă ajungeau să exprime doar esenţa, fără a le afecta puterea de convingere. Adică tăiam tot ce putea fi superfluu în genul acesta drastic, în care fiecare cuvînt trebuie să corespundă întregii structuri. A fost un exerciţiu dintre cele mai folositoare în cercetările mele îndărătnice pentru a învăţa tehnica de a spune o poveste.

Unele dintre cele mai bune povestiri ale lui Jose Felix Fuenmayor ne-au salvat cîteva sîmbete, dar difuzarea revistei rămînea mereu aceeaşi. Insă eternul colac de salvare a fost curajul lui Alfonso Fuenmayor, căruia nu i-au fost niciodată recunoscute meritele de om de afaceri şi care s-a dăruit revistei noastre cu o tenacitate peste puterile lui, el însuşi încercînd să facă haz de necaz, cu extraordinarul său simţ al umorului. Făcea de toate, scriind de la editorialele cele mai lucide pînă la notele cele mai neînsemnate, cu aceeaşi stăruinţă cu care obţinea anunţuri publicitare, credite incredibile şi materiale în exclusivitate de la colaboratori dificili. Au fost însă miracole sterile. Cînd vînzătorii de ziare se întorceau cu tot atîtea exemplare cîte luaseră ca să le vîndă, încercam

să distribuim ziarul, fiecare dintre noi, în cîrciumile favorite, de la „Al Treilea Bărbat" pînă la cele tăcute din portul fluvial, unde eram nevoiţi să ne încasăm cîştigurile prăpădite în soiuri de băuturi.

Unul dintre colaboratorii cei mai punctuali şi, fără îndoială, cel mai citit, a fost Aedul Osio. De la primul număr din *Cronica* a fost dintre cei infailibili, iar *Jurnalul unei dactilografe,* scris de el sub pseudonimul Dolly Melo, a cucerit pînă la urmă inimile cititorilor. Nimeni nu putea

crede că un singur om putea face atîtea munci diferite şi cu atîta gentileţe.

Bob Prieto putea împiedica naufragiul revistei scriind despre orice descoperire medicală sau artistică din Evul Mediu. Insă în materie de muncă avea o regulă subtilă: nu-s bani, nu-i colaborare. Bineînţeles că foarte curînd şi cu regret din partea noastră cu el n-a mai fost nici o colaborare.

De Julio Mărio Santodomingo am reuşit să publicăm patru povestiri enigmatice, scoase în engleză, pe care Alfonso le traducea cu nerăbdarea unui vînător de libelule pierdut în desişul dicţionarelor sale ciudate şi pe care Alejandro Obregon le ilustra cu un rafinament de mare artist. Insă Julio Mărio călătorea atît de mult şi cu atîtea destinaţii surprinzătoare, încît a devenit un colaborator invizibil. Numai Alfonso Fuenmayor a ştiut unde să dea de el şi ne-a dezvăluit secretul printr-o frază tulburătoare:

- De cîte ori văd trecînd un avion, mă gîndesc că în el e Julio Mărio Santodomingo.

Ceilalţi erau colaboratori ocazionali, care în ultimele minute înainte de închiderea ediţiei - sau de plată - ne făceau să stăm cu sufletul la gură.

Bogota s-a purtat cu noi ca de la egal la egal, dar nici unul dintre prietenii care ne-ar fi putut fi de folos nu s-a străduit în nici un fel să menţină ziarul pe linia de plutire. Cu excepţia lui Jorge Zalamea, care a înţeles afinităţile dintre revista lui şi a noastră şi ne-a propus un acord de schimburi de materiale care a dat rezultate bune. Cred însă că, în realitate, nimeni n-a apreciat ceea ce la *Cronica* ţinea de domeniul miracolelor. Consiliul de redacţie era alcătuit din şaisprezece membri aleşi de noi, potrivit meritelor recunoscute ale fiecăruia, şi toţi erau oameni în carne şi oase,

însă atît de importanţi şi de ocupaţi, că ne puteam îndoi lesne de existenţa lor.

Cronica a avut în viaţa mea şi însemnătatea secundară de a mă obliga să improvizez povestiri de urgenţă pentru a umple spaţiile neprevăzute, în tensiunea închiderii ediţiei. Mă aşezam la maşina de scris în vreme ce linotipiştii şi ma-chetiştii îşi vedeau de treaba lor şi inventam din nimic o povestire pe măsura golului. Astfel am scris *Cum face Natanael o vizita,* care mi-a rezolvat o problemă de urgenţă ivită în zori şi, după cinci săptămîni, *Ochi de dine albastru.*

Prima din ele a fost temeiul unei serii cu acelaşi personaj, al cărui nume l-am luat, fără să cer voie, de la Andre Gide. Mai tîrziu am scris

Sfîrşitul lui Natanael pentru a soluţiona altă dramă de ultim moment. Ambele au făcut parte dintr-o secvenţă de şase, pe care le-am dat uitării fără păreri de rău cînd am înţeles că n-aveau nimic de-a face cu mine. Dintre cele pe care le-am păstrat, îmi amintesc vag de una: *Cum se îmbracă Natanael cu rochie de mireasă,* fără să am însă habar despre ce era vorba. Astăzi nu mi se pare că personajul seamănă cu cineva cunoscut şi nici că s-ar fi întemeiat pe experienţe proprii sau străine. Nici măcar nu-mi pot imagina cum putea să fie a mea o povestire cu o temă atît de echivocă. La urma urmei, Natanael era un risc literar lipsit de orice interes omenesc. E bine să-mi amintesc de eşecurile acestea, ca să nu uit că un personaj nu se inventează pornind de la zero, cum am vrut să procedez cu Natanael. Din fericire, imaginaţia nu m-a ajutat să ajung atît de departe de mine însumi şi, din păcate, eram convins că munca literară trebuia să fie plătită la fel de bine ca aceea a zidarului şi că, dacă-i plăteam bine şi la timp pe tipografi, cu atît mai îndreptăţit trebuia să-i plătim pe scriitori.

Ecourile optimiste ale muncii noastre la *Cronica* ne | parveneau prin scrisorile lui don Ramon adresate lui German Vargas. Se interesa de noutăţile cele mai neaşteptate şi de prietenii şi evenimentele din Columbia, iar German îi trimitea tăieturi din presă şi îi povestea în scrisori interminabile despre toate cîte erau interzise de cenzură. Cu alte cuvinte, pentru el erau două *Cronica:* cea pe care o făceam noi şi cea pe care German i-o trimitea în rezumat la sfîrşit de săptămînă. Aşteptam comentariile entuziaste sau severe ale lui don Ramon pe marginea articolelor noastre cu cea mai mare nerăbdare.

Am aflat întîmplător că una dintre numeroasele cauze care au explicat greutăţile revistei şi chiar incertitudinile grupului era atribuită nenorocului meu înnăscut şi molipsitor. Ca dovadă mortală era pomenit reportajul meu despre Berascochea, fotbalistul brazilian, prin care am vrut să împletim armonios sportul şi literatura într-un nou gen, şi aceasta a fost lovitura de graţie. Cînd am aflat de faima mea de piază-rea, ea se şi răspîndise printre clienţii de la „Japy". Demoralizat pînă în adîncul sufletului, am comentat faptul cu German Vargas, care era în cunoştinţă de cauză, ca şi restul grupului.

- Stai liniştit, maestre, mi-a spus fără nici o ezitare. A scrie cum scrii dumneata nu se explică decît printr-o stea norocoasă cu care nu se poate pune nimeni.

N-am avut parte numai de seri proaste. Cea de pe 27 iulie 1950, în casa veşnic pusă pe petreceri a negresei Eufemia, a avut o certă valoare istorică în viaţa mea de scriitor. Nu mai ştiu din ce pricină binecuvîntată patroana comandase o tocăniţă nemaipomenită cu patru feluri de carne, iar bîtlanii pitici, stîrniţi de mirosurile pătrunzătoare, şi-au înteţit strigătele în jurul cuptorului. Un client cuprins de

frenezie a înhăţat unul de gît şi l-a aruncat viu în oala care fierbea. Pasărea n-a mai apucat să scoată decît un singur ţipăt de durere cu o ultimă bătaie de aripi şi s-a cufundat în străfundurile iadului. Barbarul

criminal încercă să prindă altul, dar negresa Eufemia se ridicase deja de pe tron, cu autoritatea-i de nezdruncinat.

- Potoleşte-te, ce naiba! a strigat. Păsările astea o să-ţi scoată ochii.

Numai pe mine m-a impresionat scena aceea, căci am fost singurul pe care nu l-a lăsat inima să guste din tocăniţa pîngărită. In Ioc să mă duc să mă culc, m-am repezit la sediul revistei şi am scris dintr-o singură trăsătură de condei povestea celor trei clienţi de la un bordel cărora bîtlanii pitici le-au scos ochii şi nimeni n-a crezut aşa ceva. N-avea decît patru pagini bătute la dublu rînd şi era povestită la persoana întîi plural de un glas fără nume. Este de un realism transparent şi totuşi cea mai enigmatică dintre povestirile mele şi, în plus, m-a călăuzit pe un drum pe care eram gata să-l abandonez deoarece nu mai aveam forţă, începusem să scriu la patru, în zorii zilei de vineri, şi am terminat la opt dimineaţa, tulburat de o revelaţie de prezicător. Cu complicitatea infailibilului Porfirio Mendoza, machetistul remarcabil de la *El Heraldo,* am refăcut diagrama prevăzută pentru numărul de a doua zi. In ultimul moment, exasperat de ghilotina închiderii ediţiei, i-am dictat lui Porfirio titlul definitiv, pe care reuşisem în sfîrşit să-l găsesc chiar atunci, şi el l-a scris direct la linotip: *Noaptea bîtlanilorpitiri.*

A fost pentru mine începutul unei noi epoci, după nouă povestiri care pluteau încă în limbul metafizic şi în momentul în care nu mai aveam nici un gînd de a continua cu un gen pe care nu reuşeam să-l stăpînesc. Jorge Zalamea

465a reprodus povestirea în luna. următoare în *Critica,* excelenta revistă de poezie autentică. Am recitit-o după cincizeci de ani, înainte de a scrie acest paragraf, şi cred că nu i-aş schimba nici o virgulă. In toiul harababurii vieţii mele fără busolă, acela a fost începutul unei primăveri.

Ţara însă intra în vrie. Laureano Gomez se întorsese de la New York pentru a fi proclamat candidat al conservatorilor la preşedinţia Republicii. Liberalii s-au abţinut în faţa dezlănţuirii violenţei, iar Gomez a fost ales fără contracandidaţi la 7 august 1950. Deoarece Congresul îşi încheiase sesiunea, a fost învestit în faţa Curţii Supreme de Justiţie.

Abia daci a apucat să guverneze în fapt, pentru că după cincisprezece luni s-a retras de la preşedinţie din motive reale de sănătate. A fost înlocuit de juristul şi parlamentarul conservator Roberto Urdaneta Arbelâez, primul dintre cei desemnaţi ca preşedinte ad-interim. Iniţiaţii au interpretat aceasta drept manevră cu totul specifică lui Laureano Gomez, ce consta în a lăsa puterea pe alte mîini, dar fără s-o piardă, continuînd să conducă de la el de acasă prin intermediar. Şi, în cazuri urgente, prin telefon.

Cred că întoarcerea lui Alvaro Cepeda după ce şi-a luat diploma la Universitatea Columbia, cu o lună înainte de sacrificarea bîtlanului pitic, a fost hotărîtoare ca să pot face faţă vitregiei sorţii din zilele acelea. S-a întors cu părul şi mai răvăşit şi fără mustaţa ca peria, parcă mai nărăvaş decît la plecare. German Vargas şi cu mine, care îl aşteptam de luni de zile cu teama că îl domesticiseră la New York, ne-am prăpădit de rîs cînd l-am văzut coborînd din avion cu sacou şi cravată şi salutînd de pe scara avionului cu romanul lui Hemingway abia publicat, *Dincolo de rin şi printre copaci.* I l-am smuls din mînă, l-am mîngîiat pe amîndouă,

copertele şi, cînd am vrut să-l întreb ceva, Alvaro mi-a luat vorba din gură: - E un rahat!

German Vargas, sufocîndu-se de rîs, mi-a şoptit la ureche: „S-a întors neschimbat". Totuşi, Alvaro ne-a lămurit mai tîrziu că judecata lui asupra cărţii era o glumă, fiindcă abia începuse s-o citească în avion de la Miami. In orice caz, ne-a ridicat moralul pentru că era atins, mai mult decît fusese vreodată, de virusul jurnalismului, al cinematografului si al literaturii. In lunile următoare, pe cînd s-a adaptat din nou, ne-a ţinut la o temperatură de patruzeci de grade.

A fost o contagiere imediată. „Girafa", care de trei luni se învîrtea pe loc ca orbeţii, a început să respire cu două fragmente smulse din ciorna romanului *Casa.* Unul era „Fiul colonelului", care nu s-a născut niciodată; celălalt era „Ny", o copilă fugară la a cărei poartă am bătut adesea, în căutare de drumuri inedite, şi care nu mi-a răspuns niciodată. Mi-am recăpătat apoi interesul de adult pentru benzile desenate, nu ca o distracţie de duminică, ci ca un nou gen literar izgonit pe nedrept în camera copiilor. In iureşul atîtor eroi, preferatul meu a fost Dick Tracy. Şi, pe deasupra, mi-am recîştigat cultul pentru cinematograf pe care mi l-a sădit bunicul şi mi l-a întreţinut don Antonio Daconte în Aracataca, iar Alvaro Cepeda l-a prefăcut într-o pasiune evlavioasă într-o ţară unde filmele cele mai bune erau cunoscute din poveştile călătorilor. A fost un mare noroc că întoarcerea lui a coincis cu premiera a două capodopere: *Intruder in the Dust*[1], regizat de Clarence Brown Jupă romanul lui William Faulkner, şi *Portretul luijenny,* regizat de William Dieterle după romanul lui Robert

[1] *Nechemat în ţarină,* (în engleză în original).

Nathan. Am comentat ambele filme în „Girafa", după lungi discuţii cu Alvaro Cepeda. Interesul meu a fost atît de viu, că am început să văd cinematograful cu alţi ochi, înainte de a-l cunoaşte pe Alvaro, nu ştiam că cel mai important era numele regizorului, ultimul care apare pe generic. Pentru mine a face film însemna doar să scrii scenarii şi să conduci actori, iar restul era făcut de numeroşii componenţi ai echipei. Cînd s-a întors, Alvaro mi-a ţinut un curs întreg pe bază de strigăte şi rom alb pînă s-a crăpat de ziuă, la mesele cîrciumilor celor mai rău famate, ca să mă înveţe dintr-o dată ceea ce îl învăţaseră despre cinematograf în Statele Unite, şi ne apucau zorile visînd cu ochii deschişi să facem la fel şi în Columbia.

In afară de izbucnirile acestea scăpărătoare, prietenilor care îl urmam pe Alvaro în viteza lui de crucişător ne făcea impresia că nu avea seninătatea necesară ca să se aştearnă la scris. Noi, cei care îl vedeam de aproape, nu ni-l puteam închipui stînd jos mai mult de o oră la nici un birou. Totuşi, la două sau trei luni de la întoarcerea lui, Tita Manotas - logodnica lui de mulţi ani şi soţia de toată viaţa - ne-a telefonat îngrozită pentru a ne povesti că Alvaro îşi vînduse faimoasa camionetă şi uitase în torpedo originalele povestirilor sale inedite, din care nu mai avea nici o

copie. Nu se străduise deloc să le găsească, invocînd argumentul tipic pentru el că erau „şase ori şapte povestiri de rahat". Prieteni şi colaboratori am ajutat-o pe Tita să caute camioneta, revîndută în mai multe rînduri pe litoralul Caraibilor şi în zona din interiorul ţării pînă la Medellin. In sfîrşit, am dat de ea într-un atelier din Sincelejo, la vreo două sute de kilometri depărtare. Am încredinţat Ţiţei originalele scrise pe benzi de hîrtie de tipar, şifonate şi

incomplete, de teamă că Alvaro avea să le rătăcească iar, din neglijenţă sau dinadins.

Două dintre aceste povestiri s-au publicat în *Cronica,* iar pe celelalte le-a păstrat German Vargas vreo doi ani, pînă ce se găsea o soluţie de editare. Pictoriţa Cecilia Porras, mereu credincioasă grupului, le-a ilustrat cu nişte desene inspirate ce erau o radiografie a lui Alvaro în toate ipostazele în care putea apărea în acelaşi timp: şofer de camion, clovn de bîlci, poet nebun, student la Universitatea Columbia sau la oricare alta, în afară de postura de om obişnuit. Cartea a fost scoasă de librăria „Mundo" cu titlul *Stăteam cu toţii în aşteptare,* şi a fost un adevărat eveniment editorial care a trecut neobservat numai în ochii criticii docte. Pentru mine - şi aşa am şi scris pe atunci - a fost cea mai bună carte de povestiri publicată în Columbia.

Alfonso Fuenmayor, la rîndul lui, a scris comentarii critice şi de maestru în Litere prin ziare şi reviste, dar avea o mare pudoare să le publice în volum. Era un cititor de o apetenţă ieşită din comun, care abia dacă se putea compara cu cea a lui Alvaro Mutis sau Eduardo Zalamea. El şi German Vargas erau critici atît de severi, că ar fi fost şi mai severi cu propriile povestiri decît cu cele ale semenilor, dar mania lui de a descoperi valori tinere n-a dat niciodată greş. A fost primăvara aceea creativă în care s-a răspîndit zvonul insistent că German petrecea nopţi albe scriind povestiri magistrale, dar nu s-a ştiut nimic de soarta lor pînă după mulţi ani, cînd s-a încuiat în dormitorul din casa părintească şi le-a ars, cu cîteva ceasuri înainte de a se căsători cu consăteana mea, Susana Linares, pentru a fi sigur că nici măcar ea n-avea să le citească. Se presupune că erau povestiri şi eseuri, poate şi ciorna unui roman, dar German n-a spus niciodată vreun cuvînt despre ele, nici

înainte şi nici după, şi numai în ajunul nunţii şi-a luat precauţii drastice pentru ca femeia care avea să-i devină soţie a doua zi să nu afle nimic. Susana si-a dat seama, dar n-a intrat în cameră să-l oprească, fiindcă soacra ei nu i-ar fi dat voie. „Pe vremea aceea, mi-a spus Suzi după cîţiva ani, cu umorul ei biciuitor, o logodnică nu putea intra înainte de nuntă în dormitorul viitorului soţ."

Nu trecuse bine anul cînd scrisorile de la don Ramon au început să fie mai puţin explicite şi tot mai triste şi mai rare. Intrînd în librăria „Mundo" la 7 mai 1952, la amiază, n-a fost nevoie ca German să-mi spună că don Ramon murise, cu două zile înainte, în Barcelona viselor lui. Un

singur comentariu, în drum spre cafeneaua unde ne adunam la prînz, a fost pe buzele tuturor: - Ce chestie groaznică!

Pe atunci n-am fost conştient că trăiam un an deosebit din viaţa mea, dar astăzi nu mă îndoiesc că a fost decisiv. Pînă în momentul acela mă împăcasem cu înfăţişarea mea de vagabond. Eram iubit şi respectat de mulţi, şi admirat de unii, într-un oraş unde fiecare trăia după cum îl tăia capul. Duceam o viaţă socială intensă, participam la întruniri artistice şi mondene, cu sandalele mele de pelerin ce păreau cumpărate pentru a-l imita pe Alvaro Cepeda, cu o singură pereche de pantaloni de doc şi cu două cămăşi de bumbac pe care le spălam la duş.

De la o zi la alta, din diverse motive - dintre care unele prea frivole - am început să mă îmbrac mai cu grijă, m-am tuns ca un recrut, mi-am tăiat mustaţa mai subţire şi am învăţat să folosesc nişte pantofi de senator pe care mi i-a dăruit fără să-i fi purtat deloc doctorul Rafael Marriaga, membru itinerant al grupului şi istoric al oraşului, fiindcă îi erau mari. Datorită dinamicii inconştiente a arivismului

social am început să simt că mă sufocam de căldură în camera din Zgîrie-nori, de parcă Aracataca ar fi fost în Siberia, şi să mă consum din pricina clienţilor în trecere, care vorbeau tare dimineaţa cînd se sculau, şi nu încetam cu bombănitul pentru că păsările de noapte îşi tot aduceau la ele în cameră cete întregi de marinari de apă dulce.

Astăzi îmi dau seama că alura mea de vagabond nu se datora nici sărăciei şi nici faptului că eram poet, ci fiindcă îmi îndreptam toată energia, cu înverşunare, spre a învăţa să scriu, îndată ce am zărit drumul cel bun mi-am părăsit camera din Zgîrie-nori şi m-am mutat în liniştitul cartier Prado, la celălalt capăt al oraşului şi la celălalt pol al societăţii, la două străzi de casa lui Meira Delrnar şi la cinci de faimosul hotel unde băieţii de bani gata dansau cu amantele lor fecioare după slujba de duminică de la biserică. Sau, curn spunea German, am început s-o duc mai bine spre răul meu.

Locuiam în casa surorilor Avila - Esther, Mayito şi Tona - pe care le cunoscusem la Sucre, şi care se străduiau de multă vreme să mă izbăvească de destrăbălare. In loc de cămăruţa de carton unde m-am dezbărat de atîtea nazuri de nepot răsfăţat, aveam la ele un dormitor doar al meu, cu baia aferentă, şi o fereastră ce da spre grădină, iar pe cele trei mese zilnice plăteam abia o idee mai mult decît leafa mea de căruţaş. Mi-am cumpărat o pereche de pantaloni şi o jumătate de duzină de cămăşi tropicale, cu flori şi păsări, care o bucată de vreme mi-au adus o faimă secretă de poponar de vapor. Pe vremea aceea îmi întîlneam pretutindeni vechii prieteni cu care nu mă mai văzusem de mult. Am descoperit cu bucurie că ei citau din memorie aiurelile din „Girafa", că erau cititori fanatici ai revistei *Cronica* din ceea ce numeau ei amor propriu sportiv şi

chiar că îmi citeau povestirile, fără a ajunge să **le** şi înţeleagă. L-am întîlnit pe Ricardo Gonzalez Ripoll, vecinul meu de dormitor la Liceul

Naţional, care se stabilise la Barranquilla cu diploma de arhitect şi în mai puţin de un an îşi rezolvase viaţa, cu un Chevrolet „coadă de raţă", de vîrstă incertă, unde îngrămădea în zorii zilei chiar şi opt pasageri. Mă lua de acasă pe înserat, de trei ori pe săptă-mînă, să încingem chefuri cu noii prieteni obsedaţi de gîndul că trebuie să redreseze situaţia ţării, unii cu formule de magie politică, iar alţii luîndu-se la bătaie cu poliţia.

Cînd a aflat noutăţile astea, mama mi-a trimis un mesaj foarte în stilul ei: „Banii atrag după sine bani". Celor din grup nu le-am spus nimic de mutare, pînă într-o seară cînd i-am întîlnit la masa de la cafeneaua „Japy" şi mi-am însuşit magistrala formulă a lui Lope de Vega: „Şi rînduitu-m-am, căci dezordinii mele capăt se cuvenea să-i pun". Nu-mi amintesc să fi auzit asemenea fluierături nici pe un stadion de fotbal. German a pus rămăşag că n-o să-mi treacă nici o idee prin cap dacă nu era concepută în Zgîrie-nori. După Alvaro, n-aveam să supravieţuiesc crampelor pricinuite de trei mese pe zi la orele cuvenite. Alfonso, în contraofensivă, a protestat pentru samavolnicia lor de a se amesteca în viaţa mea particulară şi a îngropat subiectul, punînd pe tapet o problemă despre urgenţa de a se lua măsuri radicale pentru soarta revistei *Cronica.* Cred că în fond se simţeau vinovaţi de harababura vieţii mele, dar erau prea delicaţi ca să nu-mi întîmpine hotărîrea cu un suspin de uşurare.

Tocmai pe dos decît era de aşteptat, sănătatea şi moralul meu s-au îndreptat. Citeam mai puţin fiindcă nu prea aveam timp, dar am îmbunătăţit calitatea notelor de la „Girafa" şi m-am străduit să scriu mai departe la *Vorbe în vînt* în noua mea cameră, la o maşină preistorică, împrumutată de Alfonso :

Fuenmayor, în zorii zilei pe care înainte îi prăpădeam cu Mono Guerra. Intr-o după-amiază, cînd toate treburile erau rezolvate la redacţia ziarului, puteam scrie articolul pentru rubrica „Girafa", un editorial, cîteva dintre numeroasele mele ştiri fără semnătură, puteam prescurta o povestire poliţistă şi redacta notele de ultimă oră la închiderea ediţiei. Din fericire, în loc să devină cu timpul tot mai uşor de scris, romanul în curs a început să-mi impună propriile criterii împotriva alor mele şi am avut naivitatea să interpretez aceasta ca un semn de bun augur.

O duceam atît de bine cu moralul, că am improvizat de urgenţă povestirea mea numărul zece - *Cineva, împrăştie trandafirii aceştia* - deoarece comentatorul politic căruia îi rezervasem trei pagini la *Cronica* pentru un articol de ultimă oră făcuse infarct. Numai cînd mi-am corectat şpalturile povestirii am descoperit că era tot o dramă statică dintre cele pe care ajunsesem să le scriu fără să-mi dau seama. Această surpriză neplăcută mi-a adîncit remuşcările de a fi trezit un prieten cu puţin înainte de miezul nopţii pentru a-mi scrie articolul în mai puţin de trei ceasuri. Cu această stare sufletească de penitent am scris povestirea exact în acest timp, iar luni am ridicat din nou în faţa consiliului editorial problema urgenţei de a ieşi pe teren ca să putem scoate revista din marasmul în care se afla, cu reportaje de şoc. Insă ideea - care era a

tuturor - a fost respinsă şi de această dată, cu un argument care-mi cînta în strună: dacă ieşeam pe teren, cu concepţia noastră idilică despre reportaj, revista n-ar mai fi gata la timp. A trebuit s-o iau drept compliment, dar nu mi-am putut scoate din cap niciodată gîndul îngrozitor că adevăratul motiv era amintirea ingrată a reportajului meu despre Berascochea.

O mare consolare în acele zile a fost telefonul de la Rafael Escalona, autorul melodiilor care se cîntau şi se mai cîntă şi astăzi în această parte a lumii. Barranquilla era un centru vital, unde veneau adesea trubadurii cu acordeon pe care îi cunoşteam de la petrecerile din Ara-cataca, iar muzica lor era intens mediatizată la posturile de radio de pe coasta Caraibilor. Unul dintre cîntăreţii foarte cunoscuţi pe atunci era Guillermo Buitrago, care se lăuda cu faptul că aducea ultimele noutăţi din Provincie. Altul, extrem de popular, era Crescencio Salcedo, un indian desculţ care se înfiinţa în colţul unde se afla circiuma „Americana", cîntînd pe nemîncate cîntece proprii şi ale altora cu o voce parcă dogită, dar cu o măiestrie fără pereche, ce l-a făcut faimos printre nenumăraţii trecători de pe strada San Blas. Mi-am petrecut bună parte din prima tinereţe stînd prin preajma lui, fără să-l salut măcar, fără să mă arăt, pînă învăţam pe dinafară vastul lui repertoriu de cîntece ale tuturor.

Pasiunea aceasta a ajuns la culme într-o după-amiază de picoteală cînd telefonul m-a întrerupt din scrisul pentru „Girafa". O voce la fel cu cea a atîtor cunoscuţi din copilărie m-a salutat fără nici o introducere:

- Salut, frate. Sînt Rafael Escalona.

Cinci minute mai tîrziu ne întîlneam într-un separeu la cafeneaua „Roma" şi am legat atunci o prietenie pentru toată viaţa. N-am apucat bine să ne salutăm, că l-am şi rugat să-mi cînte ultimele sale melodii. Erau versuri răzleţe, cîntate cu o voce foarte joasă şi cumpănită, în ritmul degetelor care băteau în masă. Poezia populară de pe meleagurile noastre se preumbla cu un veşmînt nou în fiecare strofă. „Iţi voi dărui un buchet de nu-mă-uita, să faci întocmai cum le spune numele", cînta el. La rîndul meu, i-am

demonstrat că ştiam pe dinafară cele mai frumoase cîntece din regiunea lui, învăţate în fragedă copilărie din rîul învolburat al tradiţiei orale. Insă cel mai tare l-a surprins faptul că eu vorbeam de Provincie de parcă aş cunoaşte-o.

Cu doar cîteva zile înainte, Escalona făcuse o călătorie cu autobuzul de la Villanueva la Valledupar, răstimp în care a compus în gînd melodia şi versurile unui nou cîntec, pentru carnavalul de duminica următoare. Era metoda lui magistrală, fiindcă nu ştia să scrie notele şi nici să cînte la vreun instrument. Intr-unul din satele de pe parcurs s-a urcat un trubadur ambulant, cu opinci şi acordeon, dintre nenumăraţii care străbăteau regiunea cîntînd de la un bîlci la altul. Escalona l-a aşezat lîngă el şi i-a cîntat la ureche singurele două strofe pe care apucase să le termine.

Trubadurul, fericit, s-a dat jos la Villanueva, şi Escalona a mers mai departe pînă la Valledupar, unde a fost nevoit să se bage în pat, asudînd din pricina unei febre de patruzeci de grade de la o răceală banală. După trei zile a venit duminica începerii carnavalului şi cîntecul rămas neterminat pe care Escalona i-l cîntase în secret prietenului ocazional a bătut toate melodiile vechi şi noi de la Valledupar pînă la capul de la Vela. Pe cînd zăcea asudînd cu febră la vreme de carnaval, numai el a ştiut cine a răspîndit cîntecul şi cine i-a pus numele de *Bătrîna Sara.*

Povestea e adevărată, dar nu şi ieşită din comun într-o zonă şi la o breaslă unde nimic nu e mai firesc decît ceea ce stîrneşte uimire. Acordeonul, fără a fi un instrument tipic Columbiei şi nici răspîndit aici, este popular în provincia Valledupar, fiind poate importat din Aruba şi Curazao. In timpul celui de Al Doilea Război Mondial s-a întrerupt importul de acordeoane din Germania, iar cele care existau în toată Provincia au supravieţuit prin grija posesorilor lor

locali. Unul dintre aceştia a fost Leandro Diaz, un tîm-plar care era nu numai compozitor genial şi maestru al acordeonului, ci şi unicul care s-a priceput să le repare cît a durat războiul, deşi era orb din naştere. Aceşti trubaduri tipici îşi duceau viaţa colindînd din sat în sat şi cîntînd despre întîmplări hazlii şi simple din viaţa de zi cu zi, pe la sărbători religioase şi păgîne, şi mai cu seamă la dezlănţuirea carnavalurilor. Rafael Escalona era un caz diferit. Fiu al colonelului Clemente Escalona, nepot al celebrului episcop Celedon şi absolvent al liceului din Santa Marta care îi poartă numele, a început să compună din fragedă vîrstă, scandalizîndu-şi familia care socotea că a cînta la acordeon o îndeletnicire de om simplu. Era nu numai singurul trubadur cu bacalaureat, ci şi unul dintre puţinii care ştiau să citească şi să scrie pe vremea aceea, şi bărbatul cel mai mîndru şi cel mai uşuratic care a existat vreodată. Dar nu-i nici primul, nici ultimul: acum sînt cu sutele şi din ce în ce mai tineri. Bill Clinton a înţeles şi el aceasta în cele de pe urmă zile ale preşedinţiei lui, cînd a ascultat un grup de şcolari veniţi din Provincie pentru a-i cînta la Casa Albă.

In zilele acelea norocoase m-am întîlnit din întîmplare cu Mercedes Barcha, fata farmacistului din Sucre pe care o cerusem în căsătorie de la treisprezece ani. Şi, spre deosebire de alte daţi, mi-a acceptat în sfîrşit invitaţia de a merge să dansăm duminica viitoare la Hotelul Prado. Doar atunci am aflat că se mutase la Barranquilla cu familia din cauza situaţiei politice, tot mai apăsătoare. Demetrio, tatăl ei, un liberal de vază, nu s-a speriat la cele dintîi ameninţări care s-au abătut asupra lui cînd s-au pornit iar persecuţiile şi mîrşăvia cu afişele. Insă la insistenţele familiei a lichidat puţinul pe care îl mai avea la Sucre şi şi-a instalat farmacia

la Barranquilla, lîngă Hotelul Prado. Deşi avea vîrstă părintelui meu, mi-a arătat întotdeauna o prietenie tinerească pe care obişnuiam s-o însufleţim la cîrciuma de peste drum, şi nu o dată am ajuns să ne îmbătăm criţă împreună cu toată banda la „Al Treilea Bărbat". Mercedes

îşi făcea pe atunci studiile la Medellm şi venea acasă doar în vacanţele de Crăciun. A fost întotdeauna simpatică şi amabilă cu mine, dar avea un talent de iluzionist să se strecoare printre întrebări şi răspunsuri şi să nu promită nimic precis. Am fost nevoit să accept aceasta interpretînd-o ca un fel de strategie mai milostivă decît indiferenţa sau respingerea şi mă mulţumeam să mă văd cu tatăl ei şi cu prietenii în cîrciuma de peste drum. Dacă el nu şi-a dat seama de intenţiile mele în vacanţa aceea plină de nerăbdare, a fost numai pentru că era secretul cel mai bine păstrat în primele douăzeci de veacuri după Hristos. In mai multe rînduri s-a lăudat la „Al Treilea Bărbat" cu fraza menţionată de ea la Sucre, la primul nostru bal: „Tata zice că nu s-a născut încă prinţul care o să se însoare cu mine". N-am aflat dacă ea l-a şi crezut, dar se purta ca şi cum ar fi fost aşa, pînă în ajunul acela de Crăciun cînd a acceptat să ne întîlnim duminică la matineul dansant de la Hotelul Prado. Sînt atît de superstiţios, că i-am pus hotărîrea pe seama pieptănăturii şi a mustăţii de artist pe care mi le făcuse frizerul, şi a costumului de in nealbit şi cravatei de mătase cumpărate pentru această ocazie de la un bazar turcesc. Convins că avea să vină cu tatăl ei, ca pretutindeni, am luat-o şi pe sora mea Aida Roşa, care îşi petrecea vacanţa la mine. Insă Mercedes se înfiinţa singurică, dansă cu atîta naturaleţe şi se purtă cu atîta ironie, că orice propunere serioasă i-ar fi părut ridicolă. In ziua aceea s-a inaugurat sezonul de neuitat al consăteanului meu Pacho Galan, creatorul celebru

477al acelui *merecumbe*[1] care s-a dansat ani în şir şi a fost izvorul unor noi melodii din Caraibe care se mai cîntă şi astăzi. Ea dansa foarte bine ritmurile la modă şi profita de măiestria ei pentru a evita cu subtilitate magică propunerile cu care o asaltam. Mi se pare că tactica era să mă facă să cred că nu mă lua în serios, dar o făcea cu atîta iscusinţă, că găseam mereu calea de a merge mai departe.

La douăsprezece fix s-a speriat că e tîrziu şi m-a lăsat baltă în mijlocul dansului, nevrînd s-o conduc nici măcar pînă la uşă. Surorii mele i s-a părut atît de ciudat, încît s-a simţit oarecum vinovată, şi încă mă mai întreb dacă nu cumva exemplul acela prost nu a avut vreo legătură cu hotărîrea ei bruscă de a intra la mănăstirea călugăriţelor salesiene[2] din Medellm. Din ziua aceea, Mercedes şi cu mine am ajuns să ne inventăm un cod personal prin care să ne înţelegeam fără să ne spunem nimic, şi chiar fără să ne vedem.

Am avut iar veşti de la ea după o lună, pe 22 ianuarie anul următor, cînd mi-a lăsat la *El Heraldo* un mesaj laconic: „L-au omorît pe Cayetano". Pentru noi nu putea fi decît unul singur: Cayetano Gentile, prietenul nostru din Sucre, animator de petreceri şi veşnic îndrăgostit, care era pe punctul de a deveni medic. Versiunea imediată a fost că îl omorîseră înjunghiindu-l doi fraţi ai învăţătoarei de la şcoala din Chaparral, aceea pe care am văzut-o cînd o ducea pe calul lui. In cursul zilei, dînd o telegramă după alta, am refăcut toată istoria.

[1] Dans popular columbian.

[2] Călugăriţe care aparţin congregaţiei San Francisco de Sales, întemeiate de Juan Bosco, în secolul al XlX-lea, în scopul educării tineretului.

Pe vremea aceea încă nu era uşor să telefonezi şi convorbirile personale interurbane erau stabilite prin telegrame prealabile. Reacţia mea neîntîrziată a fost cea de reporter. M-am hotărît să mă duc la Sucre ca să scriu despre cele întîmplate, dar la ziar mi-au interpretat decizia ca fiind un impuls sentimental. Şi astăzi înţeleg acest lucru, căci încă de pe atunci noi, columbienii, ne omoram unii pe alţii pentru orice motiv, iar uneori le născoceam ca să ne omorîm, însă crimele pasionale erau considerate drept un lux pentru cei bogaţi de la oraşe. Mi s-a părut că subiectul era etern şi am început să strîng date de la martori, pînă cînd mama mi-a descoperit intenţiile ascunse şi m-a rugat să nu scriu reportajul. Cel puţin cît mai era în viaţă mama lui Cayetano, dona Julieta Chimento, care mai era şi naşa de botez a lui Hernando, fratele meu numărul opt, ceea ce pentru mama era motivul precumpănitor. Dreptatea ei -neapărat necesară unui bun reportaj - cîntărea mult. Doi iraţi ai învăţătoarei îl urmăriseră pe Cayetano cînd acesta a încercat să se refugieze la el acasă, dar dona Julieta se repezise să încuie poarta de la stradă, fiindcă a crezut că fiul ei era deja la el în dormitor. Aşa încît n-a putut intra şi l-au omorît cu lovituri de cuţit chiar în poarta încuiată.

Reacţia mea imediată a fost să mă aşez să scriu reportajul crimei, dar m-am izbit de tot felul de piedici. Nu mă mai interesa acum crima în sine, ci tema literară a responsabilităţii colective. Dar nici un argument n-a convins-o pe mama şi mi s-a părut o lipsă de respect să scriu fără încuviinţarea ei. Totuşi, din ziua aceea n-a mai trecut nici una în care să nu-mi dea ghes dorinţa de a-l scrie, începusem să mă resemnez şi odată, după mulţi ani, pe cînd aşteptam să plec în aeroportul din Alger, uşa salonului de la clasa întîi se deschise pe neaşteptate şi intră un prinţ arab cu tunica

imaculată a seminţiei sale, ţinînd pe pumnul strîns o femelă splendidă de şoim călător, care în loc de gluga de piele obişnuită la dresarea clasică avea o cască de aur incrustată cu diamante. Mi-am amintit, fireşte, de Cayetano Gentile, care deprinsese de la tatăl lui frumosul meşteşug al vînă-torii cu şoimi, la început cu păsări autohtone, iar apoi cu exemplare magnifice aduse din Arabia Fericită. In momentul cînd a murit, avea la moşie o crescătorie adevărată de şoimi, cu două femele şi un mascul dresaţi pentru vînătoa-rea de potîrnichi, şi un şoim scoţian pentru propria apărare. Eu cunoşteam pe atunci interviul epocal pe care George Plimpton i l-a luat lui Ernest Hemingway în *The Paris Review* despre procesul transformării unui personaj din viaţa reală într-un personaj de roman. Hemingway i-a răspuns: „Dacă aş explica întocmai cum se face aşa ceva, ar putea fi uneori un manual pentru avocaţii specialişti în cazuri de defăimare". Insă din dimineaţa aceea providenţială de la Alger situaţia mea ajunsese exact invers: nu mă simţeam în stare să trăiesc mai departe împăcat cu mine însumi dacă nu scriam istoria morţii lui Cayetano.

Mama era nestrămutată în hotărîrea ei de a mă împiedica s-o scriu, ţinînd piept oricărui argument pînă cînd, după treizeci de ani de la această dramă, m-a sunat chiar ea la Barcelona pentru a-mi da vestea tristă că Julieta Chi-mento, mama lui Cayetano, murise fără să-şi mai revină după dispariţia fiului ei. Dar de data aceasta, cu morala ei inflexibilă, mama n-a mai găsit motive ca să zădărnicească reportajul.

- Nu te rog decît un singur lucru, ca mamă, mi-a spus. Tratează-l pe Cayetano ca şi cum ar fi fost băiatul meu.

Povestea, cu titlul *Cronica unei morţi anunţate,* s-a publicat doi ani mai tîrziu. Mama n-a citit-o dintr-un motiv

pe care-l păstrez ca pe o altă bijuterie de a ei în muzeul meu personal: „Ceva care s-a sfîrşit atît de trist în viaţă nu poate ieşi bine într-o carte". La o săptămână de la moartea lui Cayetano, telefonul din biroul meu a sunat la cinci după-amiaza, cînd mă apucam să-mi scriu coloana zilnică de la *El Heraldo.* îmi telefona tata, care tocmai sosise la Barranquilla fără să îmi fi dat de veste şi acum mă aştepta să vin de urgenţă la cafeneaua „Roma", încordarea din vocea Iui m-a speriat, dar şi mai tare m-a alarmat să-l văd ca niciodată, neglijent şi nebărbierit, cu costumul azuriu de la 9 aprilie mototolit de zăpuşeala de pe drum şi abia susţinut de ciudata seninătate a celor învinşi,

Am fost atît de copleşit, că nu mă simt în stare să redau tristeţea şi luciditatea cu care tata mi-a adus la cunoştinţă dezastrul de acasă. Sucre, paradisul vieţii uşoare şi al fetelor frumoase, pierise în cutremurul violenţei politice. Moartea lui Cayetano nu era decît un simptom.

- Tu nu-ţi dai seama cum e în iadul de acolo, fiindcă trăieşti în oaza asta de pace, îmi spuse. Dar mai sîntem încă în viaţă pentru că Domnul ne apără.

Era unul dintre puţinii membri ai Partidului Conservator care nu fuseseră nevoiţi să se ascundă de furia liberalilor după 9 aprilie, iar acum chiar aceia dintre ai lui care •se adăpostiseră în umbra sa îl desconsiderau pentru moderaţia de care dăduse dovadă. Mi-a descris un tablou atît de înspăimîmător - şi atît de real - încît îi justifica pe deplin hotărîrea nebunească de a lăsa totul pentru a-şi duce familia la Cartagena. Eu nu găseam nici un argument împotrivă şi nici n-aveam inima să-l contrazic, dar am crezut că puteam să-i propun o soluţie mai puţin drastică decît mutarea imediată.

481sEra nevoie de timp de gîndire. Ne-am băut în liniişte! răcoritoarele, adîncit fiecare în gîndurile sale, şi el şi-a recă-' pătat idealismul febril înainte de a goli paharul, lăsîndu-mă fără grai. „Singura mea consolare în toată povestea asta -spuse cu un suspin tremurat - e bucuria că în sfîrşit îţi poţi termina studiile." Nu i-am spus niciodată cît de tare m-a tulburat bucuria aceea fantastică pricinuită de ceva atît de banal. Am simţit în pîntece un fior de gheaţă, străfulgerat de ideea perversă că exodul familiei nu era decît un şiretlic de-al lui ca să mă oblige să ajung avocat. L-am privit drept în ochi şi mi s-au părut două

alinături uimite. Mi-am dat seama că era atît de neajutorat şi neliniştit, încît n-avea să mă oblige să fac nimic şi nici să-mi refuze nimic, însă avea destulă încredere în providenţa divină pentru a se gîndi că m-aş putea da bătut, făcîndu-rni-se lehamite. Mai mult: îmi povesti la fel de încrezător că îmi făcuse rost de o slujbă la Cartagena, şi că totul era aranjat ca să încep de lunea viitoare. O slujbă grozavă, mi-a explicat, la care trebuia să mă duc doar o dată la cincisprezece zile ca să-mi iau leafa.

Era mai mult decît puteam suporta. Mi-am exprimat strîngînd din dinţi unele rezerve care să-l pregătească pentru un refuz categoric. I-am povestit prelunga mea discuţie cu mama cînd ne-am dus la Aracataca; nu mi-a făcut nici un comentariu, dar am înţeles că nepăsarea lui faţă de acest subiect era răspunsul cel mai grăitor. Cel mai trist era că eu nu jucam corect, fiindcă ştiam că n-aveam să fiu admis la universitate deoarece îmi rămăseseră două restanţe din anul doi pe care nu mi le-am mai dat niciodată şi mai aveam încă trei din anul trei. Ascunsesem totul familiei ca să o cruţ de o supărare fără rost şi nici măcar n-am vrut să-mi închipui care ar fi fost reacţia tatălui meu dacă i-aş fi spus atunci adevărul. La începutul discuţiei mă hotărîsem să nu °

cedez vreunei slăbiciuni sentimentale, căci mă durea ca un om atît de bun să se arate în faţa copiilor lui într-o stare atît de jalnică. Insă ar fi însemnat să fiu exagerat de încrezător în viaţă. In cele din urmă, am apelat la formula facilă de a-i cere o noapte de graţie ca să mă pot gîndi.

- S-a făcut, spuse el, numai să nu uiţi că ai în mîinile tale soarta familiei.

Condiţia era de prisos. Eram atît de conştient de slăbiciunea mea, că atunci cînd l-am condus la ultimul autobuz, la şapte seara, am fost nevoit să-mi strunesc inima ca să nu mă aşez pe locul de lîngă el şi să plecăm împreună. Pentru mine era limpede că se încheiase ciclul şi că familia era din nou atît de săracă, încît putea supravieţui doar dacă puneam cu toţii umărul.

Nu era o noapte potrivită să iau hotărîri. Poliţia evacuase cu forţa mai multe familii de refugiaţi din interiorul ţării care îşi ridicaseră corturi în parcul San Nicolas, fugind de violenţa de la ţară. Insă pacea din cafeneaua „Roma" era de neînvins. Refugiaţii spanioli mă întrebau mereu ce mai ştiam de don Ramon Vinyes şi le răspundeam în glumă că scrisorile lui nu aduceau veşti din Spania, ci întrebări pline de nerăbdare despre ce era nou la Barranquilla. De cînd a murit nu l-au mai pomenit, dar îi păstrau la masă scaunul gol. Un prieten de la cafenea m-a felicitat pentru „Girafa" de ieri, care îi amintise oarecum de romantismul sfîşietor al lui Mariano Jose de Larra şi n-am aflat niciodată de ce. Profesorul Perez Domenech m-a scos din încurcătură cu una dintre frazele lui oportune: „Sper să nu-i urmeze şi prostul exemplu de a-şi trage un glonţ". Cred că n-ar mai fi spus-o dacă ar fi ştiut cît de adevărate puteau fi acele cuvinte pentru mine în noaptea aceea.

483După o jumătate de oră l-am luat de braţ pe German Vargas, ducîndu-l în fundul cafenelei „Japy". îndată ce m-au servit i-am spus că trebuia să-l consult urgent într-o privinţă. El rămase cu ceaşca la gură, fără să mai bea - exact cum făcea don Ramon - şi mă întrebă alarmat:

- Unde vrei să pleci? Perspicacitatea lui m-a dat gata.

- Cum naiba ştii? i-am spus.

Nu ştia, dar prevăzuse aşa ceva şi se gîndea că plecarea mea avea să însemne sfîrşitul revistei şi o gravă lipsă de responsabilitate care mă va apăsa tot restul vieţii. Mi-a dat sa înţeleg că era aproape o trădare şi nimeni nu avea dreptul mai mult decît el să mi-o spună. Nimeni nu ştia ce-i de făcut cu *Cronica,* dar eram cu toţii conştienţi că Alfonso o menţinuse pe linie de plutire într-un moment crucial, fă-cînd chiar investiţii peste posibilităţile lui, aşa încît n-am reuşit mcicînd să-i scot din cap lui German ideea nefericită că plecarea mea iremediabilă însemna o sentinţă de moarte pentru revistă. Sînt sigur că el, care înţelegea totul, ştia că motivele mele sînt inevitabile, dar şi-a făcut datoria morală să-mi spună ce gîndea.

A doua zi, pe cînd mă ducea la sediul revistei, Alvaro Cepeda mi-a dat o dovadă mişcătoare a îngrijorării pe care i-o stîrneau necazurile personale din viaţa prietenilor. Aflase de bună seamă de la German despre hotărîrea mea de a pleca, iar timiditatea lui exemplară ne-a salvat pe amîndoi de orice argument de salon.

- Ce naiba! îmi zise. Să pleci la Cartagena e ca şi cum n-ai pleca nicăieri. Nenorocirea ar fi să te duci la New York, cum am făcut eu, şi iată-mă teafăr şi nevătămat.

Era genul de răspunsuri parabolice de care se folosea în asemenea cazuri pentru a-şi stăpîni dorinţa de a plînge.

De aceea nu m-a surprins că a preferat să vorbească pentru prima dată de proiectul să facem filme în Columbia, pe care aveam să-l abordăm fără rezultate tot restul vieţii. L-a menţionat în treacăt, parcă pentru a-mi lăsa vreo speranţă, şi a frînat brusc în faţa mulţimii înghesuite şi a tarabelor cu marfă ieftină de pe strada San Blas.

- I-am şi spus lui Alfonso, mi-a strigat de pe fereastra maşinii, să lase naibii revista şi să facem una ca *Timel*

Discuţia cu Alfonso n-a fost uşoară, nici pentru mine şi nici pentru el, din pricina unei probleme nerezolvate de vreo şase luni, şi pe amîndoi ne apuca un fel de bîlbîială mintală în situaţii dificile. S-a întîmplat ca într-unul din accesele mele puerile de furie în sala de machetare să îmi scot numele şi funcţia din caseta redacţională, ca un fel de metaforă a demisiei pe care aveam de gînd să mi-o dau, iar cînd a trecut furtuna am uitat să le mai pun la loc. Nimeni nu şi-a dat seama decît German Vargas, după două săptă-mîni, şi i-a spus lui Alfonso. Şi pentru el a fost o surpriză. Porfirio, şeful de la machetare, le-a povestit cum m-au apucat pandaliile şi ei s-au înţeles să lase lucrurile aşa cum erau pînă cînd eu aveam să le dau o explicaţie. Din nefericire pentru mine, am uitat cu desăvîrşire pînă în ziua în care Alfonso şi cu mine am convenit să plec de la *Cronica.* La

sfîrşit şi-a luat rămas-bun, prăpădindu-se de rîs, cu una dintre glumele sale tipice, cam dure însă irezistibile:

- Ce noroc, spuse, că nici măcar nu mai trebuie să-ţi ştergem numele din casetă.

Numai atunci am retrăit incidentul într-o străfulgerare şi am simţit că pămîntul îmi fugea de sub picioare, nu din pricina celor spuse de Alfonso, care se potriveau de minune, ci pentru că uitasem să lămuresc totul.

485Cum era de aşteptat, Alfonso mi-a dat o explicaţie de om matur. Fiind singura neînţelegere pe care n-o risipiserăm, nu se cuvenea s-o lăsăm în suspensie fără explicaţii. De restul avea să se ocupe Alfonso cu Alvaro şi German, şi dacă trebuia să punem toţi umărul m-aş fi putut întoarce şi eu în două ore. Ne bizuiam, în ultimă instanţă, pe consiliul editorial, un fel de providenţă pe care nu reuşiserăm niciodată s-o facem să se aşeze la lunga masă de nuc unde se luau marile decizii.

Comentariile lui German şi Alvaro mi-au dat curajul de care aveam nevoie ca să plec. Alfonso mi-a înţeles motivele, ascultîndu-le uşurat, dar n-a lăsat în nici un fel să se creadă că plecarea mea ar însemna sfîrşitul revistei. Dimpotrivă, m-a sfătuit să iau totul cu calm, m-a liniştit cu ideea că, împreună cu consiliul editorial, îi vor asigura un fundament solid şi că mă va anunţa cînd se va putea face ceva care să merite cu adevărat.

A fost primul indiciu pe care l-am avut că Alfonso se gîndea la posibilitatea de neconceput ca *Cronica* să-şi înceteze apariţia. Şi aşa s-a şi întîmplat, pe 28 iunie, după cincizeci şi opt de numere în paisprezece luni. Totuşi, după o jumătate de veac, am impresia că revista a fost un eveniment important în jurnalismul naţional. N-a mai rămas o colecţie completă, ci numai primele şase numere şi cîteva articole decupate, păstrate în biblioteca din Catalonia a lui Ramon Vinyes.

O întîmplare fericită a făcut ca proprietăresele unde locuiam să dorească să schimbe mobila din salon şi mi-au oferit-o la un preţ care era un adevărat chilipir. In ajunul plecării, cînd mi-am făcut socotelile la *El Heraldo,* au acceptat să-mi plătească anticipat şase luni de colaborare la „Girafa". Cu o parte din aceşti bani am cumpărat mobila

lui Mayito pentru casa noastră din Cartagena, căci ştiam că familia nu venea cu cea de la Sucre şi nici n-avea cum să cumpere alta. Nu pot să nu spun că, după cincizeci de ani de folosinţă, mai e încă bine păstrată, fiindcă mama, recunoscătoare, n-a permis să fie vîndută vreodată.

La o săptămînă de la venirea tatălui meu, m-am mutat la Cartagena, aducînd doar mobila şi mai nimic în plus faţă de ce aveam pe mine. Spre deosebire de prima dată, ştiam acum să mă descurc la ananghie, îi cunoşteam pe toţi cei de care aş fi putut avea nevoie în Cartagena şi doream din tot sufletul ca familiei să-i meargă bine, dar mie să-mi meargă prost, drept pedeapsă pentru lipsa mea de caracter.

Casa era bine aşezată în cartierul Popa, la poalele unei mănăstiri istorice care părea veşnic gata să se năruie. Cele patru dormitoare şi cele

două băi de la parter erau destinate părinţilor şi celor unsprezece copii, eu fiind cel mai mare, de aproape douăzeci şi şase de ani, iar Eligio, cel mai mic, de cinci. Cu toţii crescuţi cu grijă în cultul din Caraibe pentru hamacuri, rogojinile întinse pe jos şi paturile pentru cîţi încăpeau în ele.

La etaj locuia unchiul Hermogenes Sol, un frate al tatălui meu, cu băiatul lui, Carlos Marti'nez Simahan. Casa întreagă nu ajungea pentru atîţia, dar chiria era modică graţie afacerilor pe care unchiul le făcea cu proprietăreasa, despre care nu ştiam decît că era foarte bogată şi că se numea Pepa. Familia, cu implacabilul ei har de a glumi, n-a stat prea mult pe gînduri pînă să găsească adresa cu rimă perfectă, în gen de cuplet: „Casa Pepei la poalele Popei".

Sosirea odraslelor este pentru mine o amintire misterioasă. O pană de electricitate lăsase jumătate din oraş pe întuneric şi ne străduiam să pregătim casa aflată în beznă ca să-i culcăm pe copii. Noi, fraţii mai mari, ne recunoşteam

487după voce, dar cei mici se schimbaseră atît de mult de la ultima mea vizită, că ochii lor enormi şi trişti mă speriau la lumina luminărilor. Dezordinea cuferelor, a baloturilor şi a hamacurilor atîrnate în întuneric m-a tulburat ca un 9 aprilie în casă. Insă cel mai tare m-a impresionat sacul fără formă care, cînd am încercat să-l mişc din loc, mi-a scăpat din mîini. Erau osemintele bunicii Tranquilina pe care mama le dezgropase şi acum le adusese ca să le pună în osuarul de la San Pedro Claver, unde în aceeaşi criptă se află astăzi cele ale tatălui meu şi ale mătuşii Elvira Carrillo.

Unchiul Hermogenes Sol a fost un om providenţial în împrejurările acelea grele. Fusese numit secretar general la Poliţia Departamentală din Cartagena şi prima lui măsură radicală a fost aceea de a face o breşă în birocraţie spre a salva familia. Şi pe mine, oaia neagră a familiei, cu o reputaţie de comunist pe care n-o datoram ideologiei, ci felului meu de a mă îmbrăca. A făcut rost de slujbe pentru toţi. Tata a primit o funcţie administrativă fără responsabilitate politică. Pe fratele meu Luis Enrique l-au numit inspector, iar mie mi-au găsit un post bun la birourile pentru Recen-sămîntul Naţional pe care guvernul conservator se încăpă-ţîna să-l facă, poate pentru a avea o idee cîţi adversari mai erau în viaţă. Pentru mine riscul moral al postului era mai primejdios decît riscul politic, fiindcă îmi luam leafa o dată la două săptămîni şi nu trebuia să mai apar pe acolo în tot restul lunii, ca să mă feresc de întrebări. Justificarea oficială, nu numai pentru mine, ci şi pentru cei o sută şi ceva de angajaţi, era că ne aflam pe teren în afara oraşului.

Cafeneaua „Moka", în faţa birourilor de recensămînt, era veşnic înţesată de pretinşi funcţionari din satele vecine care veneau numai la leafă. N-am păstrat o centimă pentru mine în toată perioada cît am iscălit statele, căci salariul

meu era substanţial şi mergea în întregime la bugetul casei. în vremea aceasta, tata încercase să mă înscrie la Facultatea de Drept şi

descoperise dintr-o dată adevărul pe care i-l ascunsesem. Simplul fapt că aflase m-a făcut la fel de fericit ca şi cum mi-aş fi luat diploma. Fericirea mea era chiar mai mare căci, în ciuda atîtor necazuri şi în toiul harababurii din jur, găsisem în sfîrşit timpul şi locul pentru a termina romanul.

Cei de la *El Universal* m-au făcut să simt că intrarea mea acolo era o întoarcere acasă. Era şase după-amiaza, ora cea mai aglomerată, şi liniştea bruscă a linotipurilor şi a maşinilor de scris provocată de intrarea mea m-a făcut să simt un nod în gît. Timpul nu trecuse defel pentru maestrul Zăbala, cu smocurile-i de păr de indian intacte. M-a rugat să-i scriu un editorial de ultimă oră, de parcă n-aş fi fost plecat niciodată. La maşina mea de scris stătea un adolescent începător care a căzut în graba lui buimacă de a-mi ceda locul. Primul lucru care m-a surprins a fost dificultatea de a scrie un articol anonim cu toată circumspecţia impusă de un editorial, după cei doi ani în care am bătut cîmpii cu „Girafa". Scrisesem cam un sfert de pagină cînd a venit să mă salute directorul Lopez Escauriaza. Calmul lui britanic devenise un loc comun la întrunirile amicale şi în caricaturile politice, şi m-a mişcat îmbujorarea de bucurie de pe faţa lui cînd m-a îmbrăţişat. Cînd am terminat articolul, Zăbala mă aştepta cu o hîrtiuţă pe care directorul făcuse nişte calcule şi-mi propunea un salariu de o sută douăzeci de pesos pe lună pentru editoriale. M-a impresionat atît de tare cifra, insolită pe timpurile acelea şi pentru locul acela, că nici măcar n-am răspuns şi nici n-am mulţumit, ci m-am aşezat să mai scriu încă două

489articole, ameţit de senzaţia că pămîntul se învîrteşte de fapt în jurul soarelui.

Era parcă o întoarcere la origini. Aceleaşi teme corectate cu creionul roşu liberal de maestrul Zăbala-, cu tăieturi făcute de aceeaşi cenzură reprezentată de un cenzor păcălit de şiretlicurile necruţătoare ale redacţiei, aceleaşi biftecuri de la miezul nopţii, cu felii de banane verzi prăjite, la „Peştera" şi acelaşi subiect despre cum să salvăm omenirea, dezbătut pînă în zori pe Paseo de los Martires. Rojas Herazo îşi petrecuse un an vînzînd tablouri pentru a se putea stabili undeva şi pînă la urmă s-a căsătorit cu Roşa Isabel, cea mare, şi s-a mutat la Bogota. In zori mă apucam să scriu „Girafa" pe care o trimiteam la *El Heraldo* prin singurul mijloc modern de pe atunci, poşta obişnuită, şi am făcut-o în mod regulat, cu foarte puţine excepţii de forţă majoră, pînă mi-am plătit datoria.

Evocarea vieţii cu familia în păr, în condiţii precare, nu mai e de domeniul amintirii, ci al imaginaţiei. Părinţii dormeau într-o cameră la parter, cu vreunul dintre copiii mici. Cele patru surori se simţeau îndreptăţite să aibă fiecare camera ei. In cea de a treia dormeau Hernando şi Alfredo Ricardo, sub supravegherea lui Jaime, care îi ţinea în stare de alertă cu predicile sale filosofice şi matematice. Rita, care mergea pe paisprezece ani, învăţa pînă la miezul nopţii la poarta dinspre stradă, la lumina felinarului de acolo, pentru a o economisi pe cea din casă. învăţa pe dinafară lecţiile, cîntîndu-le cu glas tare, cu graţia şi dicţiunea fără cusur pe care le mai are şi astăzi. Multe ciudăţenii din cărţile mele provin de la exerciţiile ei de citit, cu măgarul care merge la moară şi cu capra care calcă piatra care crapă-n patru şi multe altele.

Casa era mai vie şi îndeosebi mai umană începînd de la miezul nopţii, cu atîta mers la bucătărie după un pahar cu apă sau la closet pentru urgenţe lichide sau solide, şi cu atîtea hamacuri agăţate cruciş la niveluri diferite pe coridoare. Eu locuiam la etajul doi, cu Gustavo şi Luis Enrique - cînd unchiul şi fiul lui s-au instalat în casa lor părintească - şi mai tîrziu şi cu Jaime, pe care-l pedepseam interzicîndu-i să mai debiteze vreo predică după nouă seara. Intr-o dimineaţă, în zori, ne-a ţinut treji cîteva ore behăitul ciclic al unui miel orfan. Gustavo spuse exasperat:

- Parcă-i un far.

Nu l-am uitat niciodată, căci era genul de comparaţii pe care, pe vremea aceea, le prindeam în zbor din viaţa reală pentru romanul la care lucram.

A fost casa cea mai plină de viaţă din cele cîteva în care am locuit la Cartagena şi care s-au degradat pe măsură ce se împuţinau mijloacele de trai ale familiei. In căutare de cartiere mai ieftine, am coborît ştacheta pînă la casa din Toril, unde noaptea apărea strigoiul unei femei. Am avut norocul să nu stau acolo, însă mărturiile părinţilor şi ale fraţilor îmi provocau tot atîta groază ca şi cum aş fi stat şi eu. In prima noapte, părinţii dormitau pe sofaua din salon şi au văzut fantoma care a trecut fără să-i privească de la un dormitor la altul, cu o rochie cu floricele roşii şi părul scurt prins după urechi cu panglici tot roşii. Mama i-a descris pînă şi bulinele de pe rochie şi modelul pantofilor. Tata nega că ar fi văzut-o pentru a nu-şi tulbura şi mai tare soţia şi pentru a nu-şi speria copiii, dar famdiaritatea cu care fantoma se mişca prin casă după ce se întuneca nu îi lăsa s-o ignore. Sora mea Margot s-a trezit odată în zori şi a văzut-o la picioarele patului, cercetînd-o cu o privire

stăruitoare. Cel mai tare a irnpresionat-o însă groaza de a fi văzută de pe tărîmul celălalt.

Duminică, la ieşirea din biserică, una dintre vecine i-a adeverit mamei că în casa noastră nu locuise nimeni de ani de zile, din pricina neruşinării femeii-fantomă care cîteo-dată se ivea în plină zi în sufragerie, pe cînd familia mînca de prînz. A doua zi, mama a plecat cu doi dintre cei mici să caute o casă unde să se mute şi a găsit-o în patru ceasuri. Insă celor mai mulţi dintre fraţi le-a venit greu să scape de ideea că fantoma moartei se mutase o dată cu ei.

In casa de la poalele mănăstirii de la Popa, în ciuda timpului pe care-l aveam din plin la dispoziţie, zilele mi se păreau scurte, atît de mare îmi era plăcerea de a scrie. Acolo a apărut din nou Ramiro de la Espriella, cu diploma de doctor în Drept, mai pasionat de politică decît oricînd si entuziasmat de romanele recente pe care le citise. Mai cu seamă *Pielea*^ de Curzio Malaparte, care ajunsese în anul acela cartea de referinţă a generaţiei mele. Proza eficace, inteligenţa pătrunzătoare şi viziunea violentă asupra istoriei contemporane ne ţineau treji pînă în zori. Totuşi, timpul ne-a demonstrat că Malaparte era o pildă grăitoare de însuşiri diferite de cele dorite de mine şi care pînă la urmă i-au distrus imaginea.

Exact invers de cum ni s-a întîmplat, aproape în acelaşi timp, cu Albert Camus.

Fraţii De la Espriella locuiau pe atunci pe lîngă noi şi aveau o prăvălie cu băuturi în care dădeau iama, aducîn-du-ne acasă sticlele inofensive. Fără a ţine seama de sfatul lui don Ramon Vinyes, mă apucam să le citesc fragmente lungi din ciornele mele, lor şi fraţilor mei, în stadiul în care se aflau şi încă nepieptănate, pe aceleaşi benzi de hîrtie de tipar ca tot ce am scris în nopţile albe de la *El Universal.*

Cam pe atunci s-au întors şi Âlvaro Mutis şi Gonzalo Mallarino, dar am avut pudoarea inspirată de a nu-i ruga să-mi citească ciorna romanului neterminat şi încă fără titlu. Voiam să mă închid zi şi noapte în casă, pentru a bate la maşină primul exemplar pe foi standard înainte de ultima corectură. Avea cam cu patruzeci de pagini mai mult decît prevăzusem, dar încă nu ştiam că aceasta putea fi un grav inconvenient. Insă mi-am dat în curînd seama că sînt sclavul unei rigori perfecţioniste care mă obligă să calculez în prealabil mărimea cărţii, adică numărul exact de pagini pentru fiecare capitol şi cel total. O singură abatere importantă de la aceste calcule m-ar obliga să refac totul, căci pînă şi o greşeală de dactilografiere mă deranjează ca o eroare de concepţie. Credeam că metoda aceasta strictă se datora unui simţ exacerbat de răspundere, dar astăzi ştiu că era pur şi simplu o teroare fizică.

In schimb, neascultîndu-l din nou pe don Ramon Viyes, i-am trimis lui Gustavo Ibarra ciorna completă, chiar şi fără titlu, îndată ce-am terminat-o. După două zile m-a invitat acasă. L-am găsit într-un balansoar de răchită pe terasa dinspre mare, bronzat şi destins, în ţinută de plajă, şi m-a mişcat duioşia cu care mîngîia paginile exemplarului pe cînd îmi vorbea. Un adevărat maestru, care nu mi-a ţinut o lecţie despre carte şi nici nu mi-a spus dacă i se părea bună sau proastă, ci m-a făcut să fiu conştient de valorile ei estetice. La sfîrşit, s-a uitat la mine cu un aer satisfăcut şi a conchis cu naturaleţea-i obişnuită:

- Acesta e mitul Antigonei.

Şi-a dat seama, după expresia mea, că nu prea înţelesesem, şi atunci a luat de pe un raft opera lui Sofocle şi mi-a citit, explicîndu-mi ce voia să spună. Intr-adevăr, situaţia dramatică din romanul meu era în esenţă asemănătoare cu

cea a Antigonei, condamnată să lase neîngropat cadavrul fratelui ei, Polinice, din ordinul regelui Creon, unchiul lor. Citisem *Oedip la Colona* din volumul pe care chiar Gustavo mi-l dăruise pe vremea cînd ne-am cunoscut, dar nu-mi aminteam decît vag de mitul Antigonei pentru a-l recompune din memorie în spaţiul zonei bananiere şi nici nu desluşisem pînă atunci afinităţile emoţionale între cele două drame. Mi-am simţit sufletul răscolit de bucurie şi de dezamăgire. In seara aceea am recitit opera, cu un amestec ciudat de orgoliu, căci mă putusem întîlni fără să-mi dau seama cu un scriitor atît de mare, şi de durere din pricina ruşinii publice a plagiatului. După o săptămînă de criză tulbure, m-am hotărit să

fac unele schimbări de fond care să-mi dovedească buna-credinţă, fără a fi conştient încă de vanitatea supraomenească de a-mi modifica o carte ca să nu pară de Sofocle. In cele din urmă - resemnat - am simţit că am dreptul moral de a-i folosi o frază în chip de epigraf respectuos şi aşa am şi făcut.

Mutarea la Cartagena ne-a ferit la timp de teroarea gravă şi primejdioasă care ne aştepta la Sucre, dar în mare măsură socotelile au fost iluzorii, atît din pricina veniturilor reduse, cît şi a familiei atît de numeroase. Mama spunea că la oamenii săraci copiii mânîncă mai mult şi cresc mai repede decît la cei bogaţi şi că exemplul nostru o dovedea cu prisosinţă. Lefurile tuturor laolaltă nu ne ajungeau ca să trăim fără griji.

Timpul le-a rezolvat pe toate. Jaime, în urma altei urzeli puse la cale de părinţi, s-a făcut inginer, singurul într-o familie pentru care o diplomă era un titlu de nobleţe. Luis Enrique a ajuns expert contabil, iar Gustavo topograf, şi amîndoi au continuat să fie aceiaşi neîntrecuţi chitarişti şi cîntăreţi de serenade pentru alţii. Yiyo ne-a uimit de mic

copil printr-o înclinaţie bine definită spre literatură şi prin firea sa voluntară, pe care ne-o arătase în chip precoce la cinci ani, cînd l-au surprins încercînd să dea foc unui dulap cu iluzia de a vedea cum sting pompierii incendiul din casă. Mai tîrziu, cînd el şi fratele nostru Cuqui au fost îmbiaţi de colegi mai mari să fumeze marijuana, Yiyo i-a refuzat înspăimîntat. In schimb Cuqui, curios şi îndrăzneţ ca întotdeauna, a tras cu nesaţ în piept. După cîţiva ani, naufragiat în mlaştina drogurilor, mi-a povestit că încă de la acea primă călătorie îşi spusese: „Drace! Nu mai vreau să fac nimic altceva în viaţă". In următorii patruzeci de ani, cu o patimă fără viitor, n-a făcut decît să-şi ţină promisiunea de a muri în legea lui. La cincizeci şi doi de ani a exagerat cu paradisul acela artificial şi a fost răpus de un infarct violent.

Nanchi - omul cel mai paşnic din lume - a rămas în armată după serviciul militar obligatoriu, s-a remarcat la toate tipurile de arme moderne şi a participat la numeroase manevre, dar n-a avut niciodată ocazia să participe şi la vreunul dintre multele noastre războaie cronice. Aşa încît, cînd a ieşit din armată, s-a mulţumit cu meseria de pompier, dar nici aici nu i s-a ivit prilejul să stingă un singur incendiu în mai bine de cinci ani. Totuşi, nu s-a simţit niciodată frustrat, graţie acelui simţ al umorului care l-a consacrat în familie drept maestru al bancurilor de moment şi i-a îngăduit să fie fericit pentru simplul fapt de a fi în viaţă.

In anii cei mai grei de sărăcie cruntă, Yiyo a devenit scriitor şi ziarist prin voinţă proprie, fără să fi fumat vreodată şi fără să fi băut un pahar în plus în viaţa lui. Vocaţia sa literară, mai năvalnică decît orice, şi tainica forţă de creaţie s-au impus învingînd toate adversităţile. A murit la

cincizeci şi patru de ani, abia avînd timp să publice o cane de peste şase sute de pagini, o cercetare magistrală a vieţii secrete din *Un veac de singurătate,* la care lucrase ani de zile fără ştirea mea şi fără să-mi ceară vreodată o informaţie directă.

Rita, abia adolescentă, a ştiut să înveţe din experienţa altora. Cînd m-am întors la casa părintească după o lungă absenţă, am găsit-o pătimind în acelaşi purgatoriu al tuturor fetelor din cauza iubirii pentru un brunet chipeş, serios şi cuminte, a cărui unică incompatibilitate cu ea era statura, căci o întrecea cu două palme şi jumătate. In aceeaşi seară l-am găsit pe tata ascultînd ştirile în hamacul din dormitor. Am pus radioul mai încet, m-am aşezat pe patul din faţa lui şi l-am întrebat cu dreptul primului născut ce se în-tîmpla cu iubitul Ritei. El mi-a slobozit răspunsul pe care neîndoios că îl avea pregătit de o veşnicie:

- Tot ce se întîmplă e că tipul e un pungaş. Exact aşa cum mă aşteptam.

- Ce fel de pungaş?

- Pungaş care pungăşeşte, îmi spuse el, tot fără să mă privească.

- Dar ce a furat? l-am întrebat necruţător. Nici acum nu se uită la mine.

- Mă rog, suspină, în sfîrşit. Nu el, dar are un frate închis pentru hoţie.

- Atunci nu-i nici o problemă, i-am spus făcînd cu uşurinţă pe prostul, pentru că Rita nu vrea să se mărite cu ăsta, ci cu cel care nu-i închis.

N-a replicat. Cinstit în toată legea, ştia că sărise peste cal de la primul răspuns, fiindcă aflase că zvonul cu fratele închis nu era adevărat. In lipsă de alte argumente, a încercat să se cramponeze de mitul demnităţii.

- Bine, dar să se căsătorească odată, nu vreau logodne fără sfîrşit în casa asta.

Replica mea a venit imediat, atît de nemilostivă, că nu mi-am iertat-o în veci:

- Mîine, la prima oră.

- Ei! Nici chiar aşa, mi-a răspuns speriat, dar zîmbind pentru prima oară. Fetiţa asta n-are încă nici ce pune pe ea.

Ultima oară cînd am văzut-o pe mătuşa Pa, la cei aproape nouăzeci de ani ai săi, a fost într-o după-amiază cu o căldură infernală, cînd a sosit la Cartagena fără veste. Venea de la Riohacha într-un taxi, cu o valijoară ca un ghiozdan, în mare doliu şi cu un turban de pînză neagră. A intrat bucuroasă, cu braţele larg deschise, strigînd ca s-o audă toţi:

- Vin să-mi iau rămas-bun fiindcă o să mor.

Am primit-o cum se cuvine nu numai pentru că era cine era, ci şi pentru că ştiam cît de bine îşi cunoştea socotelile cu moartea. A rămas la noi, aşteptîndu-şi ceasul în cămăruţa de serviciu, singura în care s-a învoit să doarmă, şi acolo a murit cu faima de neprihănită, la o vîrstă pe care o apreciam cam de o sută şi un an.

Perioada aceea a fost cea mai intensă la *El Universal.* Zăbala mă orienta cu înţelepciunea lui politică pentru ca articolele mele să spună ce era de spus fără să se ciocnească de creionul cenzurii şi pentru prima oară s-a interesat de vechea mea idee de a scrie reportaje pentru ziar. Curînd s-a ivit subiectul îngrozitor cu turiştii atacaţi de rechini pe plaja de la Marbella. Cea mai originală idee care i s-a năzărit atunci

municipalităţii a fost să ofere cincizeci de pesos pentru fiecare rechin mort şi a doua zi nu erau destule crengi în migdali pentru a-i expune pe toţi cîţi fuseseră prinşi în cursul nopţii. Tăvălindu-se de rîs, Hector

Rojas Herazo a scris de **la** Bogota în noua lui coloană de la *El Tiempo* o notă batjocoritoare despre gafa de a vîna rechini folosind o astfel de metodă răsuflată. De aici mi-a venit ideea să scriu reportajul cu vînătoarea nocturnă. Zăbala mi-a cîntat în strună entuziasmat, dar eşecul meu a început încă din momentul îmbarcării, cînd m-au întrebat dacă aveam rău de mare şi am răspuns că nu, dacă mi-era frică de mare şi mi-era într-adevăr, dar am spus tot nu, iar la urmă m-au întrebat dacă ştiam să înot - ceea ce ar fi trebuit s-o afle în primul rînd - şi n-am îndrăznit să mint şi să spun că da. Oricum, pe uscat şi dintr-o discuţie a unor marinari, am aflat că vînătorii se duceau pînă la Bocas de Ceniza, la optzeci şi nouă de mile marine de Cartagena, şi se întorceau încărcaţi cu rechini nevinovaţi pentru a-i vinde drept criminali cu cincizeci de pesos fiecare. Ştirea s-a epuizat în aceeaşi zi şi mie mi-a pierit iluzia cu reportajele. In locul lor, mi-am publicat povestirea numărul opt: *Nabo, negrul care a făcut îngerii să aştepte.* Cel puţin doi critici serioşi şi prietenii mei exigenţi din Barranquilla au considerat-o drept o fericită schimbare de direcţie.

Fără îndoială că maturitatea mea politică nu era în măsură să mă facă mai înţelept, aşa că am suferit o recădere asemănătoare cu cea dinainte. M-am simţit într-un impas atît de mare, încît singura mea preocupare era să mă apuce zorile cîntînd cu beţivii pe sub bolţile zidurilor care înconjurau oraşul vechi, unde în perioada colonială fuseseră bordeluri pentru soldaţi şi mai tîrziu o închisoare politică sinistră. Generalul Francisco de Paula Santander ispăşise acolo o condamnare de opt luni, înainte de a fi trimis în surghiun în Europa de către tovarăşii săi de crez şi de arme.

Paznicul acelor relicve istorice era un linotipist ieşit la pensie, ai cărui colegi în activitate veneau la el după

închiderea ziarelor pentru a sărbători zilnic o nouă zi cu o damigeana de rom alb de fabricaţie clandestină. Erau tipografi culţi prin tradiţie de familie, grămătici dramatici şi mari băutori de sîmbătă seara. Am intrat şi eu în breasla lor.

Cel mai tînăr dintre ei se numea Guillermo Dâvila şi realizase performanţa de a lucra pe coastă în ciuda intransigenţei unor lideri sindicali din zonă, care refuzau să admită vreun *cachaco* în organizaţie. A reuşit pesemne acest lucru graţie măiestriei artei sale, căci pe lîngă „meseria brăţară de aur" şi simpatia personală era şi un prestidigitator de excepţie. Ne uluia mereu cu năzdrăvăniile sale magice, scoţînd păsări vii din sertarele birourilor sau făcînd să dispară scrisul de pe pagina cu articolul editorial pe care tocmai îl predaserăm în ultimul moment, la închiderea ediţiei. Maestrul Zăbala, atît de sever cînd era la datorie, uita

o clipă de Paderewski şi de revoluţia proletară şi cerea aplauze pentru magician, cu avertismentul veşnic repetat şi veşnic nesocotit ca aceasta să fie ultima oară. Pentru mine, să împărtăşesc cu un magician rutina zilnică a însemnat să descopăr, în sfîrşit, realitatea.

In zorii uneia dintre zilele petrecute acolo la bolţi, Dâvila mi-a mărturisit ideea de a face un ziar de format douăzeci şi patru pe douăzeci şi patru - o jumătate de sfert de pagină - care să circule gratis după-amiaza, la ora cea mai aglomerată, aceea a închiderii magazinelor. Avea să fie ziarul cel mai mic din lume, să-l poţi citi în zece minute. Zis şi făcut. S-a numit *Comprimido*[1]*,* eu îl scriam într-o oră, la unsprezece dimineaţa, Dâvila îl tehnoredacta şi îl tipărea în două ceasuri şi de distribuţie se ocupa un

[1] în spaniolă, ca adjectiv are sensul de „comprimat, condensat", i ca substantiv pe acela de „comprimat, tabletă".

iar

vînzător temerar care n-avea timp nici să-şi tragă sufletul pentru a-l striga a doua oară.

A apărut marţi, 16 septembrie 1951 şi e imposibil de imaginat un succes mai copleşitor şi mai scurt: trei numere în trei zile. Dâvila mi-a mărturisit că nici prin magie neagră n-ar fi putut concepe o idee atît de grandioasă la un preţ atît de mic, care să încapă într-un spaţiu atît de redus, să se execute atît de repede şi să dispară cu atîta iuţeală. Partea cea mai ciudată a fost că a doua zi, îmbătat de învălmăşeala de pe stradă, în care oamenii îşi smulgeau ziarul, şi de fervoarea fanaticilor, mi-a trecut o secundă prin cap că la fel de simplă ar putea fi soluţia vieţii mele. Visul a durat pînă joi, cînd directorul ne-a demonstrat că un singur număr în plus ne-ar duce la faliment, chiar dacă hotărî-serăm să publicăm reclame comerciale, fiindcă trebuiau să fie atît de mici şi atît de scumpe, că nu exista nici o soluţie raţională. Concepţia însăşi a ziarului, care se întemeia pe formatul lui, purta în sine germenul matematic al propriei pieiri: era cu atît mai greu de finanţat, cu cît se distribuia mai mult.

Am rămas în aer. Mutarea la Cartagena fusese oportună şi utilă după experienţa cu *Cronica* şi pe deasupra mi-a creat o atmosferă foarte propice pentru a scrie mai departe la *Vorbe în vînt,* mai cu seamă graţie febrei creatoare cu care se trăia la noi acasă, unde cel mai insolit lucru părea veşnic cu putinţă. Mi-ar fi de-ajuns să evoc un prînz la care discutam cu tata despre dificultatea de care se lovesc mulţi scriitori redactîndu-şi memoriile atunci cînd nu-şi mai amintesc nimic. Cuqui, de şase anişori pe atunci, trase o concluzie de o simplitate magistrală:

- Atunci, spuse, primul lucru pe care trebuie să-l scrie un scriitor sînt memoriile, cînd încă îşi mai aduce aminte de toate.

N-am îndrăznit să mărturisesc că mi se întîmpla cu *Vorbe în vînt* ceea ce mi se întîmplase cu *Casa:* începea să mă intereseze mai mult tehnica decît subiectul. După un an în care lucrasem cu atîta bucurie, mi s-a revelat ca un labirint circular fără intrare şi fără ieşire. Astăzi cred că ştiu

de ce. Literatura de moravuri, care a oferit atîtea exemple strălucite de renovare la începuturile ei, ajunsese pînă Ia urmă să pietrifice şi marile teme naţionale care încercau să-şi creeze ieşiri de urgenţă. Cert este că nu mai suportam nici un moment de incertitudine. Nu mai aveam decît să verific nişte date şi să mă hotărăsc în privinţa unor opţiuni stilistice înainte de a pune punct romanului şi totuşi nu-l simţeam respirind. Mă împotmolisem atît de tare după ce muncisem îndelung, în întuneric, încît vedeam cum cartea se năruie fără să ştiu unde erau fisurile. Cel mai rău era că, ajuns în acest moment al scrisului, nu-mi era de folos ajutorul nimănui, fiindcă fisurile nu erau în text, ci înăuntrul meu, şi numai eu puteam avea ochi să le văd şi suflet să le simt. Poate din acelaşi motiv m-am oprit cu „Girafa" fără să stau prea mult pe gînduri, după ce am reuşit să-mi achit la *El Heraldo* datoria pentru avansul cu care cumpărasem mobila.

Din nefericire, nici ingeniozitatea, nici rezistenţa şi nici dragostea n-au fost de-ajuns ca să învingă sărăcia. Totul părea să fie de partea ei. Povestea cu recensămîntul se terminase după un an, iar salariul meu de la *El Universal* nu ajungea să compenseze această pierdere. Nu m-am mai întors la Facultatea de Drept, cu toate argumentele subtile ale unor profesori care se înţeleseseră între ei să mă împingă înainte, în ciuda dezinteresului meu faţă de pasiunea

501şi ştiinţa lor. Banii tuturor laolaltă nu erau de-ajuns pentru casă, iar deficitul era atît de mare, că aportul meu n-a fost niciodată suficient şi lipsa de speranţă mă afecta mai mult ca lipsa banilor.

- Dacă-i vorba să ne înecăm cu toţii, le-am spus într-o zi hotărîtoare, la prînz, lăsaţi-mă să mă salvez eu ca să încerc să vă trimit fie şi o bărcuţă cu vîsle.

Astfel că în prima săptămînă din decembrie m-am mutat din nou la Barranquilla, lăsîndu-i pe toţi cei de acasă resemnaţi, dar cu certitudinea că barca de salvare avea să sosească. Alfonso Fuenmayor şi-a imaginat pesemne ce se întîmplase de cînd m-a văzut intrînd pe nepusă masă în vechiul nostru birou de la *El Heraldo,* căci *Cronica* rămăsese fără sediu. Se uită la mine de la maşina de scris ca la o fantomă şi exclamă îngrijorat:

- Ce naiba faci aici fără să ne anunţi că vii!

De puţine ori în viaţă am dat un răspuns atît de aproape de adevăr:

- Sînt sătul pînă-n gît, maestre! Alfonso se linişti.

- Ah, mă rog! replică el cu veşnica-i bună dispoziţie şi cu versul cel mai columbian din imnul nostru naţional: „Astfel e omenirea întreagă, gemînd înlănţuită".

Nu s-a arătat absolut deloc curios să afle motivul venirii mele. I s-a părut un fel de telepatie, pentru că tuturor celor care întrebau de mine în ultimele luni le răspundea că dintr-un moment într-altul aveam să mă întorc ca să rămîn. S-a ridicat de la birou punîndu-şi haina, bucuros pentru că hazardul făcuse să pic din cer exact cînd avea nevoie de mine. Intîrziase o jumătate de oră la o întîlnire, nu-şi încheiase editorialul pentru a doua zi şi m-a rugat să-l termin eu. Abia am apucat să-l întreb care era tema şi mi-a

răspuns de pe coridor, în mare grabă, cu o impertinenţă tipică felului nostru de a ne arăta prietenia:

- Citeşte-l şi o să afli.

A doua zi erau iar două maşini de scris aşezate faţă în faţă în biroul de la *El Heraldo* şi eu stăteam şi scriam din nou „Girafa" pentru aceeaşi pagină de totdeauna. Şi -bineînţeles! - cu acelaşi salariu şi în aceleaşi condiţii pe care le stabiliserăm, în particular, Alfonso şi cu mine, astfel că multe editoriale aveau paragrafe scrise şi de unul, şi de celălalt, şi era cu neputinţă să le deosebeşti. Unii dintre studenţii de la jurnalism sau de la literatură au încercat să le distingă peotru arhivă, dar n-au izbutit, decît în cazul unor teme specifice, şi nu datorită stilului, ci informaţiei culturale.

La „Al Treilea Bărbat" am aflat cu durere vestea tristă că prietenul nostru, micul pungaş, fusese omorît. Intr-o noapte a plecat ca de obicei să-şi facă meseria şi tot ce s-a mai aflat despre el, fără alte detalii, a fost că îi trăseseră un glonţ în inimă în casa unde tocmai fura. Trupul a fost cerut de o soră mai în vîrstă, singurul membru al familiei, şi numai noi şi patronul circiumei am asistat la înmormîntare.

M-am întors în casa surorilor Avila. Meira Delmar, fiindu-mi din nou vecină, mi-a purificat mai departe cu se-ratele-i liniştitoare nopţile infernale de la „Pisica neagră". Ea şi sora ei, Alicia, păreau gemene prin felul de a fi şi prin virtutea de a face ca timpul să ne pară circular cînd stăteam cu ele. Continuau să facă parte din grup într-un mod cu totul aparte. Cel puţin o dată pe an ne invitau la o masă cu bunătăţi arăbeşti care ne hrăneau sufletul, şi la ele acasă se ţineau reuniuni neaşteptate cu oaspeţi iluştri, de la mari artişti de orice gen pînă la poeţi rătăciţi. După cîte îmi amintesc, ele, împreună cu maestrul Pedro Viaba, mi-au

disciplinat melomania haotică şi m-au introdus în banda veselă de la centrul artistic.

Astăzi mi se pare că Barranquilla îmi dădea o perspectivă mai clară asupra romanului *Vorbe în vînt,* căci îndată ce am avut un birou şi o maşină de scris m-am apucat să-l corectez cu înnoit avînt. Cam pe atunci mi-am luat îndrăzneala să arăt grupului prima copie lizibilă, ştiind însă că nu era terminată. Vorbiserăm atîta despre el, că orice remarcă era de prisos. Alfonso a stat două zile scriind în faţa mea fără să-l menţioneze măcar. In a treia, cînd ne-am terminat treburile de după-amiază, a scos ciorna pe birou şi a citit paginile la care pusese ca semn nişte benzi de hîrtie. Mai degrabă decît un critic părea un căutător de inconsecvenţe şi un şlefuitor al stilului. Observaţiile lui au fost atît de justificate, încît am profitat de toate, cu excepţia uneia referitoare la un pasaj care lui i s-a părut tras de păr, chiar după ce i-am demonstrat că era un episod real din copilărie.

- Pînă şi realitatea greşeşte cînd literatura e proastă, spuse, tăvălindu-se de rîs.

Metoda lui German Vargas era următoarea: dacă textul i se părea bun, nu făcea imediat comentarii, ci emitea o judecată liniştitoare, terminînd cu un semn de exclamaţie:

- Senzaţional!

Insă în zilele următoare slobozea necontenit şiruri de idei răzleţe despre carte, care culminau în vreo noapte de chef cu o apreciere exactă. Dacă manuscrisul nu i se părea bun, îl chema pe autor şi, între patru ochi, i-o spunea cu atîta francheţe şi eleganţă, că ucenicului într-ale scrisului nu-i rămî-nea altceva de făcut decît să-i mulţumească din inimă, chiar dacă îi venea să plîngă. N-a fost cazul cu mine. Cînd mă aşteptam mai puţin, German mi-a făcut un comentariu, mai în glumă, mai în serios, care mi-a luat o piatră de pe suflet.

Alvaro dispăruse de la „Japy" fără să mai dea cel mai mic semn de viaţă. Cam după o săptămînă, cînd nici nu-l mai aşteptam, mi-a tăiat drumul cu maşina lui în piaţa Bolivar şi mi-a strigat cum nu se poate mai bine dispus:

- Urcă, maestre, că te ia mama naibii!

Era fraza lui anesteziantă. Am dat cîteva raite fără nici un ţel prin centrul comercial încins de caniculă, pe cînd Alvaro făcea în gura mare o analiză mai degrabă emoţională, dar impresionantă a manuscrisului pe care-l citise. Se întrerupea ori de cîte ori vedea un cunoscut pe trotuar, pentru a-i striga vreo enormitate, pe un ton cordial sau batjocoritor, şi-şi relua judecata exaltată, cu glasul tremurător din pricina efortului, cu părul răvăşit şi cu ochii ieşiţi din orbite, care păreau că mă privesc printre zăbrelele unui panoptic. Pînă la urmă ne-am dus să bem o bere rece ca gheaţa pe terasa de la „Los Almendros", copleşiţi de urletele fanatice ale suporterilor echipelor Junior" şi „Sporting" de pe trotuarul de vizavi, iar la sfîrşit a năvălit peste noi avalanşa de exaltaţi care părăseau stadionul, dezumflaţi de un scor nedemn de doi la doi.

A

In ultimul moment, Alfonso mi-a strigat prin fereastra maşinii singura judecată definitivă asupra ciornei romanului:

- In orice caz, maestre, ţi-a mai rămas încă mult din literatura de moravuri!

Eu, recunoscător, am apucat să-i strig:

- Dar din cea bună, gen Faulkner!

El a pus capăt la toate cîte au rămas nespuse ori negîn-dite, izbucnind într-un rîs fenomenal:

- Nu fi ticălos!

După cincizeci de ani, ori de cîte ori îmi aduc aminte de după-amiaza aceea, aud parcă din nou hohotul asurzitor care a răsunat ca un răpăit de pietre pe strada în flăcări.

Mi-a fost limpede că romanul le plăcuse la toţi trei, fiecare cu rezervele lui, poate justificate, dar nu mi le-au spus pe şleau, poate fiindcă li se părea ceva prea facil. Nici unul n-a vorbit de publicare, ceea ce ie era de asemenea foarte specific, căci pentru ei important era să scrii bine. Restul era treaba editorilor.

Prin urmare, mă aflam din nou în veşnica noastră Barranquilla, dar din nefericire eram conştient că de data aceasta nu voi avea starea sufletească să pot persevera cu -„Girafa". In realitate, îşi dusese la bun sfîrşit menirea de a-mi impune un exerciţiu zilnic pentru a mă deprinde să scriu de la zero, cu tenacitatea şi pretenţia înverşunată de a fi un altfel de scriitor. Adesea subiectul nu îmi spunea nimic şi-l schimbam cu altul cînd îmi dădeam seama că nu-l puteam aborda. Oricum, a fost o gimnastică esenţială pentru formaţia mea de scriitor, cu certitudinea comodă că nu era vorba decît de un fel de material de probă, fără nici un angajament decisiv.

Simpla căutare a temei zilnice îmi amărîse primele luni. Nu îmi lăsa timp pentru nimic altceva: pierdeam ore cer-cetînd alte ziare, îmi luam note după discuţii particulare, mă pierdeam în fantezii care mă munceau în somn, pînă cînd mi-a ieşit în faţă viaţa reală. In acest sens experienţa cea mai fericită a fost cea din după-amiaza cînd am văzut din autobuz un afiş simplu în poarta unei case: „Vindem palmieri funerari".

Primul meu impuls a fost să bat în poartă să văd despre ce era vorba, dar timiditatea m-a oprit. Aşa încît însăşi viaţa mi-a arătat că unul dintre secretele cele mai utile pentru a scrie e să înveţi să citeşti hieroglifele realităţii fără să baţi la vreo poartă ca să întrebi ceva. Mi-a devenit şi mai clar acest lucru pe cînd reciteam, în anii din urmă, cele l

peste patru sute de „girafe" publicate, comparîndu-le cu unele dintre textele literare cărora le-au dat naştere.

De Crăciun a sosit în vacanţă tot statul major de la *El Espectador,* în frunte cu directorul general, don Gabriel Cano, şi cu toţi fiii lui: Luis Gabriel, administratorul; Guillermo, pe atunci director adjunct; Alfonso, adminis-trator-adjunct, şi Fidel, cel mai mic, ucenic la toate. A venit cu ei şi Eduardo Zalamea, Ulise, pe care îl preţuiam în mod deosebit pentru că îmi publicase povestirile şi datorită notei de prezentare pe care mi-o făcuse. Aveau obiceiul să se bucure în grup de prima săptămînă a noului an, petrecînd-o la staţiunea balneară Pradomar, la zece leghe de Barranquilla, unde luau barul cu asalt. Tot ce-mi amintesc cu oarecare precizie din harababura aceea e că Ulise în persoană a fost una dintre marile mele surprize, îl vedeam adesea în Bogota, la început la „El Molino" şi după cîţiva ani la „El Automatice" şi uneori la întrunirile maestrului De Greiff. Mi-l aminteam cu chipul lui posomorit şi vocea metalică, de unde reieşea pentru mine că e un arţăgos, după cum îi şi mersese buhul printre cititorii harnici din oraşul universitar. Din pricina asta îl evitasem în diverse ocazii, ca să nu-i întinez imaginea pe care i-o inventasem doar pentru mine. M-am înşelat. Era una dintre fiinţele cele mai afectuoase şi mai îndatoritoare de care îmi aduc aminte, chiar dacă înţeleg că avea nevoie de un motiv special care să-i impresioneze cugetul sau sufletul. Structura lui omenească n-avea nimic din cea a lui don Ramon Vinyes, Alvaro Mutis sau Leon De Greiff, dar cu toţi aceştia avea în comun aptitudinea înnăscută de maestru în orice moment şi norocul rar de a fi citit toate cărţile care trebuiau citite.

Cu fraţii Cano - Luis Gabriel, Guillermo, Alfonso şi Fidel - aveam să fiu mai mult decît un prieten cînd am

lucrat ca redactor la *El Espectador.* Ar fi nesăbuit să încerc să-mi amintesc vreun dialog din discuţiile acelea ale tuturor contra tuturor, în serile de la Pradomar, dar şi imposibil să uit încrîncenarea de nesuportat cu care îşi întreţineau boala mortală a jurnalismului şi a literaturii. M-au făcut să mă simt unul de-ai lor, adoptat de ei şi pentru ei. Insă nu-mi amintesc - cum s-a spus atîta - ca vreunul să fi sugerat măcar să vin să lucrez la ei. N-am regretat-o, căci în pasa aceea proastă n-aveam nici cea mai mică idee despre soarta care mă aştepta şi dacă îmi va fi dat s-o aleg.

Alvaro Mutis, entuziasmat de entuziasmul clanului Cano, s-a întors la Barranquilla de îndată ce a fost numit director de relaţii publice al companiei Esso Colombiana şi a încercat să mă convingă să vin cu el la Bogota ca să lucrăm împreună. Adevărata lui misiune era însă mult mai dramatică: dintr-o greşeală îngrozitoare a vreunui concesionar local, depozitele de la aeroport fuseseră umplute cu benzină de automobil în loc de kerosen pentru avioane şi era de neconceput ca o navă aeriană umplută cu astfel de combustibil să poată zbura. Sarcina lui Mutis era să îndrepte eroarea în secret, neapărat înainte de zorii zilei, fără să afle funcţionarii de la aeroport, şi mai cu seamă presa. Aşa a şi făcut. Combustibilul a fost schimbat cu cel bun în patru ore pe care le-am petrecut cu whisky bine însoţit de conversaţie în restaurantul aeroportului local. Am avut timp din belşug să vorbim despre toate, dar subiectul de neimaginat pentru mine a fost acela că Editura Losada din Buenos Aires putea să-mi publice romanul pe care eram gata să-l termin. Alvaro Mutis ştia acest lucru chiar de la noul director al filialei acestei edituri din Bogota, Julio Cesar Villegas, un fost ministru în guvernul peruan care ceruse de curînd azil în Columbia.

Nu-mi amintesc să fi trăit vreo emoţie mai intensă. Editura Losada era una dintre cele mai bune din Buenos Aires, care umpluseră golul editorial provocat de războiul civil spaniol. Editorii lor ne alimentau zilnic cu noutăţi atît de interesante şi de surprinzătoare, că abia dacă pridideam să le citim. Comisionarii lor ne aduceau punctual cărţile pe care le comandam şi îi primeam ca pe nişte trimişi ai Providenţei. Numai ideea că una dintre aceste edituri mi-ar putea publica *Vorbe în vînt* a fost cît pe ce să mă facă să-mi pierd minţile. Abia am apucat să-mi iau rămas-bun de la Mutis, care a plecat cu un avion încărcat cu combustibilul cel bun, că am şi dat fuga la ziar să-mi revăd temeinic originalul.

In zilele următoare m-am consacrat cu desăvîrşire examinării frenetice a unui text care s-ar fi putut prea bine să-mi fi scăpat din mînă. Nu erau decît o sută douăzeci de pagini la dublu rînd, dar am făcut atîtea corecturi, schimbări şi adăugiri că n-am ştiut niciodată dacă rezultatul a fost mai bun sau mai prost. German şi Alfonso au recitit părţile cele mai delicate şi au avut generozitatea să nu-mi facă nişte observaţii necruţătoare. In starea aceea de tensiune mi-am revăzut versiunea finală cu sufletul la gură şi am luat senin hotărîrea să nu o public. In viitor, avea să ajungă o adevărată manie, îndată ce mă simţeam satisfăcut de o carte

terminată, rămîneam cu impresia dezolantă că nu voi mai fi în stare să scriu alta mai bună.

Din fericire, Alvaro Mutis a bănuit care e cauza zăbavei mele şi a venit cu avionul la Barranquilla ca să ia cu el singurul original curat şi să-l trimită la Buenos Aires, fără să-mi lase timp pentru o ultimă lectură, încă nu existau pe atunci fotocopii şi tot ce mi-a rămas a fost prima ciornă corectată pe margini şi printre rînduri cu cerneală de mai

multe culori spre a evita confuziile. Am aruncat-o la gunoi şi nu mi-am venit în fire în cele două luni interminabile care au trecut pînă am primit răspunsul.

Intr-o bună zi, mi-au dat la *El Heraldo* o scrisoare care se rătăcise pe biroul redactorului-şef. Antetul Editurii Losada din Buenos Aires mi-a îngheţat sufletul, dar am avut pudoarea să n-o deschid chiar acolo, ci în micul meu birou. Am făcut astfel faţă fără martori veştii laconice că *Vorbe în vînt* fusese respinsă. N-a fost nevoie să citesc sentinţa în întregime pentru a avea senzaţia violentă că în clipa aceea aveam să mor.

Scrisoarea era verdictul suprem al lui don Guillermo de Torre, preşedintele consiliului editorial, întemeiat pe o serie de argumente simple în care răsunau felul de a se exprima, emfaza şi suficienţa spaniolilor din Castilia. Singura consolare a fost surprinzătoarea concesie finală: „Trebuie să i se recunoască autorului excelentele calităţi de observator şi de poet". Totuşi chiar şi astăzi mă surprinde că, dincolo de consternarea şi de ruşinea mea, pînă şi obiecţiile cele mai acide mi s-au părut pertinente.

N-am făcut niciodată o copie şi nici n-am ştiut unde a rămas scrisoarea după ce a circulat cîteva luni pe la prietenii mei din Barranquilla, care au apelat la tot felul de raţiuni în chip de balsam pe rană ca să mă consoleze. Fireşte că, atunci cînd am încercat să obţin o copie pentru a-mi documenta aceste memorii, după cincizeci de ani, nu s-a mai găsit nici urmă de scrisoare la sediul editurii din Buenos Aires. Nu îmi amintesc dacă s-a publicat sub formă de ştire, deşi n-am pretins nicicînd că ar putea fi aşa ceva, dar ştiu că am avut nevoie de un răstimp destul de lung ca să-mi vin în fire după ce m-am răcorit după pofta inimii zămislind o scrisoare furioasă ce s-a publicat fără

autorizaţia mea. Această infidelitate mi-a provocat o durere şi mai mare, fiindcă reacţia mea finală fusese aceea de a profita de tot ce mi-ar putea fi de folos din verdict, corec-tînd ceea ce consideram că trebuie corectat, şi de a merge mai departe.

Opiniile lui German Vargas, Alfonso Fuenmayor şi Alvaro Cepeda au fost cea mai bună încurajare. Pe Alfonso l-am găsit într-o circiumă din piaţă, unde descoperise o oază de citit în mijlocul iureşului din jur. L-am consultat dacă să las romanul aşa cum era sau să încerc să-l rescriu cu altă structură, căci mi se părea că în jumătatea a doua pierdea din

tensiunea celei dintîi. Alfonso m-a ascultat oarecum nerăbdător şi şi-a dat verdictul:

- Uite ce-i, maestre, mi-a spus ca un adevărat maestru, o fi Guillermo de la Torre atît de respectabil pe cît se crede el, dar nu mi se pare prea la curent cu romanul actual.

In alte discuţii în tihnă din zilele acelea, m-a consolat cu precedentul că Guillermo de Torre respinsese *Reşedinţa pe pămînt,* de Pablo Neruda, în 1927. Fuenmayor credea că soarta romanului meu ar fi putut fi alta dacă Jorge Luis Borges l-ar fi citit, dar şi consecinţele negative ar fi fost mai mari dacă l-ar fi respins şi el.

- Aşa că las-o baltă, trase el concluzia. Romanul tău e tot aşa de bun cum ni s-a părut nouă şi singurul lucru pe care trebuie să-l faci de pe acurn e să scrii mai departe.

German - credincios felului său cumpătat de a fi - mi-a făcut favoarea să nu exagereze. Credea că nici romanul nu e atît de prost ca să nu fie publicat pe un continent în care genul se afla în criză, nici atît de bun spre a stîrni un scandal internaţional, căci singurul care va avea de pierdut ar fi un autor debutant şi necunoscut. Alvaro Cepeda rezumă

511judecata lui Guillermo de Torre prin alta din butadele sale ca nişte lespezi înflorite:

- Treaba e că spaniolii sînt tare proşti.

Cînd mi-am dat seama că n-aveam o copie curată a romanului, Editura Losada mi-a adus la cunoştinţă printr-o a treia sau a patra persoană că, de regulă, nu înapoiau originalele. Din fericire, Julio Carlos Villegas făcuse o copie înainte de a trimite originalul la Buenos Aires şi a aranjat să-mi parvină. Atunci m-am apucat să-l mai refac o dată, conform concluziilor prietenilor. Am eliminat un episod lung al protagonistei care contempla de pe terasa cu begonii o ploaie torenţială de trei zile, pe care l-am transformat mai tîrziu în *Monologul lui Isabel văzînd cum plouă în Macondo.* Am mai tăiat şi un dialog superfluu dintre bunicul şi colonelul Aure-liano Buendia, cu puţin înainte de masacrul de pe plantaţiile bananiere, şi vreo şapte pagini care îngreunau în formă şi în fond structura unitară a romanului. După aproape douăzeci de ani, cînd le credeam uitate, aceste fragmente m-au ajutat în parte să-mi învii nostalgiile de-a lungul şi de-a latul romanului *Un veac de singurătate.*

Eram pe punctul de a-mi reveni după această lovitură cînd a apărut ştirea că romanul columbian ales pentru a fi publicat în locul romanului meu de Editura Losada era *Hristos cu spatele* de Eduardo Caballero Calderon. A fost o greşeală sau un adevăr măsluit cu rea-credinţă, fiindcă nu era vorba de un concurs, ci de un program al Editurii Losada pentru a pătrunde pe piaţa din Columbia cu autori columbieni, iar romanul meu n-a fost respins la concurenţă cu altul, ci pentru că don Guillermo de Torre nu l-a considerat publicabil.

Consternarea mi-a fost şi mai mare decît am recunoscut chiar eu atunci şi n-am avut curajul să mi-o asum fără

să mă conving pe mine însumi. Aşa încît am picat fără să mă anunţ pe capul prietenului meu din copilărie, Luis Carmelo Correa, la plantaţia bananieră Sevilla - doar la cî-teva leghe de Cataca - unde lucra în anii aceia fiind controlor şi inspector fiscal. Am stat două zile trecînd în revistă încă o dată, ca întotdeauna, copilăria noastră comună. Memoria lui, intuiţia şi francheţea de care dădea dovadă, mi s-au părut atît de revelatoare, că aproape mă speriau. In timp ce stăteam de vorbă, el repara cu lădiţa de unelte lîngă el diverse lucruri stricate de prin casă, iar eu îl ascultam într-un hamac legănat de briza gingaşă de pe plantaţii. Soţia lui, Nena Sanchez, ne corecta aiurelile şi uitările, prăpădindu-se de rîs la bucătărie. La sfîrşit, într-o plimbare de reconciliere cu mine însumi pe străzile pustii din Aracataca, am înţeles că îmi revenisem de-a binelea sufleteşte şi n-am mai avut nici cea mai mică îndoială că *Vorbe în vînt* - respinsă ori nu - era cartea pe care îmi propusesem s-o scriu după călătoria împreună cu mama.

Reconfortat de experienţa aceea am plecat în căutarea lui Rafael Escalona în paradisul său din Valledupar, încer-cînd să iscodesc rădăcinile universului meu. Nu m-a surprins, căci tot ce găseam, tot ce se întîmpla, toată lumea pe care mi-o prezentau îmi dădeau impresia că erau lucruri trăite, şi nu în altă viaţă, ci în cea de acum. Mai tîrziu, într-una din multele mele călătorii, l-am cunoscut pe colonelul Clemente Escalona, tatăl lui Rafael, care, de cînd l-am văzut, m-a impresionat prin demnitatea şi ţinuta sa de patriarh de modă veche. Era slab şi drept ca o trestie, cu pielea tăbăcită şi oasele solide, şi avea o prestanţă în toată legea. De foarte tînăr mă obsedase tema înfrigurării şi demnităţii cu care bunicii mei au aşteptat pînă la sfîrşitul lungii lor vieţi pensia de veteran. Totuşi, patru ani mai tîrziu, cînd

513în sfîrşit scriam cartea, într-un vechi hotel din Paris, imaginea care-mi stăruia în amintire nu era cea a bunicului, ci a lui don Clemente Escalona, ca o repetare fizică a colonelului căruia n-avea cine să-i scrie.

De la Rafael Escalona am aflat că Manuel Zapata Olivella se stabilise ca medic pentru cei săraci în localitatea La Paz, la cîţiva kilometri de Valledupar, şi ne-am dus acolo. Am ajuns pe înserat şi în aer se simţea ceva care nu te lăsa să respiri. Zapata şi Escalona mi-au amintit că abia cu douăzeci de zile înainte satul fusese luat cu asalt de poliţie, care semăna teroare în regiune pentru a impune voinţa oficială. A fost o noapte îngrozitoare. Au omorît oameni fără discriminare şi au dat foc la cincisprezece case.

Datorită cenzurii de fier nu aflaserăm adevărul. Insă pe atunci nici n-am putut să mi-l imaginez. Juan Lopez, muzicantul cel mai vestit din regiune, plecase pe drumul fără de întoarcere în noaptea aceea neagră. Acasă la Pablo, fratele lui mai mic, l-am rugat pe acesta să ne cînte şi ne-a spus cu o simplitate neclintită:

- N-o să mai cînt niciodată în viaţa mea.

Am aflat atunci că nu numai el, ci toţi muzicanţii din sat îşi puseseră bine acordeoanele, tobele şi *guacharaca*[1], şi n-au mai cîntat niciodată din pricina durerii pentru morţii lor. Era de înţeles şi nici chiar Escalona, care era maestrul multora, ori Zapata Olivella, care începea să fie medicul tuturor, n-a reuşit să convingă pe nimeni să mai cînte.

Văzîndu-ne că insistăm, vecinii s-au apucat să ne lămurească motivele lor, dar în străfundul sufletelor simţeau că doliul nu mai putea dura mult. „Parcă am fi murit o dată

[1] Instrument popular din bambus la care se cîntă cu un pieptene de metal.

cu morţii", spuse o femeie cu un trandafir roşu după ureche. Oamenii au încuviinţat. Atunci Pablo Lopez s-a simţit pesemne în drept să pună capăt amărăciunii, căci fără un cuvînt a intrat în casă şi a ieşit cu acordeonul. A cîntat ca niciodată şi, în vreme ce cînta, au început să sosească alţi muzicanţi. Cineva a deschis prăvălia de peste drum şi a oferit băutură tuturor pe socoteala lui. Celelalte şi-au deschis şi ele larg porţile după o lună de doliu şi s-au aprins luminile şi am cîntat cu toţii. Peste jumătate de ceas, tot satul cînta. In piaţa pustie se ivi primul beţiv într-o lună de zile şi începu să cînte cît îl ţinea gura un cîntec de Escalona, dedicat lui Escalona însuşi, ca omagiu pentru miracolul lui de a aduce satul la viaţă.

Din fericire, viaţa continua în restul lumii. La două luni după respingerea romanului, l-am cunoscut pe Julio Cesar Villegas, care rupsese relaţiile cu Editura Losada, şi fusese numit reprezentantul pentru Columbia al Editurii Gonzalez Porto, care vindea în rate enciclopedii şi cărţi de ştiinţă şi tehnică. Villegas era bărbatul cel mai înalt şi mai puternic, precum şi cel mai inventiv cînd trebuia să se confrunte cu dificultăţile vieţii reale, băutor peste măsură de sorturi de whisky dintre cele mai scumpe, mare amator de şuete şi *causeur* de salon. In seara cînd ne-am întîlnit prima dată în apartamentul prezidenţial de la Hotelul Prado, am plecat de acolo împleticindu-mă, cu o geantă de comis-voia or înţesată de broşuri cu reclame şi mostre de enciclopedii ilustrate, cărţi de medicină, drept şi inginerie scoase de Editura Gonzalez Porto. De la al doilea whisky acceptasem să devin comis-voiajor vînzînd cărţi în rate în provincia Padilla, de la Valledupar pînă la La Guajira. Cîştigul meu era comisionul în bani gheaţă de douăzeci şi cinci la

sută dat în avans, care trebuia să-mi ajungă să trăiesc fără griji după ce îmi plăteam cheltuielile, inclusiv hotelul.

Aceasta e călătoria pe care eu însumi am prefăcut-o în legendă, graţie cusurului meu incorigibil de a nu-mi măsura la timp adjectivele. Legenda spune că am plănuit-o ca expediţie mitică spre a-mi căuta rădăcinile în pămîntul strămoşilor, urmînd acelaşi itinerar romantic al mamei cînd a fost dusă de ai ei ca s-o îndepărteze de telegrafistul din Aracataca. De fapt, eu n-am făcut o singură călătorie, ci două, foarte scurte şi nebuneşti.

In cea de a doua m-am dus doar în satele vecine cu Valledupar. Ajungînd acolo, mă gîndisem fireşte să merg mai departe pînă la Cabo de la Vela, apucînd-o pe acelaşi drum făcut de mama pe vremea cînd era îndrăgostită, dar am ajuns doar pînă la Manaure de la Sierra, La Paz şi Vil-lanueva, la cîteva leghe de Valledupar. N-am cunoscut atunci San Juan

del Cesar, nici Barrancas, unde s-au căsătorit bunicii şi s-a născut mama, şi unde colonelul Nicolas Marquez l-a omorît pe Medardo Pacheco; n-am cunoscut nici Riohacha, care e germenele seminţiei mele, pînă în 1984, cînd preşedintele Belisario Betancur a trimis de la Bogota un grup de prieteni invitaţi să inaugureze minele de fier din Cerrejon. A fost prima călătorie în Guajira mea imaginară, care mi s-a părut la fel de mitică precum o de-scrisesem de atîtea ori fără s-o cunosc, dar nu cred că am făcut-o cu ajutorul amintirilor mele înşelătoare, ci cu memoria indienilor cumpăraţi de bunicul pe o sută de pesos fiecare pentru casa din Aracataca. De bună seamă, surpriza cea mai mare a fost să văd pentru prima oară Riohacha, oraşul de nisip şi sare unde s-a născut neamul meu din moşi strămoşi, unde bunicii i-a apărut Fecioara Tămăduitoare ca să-i stingă cuptorul cu un suflu îngheţat, cînd era

gata să i se ardă pîinea, unde bunicul şi-a dus războaiele şi a fost întemniţat pentru o vină din dragoste şi unde părinţii m-au zămislit în luna lor de miere.

La Valledupar n-am avut prea mult timp ca să vînd cărţi. Locuiam la Hotelul Wellcome, o casă colonială splendidă, bine conservată în zona pieţei mari, care avea în curte un umbrar lung din frunze de palmieri, cu mese rustice de bar şi cu hamacuri agăţate de pari. Victor Cohen, patronul, supraveghea ca un cerber ordinea casei, ca şi buna sa reputaţie ameninţată de oameni destrăbălaţi, străini de acele locuri. Era şi un purist al limbii care declama pe de rost din Cervantes pronunţînd sîsîit ca în spaniola din Castilia[1], şi punea la îndoială morala lui Garci'a Lorca. Eram în relaţii excelente cu el deoarece cunoştea perfect opera lui don Andres Bello şi recita fără cusur din romanticii co-lumbieni, dar ajungeam la cuţite din pricina obsesiei lui de a interzice încălcarea regulilor de bună purtare în incinta hotelului. Totul a început firesc deoarece era prieten de o viaţă cu unchiul meu, Juan *de* Dios, şi-i plăcea să evoce amintiri despre el.

Pentru mine umbrarul acela din curte a fost un adevărat noroc, căci îmi petreceam multele ceasuri care îmi prisoseau citind într-un hamac, în zăpuşeala de la amiază. Cînd n-aveam altceva, ajungeam să citesc de la tratate de chirurgie pînă la manuale de contabilitate, fără să mă gîn-desc că aveau să-mi servească în aventurile mele de scriitor. Munca mea se făcea aproape de la sine, fiindcă majoritatea clienţilor treceau prin sita familiilor Iguarân şi Cotes, iar

[1] In Spania sunetele „ce", „ci", şi „z" se pronunţă ca un „s" cu limba între dinţi, în timp ce în America Hispanică între aceste sunete şi „s" nu există nici o diferenţă, de unde impresia pe care o au hispano-americanii despre spanioli că sîsîie.

mie nu-mi rămînea decît să lungesc vizita pînă la prînz, evocînd poveşti de familie. Unii iscăleau contractul fără să-l citească pentru a nu întîrzia, căci restul clanului ne aştepta să mîncăm în tovărăşia acordeoanelor. Intre Valledupar şi La Paz, am dat lovitura în mai puţin de

o săptămînă şi m-am întors la Barranquilla cu emoţia de a fi fost în singurul loc de pe lume pe care-l înţelegeam cu adevărat.

Pe 13 iunie dis-de-dimineaţă mergeam cu autobuzul nu mai ştiu unde, cînd am aflat că forţele armate preluaseră puterea în situaţia aceea de haos care domnea în guvern şi în întreaga ţară. Pe 6 septembrie, cu un an în urmă, o şleahtă de conservatori şi poliţişti în uniformă dăduseră foc în Bogota edificiilor unde îşi aveau sediile *El Tiempo* şi *El Espectador,* cele mai importante ziare din ţară, şi atacaseră cu arma în mînă reşedinţa fostului preşedinte Alfonso Lopez Pumare o şi pe aceea a lui Carlos Lleras Restrepo, preşedintele Partidului Liberal. Acesta din urmă, cunoscut ca un politician dur, a reuşit să riposteze, deschizînd focul asupra agresorilor, dar în cele din urmă s-a văzut obligat să fugă sărind gardul casei de alături. Violenţa oficială care se manifesta în ţară începînd cu 9 aprilie devenise insuportabilă.

In zorii acelei zile de 13 iunie, generalul de divizie Gustavo Rojas Pinilla îl scoase din palat pe preşedintele interimar, Roberto Urdaneta Arbelaez. Atunci Laureano Gomez, preşedintele oficial, retras din motive de sănătate, la insistenţele medicilor săi, şi-a asumat din nou conducerea din scaunul cu rotile şi a încercat să se ia la întrecere cu sine însuşi, cu intenţia de a guverna cele cincisprezece luni pe care le mai avea pînă la sfîrşitul mandatului său constituţional. Insă Rojas Pinilla şi statul lui major veniseră ca să rămînâ.

Sprijinul naţional a fost imediat şi general faţă de hotă-rîrea Adunării Constituante care a dat legitimitate loviturii militare. Rojas Pinilla a fost învestit cu puterea pînă la terminarea mandatului prezidenţial, în august anul următor, şi Laureano Gomez a plecat cu familia la Benidorrn, pe coasta răsăriteană a Spaniei, lăsînd în urmă impresia iluzorie că perioada lui plină de tulburări se sfirşise. Patriarhii liberali şi-au declarat sprijinul faţă de reconcilierea naţională, printr-un apel adresat membrilor partidului lor care luptau cu arma în mînă în întreaga ţară. Fotografia cea mai semnificativă publicată în presă în zilele următoare a fost cea cu liberalii de frunte cîntînd o serenadă de îndrăgostiţi sub balconul dormitorului prezidenţial. Omagiul era condus de don Roberto Garcia Pena, directorul de la *El Tiempo* şi unul dintre opozanţii cei mai înverşunaţi ai regimului răsturnat.

In orice caz, fotografia cea mai emoţionantă din acele zile a înfăţişat şirul nesfîrşit al partizanilor liberali care au depus armele pe cîmpurile din răsărit, sub comanda lui Guadalupe Salcedo, a cărui imagine de brigand romantic impresionase adînc inima coîumbienilor care au pătimit de pe urma violenţei oficiale. Era o nouă generaţie de luptători împotriva regimului conservator, care păreau un fel de moştenire a războiului de O Mie de Zile, menţinînd legături clandestine cu capii oficiali ai Partidului Liberal.

In fruntea lor, Guadalupe Salcedo răspîndise pretutindeni în ţară, şi printre susţinători, şi printre adversari, o nouă imagine legendară. Poate

din această pricină - la şapte ani de la predarea sa - a fost ciuruit de gloanţele poliţiei într-un loc din Bogota care nu s-a descoperit niciodată şi nici nu s-au stabilit cu certitudine împrejurările morţii lui.

Data oficială este 6 iunie 1977, iar trupul a fost depus în cadrul unei ceremonii solemne într-o criptă numerotată din cimitirul central din Bogota, în prezenţa unor cunoscuţi oameni politici. Căci, din taberele sale de război, Guadalupe Salcedo a păstrat relaţii nu numai politice, ci şi sociale cu conducătorii liberali în dizgraţie. Există însă cel puţin opt versiuni diferite despre moartea lui şi n-au lipsit increduli, şi atunci, şi acum, care să se întrebe dacă totuşi cadavrul a fost înmormîntat.

In această stare de spirit am făcut a doua călătorie de afaceri în Provincie, după ce Villegas mi-a confirmat că totul era în ordine. Ca şi data trecută, mi-am terminat foarte repede vînzările în Valledupar, la clientela pe care o convinsesem dinainte. Am plecat cu Rafael Escalona şi cu Poncho Cotes la Villanueva, La Paz, Patillal şi Manaure de la Sierra pentru a vizita veterinari şi agronomi. Unii vorbiseră cu cumpărători din prima mea călătorie şi mă aşteptau cu comenzi speciale. Orice oră era bună pentru a încinge un chef chiar cu clienţii şi cu veselii lor consăteni, şi ne apucau zorile cîntînd la acordeoanele mari, fără să neglijăm însă afacerile şi fără să uităm de datorii urgente, căci viaţa de zi cu zi îşi urma ritmul firesc în zarva petrecerilor. La Villanueva am întîlnit un acordeonist şi doi toboşari, pesemne nepoţii unui muzicant pe care îl ascultasem în copilărie la Aracataca. In felul acesta, ceea ce fusese o plăcere copilărească mi s-a revelat în cursul călătoriei ca o îndeletnicire inspirată ce avea să mă însoţească veşnic.

Am cunoscut atunci şi Manaure, un sat frumos şi liniştit în inima munţilor, memorabil pentru familie deoarece acolo o duseseră pe mania cînd era copil, ca să se înzdrăve-nească de pe urma unor friguri de care nu se lecuise cu tot felul de poţiuni. Auzisem vorbindu-se atîta de Manaure,

de serile din luna mai şi de posturile tămăduitoare, că atunci cînd m-am aflat pentru prima oară acolo mi-am dat seama că mi-l aminteam de parcă l-aş fi cunoscut într-o viaţă anterioară.

Stăteam şi beam o bere rece ca gheaţa în singura circiumă din sat, cînd s-a apropiat de masa noastră un bărbat cît un brad, cu cizme de călătorie şi cu un revolver de război la brîu. Rafael Escalona a făcut prezentările, iar el a rămas privindu-mă în ochi, ţinîndu-mi mîna într-a lui.

- Aveţi vreo legătură cu colonelul Nicolas Marquez? ni-a întrebat.

- Sînt nepotul lui, i-am răspuns.

- Atunci, spuse el, bunicul dumneavoastră l-a omorît pe al meu.

Era deci nepotul lui Medardo Pacheco, omul pe care bunicul îl omorîse în luptă dreaptă. N-am avut timp să mă tem, fiindcă a spus-o pe un ton foarte cald, de parcă în felul acesta am fi devenit rude. Am chefuit împreună cu el vreme de trei zile şi trei nopţi, în camionul lui cu dublu compartiment, bînd brandy fierbinte şi mîncînd tocăniţă de berbec în amintirea bunicilor noştri morţi. Au trecut cîteva zile pînă să-mi mărturisească adevărul: se înţelesese cu Escalona să mă sperie, dar nu l-a lăsat inima să meargă mai departe cu gluma despre bunicii morţi. In realitate, se numea Jose Prudencio Aguilar şi era contrabandist de

meserie, un om drept şi bun la suflet. In cinstea lui, ca să nu rămîn mai prejos, l-am botezat cu numele său pe rivalul omorît de Jose Arcadio Buendia cu o lance, în arena pentru lupte de cocoşi din *Un veac de singurătate.*

Partea proastă a fost că pînă la sfîrşitul acelei călătorii nostalgice încă nu sosiseră cărţile vîndute şi fără ele nu-mi puteam încasa comisionul. Am rămas fără un ban, iar

metronomul hotelului marca timpul mai repede decît nopţile mele de petrecere. Victor Cohen a început să-şi piardă puţina răbdare pe care o mai avea din pricina minciunilor că prăpădeam banii pe care îi datoram cu cheflii de ultima speţă şi cu tîrfe nenorocite. Mi-a redat liniştea doar iubirea neîmpărtăşită din *Dreptul de a te naşte,* romanul radiofonic al lui don Felix B. Caignet, al cărui succes popular mi-a reactualizat vechile iluzii legate de literatura lacrimogenă. Lectura neaşteptată a povestirii *Bâtrînul şi marea* de Hemingway, publicată în revista *Life en Espanol,* m-a făcut să-mi vin de-a binelea în fire.

Cu aceeaşi poştă au sosit şi cărţile pe care trebuia să le dau posesorilor de drept ca să-mi pot lua comisionul. Toţi au plătit la timp, dar la hotel datoram deja dublul sumei cîştigate, iar Villegas m-a prevenit că n-aveam să mai văd un sfanţ înainte de trei săptămîni. Am vorbit atunci serios cu Victor Cohen şi a acceptat o chitanţă semnată de mine ca garanţie a datoriei. Cum Escalona şi banda lui nu erau acolo, un prieten providenţial mi-a promis ajutorul fără nici o obligaţie, numai pentru că îi plăcuse una dintre povestirile mele publicate în *Cronica.* Totuşi, în momentul scadenţei n-am putut plăti nimic.

Chitanţa a făcut epocă după ani de zile, cînd Victor Cohen o arăta pe la prieteni şi clienţi, nu ca un document acuzator, ci ca un trofeu. Ultima dată cînd l-am văzut avea aproape o sută de ani şi era zvelt şi lucid, cu simţul umorului intact. La botezul unui copil al consătenei mele Con-suelo Araujonoguera, căruia i-am fost naş, am revăzut chitanţa cu datoria neplătită, după aproape cincizeci de ani. Victor Cohen le-a arătat-o tuturor care au avut chef s-o vadă, cu delicateţea şi hazul lui dintotdeauna. M-a surprins redactarea corectă a documentului făcută de el şi nestrămutata

dorinţă de a plăti care se desprindea din dezinvoltura iscăliturii mele. Victor a sărbătorit-o în seara aceea dansînd un *vallenato* cu o eleganţă colonială cum n-o mai făcuse nimeni de pe vremea lui Francisco Bărbatul. La sfîrşit, mulţi prieteni mî-au mulţumit că nu plătisem la timp datoria consemnată pe hîrtia care a dat naştere acelei seri nepreţuite.

Puterea de seducţie a doctorului Villegas era inepuizabilă, dar nu în privinţa cărţilor. Nu-i cu putinţă să uit măiestria seniorială cu care se lupta cu creditorii şi bucuria cu care aceştia îi înţelegeau motivele de a nu plăti la timp. Subiectul lui favorit pe atunci era legat de romanul *S-au închis drumurile,* al scriitoarei Olga Salcedo de Medina din Barranquilla, care stîrnise un scandal mai curînd monden decît literar, dar cu puţine

precedente regionale. Inspirat de succesul *Dreptului de a te naşte,* pe care l-am urmărit cu atenţie crescîndă toată luna, crezusem că ne aflam în prezenţa unui fenomen popular pe care noi, scriitorii, nu-l puteam ignora. Fără să pomenesc măcar de datoria neplătită, i-am comentat lui Villegas romanul respectiv, la întoarcerea mea la Valledupar, iar el mi-a propus să scriu o adaptare, cu suficientă dibăcie spre a tripla amplul auditoriu deja pasionat de drama radiofonică a lui Felix B. Caignet.

Am făcut adaptarea pentru radio închizîndu-mă între patru pereţi vreme de două săptămîni şi mi s-a părut cu mult mai revelatoare decît prevăzusem, cu indicaţii referitoare la dialoguri, grade de intensitate, situaţii şi timpuri fugare care nu semănau absolut deloc cu tot ce scrisesem înainte. Cu lipsa mea de experienţă în arta dialogului -care nu este nici acum punctul meu forte - încercarea a fost valoroasă şi profitabilă mai mult prin ce-am învăţat decît prin banii cîştigaţi. Totuşi, nu mă puteam plînge nici în privinţa asta, căci Villegas mi-a dat în avans

jumătate din bani în mînă şi s-a angajat să-mi şteargă datoria anterioară din primele încasări în urma difuzării romanului radiofonic.

*

înregistrarea s-a făcut la postul Atlântico, avînd cea mai bună distribuţie regională cu putinţă şi în regia neinspirată a lui Villegas însuşi, care n-avea nici o experienţă. Pentru povestitor fusese recomandat German Vargas, fiindcă sobrietatea sa de crainic cu o voce aparte contrasta cu stridenţa radioului local. Cea dintîi mare surpriză a fost că German a acceptat, iar a doua că de la prima repetiţie a ajuns el însuşi la concluzia că nu era cel mai indicat. Villegas în persoană şi-a asumat atunci rolul povestitorului rostind însă cu ritmul şi şuierăturile andine care au denaturat pînă la urmă sensul acelei aventuri temerare.

Romanul radiofonic s-a difuzat în întregime, cam fără succes, şi a fost o lecţie magistrală pentru ambiţiile mele nesăţioase de povestitor în orice gen. Am asistat la înregistrări, care se făceau în direct pe un disc intact, cu un ac ca un brăzdar ce împrăştia fulgi de filamente negre şi luminoase, aproape impalpabile, ca părul îngerilor. In fiecare seară luam un pumn zdravăn, împărţindu-l prietenilor ca un trofeu insolit. Cu bîlbîieli şi cîrpeli nenumărate, romanul radiofonic a fost difuzat la timp şi a fost sărbătorit printr-o petrecere de pomină, cu totul în stilul producătorului.

Nimeni n-a reuşit să inventeze un argument de politeţe pentru a mă face să cred că foiletonul plăcea, dar audienţa a fost bună şi a avut parte de o publicitate suficientă ca s-o scoată cu bine la capăt. Mie, din fericire, mi-a dat un nou avînt într-un gen care îmi părea că se proiectează spre orizonturi de neînchipuit. Admiraţia şi gratitudinea mea pentru don Felix B. Caignet au culminat cu rugămintea să-mi acorde o întrevedere particulară, după vreo zece ani, pe

vremea cînd am stat cîteva luni la Havana, ca redactor al agenţiei cubaneze de ştiri Prensa Latina. Insă în ciuda a tot felul de raţiuni şi pretexte, nu s-a lăsat niciodată văzut şi mi-a rămas de la el doar o frază

elocventă pe care am citit-o într-unul din interviurile sale: „Lumea vrea mereu să plîngă: tot ce fac eu e să-i dau pretextul". La rîndul lui, Villegas n-a mai avut ce face cu talentele lui. I s-au încurcat afacerile şi cu Editura Gonzâlez Porto - cum se întîmplase înainte cu Losada - şi n-a fost chip să ne încheiem socotelile fiindcă a renunţat la visurile de măreţie şi s-a întors la el în ţară.

Alvaro Cepeda Samudio m-a scos din purgatoriu cu vechea lui idee de a transforma *El Nacional* într-un ziar modern, aşa cum învăţase să facă în Statele Unite. Pînă atunci, în afară de colaborările lui ocazionale la *Cronica,* întotdeauna literare, nu avusese ocazia să-şi pună în practică ce studiase la Universitatea Columbia decît prin notele exemplare pe care le trimetea la *Sporting News,* din Saint Louis, Missouri. In sfîrşit, în 1953, prietenul nostru Juliân Davis Echandia, care fusese primul şef al lui Alvaro, l-a chemat să preia restructurarea integrală a ziarului său de seară, *El Nacional.* Alvaro îl ademenise cu proiectul lui astronomic pe care i l-a prezentat la întoarcerea de la New York, dar după ce a capturat mastodontul mi-a telefonat să-l ajut, chiar fără funcţii sau însărcinări precise, dar cu prima leafă plătită în avans care mi-a ajuns să trăiesc, deşi n-am luat-o în întregime.

A fost o aventură mortală. Alvaro făcuse un plan integral după modele din Statele Unite. Davis Echandia trona precum Domnul din cer, fiind un precursor al timpurilor eroice ale jurnalismului local de senzaţie şi omul cel mai indescifrabil pe care l-am cunoscut, bun din fire şi mai

curînd sentimental decît mărinimos. Ceilalţi din schemă erau mari ziarişti de şoc, cu o activitate strălucită, toţi prieteni între ei şi colegi de ani îndelungaţi. Teoretic, fiecare îşi avea orbita bine definită, dar dincolo de aceasta nu s-a ştiut niciodată cine ce anume a făcut pentru ca mastodontul tehnic să nu reuşească să schiţeze nici măcar primul pas. Puţinele numere care au reuşit să vadă lumina tiparului au fost rezultatul unui act eroic, dar nu s-a ştiut niciodată al cui. In momentul cînd a început tipărirea zaţul era stricat. Dispărea materialul urgent, iar noi înnebuneam de furie. Nu-mi amintesc ca ziarul să fi ieşit o singură dată la timp şi fără cîrpeli, din pricina demonilor pitiţi prin ateliere. Nu s-a ştiut în veci ce s-a întîmplat. Explicaţia predominantă a fost poate cea mai puţin rău voitoare: unii veterani anchilozaţi n-au putut tolera regimul renovator şi au uneltit cu toţii, acţionînd ca un mecanism perfect, pînă au izbutit să distrugă ziarul.

Alvaro a plecat trîntind uşa. Eu aveam un contract care fusese o garanţie în condiţii normale, dar în situaţii de criză se dovedea o cămaşă de forţă. Dornic să profit totuşi de timpul pierdut, am încercat să încropesc în goana maşinii ceva care să meargă cît de cît, adunînd laolaltă nişte fragmente rămase de pe urma unor încercări anterioare. Crîm-peie din *Casa,* parodii după Faulkner, aşa cum apare el în toată violenţa stilului său în *Lumină de august,* după ploile cu păsări moarte ale lui Nathaniel Hawthorne, după povestirile poliţiste de care mă săturasem căci toate semănau între ele, şi după cîteva vînătăi care-mi mai

rămăseseră din călătoria la Aracataca împreună cu mama. Le-am lăsat să curgă în voia lor în biroul meu inutil, unde nu mai era acum decît masa de scris scorojită şi maşina dîndu-şi sufletul, pînă am ajuns dintr-o dată la titlul definitiv: *O zi după sîmbătă.*

încă una dintre puţinele mele povestiri de care am fost mulţumit de la prima versiune.

La *El Nacional* m-a abordat un vînzător ambulant de ceasuri de mînă. Niciodată nu avusesem unul, din motive evidente în anii aceia, şi cel pe care mi-l oferea acum era de un lux strigător şi scump, însuşi vînzătorul mi-a mărturisit că era membru al Partidului Comunist şi avea sarcina să vîndă ceasuri în chip de momeală pentru a pescui cotizanţi.

- E ca şi cum ai cumpăra revoluţia în rate, mi-a spus. I-am răspuns binevoitor:

- Cu diferenţa că ceasul mi-l daţi imediat, iar revoluţia nu. Vînzătorului nu i-a căzut bine gluma proastă şi pînă la

urmă am cumpărat un ceas mai ieftin, numai ca să-i fac pe plac, şi cu un sistem de rate pe care avea să le încaseze chiar el, venind în fiecare lună. A fost primul meu ceas, şi atît de bun şi de rezistent, că îl mai păstrez şi acum, ca pe o relicvă din timpurile acelea.

Cam pe atunci s-a întors şi Alvaro Mutis cu vestea că societatea tui prevăzuse un buget generos pentru cultură şi că urma să apară imediat revista *Lampara,* organul ei literar. La invitaţia de a colabora i-am răspuns propunînd rapid să scriu despre legenda locului numit La Sierpe[1]. Mi-am zis că, dacă aş vrea s-o povestesc într-o zi, n-ar trebui s-o fac la modul retoric, ci s-o recuperez din imaginaţia populară aşa cum era: un adevăr geografic şi istoric. Adică -în sfîrşit - un mare reportaj.

- Fă cum crezi că e mai bine, mi-a spus Mutis. Dar scrie-l, căci ăsta e climatul şi tonul pe care le căutăm pentru revistă.

„Şarpele".

I-am promis reportajul peste două săptămîni. înainte de a pleca la aeroport, telefonase la biroul lui din Bogota şi a dat instrucţiuni să fiu plătit în avans. Cecul care mi-a sosit cu poşta după o săptămînă mi-a tăiat răsuflarea. M-am tulburat şi mai tare cînd m-am dus să-l încasez, iar casierul de la bancă s-a neliniştit văzîndu-mă cum arăt. M-au rugat să mă duc la alt birou, în care un şef exagerat de amabil m-a întrebat unde lucrez. I-am răspuns că scriam la *EIHeraldo,* cum făceam de obicei, chiar dacă pe atunci nu mai era adevărat. Nimic altceva. Şeful a examinat cecul de pe masă, cu un aer de neîncredere profesională, şi în cele din urmă a decretat:

- E un cec în toată regula.

Chiar în după-amiaza aceea, pe cînd mă apucam să scriu *La Sierpe,* m-au anunţat că eram chemat la bancă. M-a bătut gîndul că cecul n-avea acoperire, din vreuna dintre nenumăratele raţiuni posibile în Columbia. Abia am reuşit să scap de nodul din gît cînd funcţionarul de la bancă s-a

scuzat, cu ritmul defectuos al vorbirii locuitorilor andini, că nu ştiuse de la început că jerpelitul care încasase cecul era autorul „Girafei".

Mutis s-a întors din nou la sfîrşitul anului. Abia dacă şi-a savurat prînzul, atît era de preocupat să mă ajute ca să găsesc un mijloc stabil şi definitiv pentru a cîştiga mai bine fără să mă obosesc atîta. La desert, cea mai bună soluţie i s-a părut să încunoştiinţeze familia Cano că aş fi disponibil pentru *El Espectador,* chiar dacă doar ideea de a mă întoarce la Bogota mă mai tulbura încă. Insă Alvaro n-avea odihnă cînd era vorba să ajute un prieten.

- Să facem aşa, mi-a spus. O să-ţi trimit biletul să vii cînd vrei şi cum vrei, să vedem ce putem aranja.

Era prea mult ca să pot refuza, dar eram sigur că ultimul avion din viaţa mea fusese cel cu care am plecat din Bogota după 9 aprilie. Pe deasupra, modestele drepturi de autor pentru romanul radiofonic şi publicarea cu succes a primului capitol din *La Sierpe* în revista *Lâmpara* mi-au adus şi cîteva texte publicitare şi astfel am putut trimite familiei la Cartagena o barcă de salvare. Aşa încît am rezistat încă o dată tentaţiei de a mă muta la Bogota.

Alvaro Cepeda, German şi Alfonso, ca şi majoritatea colegilor de cafenea de la „Japy" şi de la „Roma", mi-au elogiat *La Sierpe* cînd a început să se publice în *Lâmpara.* Erau cu toţii de acord că formula directă a reportajului fusese cea mai adecvată pentru o temă aflată la primejdioasa graniţă a incredibilului. Alfonso, cu stilul său pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, mi-a spus atunci ceva ce n-am să uit niciodată: „Credibilitatea, dragă maestre, depinde mult de mutra pe care o faci cînd povesteşti". Am fost pe punctul de a le dezvălui propunerile de colaborare pe care mi le-a făcut Alvaro Mutis, dar n-am îndrăznit, şi astăzi ştiu că m-a reţinut teama că le vor aproba. Alvaro a mai insistat de cîteva ori, chiar şi după ce mi-a făcut o rezervare la avion, iar eu am anulat-o în ultimul moment. Mi-a dat cuvîntul de onoare că nu era vorba de un demers de mîna a doua pentru *El Espectador* şi nici pentru un alt post din presă scrisă sau vorbită. Singurul lui scop - a insistat pînă la sfîrşit - era să stăm de vorbă despre o serie de colaborări regulate pentru revistă şi să examinăm cîteva detalii tehnice referitoare la seria completă a reportajului *La Sierpe,* din care capitolul al doilea trebuia să apară în numărul următor. Se arăta convins că genul acesta de reportaje putea însemna lovitura de graţie dată serbedei literaturi de moravuri în propriul teren. Dintre toate motivele

pe care mi le menţionase pînă atunci, acesta a fost singurul care m-a pus pe gînduri.

Intr-o marţi cu ploaie lugubră mi-am dat seama că nu aş fi putut pleca şi dacă aş fi vrut, fiindcă nu -mai aveam ce îmbrăca în afara cămăşilor mele de dansator. La şase după-amiaza n-am dat de nimeni la librăria „Mundo" şi am rămas aşteptînd în poartă, cu un nod de lacrimi în gît, stîrnit de asfinţitul trist care mă pîndea. Pe trotuarul celălalt era o

vitrină cu îmbrăcăminte elegantă pe care n-o văzusem niciodată, deşi se afla acolo dintotdeauna, şi, fără să-mi dau seama ce fac, am traversat strada San Blas, în bătaia ploii mărunte, şi am intrat cu pas hotărît în magazinul cel mai scump din oraş. Am cumpărat un costum sobru din stofă albastru-închis, perfect pentru spiritul oraşului Bogota de pe atunci; două cămăşi albe cu guler tare, o cravată în dungi diagonale şi o pereche de pantofi la modă, lansaţi de actorul Jose Mojica înainte de a se face sfînt. Nu le-am spus că plec decît lui German, Alvaro şi Alfonso, care mi-au aprobat hotărîrea considerînd-o chibzuită, cu condiţia să nu mă întorc prefăcut în *cachaco.*

Am sărbătorit evenimentul la „Al Treilea Bărbat" cu grupul în plen pînă în zori, în chip de petrecere anticipată pentru ziua mea care avea să fie în curînd, căci German Vargas, care era paznicul calendarului sfinţilor, a anunţat că pe 6 martie aveam să împlinesc douăzeci şi şapte de ani. In toiul urărilor făcute de bunii mei prieteni, m-am simţit gata să ţin piept celor şaptezeci şi trei care-mi mai lipseau pentru a-i împlini pe primii o sută.

8

Directorul de la *El Espectador,* Guillermo Cano, mi-a telefonat cînd a aflat că eram în biroul lui Alvaro Mutis, patru etaje mai sus, într-o clădire nouă în care abia se mutaseră, la cinci străzi de vechiul sediu. Eu sosisem în ajun şi mă pregăteam să iau masa de prînz cu un grup de prieteni de-ai lui, dar Guillermo a insistat să trec mai întîi să-l salut. Aşa am şi făcut. După îmbrăţişările afectuoase, cum se obişnuieşte în capitala bunelor maniere, şi cîte-un comentariu despre ştirea zilei, m-a apucat de braţ şi ne-am îndepărtat puţin de colegii de redacţie.

- Ascultă, Gabriel - mi-a spus cu o inocenţă mai presus de orice bănuială - n-ai vrea să-mi faci un imens serviciu şi să-mi scrii o mică notă editorială de care am nevoie ca să pot închide ediţia? Mi-a arătat cu degetul mare şi arătătorul aşa, cam cît o jumătate de pahar, şi a încheiat: Atît de mare.

Mai amuzat decît el, l-am întrebat unde puteam sta şi mi-a indicat un birou gol cu o maşină de scris de pe vremuri. M-am aşezat fără alte întrebări, gîndindu-mă la un subiect potrivit pentru ei şi acolo am rămas, stînd pe acelaşi scaun, în faţa aceluiaşi birou şi la aceeaşi maşină de scris cele optsprezece luni care au urmat.

La cîteva minute de la venirea mea a ieşit din biroul de alături Eduardo Zalamea Borda, directorul-adjunct, absorbit de un teanc de hîrtii. S-a speriat cînd m-a văzut.

- Măi să fie, don Gabo! aproape a strigat, spunîndu-mi pe numele pe care mi-l inventase la Barranquilla ca prescurtare de la Gabito şi pe care-l folosea doar el. Dar de-atunci s-a generalizat în redacţie şi l-au folosit mai departe pînă şi la tipar: Gabo.

Nu-mi amintesc ce subiect avea nota pe care m-a rugat s-o fac Guillermo Cano, dar cunoşteam foarte bine de la Universitatea Naţională stilul dinastic de la *El Espectador.* Şi îndeosebi cel al secţiunii „Zi de zi" din pagina editorială, care se bucura pe drept cuvînt de prestigiu, şi m-am hotărit să-l imit, dînd dovadă de acelaşi sînge rece cu care Luisa Santiaga înfrunta demonii vitregiei. Am terminat-o într-o jumătate de

ceas, am făcut cîteva corecturi de mînă şi i-am dat-o lui Guillermo Cano, care a citit-o în picioare pe deasupra ramei arcuite a ochelarilor lui de miop. Concentrarea ce i se vedea pe faţă nu părea doar a lui, ci a unei întregi dinastii de strămoşi cu părul cărunt, iniţiată de don Fidel Cano, fondatorul ziarului în 1887, continuată de fratele său, don Luis, consolidată de fiul său, don Gabriel, şi primită, ajunsă la maturitate, prin torentul de sînge al familiei, de nepotul său Guillermo care, la douăzeci şi trei de ani, preluase conducerea ziarului. Aşa cum ar fi făcut strămoşii lui, a operat cîteva mărunte îndreptări răzleţe, şi a conchis, folosind prima oară noul meu nume, practic şi simplificat:

- Foarte bine, Gabo.

In seara întoarcerii nu-mi dădusem seama că Bogota nu avea să mai fie aceeaşi pentru mine, cîtă vreme îmi supravieţuiau amintirile. Ca multe catastrofe care se abătuseră peste ţară, ziua de 9 aprilie trecuse mai curînd în uitare

decît în istorie. Hotelul Granada fusese ras de pe faţa pă-mîntului în parcul său centenar şi în locul lui începea să se înalţe edificiul exagerat de nou al Băncii Republicii. Vechile străzi din anii noştri păreau ale nimănui fără tramvaiele luminate, iar colţul unde se săvîrşise crima istorică îşi pierduse măreţia, în spaţiile devorate de incendii.

- Acum pare într-adevâr un mare oraş, spuse uluit cineva care ne însoţea. Şi ajunse să-ini sfîşie sufletul cu cuvintele rituale: Trebuie să-i mulţumim zilei de 9 aprilie.

In schimb, n-am locuit niciodată mai bine ca în pensiunea fără nume unde m-a instalat Âlvaro Mutis. O casă înfrumuseţată de nenorocirea acelei zile, pe una din laturile parcului naţional, unde prima noapte n-am putut suporta invidia stîrnită de vecinii mei de alături care făceau dragoste de parc-ar fi fost un război fericit. A doua zi, cînd i-am văzut plecînd, nu mi-a venit să cred că erau ei: o fetiţă firavă cu o rochie de orfelinat şi un domn foarte în vîrstă, grizonat şi înalt de doi metri, care putea prea bine să-i fie bunic. M-am gîndit că mă înşelesem, dar ei înşişi s-au grăbit să mi-o adeverească în toate nopţile următoare, cu strigătele acelea de moarte pînă în zori.

El Espectador mi-a publicat nota în pagina editorială şi în spaţiul cel mai bun. Mi-am petrecut dimineaţa prin marile magazine, cumpărînd îmbrăcămintea pe care Mutis o cerea cu accentul acela englezesc pe care şi-l inventa ca să-i distreze pe vînzători. Am luat prînzul cu Gonzalo Mallarino şi cu alţi scriitori tineri, invitaţi ca să facem cunoştinţă. N-am mai ştiut nimic de Guillermo Cano pînă după trei zile, cînd m-a chemat în biroul lui Mutis.

- Ascultă, Gabo, ce-ai păţit? m-a întrebat cu o severitate prost jucată de director general. Ieri am închis ediţia cu întîrziere aşteptîndu-ţi nota.

Am coborît în redacţie ca să stau de vorbă cu el *şi* nu ştiu nici astăzi cum de am continuat să scriu note fără să le semnez în toate serile, preţ de mai bine de o săptămână, fără ca nimeni să-mi vorbească de

angajare şi nici de leafă. In-şuetele din pauze redactorii mă tratau ca pe unul de-ai lor şi, de fapt, aşa şi eram, fără să-mi închipui încă în ce măsură.

Secţiunea „Zi de zi", veşnic fără semnătură, era deschisă din rutină de Guillermo Cano cu un articol politic. Intr-o ordine stabilită de direcţie, urma articolul pe o temă liberă de Gonzalo Gonzâlez, care mai scria şi secţiunea cea mai inteligentă şi populară a ziarului, „întrebări şi răspunsuri", unde îşi scăpa cititorii de orice îndoială cu pseudonimul de Gog, care i se trăgea nu de la Giovanni Papini, ci chiar de la propriul nume. In continuare se publicau notele mele şi, foarte rar, cîte una specială a lui Eduardo Zalamea, care ocupa zilnic cel mai bun spaţiu din pagina editorială - „Oraşul şi lumea" - cu pseudonimul Ulise, nu de la Homer, cum obişnuia sa precizeze, ci de la James Joyce.

Alvaro Mutis trebuia să plece într-o călătorie de lucru la Port-au-Prince şi m-a invitat să-l însoţesc. Haiti era pe atunci ţara visurilor mele, după ce citisem *împărăţia acestei lumi* de Alejo Carpentier. încă nu îi dădusem răspunsul pe 18 februarie, cînd am scris o notă despre regina-mamă din Anglia, pierdută în singurătatea imensului palat Buckin-gham. Mi-a atras atenţia faptul că au publicat-o pe primul loc din „Zi de zi" şi că fusese elogiată în birourile redacţiei. In seara aceea, într-o petrecere restrînsă acasă la redactorul-şef, Jose Salgar, Eduardo Zalamea a făcut un comentariu încă şi mai entuziast. Un indiscret binevoitor mi-a spus mai tîrziu că această opinie înlăturase şi ultimele reticenţe pentru ca direcţia să-mi facă oferta oficială de angajare.

A doua zi, foarte devreme, mi-a telefonat de la biroul său Alvaro Mutis, să-mi dea vestea proastă că se anulase călătoria în Haiti. Nu mi-a spus însă că luase această ho-tărîre în urma unei discuţii întîmplătoare cu Guillermo Cano, în care acesta l-a rugat din suflet să nu mă ia şi pe mine la Port-au-Prince. Alvaro, care nu cunoştea nici el Haiti, a vrut să afle motivul.

- Păi cînd o să-l cunoşti ai să înţelegi că asta-i tocmai ce i-ar plăcea lui Gabo cel mai mult de pe lume, i-a spus Guillermo, şi a încheiat cu dibăcie magistrală: Dacă Gabo pleacă în Haiti n-o să se mai întoarcă niciodată.

Alvaro a înţeles, a anulat călătoria şi mi-a explicat că era o hotărîre a companiei lui. Aşa încît n-am cunoscut în veci Port-au-Prince, dar n-am ştiut motivul real pînă cu foarte puţini ani în urmă, cînd Alvaro mi l-a dezvăluit într-una din interminabilele noastre rememorări de bunici. Guillermo, la rîndul lui, îndată ce m-a legat printr-un contract de ziar, m-a îndemnat ani de-a rîndul să mă gîndesc la marele reportaj despre Haiti, dar nu m-am putut duce niciodată acolo şi nici nu i-am spus din ce cauză.

Nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap că mi s-ar putea împlini visul de a ajunge redactor la *El Espectador.* înţelegeam să-mi publice povestirile, fiindcă în Columbia sînt un gen puţin cultivat, dar să scriu zilnic la un ziar de seară era o provocare cu totul deosebită pentru cineva nu prea versat în gazetăria de şoc. Cu o vechime de cincizeci de ani, lucrat într-o casă străină şi cu maşinile de care nu mai avea nevoie *El Tiempo* - ziar bogat, puternic şi prepotent -*El Espectador* era un modest cotidian de seară de şaisprezece pagini înghesuite, dar cele cinci mii de exemplare ale sale,

prost numărate, erau smulse de la vînzătorii de ziare de pe stradă aproape în poarta tipografiei şi erau citite într-o
jumătate de oră în cafenelele întunecoase din oraşul vechi. Eduardo Zalamea Borda în persoană declarase la BBC, la Londra, că era ziarul cel mai bun din lurne. Dar lucrul cel mai stimulativ n-a fost declaraţia în sine, ci faptul ci aproape toţi cei care lucrau la ziar şi mulţi dintre cei care îl citeau erau încredinţaţi că era adevărat.

Trebuie să mărturisesc că mi-a sărit inima din loc a doua zi după anularea călătoriei în Haiti, cînd Luis Gabriel Cano, administratorul general, m-a convocat la el în birou, întrevederea, cu tot protocolul de rigoare, n-a durat nici cinci minute. Luis Gabriel avea o reputaţie de om închis, generos ca prieten şi zgîrcit ca bun administrator, dar mi s-a părut, şi atunci, ca şi întotdeauna, foarte pragmatic şi cordial. Propunerea lui în termeni solemni a fost să rămîn la ziar ca redactor de rubrică, pentru a scrie articole de informare generală, note critice şi tot ce ar fi necesar în nebunia de ultimă oră, cu un salariu lunar de nouă sute de pesos. Mi s-a tăiat răsuflarea. Cînd mi-am venit în fire l-am mai întrebat o dată cît şi mi-a repetat silabisind: nouă sute. Am fost atît de impresionat, că după cîteva luni, vorbind despre asta la o petrecere, dragul meu Luis Gabriel mi-a dezvăluit că îmi interpretase surpriza ca un gest de refuz. Don Gabriel risipise şi ultima îndoială, exprimîndu-şi o teamă bine întemeiată: „E atît de slăbuţ şi de palid, că ne poate muri aici la birou". Şi aşa am intrat ca redactor în schemă la *El Espectador,* unde am consumat cea mai mare cantitate de hîrtie din viaţa mea în mai puţin de doi ani.

A fost o întîmplare fericită. Fiinţa cea mai temută de la ziar era don Gabriel Cano, patriarhul, care s-a transformat din proprie voinţă în inchizitorul implacabil al redacţiei. Citea cu lupa sa milimetrică pînă şi virgula la care nici nu te aşteptai din ediţia zilnică, semnala cu cerneală roşie
stîngăciile fiecărui articol şi afişa pe o tablă tăieturile cu materialele incriminate de comentariile lui nimicitoare. Tabla s-a impus din prima zi drept „Zidul Infamiei" şi nu-mi amintesc un singur redactor care să fi scăpat de condeiul său sîngeros.

Promovarea spectaculoasă a lui Guillermo Cano ca director la *El Espectador,* la douăzeci şi trei de ani, nu părea să fie rodul prematur al meritelor sale personale, ci mai curînd împlinirea unui destin care-i fusese scris încă dinainte de a se naşte. Din pricina aceasta cea dintîi surpriză a mea a fost să constat că era efectiv directorul, cînd mulţi credeam, văzînd lucrurile din afară, că nu era altceva decît un fiu ascultător. Cel mai mult m-a impresionat rapiditatea cu care recunoştea ştirea cea mai importanţă.

Uneori trebuia să-i înfrunte pe toţi, chiar fără prea multe argumente, pînă cînd reuşea să-i convingă de adevărul lui. Pe vremea aceea jurnalismul nu se preda la universitate, ci se învăţa din viaţa de zi cu zi, respirînd cerneala de tipar, iar *El Espectador* avea maeştrii cei mai buni şi cu suflet mare, dar şi foarte severi. Guillermo Cano începuse ucenicia acolo, cu note despre coride, care erau atît de critice şi de erudite, încît

vocaţia lui predominantă nu părea de ziarist, ci de toreador. Experienţa cea mai dură a vieţii lui trebuie să fi fost aceea de a se vedea promovat peste noapte, fără trepte intermediare, de la student debutant la maestrul cel mare. Nimeni dintre cei care nu-l cunoşteau de aproape nu i-ar fi putut bănui, dincolo de manierele lui delicate şi puţin evazive, teribila forţă de caracter. Cu aceeaşi pasiune s-a aruncat în lupte primejdioase şi uriaşe, fără a se opri niciodată, însufleţit de certitudinea că pînă şi în spatele cauzelor celor mai nobile moartea poate sta la pîndă.

N-am mai cunoscut pe nimeni atît de refractar la viaţa socială, de potrivnic onorurilor personale, de nepăsător faţă de laudele puterii. Avea puţini prieteni, dar foarte buni, şi eu am simţit din prima zi că sînt unul dintre ei. Poate a contribuit la aceasta faptul că eram printre cei mai tineri într-o redacţie de veterani unşi cu toate alifiile, ceea ce a creat între noi doi un sentiment de complicitate care n-a pierit niciodată. Capacitatea lui de a valora prietenia mai presus de divergenţele noastre a fost într-adevăr exemplară. Discrepanţele noastre politice erau foarte profunde şi s-au accentuat pe măsură ce lumea se dezbina, dar am ştiut veşnic să găsim un teritoriu comun unde să luptăm mai departe împreună pentru cauzele care ni se păreau drepte.

Sala redacţiei era imensă, cu birouri pe ambele laturi, iar atmosfera care domnea era dominată de bună dispoziţie şi umor aspru. Se afla acolo Dario Bautista, un soi ciudat de contra-ministru de finanţe, care de la primul cîntat al cocoşilor se apuca să le facă dimineaţa amară înalţilor funcţionari, cu previziunile sale despre un viitor sinistru, care se adevereau aproape întotdeauna. Mai era redactorul juridic, Felipe Gonzalez Toledo, un reporter din naştere care adesea o lua înaintea anchetei oficiale în arta de a descurca iţele şi a lămuri o crimă. Guillermo Lanao, care se ocupa de mai multe ministere, a păstrat secretul de a rămîne veşnic copil pînă la cea mai fragedă bătrîneţe. Rogelio Echeverria, unul dintre marii poeţi, răspundea de ediţia de dimineaţă şi nu l-am văzut niciodată la lumina zilei. Vărul meu, Gonzalo Gonzalez, cu un picior în ghips din cauza unui meci de fotbal care s-a terminat prost, trebuia să cerceteze întruna, mai cu seamă pentru a răspunde la întrebări, şi pînă la urmă a devenit specialist în toate. Deşi la facultate fusese un fotbalist de mare clasă, avea o încredere

infinită în abordarea teoretică în orice privinţă, mai presus de experienţă. Ne-a făcut o demonstraţie strălucită în acest sens la campionatul de popice al ziariştilor, cînd s-a apucat să studieze dintr-un manual legile fizice ale jocului, în loc să se antreneze ca noi pînă în zori, şi a fost campionul anului.

Cu asemenea personal, sala redacţiei era o eternă recreaţie conformîndu-se mereu devizei lui Dario Bautista sau Felipe Gonzalez Toledo: „Cel care se supără dă de dracu'". Toţi ne cunoşteam unii altora subiectele despre care scriam şi ne ajutam pînă unde eram rugaţi sau pînă unde puteam. Conlucrarea era atît de strînsă, că aproape se poate spune că scriam cu voce tare. De la singurul birou pus de-a latul în fundul

sălii conducea Jose Salgar, care obişnuia să se plimbe prin redacţie, informînd şi informîndu-se despre toate, pe cînd se relaxa cu terapia lui de jongler.

Cred că după-amiaza cînd Guillermo Cano m-a dus pe la toate mesele, de-a lungul sălii, să mă prezinte colegilor a fost proba de foc pentru timiditatea mea de neînvins. Mi-a pierit graiul şi mi-au tremurat genunchii atunci cînd Dario Bautista răcni, fără să se uite la nimeni, cu vocea-i bubuitoare de temut:

- A sosit geniul!

Nu mi s-a năzărit nimic altceva decît să fac o întoarcere teatrală cu braţele întinse şi să le spun din tot sufletul replica cea mai lipsită de duh:

- La dispoziţia dumneavoastră.

îmi răsună parcă şi acum în urechi fluierăturile în glumă care s-au auzit în toată sala, dar simt şi alinarea îmbrăţişărilor şi a cuvintelor calde cu care mi-a urat fiecare bun-venit. Din momentul acela am fost acceptat în comunitatea aceea de tigri mărinimoşi, cu o prietenie şi un spirit de echipă ce n-au dispărut în veci. Ii solicitam redactorului

539corespunzător orice informaţie necesară pentru vreo notă, cît de mică ar fi fost, şi întotdeauna o aveam la timp.

Guillermo Cano mi-a dat prima mare lecţie despre cum se face un reportaj, fiind de faţă redacţia în plen, într-o după-amiază cînd s-a dezlănţuit asupra oraşului o ploaie torenţială care l-a ţinut într-o stare de diluviu universal timp de trei ceasuri, fără oprire. Puhoiul apelor revărsate pe bulevardul Jimenez de Quesada de pe coasta dealurilor a măturat tot ce-i ieşea în cale, lăsînd în urmă o privelişte de cataclism. Automobilele de toate felurile şi transportul public au rămas paralizate acolo unde au fost surprinse de dezastru şi mii de trecători s-au refugiat îmbrîncindu-se în clădirile inundate pînă n-a mai încăput nici un om. Noi, redactorii de la ziar, surprinşi de potop în momentul închiderii ediţiei, priveam de la ferestrele mari tristul spectacol fără să ştim ce să facem, cu mîinile în buzunare, ca nişte copii pedepsiţi. Dintr-o dată, Guillermo Cano păru că se trezeşte dintr-un somn adînc, se întoarse către redacţia siderală şi strigă:

- Iată evenimentul zilei!

A fost un ordin nerostit, dar care s-a executat la moment. Ne-am repezit toţi redactorii la posturile noastre de luptă, să facem rost prin telefon de datele fragmentare pe care ni le cerea Jose Salgar pentru a scrie pe bucăţi şi toţi împreună reportajul despre potopul secolului. Ambulanţele şi maşinile poliţiei chemate pentru cazuri de urgenţă au rămas imobilizate de vehiculele paralizate în mijlocul străzilor. Prin case conductele se înfundaseră şi n-a fost de-ajuns întregul efectiv de pompieri pentru a face faţă urgenţelor. A fost nevoie să fie evacuate cu forţa cartiere întregi, din cauza ruperii unui baraj din oraş. In alte cartiere canalizarea s-a stricat de tot. Trotuarele erau înţesate de bătrîni invalizi,

de bolnavi şi de copii sufocaţi. In toiul haosului, cinci proprietari de bărci cu motor pentru pescuit au organizat la sfîrşit de săptămînă un campionat pe bulevardul Caracas, cel mai aglomerat din oraş. Jose Salgar ne repartiza aceste date culese la moment nouă, redactorilor, care le prelucram pentru ediţia specială improvizată din mers. Fotografii, cu apa încă şiroind pe impermeabile, developau clişeele în mare viteză. Cu puţin înainte de cinci, Guillermo Cano a scris sinteza magistrală a celei mai dramatice ploi torenţiale care s-a abătut asupra oraşului. Cînd în sfîrşit s-a oprit, ediţia improvizată a ziarului *El Espectador* a circulat ca în fiecare zi, doar cu o oră întîrziere.

La început, relaţia mea cu Jose Salgar a fost mai dificilă decît oricare alta, dar mereu creativă. Cred că el avea o problemă oarecum invers decît a mea: veşnic îşi îndemna reporterii să facă imposibilul, în vreme ce eu abia aşteptam să mă pună în temă. Dar celelalte angajamente pe care le aveam la ziar îmi luau tot timpul şi nu-mi rămîneau decît duminicile libere. Mi se pare că Salgar a văzut în mine un reporter, pe cînd ceilalţi mă considerau potrivit pentru comentariile editoriale, cronicile cinematografice şi subiectele culturale, fiindcă fusesem întotdeauna remarcat ca povestitor. Insă de cînd mă întorsesem pe coastă visul meu era să fiu reporter şi ştiam că Salgar este maestrul cel mai bun, dar îmi închidea uşile poate cu speranţa că aveam să le forţez pentru a intra. Lucram foarte bine, într-o atmosferă cordială şi dinamică şi, ori de cîte ori îi dădeam un material, scris după cum stabilisem cu Guillermo Cano sau chiar cu Eduardo Zalamea, el îl aproba fără rezerve, dar nu mă scutea de ritual. Făcea gestul anevoios de a scoate dopul unei sticle opintindu-se şi-mi spunea mai în serios decît părea s-o creadă el însuşi:

 Suceşte-i gîtul lebedei![1]

Totuşi, niciodată n-a fost agresiv. Dimpotrivă: era un om cordial, călit în focul acţiunii, care urcase corect scara profesională, de la treapta cea mai de jos, cînd la paisprezece ani împărţea cafea celor din ateliere, pînă la cea de sus, ajungînd redactorul-şef cu cea mai mare autoritate profesională din Columbia. Cred că el nu-mi putea ierta că mă risipeam în jonglerii lirice, într-o ţară unde era nevoie de atîţia reporteri de şoc. In schimb, eu credeam că nici un gen de presă nu este mai potrivit decît reportajul pentru a reda viaţa de zi cu zi. Astăzi însă ştiu că încăpăţînarea cu care amîndoi încercam să facem reportaje a fost stimulentul cel mai puternic pentru a-mi împlini visul aprig de a ajunge reporter.

Ocazia mi s-a ivit pe 9 iunie 1954, la unsprezece şi douăzeci dimineaţa, cînd mă întorceam de la închisoarea Modelo din Bogota, unde vizitasem un prieten. Trupe înarmate ca de război ţineau la distanţă o mulţime de studenţi pe strada Septima, la două străzi de colţul în care, cu şase ani înainte, fusese asasinat Jorge Eliecer Găitan. Era un miting de protest pentru moartea, în urmă cu o zi, a unui student ripus de gloanţele batalionului Colombia, antrenat pentru războiul din Coreea, şi prima ciocnire în plină stradă între civili şi forţele armate guvernamentale. De unde mă aflam eu nu se auzeau decît strigătele studenţilor care încercau

să meargă mai departe, pînă la palatul prezidenţial, şi ale militarilor care îi împiedicau. In iureşul mulţimii n-am apucat să înţeleg ce-şi strigau, dar tensiunea se simţea în atmosferă. Pe neaşteptate, fără nici o averti-

[1] Vers dintr-un poem al poetului mexican modernist Enrique Gonz£es Martmez, aluzie la celebrul vers al lui Verlaine: „Prends l'eloquence et tords-lui son cou!" („Prinde elocinţa şi suceşte-i gîtul!"). Lebăda este aici simbolul poeziei retorice.

zare, s-a auzit o rafală de mitralieră şi apoi alte două, una după alta. Mai mulţi studenţi şi cîţiva trecători au fost omorîţi pe loc. Supravieţuitorii care au încercat să-i ducă pe răniţi la spital au fost împiedicaţi, fiind loviţi cu patul puştii. Trupa a evacuat sectorul şi a blocat străzile. Intr-o străfulgerare, am retrăit toată oroarea de la 9 aprilie, la aceeaşi oră şi în acelaşi loc.

Am urcat aproape în fugă cele trei străzi în pantă spre clădirea unde îşi avea sediul *El Espectador* şi am găsit redacţia pe picior de război. Am povestit cu un nod în gît ce apucasem să văd la locul masacrului, dar unul dintre reporteri scria deja, folosind ceea ce prinsese din zbor, prima cronică despre identitatea celor nouă studenţi omorîţi şi despre starea răniţilor din spitale. Eram convins că-mi vor cere să le povestesc atacul, fiind singurul care l-am văzut, dar Guillermo Cano şi Jose Salgar se înţeleseseră deja că trebuia să fie o informare colectivă la care să-şi aducă fiecare contribuţia. Redactorul responsabil, Felipe Gonzalez Toledo, va unifica totul la sfîrşit.

- Stai liniştit, mi-a spus Felipe, îngrijorat din pricina dezamăgirii mele. Lumea ştie că aici toţi lucrăm împreună la orice material.

La rindul lui, Ulise m-a consolat cu ideea că nota editorială pe care eu trebuia s-o scriu putea fi lucrul cel mai important, fiind vorba de o problemă de ordine publică extrem de gravă. A avut dreptate, dar a fost o notă atît de delicată şi care angaja într-o măsură atît de mare politica ziarului, încît a fost redactată în comun la nivelul cel mai înalt al conducerii. Cred că a fost o lecţie judicioasă pentru toţi, dar mie mi s-a părut descurajatoare. Acela a fost sfîr-şitul lunii de miere între guvernul militar şi presa liberală, începuse cu opt luni înainte, o dată cu preluarea puterii de

către generalul Rojas Pinilla, care a permis ţării să-şi tragă sufletul după baia de sînge provocată de două guverne conservatoare succesive, şi a durat pînă în ziua aceea. Pentru mine a fost şi o probă de foc în privinţa visurilor mele de reporter începător.

Puţin mai tîrziu s-a publicat fotografia cadavrului unui copil nerevendicat de nimeni, pe care nu îl putuseră identifica la Institutul Medico-legal, şi mi s-a părut la fel cu cea a altui copil dispărut, apărută cu cîteva zile în urmă. Le-am arătat pe amîndouă şefului secţiunii juridice, Felipe Gonzalez Toledo, iar el a telefonat mamei copilului care nu fusese încă găsit. A fost o experienţă de neuitat. Mama ne aştepta, pe Felipe şi pe mine, în vestibulul Institutului. Mi s-a părut atît de sărmană şi de

neajutorată, că m-am străduit să doresc din toată inima să nu fie cadavrul copilului ei. In lungul subsol glacial, iluminate puternic, se aflau cam douăzeci de mese cu cadavre ca nişte gorgane de piatră sub cearşafurile murdare. L-am urmat toţi trei pe gardianul impasibil pînă la penultima masă din fund. De sub cearşaf ieşeau tălpile unor ghetuţe amărîte, cu placheurile foarte tocite. Femeia le-a recunoscut, s-a albit la faţă, dar s-a stăpînit cu o ultimă sforţare pînă cînd gardianul a tras cearşaful, cu o mişcare de toreador. Trupul unui băiat de vreo nouă ani, cu ochii deschişi şi uimiţi, era îmbrăcat cu aceleaşi haine prăpădite cu care fusese găsit mort cu cîteva zile în urmă, într-un şanţ de pe drum. Mama scoase un răcnet şi se prăbuşi pe pardoseală. Felipe o ridică, o făcu să-şi vină în fire şoptindu-i cuvinte de îmbărbătare, pe cînd eu mă întrebam dacă toate acestea meritau pentru a-mi face profesia la care visam. Eduardo Zalamea mi-a adeverit că nu. Şi el credea că cronica neagră, atît de citită, era o specialitate dificilă, care cerea un

fel de a fi cu totul special şi o inimă rezistentă **la** orice. N-am mai încercat niciodată s-o cultiv.

Altă realitate, cu totul diferită, m-a obligat să devin critic de film. Nu-mi trecuse niciodată prin cap că aş putea ajunge aşa ceva, dar la Teatrul Olympia al lui don Antonio Daconte, la Aracataca, şi apoi la şcoala ambulantă a lui Alvaro Cepeda, întrezărisem elementele de bază pentru a scrie articole de orientare cinematografică, întemeiate pe un criteriu mai util decît cel obişnuit pînă atunci în Columbia. Ernesto Volkening, un mare scriitor şi critic literar german, stabilit în Bogota din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, transmitea de la „Radio Nacional" un comentariu despre filmele în premieră, dar se limita la un auditoriu de specialişti. Mai erau şi alţi comentatori excelenţi, dar ocazionali în jurul librarului catalan Luis Vicens, refugiat la Bogota în urma războiului civil spaniol. El a fost fondatorul primului cineclub, în complicitate cu pictorul Enrique Grâu şi cu criticul Hernando Salcedo şi prin strădania ziaristei Gloria Valencia de Castano Castillo care a şi obţinut prima acreditare. Exista în ţară un public uriaş amator de mari filme de acţiune şi de drame lacrimogene, dar cinematograful de calitate îi interesa doar pe amatorii cultivaţi, iar proprietarii sălilor de cinematograf erau tot mai puţin dispuşi să rişte dînd filme care ţineau afişul numai trei zile. A cîştiga un public nou din mulţimea aceea fără chip impunea o pedagogie dificilă, dar posibilă, pentru a promova o clientelă capabilă să poată aprecia filmele de calitate şi pentru a-i ajuta pe proprietarii de săli care doreau să le finanţeze, însă nu aveau mijloacele necesare. Cel mai mare inconvenient era că aceştia ameninţau presa că îşi retrag anunţurile cinematografice - care aduceau un venit substanţial ziarelor - în chip de represalii pentru critica

defavorabilă. *El Espectador* a fost primul care şi-a asumat acest risc şi mi-a încredinţat sarcina de a comenta premierele săptămînii, mai mult sub formă de ghid pentru iubitorii de film decît de etalare solemnă a

unor opinii. O precauţie luată de comun acord a fost să nu-mi folosesc niciodată legitimaţia de presă, spre a dovedi că intram la film cumpărîndu-mi bilet.

Primele articole i-au liniştit pe proprietarii sălilor, deoarece comentau filme ce constituiau o mostră valoroasă din cinematografia franceză. Printre acestea *Pucdni,* o amplă trecere în revistă a vieţii marelui compozitor, *Culmi aurite,* care povestea cu măiestrie istoria cîntăreţei Grace Moore, şi *Sărbătoarea Enriquetei,* o comedie plăcută a lui Jean Dellanoi. Distribuitorii de filme întîlniţi la ieşirea de la cinematograf se arătau mulţumiţi de articolele mele critice. In schimb, cînd a aflat de îndrăzneala mea, Alvaro Cepeda m-a trezit la şase dimineaţa, telefonîndu-mi de la Barranquilla:

- Cum de-ţi trece prin cap să faci critică de film fără să-mi ceri voie, la naiba! mi-a strigat, prăpădindu-se de rîs. După cît eşti de prost în materie de cinema!

A devenit, fireşte, ajutorul meu permanent, chiar dacă n-a fost niciodată de acord cu ideea că nu era vorba de a crea şcoală, ci de a orienta un public fără formaţie universitară. Nici luna de miere cu distribuitorii de filme n-a fost atît de dulce cum ne gîndeam la început. Cînd ne-am confruntat cu cinematograful pur şi simplu comercial, pînă şi cei mai înţelegători s-au plîns de duritatea comentariilor noastre. Eduardo Zalamea şi Guillermo Cano au avut suficientă abilitate pentru a-i duce cu vorba la telefon, pînă la sfîrşitul lui aprilie, cînd unul dintre distribuitori cu pretenţii de lider ne-a acuzat într-o scrisoare deschisă că intimidăm publicul pentru a-i prejudicia interesele. Mi s-a

părut că punctul nevralgic al problemei era că autorul scrisorii nu cunoştea sensul cuvîntului „a intimida", însă m-am simţit aproape înfrînt, căci n-am crezut cu putinţă ca în criza de creştere în care se afla ziarul don Gabriel Cano să renunţe la anunţurile de filme din pură plăcere estetică, în aceeaşi zi în care s-a primit scrisoarea, şi-a convocat fiii şi pe Ulise pentru o şedinţă urgentă, iar eu am fost sigur că secţiunea era deja moartă şi îngropată. Totuşi, trecînd prin dreptul biroului meu după şedinţă, don Gabriel mi-a spus, fără să precizeze la ce se referă şi cu o maliţie de bunic:

- Stai liniştit, tizule!

A doua zi a apărut în „Zi de zi" răspunsul dat distribuitorului, scris de Guillermo Cano într-un stil deliberat doctoral, al cărui final spunea totul: „Nu se intimidează publicul şi nici pe departe nu se prejudiciază interesele nimănui publicînd în presă o critică de film serioasă şi responsabilă, care tinde să se apropie puţin de cea din alte ţări şi să distrugă vechile şi dăunătoarele formule de elogiere, peste măsură şi fără deosebire, şi a părţilor bune, şi a celor rele". N-a fost singura scrisoare şi nici singurul nostru răspuns. Angajaţii sălilor de cinematograf ne abordau cu reclamaţii acide şi primeam scrisori contradictorii de la cititori descumpăniţi. Insă totul a fost zadarnic: coloana a supravieţuit pînă cînd

critica de film a încetat să mai fie ocazională în Columbia şi a devenit obişnuită în presa scrisă şi la radio.

Incepînd de atunci, în mai puţin de doi ani am publicat şaptezeci şi cinci de cronici de film, la care ar trebui adăugate şi orele petrecute pentru a vedea filmele. Pe lîngă vreo şase sute de note editoriale, o ştire, semnată sau nu, tot la trei zile, şi cel puţin optzeci de reportaje, fie iscălite, fie anonime. Colaborările mele literare s-au publicat de atunci în suplimentul „Magazin Duminical" al aceluiaşi ziar, printre

547acestea mai multe povestiri şi seria completă a reportajului *La Sierpe,* care a încetat să mai apară în revista *Lâmpara* din pricina unor disensiuni în redacţie.

A fost cea dintîi perioadă de prosperitate din viaţa mea, dar n-am avut timp să mă bucur de ea. Apartamentul pe care îl închiriasem, mobilat şi cu serviciu de spălătorie, nu era decît un dormitor cu baie, telefon şi micul dejun la pat, şi cu o fereastră mare spre burniţa eternă a celui mai trist oraş de pe lume. L-am folosit numai ca să dorm de la trei în zori, după un ceas de lectură, pînă se transmiteau buletinele de ştiri ale dimineţii la radio, spre a fi la curent cu noutăţile zilei.

N-am încetat să mă gîndesc cu anumita nelinişte că, pentru prima oară, aveam un loc stabil şi doar al meu unde puteam trăi, fără să am însă timp s-o şi conştientizez. Eram atît de ocupat să-mi clădesc noua mea viaţă, încît singura cheltuială importantă era barca de salvare pe care o trimiteam cu punctualitate familiei, la sfîrşitul fiecărei luni. Numai astăzi realizez că abia dacă am avut vreme să-mi văd de viaţa mea particulară. Poate pentru că în sinea mea mai păstram încă ideea mamelor din Caraibe că fetele din Bogota se dăruiau fără dragoste bărbaţilor de pe coastă numai spre a-şi vedea împlinit visul de a trăi avînd marea în faţă. Totuşi, în prima mea garsonieră din Bogota m-am descurcat fără nici un risc, de cînd l-am întrebat pe portar dacă erau permise vizitele prietenelor de noapte, iar el mi-a răspuns cu chibzuinţă:

- Sînt interzise, domnule, dar eu n-am ochi pentru ceea ce nu trebuie să văd.

La sfîrşitul lui iulie, Jose Salgar se înfiinţa pe neaşteptate în dreptul biroului meu, pe cînd scriam o notă editorială, şi mă privi lung, fără un cuvînt. M-am întrerupt în mijlocul unei fraze şi l-am întrebat, intrigat:

- Care-i treaba?

El nici măcar n-a clipit, jucîndu-se cu creionul lui colorat şi cu un zîmbet diabolic a cărui intenţie era din cale-afara de limpede. Mi-a explicat, fără ca eu să-l fi întrebat, că nu-mi autorizase reportajul cu masacrul studenţilor de pe strada Septima fiindcă era o sarcină prea grea pentru un începător. Mi-a oferit în schimb, pe socoteala şi pe riscul lui, acreditarea de reporter, într-un mod direct, dar fără cea mai mică intenţie de a mă provoca, dacă eram în stare să accept o propunere categorică din partea lui:

- De ce nu te duci la Medellin ca să ne povesteşti ce naiba s-a întîmplat acolo?

N-a fost uşor să-l înţeleg, căci îmi vorbea de ceva care se întîmplase cu mai bine de două săptămîni în urmă, şi asta te putea face să crezi că subiectul se învechise fără drept de apel. In dimineaţa zilei de 12 iulie se

produsese o alunecare de teren în La Media Luna, un loc abrupt la nord de Medellin, dar scandalul iscat în presă, haosul oficial şi panica sinistraţilor au dat naştere unor încurcături administrative şi umanitare ce ascundeau realitatea. Salgar nu-mi cerea să încerc să lămuresc în măsura posibilului ce se întîmplase, ci mi-a ordonat de-a dreptul să reconstitui întregul adevăr la faţa locului, nimic altceva decît adevărul, în cel mai scurt timp. Totuşi, ceva în felul în care mi-a spus-o m-a făcut să cred că, în sfîrşit, îmi dădea frîu liber.

Pînă atunci, tot ce se ştia despre Medellin era că acolo murise Carlos Gardel, carbonizat într-o catastrofă aeriană. Mie mi-era cunoscut că pe meleagurile acelea erau scriitori şi poeţi de seamă şi că acolo se afla colegiul de la Presenta-cion, unde Mercedes Barcha intrase în acel an. însărcinat cu o misiune atît de delirantă, nu ini se mai părea deloc ireal să reconstitui pas cu pas hecatomba unui munte. Am

549aterizat deci la Medellin la unsprezece dimineaţa, pe o furtuna atît de îngrozitoare, încît am ajuns să cred că sînt ultima victimă a catastrofei.

Mi-am lăsat la Hotelul Nutibara valiza cu îmbrăcăminte pe două zile şi o cravată pentru vreo situaţie de urgenţă şi am ieşit în stradă, într-un oraş idilic, al cărui cer era încă întunecat de ravagiile furtunii. Alvaro Mutis, care mă însoţise la aeroport pentru a mă ajuta să-mi înfrîng frica de avion, îmi dăduse relaţii despre oamenii sus-puşi din oraş. însă adevărul tulburător era că n-aveam nici o idee de unde să. încep. Am mers la întîmplare pe străzile luminoase, scăldate în pulberea de aur a unui soare splendid după furtună, şi după vreo oră am fost nevoit să mă refugiez în primul magazin pentru că începuse să plouă cu soare. Am început atunci să simt în piept primele zvîcniri de panică. M-am străduit să le ţin în frîu cu formula magică a bunicului în toiul luptei, dar teama de teamă m-a făcut pînă la urmă să fiu cu moralul la pămînt. Mi-am dat seama că nu voi fi în veci în stare să-mi îndeplinesc misiunea şi că nu avusesem curajul s-o recunosc. Am înţeles că singurul lucru chibzuit era să-i scriu lui Guillermo Cano o scrisoare de mulţumire şi să mă întorc la Barranquilla, la starea de graţie în care mă aflam acum şase luni.

Cu uşurarea imensă de a fi ieşit din infern am luat un taxi ca să mă întorc la hotel. Buletinul de ştiri de la prînz a dat un lung comentariu pe două voci, de parcă alunecarea de teren s-ar fi produs ieri. Şoferul s-a răcorit în gura mare, acuzînd guvernul de neglijenţă şi de proasta gestionare a ajutoarelor pentru sinistraţi şi m-am simţit oarecum vinovat de furia lui îndreptăţită, însă chiar atunci ploaia a stat şi aerul a devenit diafan şi înmiresmat, căci florile din parcul

Berrio îşi deschiseseră brusc petalele. Pe neaşteptate, nu ştiu de ce, am simţit străfulgerarea nebuniei.

- Iată ce-o să facem, i-am spus şoferului, înainte de a merge la hotel, du-mă la locul unde s-a surpat terenul.

- Dar nu-i nimic de văzut acolo, mi-a răspuns el. Numai luminările aprinse şi crucile pentru morţii pe care nu i-au putut scoate.

Am aflat atunci că atît victimele cît şi supravieţuitorii proveneau din diferite cartiere ale oraşului şi că aceştia din urmă veniseră în mare număr pentru a-i salva pe cei căzuţi la prima surpare. Tragedia cea mare a avut loc atunci cînd curioşii s-au îngrămădit în locul acela şi cealaltă parte a muntelui s-a surpat peste ei într-o avalanşă pustiitoare. Aşa încît singurii care au putut povesti cele întîmplate au fost puţinii care au reuşit să scape de alunecările succesive, locuind în celălalt capăt al oraşului.

- înţeleg, i-am spus şoferului, încercînd să-mi stăpînesc tremurul vocii. Du-mă unde sînt supravieţuitorii!

A întors în mijlocul străzii şi a pornit în mare goană în sensul opus. Tăcerea lui se datora cu siguranţă nu numai vitezei cu care mergea acum, ci şi speranţei de a mă convinge că avea dreptate.

Şirul evenimentelor începea cu doi copii, de opt şi unsprezece ani, care plecaseră de acasă marţi, 12 iunie, la şapte dimineaţa, să taie lemne. Se îndepărtaseră cam o sută de metri cînd au auzit vuietul avalanşei şi au văzut pietrele năvălind peste ei pe coasta dealului. Au reuşit cu mare greutate să scape. Acasă rămăseseră în voia avalanşei cele trei surori mai mici cu mama şi cu un frăţior nou-născut. Singurii supravieţuitori au fost cei doi băieţi care tocmai ieşiseră din casă şi tatăl copiilor, care plecase devreme, la zece kilometri distanţă, unde lucra ca nisipar.

Era un loc golaş şi neprimitor, la marginea şoselei de la Medellîn la Rionegro, care la opt dimineaţa nu mai avea alţi locuitori în afara victimelor. Posturile de radio difuzară ştirea exagerînd-o cu atîtea detalii sîngeroase şi ţipete de ajutor, încît primii voluntari au ajuns înaintea pompierilor. La prînz s-au mai produs două surpări fără victime, care au sporit starea de încordare generală, iar un post local s-a instalat chiar acolo pentru a transmite în direct de la locul dezastrului. La ora aceea se strînseseră aproape toţi locuitorii din satele şi din cartierele vecine, la care se adăugau curioşii din întregul oraş veniţi datorită apelurilor de la radio şi pasagerii care se dădeau jos din autobuzele interurbane, mai mult încurcînd decît fiind de folos. Pe lîngă puţinele trupuri care mai rămăseseră din cursul dimineţii, mai erau încă trei sute de la surpările succesive. Pe înserat, peste două mii de voluntari continuau să dea un ajutor neorganizat supravieţuitorilor. Nu mai rămăsese nici un loc unde să poţi respira. La şase, cînd mulţimea devenise compactă şi haotică, s-a produs altă avalanşă devastatoare de şase sute de metri cubi de pămînt, cu un vuiet asurzitor, care a provocat tot atîtea victime cîte ar fi fost în parcul Berrio din Medellîn. O catastrofă atît de rapidă, că doctorul Javier Mora, reprezentantul Lucrărilor Publice ale municipiului, a găsit printre dărîmături cadavrul unui iepure care n-a apucat să fugă.

După două săptămîni, cînd am ajuns acolo, numai şaptezeci şi patru de cadavre fuseseră scoase şi numeroşi supravieţuitori erau la adăpost. Majoritatea n-au fost victime ale surpărilor de teren, ci ale imprudenţei şi

solidarităţii haotice, întocmai ca la cutremure, n-a fost posibil să se calculeze numărul persoanelor cu probleme care au profitat de ocazie ca să dispară fără urmă, pentru a scăpa de datorii

sau pentru a-şi schimba nevasta. Totuşi, norocul a avut şi el un rol, căci o investigaţie ulterioară a demonstrat că încă din prima zi, pe cînd încercau să-i salveze pe cei îngropaţi de surpare, a fost pe punctul să se desprindă o masă de stînci ce ar fi stîrnit altă avalanşă, de cincizeci de mii de metri cubi. După mai bine de cincisprezece zile, cu ajutorul supravieţuitorilor care şi-au venit în fire, am putut reconstitui istoria cum n-ar fi fost cu putinţă s-o fac la momentul respectiv din pricina vitregiilor şi a dezordinii vieţii mele.

Sarcina mea s-a limitat la a scoate la suprafaţă adevărul pierdut într-un hăţiş de supoziţii care se băteau cap în cap şi la a reclădi drama omenească în ordinea în care s-a petrecut şi în afara oricărui calcul politic ori sentimental. Alvaro Mutis îmi arătase drumul cel bun, sfătuindu-mă s-o caut pe publicista Cecilia Warren, care mi-a clasificat datele cu care m-am întors de la locul dezastrului. Reportajul s-a publicat în trei părţi şi a avut cel puţin meritul de a deştepta, cu o întîrziere de două săptămîni, interesul pentru un eveniment uitat şi de a pune ordine în haosul tragediei.

Insă amintirea mea cea mai frumoasă din zilele acelea nu e ceea ce-am făcut, ci ceea ce fusesem pe punctul să fac, graţie imaginaţiei delirante a vechiului meu amic din Barranquilla, Orlando Rivera, zis Figurita, pe care l-am întîlnit pe nepusă masă într-unul din puţinele momente de răgaz ale anchetei. Locuia la Medellîn de cîteva luni şi era fericit, căsătorit de curînd cu Sol Santamaria, o călugăriţă încîntătoare şi cu spiritul liber pe care el o ajutase să iasă de la o mănăstire, după şapte ani de sărăcie, obedienţă şi castitate. La un chef de pomină, Figurita mi-a mărturisit că pregătise, împreună cu soţia, şi pe socoteala şi riscul lui, un plan magistral ca s-o scoată pe Mercedes Barcha de la internat. Un preot prieten, cu faimă de mijlocitor de căsătorii,

avea să fie gata pregătit pentru a ne căsători la orice oră. Singura condiţie, fireşte, era ca Mercedes să fie de acord, dar n-am găsit mijlocul s-o consultăm, închisă cum era între zidurile captivităţii ei. Astăzi mai mult ca oricînd mă copleşeşte furia că n-am avut cutezanţa de a trăi aventura aceea de roman foileton. Mercedes, la rindul ei, n-a aflat de plan decît după mai bine de cincizeci de ani, citind ciorna acestei cărţi.

A fost una dintre ultimele întîlniri cu Figurita. La carnavalul din 1960, deghizat în tigru cubanez, a alunecat din trăsura care îl ducea la el acasă, la Baranoa, după bătaia cu flori, şi şi-a rupt gîtul lovindu-se de trotuarul plin de moloz şi de resturi de la carnaval.

A

In cea de a doua seară a anchetei mele asupra surpărilor de teren de la MedelKn mă aşteptau la hotel doi redactori ai ziarului *El Colombia.no* - chiar mai tineri decît mine -hotărîţi să-mi ia un interviu despre povestirile

pe care le publicasem pînă atunci. S-au străduit din greu să mă convingă, căci încă de pe atunci aveam şi mai am şi acum o prejudecată poate nedreaptă împotriva interviurilor, înţelese ca o şedinţă de întrebări şi răspunsuri unde ambele părţi fac eforturi să susţină o conversaţie revelatoare. Prejudecata aceasta nu mi-a dat pace la cele două ziare la care lucrasem, mai cu seamă la *Cronica,* unde am încercat să-i fac şi pe colaboratorii mei să aibă aceleaşi reticenţe. Cu toate acestea, am acordat acel prim interviu pentru *El Colombiano* şi am fost de o sinceritate sinucigaşă.

Astăzi am pierdut şirul interviurilor cărora le-am căzut victimă, de-a lungul celor cincizeci de ani şi pe jumătate de glob, şi încă n-am reuşit să mă conving, în nici un fel, de eficacitatea genului. Majoritatea interviurilor pe diverse teme pe care nu le-am putut evita ar trebui să fie considerate

ca parte componentă a operelor mele de ficţiune, pentru că nu sînt decît fantezii despre viaţa mea. In schimb, le consider nepreţuite nu pentru a le publica, ci ca material de bază pentru reportaj care este, socotesc eu, genul strălucit al celei mai frumoase profesii de pe lume.

Oricum, timpurile acelea nu erau de petreceri. Guvernarea generalului Rojas Pinilla, ajunsă în conflict deschis cu presa şi cu o mare parte a opiniei publice, făcuse să se umple paharul în luna septembrie, cu hotărîrea de a împărţi îndepărtatul şi uitatul departament Choco între cei trei vecini prosperi: Antioquia, Caldas şi Văile. De la MedelKn nu se putea ajunge la Quibdo, capitala departamentului, decît pe o şosea cu o singură bandă şi aflată într-o stare atît de proastă, încît era nevoie de peste douăzeci de ore ca să faci o sută şaizeci de kilometri. Condiţiile de astăzi nu sînt mai bune.

La redacţia ziarului cu toţii dădeam drept sigur că nu erau multe de făcut pentru a împiedica îmbucătăţirea decretată de un guvern aflat în relaţii proaste cu presa liberală. Primo Guerrero, corespondentul veteran de la *El Espectador* la Quibdo, a informat în a treia zi că o manifestaţie populară a numeroase familii, inclusiv cu copiii lor, ocupase piaţa principală cu hotărîrea de a râmîne acolo sub cerul liber pînă cînd guvernul avea să se răzgîndească. Primele fotografii ale mamelor revoltate cu copii în braţe au început să se şteargă pe măsură ce treceau zilele, din pricina ravagiilor stării de veghe asupra oamenilor expuşi intemperiilor. La redacţie, însoţeam zilnic aceste veşti de note editoriale sau de declaraţii ale politicienilor şi intelectualilor născuţi în Choco şi care locuiau la Bogota, dar guvernul părea decis să cîştige prin nepăsare. Insă după mai multe zile, Jose Salgar s-a apropiat de biroul meu cu creionul *555*lui de păpuşar şi mi-a sugerat să mă duc să cercetez ce se petrecea în realitate în Choco. Am încercat să mă opun cu puţina autoritate cîştigată cu reportajul de la Medellîn, dar nu mi-a fost cu putinţă. Guillermo Cano, care scria cu spatele la noi, a strigat fără să mă privească:

- Du-te, Gabo, fetele din Choco sînt mai grozave ca acelea pe care voiai să le vezi în Haiti!

Aşa încît m-am dus fără să mă întreb măcar cum se putea scrie un reportaj despre o manifestaţie de protest care respingea violenţa. M-a însoţit fotograful Guillermo Sanchez, care de luni de zile mă bătea la cap să facem împreună reportaje de război. Sătul să-l tot aud, i-am strigat:

- Care război, la naiba!

- Nu face pe prostul, Gabo, mi-a trîntit brusc adevărul în faţă, că doar te aud mereu spunînd că ţara asta e în război de la Independenţă.

In zorii zilei de marţi, 21 septembrie, s-a înfiinţat la redacţie, îmbrăcat mai degrabă ca un soldat decît ca un fotoreporter, cu aparate şi pungi atîrnate prin toate părţile, pentru a ne duce să culegem informaţii despre un război în surdină. Prima surpriză a fost că la Choco se ajungea de la un aeroport secundar situat înainte de ieşirea din Bogota, fără nici un fel de utilităţi, printre resturi de camioane moarte şi de avioane ruginite. Al nostru, încă viu ca prin minune, era unul dintre acele Cătălina legendare din Al Doilea Război Mondial, transformat în avion de transport de către o întreprindere civilă. Nu avea scaune. Interiorul era strimt şi întunecos, cu mici hublouri înceţoşate, şi plin de baloturi cu material pentru făcut mături. Eram singurii pasageri. Copilotul, în cămaşă, tînâr şi chipeş ca aviatorii de prin filme, ne-a indicat să ne aşezăm pe baloturile care păreau mai confortabile. Nu m-a recunoscut, dar eu ştiam

că fusese un jucător de base-ball cunoscut din divizia de la La Matuna, din Cartagena.

Decolarea a fost îngrozitoare, chiar şi pentru un pasager atît de călit ca Guillermo Sanchez, din cauza urletului asurzitor al motoarelor şi al zgomotului de fier vechi al fuselajului, dar odată stabilizat pe cerul diafan al savanei avionul s-a strecurat cu îndrăzneala unui veteran de război. Insă după escala de la Medellîn ne-a surprins o furtună diluviană deasupra unei păduri dese între doi munţi şi am fost nevoiţi să intrăm direct în ea. Am trăit atunci ceva de care poate foarte puţini muritori au avut parte: a plouat înăuntrul avionului prin crăpăturile fuselajului. Sărind peste baloturile cu mături, copilotul cu care ne împrieteniserăm ne-a adus ziarele din ziua aceea, să le folosim drept umbrele. Eu m-am acoperit cu al meu, nu atît pentru a mă proteja de apă, cît pentru a nu fi văzut plîngînd de groază.

După două ore de noroc şi hazard, avionul s-a înclinat pe stînga, a coborît în poziţie de atac peste o selva imensă şi a făcut două ocoluri de explorare deasupra pieţei principale din Quibdo. Guillermo Sanchez, pregătit să prindă din avion masa manifestanţilor vlăguiţi de nesomn, n-a găsit decît piaţa pustie. Amfibiul hodorogit a făcut ultimul ocol spre a se încredinţa că nu existau obstacole vii şi nici moarte în rîul Atrato, care curgea molcom, şi a aterizat cu bine în toropeala amiezii.

Biserica peticită cu scînduri, băncile de ciment murdărite de păsări şi o catîrcă fără stăpîn care mesteca frunze dintr-un arbore uriaş erau

singurele semne de existenţă omenească în piaţa pustie şi plină de praf, care semăna grozav cu o capitală africană. Scopul nostru principal era să facem cît mai repede fotografii cu mulţimea protestînd furioasă şi să le trimitem la Bogota cu avionul care se

557întorcea, în vreme ce noi procuram informaţii suficiente şi de primă mînă pe care le puteam transmite telegrafic pentru ediţia de a doua zi. N-a fost posibil să facem nimic din toate acestea, pentru că nu s-a întîmplat nimic. ,

Am parcurs fără martori nesfîrşita stradă paralelă cu rîul, străjuită de bazare închise fiind ora prînzului şi de reşedinţe cu balcoane de lemn şi acoperişuri ruginite. Decorul era perfect, dar lipsea drama. Bunul nostru coleg Primo Guerrero, corespondentul local de la *El Espectador,* îşi făcea siesta cu burta la soare într-un hamac primăvăratic, sub umbrarul de la el de acasă, iar liniştea care-l împresura părea pacea cimitirelor. Francheţea cu care ne-a explicat trîndăveala aceea era cum nu se poate mai obiectivă. După manifestaţiile din primele zile tensiunea scăzuse din lipsa evenimentelor. S-a trecut atunci la mobilizarea întregului sat prin tehnici teatrale, s-au făcut cîteva fotografii care nu s-au publicat, nefiind destul de credibile, şi s-au rostit discursuri patriotice care au zguduit într-adevăr lumea, însă guvernul nu s-a tulburat. Primo Guerrero, cu o flexibilitate etică pe care pînă şi Domnul i-a iertat-o poate, a menţinut viu protestul în presă numai prin telegrame.

Problema noastră profesională era simplă: nu plecaserăm în expediţia aceea demnă de Tarzan pentru a transmite că nu exista nici un eveniment. Aveam însă la îndemînă mijloacele de a face să se întîmple ceva şi să ne atingem scopul. Primo Guerrero a propus atunci să montăm din nou manifestaţia din fotografii şi nimănui nu i-a trecut prin cap o idee mai bună. Colaboratorul nostru cel mai entuziast a fost căpitanul Luis A. Cano, noul guvernator numit în urma demisiei furioase a predecesorului său, care a avut sîngele rece de a face să întîrzie avionul pentru ca ziarul să primească la timp fotografiile fierbinţi ale lui Guillermo

Sanchez. Şi astfel, ştirea inventată de nevoie a ajuns să fie singura certă, amplificată de ziarele şi de posturile de radio din toată ţara şi prinsă din zbor de guvernul militar care s-a zbătut să iasă basma curată. Chiar în noaptea aceea s-a făcut o mobilizare generală a politicienilor din Choco -unii dintre ei foarte influenţi în anumite sectoare ale ţării -şi după două zile generalul Rojas Pinilla şi-a declarat anulată propria hotărîre de a împărţi departamentul Choco şi de a-l da pe bucăţi vecinilor.

Guillermo Sanchez şi cu mine nu ne-am întors la Bogota imediat, fiindcă am convins conducerea ziarului că ne autorizeze că străbatem departamentul pentru a cunoaşte în profunzime realitatea acelei lumi fantastice. După zece zile de tăcere, cînd ne-am întors la redacţie arşi de soare şi picînd din picioare de somn, Jose Salgar ne-a primit bucuros, dar în legea lui.

- Voi aveţi idee, ne întrebă cu siguranţa-i de neînvins, de cîtă vreme nu mai e la ordinea zilei ştirea cu Choco?

întrebarea m-a confruntat pentru prima oară cu condiţia pieritoare a jurnalismului. Intr-adevăr, nimeni nu s-a mai interesat de Choco de cînd s-a publicat hotărîrea prezidenţială de a nu mai fi sfîrtecat. Totuşi, Jose Salgado m-a sprijinit în intenţia mea riscantă de a scoate tot ce se mai putea din subiectul acela învechit.

Am încercat să înfăţişăm în patru episoade lungi descoperirea unei alte ţări de nebănuit în sînul Columbiei, de care nu aveam habar. O patrie magică a selvelor înflorite şi a diluviilor eterne, unde totul părea o versiune neverosimilă a vieţii zilnice. Mulţimea imensă a rîurilor năvalnice îngreuna construirea de drumuri şi nu exista decît un pod în toată zona. Am găsit o şosea de şaptezeci şi cinci de kilometri prin selva neatinsă, făcută cu cheltuieli uriaşe
pentru a lega localităţile Itsmina şi Yuto, dar care nu trecea prin nici una, ca represalii din partea constructorului pentru procesele lui cu cei doi primari.

Intr-unul din satele din interior, factorul poştal ne-a rugat să-i ducem colegului său de la Itsmina poşta de pe şase luni. Un pachet de ţigări naţionale costa acolo treizeci de centime, ca în toată ţara, dar cînd întîrzia avioneta care venea săptămînal cu aprovizionarea, preţul ţigărilor creştea de la o zi la alta, pînă cînd localnicii se vedeau obligaţi să fumeze ţigări străine, care ajungeau să fie mai ieftine decît cele naţionale. Un sac de orez costa cu cincisprezece pesos mai mult decît în locul unde era cultivat fiindcă îl transportau optzeci de kilometri prin selva pe spinarea catîrcelor, care se căţărau ca pisicile pe coastele muntelui. Femeile din satele mai sărace cerneau nisipurile aurifere şi platinifere din apele rîurilor, pe cînd bărbaţii lor pescuiau, iar sîmbăta le vindeau comis-voiajorilor o duzină de peşti şi patru grame de platină pentru numai trei pesos.

Toate acestea se petreceau într-o societate vestită prin dorinţa ei de a se instrui. Insă şcolile erau puţine şi răzleţe, iar elevii erau nevoiţi să meargă zilnic mai multe leghe pe jos şi cu şalupa, la dus şi la întors. Unele şcoli erau atît de neîncăpătoare, încît acelaşi local se folosea lunea, miercurea şi vinerea pentru băieţi, şi marţea, joia şi sîmbăta pentru fete. Prin forţa împrejurărilor erau cele mai democratice din ţară, căci fiul spălătoresei, care abia dacă avea ce mînca, mergea la aceeaşi şcoală cu fiul primarului.

Foarte puţini columbieni ştiau pe atunci că în inima selvei din Choco se ridica unul dintre cele mai moderne oraşe din ţară: Andagoya, la confluenţa fluviilor San Juan şi Condoto. Avea o reţea telefonică fără cusur şi cheiuri pentru vapoare şi şalupe, care făceau parte chiar din oraşul

cu frumoase bulevarde străjuite de copaci. Casele, mici şi curate, cu vaste spaţii îngrădite şi pitoreşti, cu scări de lemn la intrare, păreau presărate în iarbă, în centru se afla un cazinou cu cabaret-restaurant şi un bar unde se consumau băuturi de import la un preţ mai mic decît în restul ţării. Era un oraş locuit de oameni din toată lumea, care-şi uitaseră nostalgiile şi trăiau acolo mai bine decît pe meleagurile lor de baştină, sub autoritatea absolută a guvernatorului zonei Choco Padfico. Căci Andagoya, în viaţa reală, era o ţară străină în propria noastră ţară, o proprietate particulară ale cărei drage jefuiau aurul şi platina fluviilor sale preistorice ţi le încărcau pe vaporul care pleca în toate direcţiile de pe glob, fără nici un fel de control, pe la gurile fluviului San Juan.

Acesta era regiunea Choco pe care am vrut si o dezvăluim columbienilor, dar fără nici un succes, fiindcă după ce s-a petrecut evenimentul totul a revenit la starea dinainte şi a continuat să fie zona cea mai uitată a ţării. Cred că motivul este evident: Columbia a fost dintotdeauna o ţară cu identitate caraibiană deschisă lumii prin cordonul ombilical constituit de Panama. Amputarea forţată ne-a condamnat să fim ceea ce sîntem astăzi: o ţară cu mentalitate andină întrunind condiţiile propice pentru ca acel canal între două oceane să nu fie al nostru, ci al Statelor Unite.

Ritmul săptămînal la redacţie ar fi fost mortal dacă n-ar fi existat după-amiezele de vineri cînd, pe măsură ce scăpăm de treburi, ne strîngeam la barul Hotelului Continental, pe trotuarul de vizavi, pentru a ne relaxa, de obicei pînă în zori. Eduardo Zalamea a botezat nopţile acelea cu un nume potrivit: „vinerile culturale". Era singurul meu prilej de a sta de vorbă cu el ca să nu pierd şirul noutăţilor literare din lume, cu care era veşnic la curent prin capacitatea

lui de cititor fără pereche. In afară de doi sau trei prieteni eterni ai lui Ulise, supravieţuitorii acelor serate cu dez-nodămînt imprevizibil, în care se bea la nesfîrşit, eram noi, redactorii, care nu ne temeam să mîngîiem gîtul lebedei pînă se crăpa de ziuă.

întotdeauna mi-a atras atenţia că Zalamea n-a făcut niciodată vreo observaţie la notele mele, deşi multe erau inspirate din ale lui. Totuşi, cînd s-au împămîntenit „vine-rile culturale", a dat frîu liber părerilor lui în materie. Mi-a mărturisit că nu era de acord cu criteriile multora dintre notele mele şi mi-a sugerat altele, dar nu pe un ton ca de la şef la discipol, ci ca de la scriitor la scriitor.

întrunirile de la miezul nopţii în apartamentul lui Luis Vicens şi al soţiei lui, Nancy, la doar cîteva străzi de *El Espectador,* erau alt refugiu frecvent după filmele pe care le vedeam la cineclub. El fusese colaborator al lui Marcel Colin Reval, redactorul-şef al revistei *Cinematograpbie franţaise* din Paris, dar din pricina războiului din Europa îşi schimbase visele de cineast cu meseria mai bună de librar în Columbia. Nancy se purta ca o amfitrioană magică în stare să prefacă o masă pentru patru persoane într-una pentru douăsprezece. Se cunoscuseră la puţină vreme după sosirea lui la Bogota, în 1937, la o cină de familie. La masă rămăsese un singur loc liber lîngă Nancy, care s-a uitat îngrozită la ultimul invitat care tocmai îşi făcea intrarea, cu părul alb şi cu o piele de

alpinist ars de soare. „Ce ghinion pe capul meu, şi-a zis ea, să stau alături de polonezul ăsta care n-o fi ştiind nici o boabă de spaniolă!" In privinţa limbii a fost aproape de adevăr, fiindcă spaniola lui era un fel de catalană aspră amestecată cu franceză, iar ea, ca vajnică locuitoare din Boyacâ, era pedantă şi slobodă la

gură. Insă de la primul salut s-au înţeles atît de bine, că şi-au unit vieţile pentru totdeauna.

Seratele lor erau improvizate, după marile premiere cinematografice, într-un apartament înţesat cu un amestec din toate artele, unde nu mai încăpea nici un tablou al tinerilor pictori columbieni, dintre care unii aveau să ajungă faimoşi în toată lumea. Invitaţii lor erau aleşi din crema artistică şi literară, iar poeţii din grupul de la Barranquilla veneau şi ei din cînd în cînd. De la apariţia primei mele cronici de film m-am simţit la ei ca acasă şi cînd plecam de la ziar înainte de miezul nopţii mergeam pe jos cele trei străzi şi îi obligam la o noapte albă. Marea maestră Nancy care, pe lîngă bucătăreasă excelentă, mai era şi o peţitoare înverşunată, improviza cine nevinovate, pentru a mă pricopsi cu fetele cele mai atrăgătoare şi libere din lumea artistică, şi nu m-a iertat niciodată cînd i-am spus, la cei douăzeci şi opt de ani ai mei, că adevărata mea vocaţie nu e aceea de scriitor şi nici cea de ziarist, ci de burlac convins.

In momentele de răgaz care îi rămîneau între călătoriile sale pe mapamond, Alvaro Mutis se apuca să-mi desăvîr-şească integrarea în comunitatea culturală. In calitatea lui de director al Departamentului de relaţii publice la compania Esso Colombiana, organiza mese la restaurantele cele mai scumpe cu toţi cei care aveau efectiv valoare şi greutate în mediul artistic şi literar, şi adesea cu invitaţi din alte oraşe ale ţării. Poetul Jorge Găitan Duran, care era obsedat de ideea unei mari reviste literare ce costa o avere, a reuşit s-o întemeieze în parte cu fonduri de la Alvaro Mutis destinate dezvoltării culturii. Alvaro Castano Castillo şi soţia lui, Gloria Valencia, se tot străduiau de ani de zile să creeze un post de radio accesibil, consacrat în întregime muzicii bune şi programelor culturale. Noi toţi îi ironizam pentru 563idealismul proiectului lor, în afară de Alvaro Mutis care a făcut tot posibilul să-i ajute. Astfel au inaugurat postul HJCK, „Lumea la Bogota", cu un emiţător de 500 de waţi care era minimum pe vremea aceea, încă nu exista televiziune în Columbia, dar Gloria Valencia a inventat miracolul metafizic de a transmite la radio o paradă a modei.

Singurul răgaz pe care mi-l îngăduiam în perioada aceea atît de aglomerată au fost molcomele seri de duminică acasă la Alvaro Mutis, care m-a învăţat să ascult muzică fără prejudecăţi de clasă. Ne trînteam pe covor ascultîndu-i cu sufletul pe marii maeştri, fără speculaţii savante. A fost începutul unei pasiuni care se înfiripase în mica sală ascunsă a Bibliotecii Naţionale, pentru a nu mă mai părăsi în veci. Am ascultat pînă astăzi toată muzica de care am putut face rost, mai ales cea romantică de cameră, pe care o consider încununarea tuturor artelor. In Mexic, pe cînd

scriam *Un veac de singurătate,* între 1965 şi 1966, am avut doar două discuri, care s-au uzat de cît le-am tot ascultat: *Preludiile* lui Debussy şi *A bard day's night,* al formaţiei Beatles. Mai tîrziu, cînd am avut în sfîrşit la Barcelona aproape atîtea discuri cîte mi-am dorit întotdeauna, mi s-a părut prea convenţională clasificarea alfabetică şi am adoptat pentru propria comoditate ordonarea pe instrumente: cello, favoritul meu, de la Vivaldi la Brahms; vioara, de la Corelli la Schonberg; clavecinul şi pianul, de la Bach la Bartok. Pînă am descoperit miracolul că orice sunet e muzică, inclusiv zgomotul farfuriilor şi al tacîmurilor în chiuvetă, cu condiţia să ne creeze iluzia că viaţa are un sens.

Necazul era că nu puteam scrie cu muzică fiindcă eram mai atent la ce ascultam decît la ce scriam, şi chiar şi astăzi asist la foarte puţine concerte, căci simt că în fotoliu se stabileşte un fel de intimitate oarecum lipsită de pudoare cu

vecinii străini. Totuşi, cu timpul şi cu posibilităţile tot mai mari de a avea muzică bună acasă, m-am deprins să scriu pe un fond muzical potrivit cu ceea ce scriu. *Nocturnele* lui Chopin pentru episoadele calme sau sextetele lui Brahms pentru serile fericite. In schimb, n-am mai ascultat Mozart de ani de zile, de cînd m-a asaltat ideea perversă că Mozart nu există, pentru că atunci cînd e bun e Beethoven, şi cînd nu e bun e Haydn.

In anii în care evoc aceste amintiri am săvîrşit minunea ca nici un fel de muzică sa nu mă mai deranjeze la scris, deşi poate că nu sînt conştient de alte virtuţi ascunse ale sale, căci doi muzicieni catalani, foarte tineri şi entuziaşti, mi-au făcut o mare surpriză crezînd că au descoperit nişte afinităţi neaşteptate între *Toamna patriarhului,* cel de al şaselea roman al meu, şi *Concertul numărul 3 pentru pian* de Bela Bartok. E drept că îl ascultam fără încetare pe cînd scriam, deoarece îmi crea o stare de spirit foarte specială şi oarecum stranie, dar niciodată nu m-am gîndit că m-ar putea influenţa într-atît, încît să transpară în scrisul meu. Nu ştiu cum de au aflat de slăbiciunea aceea a mea membrii Academiei Suedeze, care au pus concertul ca fond muzical cînd mi s-a înmînat premiul. Le-am mulţumit din suflet, fireşte, dar dacă m-ar fi întrebat - cu toată gratitudinea şi respectul pe care li-l port, lor şi lui Bela Bartok -mi-ar fi plăcut vreuna din romanţele simple ale lui Francisco Bărbatul de la petrecerile din copilăria mea.

N-a existat în Columbia acelor ani nici un proiect cultural, nici o carte sau tablou care să nu fi trecut înainte pe la biroul lui Mutis. Am fost martor la un dialog al lui cu un pictor tînăr care avea totul pregătit ca să-şi facă periplul de rigoare prin Europa, dar îi lipseau banii de drum. Alvaro

nici n-a mai aşteptat să-i audă toată povestea, ci a scos din . sertarul biroului dosarul magic.

- lată-ţi biletul, zise.

Eu asistam uluit de naturaleţea cu care săvîrşea aceste miracole, fără să facă absolut deloc paradă de puterea lui. De aceea mă întreb încă şi azi

dacă n-a avut vreun rol atunci cînd, la un cocteil, secretarul Asociaţiei Columbiene a Scriitorilor şi Artiştilor, Oscar Delgado, mi-a cerut să particip la concursul naţional de povestiri care era pe punctul să rămînă fără cîştigător. Mi-a spus-o atît de direct, că propunerea mi s-a părut înjositoare, dar cineva care a auzit-o mi-a precizat că într-o ţară ca a noastră nu puteai fi scriitor fără să ştii că, de fapt, concursurile literare sînt simple pan-tomime sociale. „Chiar şi premiul Nobel", a conchis fără cea mai mică urmă de maliţiozitate şi, fără să-i treacă măcar prin cap, m-a pus în gardă din acel moment în privinţa altei hotărîri exorbitante care mi s-a ivit douăzeci şi şapte de ani mai tîrziu.

Juriul concursului de povestiri era alcătuit din Hernan-do Tellez, Juan Lozano y Lozano, Pedro Gomez Valderra-ma şi alţi trei scriitori şi critici din marile asociaţii. Astfel încît n-am mai făcut consideraţii etice sau economice, ci am petrecut o noapte corectîndu-mi definitiv O *zi după sîmbătă,* povestirea pe care o scrisesem la Barranquilla într-un moment de inspiraţie, în biroul de la *El NacionaL* După ce am lăsat-o mai bine de un an în sertar mi s-a părut că poate entuziasma un juriu competent. Aşa s-a şi întîmplat şi am primit răsplata colosală de trei mii de pesos.

In zilele acelea şi fără nici o legătură cu concursul, mi s-a înfiinţat la birou don Samuel Lisman Baum, ataşatul cultural al Ambasadei Israelului, care tocmai inaugurase o întreprindere editorială cu un volum de poeme al maestrului

Leon de Greiff: *Babilonie al Cincilea Caiet.* Ediţia arăta bine, iar referinţele privitoare la Lisman Baum erau bune. I-am dat, prin urmare, o copie foarte cîrpită a romanului *Vorbe în vînt* şi l-am expediat în grabă, cu promisiunea că vom sta de vorbă mai tîrziu. Mai ales despre bani şi, pînă la urmă, fireşte, numai despre asta n-am vorbit. Cecilia Porras a făcut o copertă fantezistă - pentru care nici ea n-a reuşit să ia vreun ban - pe baza descrierii personajului-copil făcute de mine. Atelierul fotografic de la *El Espectador* a dăruit clişeele pentru copertele în culori.

N-am mai ştiut nimic vreme de cinci luni, cînd într-o bună zi Editura Sipa din Bogota - de care nu auzisem niciodată - mi-a telefonat la ziar să-mi spună că tirajul de patru mii de exemplare era gata pentru a fi distribuit, dar nu ştiau cum să procedeze fiindcă nimeni n-avea habar unde se găseşte Lisman Baum. Nici chiar reporterii de la ziar nu i-au putut da de urmă şi nimeni n-a reuşit s-o facă pînă în ziua de astăzi. Ulise i-a propus să vîndă exemplarele librăriilor, pe baza campaniei de presă iniţiate chiar de el, cu o notă pentru care nu i-am mulţumit niciodată îndeajuns. Critica a fost excelentă, însă cea mai mare pane a ediţiei a rămas în depozit şi nu s-a stabilit vreodată cîte copii s-au vîndut şi nici n-am primit de la nimeni vreun ban ca drepturi de autor.

După patru ani, Eduardo Caballero Calderon, care conducea Biblioteca Fundamentală de Cultură Colum-biană, a inclus o ediţie de buzunar din *Vorbe în vînt* într-o colecţie de opere care s-au vîndut pe tarabe în stradă, în Bogota şi în alte oraşe. A plătit drepturile stabilite prin contract, puţine, dar la timp, care au avut în ochii mei valoarea

sentimentală de a fi cele dintîi primite pentru o carte. Ediţia prezenta cîteva schimbări pe care nu le-am

567recunoscut drept ale mele, dar nici nu m-am îngrijit să nu fie incluse în ediţiile următoare. Cu aproape treisprezece ani mai tîrziu, cînd am trecut prin Columbia după lansarea romanului *Un veac de singurătate* la Buenos Aires, am găsit la tarabele de pe stradă din Bogota numeroase exemplare din prima ediţie din *Vorbe în vînt,* la preţul de un peso fiecare. Am cumpărat cîte am putut lua cu mine. De atunci am descoperit prin librării din America Latină alte exemplare răzleţe pe care încercau să le vîndă drept cărţi rare. Cu vreo doi ani în urmă, o societate engleză de cărţi vechi a vîndut cu trei mii de dolari un exemplar iscălit de mine din prima ediţie din *Un veac de singurătate.*

Dar nimic din toate acestea nu m-a sustras nici o clipă de la munca mea de jurnalist. Succesul iniţial al reportajelor în serie ne obligase să căutăm hrană pentru un animal nesăţios. Tensiunea zilnică era de nesuportat, nu numai în privinţa căutării subiectelor, ci şi în cursul scrierii, veşnic ameninţate de farmecele ficţiunii. La *El Espectador* nu exista nici o îndoială: materia primă invariabilă a meseriei era adevărul şi numai adevărul, şi aceasta ne ţinea într-o încordare cumplită. Jose Salgar şi cu mine am ajuns într-o stare de dependenţă care nu ne îngăduia nici o clipă de linişte, nici măcar în răgazul de duminică.

In 1956 s-a aflat că papa Pius al XH-lea suferea de o criză de sughiţ care îi putea fi fatală. Singurul antecedent de care-mi amintesc este povestirea magistrală *P &* O de Somerset Maugharn, al cărei protagonist a murit în mijlocul Oceanului Indian din cauza unei crize de sughiţ ce l-a răpus în cinci zile, pe cînd de pe întregul glob îi soseau tot soiul de reţete extravagante, dar cred că pe vremea aceea nu o citisem. La sfîrşit de săptămînă nu ne încumetam să mergem prea departe în excursiile noastre prin satele din

savană fiindcă ziarul era gata să lanseze o ediţie extraordinară în cazul în care ar fi murit papa. Eu eram de părere să avem ediţia pregătită, doar cu spaţiile goale de completat cu primele telegrame care i-ar anunţa moartea. După doi ani, cînd eram corespondent la Roma, încă se mai aştepta să înceteze sughiţul papei.

Altă problemă irezistibilă în cadrul ziarului era tendinţa de a ne ocupa numai de subiecte spectaculoase, care ar putea atrage tot mai mulţi cititori, însă eu o aveam şi pe aceea mai modestă de a nu pierde din vedere cealaltă categorie de public, mai puţin răsfăţată, care gîndea mai mult cu inima. Dintre puţinele reportaje pe care am reuşit să le găsesc, îmi amintesc de cel mai simplu, a cărui idee m-a fermecat din mers, uitîndu-mă pe geamul unui autobuz. Pe poarta mare a unei frumoase case coloniale, la numărul 567 de pe strada Octava din Bogota, era o placă ce se auto-deprecia de la sine: „Biroul cu corespondenţă nepredată al Poştei Naţionale". Nu-mi amintesc deloc să mi se fi pierdut vreo scrisoare, dar m-am dat jos din tramvai şi am sunat la poartă. Omul care mi-a deschis era şeful biroului unde lucrau şase funcţionari metodici, sufocaţi de

rugina rutinei, a căror misiune romantică era să-i găsească pe destinatarii oricărei scrisori cu adresa greşită.

Era o clădire impozantă, uriaşă şi plină de praf, cu tavan înalt şi pereţi scorojiţi, coridoare întunecoase şi galerii ticsite cu scrisori fără stăpîn. Din media de o sută de scrisori neridicate care soseau zilnic, cel puţin zece aveau timbrele corespunzătoare, dar plicurile erau nescrise şi nu figura nici măcar numele expeditorului. Funcţionarii oficiului le numeau „scrisorile către omul invizibil" şi nu precupeţeau nici un efort ca să le predea sau să le trimită înapoi. Insă

ceremonialul deschiderii lor în căutarea unor indicii avea o rigoare birocratică mai curînd inutilă, dar meritorie.

Reportajul apărut îmr-un singur număr s-a publicat cu titlul *Poştaşul sună de o mie de ori,* şi un subtitlu: *Cimitirul scrisorilor rătăcite.* Cînd l-a citit, Salgar mi-a spus: „Acestei lebede nu trebuie să-i suceşti gîtul, fiindcă oricum s-a născut moartă". L-a publicat într-un spaţiu potrivit, nici prea mare, nici prea restrîns, dar i se citea pe faţă că era la fel de impresionat ca şi mine de tristeţea ce se desprindea din acest reportaj. Rogelio Echeverrîa, poate fiindcă era poet, l-a ridicat în slăvi plin de bune intenţii, dar cu nişte cuvinte pe care n-am să le uit niciodată: „Păi Gabo se agaţă şi de un cui înroşit în foc".

M-arn simţit atît de demoralizat, încît pe socoteala şi riscul meu - şi fără să-i spun nimic lui Salgar - am hotărît s-o găsesc pe destinatara unei scrisori care îmi atrăsese în mod special atenţia. Fusese expediată de la leprozeria Agua de Dios şi era adresată „doamnei în doliu care vine zilnic la slujba de la cinci la Biserica de las Aguas". După ce am făcut tot felul de cercetări zadarnice, întrebîndu-i pe paroh şi pe ajutoarele lui, am luat la rînd credincioşii de la slujba de cinci preţ de mai multe săptămîni, dar fără nici un rezultat. M-a surprins faptul că cele mai asidue erau trei femei foarte în vîrstă, veşnic în doliu riguros, însă nici una nu avea vreo legătură cu leprozeria Agua de Dios. A fost un eşec din care mi-am revenit cu greu, nu numai din amor propriu şi nici pentru că voiam să fac o faptă bună, ci fiindcă eram convins că dincolo de povestea în sine a acelei femei era altă poveste pasionantă.

Pe măsură ce mă scufundam în mlaştina reportajului, legătura mea cu grupul de poeţi de la Barranquilla a devenit tot mai strinsă. Călătoriile lor la Bogota nu erau prea

frecvente, însă eu îi asaltam cu telefonul la orice oră şi cu orice motiv, mai ales pe German Vareas, datorită concepţiei sale .pedagogice despre reportaj. Ii consultam în privinţa oricărei îndoieli şi aveam multe, sau ei îmi telefonau cînd exista vreun prilej să mă felicite. Pe Alvaro Cepeda l-am simţit mereu, ca pe un bun coleg, pe scaunul de lîngă mine. După ce-mi debita ironiile cordiale cu dublu înţeles care au fost veşnic la mare preţ în cadrul grupului, mă salva din mlaştină cu o simplitate care nicicînd n-a încetat să mă uluiască. In schimb, pe Alfonso Fuenmayor îl

consultam în legătură cu probleme literare. Avea o putere magică de a mă scoate din încurcătură cu exemple din marii autori sau de a-mi dicta citatul salvator din arsenalul său inepuizabil. Gluma lui cea mai reuşită a fost atunci cînd i-am cerut un titlu pentru o notă despre cei care vindeau mîncare în plină stradă şi erau hărţuiţi de inspectorii de la Protecţia Consumatorului. Alfonso mi-a trîntit răspunsul neîntîrziat:

- Cel care vinde mîncare nu moare de foame.

I-am mulţumit din suflet şi mi s-a părut atît de profund, că n-am putut rezista tentaţiei de a-l întreba al cui era. Alfonso m-a lăsat încremenit, spunîndu-mi adevărul pe care nu mi-l mai aminteam:

- E al tău, maestre!

într-adevăr, îl improvizasem pentru vreo notă neiscălită, dar îl uitasem. Povestea a circulat ani în şir printre prietenii din Barranquilla, pe care nu i-am putut convinge în veci că nu fusese o glumă.

O călătorie ocazională a lui Alvaro Cepeda la Bogota m-a sustras cîteva zile de la corvoada ştirilor zilnice. A venit cu ideea de a face un film din care nu avea decît titlul: *Lăcusta albastră.* A fost o eroare care a avut succes, căci Luis Vicens, Enrique Grâu şi fotograful Nereo Lopez l-au

571luat în serios. N-am mai aflat nimic despre proiect pînă cînd Vicens mi-a trimis o ciornă a scenariului, sa adaug şi eu ceva pornind de la ideea originală a lui Alvaro. Am scris ceva de care nu-mi amintesc, dar povestea mi s-a părut amuzantă şi cu o doză suficientă de nebunie ca să pară a noastră.

Toţi am făcut cîte puţin din toate, dar părintele de drept a fost Luis Vicens, care a impus multe din ideile sale rămase de pe vremea cînd îşi făcea ucenicia la Paris. Problema mea era că mă aflam la mijlocul unuia din reportajele acelea prolixe care nu-mi lăsau timp nici să respir şi, cînd am reuşit să mă eliberez, filmul se turna deja la Barranquilla.

Este o operă fundamentală, al cărei merit principal pare a fi de domeniul intuiţiei, care era pesemne îngerul tutelar al lui Alvaro Cepeda. La una dintre numeroasele sale vizionări particulare la Barranquilla, a asistat regizorul italian Enrico Fulchignoni, care ne-a surprins prin mărinimia sa: filmul i s-a părut foarte bun. Graţie tenacităţii şi inspiratei îndrăzneli a Ţiţei Manotas, soţia lui Alvaro, *Lăcusta albastră* a făcut înconjurul lumii pe la tot felul de festivaluri temerare.

Toate acestea ne abăteau uneori atenţia de la realitatea îngrozitoare a ţării. Columbia se considera că scăpase de gherile de cînd forţele armate preluaseră puterea, fluturînd drapelul păcii şi al reconcilierii între partide. Nimeni n-a pus la îndoială că se schimbase ceva, pînă la masacrul studenţilor de pe strada Septima. Militarii, dornici să dea explicaţii, au vrut să ne dovedească nouă, ziariştilor, că era un război diferit de cel etern între liberali şi conservatori. Aşa stăteau lucrurile cînd Jose Salgar s-a apropiat de biroul meu cu una dintre ideile lui teribile:

- Pregăteşte-te să vezi ce înseamnă războiul.

Toţi cei invitaţi să vedem ce înseamnă, fără alte precizări, ne-am întîlnit punctuali la cinci dimineaţa pentru a ne duce în localitatea Villarrica, la o sută optzeci şi trei de kilometri de Bogota. Generalul Rojas Pinilla ne aştepta, la mijlocul drumului, la baza militară de la Melgar, unde venea adesea să se odihnească, şi ne promisese o conferinţă de presă care avea să se termine înainte de cinci după-amiază, pentru a avea timp din belşug să ne întoarcem cu fotografii şi ştiri de ultimă oră.

Trimişii de la *El Tiempo* erau Ramiro Andrade cu fotograful German Caycedo, încă alţi patru de care n-am putut să-mi aduc aminte, şi Daniel Rodriguez şi cu mine de la *El Espectador.* Unii erau îmbrăcaţi de campanie, căci fuseserăm avertizaţi că vom fi poate obligaţi să facem cîţiva paşi în selva.

Am mers pînă la Melgar cu maşina şi acolo ne-am urcat în trei elicoptere care ne-au dus printr-un defileu strimt şi solitar al lanţului muntos central, cu tancuri ascuţite. Cel mai tare m-a impresionat însă nervozitatea tinerilor piloţi care evitau anumite zone unde gherila doborîse un elicopter şi avariase altul cu o zi în urmă. După cincisprezece minute intense, am aterizat în piaţa imensă şi tristă din Villarrica, unde stratul de salpetru nu părea că poate rezista greutăţii elicopterului. In jurul pieţei erau case de lemn cu prăvălii în ruină şi locuinţe ale nimănui, în afară de una zugrăvită de curînd care fusese hotelul tîrgului pînă cînd a venit teroarea.

în faţa elicopterului se zăreau coastele munţilor şi acoperişul de tablă al singurei case abia desluşindu-se în ceaţa ce-nvăluia cornişa. După părerea ofiţerului care ne însoţea, acolo se aflau partizanii cu arme suficient de puternice pentru a ne putea doborî, aşa încît trebuia să fugim pînă la

573hotel în zig-zag şi cu pieptul înclinat ca precauţie elementari pentru a ne feri de posibilele împuşcături dinspre munţi. Numai cînd am ajuns acolo ne-am dat seama că hotelul era transformat în cazarmă.

Un colonel în ţinută de război, atrăgător ca un actor de cinema, simpatic şi inteligent, ne-a explicat cu sînge rece că în casa de la munte se afla de cîteva săptămîni avangarda gherilei şi că de acolo încercaseră mai multe incursiuni în timpul nopţii în sat. Armata era sigură că vor întreprinde ceva văzînd elicopterele în piaţă şi trupele erau pregătite. Totuşi, după o oră de provocări, inclusiv sfidări prin megafon, partizanii nu au dat nici un semn de viaţă. Colonelul, dezamăgit, a trimis o patrulă de cercetare să se asigure că mai era careva în casă.

A

încordarea a slăbit. Noi, ziariştii, am ieşit din hotel şi am explorat străzile vecine, chiar şi cele mai puţin păzite din jurul pieţei. Fotograful şi cu mine, împreună cu alţii, ne-am început ascensiunea pe munte pe o sinuoasă cornişă în potcoavă. La prima cotitură am dat de soldaţi culcaţi printre tufişuri în poziţie de tragere. Un ofiţer ne-a sfătuit să ne întoarcem în piaţă, căci se putea întîmpla orice, dar nu l-am ascultat. Scopul nostru era să urcăm pînă găsim vreun avanpost al gherilei care să ne salveze ziua printr-o ştire senzaţională.

N-a mai fost timp. Pe neaşteptate, s-au auzit mai multe ordine simultane şi imediat focul încrucişat al militarilor. Ne-am trîntit la pămînt

aproape de soldaţi şi aceştia au deschis focul înspre casa de pe cornişă. In haosul instantaneu l-am pierdut din vedere pe Rodriguez, care a dat fuga căutînd o poziţie strategică pentru vizorul său. Schimbul de focuri a fost scurt, dar foarte intens şi în locul lui a rămas o linişte de moarte.

Ne întorseserăm în piaţă cînd am reuşit să vedem o patrulă militară care ieşea din selva, purtînd un trup pe brancardă. Şeful patrulei n-a permis să facem fotografii. L-am căutat din ochi pe Rodriguez şi l-am văzut apărînd, cam la cinci metri în dreapta mea, cu camera pregătită să fotografieze. Patrula nu-l văzuse. Am trăit atunci clipa cea mai cumplită, sfîşiat între îndoiala de a-i striga să nu facă fotografia, de teamă că o să-l împuşte din greşeală, şi instinctul profesional de a-l lăsa s-o facă, orice s-ar întîmpla. N-am avut timp să stau în cumpănă, fiindcă în clipa aceea chiar s-a auzit strigătul fulgerător al şefului patrulei:

- Fără fotografii!

Rodriguez şi-a coborît aparatul fără grabă şi a venit lîngă mine. Cortegiul a trecut atît de aproape de noi, că am simţit pala acidă a trupurilor vii şi liniştea mortului. După ce au trecut, Rodriguez mi-a spus la ureche:

- Am făcut fotografia.

O făcuse, într-adevăr, dar nu s-a publicat niciodată. Invitaţia se terminase dezastruos. Au mai fost încă doi răniţi în rîndul militarilor şi muriseră cel puţin doi partizani, care fuseseră tîrîţi pînă la refugiu. Colonelul şi-a schimbat atitudinea: pe faţă i se citea acum o expresie sumbră. Ne-a informat scurt că vizita fusese anulată, că aveam la dispoziţie o jumătate de oră ca să mîncăm şi că imediat vom pleca la Melgar pe şosea, deoarece elicopterele erau rezervate pentru răniţi şi cadavre. Numărul acestora nu a fost dezvăluit niciodată.

Nimeni n-a mai pomenit de conferinţa de presă a generalului Rojas Pinilla. Am trecut într-un jeep cu şase locuri prin dreptul casei lui din Melgar şi am ajuns în Bogota după miezul nopţii. Redacţia ne aştepta în plen, fiindcă de la Serviciul de Informaţii şi Presă al Preşedinţiei

Republicii telefonaseră pentru a anunţa fără nici un fel de detalii că aveam să sosim cu maşina, dar n-au precizat dacă vii sau morţi.

Pînă atunci singura intervenţie a cenzurii militare se produsese la moartea studenţilor în centrul capitalei. In redacţie nu exista nici un cenzor după ce ultimul de pe vremea guvernului anterior a renunţat, aproape cu lacrimi în ochi, cînd n-a mai putut suporta ştirile false şi fentele batjocoritoare făcute de redactori. Ştiam că Serviciul de Informaţii şi Presă era tot cu ochii pe noi şi adesea ne transmiteau prin telefon avertizări şi sfaturi paterne. Militarii, care la începutul guvernării lor etalau o cordialitate solemnă faţă de presă, au devenit invizibili sau ermetici. Insă încet-încet a prins să se răspîndească un zvon în surdină, insuflînd certitudinea, nicicînd confirmată sau dezminţită, că şeful acelui nucleu de gherilă din Tolima era un băiat de douăzeci şi doi de ani, care şi-a croit drumul în legea lui, iar numele său nu a putut fi aflat cu

siguranţă şi nici tăgăduit: Manuel Marulanda Velez sau Pedro Antonio Marin, zis Tirofijo[1]. După mai bine de patruzeci de ani, Marulanda a răspuns - cînd a fost întrebat în tabăra lui de luptă - că nu-şi amintea dacă era vorba, în realitate, de el.

N-a fost posibil să mai obţinem nici o informaţie. Eu eram obsedat să mai descopăr ceva de cînd m-am întors de la Villarrica, însă nu găseam nici o pistă. Accesul la Serviciul de Informaţii şi Presă al Preşedinţiei ne era interzis şi episodul nefericit de la Villarrica zăcea îngropat ca secret militar, îmi aruncasem speranţele la coşul de gunoi, cînd Jose Salgar se înfiinţa lîngă biroul meu, simulînd o stăpînire

Poreclă bazată pe cuvintele *tiro* „împuşcătură" şi/y'o „fix, precis".

de sine care n-a avut-o niciodată, şi-mi arătă o telegramă sosită chiar atunci.

- Iată ce n-ai văzut la Villarrica, îmi spuse.

Era drama unei mulţimi de copii luaţi din satele şi casele lor de forţele armate, fără nici un plan stabilit şi fără mijloace, pentru a înlesni lupta de exterminare împotriva gherilei din Tolima. îi despărţiseră de părinţi fără a avea timp să precizeze cine al cui fiu era şi mulţi dintre ei nici nu ştiau s-o spună. Drama începuse cu o avalanşă de o mie două sute de adulţi duşi în diferite sate din departamentul Tolima, după călătoria noastră la Melgar, şi instalaţi acolo la întîmplare şi apoi lăsaţi în plata Domnului. Cam trei mii de copii, de vîrste şi condiţii diferite, au fost separaţi de părinţi din simple consideraţii logistice şi împrăştiaţi pe la mai multe aziluri din ţară. Numai treizeci erau orfani de tată şi mamă, între aceştia nişte gemeni de treisprezece zile. Mobilizarea s-a făcut în cel mai mare secret sub protecţia cenzurii presei, pînă cînd corespondentul de la *El Espectador* ne-a comunicat prin telegrame primele piste de la Ambalema, la două sute de kilometri de Villarrica.

In mai puţin de şase ore am găsit trei sute de copii sub cinci ani la orfelinatul din Bogota, mulţi dintre ei fără nici un fel de date personale. Heli Rodriguez, de doi ani, abia dacă şi-a putut rosti numele. Nu ştia absolut nimic, nici unde se afla, nici de ce, nu cunoştea numele părinţilor şi nu ne-a putut da vreun indiciu ca să-i găsim. Singura consolare pentru el era că avea dreptul să rămînă la azil pînă la paisprezece ani. Bugetul orfelinatului pentru fiecare copil era de optzeci de centime pe lună, date de conducerea departamentală. Zece copii au fugit din prima săptămînă, cu gîndul de a se strecura ca pasageri clandestini în trenurile

care plecau spre Tolima şi n-am putut da în nici un fel de de urma lor.

Mulţi au fost botezaţi la azil cu nume de familie din zonă pentru a putea fi deosebiţi, dar erau atîţia şi atît de asemănători şi de iuţi, că nu-i puteai recunoaşte în recreaţii, mai cu seamă în lunile friguroase, cînd erau nevoiţi să se încălzească alergînd pe coridoare şi pe scări. Vizita aceea cumplită la orfelinat m-a obligat să mă întreb dacă gherila care omorîse soldatul în schimbul de focuri ar fi putut avea urmări atît de dezastruoase pentru copiii din Villarrica.

Istoria acestei aberaţii logistice a fost publicată în mai multe cronici succesive fără autorizaţie din partea nimănui. Cenzura a păstrat tăcerea, iar militarii au replicat cu explicaţia la modă: cele petrecute la Villarrica făceau parte dintr-o amplă mobilizare comunistă împotriva guvernului forţelor armate, care erau obligate să folosească metode de război. Mi-a fost de-ajuns un singur rînd din comunicatul acela pentru a-mi încolţi în minte ideea de a obţine informaţii directe de la Gilberto Vieira, secretarul general al Partidului Comunist, pe care nu-l văzusem niciodată.

Nu-rni amintesc dacă am făcut pasul următor cu autorizaţia ziarului sau din proprie iniţiativă, dar ţin foarte bine minte că am întreprins mai multe demersuri zadarnice pentru a contacta vreun conducător al Partidului Comunist aflat în clandestinitate, care să-mi poată da informaţii despre situaţia din Villarrica. Principala problemă era că regimul militar îi încercuia pe comuniştii clandestini atît de strîns, cum n-o făcuse niciodată. Am intrat atunci în legătură cu un prieten comunist şi după două zile s-a înfiinţat în dreptul biroului meu alt vînzător de ceasuri care mă căuta să-i achit ratele pe care nu apucasem să le plătesc la Barranquilla. I-am dat toţi banii pe care i-am avut la

mine şi i-am spus într-o doară că trebuia să vorbesc de urgenţă cu unul dintre conducătorii lor de seamă, dar mi-a răspuns cu formula cunoscută că el nu era persoana indicată şi nici nu ştia să-mi spună cine era. Totuşi, chiar în după-amiaza aceea, m-a luat prin surprindere la telefon, fără nici o introducere, o voce armonioasă şi dezinvoltă:

- Salut, Gabriel, sînt Gilberto Vieira.

Cu toate că fusese fondatorul cel mai de vază al Partidului Comunist, Vieira nu cunoscuse pînă atunci nici un minut de exil sau de închisoare. Insă în ciuda riscului ca amîndouă telefoanele să fie ascultate, mi-a dat adresa casei lui clandestine, să vin să-l văd chiar în după-amiaza aceea.

Era un apartament cu un salon mic, înţesat de cărţi de politică şi de literatură, şi cu două dormitoare, la etajul şase al unui imobil cu scări aproape drepte şi întunecoase, unde ajungeai cu răsuflarea tăiată nu numai din pricina înălţimii, ci şi fiind conştient că pătrundeai într-unul din misterele cel mai bine păstrate din ţară. Vieira locuia cu soţia lui, Cecilia, şi cu fetiţa sa nou-născută. Deoarece soţia nu era acasă, el stătea lîngă leagănul fetiţei şi o legăna încetişor cînd plîngea, făcînd astfel pauze foarte lungi în discuţia noastră, pe teme şi de politică, şi de literatură, deşi fără prea mult simţ al umorului. Era de neconceput ca bărbatul acela în jur de patruzeci de ani, cu obraji trandafirii şi chelie, cu ochii deschişi la culoare şi iscoditori şi cu un fel precis de a vorbi, să fie omul cel mai căutat de serviciile secrete din ţară.

De la bun început mi-am dat seama că era la curent cu viaţa mea de cînd cumpărasem ceasul acela la ziarul *El Nacional* din Barranquilla. îmi citea reportajele din *El Espectador* şi-mi recunoştea notele anonime, încercînd să le pătrundă sensul printre rînduri. A fost însă de acord

că cel mai bun serviciu pe care-l puteam face ţării era să mă menţin pe această linie, fără a mă lăsa antrenat de nimeni în nici un fel de militantism politic.

A intrat în subiect îndată ce am avut ocazia să-i dezvălui motivul venirii mele. Cunoştea situaţia din Villarrica, despre care noi nu am putut publica nici un rînd din cauza cenzurii oficiale, de parcă ar fi fost acolo, şi mi-a furnizat date importante pentru a înţelege că acela era preludiul unui război cronic, după o jumătate de secol de confruntări întîmplătoare. Limbajul lui, în ziua aceea şi acolo, semăna mai mult cu al lui Jorge Eliecer Găitan decît cu al lui Marx, a cărui operă era pentru el carte de căpătîi, deşi pleda pentru o soluţie ce nu părea să fie puterea proletariatului, ci un fel de alianţă a celor năpăstuiţi împotriva claselor dominante. Succesul vizitei mele a însemnat nu doar lămurirea situaţiei prezente, ci şi descoperirea unei metode pentru a o înţelege mai bine. Asfel le-am explicat lucrurile lui Guillermo Cano şi lui Zalamea, şi am lăsat uşa întredeschisă pentru cazul că s-ar putea ivi vreodată sfîrşitul reportajului neterminat. Nu mai e nevoie să spun că am legat cu Vieira o strînsă prietenie care ne-a înlesnit întîlni-rile chiar şi în perioada cea mai dură a clandestinităţii lui.

Altă dramă, de data aceasta referitoare la adulţi, mocnea pe ascuns pînă cînd veştile îngrozitoare au rupt tăcerea, în luna februarie a anului 1954, cînd s-a publicat în presă că un veteran al războiului din Coreea îşi amanetase decoraţiile ca să aibă ce mînca. Era doar unul dintre cei peste patru mii de oameni care fuseseră recrutaţi la întîm-plare, în alt moment de neconceput a! istoriei noastre, cînd orice destinaţie era mai bună decît nimic pentru ţăranii expulzaţi cu gloanţe de pe pămînturile lor de violenţa oficială. Oraşele suprapopulate din pricina nou-veniţilor nu

le lăsau nici o speranţă. Aşa cum s-a tot repetat aproape zilnic în articole editoriale, pe străzi, prin cafenele, în discuţiile de familie, Columbia era o republică unde nu se mai putea trăi. Pentru mulţi dintre ţăranii strămutaţi de pe meleagurile lor şi pentru nenumăraţi tineri fără nici o perspectivă, războiul din Coreea era o soluţie personală. Au fost duşi acolo talmeş-balrneş, fără criterii precise, nici măcar cel al aptitudinilor fizice, aproape aşa cum veniseră spaniolii să descopere America. Intorcîndu-se încetul cu încetul în Columbia, acest grup eterogen a avut în sfîrşit un nume comun: veterani. Era de-ajuns ca unii să stîrnească un scandal pentru ca vina să cadă asupra tuturor. Li s-au închis toate uşile cu argumentul facil că n-aveau dreptul la un loc de muncă fiindcă erau dezechilibraţi mintal, în schimb, n-au fost de-ajuns lacrimile pentru cei fără de număr care s-au întors prefăcuţi în două mii de livre de cenuşă.

Ştirea despre cel care şi-a amanetat decoraţiile a apărut în contrast brutal cu alta, publicată cu zece luni înainte, cînd ultimii veterani se întorseseră în ţară cu aproape un milion de dolari bani gheaţă care, schimbaţi la bănci, au făcut să scadă preţul dolarului în Columbia de la trei pesos şi treizeci de centime la doi pesos nouăzeci. Insă prestigiul

veteranilor scădea şi mai tare pe măsură ce se confruntau cu realitatea ţării, înainte de întoarcerea lor se publicaseră versiuni răzleţe că vor primi subvenţii speciale ca să se poată pregăti pentru meserii productive, că li se vor da pensii pe viaţă şi facilităţi ca să se stabilească în Statele Unite. Adevărul a fost tocmai pe dos: la puţină vreme după ce au sosit, au fost scoşi din armată şi multora nu le-au mai rămas în buzunar decît fotografiile iubitelor japoneze care stăteau şi îi aşteptau în oazele din Japonia, unde fuseseră duşi să se refacă după lupte.

581Era imposibil ca drama aceea naţională să nu-mi amintească de cea a bunicului meu, colonelul Marquez, veşnic în aşteptarea pensiei de veteran. Am ajuns să cred că nedreptatea aceea s-a săvîrşit în chip de represalii împotriva unui colonel subversiv, în luptă înverşunată cu hegemonia conservatoare. Insă supravieţuitorii din Coreea luptaseră împotriva cauzei comuniste, apărînd pretenţiile imperialiste ale Statelor Unite. Şi totuşi, la întoarcerea lor n-au apărut în paginile dedicate vieţii sociale, ci în cronica neagra. Unul dintre ei, care i-a omorît cu gloanţe pe doi nevinovaţi, şi-a întrebat judecătorii: „Dacă în Coreea am omorît o sută, de ce nu pot omorî zece în Bogota?"

Bărbatul acela, ca şi alţi infractori, ajunsese pe cîmpul de luptă cînd se semnase deja armistiţiul. Insă mulţi asemenea lui au fost victime ale machismului columbian, care socotea că a-l omorî pe un veteran al războiului din Coreea era un act de bravura. Nu s-au împlinit trei ani de la întoarcerea primului contingent şi peste o duzină de veterani fuseseră victimele unei morţi violente. Din diverse cauze, unii pieriseră în încăierări fără rost, la puţină vreme de la sosirea lor în ţară. Unul a fost înjunghiat într-o ceartă fiindcă a pus la nesfîrşit un cîntec la tonomatul dintr-o circiumă. Sergentul Cantor, care îşi onorase numele cîntînd şi acompaniindu-se la chitară în clipele de răgaz ale războiului, a fost împuşcat la doar cîteva săptămîni după ce s-a întors. Alt veteran a fost de asemenea înjunghiat în Bogota şi pentru a putea fi înmormîntat a fost nevoie să se facă o chetă printre vecini. Angel Fabio Goes, care îşi pierduse în război un ochi şi o mînă, a fost ucis de trei necunoscuţi care nu au fost prinşi niciodată.

îmi amintesc de parc-ar fi fost ieri că stăteam şi scriam ultimul capitol al seriei de reportaje cînd a sunat telefonul

de pe biroul meu şi am recunoscut pe moment vocea radioasă a Martinei Fonseca:

-Alo?

Mi-am lăsat baltă articolul la jumătatea paginii, cu inima bătînd să-mi spargă pieptul, şi am traversat bulevardul ca să mă întîlnesc cu ea la Hotelul Continental, după doisprezece ani de cînd n-am mai văzut-o. N-a fost uşor s-o recunosc din pragul uşii printre celelalte femei care luau masa de prînz în restaurantul arhiplin, pînă cînd nu mi-a făcut un semn cu mînuşa. Era îmbrăcată cu acelaşi gust atît de al ei, ca totdeauna, cu un mantou de piele întoarsă, o vulpe învechită pe umăr şi o pălărie de vînător, iar anii începeau să i se observe din plin pe faţa ca o prună

zbîrciti de soare şi în ochii stinşi, iar toată fiinţa ei părea micşorată de primele semne ale unei bătrîneţi nedrepte. Amîndoi am fost nevoiţi să recunoaştem în sinea noastră că doisprezece ani însemnau mult la vîrsta ei, dar ne-am făcut că nu-i luăm în seamă. In primii ani petrecuţi la Barranquilla am încercat să-i dau de urmă, pînă cînd am aflat că trăia în Panama, unde vaporeanul ei era pilot pe canal, dar nu din orgoliu, ci din timiditate n-am abordat subiectul.

Cred că luase masa cu cineva care o lăsase singură ca să ne putem întîlni. Am băut fiecare cîte trei ceşti ucigătoare de cafea şi am fumat împreună o jumătate de pachet de ţigări tari, căutînd pe bîjbîite drumul spre a sta de vorbă fără cuvinte, pînă cînd şi-a luat inima-n dinţi şi m-a întrebat dacă mă gîndisem vreodată la ea. Doar atunci i-am spus adevărul: n-o uitasem niciodată, dar despărţirea de ea fusese atît de brutală, că mi-a schimbat felul de a fi. Ea a fost mai indulgentă decît mine.

- Nu uit în veci că eşti ca un fiu pentru mine.

583sîmi citise articolele din ziare, povestirile şi singurul roman, şi mi-a vorbit despre ele cu o perspicacitate lucidă şi înverşunată care putea izvorî numai din dragoste sau din dispreţ. Totuşi, eu n-am mai făcut altceva decît să mă feresc de capcanele nostalgiei, cu laşitatea meschină de care sîntem în stare doar noi, bărbaţii. Cînd am reuşit în sfîrşit să mă destind, m-am încumetat să o întreb dacă avusese copilul pe care şi-l dorea.

- Da, spuse ea bucuroasă, acum termină şcoala primară.

- Negru ca tatăl lui? am întrebat cu micimea sufletească proprie geloziei.

Ea a făcut apel la bunul simţ obişnuit.

- Alb ca maică-sa, spuse. Dar tatăl n-a plecat de acasă, cum mă temeam eu, ci s-a apropiat şi mai mult de mine. Şi, văzîndu-mi tulburarea evidentă, îmi confirmă cu un zîmbet mortal: Nu-ţi face griji: e al lui. Şi pe deasupra două fete atît de asemănătoare de parc-ar fi una şi aceeaşi.

S-a bucurat că venise, a mai depănat nişte amintiri care n-aveau nici o legătură cu mine şi am avut vanitatea să cred că aştepta de la mine un răspuns mai intim. Dar, ca toţi bărbaţii, m-am înşelat în ceea ce priveşte timpul şi locul. S-a uitat la ceas cînd am comandat a patra cafea şi alt pachet de ţigări şi s-a ridicat pe neaşteptate.

- Ei bine, dragul meu, sînt fericită că te-am văzut, spuse. Şi încheie: Nu mai suportam să te citesc atîta fără să ştiu cum eşti.

- Şi cum sînt?

- Ah, nu! rîse din suflet. Asta n-ai să ştii niciodată. Numai cînd mi-am venit în fire în faţa maşinii de scris

mi-am dat seama cît de mult am tînjit întotdeauna după ea şi ce cumplită a fost groaza care m-a împiedicat să rămînem

împreună pentru tot restul vieţilor noastre. Aceeaşi groază deprimantă pe care am mai simţit-o adesea din ziua aceea cînd a sunat telefonul.

Noul an 1955 a început pentru ziarişti la 28 februarie cu ştirea că opt marinari de pe distrugătorul „Caldas" al Marinei Naţionale căzuseră în mare şi dispăruseră în timpul unei furtuni, cînd nu mai erau decît două ore pînă la Cartagena. Distrugătorul ridicase ancora cu patru zile în urmă de la Mobile, Alabama, după ce stătuse acolo cîteva luni pentru o reparaţie reglementară.

In vreme ce redacţia în plen asculta cu sufletul la gură primul buletin de ştiri transmis la radio despre dezastru, Guillermo Cano s-a întors spre mine cu scaunul lui rotitor şi m-a fixat lung, gata să-mi dea un ordin. Şi Jose Salgar, în trecere spre ateliere, s-a oprit în dreptul meu cu nervii întinşi la maximum după ce auzise ştirea. Eu mă întorsesem de un ceas de la Barranquilla, unde culesesem informaţii despre eterna dramă de la Bocas de Ceniza, şi tocmai începeam să mă întreb la ce oră pleacă următorul avion spre coastă, ca să pot scrie în premieră despre cei opt naufragiaţi. Insă în curînd a reieşit clar din buletinul transmis că distrugătorul va sosi la Cartagena la trei după-amiaza fără să fi recuperat trupurile celor opt marinari înecaţi. Guillermo Cano se dezumflă.

- Ce chestie, Gabo! îmi spuse. Ni s-a dus pe apa sîmbetei ştirea senzaţională.

Dezastrul a fost redus la o seamă de buletine oficiale, iar informaţia s-a transmis cu onorurile de rigoare pentru cei căzuţi în timpul serviciului şi nimic mai mult. Totuşi, la sfîrşitul săptămînii Marina a dezvăluit că unul dintre ei, Luis Alejandro Velasco, reuşise să ajungă epuizat la o plajă din Uraba, suferind de insolaţie, dar recuperabil, după ce 585rămăsese zece zile în derivă, pe o plută fără vîsle, fără mîncare şi fără apă. Am fost cu toţii de acord că ar putea fi reportajul anului, dacă reuşeam să-l vedem singur, chiar şi numai pentru jumătate de oră.

N-a fost cu putinţă. Marina l-a ţinut ascuns pînă cînd avea să se refacă la Spitalul Naval din Cartagena. Acolo a intrat cîteva minute la el un redactor abil de la *El Tiempo,* Antonio Montana, care s-a strecurat în spital deghizat în medic. Judecind însă după rezultate, n-a izbutit să obţină de la naufragiat decît nişte desene cu creionul care arătau poziţia în care se afla pe vapor cînd a fost doborît de furtună şi nişte declaraţii incoerente din care reieşea limpede că i se ordonase să nu povestească nimic. „Dacă aş fi ştiut că e ziarist, l-aş fi ajutat", a declarat Velasco după cîteva zile. Cînd şi-a revenit şi tot sub ocrotirea Marinei, a dat un interviu corespondentului la Cartagena al ziarului nostru, Lacides Orozco, dar acesta n-a reuşit să ajungă unde voiam noi pentru a afla cum de o rafală a putut să producă o asemenea catastrofă cu şapte morţi.

Intr-adevăr, Luis Alejandro Velasco asculta de un ordin extrem de categoric, care îl împiedica să se mişte sau să se exprime liber, chiar şi după ce a fost dus acasă la părinţi, la Bogota. Toate aspectele tehnice sau politice ne-au fost rezolvate cu abilitate cordială de locotenentul de fregată Guillermo Fonseca, însă tot atît de elegant acesta a eludat date esenţiale pentru aflarea singurului lucru care ne interesa pe atunci, şi anume adevărul despre această aventură. Numai spre a cîştiga timp am scris o serie de note despre întoarcerea naufragiatului la casa părintească, atunci cînd însoţitorii lui în uniformă m-au împiedicat încă o dată să stau de vorbă cu el, în vreme ce îl autorizau să dea un interviu searbăd unui post de radio local. Atunci ne-a fost

limpede că aveam de a face cu maeştri în arta oficială de a minimaliza evenimentul şi pentru prima oară m-a tulburat ideea că ascundeau opiniei publice ceva grav legat de catastrofă. Astăzi îmi aduc aminte că era mai curînd un presentiment decît o bănuială.

Era un martie cu vînt îngheţat, iar burniţa prăfoasă îmi făcea şi mai grea povara remuşcărilor. înainte de a-mi face apariţia în sala redacţiei copleşit de înfrîngere, m-am refugiat la Hotelul Continental de alături şi am comandat o băutură dublă la tejgheaua barului solitar. Stăteam şi o beam cu sorbituri încete, fără să-mi scot de pe mine pardesiul gros de ministru, cînd am auzit o voce foarte dulce, susurîndu-mi aproape de ureche:

- Cel ce bea singur moare singur.

- Domnul să te audă, frumoaso, am răspuns cu sufletul la gură, încredinţat că era Martina Fonseca.

Vocea a lăsat în aer o adiere proaspătă de gardenii, dar nu era ea. Am văzut-o ieşind pe uşa turnantă şi dispărînd cu umbrela galbenă de neuitat pe bulevardul noroit de ploaie. După a doua băutură am traversat şi eu bulevardul şi am ajuns în sala redacţiei cu avîntul dat de alcool. Guillermo Cano m-a văzut intrînd şi a slobozit un strigăt vesel către toţi:

- Să vedem ce bombă ne aduce marele Gabo! I-am răspuns cu mîna pe inimă:

- Nici măcar un peşte mort.

Atunci mi-am dat seama că glumeţii necruţători din redacţie începuseră să ţină la mine, cînd m-au văzut cum trec în tăcere tîrîndu-mi pardesiul ud leoarcă şi nu l-a lăsat inima pe nici unul să înceapă cu obişnuitele fluierături în batjocură.

Luis Alejandro Velasco s-a bucurat mai departe de gloria lui reprimată. Mentorii nu numai că îi îngăduiau, ci îi

*587*şi încurajau tot soiul de perversiuni publicitare. A primit cinci sute de dolari şi un ceas nou pentru a povesti la radio că al lui rezistase cu bine vitregiilor vremii. Fabrica de tenişi i-a plătit o mie de dolari ca să spună că ai lui erau atît de rezistenţi, că nu i-a putut distruge, ca să aibă ceva de pus în gură. In aceeaşi zi rostea un discurs patriotic, se lăsa sărutat de o regină a frumuseţii şi se arăta orfanilor ca pildă de patriotism, începeam să-l uit în ziua memorabilă în care Guillermo Cano m-a anunţat că se afla în biroul lui, dispus să semneze un contract ca să-şi povestească aventura în întregime. M-am simţit umilit.

- Nu mai e doar un peşte mort, ci şi stricat, i-am spus.

Pentru prima şi singura dată am refuzat să fac pentru ziar ceva ce îmi intra în atribuţii. Guillermo Cano s-a resemnat în faţa realităţii şi l-a expediat pe naufragiat fără explicaţii. Mai tîrziu mi-a povestit că, după ce acesta a plecat din biroul lui, începuse să cugete fără a reuşi să-şi explice lui însuşi de ce procedase aşa. Atunci i-a cerut portarului să i-l trimită înapoi pe naufragiat şi m-a sunat să-mi aducă la cunoştinţă pe un ton

categoric că îi cumpărase drepturile în exclusivitate pentru povestirea completă.

Nu era prima oară şi n-avea să fie nici ultima cînd Guillermo stăruia în privinţa unui caz pierdut şi pînă la urmă se dovedea că avea dreptate. L-am avertizat deprimat, dar cît se poate de politicos, că voi face reportajul numai din obedienţă profesională, dar că nu-l voi semna. Fără să-mi fi imaginat, a fost o hotărîre luată la întîmplare însă îndreptăţită pentru reportajul acela, căci mă obliga să povestesc totul la persoana întîi a protagonistului, în felul lui şi cu ideile lui, semnînd cu numele său. Mă feream astfel de orice alt naufragiu pe uscat. Cu alte cuvinte, avea să fie monologul lăuntric al unei aventuri solitare, întocmai

aşa cum s-a petrecut, cum o plăsmuise viaţa. Hotărîrea a fost miraculoasă, căci Velasco s-a arltat a fi om inteligent, cu o sensibilitate şi bună creştere de neuitat şi cu un simţ al umorului la momentul şi locul potrivit. Toate acestea subordonate, din fericire, unui caracter de om dintr-o bucată,

Interviul a fost lung, amănunţit, pe parcursul a trei săptămîni întregi istovitoare, şi l-am făcut ştiind că nu avea să fie publicat direct aşa, ci prelucrat după alte reguli: cele ale reportajului. L-am început cu puţină rea-voinţă, în-cercînd să-l fac pe naufragiat să se încurce în contradicţii ca să-i descopăr adevărurile tăinuite, dar m-am încredinţat cu-rînd că nu existau. N-a fost nevoie să forţez nimic. Totul părea un fel de plimbare pe o pajişte cu flori, avînd suprs-ma libertate de a le alege pe cele preferate. Velasco sosea punctual la trei după-amiaza la biroul meu din redacţie, revedeam împreună notele din ajun şi continuam în ordine cronologică. Eu scriam în cursul nopţii fiecare capitol pe care mi-l povestea şi se publica în după-amiaza zilei urmă-toare. Ar fi fost mai uşor şi mai sigur să scriu de la început aventura completă şi s-o public după ce o revedeam, veri-ficîndu-i temeinic toate amănuntele. Dar nu era timp. Subiectul îşi pierdea din actualitate cu fiecare minut şi orice altă ştire senzaţională îl putea împinge în uitare.

Nu foloseam magnetofon. Se inventaseră de curînd şi cele mai bune erau la fel de mari şi de grele ca o maşină de scris, iar banda se încurca mereu ca nişte tăieţei. Simpla transcriere era o adevărată bravură. Chiar şi astăzi ştim că magnetofonul e foarte folositor spre a-ţi aminti, dar nu trebuie neglijat niciodată chipul interlocutorului, care poate spune mult mai multe decît vocea lui, şi uneori tocmai contrazicînd vorbele. Am fost nevoit să mă conformez cu metoda de rutină de a lua notiţe în caiete de elev,

dar mulţumită acesteia cred că nu mi-a scăpat nici un cu-vînt şi nici o nuanţă şi am putut ajunge la o înţelegere tot mai profundă. Primele două zile au fost grele, fiindcă naufragiatul voia să povestească totul odată. A învăţat însă foarte curînd, ţinînd seama de ordinea şi de sfera de cuprindere a întrebărilor mele, şi mai ales din propriul instinct de povestitor şi din uşurinţa înnăscută de a înţelege mecanismul profesiunii.

Pentru a-l pregăti pe cititor înainte de a-l arunca în apă am hotărît să începem povestirea cu ultimele zile petrecute de marinar la Mobile. Am mai convenit apoi să n-o terminăm cu momentul în care ajunge să păşească pe uscat, ci cînd soseşte la Cartagena în aclamaţiile mulţimii, adică în punctul în care cititorii puteau urmări de la sine firul naraţiunii în temeiul datelor deja publicate. Aceasta ne-a dat paisprezece capitole pentru a menţine suspansul timp de două săptămîni.

Primul s-a publicat la 5 aprilie 1955. Ediţia din *ElEspec-tador,* precedată de anunţurile la radio, s-a epuizat în doar cîteva ceasuri. Nucleul exploziv al povestirii a apărut a treia zi, cînd ne-am hotărît să dezvăluim adevărata cauză a dezastrului, care după versiunea oficială fusese o furtună. In căutarea unei precizii cît mai mari i-am cerut lui Velas-co să povestească totul de-a fir a păr. El era de acum atît de familiarizat cu metoda noastră comună, că i-arn zărit în ochi o străfulgerare ştrengărească înainte de a-mi răspunde:

- Problema e că n-a fost furtună.

Au fost într-adevăr cam douăsprezece ore de vînt puternic, specifice zonei în acea perioadă a anului, care nu fuseseră luate în calcul de către cei răspunzători de călătorie, înainte de a se ridica ancora, echipajul a primit banii corespunzători mai multor salarii întîrziate şi i-au cheltuit

în ultimul moment pe tot felul de aparate de uz casnic. A fost ceva atît de neprevăzut, că nimeni nu s-a alarmat cînd n-au mai încăput în spaţiile din interiorul vaporului şi au fost nevoiţi să lege pe punte cutiile mai mari: frigidere, maşini de spălat, radiatoare. O încărcătură interzisă pe un vas de război şi într-o cantitate care a ocupat spaţii esenţiale de pe covertă. S-a crezut poate că nu era cazul să se arate prea riguroşi în privinţa unei călătorii care nu avea caracter oficial şi care dura mai puţin de patru zile, şi în plus previziunile meteorologice erau iar excelente. Cîte asemenea călătorii nu se mai făcuseră şi vor continua să se facă fără să se întîmple nimic? Nenorocul tuturor a fost că nişte vînturi abia o idee mai puternice decît cele anunţate au făcut ca marea să se zvîrcolească pe un soare splendid şi vaporul să se încline mult mai tare decît era prevăzut, rupînd funiile încărcăturii prost depozitate. De n-ar fi fost un vas marinăresc atît de încercat cum era „Caldas" s-ar fi dus negreşit la fund, dar opt dintre marinarii de gardă pe covertă au căzut peste bord. Astfel încît cauza principală a accidentului n-a fost furtuna, cum insistaseră sursele oficiale încă din prima zi, ci ceea ce a declarat Velasco în reportajul său: încărcătura excesivă cu aparate de uz casnic prost depozitate pe coverta unui vas de război.

Alt aspect care fusese ascuns se referea la bărcile aflate la îndemîna celor care au căzut în mare, Velasco fiind singurul care a reuşit să se salveze. Se presupune că la bord trebuiau să existe două tipuri de bărci reglementare ce au căzut o dată cu ei, din plută şi din pînză de vele, lungi de trei metri şi late de un metru jumătate, cu o platforma de siguranţă în mijloc şi prevăzute cu alimente, apă potabilă, vîsle, trusă de prim-ajutor,

ustensile de pescuit şi de navigat, şi o Biblie. In condiţiile acestea, zece persoane puteau

supravieţui chiar opt zile fără ustensilele de pescuit. Insă pe „Caldas" existau şi nişte plute mai mici, fără nici un fel de dotări. Conform celor povestite de Velasco, a lui a fost dintre acestea din urmă. întrebarea care va rămîne veşnic fără răspuns este cîţi dintre cei şapte marinari au reuşit oare să ajungă la bărcile celelalte, care nu i-au dus nicăieri?

Acestea au fost, de bună seamă, motivele cele mai importante care au făcut să se întîrzie atît cu explicaţiile oficiale ale naufragiului. Pînă cînd autorităţile şi-au dat seama că se aflau într-o situaţie fără ieşire, deoarece ceilalţi membri ai echipajului erau deja pe la casele lor, povestind toată istoria în întreaga ţară. Guvernul a insistat pînă la sfîrşit cu versiunea furtunii şi a făcut-o oficială prin declaraţii categorice, într-un comunicat solemn. Cenzura nu a ajuns atît de departe, încît să ne interzică publicarea capitolelor următoare. Velasco, la rîndul lui, s-a menţinut cît a putut într-o ambiguitate reală şi nu s-a aflat niciodată că s-ar fi exercitat presiuni asupra lui ca să nu dezvăluie adevărul, nici nu ne-a cerut şi nici nu ne-a împiedicat să-l spunem.

După al cincilea capitol, ne gîndiserăm să reedităm primele patru, răspunzînd solicitărilor cititorilor care voiau să colecţioneze povestirea completă. Don Gabriel Cano, pe care nu-l mai văzuserăm prin redacţie în zilele acelea frenetice, a coborît din hulubăria lui, a venit drept la biroul meu şi m-a întrebat:

- Ia spune-mi, tizule, cîte capitole o să aibă naufragiul?

Ne aflam cu povestirea la ziua a şaptea, cînd Velasco mîncase o carte de vizită drept unică hrană de care dispunea şi n-a putut să-şi distrugă pantofii muşcîndu-i pentru a avea ceva de mestecat. Aşa că ne mai lipseau încă şapte capitole. Don Gabriel a fost scandalizat.

- Nu, tizule, nu, replică el încordat. Trebuie să fie cel puţin cincizeci de capitole.

I-am spus argumentele mele, dar ale lui se întemeiau pe faptul că tirajul ziarului era pe punctul de a se dubla. După calculele lui putea atinge o cifră fără precedent în presa naţională. S-a improvizat un comitet de redacţie, s-au studiat toate detaliile economice, tehnice şi jurnalistice, şi s-a stabilit o limită rezonabilă de douăzeci de capitole. Adică şase în plus faţă de cele prevăzute.

Cu toate că semnătura mea nu figura în capitolele publicate, metoda de lucru îmi fusese recunoscută şi într-o seară în care m-am dus să-mi fac datoria de critic de film s-a stîrnit în holul cinematografului o discuţie animată despre relatarea naufragiului. Majoritatea erau prieteni cu care făceam schimburi de idei prin cafenelele din jur după vizionarea filmului. Părerile lor mă ajutau să mi le clarific pe ale mele pentru cronica săptămînală. Cu privire la naufragiat, dorinţa generală - cu foarte puţine excepţii - era ca povestea să se lungească atît cît era cu putinţă.

Una dintre aceste excepţii a fost un bărbat matur şi arătos, cu un pardesiu splendid din păr de cămilă şi cu joben care, după ce am ieşit de la cinematograf, m-a urmărit trei străzi pe cînd mă duceam singur spre ziar. II însoţea o femeie foarte frumoasă, la fel de elegantă ca el, şi un prieten mai puţin impecabil. Şi-a scos pălăria, salutîndu-mă, şi s-a prezentat cu un nume pe care nu l-am reţinut. Mi-a spus de-a dreptul că nu putea fi de acord cu reportajul naufragiatului pentru că făcea jocul comunismului. I-am explicat fără să exagerez prea mult că eu nu eram decît cel care transcria o povestire spusă chiar de protagonist. Insă el avea ideile lui şi credea că Velasco era un spion în serviciul URSS-ului infiltrat în forţele armate. Am avut atunci

intuiţia că stăteam de vorbă cu un înalt ofiţer din armată sau din marină şi m-a entuziasmat ideea unei clarificări. Dar se pare că el nu voia decît să-mi spună treaba asta.

- Şi nu ştiu dacă dumneavoastră sînteţi conştient sau nu, mi-a zis, dar oricum faceţi un deserviciu ţării în favoarea comuniştilor.

Superba lui soţie a schiţat un gest alarmat şi a încercat să-l ia de braţ, implorîndu-l în şoaptă: „Te rog, Rogelio!" El termină ce avea de spus cu aceeaşi prestanţă cu care începuse:

- Credeţi-mă, vă rog, că îmi permit să vă spun asta din admiraţia pe care o simt pentru ceea ce scrieţi.

Mi-a dat din nou mîna şi s-a lăsat dus de soţia îngrijorată, însoţitorul lor, surprins, n-a apucat să-şi ia rămas-bun.

A fost primul dintr-o serie de incidente care ne-au făcut să ne gîndim serios la riscurile străzii. Intr-o circiumă sărmană, în spatele sediului ziarului, care-i servea pe muncitorii din zonă pînă în zori, doi necunoscuţi încercaseră cu cîteva zile în urmă o agresiune nejustificată împotriva lui Gonzalo Gonzalez, care stătea şi-şi bea acolo ultima cafea din noaptea aceea. Nimeni nu înţelegea ce motive puteau avea împotriva omului celui mai paşnic din lume, în afară de faptul că îl confundaseră cu mine datorită purtărilor şi felului de a ne îmbrăca specifice celor de pe coasta Caraibilor şi celor doi „g" din pseudonimul lui: Gog. In orice caz serviciul de securitate de la ziar m-a avertizat să nu ies singur noaptea în oraşul care devenea tot mai primejdios. Eu, dimpotrivă, eram atît de încrezător, că mă duceam pe jos pînă la apartamentul meu cînd îmi terminam programul.

In zorii uneia dintre zilele acelea tensionate am simţit că îmi sosise ceasul cînd s-a pornit grindina de cioburi provocată de o cărămidă aruncată din stradă în fereastra dormitorului meu. Era Alejandro Obregon, care-şi pierduse

cheile şi nu găsise nici un prieten treaz şi nici loc la vreun hotel. Obosit să tot caute unde să doarmă şi să încerce la soneria mea stricată, şi-a rezolvat problema cu o cărămidă de la şantierul de alături. Abia dacă m-a salutat ca să nu mă trezească de tot cînd i-am deschis uşa şi s-a trintit cu faţa în sus dormind direct pe jos pînă a doua zi la prînz.

îmbulzeala celor care voiau să cumpere jurnalul chiar în poarta clădirii unde îşi avea sediul *El Espectador,* înainte de a se vinde în stradă,

era tot mai mare. Angajaţii din centrul comercial zăboveau pînă puteau să-l cumpere şi citeau apoi capitolul în autobuz. Cred că interesul cititorilor a început din motive umanitare, a continuat din pricini literare şi la urmă din considerente politice, dar a fost întreţinut mereu de tensiunea interioară a relatării. Velasco mi-a povestit episoade pe care le-am bănuit a fi inventate de el şi le-a găsit semnificaţii simbolice sau sentimentale, cum ar fi cel cu primul pescăruş care nu voia să plece de pe plută. Episodul cu avioanele era, povestit de el, de o frumuseţe cinematografică. Un prieten navigator m-a întrebat cum de cunoşteam atît de bine marea şi i-am răspuns că nu făcusem altceva decît să transcriu întocmai observaţiile lui Velasco. De la un anume punct n-arn mai avut nimic de adăugat.

Comandamentul Marinei nu s-a manifestat la fel. Puţin înainte de sfîrşitul seriei a adresat ziarului o scrisoare de protest că judecase prin optica omului de pe uscat şi într-un mod lipsit de eleganţă o tragedie ce se putea întîmpla oriunde existau unităţi navale. „In pofida doliului şi a durerii încercate de şapte respectabile familii columbiene şi de toţi oamenii din Marină - spunea scrisoarea - nu aţi pregetat să publicaţi foiletonul unui cronicar neofit în materie, împînzit de cuvinte şi concepte ilogice şi care n-au nici o legătură cu terminologia tehnică, puse în gura norocosului

şi vrednicului marinar care, plin de curaj, şi-a salvat viaţa." Ca atare, Marina a solicitat intervenţia Serviciului de Informaţii şi Presă a Preşedinţiei Republicii, pentru ca acesta să autorizeze - cu ajutorul unui ofiţer din Marină -materialele referitoare la incident care s-ar mai publica în viitor. Din fericire, cînd a sosit scrisoarea eram la penultimul capitol si am putut să ne facem că nu s-a întîmplat nimic pînă săptămîna următoare.

Ca măsură de prevedere pentru publicarea finală a textului complet, îi cerusem naufragiatului să ne ajute cu lista numelor şi adreselor altor colegi de-ai lui care aveau aparate de fotografiat, şi aceştia ne-au trimis o colecţie de poze făcute în cursul călătoriei. Erau de tot felul, dar majoritatea înfăţişau grupuri pe covertă, iar în fund se vedeau cutiile cu articolele de uz casnic - frigidere, radiatoare, maşini de spălat - cu mărci renumite de fabricaţie. Această şansă ne-a fost de-ajuns ca să putem dezminţi, la rîndul nostru, dezminţirile oficiale. Reacţia guvernului a fost neîntîrziată şi categorică, iar vînzările suplimentului au depăşit toate precedentele şi pronosticurile. Insă Guiller-mo Cano şi Jose Salgar, de neînvins, n-aveau pe buze decît o întrebare:

- Şi acum ce naiba o să facem?

In momentul acela, ameţit de glorie, n-aveam răspuns. Toate subiectele mi se păreau banale.

După cincisprezece ani de la apariţia relatării în *El Espec-tador,* Editura Tusquets din Barcelona a publicat-o într-un volum cu coperte aurite, care s-a vîndut ca pîinea caldă, îmboldit de spiritul dreptăţii şi de admiraţia pentru marinarul erou, am scris la sfîrşitul prologului: „Există cărţi care nu sînt ale celor care le scriu, ci ale celor care le trăiesc, şi aceasta e una dintre ele. Drepturile de autor, în consecinţă,

se cuvin celui care le merită: compatriotul anonim care a fost nevoit să sufere zece zile fără mîncare şi fără apă pe o plută pentru ca această cane să poată fi scrisă".

N-au fost vorbe în vînt, fiindcă drepturile de autor i s-au plătit integral lui Luis Alejandro Velasco de către Editura Tusquets, în urma instrucţiunilor mele, timp de paisprezece ani. Pînă cînd avocatul Guillermo Zea Fernândez, din Bogota, l-a convins că drepturile îi aparţineau lui (prin lege), ştiind prea bine că nu erau ale lui decît prin hotă-rîrea mea, în chip de omagiu adus eroismului, talentului sau de povestitor şi prieteniei care ne-a legat.

Plîngerea împotriva mea a fost prezentată la Tribunalul Civil 22 din Bogota. Avocatul şi prietenul meu Alfonso Gomez Mendez a transmis atunci Editurii Tusquets ordinul de a suprima în ediţiile următoare paragraful final al prologului şi de a nu-i mai plăti lui Luis Alejandro Velasco nici o centimă din drepturi pînă nu se pronunţă Justiţia. Aşa s-a şi întîmplat. După o lungă dezbatere care a inclus mărturii, probe documentare şi tehnice, tribunalul a decis că singurul autor al operei eram eu şi a respins pretenţiile avocatului lui Velasco. Prin urmare, sumele care îi fuseseră plătite pînă atunci la indicaţiile mele nu avuseseră drept temei recunoaşterea calităţii de coautor a marinarului, ci decizia din proprie voinţă a celui care a scris povestirea. De atunci, drepturile de autor au fost donate, tot în urma dispoziţiilor mele, unei fundaţii universitare.

Nu ne-a fost cu putinţă să mai găsim altă istorie ca aceea, pentru că nu era dintre cele ce se plăsmuiesc pe hîr-tie. Le inventează viaţa şi aproape întotdeauna dînd lovituri grele. Am învăţat aceasta mai tîrziu, cînd am încercat să scriu o biografie a extraordinarului ciclist Ramon Hoyos din Antioquia, care a ieşit în acel an pentru a treia oară

597campion naţional. Am lansat-o cu tot tămbălăul, întocmai ca reportajul cu marinarul, şi am lungit-o pînă la nouăsprezece capitole, înainte de a ne da seama că publicul îl prefera pe Ramon escaladînd munţii sau trecînd primul linia de sosire, dar în viaţa reală.

Am nutrit o minimă speranţă de redresare într-o după-a-miază cînd Salgar mi-a telefonat să mă întîlnesc imediat cu el la barul Hotelului Continental. Era acolo, cu un prieten bun şi de nădejde care tocmai i-l prezentase pe însoţitorul său, un albinos în salopetă de muncitor, cu părul şi sprîn-cenele atît de albe, încît părea că strălucesc şi în penumbra barului. Prietenul lui Salgar, un om de afaceri cunoscut, l-a prezentat ca fiind un inginer minier care făcea săpături pe un teren viran la două sute de metri de *El Espectador,* în căutarea unei comori fabuloase ce ar fi aparţinut generalului Simon Bolivar. Inginerul - care de atunci mi-a devenit prieten - ne-a garantat autenticitatea acelei istorii. Era atît de simplă, că dădea de bănuit: cînd El Libertador se pregătea de ultima călătorie plecînd din Cartagena, învins şi muribund, se presupune că a preferat să nu-şi ia averea considerabilă pe care o strînsese în timpurile de penurie ale războaielor sale, ca rezervă meritată pentru o bătrîneţe tihnită. Cînd era gata să-şi continue amarul periplu - nu se ştie dacă spre

Caracas ori spre Europa - a avut prudenţa de a o lăsa ascunsă în Bogota, ocrotită printr-un sistem de coduri criptice foarte la modă pe atunci, pentru a o putea găsi cînd va avea nevoie şi din orice pane a lumii. Mi-am amintit de toate acestea cu o tulburare de neînfrînat pe cînd scriam *Generalul în labirintul sau,* unde istoria cu comoara avea să fie esenţială, dar n-am reuşit să strîng date suficiente pentru a o face credibilă, iar ca ficţiune mi s-a părut inconsistentă. Această avere fabuloasă, n'cicînd recuperată de

proprietarul ei, era ceea ce căuta exploratorul cu atîta înverşunare. N-am înţeles de ce ne-au dezvăluit nouă taina, pînă cînd Salgar mi-a explicat că prietenul lui, impresionat de relatarea naufragiatului, a vrut să ne pună în temă spre a o urmări îndeaproape pînă putea fi publicată cu un succes la fel de răsunător.

Ne-am dus la locul cu pricina. Era singurul teren viran, în partea de vest a Parcului Ziariştilor, foarte aproape de apartamentul meu. Prietenul ne-a explicat pe o hartă din perioada colonială coordonatele tezaurului, cu detalii reale referitoare la dealurile Monserrate şi Guadalupe. Istoria era fascinantă şi răsplata avea să fie o bombă la fel de explozivă ca aceea a naufragiatului şi cu răsunet mondial încă şi mai mare.

Am fost să vedem locul destul de des pentru a fi la zi cu orice noutate, l-am ascultat pe inginer ceasuri nesfîrşite, însoţite de rachiu cu lămîie, şi de fiecare dată ne simţeam tot mai departe de miracol, pînă cînd s-a scurs atîta timp, că nu ne-a mai rămas nici măcar iluzia. Tot ce am putut presupune mai tîrziu a fost că povestea cu tezaurul nu era decît un paravan pentru a exploata fără autorizaţie o mină cu un zăcămînt foarte preţios în plin centru al capitalei. Deşi se putea la fel de bine ca totul să fie alt paravan pentru a ţine ascuns tezaurul lui *El Libertador.*

Nu erau timpuri prielnice pentru visat. De la relatarea naufragiatului fusesem sfătuit să plec o vreme din Columbia pînă se potoleau lucrurile, dispărînd ameninţările cu moartea, reale sau fictive, care ne soseau pe diverse căi. A fost primul gînd care mi-a venit în minte cînd Luis Gabriel Cano m-a întrebat de-a dreptul ce făceam miercurea viitoare. Cum n-aveam nimic stabilit mi-a spus cu obişnuitul lui sînge rece să-mi pregătesc documentele de călătorie pentru

a participa ca trimis special al ziarului la Conferinţa celor patru Mari Puteri care avea loc la Geneva, săptămîna viitoare.

Primul lucru pe care l-am făcut a fost să-i telefonez mamei. Vestea i s-a părut atît de colosală, că m-a întrebat dacă mă refeream la vreo moşie care se numea Geneva. „E un oraş în Elveţia", i-am spus. M-a întrebat, fără să se tulbure, cu seninătatea-i infinită şi dorinţa de a înţelege încurcăturile cele mai surprinzătoare ale copiilor ei, pînă cînd aveam să stau, şi i-am răspuns că mă voi întoarce în cel mult două săptămîni. De fapt, mă duceam numai pentru cele patru zile cît dura conferinţa. Insă, din motive străine de voinţa mea, n-am rămas acolo două săptămîni, ci aproape trei ani. Pe atunci eu erarn cel care avea nevoie de barca de salvare, chiar de-ar fi numai pentru a putea mînca o dată pe zi, dar am

avut mare grijă să nu afle familia. Intr-un rînd, cineva a încercat s-o tulbure pe mama spunîndu-i cu perfidie că feciorul ei trăia ca un prinţ la Paris, după ce o amăgise cu povestea că va lipsi doar două săptămîni.

- Gabito nu amăgeşte pe nimeni, i-a spus ea cu un zîmbet nevinovat, dar se întîmplă uneori că pînă şi Dumnezeu trebuie să facă ani din săptămîni.

Niciodată nu-mi dădusem seama că eram în realitate un om lipsit de documente, întocmai ca milioanele strămutate din pricina violenţei. Nu votasem vreodată pentru că nu aveam un act de identitate. La Barranquilla foloseam legitimaţia de jurnalist de la *El Heralde,* unde aveam data de naştere falsificată pentru a scăpa de serviciul militar, fiind deci infractor în această privinţă de aproape doi ani. In cazuri urgente, mă identificam cu o carte poştală pe care mi-a dat-o telegrafista din Zipaquira. Un prieten providenţial m-a pus în legătură cu administratorul unei agenţii

de voiaj care s-a angajat să mă urce în avion la data respectivă, dacă îi achitam în avans două sute de dolari şi îmi puneam semnătura în josul a zece foi albe cu antet. Aşa am aflat din întîmplare că în contul meu bancar se adunase o sumă surprinzătoare, pe care n-avusesem timp s-o cheltuiesc din pricina zelului meu de reporter. Singura cheltuială, în afara celor personale care nu depăşeau nivelul unui student sărac, era trimiterea lunară a bărcii de salvare pentru familie.

In ajunul plecării, administratorul agenţiei de voiaj mi-a silabisit numele fiecărui document, pe măsură ce mi le punea pe birou, ca să nu le confund: cartea de identitate, livretul militar, chitanţele care atestau că eram în regulă cu plata impozitelor şi certificatele de vaccinare împotriva variolei şi a frigurilor galbene. La sfîrşit mi-a mai cerut un bacşiş şi pentru băiatul firav care se vaccinase de două ori în numele meu, cum de ani de zile mulţi se vaccinau în locul călătorilor grăbiţi.

Am plecat la Geneva exact la timp ca să ajung la conferinţa inaugurală a lui Eisenhower, Bulganin, Eden şi Faure, fără să ştiu alte limbi în afară de spaniolă şi cu diurna pentru un hotel de mîna a treia, dar susţinut zdravăn de rezervele mele bancare, întoarcerea era prevăzută peste vreo cinci săptămîni, dar nu ştiu ce premoniţie ciudată m-a îndemnat să-mi împart pe la prieteni tot ce aveam în apartament, inclusiv nemaipomenita mea bibliotecă de cinematografie pe care mi-o făcusem în doi ani, sub îndrumarea lui Alvaro Cepeda şi Luis Vicens.

Poetul Jorge Găitan Durân a venit să-mi ureze drum bun cînd tocmai rupeam nişte hîrtii nefolositoare şi a avut curiozitatea să se uite în coşul de gunoi să vadă dacă nu găsea ceva de folos pentru revista lui. A recuperat trei sau patru sferturi de pagină rupte la jumătate şi şi-a aruncat în

fugă ochii pe ele pe cînd le potrivea ca un puzzle pe birou. M-a întrebat de unde proveneau şi i-am spus că era *Monologul lui Isabel văzînd cum ploua în Macondo,* pe care îl suprimasem din prima ciornă a romanului *Vorbe în vînt.* I-am atras atenţia că nu era inedit, fiindcă fusese

publicat în *Cronica* şi în „Magazinul Duminical", suplimentul scos de *El Espectador,* cu acelaşi titlu pus de mine şi cu o autorizaţie pe care nu-mi mai aminteam dacă n-o dădusem în grabă într-un ascensor. Lui Găitan Duran nu i-a păsat şi l-a publicat în numărul următor al revistei *Mito.*

Despărţirea din ajun, acasă la Guillermo Cano, a fost atît de furtunoasă, că atunci cînd am ajuns la aeroport plecase deja avionul spre Cartagena, unde urma să stau peste noapte, spre a-mi putea lua rămas-bun de la familie. Din fericire, am prins altul la amiază. Am făcut bine, pentru că atmosfera din casă era mai destinsă ca ultima oară, iar părinţii şi fraţii se simţeau în stare să supravieţuiască fără barca de salvare ce avea să-mi fie mie mai necesară în Europa decît lor.

Am plecat la Barranquilla cu autobuzul a doua zi dis-de-dimineaţă ca să iau avionul spre Paris care pleca la două după-amiaza. La staţia terminus din Cartagena m-am întîlnit cu Lâcides, portarul de neuitat de la Zgîrie-nori, pe care nu-l văzusem de atunci. S-a repezit spre mine cu o îmbrăţişare sinceră şi cu ochii în lacrimi, fără să ştie ce să spună şi cum să mi se adreseze. După ce-am schimbat în mare zor cîteva cuvinte, fiindcă autobuzul lui sosea, iar al meu era gata de plecare, mi-a spus cu o fervoare ce mi-a mers drept la inimă:

- Ce nu înţeleg eu, don Gabriel, e de ce nu mi-aţi spus niciodată cine sînteţi.

- Vai, dragul meu Lâcides, i-am răspuns, mai tulburat decît el, nu puteam să-ţi spun pentru că nici astăzi nu ştiu eu însumi cine sînt.

După cîteva ceasuri, în taxiul care mă ducea la aeroportul din Barranquilla, sub ingratul cer mai transparent ca oricare altul din lume, mi-am dat seama că mă aflam pe bulevardul Douăzeci Iulie. Printr-un reflex care făcea parte din viaţa mea de cinci ani de zile, m-am uitat înspre casa lui Mercedes Barcha. Şi era acolo, ca o statuie aşezată în poartă, zveltă şi îndepărtată, îmbrăcată după moda din acel an într-o rochie verde cu dantelă aurie, cu părul ca nişte aripi de rîndunică şi liniştea intensă a unei fiinţe în aşteptarea cuiva care n-avea să vină. N-am putut scăpa de străfulgerarea că aveam s-o pierd pentru totdeauna într-o zi de joi din luna iulie, la o oră atît de devreme, şi preţ de o clipă mi-a trecut prin cap să opresc taxiul să-mi iau rămas-bun, dar am preferat să nu mai provoc încă o dată destinul acela atît de incert şi de stăruitor care era al meu.

In avion, m-au torturat mai departe zvîcnirile căinţei. Exista pe atunci bunul obicei de a fixa pe spătarul scaunului din faţă ceva care pe limba noastră se mai numeşte şi astăzi o „garnitură" de scris. O foaie cu marginile aurite şi plicul corespunzător din aceeaşi hîrtie velină de culoare roz, crem sau bleu, uneori parfumat. In puţinele mele călătorii anterioare le folosisem pentru a scrie poeme de adio, prefăcîndu-le apoi în porumbei de hîrtie pe care-i aruncam în văzduh la coborîrea din avion. Am ales unul azuriu precum cerul şi i-am scris prima mea scrisoare solemnă lui Mercedes aşezată în poarta casei sale la şapte dimineaţa, cu rochia-i de mireasă a nimănui şi părul asemenea unei rîn-dunele

imprecise, fără să-i treacă măcar prin minte pentru cine se îmbrăcase în zori. Ii mai scrisesem bilete în joacă,

603pe care le improvizam la întîmplare, primind doar răspunsuri prin viu grai şi veşnic evazive, cînd hazardul ne făcea să ne întîlnim. Rîndurile acelea, nu mai mult de cinci, erau menite să-i dea numai vestea că plecam în călătorie. Totuşi, la sfîrşit am adăugat un post-scriptum care m-a orbit ca un fulger la amiază cînd am iscălit: „Dacă nu primesc răspuns la scrisoarea aceasta înainte de o lună, voi rămîne să trăiesc în Europa pentru totdeauna". Abia dacă mi-am îngăduit timpul de a mă mai gîndi o dată înainte de a pune scrisoarea în cutia poştală a dezolantului Aeroport Montego Bay, în zori, la ora două. Era deja vineri. Joia următoare, cînd am intrat în hotelul din Geneva după încă o zi inutilă de dezacorduri internaţionale, am găsit scrisoarea de răspuns.